10-10 XX.173

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
1
23 -I
21

fr. 6

wR. J-624

CAROLI
NEAPOLIS
ANAPTYXIS
AD
FASTOS
P. OVIDII
NASONIS.
ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
BALTHASARIS MORETI
M. DC. XXXVIIII.
[redacted]
E. Quellinus pinxit
I. Neeffs sculpsit

ILL^{MO} ET EXCELL^{MO}

FRATRI

IN PRIMO ÆTATIS FLORE PRÆREPTO

D. HIERONYMO NEAPOLI

ET BARRESIO

PRINCIPI RESVTTANIO

BARONI PETRÆ ET CAMPOBELLI

TOPARCHÆ ALEXANDRIÆ

EX EQVESTRI MILITIA D. IACOBI;

ET

HEREDI MERENTISSIMO

D. IOSEPHO NEAPOLI ET BARRESIO

(O BREVIS MAGNI PARENTIS VOLVPTAS!)

RARISSIMO MATRIS DELICIO

CAROLVS PATRVVS

LVBENTI ANIMO DEDICAT:

ITEM

ANIMÆ ΓΛΥΚΥΤΑΤῌ

A SVPREMO NVMINE PRECATVR

ÆVITERNAM QVIETEM,

NEPOTI INCOMPARABILI

AVORVM EXEMPLA COMMENDAT.

LECTORI.

REDEVNT *ad te Faſti Naſonis iam meliori luce: vidiſti hactenus à* VI. *Viris illuſtratos; quorum pars magna è ſemilitteratis, nec pro captu ſui ſæculi eruditis. Vnus & alter in Notis verboſior; ſed mirum cùm aliquid boni ambobus excidit: alij quattuor tam preſſè, tam Laconicè ſcripſere, vt vix quinque integras pagellas conſumpſerint ad opus grauiſſimum: nouit hoc qui Criticen ſuboluit. Cepi igitur ſtilum libens: nec eâ mole abſterrita tunc illa ætas; vtinam Ordo, quem ſacra potiùs quàm profana addecebant! is in cauſſâ, vt ferè iam benè diſpoſitâ ad* VI. *Libros Anaptyxi, ſed adhuc* ἐν παλιμψέστῳ, *triennij labores in muſei angulum abiecerim; ſed diſſuaſus à viris iudicij maturi, & ad vulgandos ſeriò hortatus, relegi iterùm opellam, & vltimam manum impoſui anno vitæ meæ* XXI. *Audiſſet ea fortaſsis anteà tua iudicia (hæc ô grata mihi indies eueniant!) ni impedimento fuiſſent Iuris vtriuſque ſtudia; & quæ parum non obfuit, multis abhinc annis aduerſa & inimica valetudo: & verè hæc, & ætas quæ iam nos ad maiora vocabat, egit vt operi ampliùs non inſudarim; quod limâ, ſi quid video, adhuc egebat: eo tamen, vt vt eſt, fruere ſerie & erudite Lector. Tuis commodis hæc incommoda ſuſcepi: tibi indies, timeo, (ita me ille amet, qui poterit omen auertere)*

ne

— ne quid faciam plus, quod me pòſt minus
feciſſe ſatius ſit. Terent. in Hecyrâ.

Qui ſtudiorum comites, niſi triſtis languor & morbus? Aptè Platonicus Maudarenſis in Apologiâ de ſe ipſo: Cui, præter formæ mediocritatem continuatio etiam litterati laboris omnem gratiam corpore deterget, habitudinem tenuat, ſuccum exſorbet, colorem obliterat, vigorem debilitat. *At abite hinc in malam rem ſuſpiciones iſtæ. Kalendarium ſequens breuiter Faſtos Ouidianos pænè delineat: eiuſdem argumenti ſunt trina alia fragmenta, excerpta ex Theſauro Inſcriptionum Antiquarum; & illud Conſtantini Magni, iam pridem è bibliothecis litteratorum editum: placuit has tabulas huc inſerere, quia ſæpiculè à me citantur. Vale.*

PROPERA VIVERE, ET SINGVLOS DIES SINGVLAS VITAS PVTA.

VIRO
NOBILITATE, PRVDENTIA, AVCTORITATE
INCLYTO
CÆS. ALEXANDRO
ABBATI SCALIAE,
DE REPVBLICA CHRISTIANA OPTIME MERITO,
ERYCIVS PVTEANVS S. D.

NON totum adhuc ſæculum, Vir Summe, caligo premit. Ecce, inter alia amœnioris doctrinæ ſidera, CAROLVM NEAPOLIM, RESVTTANII in Siciliâ Principis fratrem video, lucidiſſimis famæ radiis in ſubſidium litterarum emergentem. Faſtos illuſtrat Romanos ac veteres, rarum ingenioſiſſimi Poëtæ Peligni opus, & omnia ſibi tempora obſtringit, ac ſua facit. Nos quoque ſuos, qui Antiquitatis ſummam Faſtis æſtimamus. Ἀνάπτυξις iſta verè aurea, imò ætherea eſt, & æternitatem prouocat. Me certè, quod à Cultiſſimo Viro IO. ANTONIO CANNAPARO tuo accepi ſpecimen, typis Plantinianis adornatum, tam vehementer cepit, vt Poëtæ ipſi nouam ingenij fortunam gratulatus ſim, nouam famam, nouam vitam. Sex libri floridâ NEAPOLIS induſtriâ EXPLICATI, inſtar duodecim erunt: & quemadmodum ſuperſtites conſeruatoſque intelligemus pleniùs; ita amiſſos minùs iam deſiderabimus. Totus hic quidem erit OVIDIVS, totumque τέλειος ſex menſium numerus annum conſtituet.

conſtituet. Annum, ſed minorem: * vt magnum olim, & ſic geminum, vel incremento dierum, vel decremento Cares & Acarnanes diſtinguebant. Solum nunc igitur in Faſtorum Vate incrementum habemus, vt ſcriptoris τοῦ ἀναπτύσσοντος fama augeſcat ſemper, nullum vmquam ſenium timeat. In flore maturitas eſt; & vbi deficient alij, nouum ingenij vigorem NEAPOLIS ſumet, maiori annos fructu, quàm tempore emenſurus. Nouos ille nobis Faſtos dabit, qui illuſtrat Veteres; nouum æuum, qui ſæcula comprehendit. Hoc eſt profectò viuere, ſic ſcribere, vt æternus ſis: imò hoc eſt ſcribere, vitâ æternitatem mereri. Animus nobis colendus eſt; qui quantò eruditior, tantò nobilior; verè animus, quando reliqua ſibi obnoxia habet, ipſe non liber tantùm, ſed dominus, Litteris ac Sapientiâ inſtructus. Pleroſque intuêre: an id verè agant, vt Magni Clarique ſint? in ipsâ maximè luce vmbræ fiunt; omnemque vitam, velut pugnam, & vt propriè dicam, σκιομαχίαν habent: aliqui etiam ipſimet ſibi hoſtes; quia infeſti artibus; quæ veram pectori ab humanitate & elegantiâ magnitudinem inſerunt. NEAPOLIM, viginti duos natum annos, reſpiciant, & homines fient: eius in exemplum aſſumant ingenium, & lucere incipient. Quid etiam? te reſpiciant, Magne SCALIA, & quid ſit verè hominem eſſe, quid lucere, intelligent. Vale, viue; viue, vale. Louanij, in Arce; Prid. Eid. Septemb. M. DC. XXXVI.

* Cenſorinus de die Natali: *Cares autem & Acarnanes ſemeſtres habuerũt annos, & inter ſe diſſimiles, quibus alternis dies augeſcerẽt, aut ſeneſcerent.*

ERY-

ERYCIO PVTEANO
ERVDITORVM OPTIMATI
CAES. ALEXANDER SCALIA
FELICITATEM.

MVLTVM tibi debeo, qui Caroli Faſtis Elogium præfixeris Elogio dignum. Nam quid amicæ Muſæ primam lucem ſubeunti gratius apprecarer, quàm laudem? vnde verò gratiorem, quàm à viro laudato? Neque tamen ita gratulor, quaſi commendationis eguiſſe putem per ſe commendabilem librum. Mutuatæ lucis non eget, qui obſcuros iam Poëtas illuſtrat ſuâ: nec intra obliuionem latet, qui obliuione fœda ſæcula memoriæ redonauit; & Romam Romæ velut exhumatam reſtituit. Adde Sapientiæ miraculum alterum Adoleſcentiam, in alijs cum Sapientiâ rixantem. Si tamen Adoleſcens dicendus, qui priſcorum Annalium monimenta digerens, Auorum ætatem vidit, & ſuam. Vel igitur diuino nexu aliquo Senectutem Pubertati compoſuit; vel adultus antequam adoleuerit, de Adoleſcentiâ nihil traxit præter viuidum mentis florem: minimè vt mirer Apollinem litterarum Genium Iuuenem pingi. His accedit ingenuus Nobilitate ſanguis, qui purpura Virtutis eſt, & fucus triumphalis Muſarum. Hinc illi præueloces Ingenij conatus contra Ignauiam viriliter inſurgentis. Eiuſdem quippe indolis eſt atramentum vel ſanguinem ſtrenuè fundere; ſtylum tractare vel telum. Quamobrem non eram dubius quin ingentes Heroï plauſus deberentur, qui quos ab interitu annos vendicat, ſuis inſerit; inſcribendus planè Faſtis dum Faſtos ſcribit. Sed quotidianæ Felicitatis non eſt, mi Eryci, laudem mereri, & continuò habere. Sequitur Mineruam ſua Noctua, eruditum quodque peroſa

lumen:

lumen: illa inquam Inuidia vbique fera, inter litteratos feriſſima; quos (mirum) ſimilitudo facit inimicos. Ne immeritò Eruditi vocentur Cygni, qui ſoli auium, pennis roſtriſque inter ſeſe tranſigunt, mutuiſque vulneribus cadunt. Hæc denique Humaniorum Muſarum inhumanitas eſt, in cognatos ingeniorum partus cæſim punctimque deſæuire: vt lictores inueniantur ferè totidem quot Lectores. Vnum verò fortunatiſſimum CAROLVM NEAPOLIM ab inexpiabili hac Furiâ impunem per te abire video: feciſti enim nobili Elogio tuo, vt committere ſe luci audeat ſui ſecurus, & pagellæ vnius obiectu contra Inuidiam abs te munitus, qui Inuidiam viciſti. Quis ergo improbet quem tu approbas? quæ illum ventilet æmulatio, qui tuâ fretus pennâ ſupra nimborum tempeſtatumque arbitrium ſcandit? Ad Solem tentatus eſt cùm tuos ante oculos ſtetit: itaque nullius aciem trepidat qui ſuſtinuit tuam. Cecidit iam cauſsâ Detractor Puteano Iudice, in cuius ſinu velut in Democriteo puteo Doctrinæ omnes demerſæ. O felices igitur Adoleſcentuli lucubrationes, quæ ad gloriam miſſæ, gloriam potiuntur antequam prodeant: & de ipſo Typographiæ carcere votorum metam contingunt. At hæc cùm vera ſint, vni tamen huic Inuidiæ reluctari Carolus nequaquam poterit, quòd ſuarum laudum Præconem te inuenerit, qualem Achilli Magnus ille Macedo inuidiſſet. Contrario igitur voto quem aduerſus Inuidiam inſtruis, hoc ipſo inuidendum facis. Quin etiam Carolo ipſe inuideas neceſſe eſt, eum laudatorem nacto; cuius tu inuenire ſimilem numquam ſperes. nam digno decorari Elogio ille à te potuit, tu à nemine. Fallor: Elogium te tuum laudat, dum Carolum laudat; ipſamque æternitatem ad te recipis quam impertis: Solis inſtar, ad quem radij replicantur quos in ſpeculum ferit. Quid ergo reliqui, niſi vt alternis læti ſtudijs, tu Caroli gloriâ fruare, Carolus tuâ, ego vtriuſque? Vale vir egregie, meque vt facis ama. Bruxellæ, VI. Kalend. Octobris, M. DC. XXXVI.

KALENDARIVM VETVS ROMANVM.

A K. IAN F.	H K. FEB. N	D K. MAR. NP
B F	A N	E F
C C	B N	F C
D C	C N	G C
E NON F	D NON	H C HOC DIE CAESAR. PONTIF MAXIM. FACT. EST
F F	E N	A NP
G C	F N	B NON. F
H C	G N	C F
A AGON	H N	D C
B EN	A N	E C
C CAR. NP	B N	F C
D C	C N	G C
E EID. NP.	D EID. NP	H EN
F EN DIES VITIOS EX S.C	E N	A EQ. NP
G CAR	F LVPER. NP	B EID. NP
H C	G	C F
A C	H QVIR. NP	D LIB. NP
B C	A C	E C
C C	B C	F QVIN. N
D C	C C	G C
E C	D FERAL. F	H C
F C	E C	A N
G C	F TER. NP	B TVBIL. NP
H C	G REGIF. N	C. Q. REX. C. F
A C	H C	D C
B C	A EN	E C
C C	B EQ. NP	F NP HOC DIE CAESAR ALEXAND RECEPIT
D C	C C	G C
E F		H C
F N		A C
G C		B C

C K. APR. N	A K. MAII. N	H K. IVN. N
D C	B F COMP	A F MART. CAR. MONET
E C	C C	B C
F C LVDI MATR MAG	D C	C C
G NON LVD.	E C	D NON
H NP. LVDI	F C	E N
A N LVDI	G NON. N	F N
B N LVDI	H F	G N MENTI IN. CAPIT
C N LVDI	A LEM. N	H VEST. N FER VESTAE
D N LVD. IN CIR	B C	A N
E N	C LEM. N	B MART. N
F N LVDI CERERI	D NP LVD. MART IN CIRC	C N
G EID. NP.	E	D EID. N
H N LVDI LVDI	F	E N
A FORD. NP LVD	G EID. NP	F Q. ST. D. F
B N LVDI	H F	G C
C N LVDI	A C	H C
D N LVDI	B C	A C
E CER. N LVD IN CIR	C C	B C
F N	D C	C C
G PAR. NP	E AGON. NP	D C
H N	F N	E C
A VIN. NP	G TVB. NP	F C
B C	H Q. REX. C. F	G C
C ROB. NP	A C	H C
D F	B C	A C
E C	C C	B C
F NP LVDI FLOR	D C	C C
G C LVDI	E C	D F
H C LVDI	F C	E C
	G C	

F K. IVL. N	E K. AVG. N	D K. SEPT. N.
G N	F C HOC DIE C. CAESAR FER. HISP. VICT	E N HOC DIE FER. NEP
H N	G C	F NP
A NP	H C	G C LVDI ROMANI
B POPLIF. NP	A NON. F	H NON. F LVD
C N LVDI APOLLIN	B F	A F LVDI
D NON. N	C C	B C LVDI
E N LVDI LVDI	D C	C C LVDI
F N LVDI	E NP HOC DIE CAESAR HISPALI VIC	D C LVDI
G C LVDI	F C	E C LVDI
H C LVDI	G C	F C LVDI
A NP LVDI	H C	G N LVDI
B C LVD. IN. CIR	A EID. NP	H EID. NP
C C MERK	B F	A F EQVOR PROB LVD. ROM. IN CIRC
D EID. NP	C C	B. N
E F MERK MERK	D C	C C IN CIRC
F C MERK	E FORT. NP	D C IN CIRC
G C MERK	F C	E C IN CIRC
H LVCAR. NP	G VIN. F. P	F C IN CIRC
A C MERK LVD. VICT. CAESAR	H C	G C MERK
B LVCAR LVD	H CONS: NP	H C MERK
C C LVDI	B EN	A C MERK
D NEPT LVDI	C VOLC NP	B NP
E N LVDI	D C	C C MER. H. D AVGVSTI NATALIS. LVD. CIRC
F FVRR. NP	E OPIC. NP	D C
G C LVDI LVDI	F C	E C
H C IN CIRC	G VOIT. NP	F C
A C IN CIRC	H NP H. D. ARA VICTORIAE IN. CVRIA DEDIC. EST	G C
B C IN CIRC	A F	H F
C C IN CIRC	B F	A C
D C	C C	

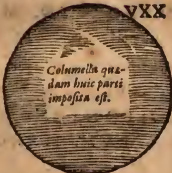
B K. OCT. N	A K. NOV. N	H K DEC. N
C F	B	H
D C	C	A
E C	D	B
F C	E NON. F	C NON. F
G C	F F LVDI	D
H NON. F	G C LVDI	E
A F	H C LVDI	F C
B C	A C LVDI	G C
C C	B C LVDI	H C
D MEDITR	C C LVDI	A AGON. NP
E AVGVST. NP	E EID. NP EPVL INDICT EQVOR. PROB	B EN
F FONT. NP	F E	C EID. NP
G N	G C LVD.PLEB.IN.CIRC	D F
H EID. NP	H C IN CIRC	E CONS. NP
A F	A C IN CIRC	F C
B C	B C MERK	G SAT FERIAE SATVRN
C C	C C MERK	H C
D ARM. NP	D C MERK	A OPAL. NP
E C	E C	B C
F C	F C	C DIV. NP
G C	G C	D C
H C	H C	E LAR. NP.
A C	A C	F C
B C	B C	G C
C C	C C	H C
D C LVD VICT	D C	A C
E C LVDI	E C	B C
F C LVDI	F C	C F
G C LVDI		D F
H C LVDI		E C

F. *faſtum diem adſignificat*, N. *nefaſtum omni ex parte, hoc eſt, diem quo numquam licet fari.* NP. *nefaſtum priori parte; quod & ſolet notari his litteris* NEP. & NEPR. *Litterula* C *comitialem ſubindicat, vt* EN *manè & veſpere nefaſtum, medio tempore faſtum.* AGON *Agonalia.* LVPER. *Lupercalia.* CAR. *Carmentalia; denuò* CAR. *eadem iterata.* QVIR. *Quirinalia.* FERAL. *Ferales ferias.* TER. *Terminalia.* REGIF. *Regifugium.* EQ. *Equiria; denuò Menſe Martio* EQ. *eadem iterata.* LIB. *Liberalia.* QVINQ. *Quinquatria.* TVBIL. *Tubiluſtrium.* Q. REX C. F. *Quando Rex comitiauit fas.* FORD. *Fordicidia.* PAR. *Parilia.* VIN. *Vinalia priora.* FLOR. *Floralia.* ROB. *Robigalia.* CER. *Ceralia.* COMP. *Compitalia.* LEM. *Menſe Maio tertiò repetitum Lemuralia, inter ſe nullâ die continuata.* LVD. MART. *ſunt Ludi Martis cognomento Vltoris.* TVBIL. & Q. REX C. F. *idem quod Menſe Martio.* MART. CAR. MONET. *Marti ſacrum extra portam Capenam, item illud Deæ Carneæ, item dedicatio templi Iunonis Monetæ ex voto Camilli.* VEST. *Veſtalia.* MAT. *Matralia, Deæ Matutæ feſta.* Q. ST. D. F. *Quando ſtercus delatum fas ab æde Veſtæ.* POPLIF. *Poplifugium.* LVD. APOLLIN. *Ludi Apollinares.* MERK. *Mercatus ſeu dies Mercedonius.* LVCAR. *Lucaria.* VICT. CÆS. LVD. *Ludi ob victoriam Cæſaris, adi Suetonium in Auguſto, cap.* X. NEPT. *Neptunalia.* FVRR. *Furrinalia, Deæ Furrinæ ſacra.* PORT. *Portunalia.* VIN. *Vinalia poſteriora Menſe Auguſto.* CONS. *Conſualia, quorum bis mentio in hoc Kalendario.* VOLC. *Volcanalia.* OPIC. *Opiconſiua.* VOLT. *Volturnalia.* H. D. ARA VICTORIÆ IN CVRIA DEDIC. EST. *Curia hæc fuit Iulia, quæ dedicata vnà cum ſigno Victoriæ ab Auguſto.* EQVOR. PROB. *Equorum probatio; cuius iterùm memoria fit menſe Octobri.* MEDITR. *Meditrinalia.* AVGVST. *Auguſtalia.* FONT. *Fontinalia.* ARM. *Armiluſtrium.* EPVL. INDICT. *Epulum indictum.* LVD. PLEB. *Ludi Plebei; de quibus ſæpè Liuius.* SAT. *Saturnalia.* OPAL. *Opalia.* DIV. *Diualia.* LAR. *Larentalia.*

ALTERIVS FRAGMENTVM
IN QVO
PARS MAII ET IVNII.

D C
E AGO. N P
F N
G TVBIL. N P.
H Q. R. C. F
A C FORTVN. PVBLIC. PR. IN. COLL
B C
C C
D C
E C
F C
G C
XXXI
MARS

A C
B C MINERVAE. IN AVENTINO
C C SVM MAN. AD CIRC. MAX
D C
E C
F C
G C FORT. FORT. ET. AD XIIII ET
H C
A C
B C
C C
D F
E C
VXX

ALIVD

ALIVD IN QVO
AVGVSTVS ET SEPTEMBER.

E. K. AVGVST. SPEI. AD. FORVM. HOLITORIVM
NATAL. TI. CLAVDII. GERMANICI
F. IIII. N. FERIÆ. QVOD. HOC DIE IMP.
CÆSAR. HISPANIAM. CITERIOREM. VICIT
G. III. C
H. PR. C
A. NONÆ. C. SALVTI. IN. COLLE. QVIRINALE
B. VIII. F. SACRIFICIVM. PVBLICVM.
C. VII. C.
D. VI. C. SOL. NI DIGITIS. IN. COLLE. QVIRI
NALE. SACRIFICIVM. PVBLICVM.
E. V. NP.
F. III. NP. FERIÆ. ARÆ. OPIS. ET. CERERIS
IN. VICO. IVGARIO. CONSTITVTÆ. SVNT
G. III. C
H. PR. C. HERCVLI MAGNO CVSTODI.
IN. CIRCO. FLAMIN.
A. EIDVS. DIANÆ. IN. AVENTINO. ET
VORTVMNO. IN. LORETO. MAIORE
B. XIX. F
C. XIIX. C
D. XVII. C
E. XVI. PORTVNO. AD. PONTEM. ÆMILI
IANO. AD. THEATRVM. MARCELLI
F. XV. C
G. XIIII. C. VIN. NP. VENERI. AD. CIRCVM. MA
XIMVM.
N. XIII. C
A. XII. CONS. NP. CONSO. IN AVENTINO. SACRIFICIVM
B. XI. F. N.
C. X. VOLCAN. NP. VOLCANO. IN. CIRCO. FLAMINIO
D. IX. C.
E. VIII. OPIC. NP. OPI. IN. CAPITOLIO
F. VII. C
G. VI. VOLT. NP. VOLTVRN. FLAMINI. SACRIFICIVM
H. V. F
A. IIII. ....
B. III. ....
C. PR.... XXI. NAT. C. CÆSARIS. GERMANICI

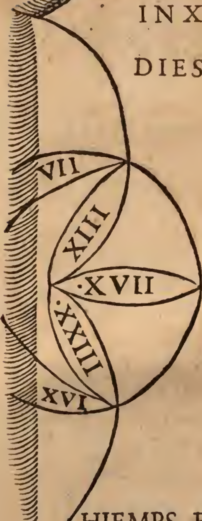
D. K.

D. K. SEPTEMBER.
E. IIII. NP.
F. III. NP. FERIÆ.
G. PR. C
H. NONÆ.
A. VIII......
B. VII.....
C. VI......
D. V.......
E. IV......
F. III......
G. PR......
H. EIDVS IOVI.
A. XIIX. F. EQVO.
B. XVII. C. LVDI.
C. XVI. C. LVDI.
D. XV. C. LVDI.
E. XIV. C. LVDI.
F. XIII. C. LVDI.
G. XII. C. MERCA.
H. XI. C. MERCA.
A. X. C. MERCA.
B. VIIII. C. N. NATA
C. VIII. C. FERIÆ.
D. VII. C. VENER.
E. VI. C. ......
F. V. C. ......
G. IIII. ....
H. III. ....
A. PR. ....

ALTERVM KALENDARII FRVSTVM.

VR. IOVIS. VEŇER.

ÆSTAS. EX. XI. K. MAI. LVNAR.
IN X. K. AVGVST
DIES. LXXXXIIII

NVNDINAE

o AQVINI
o INVICO
o INTERAM
o MINTVRN
o ROMAE
o CAPVE
o CASINI
o FABRAT

HIEMPS. EX. X. K. NOV
IN XIIII. K. FEBRv̄AR
DIES

KALENDARIVM

CONFECTVM TEMPORE

CONSTANTINI MAGNI

ANNO CHRISTI CCCXXV.

IANVARIVS.

A	A a	Kal.		SENATVS LEGITIMVS.
	B b	IV	No. Ianuar. Idus Ianuar.	dies Ægyptiacus.
	C c	III		Ludi. Votorum nuncupatio.
B	D d	Prid.		Ludi.
	E e	Non.		Ludi.
	F f	VIII		dies Ægyptiacus.
C	G g	VII		Iano patri CMXXIV.
	A h	VI		
	B a	V		Senatus legitimus.
D	C b	IV		dies Carmentariorum.
	D c	III		
	E d	Prid.		
E	F e	Idib.		IOVI STATORI CMXXIV.
	G f	XIX		
	A g	XVIII	Kalendæ Februarij	Carmentaria
F	B h	XVII		dies Ægyptiacus.
	C a	XVI		Ludi Palatini
	D b	XV		Ludi.
G	E c	XIV		Ludi.
	F d	XIII		N. Gordiani CMXXIV.
	G e	XII		Ludi.
H	A f	XI		Ludi.
	B g	X		Senatus legitimus. Sol in Aquario.
	C h	IX		N. B. Hadriani CMXXIV.
I	D a	VIII		N. Chartis.
	E b	VII		
	F c	VI		
K	G d	V		
	A e	IV		
	B f	III		
A	C g	Prid.		

FEBRVARIVS.

	D	h	Kal.	No. Febr. Idus Februarij	N. HERCVLIS CMXXIV.
	E	a	IV		
B	F	b	III		Senatus legitimus.
	G	c	Prid.		Ludi Gottici.
	A	d	Non.		Ludi.
C	B	e	VIII		Ludi.
	C	f	VII		Ludi. dies Ægyptiacus.
	D	g	VI		Ludi.
D	E	h	V		Gottici CMXXIV.
	F	a	IV		
	G	b	III		Genialici CMXXIV.
E	A	c	Prid.		Ludi Genialici.
	B	d	Idib.		Virgo Veſta. parent. Senatus legitimus.
F	C	e	XVI	Kalendæ Martij	
	D	f	XV		Lupercalia.
	E	g	XIV		
G	F	h	XIII		Quirinalia.
	G	a	XII		
	A	b	XI		
H	B	c	X		Sol in Piſcibus.
	C	d	IX		Feralia.
	D	e	VIII		Cariſtia.
I	E	f	VII		Terminalia.
	F	g	VI		Regifugium.
		h	V		Lotio. CMXXIV. dies Ægyptiacus.
K	A	a	IV		
	B	b	III		N. D. Conſtantini CMXXIV.
	C	c	Prid.		Ludi votibi.

MARTIVS.

A	D	d	Kal.		N. MARTIS CMXXIV.
	E	e	VI	Nonæ Martij	
	F	f	V		Senatus legitimus. dies Ægyptiacus.
B	G	g	IV		
	A	h	III		Iſidis nauigium.
	B	a	Prid.		
C	C	b	Non.	Idus Martij	Iuuenalia.
	D	c	VIII		
	E	d	VII		Arma Ancilia mouent.
D	F	e	VI		
	G	f	V		
	A	g	IV		
E	B	h	III		Ioui cultori CMXXIV.
	C	a	Prid.		Mamuralia. Senatus legitimus.
	D	b	Idib.		CANNA INTRAT.

F	E c	XVII		
	F d	XVI	Kalendæ Aprilis	Liberalici. CMXXIV. Sol in Ariete.
	G e	XV		
G	A f	XIV		Cinquatria.
	B g	XIII		Peloſia.
	C h	XII		N. Minerues.
H	D a	XI		Arbor intrat.
	E b	X		Tubiluſtrium.
	F c	IX		Sanguen. dies Ægyptiacus.
I	G d	VIII		Hilaria.
	A e	VII		Requetio.
	B f	VI		Lauatio.
K	C g	V		Initium Caiani.
	D h	IV		
	E a	III		
A	F b	Prid.		N. Diui Conſtant. CMXXIV.

APRILIS.

	G c	Kal.		VENERALIA. Ludi. SENATVS LEGITIMVS.
	A d	IV	No. April. Idus Aprilis.	N. Dei Quirin. CMXXIV. dies Ægyptiacus.
B	B e	III		
	C f	Prid.		Ludi Magaleſiaci.
	D g	Non.		Ludi Magaleſiaci
C	E h	VIII		Ludi
	F a	VII		
	G b	VI		Ludi N. Caſtoris & Pollucis CMXXIV.
D	A c	V		Ludi
	B d	IV		Magaleſiaci CMXXIV.
	C e	III		N. Diui Seueri CMXXIV.
E	D f	Prid.		Ludi Cerealici CMXXIV.
	E g	Idib.		LVDI. SENATVS LEGITIMVS.
F	F h	XVIII	Kalendæ Maij	Ludi Cerealici.
	G a	XVII		Ludi
	A b	XVI		Ludi
G	B c	XV		Ludi
	C d	XIV		Ludi. Sol in Tauro.
	D e	XIII		Cerealici. CMXXIV. dies Ægyptiacus.
H	E f	XII		
	F g	XI		N. Vrbis. CMXXIV. dies Ægyptiacus.
	G h	X		
I	A a	IX		
	B b	VIII		
	C c	VII		Serapis.
K	D d	VI		N. Antonini CMXXIV.
	E e	V		
	F f	IV		
A	G h	III		
	A h	Prid.		Ludi Florales.

MAIVS.

	B a	Kal.		SENATVS LEGITIMVS.
B	C b	VI	Nonæ Maij	Ludi.
	D c	V		Floralici CMXXIV. dies Ægyptiacus.
	E d	IV		Ludi Maximati.
C	F e	III		Ludi Maximati
	G f	Prid.		Ludi
	A g	Non.		Ludi
D	B h	VIII	Idus Maij	Ludi
	C a	VII		Maximati CMXXIV.
	D b	VI		N.Claudi CMXXIV.
E	E c	V		
	F d	IV		Martialici CMXXIV.
	G e	III		Ludi Perſici.
F	A f	Prid.		Ludi Perſici.
	B g	Idib.		Ludi N. Mercurij SENATVS LEGITIMVS.
	C h	XVII	Kalendæ Iunij	Ludi
G	D a	XVI		Perſici CMXXIV.
	E b	XV		N. Annonis.
	F c	XIV		Zenziarius.
H	G d	XIII		Sol in Geminis.
	A e	XII		dies Ægyptiacus.
	B f	XI		Marcellus Roſaſamur.
	C g	X		
I	D h	IX		
	E a	VIII		
K	F b	VII		
	G c	VI		
	A d	V		
	B e	IV		Ludi Honor, & virtus Zinza.
A	C f	III		Ludi.
	D g	Prid.		Ludi.

IVNIVS.

B	E h	Kal.		FABARICI CMXXIV.
	F a	IV	No. Iunij	
	G b	III		Senatus legitimus.
C	A c	Prid.		Ludi in Numitia.
	B d	Non.		
	C e	VIII		Coloſus coronatur.
D	D f	VII	Idus Iunij	Veſta aperit. dies Ægyptiacus.
	E g	VI		
	F h	V		Veſtalia.
E	G a	IV		
	A b	III		Matralia.
F	B c	Prid.		
	C d	Idib.		N. MVSARVM. Senatus legitimus.

	D e	XVIII	Kalendæ Iulij			
G	E f	XVII		Veſta cluditur.		Sol in Cancro.
	F g	XVI				
	G h	XV				
H	A a	XIV		Annæ ſacrum.		
	B b	XIII				
	C c	XII		dies Ægyptiacus.		
I	D d	XI				
	E e	X				
	F f	IX				
K	G g	VIII				
	A h	VII		Fortis fortuna		Solſtitium.
	B a	VI				
A	C b	V				
	D c	IV				
	E d	III				
B	F e	Prid.				

IVLIVS.

	G f	Kal.		SENATVS LEGITIMVS.		
	A g	VI	Nonæ Iulij			
C	B h	V		Fucato Lucinio		CMXXIV.
	C a	IV				
D	D b	III		Ludi Apollinares.		
	E c	Prid.		Ludi.		dies Ægyptiacus.
	F d	Non.		Ludi		
E	G e	VIII	Idus Iulij	Ludi	Apollinares.	
	A f	VII		Ludi		
	B g	VI		Ludi		
F	C h	V		Ludi		
	D a	IV		Ludi		
	E b	III		Apollinares		CMXXIV.
G	F c	Prid.				
	G d	Idib.		Ludi		FRAN. Æquit. or. pro.
	A e	XVII	Kalendæ Auguſti	Ludi	Francici.	
H	B f	XVI		Ludi		Sol in Leone. Senatus legitimus.
	C g	XV		Ludi		Aduent. D. CMXXIV. dies Ægyptiacus.
	D h	XIV		Ludi		
I	E a	XIII		Francici.		CMXXIV.
	F b	XII		Aduent. D.		CMXXIV.
	G c	XI		Ludi.		
K	A d	X		Neptunalici.		
	B e	IX		N.D. Conſtantini		CMXXIV.
	C f	VIII				
A	D g	VII		Ludi Votibi.		
	E h	VI		Vict. Sarmatice.		CMXXIV.
	F a	V				
B	G b	IV				
	A c	III		Vict. Marcoman.		CMXXIV.
	B d	Prid.				

AVGVSTVS.

No. Auguſti. Idus Auguſti. Kalendæ Septembris.

	C e	Kal.	DIVI PERTINACIS	CMXXIV.
C	D f	IV		
	E g	III	Senatus legitimus.	
	F h	Prid.	Vict. Senati	CMXXIV.
D	G a	Non.	N. Salutis	CMXXIV.
	A b	VIII	dies Ægyptiacus.	
	B c	VII	N. Conſtantini	CMXXIV.
E	C d	VI	Ludi Votibi.	
	D e	V		
F	E f	IV		
	F g	III		
	G h	Prid.	Lignapſia.	
G	A a	Idib.	N. CIANES.	
	B b	XIX		
	C c	XVIII	Senatus legitimus.	
H	D d	XVII		
	E e	XVI	Tiberinalia.	Sol in Virgine.
	F f	XV		
I	G g	XIV	N. Probi	CMXXIV.
	A h	XIII		
	B a	XII		dies Ægyptiacus.
K	C b	XI		
	D c	X	Vulcanalia	CMXXIV.
	E d	IX		
A	F e	VIII		
	G f	VII		
	A g	VI		
B	B h	V	Solis & Lunæ	CMXXIV.
	C a	IV		
	D b	III		
C	E c	Prid.		

SEPTEMBER.

No. Septemb. Idus Septemb.

	F d	Kal.	SENATVS LEGITIMVS.	
	G e	IV		dies Ægyptiacus.
D	A f	III		
	B g	Prid.		
	C h	Non.	Mammes Vindemia.	
E	D a	VIII		
	E b	VII		
	F c	VI		
F	G d	V	N. Aureliani	CMXXIV.
	A e	IV		
	B f	III	N. Aſclepi.	
G	C g	Prid.	Ludi Romanorum.	
	D h	Idib.	Ludi. Ro.	
	E a	XVIII	Ludi	Senatus legitimus.

H	F b	XVII	Kalendæ Octobris	Romaniani. CMXXIV.
	G c	XVI		
	A d	XV		
I	B e	XIV		N. Traiani Triumpha. CMXXIV.
	C f	XIII		Pij Antonini CMXXIV. dies Ægyptiacus.
	D g	XII		Ludi Triumpha. Sol in Libra.
K	E h	XI		Ludi.
	F a	X		Ludi.
	G b	IX		Diui Auguſti. CMXXIV.
A	A c	VIII		
	B d	VII		
	C e	VI		
B	D f	V		Profectio Diui CMXXIV.
	E g	IV		
	F h	III		Ludi Fatales.
C	G a	Prid.		Ludi.

OCTOBER.

	A b	Kal.		N. Alexand. CMXXIV.	
	B c	VI	No. Octobris		
D	C d	V		Senatus legitimus. dies Ægyptiacus.	
	D e	IV			
	E f	III		Ludi Alamannici.	
E	F g	Prid.		Ludi	Alamanni.
	G h	Non.		Ludi	
F	A a	VIII	Idus Octobris	Ludi	
	B b	VII		Ludi	
	C c	VI		Alamannici CMXXIV.	
G	D d	V			
	E e	IV		Auguſtales CMXXIV.	
	F f	III		Ludi Ioui Liberatori.	
H	G g	Prid.		Ludi	Ioui Liber.
	A h	Idib.		Ludi Eqvvs adnixus fit Senatus legitimus.	
	B a	XVII	Kalendæ Nouembris.	Ludi	
I	C b	XVI		Ludi	
	D c	XV		Ioui Liberatori CMXXIV.	
	E d	XIV		Ludi Solis. Sol in Scorpio.	
K	F e	XIII		Ludi dies Ægyptiacus.	Solis
	G f	XII		Ludi	
	A g	XI		Solis CMXXIV.	
A	B h	X			
	C a	IX			
	D b	VIII			
B	E c	VII			
	F d	VI			
	G e	V		Euictio Tyranni Iſia.	
C	A f	IV		Aduent. diui CMXXIV. Iſia.	
	B g	III		Ludi votibi Iſia.	
	C h	Prid.		Ludi. Iſia.	

NOVEMBER.

D	D a	Kal.	No.Nouem.Idus Nouemb.	Isia ex ſen. CMXXIV. Senatus legitimus.	
	E b	IV		Ternouena. dies Ægyptiacus.	
	F c	III		Hilaria.	
E	G d	Prid.			
	A e	Non.			
	B f	VIII			
F	C g	VII			
	D h	VI		N.Neruæ & Conſtantij CMXXIV.	
	E a	V		Ludi votibi.	
G	F. b	IV			
	G c	III			
	A d	Prid.		Ludi Plebei. Senatus legitimus.	
H	B e	Idib.	Kalendæ Decembris.	Ludi Iouis Epu CMXXIV.	Plebei.
	C f	XVIII		Ludi	
	D g	XVII		Ludi.	
I	E h	XVI		Plebei CMXXIV.	
	F a	XV		N. Veſpaſiani CMXXIV.	
	G b	XIV			
K	A c	XIII		Sol in Sagittario.	
	B d	XII			
	C e	XI			
A	D f	X			
	E g	IX			
	F h	VIII		Bruma. dies Ægyptiacus.	
B	G a	VII		Ludi Sarmatici.	
	A b	VI		Ludi	Sarmatici.
	B c	V		Ludi	
	C d	IV		Ludi	
C	D e	III		Ludi	
	E f	Prid.		Ludi	

DECEMBER.

D	F g	Kal.	No.Decemb.Idus Decembris.	Sarmatici CMXXIV.
	G h	IV		Initium muneris.
	A a	III		Senatus legitimus.
E	B b	Prid.		Munus arca. dies Ægyptiacus.
	C c	Non.		Munus arca.
F	D d	VIII		Munus arca.
	E e	VII		
	F f	VI		Munus. Kandida.
G	G g	V		
	A h	IV		
	B a	III		Septimonia.
H	C b	Prid.		Ludi Lancionici.
	D c	Idib.		Ludi Senatus legitimus.

	E d	XIX	Kalendæ Ianuarij	Ludi	Lancion.	
I	F e	XVIII			N. Diui Veri	CMXXIV.
	G f	XVII		Ludi		
	A g	XVI		Ludi	Saturnalia.	
K	B h	XV		Lancionici	CMXXIV.	Sol in Capricorno.
	C a	XIV		Munus arca.		
	D b	XIII		Munus.	Kandida.	
A	E c	XII		Munus arca.		
	d	XI				
	G e	X		Munus arca.		
B	A f	IX		Munus.	Conſumat.	
	B g	VIII		N. Inuicti.	CMXXIV.	
	C h	VII				
C	D a	VI				
	E b	V				
	F c	IV				
D	G d	III		N.Diui Titi.	CMXXIV.	
	A e	Prid.		Magiſtrati iurant.		

Non abs re etiam viſum hocce KALENDARIVM RVRESTRE *ſuperioribus tabulis attexere, quia mirè facit ad* FASTOS.

KALENDARIVM RVSTICVM QVATVOR LATERIBVS

IN MARMORE QVADRATO INSCRIPTO.

Variæ & emendatiores forſitan ſcripturæ, quæ in alio eiuſmodi Kalendario tribus tantùm lateribus inſcripto obſeruantur.

1 SACRIFIC
DIIS
2 SVPERFICIVM
COLITVR
HARVNDO
INCENDIT
LVPERCALIA
PARENTALIA
CARA. COGNATORVM
3 VINEAE. ET
PEDAMINA
4 ISIDIS NAVIGIVM
SACRVM MAMVRIO
5 SEGETES
RVNCANTVR
6 IVVENCI DO
MANTVR
7 SOLSTITIVM
8 FAENISIC
9 FABARIAE
10 PARATVR
11 STVPLAE
12 VOLCANO
13 LEGVNTVR
14 OBLAQVEATIO
15 HIEMIS INIT
16 TROPAEAE
CHIMER VINEAE
STERCORANTVR
17 SERITVR
18 DECIENTES

SYLLABVS AVCTORVM QVOS CAROLVS NEAPOLIS ILLVSTRAT, CITAT, EMENDAT.

A.

ABdias.
Achmes.
Ælianus.
Ælius Lampridius.
Æmilius Probus.
Æſchines.
Æſchylus,
Aëtius.
Afranius.
Africanus.
Agathocles Babylonius.
Albericus.
Alcæus Mitylenæus.
Alcimus.
Alexander Myndius.
Alexis.
D. Ambroſius.
Ammianus Marcellinus.
Ammonius Hermeas.
Amphis Comicus.
Antias Valerius.
Antipater.
Antiphanes.
Apollodorus.
Apollonius.
eiuſdem vetus Interpres.
Apoſtolius.
Apuleius.
Aratus.
Archias Poëta Græcus.
Ariſtides.
eiuſdem Scholiaſtes.
Ariſtonicus.
Ariſtophanes.
eiuſdem Scholiaſtes.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Aſconius.
Athenæus.
Athenagoras.
Attalus.
Attius Poëta vetus.
Auctor Copæ.
Auctor Alexandri vitæ.
Auctor belli Alexandrini.
Auctor libelli de Ill. Gram.
Auctor Græcus Anonymus.
Auctor Græcus Cyprij poëmatis.
Auctor Græcus in argum. Midianæ.
D. Auguſtinus.
Aulus Gellius.
Auſonius Burd.

B.

BAcchylides.
Balſamon.
Beroſus.
Bianor.
Bruſonius.

C.

CÆſar.
Caius Baſſus.
Callimachus.
eiuſdem vetus Interpres.
Carcini Scholion.
Carmen Saliare.
Caſſiodorus.
Cato.
Catullus.
Cenſorinus.
Chæremon Tragicus.
Chariſius.
Chronicon Alexandrinum.
Cicero.
Cincius.
Claudij Imperatoris oratio.
Clemens Alexandrinus.
Codex Theodoſianus.
Codinus Curopalata.
Columella.
Conſtantinus Porphyrogenitus.
Corneliæ Gracchorum matris Frag.
Cornelius Celſus.
Cornelius Tacitus.
Cretenſis Hiſtoria.
Cteſias.
Culex Maronis.
Q. Curtius.
D. Cyprianus.

D.

DAmaſcius.
Demetrius.
Demoſthenes.
Dictys Cretenſis.
Digeſta.
Dio Caſſius.
Dio Chryſoſtomus.
Diodorus Siculus.
eiuſdem Excerpta.
Diogenes Laërtius.
Diomedes.
Dionyſius Halicarnaſſenſis.
Diotimus Poëta Græcus.
Donatus.
Draco Corcyræus.

E.

EGeſias.
Ennius.
Epicrates.
Epictetus.
Eratoſthenes.
Etaſimus.
Etymologici auctor.
Euctemon.
Eudoxus.
Euenus.
Eumelus.
Eumenius Rhetor.
Euphorion.
Euphronius Priapeiorum ſcriptor.
Euripides.
Euſebius.
Euſtathius.

F.

FAbius Pictor.
Faſti Capitolini.
Faſti Siculi.
Feneſtella.
Feſtus Pompeius.
Firmicus.
Florentinus.
Fragmentum Sacroſancti pſephiſmatis.
Freculfus.
Frontinus.

G.

GElaſij Papæ Epiſtolæ.
Geminus.
Georgius Pachymeras.
Germanici vetus Interpres.
Gloſſarium Græcolatinum.
Gloſſarium Latinogræcum.
Gloſſarium Latinum.
Gloſſarium manuſcriptum.
Grammatici veteres.

H.

HArpocratio.
Helladius.
Herodianus.
Heſiodus.
Heſychius.
D. Hieronymus.
Hipparchus.
Homerus.
Horatius.
eiuſdem vetus Interpres.
Hyginus.

I.

INdex Ancyranus.
Inſcriptiones antiquæ.
Ion Chius.
Ioſephus.
Iſidorus.
Iſocrates.
Iulianus Apoſtata.
Iulius Obſequens.
Iulius Paulus I. C.
Iulius Solinus.
Iuſtiniani Nouellæ.
Iuſtinus Martyr.
Iuuenalis.
eiuſdem vetus Interpres.

K.

KAlendarium Conſtantini Magni.
Kalendarium Rureſtre.
Kalendarium vetus.
Kalendariorum duo fragmenta.
Kalendarium falsò ſub nomine Ptolemæi editum.

L.

LActantius Firmianus.
Latinus Pacatus.
Leonides Tarentinus.
Leo Philoſophus.
Libri Rituales.
Licinius Macer.
Liuius.
Lucanus.
Lucianus.
Lucretius.
Lutatius.
Lycophron.
eiuſdem vetus Interpres.

M.

MAcrobius.
Manilius.
Marcellus Empiricus.
Marcus Victorinus.
Martialis.
Martianus Capella.
Megaſthenes.
Melanippides.
Menander Epheſius.
Minutius Felix.
Mneſimachus.
Moreti auctor.
Moſchopulus.
Muſonius.
Myrleanus.

N.

NIcander.
eiuſdem vetus Interpres.
Nicetas.
Nicomedes Iatroſophiſta.
Nigidius.
Nonnius Marcellus.
Notitia Romanarum Prouinciarum.
Numiſmata antiqua.

O.

ORacula priſca.
Origo gentis Romanæ.
Oroſius.
Orpheus.
Ouidius.

P.

PAcuuius.
Palæphatus.
Papias vocabuliſta.
Parthenius.
Paulus Feſti abbreuiator.
Pauſanias.
Perſius.
eiuſdem vetus Interpres.
Petronius Arbiter.
Phædrus Augusti Libertus.
Phanias Ereſius.
Pherecides.
Philo Iudæus.
Philoſtratus.
Photij Bibliotheca.
Pindarus.
eiuſdem vetus Interpres.
Plato.
Plato Comicus.
Plautus.
Plinius Secundus Maior.
Plinius Cæcilius Iunior.
Plutarchus.
Pollux.
Polybius.
Pomponius.
Porphyrius.
Priapea.
Priſcianus.
Procopius.
Procopius Gazæus.
Propertius.
Prudentius.
Pſellus.
Ptolemæus.
Publius Victor.

Q.

QVintus Septimius.
Quintus Serenus.

R.

REgillæ monumentum.

S.

SÆculus Flaccus.
Salluſtius.
Saluianus.
Senatus Conſultum vetus.
Seneca Philoſophus.
eiuſdem Fragmenta.
Seneca Tragicus.
Seruius.
Seruij Schedæ.
Sextus Rufus.
Sidonius Apollinaris.
Silius Italicus.
Sinnius Capito.
Sophocles.
eiuſdem vetus Interpres.
Sophron.
Spartianus.
Statius.
Stephanus.
Stobæus.
Strabo.
Stractis.
Suetonius.
Suidas.
Symmachus.
Synodus Trullana.

T.

TArquitius.
Tarrutius Mathematicus.
Tatianus Aſſyrius.
Terentianus.
Terentius Comicus.
Tertullianus.
Theo Arati Interpres.
Theognis.
Theolitus Methymnæus.
Theophilus Patriarcha.
Theophraſtus.
Thucydides.
eiuſdem Scholiaſtes.
Tibullus.
Timocles Comicus.
Titinius.
Trebatius.
Trezenius Zenodotus.
Turpillius.
Tyro libertus.
Tzetzes.

V.

VAlerius Maximus.
Varinus.
Varro.
Vegetius.
Velleius Paterculus.
Verrius Flaccus.
Virgilius.
Vitruuius.
Vlpianus I. C.
Vopiſcus.

X.

XEnophon.
Xiphilinus.

Z.

ZOnaras.
Zonas.
Zopyrus Byzantius.
Zoſimus.
Zoſimus Thaſius.

CAROLI NEAPOLIS ANAPTYXIS AD P. OVIDII NASONIS LIBROS VI. FASTORVM.

PVBLII OVIDII NASONIS.] Prænomen iſtud, nomen, cognomen noſtro datur in codicibus tritis & caſcis: neque vllum hac de re apud Auctores ἀμφισβήτημα. Gens Ouidia fuit ordinis equeſtris. Idem Pelignus de ſe ad Suillum:

Seu genus excutias, equites ab origine primâ
Vſque per innumeros inueniemur auos.

Sed hæc cognomento Naſonis. neſcio an iſti Ouidij, quos in hoc ſaxo legimus:

MESSIA. C. F. MONVM. FECIT
SIBI ET SVIS
C. OVIDIO T. F. TVMVLO. ET
C. OVIDIO C. F. LVPERCO. ET
T. OVIDIO C. F. TVMVLO.

LIBROS VI.] Numero XII. eſſe debuerant; imò & fuerunt. ipſe Faſtographus in Triſtibus:

Sex ego Faſtorum ſcripſi, totidemq́; libellos.

Sed heu! periêre: triſte naufragium, lugete litteræ. Quo autem tempore hos ſcripſerit, habes ex eius vitâ: quam in limine non inſerüi, quia accuratè à plurimis ſcripta; in quibus quidquid vni deeſt, reperies in altero. At de Poëtæ obitu vide ſodes, quæ ſcripſit ad Euſebij annum MMXXIII. Ioſephus Scaliger, ad hanc noſtram litteraturam verè μοιρηγενὴς ἀνήρ.

AD LIBRVM PRIMVM.

Tempora [1] *cum cauſſis* [2] *Latium digeſta per annum,*
Lapſaque ſub terras, [3] *ortaque ſigna canam.*

1. CVM CAVSSIS.] Vt Eratoſthenes, qui τὰ φαινόμενα cum cauſſis & fabulis conſcripſit.

2. LATIVM DIGESTA PER ANNVM.] Solarem ſiue Iulianum: cuius ſyſtema eſt dierum CCCLXV. cum quadrante diei, hoc eſt horis ſex. Incipit ergo à Ianuario: qui menſis à Numâ reliquis antepoſitus (vt in tranſcurſu Commentarij mihi paullò magis cum curâ de eo dicendum, ſi vel modicè valeam & viuam) imò additus à pio Rege; & hoc nomine dictus ab initio ad noſtram ætatem. Commodo tamen Antonino imperante, in eius

gratiam, & veriùs concubinæ, Amazonius nuncupatus. Sed euanuit nomen illud; inualuitque priſcum ſtatim poſt Commodi mortem, ex ſententiâ S. C. Hac de re ita Ælius Lampridius: *Menſes quoque in honorem eius, pro Auguſto Commodum, Auguſtum pro Septembri, Herculeum pro Octobri, Inuictum pro Nouembri, Exuperatorium pro Decembri, Amazonium pro Ianuario, ex ſigno ipſius adulatores vocabant.* Sic legendus hic locus ex emendatione viri Cl. qui priùs confuſus, & cum tricis, neque cum Dione conueniens; licet is adhuc diſcrepet. Nam Ῥωμαῖον vocat, quem Lampridius *Inuictum.*

3. Ortaqve signa canam.] Promittit etiam ἐπάγγελμα Aſtronomicum.

Excipe pacato, [4] Cæſar Germanice, vultu
Hoc opus; & timidæ dirige nauis iter:
Officioque, leuem non auerſatus honorem,
Huic tibi deuoto, numine dexter ades.
Sacra recognoſces [5] annalibus eruta priſcis;
Et quo ſit merito quæque notata dies.
Inuenies illic & feſta domeſtica vobis:
[6] Sæpè tibi pater eſt, ſæpè [7] legendus auus.
Quæque ferunt illi [8] pictos ſignantia faſtos,
Tu quoque [9] cum Druſo præmia fratre feres.
Cæſaris arma canant alij; nos Cæſaris aras,
Et quoſcumque ſacris [10] addidit ille dies.

4. Cæsar Germanice.] Perperàm aliqui opus hoc Tiberio dicatum putant: nam hic, cui ſacrauit Ouidius, eſt Cæſar ille Druſi Claudij Neronis filius; mater ei fuit Antonia minor, patruus Tiberius Nero, ſed poſteà adoptione pater: nam cùm Auguſtus Liuiæ impulſu, datâ Tiberio in decennium Tribunitiâ poteſtate, eum adoptaſſet, ne is nimio honore elatus ad res nouas conſurgeret, Neronis Druſi fratris eius filium priùs adoptandum Tiberio dedit. Ad verbum hæc quæ dixi ferè Dio Caſſius lib. LV. Germanici verò cognomen hic meruit ob patrem; quem, & poſteros, Senatus Germanicos dici voluit. Parens tamen defunctus, eo cognomine inſigniri cœptus. mecum Hiſtorici.

5. Annalibvs ervta priscis.] Hîc mentio fit annalium eorum, qui dicebantur & Pontificalium libri, & indigitamenta, & commentarij Pontificum: his enim impoſita erat ea cura, vt res geſtas in tabulas referrent. Flauius Vopiſcus in Tacito: *Quod poſt exceſſum Romuli, nouello adhuc Romanæ Vrbis imperio, factum Pontifices, penes quos ſcribendæ Hiſtoriæ poteſtas fuit, in litteras retulerunt.* Vberrimè & clarè Cicero de Oratore: *Erat initio Hiſtoria nihil aliud niſi annalium confectio: cuius rei memoriæq́ publicæ retinendæ cauſſâ, ab initio rerum Romanarum vſque ad P. Mucium Pontificem Maximum, res omnes ſingulorum annorum mandabat litteris Pontifex Maximus, referebatq́ in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas vt eſſet populo cognoſcendi; iíque etiam nunc Annales maximi nominantur.* Cur *maximi* dicti ſint, oſtendit Feſti Abbreuiator: *Non magnitudine,* inquit, *ſed quòd eos exaraſſet Pontifex Maximus.* Et ſanè alterum etiam iis etymon conueniret: nam veterum diligentia in LXXX. libros retulit; ſi fides Seruio in Schedis: nec diffuſè omnia in illis ſcripta, ſed preſsè & ſtrictè, breuibus non integris notis. Huc ſpectare ſuſpicantur Duumviri eruditi illa Liuij ſub initium lib. VI. *Perraræ & per eadem tempora litteræ fuère.* non ego, qui *perraras* ſtrictâ ſignificatione accipio

paucas,

paucas, non breues. Ipſe ſubdit paullò pòſt rationem penuriæ: *Si qua in commentariis Pontificum, aliiſq; publicis priuatiſq; erant monumentis, incenſâ vrbe pleræque interière.*

6. SÆPE TIBI PATER EST.] Druſus Claudius verus pater, ſiue Tiberius adoptiuus: malim hunc.

7. LEGENDVS AVVS.] Octauianus Auguſtus, quippe qui Tiberium adoptauit: hinc in ſpectionibus antiquis ſcribitur Tiberij filius, Auguſti nepos, Iulij pronepos; exemplum erit hæc in Hiſpaniis reperta:

GERMANICO
CÆSARI TI. F.
AVGVSTI N.
DIVI PRON.
COS.
L. TVRELLIVS
L. F. GEMINVS
ÆD. D. S. P.

8. PICTOS FASTOS.] Benè miſcet annales Pontificios, cum faſtis: in illis enim libris quidquid erat, in his viſebatur etiam exaratum: nam quâ die quidquid eueniſſet, faſtâ ſeu nefaſtâ, recenſendum erat in annalibus. Sed præter hos duæ erant apud veteres tabulæ, quibus faſtorum nomen erat inditum; vna, in quâ varia dierum iura inciſa, de quibus nos poſteà, ſolemnia Deorum ſacra, ludi & feriæ in eorumdem honorem, res & victoriæ aliquot inſignes: & hoc argumentum huiuſce optimi maximi operis, præter Α'ϛρονομικά. Huius generis faſtos vulgauit primus Cn. Flauius; notat Valerius lib. II. cap. v. *Ius Ciuile per multa ſæcula inter ſacra cærimoniaſq; Deorum immortalium abditum, ſoliſq; Pontificibus notum, Cn. Flauius libertino patre genitus & ſcribâ, cum ingenti nobilitatis indignatione factus Aedilis curulis, vulgauit, ac faſtos penè toto foro expoſuit.* & Liuius lib. IX. de eodem: *Ciuile Ius repoſitum in penetrali Pontificum euulgauit, faſtoſq; circa forum in albo propoſuit, vt quando lege agi poſſet, ſciretur.* Et hæc de primâ Tabulâ. Alia erat, in quâ nomina ferè omnium Magiſtratuum continebantur: frequens huius apud Scriptores mentio. Idem libro IV. in Oratione Canuleij Trib. pleb. de nouo Conſule plebeio faciendo: *Obſecro vos, ſi non ad faſtos, non ad commentaria Pontificum admittimur.* & Tacitus Annali III. *Nomen Piſonis radendum è faſtis cenſuit & Magiſtratus.* & alia veterum martyremata.

9. CVM DRVSO PRÆMIA FRATRE.] Hic non filius Druſi Neronis, ſed nepos ex fratre Tiberio. Germanico ergo frater erit adoptiuus. Subiicerem lucis cauſsâ ſtemma, ni tibi eſſet obuium in multis.

10. ADDIDIT ILLE DIES.] Qui fuerint, dicemus σὺν Θεῷ, cùm locus in Faſtis popoſcerit.

Annue conanti per laudes ire tuorum:
Deque meo pauidos excute corde metus.
Da mihi te placidum: dederis in carmina vires:
Ingenium vultu ſtatque caditque tuo.
Pagina iudicium docti ſubitura mouetur
Principis, vt 11 Clario miſſa legenda Deo.
Quæ ſit enim culti facundia ſenſimus oris,
Ciuica 12 pro trepidis 13 cùm tulit arma reis.
Scimus & ad noſtras cùm ſe 14 tulit impetus artes,
Ingenij currant flumina quanta tui.

Si licet & fas eſt, vates rege vatis habenas:
Auſpice te felix totus vt annus eat.

11. CLARIO MISSA LEGENDA DEO.] Vigebat Clarij Apollinis oraculum Naſonis æuo: imò Germanicus eumdem inuiſit, Auctore Tacito lib. II. Annalium. qui ſi verus, vt eſt, parùm ad fidem Strabo ſcribit lib. XIV. nullum ætate ſuâ oraculum ibi fuiſſe: Καὶ ἡ Κολοφὼν πόλις Ἰωνική, καὶ τὸ πρὸ αὐτῆς ἄλσος τοῦ Κλαρίου Ἀπόλλωνος, ἐν ᾧ καὶ μαντεῖον ἦν ποτε παλαιόν. viguit enim ſub Tiberio ipſe luculentus teſtis lib. XIII. & ſub Auguſto: nam lib. XII. fatetur nouiſſe de facie virum magnum P. Seruilium Vatiam Iſauricum.

12. PRO TREPIDIS.] Lucanus in Panegyrico ad Calpurnium Piſonem, qui & facundiam his tuendis exercebat:

——— *Cùm tua mœſtos*
Defenſura reos vocem facundia mittit,
Seu trepidos ad iura decem citat haſta virorum,
Et firmare iubet centeno iudice cauſſas.

13. CVM TVLIT ARMA REIS.] Notauit & id Suetonius: *Orauit*, inquit de Germanico, *cauſſas triumphaleis.* & Dio Caſſius lib. LVI. Καὶ αὐτὸς μὲν οὐδὲν ἄξιον μνήμης ἔπραξε, πλὴν ὅτι καὶ τότε συνεδίκησεν.

14. TVLIT IMPETVS ARTES.] Nam inter cetera ſtudiorum monumenta reliquit comœdias Græcas.

Tempora digereret cùm conditor Vrbis, in anno
Conſtituit menſes [15] quinque bis eſſe ſuo.
[16] Scilicet arma magis, quàm ſidera, Romule noras:
Curaque finitimos vincere maior erat.

15. QVINQVE BIS ESSE SVO.] Sub Romulo ergo annus fuit decimeſtris: nec dubio locus; adeò certa opinio hæc contra Plutarchum, Licinium Macrum, L. Feneſtellam, & alios.

16. SCILICET ARMA MAGIS.] Congerit hìc multa doctiſſimus Naſo, vt probet quid Romulum ad hoc induxerit: quibus fortè, notâ verâ origine, abſtinuiſſet. Nam Romulus Regni initio nouum annum minimè conſtituit: ſed ſolùm egit, vt menſis, qui quintus ordine erat aliis, fuerit ſuæ genti & populo ſecundus; & alia huiuſmodi: cùm in Latio ante Vrbem conditam annum decimeſtrem fuiſſe conſtet, & apud alias plerumque gentes; vt Athenis, vbi Cliſthenes, poſt tyrannos, populum in decem tribus diuiſit: quâ de re ita Ammonius Hermeas: Πρυτανεία θηλυκῶς ὁ χρόνος. Διῄρητο γὰρ παρὰ Ἀθηναίοις ὁ ἐνιαυτὸς εἰς δέκα πρυτανείας, ὅσαι καὶ φυλαὶ ἦσαν, καὶ ἐπρυτάνευσαν ἑκάστῃ φυλῇ κατ' ἐνιαυτὸν ἅπαξ· ὅθεν καὶ τοὺς μισθοὺς, καὶ τὰ ἐνοίκια, καὶ τὰς πρυτανείας κατὰ μῆνα ἐτέλουν.

Eſt tamen & ratio, Cæſar, quæ mouerit illum;
Erroremque ſuum, quo tueatur, habet.
Quod ſatis eſt, vtero matris dum prodeat infans;
Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.
[17] Per totidem menſes à funere coniugis vxor
Suſtinet in viduâ triſtia ſigna domo.
Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
Cùm rudibus populis annua iura daret.
Martis erat primus menſis, Veneriſque ſecundus:
Hæc generis princeps, ipſius ille pater.

[18] *Tertius*

18 *Tertius à ſenibus : iuuenum de nomine quartus:*
Quæ ſequitur, numero turba notata fuit.
Aſt Numa nec Janum, nec auitas præterit vmbras:
Menſibus antiquis 19 *addidit ille duos.*

17. PER TOTIDEM MENSES.] Lex hæç lata etiam regnante Numâ. Plutarchus in ipſiuſmet vitâ: Ἀλλὰ τοῦ μακροτάτου πένθους χρόνον εἶναι δεκαμηνιαῖον, ἐφ' ὅσον καὶ χηρεύουσιν αἱ τῶν ἀποθανόντων γυναῖκες. Quæ antè nupſiſſet, ea eiuſdem lege bouem fetam immolabat.

18. TERTIVS A SENIBVS.] Maius, Iunius, Quintilis, Sextilis, & reliqui.

19. ADDIDIT ILLE DVOS.] Caue iſta mutes : vulgaris illa lectio, *præpoſuitq́; duos*, eſt à malâ manu: quid nos impellat, faciemus ſatis Θεοῦ διδόντος ad illud,

Qui ſequitur Ianum, veteris fuit vltimus anni.

ſub initium lib. II.

Ne tamen ignores variorum iura dierum:
Non habet officium lucifer omnis idem.
20 *Ille nefaſtus erit, per quem tria verba ſilentur:*
21 *Faſtus erit, per quem lege licebit agi.*

20. ILLE NEFASTVS ERIT.] Gloſſæ: Ἀποφράδες, *nefaſti dies.* vtraque tamen vocula & Græca & Latina torqueri poteſt ad atros: Heſychio enim ἀποφρὰς ἡμέρα pro *atrâ* eſt: imò Luciano, Dioni Caſſio, & aliis: *nefaſtus* pro eâdem non ſemel Suetonio, & Cornelio Tacito: ratio à manu eſt. Conſidera primùm, quid ſignificet verè ἀποφράς, quid *nefaſtus:* illud poſteà, ſtare ius ſolitum aut die feſto, aut atro. De feſto nil dubium : de atro Dio lib. XLV. Βουλή τε ἐγένετο, καὶ γνῶμαι ἐπὶ τρεῖς ἐφεξῆς ἡμέρας, ἀπ' αὐτῆς τῆς νουμηνίας ἀρξάμεναι, προετέθησαν. ἔκ τε γὰρ τοῦ πολέμου ἐν χερσὶν ὄντος, καὶ ἐκ τεράτων, ἃ πλεῖστα καὶ ἐξαισιώτατα ἐγεγόνει, ταρασσόμενοι, οὐδὲ τῆς ἀποφράδος, τὸ μὴ ἐν ἐκείναις βουλεῦσαί τι τῶν συμφερόντων σφίσιν, ἀπέχοντο. Sic non erit cur miremur has voces ab auctoribus inuicem vſ[illegible]i : hoc tamen aduerte diſcrimen, quòd omnis ater nefaſtus, ſed non econtrà; nam dies feſtus etiam nefaſtus. Hinc Dionyſius ad clariorem explanationem atri diei : Τὴν δὲ ἡμέραν, inquit, ἐκείνην, ἐν ᾗ τὸ πάθος ἐγένετο, μέλαινάν τε καὶ ἀποφράδα τίθενται. lib. IX. Ant. Rom.

21. FASTVS ERIT, PER QVEM.] Locutus de feſtis, quibus inſunt ſacrificia, ludi, epulæ; venit ad profeſtos, ex quibus procedunt faſti, comitiales, comperendini, ſtati, præliares.

22 *Nec toto perſtare die ſua iura putaris:*
Qui iam faſtus erit, manè nefaſtus erat.
Nam ſimul exta Deo data ſunt, licet omnia fari;
Verbaque honoratus libera Prætor habet.
23 *Eſt quoque, quo populum ius eſt includere ſeptis:*
24 *Eſt quoque, qui nono ſemper ab orbe redit.*

22. NEC TOTO PERSTARE DIE.] Sequuntur dies interciſi, quorum quibuſdam horis fas eſt, quibuſdam non eſt, ius dicere. nam cùm hoſtia cæditur, fari nefas eſt; inter cæſa & porrecta fari licet, rurſus cùm adoletur non licet.

23. EST QVOQVE, QVO POPVLVM.] Redit ad ſpecies profeſti; comitiales videlicet dies, quibus cum populo agi poterat : *ſeptum* eſt δρύφακτος.

24. EST QVOQVE, QVI NONO.] Is eſt dies nundinalis, qui feſtus primò fuit: faſtus poſteà lege Hortenſiâ, imò ferè ater: nam rebus incipiendis parum vtilis habitus. Hinc Dio lib. XL. Κἀκ τούτου οὔτε τι ἄλλο χρηστὸν συνέβη, καὶ ἡ ἀγορὰ ἡ διὰ τῶν ἐννέα ἀεὶ ἡμερῶν ἀγομένη, ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ Ἰανουαρίου νουμηνίᾳ ἤχθη. Sed illud accidit per id tempus, ſi benè ſentio, in curiâ Pontificum: mos enim fuit vnum diem præter conſuetudinem intercalare, cùm harum concurſus eueniret: idem lib. XLVIII. Καὶ ἡμέρα ἐμβόλιμος παρὰ τὰ καθεστηκότα ἐνεβλήθη, ἵνα μὴ ἡ νουμηνία τοῦ ἐχομένου ἔτους τὴν ἀγορὰν τὴν διὰ τῶν ἐννέα ἡμερῶν ἀγομένην λάβῃ· (ὅπερ ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου σφόδρα ἐφυλάσσετο) καὶ ὅτι ἀνθυφῃρέθη αὖθις, ὅπως ὁ χρόνος κατὰ τὰ τῷ Καίσαρι τῷ προτέρῳ δόξαντα συμβῇ. Inde etiam propter ſacrificium nundinæ in alium diem tranſlatæ: vide eumdem lib. LX. ſub finem anni DCCLXXXXVII.

Vendicat Auſonias [25] *Junonis cura Kalendas:*
[26] *Idibus alba Joui grandior agna cadit.*
Nonarum tutela Deo caret: omnibus iſtis
(Ne fallare caue) [27] *proximus ater erit.*
[28] *Omen ab euentu eſt: illis nam Roma diebus*
Damna ſub aduerſo triſtia Marte tulit.
Hæc mihi dicta ſemel, totis hærentia faſtis,
Ne ſeriem rerum ſcindere cogar, erunt.

25. IVNONIS CVRA KALENDAS.] Vnde ab his dicta illa *Iuno Kalendaris.*

26. IDIBVS ALBA IOVI.] In arce quotidibus id factum. Varro ait, *quotquot menſibus.* Dubium tollitur ex eo quòd illamet ſacra nuncupata *idulia,* agna etiam *idulis.*

27. PROXIMVS ATER ERIT.] Dies poſteri Kalendarum, Nonarum, Iduum, veteribus habiti infauſti & inauſpicati. inſignis locus & ratio Ioannis Tzetzæ Chil. x. hiſt. τγ.

Ἦσαν καὶ ἀποφράδες δὲ τοῖς παλαιοῖς, ἡμέραι,
Ἐν αἷς τι συνέβησαν θλίψεις καὶ περιστάσεις·
Ὡς τοῖς Ῥωμαίοις πώποτε τοῖς αἰωτέροις χρόνοις,
Ὁπότε ἀπερχόμενοι πρὸς πόλεμον καὶ μάχην,
Ἔπεσον τριακόσιοι τοῦ γένους τῶν Φαβίων.
Ὅτε καὶ πύλην ἔκλεισαν καθ' ἣν ἐξῆλθον οὗτοι,
Καὶ τὴν ἡμέραν τῶν λοιπαῖς ἡμέραις οὐκ ἠρίθμουν·
Ὥσπερ καὶ ἔθνη ἕτερα δι' ἄλλας περιστάσεις.
Τὰς ἃς ἡμέρας τῶν λοιπαῖς οὐκ ἔταττον ἡμέραις,
Ἔλεγον δὲ τὰς πρὸ αὐτῶν, καὶ μετ' αὐτὰς ἐν κλήσει.
Ἐκείνας οὐκ ἠρίθμουν δὲ τῶν ἡμερῶν τῇ κλήσει,
Ἀλλ' οὕτως ἔλεγον τυχὸν τρίτη καὶ μετ' ἐκείνην,
Ἡ πέμπτη, ἕκτη, καὶ λοιπαὶ, καὶ μετ' ἐκείνην πάλιν.
Οὕτως οὐ κατωνόμαζον τότε τὰς ἀποφράδας,
Ἀλλ' ἢ πρὸ τῆς δὲ ἔλεγον ταύτας, ἢ μετ' ἐκείνην·
Οὕτω τὴν ἀποφράδα μὲν οἶδας λαβοῦσαν κλῆσιν.

28. OMEN AB EVENTV EST.] Nam quoties per hos dies ſacrificatum ad pugnam, malè patribus ceſſit; vt illa ad Cremeram, altera ad Alliam, & aliæ quas reperies per annales.

Ecce tibi fauſtum, Germanice, nuntiat annum;
Inque meo primus carmine Janus adeſt.

[29] *Iane biceps, anni tacitè labentis origo;*
Solus de ſuperis qui tua terga vides;
Dexter ades ducibus: quorum ſecura labore
Otia terra ferax, [30] *otia pontus habet.*
Dexter ades patribusque tuis, populoque Quirini:
[31] *Et reſera nutu candida templa tuo.*

29. IANE BICEPS.] Sic & eumdem compellat Quintus Septimius apud Terentianum:

Iane pater, Iane tuens diue biceps, biformis
O cate rerum ſator; ô principium Deorum.

30. OTIA PONTVS HABET.] Tiberio & Germanico hæc dicta, ſed præcipuè Auguſto: idem ille ipſe faſſus in ſuo indice Ancyrano; & paſſim Romanus & peregrinus ſtilus. Philo Iudæus legatione ad Caium: Οὗτος ὁ καὶ τοὺς φανεροὺς καὶ ἀφανεῖς πολέμους διὰ τὰς ἐκ λῃστῶν ἐπιθέσεις ἀνελών. οὗτος ὁ τὴν θάλατταν πειρατικῶν μὲν σκαφῶν κενὴν ἐργασάμενος, φορτίδων δὲ πληρώσας. οὗτος ὁ τὰς πόλεις ἁπάσας εἰς ἐλευθερίαν ἐξελόμενος, ὁ τὴν ἀταξίαν εἰς τάξιν ἀγαγών.

31. ET RESERA NVTV CANDIDA TEMPLA.] Non precatur ſiniſtrum aliquod omen; nam Ianus non cluſus belli index; ſed poſcit templi aditum ad ſacrificia: vide, ſi vacat, ad hunc locum Pauli Marſi nugas.

[32] *Proſpera lux oritur: linguis animiſque fauete:*
Nunc dicenda [33] *bono ſunt bona verba die.*
Lite vacent aures, inſanaque protinus abſint
Iurgia: differ opus liuida turba tuum.
Cernis odoratis vt luceat ignibus æther?
Et ſonet accenſis [34] *ſpica Ciliſſa focis?*
Flamma nitore ſuo [35] *templorum verberat aurum,*
Et tremulum ſummâ ſpargit in æde iubar.
Veſtibus intactis [36] *Tarpeias itur in arces:*
Et populus feſto concolor ipſe ſuo eſt.
Iamque noui præeunt faſces: [37] *noua purpura fulget:*
Et noua conſpicuum pondera ſentit ebur.
Colla rudes operum præbent ferienda iuuenci,
Quos aluit campis herba Faliſca ſuis.
Iupiter arce ſuâ totum cùm ſpectet in orbem,
Nil niſi Romanum, quod tueatur, habet.
Salue feſta dies, meliorque reuertere ſemper,
A populo rerum digna potente coli.

32. PROSPERA LVX ORITVR.] Kalendæ Ianuariæ dies totius anni celebrior nouo Magiſtratu, nouis munuſculis, tot ſuperſtitionibus, quas tanget, tangemus & nos; ideò primò inquit:

33. BONO DIE.] *Bonus* hîc pro feſto, vt apud Plautum in Pœnulo: *Dii bono Aphrodiſiis*. ſic bona verba quæ feſtum addecent, non mala, non impudica. In re ſimili Attius Poëta vetus: *Ore obſcœna dicta ſegregent.*

34. SPICA CILISSA.] Pro hac ſatis probauit Ioſephus Scaliger in Caſtigationibus ad Propertium, crocum intelligendam; & profectò ita eſt.

Spica

Spica verò hîc croci nucleus, vt de allio Cato: *Vlpici ſpicas tres, allij ſpicas tres.* Στάχυς videlicet, flos ipſe croci, qui antequam aperiatur, τὰς ῥίζας incluſas gerit, acuminato faſtigio. Sic dixere fila illa lutea Græci, ſiue γλωχίνας. Florentinus in Geoponicis de croco: Ἀνθολογεῖται δὲ ὅταν εὐχροήσῃ ἐκ μέσου τοῦ ἄνθους ἑλκομένων τῶν γλωχίνων, καὶ διαψυχομένων ἡμέρας τρεῖς, ἢ τέσσαρας.

35. TEMPLORVM VERBERAT AVRVM.]Puta inaurata ſacrarum ædium lacunaria: de quo luxu facem pete à Criticis ſuperioris æui.

36. TARPEIAS ITVR IN ARCES.] Ex more ipſe ad Sextum Pompeium in gratulatione initi Conſulatus anno DCCLXVI. lib. IV. de Ponto Elegiâ IV.

Ergo vbi Iane biceps longam reſeraueris annum,
Pulſus & à ſacro menſe December erit.
Purpura Pompeium ſummi velabit honoris,
Ne titulis quidquam debeat ille ſuis.
Cernere iam videor rumpi pænè atria turbâ,
Et populum lædi deficiente loco;
Templaq; Tarpeiæ primùm tibi ſedis adiri,
Et fieri faciles in tua vota Deos:
Colla boues niueos certæ præbere ſecuri,
Quos aluit campis herba Faliſca ſuis.

Repetit & hîc poſtremum carmen vix mutatâ voculâ.

37. NOVA PVRPVRA FVLGET.] Noui Magiſtratus inſignia; ſed hæc purpura, eſt prætexta Conſularis: idem ad Græcinum Conſulem:

Prætextam, faſces aſpiciámque tuos.

Hanc & togam pictam, & trabeam, & palmatam dictam repperi: obſerua ad Auſonium in Gratiarum actione.

Quem tamen eſſe Deum te dicam Iane biformis?
Nam tibi par nullum [38] *Græcia numen habet.*
Ede ſimul cauſſam, cur de cæleſtibus vnus,
[39] *Sitque quod à tergo, ſitque quod antè, vides.*
Hæc ego cùm ſumptis agitarem mente [40] *tabellis,*
Lucidior viſa eſt, quàm fuit antè, domus.
Tum ſacer ancipiti mirandus imagine Ianus
Bina repentè oculis obtulit ora meis.
Extimui: ſenſique metu riguiſſe capillos:
Et gelidum ſubito frigore pectus erat.
[41] *Ille tenens baculum dextrâ,* [42] *clauemque ſiniſtrâ,*
Edidit hos nobis ore priore ſonos.

38. GRÆCIA NVMEN HABET.] Inde Athenæus lib. XV. Ὅτι Ἰανὸς ὁ παρ' ἡμῖν Θεὸς, ὃν καὶ πατέρα προσαγορεύομεν.

39. SITQVE QVOD A TERGO, SITQVE QVOD ANTE.] *Idq;* in vtroque loco ponendum ſuadent priſci libri.

40. TABELLIS.] Hæ ſunt hîc pro ſchedis: cum litteratis loquor.

41. ILLE TENENS BACVLVM DEXTRA.] Non aliter vidi cuſum in nummis huius ſimulacrum: in quibus iſtud & rectum notaui, & ſedens in bipede; at baculum in ſiniſtrâ etiam.

42. CLAVEMQVE SINISTRA.] Adi Macrobium primo Saturnalium.

Diſce

Diſce metu poſito vates operoſe dierum,
Quod petis; & voces percipe mente meas.
[43] *Me Chaos antiqui (nam ſum res priſca) vocabant:*
Aſpice quàm longi temporis acta canam.
Lucidus hic aër, & quæ tria corpora reſtant,
Ignis, aqua, & tellus, vnus aceruus erant.
Vt ſemel hæc rerum ſeceſſit [44] *lite ſuarum,*
Inque nouas abijt maſſa ſoluta domos;
Cælum flamma petit: proprior locus aëra cepit:
Sederunt medio terra fretumque loco.
Tunc ego, qui fueram globus, & ſine imagine moles;
In faciem redij, dignaque membra Deo.

43. ME CHAOS ANTIQVI.] Hinc illa ab eiſdem de Iano relicta: *Qui cuncta fingit, eademq; regit, aquæ terræq; vim ac naturam grauem, atque pronam in profundum dilabentem, ignis atque animæ leuem, immenſum in ſublime fugientem, copulauit circumdato cælo: quæ vis cæli maxima duas vires diſpares colligauit.* verba ſunt illius M. Meſſalæ Cn. Domitij in Conſulatu collegæ.

44. LITE SVARVM.] Νείκεος ἐξ ὀλοοῖο. ex Orphei opinione. Vide Apollonium Rhodium ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἀργοναυτικῶν.

Nunc quoque, confuſæ quoniam nota parua figuræ eſt,
Ante quod eſt in me, poſtque videtur idem.
Accipe, quæſitæ [45] *quæ cauſſa ſit altera formæ:*
Hanc ſimul vt noris, officiumque meum.
Quidquid vbique vides, cælum, mare, nubila, terras,
Omnia ſunt noſtrâ clauſa, patentque manu.
Me penes eſt vnum [46] *vaſti concordia mundi,*
Et ius vertendi cardinis omne meum eſt.
Cùm libuit pacem placidis emittere terris,
Libera perpetuas ambulat illa vias.
Sanguine letifero totus miſcebitur orbis,
Ni teneant rigidæ condita bella ſeræ.
[47] *Præſideo cæli foribus* [48] *cum mitibus Horis,*
Et redit officio Iupiter itque meo.
[49] *Inde vocor Ianus: cui cùm Cereale ſacerdos*
[50] *Imponit libum,* [51] *farraque mixta ſale;*
Nomina ridebis: modò namque Patuleius idem,
Et modò ſacrifico [52] *Cluſius ore vocor.*
Scilicet alterno voluit rudis illa vetuſtas
Nomine diuerſas ſignificare vices.

45. QVÆ CAVSSA SIT ALTERA.] In meo infimæ vetuſtatis codice, *quæ ſit cauſſa altera formæ.*

46. VASTI CONCORDIA MVNDI.] Addit & ius vertendi cardinis. idem illi tribuit Quintus Septimius:
Stridula cui limina, cui cardinei tumultus,
Cui reſerata mugiunt aurea clauſtra mundi.

Quatuor ſunt cardines, in quibus mundus vertitur: Septemtrionalis & Meridionalis axis, Occiduus & Oriens. Græcis ἀνατολικὸν κέντρον, δυτικὸν, ἀρκτικὸν, μεσημβρινόν. Sed verè quibus orbis innititur, eſt μεσημβρινὸν καὶ ἀρκτικόν. alia potiùs ſunt ſolis κέντρα, quàm mundi.

47. PRÆSIDEO CÆLI FORIBVS.] Id ſibi veteres induxerunt ob cauſſam quam tetigit Macrobius primo Saturnal. *Ianum*, inquit, *quidam volunt Solem demonſtrari, & ideò bifrontem; quaſi vtrinſque ianuæ cæleſtis ortus & occaſus potentem, qui exoriens aperiat diem, occidens claudat.* Ex hac opinione Ianum *matutinum* dixit Horatius lib. II. Satyrâ VI.

48. CVM MITIBVS HORIS.] Hæ quoque cæli cuſtodes. ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν eis nomen. Pauſanias Eliacorum primo: Ὅμηρος δὲ ἐν Ἰλιάδι ἐποίησε τὰς Ὥρας καὶ ἐπιτετράφθαι τὸν οὐρανὸν, καθάπερ τινὰς φύλακας βασιλέως αὐλῆς. Iliados eſt V. ſed hi verſiculi:

> Αὐτόμαται δὲ πύλαι μύκον οὐρανοῦ, ἃς ἔχον Ὧραι,
> Τῇς ἐπιτέτραπται μέγας οὐρανὸς Οὔλυμπός τε,
> Ἠμὲν ἀνακλῖναι πυκινὸν νέφος, ἠδ' ἐπιθεῖναι.

49. INDE VOCOR IANVS.] Huc ſpectat locus Tullij lib. II. de Naturâ Deorum: *Quod ab eundo nomen eſt ductum, ex quo trànſitiones peruiæ Iani, foresq́; in liminibus profanarum ædium ianuæ nominantur.*

50. IMPONIT LIBVM.] Suſpicor hoc illud eſſe, de quo Feſtus Pompeius: *Ianual libi genus, quod Iano tantummodò libatur.*

51. FARRAQVE MIXTA SALE.] Molam ſalſam.

52. CLVSIVS ORE VOCOR.] Tres apud me veteres quaſi de compacto habent *Clauſius.* ſic ſcriptum & hoc Iani cognomentum apud Macrobium primo Sat. cap. IX. vbi plura alia cum ſuis etymis ſis vide.

> [53] *Vis mea narrata eſt: cauſſam nunc diſce figuræ;*
> *Iam tamen hanc aliquâ tu quoque parte vides.*
> *Omnis habet geminas hinc atque hinc Ianua frontes:*
> *E quibus hæc populum ſpectat,* [54] *at illa Larem.*
> *Vtque ſedens primi veſter prope limina tecti*
> *Ianitor, egreſſus introitusque videt:*
> *Sic ego proſpicio cæleſtis Ianitor aulæ*
> *Eoas partes Heſperiasque ſimul.*
> *Ora vides Hecates* [55] *in tres vergentia partes;*
> *Seruet vt in ternas compita ſecta vias.*
> *Et mihi, ne flexu ceruicis tempora perdam,*
> *Cernere non moto corpore bina licet.*

53. VIS MEA NARRATA EST.] Relata iam ſuâ multiplici poteſtate, accedit ad cauſſas formæ bifrontis; in quâ aſſignandâ varia commenti ſunt veteres, vt C. Baſſus, & alij.

54. AT ILLA LAREM.] In vno & altero legi, *& illa Larem.* etiam benè.

55. IN TRES VERGENTIA PARTES.] Hinc Hecate vulgò Græcis τριπρόσωπος, τρίμορφος, τριοδῖτις, τριγλήνος. Chariclides ἐν Ἁλύσει: Δέσποιν' Ἑκάτη τριοδῖτι, τρίμορφε, τριπρόσωπε, τρίγλαις κηλευμένη. Quid τρίγλη, in Heſychio legas: Τρίγλα ἰχθὺς θαλάσσιος, καὶ τόπος τις. Dianæ autem ſacer, vt vidiſti; cauſsâ non aliâ, quàm quòd in cognomine illo τριγλήνος, quod illi datur, τρίγλη aliquam habet ſimilitudinem. ſed audaculus videar:

en

en eamdem in Athenæo lib. VIII. Τῇ δὲ Ἑκάτῃ ἀποδίδοται ἡ τρίγλη, διὰ τὴν τῆς ὀνομασίας κοινότητα. τριοδῖτις γὰρ, καὶ τρίγληνος. Ibidem hac de re diuerſæ ab aliis cauſſæ proferuntur, quas ſingulas vide. At quid illud in Heſychio de Triglâ, καὶ τόπος τίς, haud dubiè locus erat Athenis celebris ſtatuâ numinis huius cognomento Triglachini. Euſtathius obſeruat ad Iliad. υ. Ὅτι δὲ καὶ τόπος τὶς Ἀθήνησι τρίγλη ἐκαλεῖτο, καὶ ὡς ἀνάθημα ἦν ἐκεῖ Τριγλανθίνη Ἑκάτη. δηλοῦσι καὶ αὐτὸ οἱ παλαιοί. Eadem habet Athenæus præfato libro.

Dixerat: & vultu, ſi plura requirere vellem,
Difficilem mihi ſe non fore pactus erat.
Sumpſi animum: grateſque Deo non territus egi:
Verbaque ſum [56] ſpectans pauca locutus humum.
Dic age frigoribus quare nouus incipit annus,
Qui meliùs per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent: tunc eſt noua temporis ætas:
Et noua de grauido palmite gemma tumet.
Et modò formatis operitur frondibus arbor:
Prodit & in ſummum ſeminis herba ſolum.
Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent:
Ludit & in pratis luxuriatque pecus.
Tunc blandi ſoles ignotaque prodit hirundo,
Et luteum celsâ ſub trabe figit opus.
Tunc patitur cultus ager, & renouatur aratro,
Hæc anni nouitas iure vocanda fuit.
Quæſieram multis: non multis ille moratus,
Contulit in verſus ſic ſua verba duos:
Bruma noui prima eſt, [57] veteriſque nouiſſima ſolis:
Principium capiunt Phœbus & annus idem.

56. SPECTANS HVMVM.] Demiſſis oculis, ταπεινοφρονήσεως indicium.

57. VETERISQVE NOVISSIMA SOLIS.] Benè Gloſſæ: *Bruma*, πλείας, τροπὴ, χειμερινή.

Poſt ea mirabar, [58] cur non ſine litibus eſſet
Prima dies. Cauſſam percipe, Ianus ait.
Tempora commiſi naſcentia rebus agendis;
Totus ab auſpicio ne foret annus iners.
[59] Quiſque ſuas artes ob idem delibat agendo:
Nec plus quàm ſolitum teſtificatur opus.

58. CVR NON SINE LITIBVS ESSET.] Kalendis ergo Ianuariis fari licebat; & moris erat, vt quicumque munus aut artem aliquam exerceret, leuiter eo die aliquid libaret, auſpicij ſaltem cauſsâ: propterea hunc diem veteres vocarunt *auſpicalem*. Panegyriſtes: *Illum tamen primum Conſulatus tui auſpicalem diem tacitus præterire nullo modo poſſum; quo tu ſolus omnium conſecutus es, vt quod tempus anteà incipiendis tantummodò rebus aptum eſſe videbatur, tunc primùm potuerit ſufficere peragendis; vnoq; ſol curriculo & officia te Conſulis incohantem videret, & Imperatoris implentem.* Benè *incipiendis rebus*: quia leues quædam & tralatitiæ cauſſæ proponi ſolebant, ominis intuitu, vt dixi. Ad has ſuperſtitiones ſui ab antiquis habiti libelli, quibus nomen καλανδολόγια:

qui poſteà vetiti, vt colligo ex Nicephoro Homologetà in Canon. Τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Παύλου, καὶ τὰ λεγόμενα βροντολόγια, καὶ σεληνοδρόμια, καὶ καλανδολόγια, οὐ χρὴ δέχεσθαι· βέβηλα γὰρ ταῦτα.

59. QVISQVE SVAS ARTES.] Hoc eſt, fullo fulloniam, ſutor ſutoriam delibabat, agricolæ rureſtre opus, teſte Columellâ. Sed hoc apage lucelli cauſsâ. Pari modo quiſque ſupellectilem domeſticam poliebat, vt toto ferè anno ſine maculâ exſtaret. Seneca in Epiſtolâ LXXXIII. hac luce fatetur frigidâ ſe ſolitum corpus abluiſſe, ſed adoleſcenti ætate. *Ille tantus,* inquit, *Pſychrolutes, qui Kalendis Ianuarÿs in Euripum ſaltabam, qui anno nouo quemadmodum legere, ſcribere, dicere aliquid, ſic auſpicabar in Virginem deſilire.* Plura alia ſcribit à patribus obſeruata hac potiſſimùm die Auguſtinus in Sermone de hiſce Kalendis, ex quo tantùm iſta excerpo: *Sunt qui Kalendis Ianuarÿs ita auguria obſeruant, vt focum de domo ſuâ vel aliud quodcumque beneficium cuicumque petenti non tribuant: diabolicas etiam ſtrenas & ab aliis accipiunt, & ipſi aliis tradunt. Aliqui etiam ruſtici menſulas iſtâ nocte ponunt quæ præterÿt, plenas multis rebus quæ ad manducandum ſunt neceſſariæ componentes: totâ nocte ſic compoſitas eſſe volunt, credentes quòd hoc illis Kalendæ Ianuariæ præſtare poſſunt, vt per totum annum conuiuia illorum in tali abundantiâ perſeuerent.* Vnum ex eodem addo, per eos dies quoque ſolitos quoſdam tunicâ muliebri amiciri, & habitu impudico. Huius obſcœnitatis meminit & Balſamo ad Synodum Trull. Ἔθος γοῦν παρὰ Ῥωμαίοις, εἰς μνήμην τούτων ἐτησίως πανηγυρίζειν Ἑλληνικώτερον, καὶ τινὰ ἄσεμνα διαπράττεσθαι. ὅπερ καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ τινων ἀγροτῶν γίνεται κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου μηνός.

Mox ego: Cur, quamuis aliorum numina placem,
Iane tibi primùm thura merumque fero?
[60] *Vt poſſis aditum per me, qui limina ſeruo,*
Ad quoſcumque voles, inquit, habere Deos.
At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis?
Et damus [61] *alternas accipimuſque preces?*
Tunc Deus incumbens baculo, quem dextra tenebat,
Omina principiis, inquit, ineſſe ſolent.
Ad primam vocem [62] *timidas aduertimus aures,*
Et primùm viſam [63] *conſulit augur auem.*
Templa patent, aureſque Deûm: [64] *nec lingua caducas*
Concipit vlla preces: dictaque pondus habent.

60. VT POSSIS ADITVM PER ME.] Ratio apud Originem gentis Romanæ non alia quàm antiquitas aduentus in Italiam, quaſi ex hac prior illi datus locus in ſacris. Sed hanc noſtri aduertit etiam Arnobius lib. III. aduerſus Gentes: *Atque ita per vos Dei nomen eraditur, quem in cunctis anteponitis precibus, & viam vobis pandere Deorum ad audientiam creditis.*

61. ALTERNAS ACCIPIMVSQVE PRECES?] Haud obſcurum id etiam ex Herodiano. ſcribit enim in primo: Ταύτης δὲ τῆς ἑορτῆς περιιούσης, ἐν ᾗ μάλιστα Ῥωμαῖοι δεξιοῦνταί τε ἀλλήλους καὶ προσαγορεύουσι, νομισμάτων τε ἀντιδόσεσι καὶ κοινωνίᾳ τῶν γῆς καὶ θαλάττης καλῶν, εὐφραίνουσιν αὑτούς. & è Plinio: *Qui primum*, inquit, *incipientis anni diem lætis precationibus inuicem fauſtum ominamur.*

62. TIMIDAS ADVERTIMVS AVRES.] Ponam mei libri ſcripturam veterem: *timidas conuertitis aures*: in alio, *aduertitis.*

63. CONSVLIT AVGVR AVEM.] Probat omina principiis ineſſe

ex

ex primâ obſeruatione in vtroque augurio, oſcinum, & præpetum: illud aure, hoc viſu captabatur. Vnum & alterùm ſolo verſu expreſſit Statius in Soteriis pro Rutilio Gallico:

—— Nunc aure vigil, nunc lumine, cuncta
Auguror. ——

64. NEC LINGVA CADVCAS.] Caducæ preces eæ ſunt, quæ à ſurdis numinis auribus excidunt. *Caduca auſpicia* dixerunt veteres, cùm aliquid in templo excidebat; *velut virga è manu*, inquit Feſtus: intellige flaminis commentaculum, ſiue quid ſimile; vt & hoc quod refert Suetonius in Galbâ: *Obſeruatum Kalendis Ianuariis ſacrificanti coronam de capite excidiſſe.* Gloſſario *caducus* πτωτικός.

Deſierat Ianus: nec longa ſilentia feci:
Sed tetigi verbis vltima verba meis.
65 *Quid vult palma ſibi,* 66 *rugoſáque carica, dixi,*
Et data ſub niueo condita mella cado?
Omen, ait, cauſſa eſt, vt res ſapor ille ſequatur,
Et peragat cœptum 67 *dulcis vt annus iter.*
Dulcia cur dentur, video: 68 *ſtipis adijce cauſſam,*
Pars mihi de feſto ne labet vlla tuo.

65. QVID VVLT PALMA SIBI.] Anni noui initio amici ſuis mella, palmulas & caricas, miſſitabant. Adludit ad morem Seneca, cùm de frugalitate ſuâ agit Epiſtolâ LXXXVII. *De prandio nihil detrahi potuit. paratum fuit non magis horâ, nuſquam ſine caricis, nuſquam ſine pugillaribus. Illæ, ſi panem habeo, pro pulmentario ſunt: ſi non, pro pane. quotidie mihi annum nouum faciunt.* Palma in noſtro ſpathalion eſt caryotarum. Martialis in Epigrammate, cui idem Lemma, lib. XIII.

Aurea porrigitur Iani caryota Kalendis:
Sed tamen hoc munus pauperis eſſe ſolet.

operiebatur enim tenuiſſimis bracteolis: is erat ritus illius æui. alibi ſputo dixit illitam:

Hoc linitur ſputo Iani caryota Kalendis.

Loquitur ibi de phialâ tenuiſſimâ: quod *ſputum* vocat ad contemptum, quaſi tenuem tunicam veſtiendis caryotis aptiſſimam. Sed metaphoricώs hæc de ſputo Martialis: nam illud verè ſubtilis erat cruſta, ex pane ſiligineo madido confecta, quâ genis ſplendorem matronæ conciliabant. Iuuenalis:

—— Coctaq; ſiliginis offas
Accipit, & madidæ facies dicetur, an vlcus?

& paulò ante:

Intereà fœda aſpectu, ridendaq; multo
Pane tumet facies. ——

vbi vetus Commentator: *Medicamen ad tendendam faciem, vel cutem magis.* Tentipellia hæc antiquo Latio, Græcis πετάνωθρα, καὶ πετανώματα.

66. RVGOSAQVE CARICA.] Caricam, ficum ſiccatam dixere Latini. Græci τὰ σῦκα vocant recentes: has verò ſole aduſtas ἰσχάδας. Gloſſæ: *Ficus* σῦκα, *caricæ* ἰσχάδες. eæ autem ideò *caricæ* dictæ, quia ex Cariâ in Italiam tranſlatæ: vnde eædem cauneæ à Cauno vrbe eiuſdem Cariæ. Sed caricas noſtri poſteà pro qualibet ficu ſiccâ tranſmarinâ vſurparunt; & oblito primo etymo dixere caricas *cauneas*, ac ſi diuerſæ verè forent. Cicero lib. II. de Diuinatione: *Cùm Marcus Craſſus exercitum Brunduſij imponeret, quidam in portu caricas Cauno aduectas vendens, Cauneas clamitabat.* id eſt, καυνίας ἰσχάδας.

67. Dvlcis vt annvs iter.] O anilem veterum ſuperſtitionem! meliùs de hoc more ſenſit Iulianus Imperator Epiſtolâ xxiv. ad Sarapionem, cui dono ſemel miſerat caricas numero centum: Has, inquit, τοῖς δείπνοις οὐκ ἄλλου τινὸς, ἢ τούτου χάριν τῶν ἐδεσμάτων περιτίθεσθαί τε καὶ ἐπιτραγηματίζεσθαι. καθάπερ ἀντ' ἄλλης τινὸς ἀλεξήσεως ἱερᾶς ταῖς τῶν βρωμάτων ἀδικίαις περιπτυσσόμενον.

68. Stipis adiice cavssam.] Antiquiſſimum ſtrenarum commercium: & ſub Auguſto viguit; ſub aliquo intermiſſus, & aliquando reſtitutus. Sed de eo habeas hæc Suetonij lib. iv. cap. xlii. *Edixit & ſtrenas ineunte anno ſe recepturum; ſtetitq́; in veſtibulo ædium Kalendis Ianuarijs ad captandas ſtipes, quas plenis ante eum manibus ac ſinu omnis generis turba fundebat.* & vetera hæc rudera:

IMP. CÆSAR DIVI F. AVGVSTVS
PONTIFEX MAXIMVS
IMP. XIII. COS. XI. TRIB. POTEST. XV.
EX STIPE QVAM POPVLVS ROMANVS
ANNO NOVO ABSENTI CONTVLIT
NERONE CLAVDIO DRVSO
T. QVINTIO CRISPINO COS.
VOLCANO.

alia ſemifracta:

COS. XI.
EX STIPE QVAM PO.
CALENDIS IANVAR.
C. MARCIO CENSORINO C. ASINIO GALLO COS.

Huiuſmodi munera per id tempus ὁ κλυτὸς I. Meurſius καλανδικὰ voluit appellata in ſuo Gloſſario Græcobarbaro, motus Iuſtiniani Edicto xiii.cap.iii. Ἔτους ἑκάστου λαμβάνειν ὑπὲρ σιτήσεων βουλόμεθα, καὶ ὑπὲρ συνηθειῶν, καὶ καλανδικῶν. Sed allucinatur: & aliud prorſus huius voculæ etymon: docti iudicent.

Riſit, &, ô quàm te fallunt tua ſæcula, dixit,
Qui ſtipe mel ſumptâ dulcius eſſe putas.
Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
Cuius non animo dulcia lucra forent.
Tempore creuit amor, qui nunc eſt ſummus, habendi:
Vix vltrà, quò iam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc ſunt, quàm priſci temporis annis,
Dum populus pauper, dum noua Roma fuit:
[69] *Dum caſa Martigenam capiebat parua Quirinum,*
Et dabat exiguum fluminis vlua torum.
Iupiter [70] *anguſtâ* [71] *vix totus ſtabat in æde,*
[72] *Inq́ue Iouis dextrâ* [73] *fictile fulmen erat.*

69. Dvm casa.] Hæc vbi ſita addubito, ſi vna; ſi duæ, altera erat in Capitolio, altera in Palatio. Seneca de hac Capitolinâ: *Colit etiam nunc in Capitolio caſam victor gentium populus.* & Vitruuius lib. ii. cap. primo, Palatinam. Eruditus Belga explodit, & damnat exemplaria P. Victoris, in quorum decimâ regione (quæ & Palatium) recenſet Romuli aliam caſam. Sed nugæ: & illa fidiſſima. Nónne idem Dionyſius in his lib. ii. cùm agit de Regis vrbicâ diuiſione

diuiſione cum Tatio? Ῥωμύλος μὲν τὸ Παλάτιον κατέχων, καὶ τὸ Καίλιον ὄρος· ἔστι δὲ τῷ Παλατίῳ προσεχές· Τάτιος δὲ τὸ Καπιτώλιον, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς κατέσχε, καὶ τὸ Κυρίνιον ὄχθον. Ergo habitauit in Palatio: imò ante diuiſionem, vt obſeruo lib. primo, vbi de caſulis Romuli & Remi manufactis: Ὧν ἔτι καὶ, inquit, εἰς ἐμὲ ἦν τις ἐκ τοῦ Παλαντίου ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν ἱππόδρομον στρεφούσης λαγόνος, Ῥωμύλου λεγομένη, ἣν φυλάττουσιν ἱερὰν οἷς τούτων ἐπιμελές, οὐδὲν ἐπὶ τὸ σεμνότερον ἐξάγοντες· εἰ δέ τι πονήσειεν ὑπὸ χειμῶνος ἢ χρόνου, τὸ λεῖπον ἐξακούμενοι, καὶ τῇ πρόσθεν ἐξομοιοῦντες εἰς δύναμιν. Ceterum hæc vltima Dionyſij, ſtudium ſcilicet Romanorum in ſeruandis rebus antiquis cum priſtino ſuo decore, fusè laudat Procopius lib. IV. Gothico: eum vide.

70. Angvsta in æde.] Pro hac intellige Pompilianum Capitolium, humile & vetus, quod ſitum in regione VI. non illud nouum & celebre in VIII. ni capias de Iouis Feretrij templo, quod Romuli opus. anguſtum etiam, vix enim longitudine erat pedum XV. Dionyſius Hal. lib. ſecundo: Μετὰ δὲ τὴν πομπήν τε καὶ θυσίαν νεὼν κατασκευάσας ὁ Ῥωμύλος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Καπιτωλίου λόφου Διὸς ὃν ἐπικαλοῦσι Ῥωμαῖοι Φερέτριον, οὐ μέγαν· ἔτι γὰρ αὐτοῦ σώζεται ἀρχαῖον ἴχνος, ἐλάττονας ἢ πέντε ποδῶν καὶ δέκα τὰς μείζους πλευρὰς ἔχων.

71. Vix totvs stabat.] Haud dubiè de Feretrio loquitur; cuius ſimulacrum fortaſſis erectum: nam illud Iouis Capitolini fuit ſeſſile: id verum nummi clamant; & illud notum, à triumphantibus in gremio Iouis lauream apponi ſolitam. Dio lib. LIV. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἔν τε τῷ Παλατίῳ τὸν δῆμον ἠσπάσατο, καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνελθὼν, τήν τε δάφνην ἀπὸ τῶν ῥάβδων περιεῖλε, καὶ ἐς τὰ τοῦ Διὸς γόνατα κατέθετο. Validum herculè argumentum, & quo olim vſus Strabo lib. XIII. vt probaret Palladium vetus Iliacum ſediſſe: Ὅμηρος γὰρ, inquit, πέπλον κελεύει

Θεῖναι Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν. ——

Sed forſan potiùs legas, *ſtaret.* quaſi dicat, in paupere templo non ſeruatam ſymmetriam; & ſi fortè ſignum illud Iouis ſurgeret, templi tectum ſecum auferret. Vide omninò ſimile quoddam à Strabone lib. VIII. reprehenſum in Phidiâ de eburneo Iouis ſimulacro in non eiuſdem proportionis templo.

72. In qve Iovis dextra.] Nam in ſiniſtrâ σκῆπτρον, ſiue haſtam habebat. Albericus: *Pingebatur in throno eburneo in ſuâ maieſtatis ſede ſedens, ſceptrum regium in manu ſiniſtrâ tenens, alterâ verò fulmina ad inferos mittens.*

73. Fictile fvlmen erat.] E figulinâ ſimulacra illa antiquiſſima prodiiſſe iam toties à Criticis repetitum; ideò exempla ſileo, ne videar prorſus ἄσκεπτος.

Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis:
Paſcebatque ſuas ipſe Senator oues.
74 *Nec pudor, in ſtipulâ placidam cepiſſe quietem,*
Et fœnum capiti ſuppoſuiſſe, fuit.
Jura dabat populis 75 *poſito modò Prætor aratro:*
Et 76 *leuis argenti lamina crimen erat.*

74. Nec pvdor, in stipvla.] Hæc nuda tritici aut hordei palea; quam antiqui legebant ad ſua cubilia: & vnde lectus niſi à legendo? Varro lib. IV. de Linguâ Lat. *Super lectulis origines, quas aduerti, hæ. Lectica, quòd legebant; vnde eam facerent, ſtramenta atque herbas; vt etiam nunc fit in caſtris. lectos, ne eſſent in terrâ, ſublimes in his ponebant. niſi ab eo quòd Græci antiqui dicebant λέκτρον, lectum potiùs. quam lecticam quòd inuoluebant, quod ferè*

ferè ſtramenta erant è ſegete, ſegeſtriam appellant. malim *ſegeſtria* τοῦ χιτῶνος ὑδατηροῦ. Lucillius:

Penula, ſi quæris, canteriu', ſeruu', ſegeſtre
Vtilior mihi, quàm ſapiens.

75. Posito modo Prætor aratro.] Repetit id ſæpiculè noſter in Faſtis: notarunt & plures ex antiquis, & cum his Saluianus alicubi: *Non deſpiciebant tunc puto pauperes cultus, cùm veſtem curtam & breuem ſumerent: cùm ab aratro accerſerentur ad faſces.* & poſt pauca de ſuo æuo querulus: *Itaque tunc illi pauperes Magiſtratus opulentam rempublicam habebant, nunc autem diues Poteſtas pauperem facit eſſe rempublicam.*

76. Levis lamina.] Quæque tenuiſſima. *Chartam* hanc etiam dixere veteres: ſit mihi fides.

At poſtquam [77] *fortuna loci caput extulit huius,*
Et tetigit ſummo vertice Roma Deos;
Creuerunt & opes, & opum furioſa cupido:
Et, cùm poſſideant plurima, plura petunt.
Quærere vt abſumant, abſumpta requirere certant:
Atque ipſæ vitiis ſunt alimenta vices.
[78] *Sic quibus intumuit ſuffuſâ venter ab vndâ,*
Quò plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.
In pretio pretium nunc eſt: [79] *dat cenſus honores,*
Cenſus amicitias: [80] *pauper vbique iacet.*
Tu tamen, auſpicium ſi ſit ſtipis vtile, quæris;
Curque iuuent noſtras æra vetuſta manus.
Æra dabant olim: [81] *melius nunc omen in auro eſt:*
Victaque conceſſit [82] *priſca moneta nouæ.*
Nos quoque templa iuuant, quamuis antiqua probemus,
Aurea: maieſtas conuenit ipſa Deo.
Laudamus veteres, ſed noſtris vtimur annis:
Mos tamen eſt æquè dignus vterque coli.

77. Fortvna loci.] Si fortuna dici poteſt, quæ vera virtus, teſtis erit Græcus aduerſus Græcos omnes, qui auſi ſunt ſcribere, Romanos ſorte, non animis in tantum creuiſſe. Polybius lib. primo: Ἐξ ὧν δῆλον τὸ προτεθὲν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς, ὡς οὐ τύχῃ Ῥωμαῖοι, καθάπερ ἔνιοι δοκοῦσι τῶν Ἑλλήνων, οὐδ' αὐτομάτως, ἀλλὰ καὶ λίαν εἰκότως ἐν τοιούτοις καὶ τηλικούτοις πράγμασιν ἐνασκήσαντες, οὐ μόνον ἐπεβάλοντο τῇ τῶν ὅλων ἡγεμονίᾳ καὶ δυναστείᾳ τολμηρῶς· ἀλλὰ καὶ καθίκοντο τῆς προθέσεως.

78. Sic qvibvs intvmvit.] Auarus, inquit, vt ὑδρωπικὸς, qui quò plus bibit, plus ſitit: hunc morbum vocat etiam Cato *veternum*, qui ſomniculoſorum potiùs; inde Gloſſæ *veternoſus*, φθισικὸς ὑδρωπικός. ſed φθισικὸς eſt Græcis & is, qui oculum habet affectum.

79. Dat censvs honores.] Tangit publicam querelam eorum temporum, de quâ multa congeſſi in Palimpſeſto; ex his tibi elegi locum hunc Plinij: *Reges*, inquit, *inuumeri honore artium colebantur, & oſtentatione has proferebant opes, & immortalitatem per illas ſibi prorogari arbitrantes. Quare abundabant & præmia & opera vitæ. Poſteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit, poſtquam Senator cenſu legi cæptus, iudex fieri cenſu, Magiſtratum Ducemq; nihil magis exornare, quàm cenſus: poſtquam cœpere orbitas in auctoritate ſummâ & potentiâ eſſe, captatio in quæſtu fertiliſſimo, ac ſola gau-*
dia

dia in poſſidendo, peſſum iere vitæ pretia; omneſq́; à maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere, ac ſolâ ſeruitute profici cœptum. E Prooemio lib. XIV.

80. PAVPER VBIQVE IACET.] Alibi dixit, & ni fallor, in libellis nequitiarum:

Curia pauperibus clauſa eſt, dat cenſus honores:
Inde grauis iudex, inde ſeuerus eques.

81. MELIVS NVNC OMEN IN AVRO EST.] Lucretius:

Nunc iacet æs, aurum in ſummum ſucceſſit honorem.

Quando primùm ſignatus æreus nummus, argenteus, aureus, iam ſcriptum ἀποχρώντως, & benè, à Criticis huius æui.

82 PRISCA MONETA NOVÆ.] Non tamen ea abiit, ſed in vſu fuit; habitaque vt vilior hæc moneta eſt: quam nigram alicubi vocat Martialis, ob mixturam plumbi.

Finierat monitus: placidis ita rurſus, vt antè,
Clauigerum verbis alloquor ipſe Deum.
Multa quidem didici: [83] ſed cur naualis in ære
Altera ſignata eſt, altera forma biceps?
Noſcere me duplici poſſes in imagine, dixit,
Ni vetus ipſa dies extenuaſſet opus.
Cauſſa ratis ſupereſt: Tuſcum rate venit in amnem
[84] Antè pererrato falcifer orbe Deus.
Hac ego Saturnum memini tellure receptum:
Cælitibus regnis à Ioue pulſus erat.
Inde diu genti manſit Saturnia nomen:
Dicta quoque eſt Latium terra, latente Deo.
At bona poſteritas puppim formauit in ære,
Hoſpitis [85] aduentum teſtificata Dei.

83. SED CVR NAVALIS IN ÆRE.] Paucis rem explicat Draco Corcyræus in ſuo περὶ Λίθων libello his verbis: Ἰανὸν δὲ λόγος ἔχει διπρόσωπον γεγονέναι, τὸ μὲν ὀπίσω, τὸ δ' ἔμπροσθεν ἔχοντα πρόσωπον. ἀπὸ τούτου καὶ τὸν Ἰανὸν ποταμὸν, καὶ τὸ ὄρος Ἰανὸν ὀνομάζεσθαι, κατοικήσαντος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους. πρῶτον δὲ καὶ στέφανον εὑρεῖν καὶ σχεδίας καὶ πλοῖα, καὶ νόμισμα χαλκοῦν πρῶτον χαράξαι. διὸ καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα πολλὰς πόλεις, καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἐγχαράττειν πρόσωπον δικέφαλον, καὶ ἐκ θατέρου μέρους ἢ σχεδίαν ἢ στέφανον ἢ πλοῖον. τοῦτον δὲ τὴν ἀδελφὴν γήμαντα Καμίσηνον Μεναίθηβα, θυγατέρα δ' Ὀλιστήνην γεννῆσαι. καὶ αὐτὸν ὡς μειζόνων ὀρεγόμενον πραγμάτων, εἰς τὴν Ἰταλίαν διαπλεῦσαι, καὶ οἰκῆσαι τὸ πλησίον Ῥώμης ὄρος κείμενον, τὸ ἀπ' αὐτοῦ Ἰανικλον ὀνομαζόμενον. Exſtant hæc rudera apud Athenæi lib. XV.

84. ANTE PERERRATO.] Id eſt, peragrato priùs orbe, non antè quàm nummus ſignaretur, vt placet rudi ſcholiaſtæ. non ante Ianum, vt videtur capiendus hic locus primâ fronte: nam ille Saturno prior in Italiam venit, vnde ſumpſit initium Dynaſtia Aboriginum.

85. ADVENTVM TESTIFICATA DEI.] Si vera hæc, cur in Græciâ cuſa etiam numiſmata cum Iano & rate? vt notaſti ex citatis Draconis Corcyræi: an ex Italiâ in Græciam, an Ianus è Græciâ in Italiam ſecum tulit? id certius; & puto, fictum illud pro ſeruandâ aduentus Saturnij memoriâ.

C *Ipſe*

Ipſe ſolum colui, [86] *cuius placidiſſima læuum*
Radit arenoſi Tibridis vnda latus.
Hîc, vbi nunc Roma eſt, [87] *tunc ardua ſilua virebat:*
Tantáque res paucis paſcua bobus erat.
[88] *Ara mea eſt colli, quem vulgus nomine noſtro*
Nuncupat; hæc ætas Ianiculúmque vocat.

86. CVIVS PLACIDISSIMA LÆVVM.] Fabius Pictor: *Is Ianus ſub initium aurei ſæculi læuum latus Tiberis Hetruriæ tenuit.*

87. TVNC ARDVA SILVA VIREBAT.] Et in III. idem:

Iam modò quà fuerant ſiluæ pecorumq; receſſus
Vrbs erat. ——

88. ARA MEA EST COLLI.] Sic duo Vaticani; ſed emendati aliquot & antiqui, *Arx mea collis erat.* Indubitatò ita legendum; nam agit hîc de ſuâ veteri habitatione, quæ fuit in Ianiculo, vbi oppidum eiuſdem nominis condidit. De hocmet Homerus Latinus in VIII.

Hîc duo prætereà disiectis oppida muris,
Relliquias veterumq; vides monumenta virorum.
Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem:
Ianiculumq; illi, huic fuerat Saturnia nomen.

Tunc ego regnabam, patiens cùm terra Deorum
Eſſet, & humanis numina mixta locis.
Nondum Iuſtitiam facinus mortale fugarat:
Vltima de Superis illa reliquit humum.
Proque metu populum [89] *ſine vi pudor ipſe regebat:*
Nullus erat iuſtis reddere iura labor.
Nil mihi cum bello, pacem poſteſque tuebar:
Et clauem oſtendens, Hæc, ait, arma gero.
Preſſerat ora Deus: tunc ſic ego noſtra reſoluo,
Voce meâ voces eliciente Dei.
[90] *Cùm tot ſint Iani, cur ſtas ſacratus in vno,*
Hîc vbi iuncta [91] *foris templa duobus habes?*

89. SINE VI PVDOR IPSE REGEBAT.] Idem Fabius: *Eâ ætate nulla erat Monarchia, quia mortalium pectoribus non hæſerat vlla regnandi cupiditas; Principes quia iuſti erant & religionibus dediti: non enim arbitria illorum ab æquo, vel populus à iure innato diſcedebat; nullo tunc vindice aut metu, ſed ſuâ ſponte retinebant fidem & rectum. Pudor ipſe regebat populos & ius Principes.*

90. CVM TOT SINT IANI.] Non templa, vt bardi quidam interpretum volunt. Vnum fuit præcipuum Romæ Iani templum, at Iani plures. Occurrit ſæpiculè in lapidibus primus, imus, & medius, vt in hoc:

C. IVLIVS C. L. NICOMACHVS
A IANO PRIM. PAL.

& in iſto:

C. LEPIDVS
C. L. ANICETVS
A IANO MEDIO

Imi

Iani fit mentio ab Horatio lib. primo Epiſtolâ primâ. Sed hi tres in foro erant Romano. Excitatos puto anno D L X X. à Fuluio Flacco Cenſore: de quo, Curauit, inquit Liuius lib. X L I. *in his & cloacam circumducendam, & forum porticibus tabernisq́; claudendum, & Ianos tres faciendos.* Suſpicantur igitur altæ eruditionis viri, pro marmoreis arcubus & fornicatis tranſitionibus *Ianos* accipiendos: Græci interpretati ἀψῖδας. & non id ſatis explicat Suetonius in Auguſto, cùm ait: *Pompeij quoque ſtatuam contra theatri eius regiam marmoreo Iano ſuppoſuit.* item hæc Ammiani Marcellini: *Per Ianos & fora clamitant ſæpè.* & Spartianus, ex emendatione magnorum virorum, in Seuero: *Opera publica præcipua eius exſtant, ſeptizonium & thermæ Seuerianæ: eius denique etiam Iani in Transtiberinâ regione ad portam ſui nominis; quorum forma intercidens, ſtatim vſum publicum inuidit.*

91. F O R I S T E M P L A D V O B V S.] Piſcario & boario. Sextus Ruffus in regione V I I I. *Templum Iani, forum piſcarium, forum boarium.* Huius verò certus ſitus fuit vnde calida illa aqua exiit, aduerſus Tatium, Iani operâ, vt fingit hic apud noſtrum. Eum locum dixere antiqui *Lautolas*. Varro libro IV. de L. L. *Lautolæ à lauando: quòd ibi ad Ianum geminum aquæ calidæ fuerint.*

Ille manu mulcens [92] *propexam ad pectora barbam,*
Protinus [93] *Oebalij rettulit arma Tati:*
Vtque leuis cuſtos armillis capta, Sabinos
Ad ſummæ tacitos duxerat arcis iter.
Inde, velut nunc eſt, [94] *per quem deſcenditis, inquit,*
[95] *Arduus in valles per fora cliuus erat.*
Et iam [96] *contigerant portam, Saturnia cuius*
Dempſerat [97] *oppoſitas inuidioſa ſeras:*
Cum tanto veritus committere numine pugnam,
Ipſe meæ moui callidus artis opus.
Oraque, quâ pollens ope ſum, fontana recluſi:
Sumque [98] *repentinas eiaculatus aquas.*
Antè tamen madidis ſubieci ſulfura venis:
Clauderet vt Tatio feruidus humor iter.
Cuius vt vtilitas pulſis percepta Sabinis,
Quæ fuerat, tuto reddita forma loco eſt.
[99] *Ara mihi poſita eſt* [100] *paruo coniuncta ſacello:*
Hæc adolet flammis [101] *cum ſtrue farra ſuis.*

92. P R O P E X A M A D P E C T O R A B A R B A M.] Sic plerumque ſculpta, picta ab antiquis eius effigies, vt capita illa ſupra faſtigium templi eidem ab Auguſto conſecrati in foro Romano: ſed in denariis Fonteiorum vidi etiam Ianum ætate adultum.

93. O E B A L I I T A T I.] Nam Sabini τῶν Λακεδαιμονίων ἄποικοι.

94. P E R Q V E M D E S C E N D I T I S.] Hunc puto, quem vocant Vrbis topographi *cliuum Capitolinum*, non illum poſteà dictum *Publicium*, vt arguuntur interpretes, ab Ædilibus eiuſdem cognominis: de quo ſermo nobis erit in feſtis Floralibus lib. V.

95. A R D V V S I N V A L L E S.] Expoſuit cliui naturam: hinc antiquis quæ difficilia *cliuia*. Feſtus: *Cliuia auſpicia dicebant, quæ aliquid fieri prohibebant: omnia enim difficilia cliuia vocabant. vnde & cliui loca ardua.*

 96. C O N-

Spica verò hîc croci nucleus, vt de allio Cato: *Vlpici ſpicas tres, allÿ ſpicas tres.* Στάχυς videlicet, flos ipſe croci, qui antequam aperiatur, τὰς τρίχας incluſas gerit, acuminato faſtigio. Sic dixere fila illa lutea Græci, ſiue γλωχῖνας. Florentinus in Geoponicis de croco: Ἀνθολογεῖται δὲ ὅταν διχρονήσῃ ἐκ μέσου τοῦ ἄνθους ἑλκομένων τῶν γλωχίνων, καὶ διαψυχομένων ἡμέρας τρεῖς, ἢ τέσσαρας.

35. TEMPLORVM VERBERAT AVRVM.]Puta inaurata ſacrarum ædium lacunaria: de quo luxu facem pete à Criticis ſuperioris æui.

36. TARPEIAS ITVR IN ARCES.] Ex more ipſe ad Sextum Pompeium in gratulatione initi Conſulatus anno DCCLXVI. lib. IV. de Ponto Elegiâ IV.

Ergo vbi Iane biceps longam reſeraueris annum,
Pulſus & à ſacro menſe December erit.
Purpura Pompeium ſummi velabit honoris,
Ne titulis quidquam debeat ille ſuis.
Cernere iam videor rumpi penè atria turbâ,
Et populum lædi deficiente loco;
Templaq; Tarpeiæ primùm tibi ſedis adiri,
Et fieri faciles in tua vota Deos:
Colla boues niueos certæ præbere ſecuri,
Quos aluit campis herba Faliſca ſuis.

Repetit & hîc poſtremum carmen vix mutatâ voculâ.

37. NOVA PVRPVRA FVLGET.] Noui Magiſtratus inſignia; ſed hæc purpura, eſt prætexta Conſularis: idem ad Græcinum Conſulem:

Prætextam, faſces aſpiciámque tuos.

Hanc & togam pictam, & trabeam, & palmatam dictam repperi: obſerua ad Auſonium in Gratiarum actione.

Quem tamen eſſe Deum te dicam Iane biformis?
Nam tibi par nullum [38] *Græcia numen habet.*
Ede ſimul cauſſam, cur de cæleſtibus vnus,
[39] *Sitque quod à tergo, ſitque quod antè, vides.*
Hæc ego cùm ſumptis agitarem mente [40] *tabellis,*
Lucidior viſa eſt, quàm fuit antè, domus.
Tum ſacer ancipiti mirandus imagine Ianus
Bina repentè oculis obtulit ora meis.
Extimui: ſenſique metu riguiſſe capillos:
Et gelidum ſubito frigore pectus erat.
[41] *Ille tenens baculum dextrâ,* [42] *clauemque ſiniſtrâ,*
Edidit hos nobis ore priore ſonos.

38. GRÆCIA NVMEN HABET.] Inde Athenæus lib. XV. Ὅτι Ἰανὸς ὁ παρ' ἡμῖν Θεὸς, ὃν καὶ πατέρα προσαγορεύομεν.

39. SITQVE QVOD A TERGO, SITQVE QVOD ANTE.] *Idq;* in vtroque loco ponendum ſuadent priſci libri.

40. TABELLIS.] Hæ ſunt hîc pro ſchedis: cum litteratis loquor.

41. ILLE TENENS BACVLVM DEXTRA.] Non aliter vidi cuſum in nummis huius ſimulacrum: in quibus iſtud & rectum notaui, & ſedens in bipede; at baculum in ſiniſtrâ etiam.

42. CLAVEMQVE SINISTRA.] Adi Macrobium primo Saturnalium.

Diſce

Diſce metu poſito vates operoſe dierum,
Quod petis; & voces percipe mente meas.
[43] *Me Chaos antiqui (nam ſum res priſca) vocabant:*
Aſpice quàm longi temporis acta canam.
Lucidus hic aër, & quæ tria corpora reſtant,
Ignis, aqua, & tellus, vnus aceruus erant.
Vt ſemel hæc rerum ſeceſſit [44] *lite ſuarum,*
Inque nouas abiit maſſa ſoluta domos;
Cælum flamma petit: proprior locus aëra cepit:
Sederunt medio terra fretumque loco.
Tunc ego, qui fueram globus, & ſine imagine moles;
In faciem redii, dignaque membra Deo.

43. ME CHAOS ANTIQVI.] Hinc illa ab eiſdem de Iano relicta: *Qui cuncta fingit, eademque regit, aquæ terræque vim ac naturam grauem, atque pronam in profundum dilabentem, ignis atque animæ leuem, immenſum in ſublime fugientem, copulauit circumdato cælo: quæ vis cæli maxima duas vires diſpares colligauit.* verba ſunt illius M. Meſſalæ Cn. Domitij in Conſulatu collegæ.

44. LITE SVARVM.] Νείκεος ἐξ ὀλοοῖο. ex Orphei opinione. Vide Apollonium Rhodium ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἀργοναυτικῶν.

Nunc quoque, confuſæ quoniam nota parua figuræ eſt,
Ante quod eſt in me, poſtque videtur idem.
Accipe, quæſitæ [45] *quæ cauſa ſit altera formæ:*
Hanc ſimul vt noris, officiumque meum.
Quidquid vbique vides, cælum, mare, nubila, terras,
Omnia ſunt noſtrâ clauſa, patentque manu.
Me penes eſt vnum [46] *vaſti concordia mundi,*
Et ius vertendi cardinis omne meum eſt.
Cùm libuit pacem placidis emittere terris,
Libera perpetuas ambulat illa vias.
Sanguine letifero totus miſcebitur orbis,
Ni teneant rigidæ condita bella ſeræ.
[47] *Præſideo cæli foribus* [48] *cum mitibus Horis,*
Et redit officio Iupiter itque meo.
[49] *Inde vocor Ianus: cui cùm Cereale ſacerdos*
[50] *Imponit libum,* [51] *farraque mixta ſale;*
Nomina ridebis: modò namque Patuleius idem,
Et modò ſacrifico [52] *Cluſius ore vocor.*
Scilicet alterno voluit rudis illa vetuſtas
Nomine diuerſas ſignificare vices.

45. QVÆ CAVSSA SIT ALTERA.] In meo infimæ vetuſtatis codice, *quæ ſit cauſſa altera formæ.*

46. VASTI CONCORDIA MVNDI.] Addit & ius vertendi cardinis. idem illi tribuit Quintus Septimius:

Stridula cui limina, cui cardinei tumultus,
Cui reſerata mugiunt aurea clauſtra mundi.

Quatuor ſunt cardines, in quibus mundus vertitur: Septemtrionalis & Meridionalis axis, Occiduus & Oriens. Græcis ἀνατολικὸν κέντρον, δυτικὸν, ἀρκτικὸν, μεσημβρινόν. Sed verè quibus orbis innititur, eſt μεσημβρινὸν καὶ ἀρκτικόν. alia potius ſunt ſolis κέντρα, quàm mundi.

47. PRÆSIDEO CÆLI FORIBVS.] Id ſibi veteres induxerunt ob cauſſam quam tetigit Macrobius primo Saturnal. *Ianum*, inquit, *quidam volunt Solem demonſtrari, & ideò bifrontem; quaſi vtrinſque ianuæ cæleſtis ortus & occaſus potentem, qui exoriens aperiat diem, occidens claudat.* Ex hac opinione Ianum *matutinum* dixit Horatius lib. II. Satyrâ VI.

48. CVM MITIBVS HORIS.] Hæ quoque cæli cuſtodes. ἀπὸ τοῦ ὁρίζειν eis nomen. Pauſanias Eliacorum primo: Ὅμηρος δὲ ἐν Ἰλιάδι ἐποίησε τὰς Ὥρας καὶ ἐπιτετράφθαι τὸν οὐρανὸν, καθάπερ τινὰς φύλακας βασιλέως αὐλῆς. Iliados eſt v. ſed hi verſiculi:

> Αὐτόμαται δὲ πύλαι μύκον οὐρανοῦ, ἃς ἔχον Ὧραι,
> Τῇς ἐπιτέτραπται μέγας οὐρανὸς Οὔλυμπός τε,
> Ἠμὲν ἀνακλῖναι πυκινὸν νέφος, ἠδ' ἐπιθεῖναι.

49. INDE VOCOR IANVS.] Huc ſpectat locus Tullij lib. II. de Naturâ Deorum: *Quod ab eundo nomen eſt ductum, ex quo trànſitiones perviæ Iani, foresq́; in liminibus profanarum ædium ianuæ nominantur.*

50. IMPONIT LIBVM.] Suſpicor hoc illud eſſe, de quo Feſtus Pompeius: *Ianual libi genus, quod Iano tantummodò libatur.*

51. FARRAQVE MIXTA SALE.] Molam ſalſam.

52. CLVSIVS ORE VOCOR.] Tres apud me veteres quaſi de compacto habent *Clauſius.* ſic ſcriptum & hoc Iani cognomentum apud Macrobium primo Sat. cap. IX. vbi plura alia cum ſuis etymis ſis vide.

> 53 *Vis mea narrata eſt: cauſſam nunc diſce figuræ;*
> *Iam tamen hanc aliquâ tu quoque parte vides.*
> *Omnis habet geminas hinc atque hinc Ianua frontes:*
> *E quibus hæc populum ſpectat, 54 at illa Larem.*
> *Vtque ſedens primi veſter prope limina tecti*
> *Ianitor, egreſſus introitusque videt:*
> *Sic ego proſpicio cæleſtis Ianitor aulæ*
> *Eoas partes Heſperiasque ſimul.*
> *Ora vides Hecates 55 in tres vergentia partes;*
> *Seruet vt in ternas compita ſecta vias.*
> *Et mihi, ne flexu ceruicis tempora perdam,*
> *Cernere non moto corpore bina licet.*

53. VIS MEA NARRATA EST.] Relata iam ſuâ multiplici poteſtate, accedit ad cauſſas formæ bifrontis; in quâ aſſignandâ varia commenti ſunt veteres, vt C. Baſſus, & alij.

54. AT ILLA LAREM.] In vno & altero legi, *& illa Larem.* etiam benè.

55. IN TRES VERGENTIA PARTES.] Hinc Hecate vulgò Græcis τριπρόσωπος, τρίμορφος, τριοδίτης, τρίγληνος. Chariclides ἐν Ἁλύσει: Δέσποιν' Ἑκάτη τριοδῖτι, τρίμορφε, τριπρόσωπε, τρίγλαις κηλουμένη. Quid τρίγλη, in Heſychio legas: Τρίγλα ἰχθὺς θαλάσσιος, καὶ τόπος τίς. Dianæ autem ſacer, vt vidiſti; cauſsâ non aliâ, quàm quòd in cognomine illo τρίγληνος, quod illi datur, τρίγλη aliquam habet ſimilitudinem. ſed audaculus videar:

en

en eamdem in Athenæo lib. VIII. Τῇ δὲ Ἑκάτῃ ἀποδίδοται ἡ τρίγλη, διὰ τὴν τῆς ὀνομασίας κοινότητα. τριοδῖτις γὰρ, καὶ τρίγληνος. Ibidem hac de re diuerſæ ab aliis cauſſæ proferuntur, quas ſingulas vide. At quid illud in Heſychio de Triglâ, καὶ τόπος τίς, haud dubiè locus erat Athenis celebris ſtatuâ numinis huius cognomento Triglachini. Euſtathius obſeruat ad Iliad. υ'. Ὅτι δὲ καὶ τόπος τὶς Ἀθήνησι τρίγλη ἐκαλεῖτο, καὶ ὡς ἀνάθημα ἦν ἐκεῖ Τριγλανθίνη Ἑκάτη. δηλοῦσι δὲ αὐτὸ οἱ παλαιοί. Eadem habet Athenæus præfato libro.

Dixerat: & vultu, ſi plura requirere vellem,
Difficilem mihi ſe non fore pactus erat.
Sumpſi animum: grateſque Deo non territus egi:
Verbaque ſum [56] ſpectans pauca locutus humum.
Dic age frigoribus quare nouus incipit annus,
Qui meliùs per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent: tunc eſt noua temporis ætas:
Et noua de grauido palmite gemma tumet.
Et modò formatis operitur frondibus arbor:
Prodit & in ſummum ſeminis herba ſolum.
Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent:
Ludit & in pratis luxuriatque pecus.
Tunc blandi ſoles ignotaque prodit hirundo,
Et luteum celsâ ſub trabe figit opus.
Tunc patitur cultus ager, & renouatur aratro,
Hæc anni nouitas iure vocanda fuit.
Quæſieram multis: non multis ille moratus,
Contulit in verſus ſic ſua verba duos:
Bruma noui prima eſt, [57] veteriſque nouiſſima ſolis:
Principium capiunt Phœbus & annus idem.

56. SPECTANS HVMVM.] Demiſſis oculis, ταπεινοφρονήσεως indicium.

57. VETERISQVE NOVISSIMA SOLIS.] Benè Gloſſæ: *Bruma*, πλείας, τροπὴ, χειμερινή.

Poſt ea mirabar, [58] cur non ſine litibus eſſet
Prima dies. Cauſſam percipe, Ianus ait.
Tempora commiſi naſcentia rebus agendis;
Totus ab auſpicio ne foret annus iners.
[59] Quiſque ſuas artes ob idem delibat agendo:
Nec plus quàm ſolitum teſtificatur opus.

58. CVR NON SINE LITIBVS ESSET.] Kalendis ergo Ianuariis fari licebat; & moris erat, vt quicumque munus aut artem aliquam exerceret, leuiter eo die aliquid libaret, auſpicij ſaltem cauſsâ: propterea hunc diem veteres vocarunt *auſpicalem*. Panegyriſtes: *Illum tamen primum Conſulatus tui auſpicalem diem tacitus præterire nullo modo poſſum; quo tu ſolus omnium conſecutus es, vt quod tempus anteà incipiendis tantummodò rebus aptum eſſe videbatur, tunc primum potuerit ſufficere peragendis; vnoq; ſol curriculo & officia te Conſulis incohantem videret, & Imperatoris implentem.* Benè *incipiendis rebus*: quia leues quædam & tralatitiæ cauſſæ proponi ſolebant, ominis intuitu, vt dixi. Ad has ſuperſtitiones ſui ab antiquis habiti libelli, quibus nomen καλανδολόγια:

 qui

qui poſteà vetiti, vt colligo ex Nicephoro Homologetâ in Canon. *Τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Παύλου, καὶ τὰ λεγόμενα βροντολόγια, τὰ σεληνοδρόμια, καὶ καλανδολόγια, οὐ χρὴ δέχεσθαι· βέβηλα γὰρ πάντα.*

59. QVISQVE SVAS ARTES.] Hoc eſt, fullo fulloniam, ſutor ſutoriam delibabat, agricolæ rureſtre opus, teſte Columellâ. Sed hoc apage lucelli cauſsâ. Pari modo quiſque ſupellectilem domeſticam poliebat, vt toto ferè anno ſine maculâ exſtaret. Seneca in Epiſtolâ LXXXIII. hac luce fatetur frigidâ ſe ſolitum corpus abluiſſe, ſed adoleſcenti ætate. *Ille tantus*, inquit, *Pſychrolutes, qui Kalendis Ianuarÿs in Euripum ſaltabam, qui anno nouo quemadmodum legere, ſcribere, dicere aliquid, ſic auſpicabar in Virginem deſilire.* Plura alia ſcribit à patribus obſeruata hac potiſſimùm die Auguſtinus in Sermone de hiſce Kalendis, ex quo tantùm iſta excerpo: *Sunt qui Kalendis Ianuarÿs ita auguria obſeruant, vt focum de domo ſuâ vel aliud quodcumque beneficium cuicumque petenti non tribuant: diabolicas etiam ſtrenas & ab aliis accipiunt, & ipſi aliis tradunt. Aliqui etiam ruſtici menſulas iſtâ nocte ponunt quæ præterÿt, plenas multis rebus quæ ad manducandum ſunt neceſſariæ componentes: totâ nocte ſic compoſitas eſſe volunt, credentes quòd hoc illis Kalendæ Ianuariæ præſtare poſſunt, vt per totum annum conuiuia illorum in tali abundantiâ perſeuerent.* Vnum ex eodem addo, per eos dies quoque ſolitos quoſdam tunicâ muliebri amiciri, & habitu impudico. Huius obſcœnitatis meminit & Balſamo ad Synodum Trull. *Ἔθος ἦν πάλαι παρὰ Ῥωμαίοις, εἰς μνήμην τούτων ἐπισίως πανηγυρίζειν Ἑλληνικώτερον, καὶ τίνα ἄσεμνα διαπράττεσθαι. ὅπερ τὸ μέχρι τοῦ νῦν παρά τινων ἀγροτῶν γίνεται κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου μηνός.*

Mox ego: Cur, quamuis aliorum numina placem,
Iane tibi primùm thura merumque fero?
60 *Vt poſſis aditum per me, qui limina ſeruo,*
Ad quoſcumque voles, inquit, habere Deos.
At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis?
Et damus 61 *alternas accipimuſque preces?*
Tunc Deus incumbens baculo, quem dextra tenebat,
Omina principiis, inquit, ineſſe ſolent.
Ad primam vocem 62 *timidas aduertimus aures,*
Et primùm viſam 63 *conſulit augur auem.*
Templa patent, aureſque Deûm: 64 *nec lingua caducas*
Concipit vlla preces: dictaque pondus habent.

60. VT POSSIS ADITVM PER ME.] Ratio apud Originem gentis Romanæ non alia quàm antiquitas aduentus in Italiam, quaſi ex hac prior illi datus locus in ſacris. Sed hanc noſtri aduertit etiam Arnobius lib. III. aduerſus Gentes: *Atque ita per vos Dei nomen traditur, quem in cunctis anteponitis precibus, & viam vobis pandere Deorum ad audientiam creditis.*

61. ALTERNAS ACCIPIMVSQVE PRECES?] Haud obſcurum id etiam ex Herodiano. ſcribit enim in primo: *Ταύτης δὲ τῆς ἑορτῆς παρούσης, ἐν ᾗ μάλιστα Ῥωμαῖοι δεξιοῦνταί τε ἀλλήλους καὶ προσαγορεύουσι, νομισμάτων τε ἀντιδόσεσι καὶ κοινωνίᾳ τῶν γῆς καὶ θαλάττης καλῶν, εὐφραίνουσιν αὐτούς.* & è Plinio: *Qui primum*, inquit, *incipientis anni diem lætis precationibus inuicem fauſtum ominamur.*

62. TIMIDAS ADVERTIMVS AVRES.] Ponam mei libri ſcripturam veterem: *timidas conuertitis aures*: in alio, *aduertitis.*

63. CONSVLIT AVGVR AVEM.] Probat omina principiis ineſſe

ex

ex primâ obſeruatione in vtroque augurio, oſcinum, & præpetum: illud aure, hoc viſu captabatur. Vnum & alterúm ſolo verſu expreſſit Statius in Soteriis pro Rutilio Gallico:

—— Nunc aure vigil, nunc lumine, cuncta
Auguror. ——

64. NEC LINGVA CADVCAS.] Caducæ preces eæ ſunt, quæ à ſurdis numinis auribus excidunt. *Caduca auſpicia* dixerunt veteres, cùm aliquid in templo excidebat; *velut virga è manu*, inquit Feſtus: intellige flaminis commentaculum, ſiue quid ſimile; vt & hoc quod refert Suetonius in Galbâ: *Obſeruatum Kalendis Ianuariis ſacrificanti coronam de capite excidiſſe.* Gloſſario *caducus* πτωτικός.

Deſierat Ianus: nec longa ſilentia feci:
Sed tetigi verbis vltima verba meis.
[65] Quid vult palma ſibi, [66] rugoſáque carica, dixi,
Et data ſub niueo condita mella cado?
Omen, ait, cauſſa eſt, vt res ſapor ille ſequatur,
Et peragat cœptum [67] dulcis vt annus iter.
Dulcia cur dentur, video: [68] ſtipis adijce cauſſam,
Pars mihi de feſto ne labet vlla tuo.

65. QVID VVLT PALMA SIBI.] Anni noui initio amici ſuis mella, palmulas & caricas, miſſitabant. Adludit ad morem Seneca, cùm de frugalitate ſuâ agit Epiſtolâ LXXXVII. *De prandio nihil detrahi potuit. paratum fuit non magis horâ, nuſquam ſine caricis, nuſquam ſine pugillaribus. Illæ, ſi panem habeo, pro pulmentario ſunt: ſi non, pro pane. quotidie mihi annum nouum faciunt.* Palma in noſtro ſpathalion eſt caryotarum. Martialis in Epigrammate, cui idem Lemma, lib. XIII.

Aurea porrigitur Iani caryota Kalendis:
Sed tamen hoc munus pauperis eſſe ſolet.

operiebatur enim tenuiſſimis bracteolis: is erat ritus illius æui. alibi ſputo dixit illitam:

Hoc linitur ſputo Iani caryota Kalendis.

Loquitur ibi de phialâ tenuiſſimâ: quod *ſputum* vocat ad contemptum, quaſi tenuem tunicam veſtiendis caryotis aptiſſimam. Sed metaphoricôs hæc de ſputo Martialis: nam illud verè ſubtilis erat cruſta, ex pane ſiligineo madido confecta, quâ genis ſplendorem matronæ conciliabant. Iuuenalis:

—— Coctæq́; ſiliginis offas
Accipit, & madidæ facies dicetur, an vlcus?

& paulò ante:

Intereà fœda aſpectu, ridendaq́; multo
Pane tumet facies. ——

vbi vetus Commentator: *Medicamen ad tendendam faciem, vel cutem magis.* Tentipellia hæc antiquo Latio, Græcis πετάνωθρα, καὶ πιεσώματα.

66. RVGOSAQVE CARICA.] Caricam, ficum ſiccatam dixere Latini. Græci τὰ σῦκα vocant recentes: has verò ſole aduſtas ἰσχάδας. Gloſſæ: *Ficus* σῦκα, *caricæ* ἰσχάδες. eæ autem ideò *caricæ* dictæ, quia ex Cariâ in Italiam tranſlatæ: vnde eædem cauneæ à Cauno vrbe eiuſdem Cariæ. Sed caricas noſtri poſteà pro qualibet ficu ſiccâ tranſmarinâ vſurparunt; & oblito primo etymo dixere caricas *cauneas*, ac ſi diuerſæ verè forent. Cicero lib. II. de Diuinatione: *Cùm Marcus Craſſus exercitum Brunduſij imponeret, quidam in portu caricas Cauno aduectas vendens, Cauneas clamitabat.* id eſt, καυνίας ἰσχάδας.

67. DVLCIS VT ANNVS ITER.] O anilem veterum ſuperſtitionem! meliùs de hoc more ſenſit Iulianus Imperator Epiſtolâ XXIV. ad Sarapionem, cui dono ſemel miſerat caricas numero centum: Has, inquit, *τοῖς δείπνοις οὐκ ἄλλου τινὸς, ἢ τούτου χάριν τῶν ἐδεσμάτων προστίθεσθαί τε καὶ ἐπιτραγηματίζεσθαι. καθάπερ αὐτ' ἄλλης τινὸς ἀλεξήσεως ἱερᾶς ταῖς τῶν βρωμάτων ἀδικίαις προσεπινοούμενον.*

68. STIPIS ADIICE CAVSSAM.] Antiquiſſimum ſtrenarum commercium: & ſub Auguſto viguit; ſub aliquo intermiſſus, & aliquando reſtitutus. Sed de eo habeas hæc Suetonij lib. IV. cap. XLII. *Edixit & ſtrenas ineunte anno ſe recepturum; ſtetitq́; in veſtibulo ædium Kalendis Ianuarijs ad captandas ſtipes, quas plenis ante eum manibus ac ſinu omnis generis turba fundebat.* & vetera hæc rudera:

IMP. CÆSAR DIVI F. AVGVSTVS
PONTIFEX MAXIMVS
IMP. XIII. COS. XI. TRIB. POTEST. XV.
EX STIPE QVAM POPVLVS ROMANVS
ANNO NOVO ABSENTI CONTVLIT
NERONE CLAVDIO DRVSO
T. QVINTIO CRISPINO COS.
VOLCANO.

alia ſemifracta:

COS. XI.
EX STIPE QVAM PO.
CALENDIS IANVAR.
C. MARCIO CENSORINO C. ASINIO GALLO COS.

Huiuſmodi munera per id tempus ὁ κλυτὸς I. Meurſius *καλανδικὰ* voluit appellata in ſuo Gloſſario Græcobarbaro, motus Iuſtiniani Edicto XIII. cap. III. *Ἔτους ἑκάστου λαμβάνειν ὑπὲρ σιτήσεων βουλόμεθα, καὶ ὑπὲρ συνηθειῶν, καὶ καλανδικῶν.* Sed allucinatur: & aliud prorſus huius voculæ etymon: docti iudicent.

Riſit, &, ô quàm te fallunt tua ſæcula, dixit,
Qui ſtipe mel ſumptâ dulcius eſſe putas.
Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
Cuius non animo dulcia lucra forent.
Tempore creuit amor, qui nunc eſt ſummus, habendi:
Vix vltrà, quò iam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc ſunt, quàm priſci temporis annis,
Dum populus pauper, dum noua Roma fuit:
69 *Dum caſa Martigenam capiebat parua Quirinum,*
Et dabat exiguum fluminis vlua torum.
Iupiter 70 *anguſtâ* 71 *vix totus ſtabat in æde,*
72 *Inque Iouis dextrâ* 73 *fictile fulmen erat.*

69. DVM CASA.] Hæc vbi ſita addubito, ſi vna; ſi duæ, altera erat in Capitolio, altera in Palatio. Seneca de hac Capitolinâ: *Colit etiam nunc in Capitolio caſam victor gentium populus.* & Vitruuius lib. II. cap. primo, Palatinam. Eruditus Belga explodit, & damnat exemplaria P. Victoris, in quorum decimâ regione (quæ & Palatium) recenſet Romuli aliam caſam. Sed nugæ: & illa fidiſſima. Nónne idem Dionyſius in his lib. II. cùm agit de Regis vrbicâ diuiſione

diuiſione cum Tatio? Ῥωμύλος μὲν τὸ Παλάτιον κατέχων, καὶ τὸ Καίλιον ὄρος· ἔστι δὲ τῷ Παλατίῳ προσεχές· Τάτιος δὲ τὸ Καπιτώλιον, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς κατέσχε, καὶ τὸ Κυρίνιον ὄχθον. Ergo habitauit in Palatio: imò ante diuiſionem, vt obſeruo lib. primo, vbi de caſulis Romuli & Remi manufactis: Ὧν ἔτι καὶ, inquit, εἰς ἐμὲ ἦν τις ἐκ τοῦ Παλαντίου ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν ἱππόδρομον στρεφούσης λαγόνος, Ῥωμύλου λεγομένη, ἣν φυλάττουσιν ἱερὰν οἷς τούτων ἐπιμελὲς, οὐδὲν ἐπὶ τὸ σεμνότερον ἐξάγοντες· εἰ δέ τι πονήσειεν ὑπὸ χειμῶνος ἢ χρόνου, τὸ λεῖπον ἐξακούμενοι, καὶ τῷ πρόσθεν ἐξομοιοῦντες εἰς δύναμιν. Ceterum hæc vltima Dionyſij, ſtudium ſcilicet Romanorum in ſeruandis rebus antiquis cum priſtino ſuo decore, fusè laudat Procopius lib. IV. Gothico: eum vide.

70. ANGVSTA IN ÆDE.] Pro hac intellige Pompilianum Capitolium, humile & vetus, quod ſitum in regione VI. non illud nouum & celebre in VIII. ni capias de Iouis Feretrij templo, quod Romuli opus. anguſtum etiam, vix enim longitudine erat pedum XV. Dionyſius Hal. lib. ſecundo: Μετὰ δὲ τὴν πομπήν τε καὶ θυσίαν νεὼν κατασκευάσας ὁ Ῥωμύλος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Καπιτωλίου λόφου Διὸς ὃν ἐπικαλοῦσι Ῥωμαῖοι Φερέτριον, οὐ μέγαν· ἔτι γὰρ αὐτοῦ σώζεται ἀρχαῖον ἴχνος, ἐλάττονας ἢ πέντε ποδῶν καὶ δέκα τὰς μείζους πλευρὰς ἔχον.

71. VIX TOTVS STABAT.] Haud dubiè de Feretrio loquitur; cuius ſimulacrum fortaſſis erectum: nam illud Iouis Capitolini fuit ſeſſile: id verum nummi clamant; & illud notum, à triumphantibus in gremio Iouis lauream apponi ſolitam. Dio lib. LIV. Τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ ἔν τε τῷ Παλατίῳ τὸν δῆμον ἠσπάσατο, καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνελθὼν, τήν τε δάφνην ἀπὸ τῶν ῥάβδων περιεῖλε, καὶ ἐς τὰ τοῦ Διὸς γόνατα κατέθετο. Validum herculè argumentum, & quo olim vſus Strabo lib. XIII. vt probaret Palladium vetus Iliacum ſediſſe: Ὅμηρος γὰρ, inquit, πέπλον κελεύει

Θεῖναι Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν. ——

Sed forſan potiùs legas, *ſtaret.* quaſi dicat, in paupere templo non ſeruatam ſymmetriam; & ſi fortè ſignum illud Iouis ſurgeret, templi tectum ſecum auferret. Vide omninò ſimile quoddam à Strabone lib. VIII. reprehenſum in Phidiâ de eburneo Iouis ſimulacro in non eiuſdem proportionis templo.

72. INQVE IOVIS DEXTRA.] Nam in ſiniſtrâ σκῆπτρον, ſiue haſtam habebat. Albericus: *Pingebatur in throno eburneo in ſuâ maieſtatis ſede ſedens, ſceptrum regium in manu ſiniſtrâ tenens, alterâ verò fulmina ad inferos mittens.*

73. FICTILE FVLMEN ERAT.] E figulinâ ſimulacra illa antiquiſſima prodiiſſe iam toties à Criticis repetitum; ideò exempla ſileo, ne videar prorſus ἀσκεπτος.

Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis:
Paſcebatque ſuas ipſe Senator oues.
[74] *Nec pudor, in ſtipulâ placidam cepiſſe quietem,*
Et fœnum capiti ſuppoſuiſſe, fuit.
Iura dabat populis [75] *poſito modò Prætor aratro:*
Et [76] *leuis argenti lamina crimen erat.*

74. NEC PVDOR, IN STIPVLA.] Hæc nuda tritici aut hordei palea; quam antiqui legebant ad ſua cubilia: & vnde lectus niſi à legendo? Varro lib. IV. de Linguâ Lat. *Super lectulis origines, quas aduerti, hæ. Lectica, quòd legebant; vnde eam facerent, ſtramenta atque herbas; vt etiam nunc fit in caſtris. lectos, ne eſſent in terrâ, ſublimes in his ponebant. niſi ab eo quòd Græci antiqui dicebant λέκτρον, lectum potiùs. quam lecticam quòd inuoluebant, quod ferè*

ferè ſtramenta erant è ſegete, ſegeſtriam appellant. malim *ſegeſtria* τοῦ φύτου ὑδατίου. Lucillius:

Penula, ſi quæris, canteriu', ſeruu', ſegeſtre
Vtilior mihi, quàm ſapiens.

75. POSITO MODO PRÆTOR ARATRO.] Repetit id ſæpiculè noſter in Faſtis: notarunt & plures ex antiquis, & cum his Saluianus alicubi: *Non deſpiciebant tunc puto pauperes cultus, cùm veſtem curtam & breuem ſumerent: cùm ab aratro accerſerentur ad faſces.* & poſt pauca de ſuo æuo querulus: *Itaque tunc illi pauperes Magiſtratus opulentam rempublicam habebant, nunc autem diues Poteſtas pauperem facit eſſe rempublicam.*

76. LEVIS LAMINA.] Quæque tenuiſſima. *Chartam* hanc etiam dixere veteres: ſit mihi fides.

At poſtquam 77 *fortuna loci caput extulit huius,*
Et tetigit ſummo vertice Roma Deos;
Creuerunt & opes, & opum furioſa cupido:
Et, cùm poſſideant plurima, plura petunt.
Quærere vt abſumant, abſumpta requirere certant:
Atque ipſæ vitiis ſunt alimenta vices.
78 *Sic quibus intumuit ſuffuſâ venter ab vndâ,*
Quò plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.
In pretio pretium nunc eſt: 79 *dat cenſus honores,*
Cenſus amicitias: 80 *pauper vbique iacet.*
Tu tamen, auſpicium ſi ſit ſtipis vtile, quæris;
Curque iuuent noſtras æra vetuſta manus.
Æra dabant olim: 81 *melius nunc omen in auro eſt:*
Victaque conceſſit 82 *priſca moneta nouæ.*
Nos quoque templa iuuant, quamuis antiqua probemus,
Aurea: maieſtas conuenit ipſa Deo.
Laudamus veteres, ſed noſtris vtimur annis:
Mos tamen eſt æquè dignus vterque coli.

77. FORTVNA LOCI.] Si fortuna dici poteſt, quæ vera virtus, teſtis erit Græcus aduerſus Græcos omnes, qui auſi ſunt ſcribere, Romanos ſorte, non animis in tantum creuiſſe. Polybius lib. primo: Ἐξ ὧν δῆλον τὸ προτεθὲν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς, ὡς οὐ τύχῃ Ῥωμαῖοι, καθάπερ ἔνιοι δοκοῦσι τῶν Ἑλλήνων, οὐδ' αὐτομάτως, ἀλλὰ καὶ λίαν εἰκότως ἐν τοιούτοις καὶ τηλικούτοις πράγμασιν ἐνασκήσαντες, οὐ μόνον ἐπεβάλοντο τῇ τῶν ὅλων ἡγεμονίᾳ καὶ δυναστείᾳ τολμηρῶς· ἀλλὰ καὶ καθίκοντο τῆς προθέσεως.

78. SIC QVIBVS INTVMVIT.] Auarus, inquit, vt ὑδρωπικός, qui quò plus bibit, plus ſitit: hunc morbum vocat etiam Cato *veternum*, qui ſomniculoſorum potiùs; inde Gloſſæ *veternoſus*, φθισικὸς ὑδρωπικός. ſed φθισικὸς eſt Græcis & is, qui oculum habet affectum.

79. DAT CENSVS HONORES.] Tangit publicam querelam eorum temporum, de quâ multa congeſſi in Palimpſeſto; ex his tibi elegi locum hunc Plinij: *Reges*, inquit, *innumeri honore artium colebantur, & oſtentatione has proferebant opes, & immortalitatem per illas ſibi prorogari arbitrantes. Quare abundabant & præmia & opera vitæ. Poſteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit, poſtquam Senator cenſu legi cœptus, iudex fieri cenſu, Magiſtratum Ducemq; nihil magis exornare, quàm cenſus: poſtquam cœpere orbitas in auctoritate ſummâ & potentiâ eſſe, captatio in quæſtu fertiliſſimo, ac ſola gaudia*

dia in poſſidendo, peſſum iere vitæ pretia; omneſq; à maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere, ac ſolâ ſeruitute profici cœptum. E Procemio lib. XIV.

80. PAVPER VBIQVE IACET.] Alibi dixit, & ni fallor, in libellis nequitiarum:

Curia pauperibus clauſa eſt, dat cenſus honores:
Inde grauis iudex, inde ſeuerus eques.

81. MELIVS NVNC OMEN IN AVRO EST.] Lucretius:

Nunc iacet æs, aurum in ſummum ſucceſſit honorem.

Quando primùm ſignatus æreus nummus, argenteus, aureus, iam ſcriptum ἀποχρώντως, & benè, à Criticis huius æui.

82 PRISCA MONETA NOVÆ.] Non tamen ea abiit, ſed in vſu fuit; habitaque vt vilior hæc moneta eſt: quam nigram alicubi vocat Martialis, ob mixturam plumbi.

Finierat monitus: placidis ita rurſus, vt antè,
Clauigerum verbis alloquor ipſe Deum.
Multa quidem didici: [83] ſed cur naualis in ære
Altera ſignata eſt, altera forma biceps?
Noſcere me duplici poſſes in imagine, dixit,
Ni vetus ipſa dies extenuaſſet opus.
Cauſſa ratis ſupereſt: Tuſcum rate venit in amnem
[84] Antè pererrato falcifer orbe Deus.
Hac ego Saturnum memini tellure receptum:
Cælitibus regnis à Ioue pulſus erat.
Inde diu genti manſit Saturnia nomen:
Dicta quoque eſt Latium terra, latente Deo.
At bona poſteritas puppim formauit in ære,
Hoſpitis [85] aduentum teſtificata Dei.

83. SED CVR NAVALIS IN ÆRE.] Paucis rem explicat Draco Corcyræus in ſuo περὶ Λίθων libello his verbis: Ἰανὸν δὲ λόγος ἔχει διπρόσωπον γεγονέναι, τὸ μὲν ὀπίσω, τὸ δ' ἔμπροσθεν ἔχοντα πρόσωπον. ἀπὸ τούτου καὶ τὸν Ἰανὸν ποταμὸν, καὶ τὸ ὄρος Ἰανὸν ὀνομάζεσθαι, κατοικήσαντος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους. πρῶτον δὲ καὶ στέφανον εὑρεῖν καὶ σχεδίας καὶ πλοῖα, καὶ νόμισμα χαλκοῦν πρῶτον χαράξαι. διὸ καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα πολλαὶ πόλεις, καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἐγχαράττειν πρόσωπον δικέφαλον, καὶ ἐκ θατέρου μέρους ἢ σχεδίαν ἢ στέφανον ἢ πλοῖον. τοῦτον δὲ τὴν ἀδελφὴν γήμαντα Καμίσηνον Μεναίθηβα, θυγατέρα δ' Ὀλιστλώϊω γεννῆσαι. καὶ αὐτὸν ὡς μειζόνων ὀρεγόμενον πραγμάτων, εἰς τὴν Ἰταλίαν διαπλεῦσαι, καὶ οἰκῆσαι τὸ πλησίον Ῥώμης ὄρος κείμενον, τὸ ἀπ' αὐτοῦ Ἰάνικλον ὀνομαζόμενον. Exſtant hæc rudera apud Athenæi lib. XV.

84. ANTE PERERRATO.] Id eſt, peragrato priùs orbe, non antè quàm nummus ſignaretur, vt placet rudi ſcholiaſtæ. non ante Ianum, vt videtur capiendus hic locus primâ fronte: nam ille Saturno prior in Italiam venit, vnde ſumpſit initium Dynaſtia Aboriginum.

85. ADVENTVM TESTIFICATA DEI.] Si vera hæc, cur in Græciâ cuſa etiam numiſmata cum Iano & rate? vt notaſti ex citatis Draconis Corcyræi: an ex Italiâ in Græciam, an Ianus è Græciâ in Italiam ſecum tulit? id certius; & puto, fictum illud pro ſeruandâ aduentus Saturnij memoriâ.

Ipſe ſolum colui, [86] *cuius placidiſſima læuum*
Radit arenoſi Tibridis vnda latus.
Hîc, vbi nunc Roma eſt, [87] *tunc ardua ſilua virebat:*
Tantáque res paucis paſcua bobus erat.
[88] *Ara mea eſt colli, quem vulgus nomine noſtro*
Nuncupat; hæc ætas Ianiculumque vocat.

86. CVIVS PLACIDISSIMA LÆVVM.] Fabius Pictor: *Is Ianus ſub initium aurei ſæculi læuum latus Tiberis Hetruriæ tenuit.*

87. TVNC ARDVA SILVA VIREBAT.] Et in III. idem:

Iam modò quà fuerant ſiluæ pecorumq; receſſus
Vrbs erat. ——

88. ARA MEA EST COLLI.] Sic duo Vaticani; ſed emendati aliquot & antiqui, *Arx mea collis erat.* Indubitatò ita legendum; nam agit hîc de ſuâ veteri habitatione, quæ fuit in Ianiculo, vbi oppidum eiuſdem nominis condidit. De hocmet Homerus Latinus in VIII.

Hîc duo prætereà disiectis oppida muris,
Relliquias veterumq; vides monumenta virorum.
Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit arcem:
Ianiculumq; illi, huic fuerat Saturnia nomen.

Tunc ego regnabam, patiens cùm terra Deorum
Eſſet, & humanis numina mixta locis.
Nondum Iuſtitiam facinus mortale fugarat:
Vltima de Superis illa reliquit humum.
Proque metu populum [89] *ſine vi pudor ipſe regebat:*
Nullus erat iuſtis reddere iura labor.
Nil mihi cum bello, pacem poſteſque tuebar:
Et clauem oſtendens, Hæc, ait, arma gero.
Preſſerat ora Deus: tunc ſic ego noſtra reſoluo,
Voce meâ voces eliciente Dei.
[90] *Cùm tot ſint Iani, cur ſtas ſacratus in vno,*
Hîc vbi iuncta [91] *foris templa duobus habes?*

89. SINE VI PVDOR IPSE REGEBAT.] Idem Fabius: *Eâ ætate nulla erat Monarchia, quia mortalium pectoribus non hæſerat vlla regnandi cupiditas; Principes quia iuſti erant & religionibus dediti: non enim arbitria illorum ab æquo, vel populus à iure innato diſcedebat; nullo tunc vindice aut metu, ſed ſuâ ſponte retinebant fidem & rectum. Pudor ipſe regebat populos & ius Principes.*

90. CVM TOT SINT IANI.] Non templa, vt bardi quidam interpretum volunt. Vnum fuit præcipuum Romæ Iani templum, at Iani plures. Occurrit ſæpiculè in lapidibus primus, imus, & medius, vt in hoc:

C. IVLIVS C. L. NICOMACHVS
A IANO PRIM. PAL.

& in iſto:

C. LEPIDVS
C. L. ANICETVS
A IANO MEDIO

Imi

Iani fit mentio ab Horatio lib. primo Epiſtolâ primâ. Sed hi tres in foro erant Romano. Excitatos puto anno DLXXX. à Fuluio Flacco Cenſore: de quo, Curauit, inquit Liuius lib. XLI. *in his & cloacam circumducendam, & forum porticibus tabernisq́; claudendum, & Ianos tres faciendos.* Suſpicantur igitur altæ eruditionis viri, pro marmoreis arcubus & fornicatis tranſitionibus *Ianos* accipiendos: Græci interpretati ἀψῖδας. & non id ſatis explicat Suetonius in Auguſto, cùm ait: *Pompeij quoque ſtatuam contra theatri eius regiam marmoreo Iano ſuppoſuit.* item hæc Ammiani Marcellini: *Per Ianos & fora clamitant ſæpè.* & Spartianus, ex emendatione magnorum virorum, in Seuero: *Opera publica præcipua eius exſtant, ſeptizonium & thermæ Seuerianæ: eius denique etiam Iani in Tranſtiberinâ regione ad portam ſui nominis; quorum forma intercidens, ſtatim vſum publicum inuidit.*

91. FORIS TEMPLA DVOBVS.] Piſcario & boario. Sextus Ruffus in regione VIII. *Templum Iani, forum piſcarium, forum boarium.* Huius verò certus ſitus fuit vnde calida illa aqua exiit, aduerſus Tatium, Iani operâ, vt fingit hic apud noſtrum. Eum locum dixere antiqui *Lautolas*. Varro libro IV. de L. L. *Lautolæ à lauando: quòd ibi ad Ianum geminum aquæ calidæ fuerint.*

Ille manu mulcens [92] propexam ad pectora barbam,
Protinus [93] Oebalij rettulit arma Tati:
Vtque leuis cuſtos armillis capta, Sabinos
Ad ſummæ tacitos duxerat arcis iter.
Inde, velut nunc eſt, [94] per quem deſcenditis, inquit,
[95] Arduus in valles per fora cliuus erat.
Et iam [96] contigerant portam, Saturnia cuius
Dempſerat [97] oppoſitas inuidioſa ſeras:
Cum tanto veritus committere numine pugnam,
Ipſe meæ moui callidus artis opus.
Oraque, quâ pollens ope ſum, fontana recluſi:
Sumque [98] repentinas eiaculatus aquas.
Antè tamen madidis ſubieci ſulfura venis:
Clauderet vt Tatio feruidus humor iter.
Cuius vt vtilitas pulſis percepta Sabinis,
Quæ fuerat, tuto reddita forma loco eſt.
[99] Ara mihi poſita eſt [100] paruo coniuncta ſacello:
Hac adolet flammis [101] cum ſtrue farra ſuis.

92. PROPEXAM AD PECTORA BARBAM.] Sic plerumque ſculpta, picta ab antiquis eius effigies, vt capita illa ſupra faſtigium templi eidem ab Auguſto conſecrati in foro Romano: ſed in denariis Fonteiorum vidi etiam Ianum ætate adultum.

93. OEBALII TATI.] Nam Sabini τῶν Λακεδαιμονίων ἄποικοι.

94. PER QVEM DESCENDITIS.] Hunc puto, quem vocant Vrbis topographi *cliuum Capitolinum*, non illum poſteà dictum *Publicium*, vt arguitantur interpretes, ab Ædilibus eiuſdem cognominis: de quo ſermo nobis erit in feſtis Floralibus lib. v.

95. ARDVVS IN VALLES.] Expoſuit cliui naturam: hinc antiquis quæ difficilia *cliuia*. Feſtus: *Cliuia auſpicia dicebant, quæ aliquid fieri prohibebant: omnia enim difficilia cliuia vocabant. vnde & cliui loca ardua.*

96. Contigerant portam.] Quæ dicta Palatina, ſiue porta vetus Palatij.

97. Oppositas invidiosa seras.] Legebam in alio, *inſidioſa ſeras.*

98. Repentinas eiacvlatvs aqvas.] Hoc aliter ſe habet apud Hiſtoricos. Fabellæ verò etiam mentio apud Fabium Pictorem lib. II. & Macrobium primo Saturnalium, vbi inepta quædam: vt, ex æde Iani aquam prorupiſſe, cùm nondum ea per id tempus in nouâ Vrbe.

99. Ara mihi posita est.] Vbi fuere antiqua illa λυτρά. Diſce ex his, Naſonem, præter vulgum, ædis huius Romulum, non Pompilium, auctorem feciſſe. & hæc vetus opinio Varronis apud Auguſtinum.

100. Parvo conivncta sacello.] De hoc ita Procopius primo de Bello Gothico: *Id verò iam ſacellum totum ex ære conſtructum fuiſſe ſat conſtat, & quadratâ quadam dimenſione locatum, tantæq. amplitudinis, quantâ integi Iani ſtatua poterat: non minor quàm quinquepedalis eſſe apparet, per cetera omnia mortali ſimilis, capite dumtaxat bifrons, ita vt facies altera in orientem ſolem diuergat, in occidentem altera: portæ vtrimque & æneæ in faciem alterutram verſæ.* Non eſt in muſeo Græcus textus.

101. Cvm strve.] *Iano ſtruem commoueto*, inquit luſtricum Catonis carmen. *Strues* libi genus. de quo vide Feſtum. Solita hæc in ſacrificiis miſceri cum fercto; imò ferè numquam hoc ſine illâ. Idem: *Ferctum genus libi dictum, quod crebriùs ad ſacra ferebatur, nec ſine ſtrue, altero genere libi: quæ qui adferebant ſtruferctarij appellabantur.* inde in veteri lapide: Porcam et agnam strvibvs et fertis. Fertum & ferctum pronuntiatum à priſcis.

At cur pace lates? [102] motiſque recluderis armis?
Nec mora, quæſiti reddita cauſſa mihi eſt.
Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
Tota patet demptâ ianua noſtra ſerâ.
[103] *Pace fores obdo, ne quà diſcedere poſſit:*
Cæſareoque diu numine clauſus ero.
Dixit: & attollens oculos diuerſa tuentes,
Aſpexit toto quidquid in orbe fuit.
Pax erat: & veſtri, [104] Germanice, cauſſa triumphi
Tradiderat famulas iam tibi Rhenus aquas.
[105] *Jane face æternos pacem paciſque miniſtros:*
Néve ſuum præſta deſerat auctor opus.

102. Motisqve reclvderis armis?] Scita vetuſque ſuperſtitio, ſed quæ facilè in Vrbe reſecari non valuit. Legi in hac hæreſi quoſdam Romanorum perſtitiſſe vſque ad tempora Siluerij P. M. & illius clari Ducis Beliſarij. Vide Procopium primo de Bello Gothico.

103. Pace fores obdo.] Huïc portæ nomen fuit *Iannalis.* Varro lib. IV. de L.L. *Tertia eſt Iannalis dicta à Iano: & ideò ibi poſitum Iani ſignum, & ius inſtitutum à Numâ Pompilio, vt ſcribit in Annalibus Lucius Piſo, vt ſit clauſa ſemper, niſi cùm bellum ſit.* hinc Plutarchus πολέμου πύλην appellat. Ἰανῷ, inquit de Fortunâ P. R. δίπυλον ὃ πολέμου πύλην καλοῦσι. ſic legendum, non τύχην, ex emendatione τοῦ πολυγλώττου Scaligeri.

104. Germanice, cavssa trivmphi.] Hæc victoria ἀναμφισβητήτως Cæſari Germanico non Tiberio datur. Tacitus Annali II. *C. Cælio, L. Pomponio Coſſ. Germanicus Cæſar A. D.* VII. *Kalendas Iunias triumphauit de Cheruſcis*

Chat-

Chattisq́; & Angriuariis, quaq́; alia nationes vſque ad Albim colunt. Vecta ſpolia, captiui, ſimulacra montium, fluminum, praliorum: bellumq́;, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. augebat intuentium viſus eximia ipſius ſpecies, curruſq́; quinque liberis onuſtus. Fuit hoc anno DCCLXIX. malè apud Euſebium anno MMXXXIII. præter vnius anni metachroniſmum, legitur pro *Chattis, Germanicus Caſar de Parthis triumphauit.* Nunc videamus, an potuerit noſter huius victoriæ meminiſſe, cùm pleriſque eo anno ſit mortuus, nugæ: nam ipſe natus ab V. C. anno DCCX. Hirtio & Panſâ Coſs. cui chronologo ac de re fides, niſi ipſimet Naſoni habeam. ſic ſcribit lib. IV. Triſtium:

Editus hinc ego ſum, necnon, vt tempora noris,
Cùm cecidit fato Conſul vterque pari.

Nota hiſtoria. Nunc miror, quo auctore magnus quidam Scotus in ſuo Chronologico opere ſcripſit, Poëtæ natalem anno DCCXV. Appio Claudio P. & C. Norbano Flacco Coſs. ſed hæc per tranſennam. Mittitur in exilium anno LII. ſolido ætatis ſuæ, vt ſupputat Ioſephus Scaliger ad Euſebium: in eo manſit annos VIII. ſed octauo decedente, deceſſit etiam vatum ingenioſiſſimus anno Vrbis DCCLXX. Plenè igitur potuit Ephemerides eiuſdem anni ſcriptitaſſe, multò magis Germanici victoriam, quæ incidit in annum DCCLXIX.

105. IANE FACE.] Pro *fac* additum, antiquis e in c deſinentibus: vt *hince, hunce.* Plautus in Perſâ Act. II. Scenâ primâ:

Quin tu me ducis, ſi quò ducturus pater:
Vel tu me vende, vel face quod tibi lubet.

Additio litterarum grata veteribus: geminationem paſſim legimus; vt *ollim, querella, zoillus:* nec minùs omiſſionem; vt *macelum, conubium, colega.*

Quod tamen ex ipſis licuit mihi diſcere faſtis;
Sacrauere patres hac 106 *duo templa* 107 *die.*
108 *Accepit Phœbo Nymphâque Coronide natum*
Inſula, 109 *diuiduâ quam premit amnis aquâ.*
110 *Iupiter in parte eſt: cepit locus vnus vtrumque:*
Iunctaque ſunt magno templa nepotis auo.

106. DVO TEMPLA.] Alterum Ioui, alterum Æſculapio. Fuſiùs id exponit duplici ſequenti diſticho, & nos etiam latiuſculè.

107. DIE.] Kalendis Ianuarijs.

108. ACCEPIT.] Æſculapio ergo templum in inſulâ Tiberinâ ſacratum. Motus & cauſſa dedicationis exſtitit peſtilentia vrens vrbem & agros: hinc aditi libri Sibyllini; in quibus inuentum, ait Liuius. lib. X. *Aeſculapium ab Epidauro Romam accerſendum: neque eo anno, quia bello occupati Conſules erant, quidquam de eâ re actum; præterquam quòd vnum diem Aeſculapio ſupplicatio habita eſt.* Accerſitus tandem hic: ne cogites ſignum aliquod æreum perantiquum, aut ligneum ſimulacrum; anguis ſanè fuit: ſed prô! quot mira iſte anguis eſt auſus? breuiter, ſed plenè, vti eius mos eſt, diſces ex Valerio cap. VIII. de Miraculis lib. I. Strabo lib. XII. ſcribit, templum illud Epidauricum maius nomen in poſterum adeptum. agit de matris Idææ fano Peſſinuntio: Κατεσκεύασαν δ' ὑπὸ τῶν Ἀτταλικῶν Βασιλέων ἱεροπρεπῶς τὸ τέμενος, ναόν τε καὶ στοαῖς λευκολίθοις ἐπιφανὲς δ' ἐποίησαν Ῥωμαῖοι τὸ ἱερὸν, ἀφίδρυμα ἐνθένδε τῆς Θεοῦ μεταπεμψάμενοι κατὰ τοὺς τῆς Σιβύλλης χρησμούς· καθάπερ καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ.

109. DIVIDVA, QVAM PREMIT AMNIS AQVA.] Benè, quia flumen finditur in duas partes, ob inſulæ impedimentum, ipſe lib. XV. Metamorphoſeos de hac eadem Tiberinâ:

Scinditur in geminas partes circumfluus amnis:

Inſula nomen habet, laterumq; à parte duorum
Porrigit æquales mediâ tellure lacertos:
Huc ſe de Latiâ pinu phœbeïus anguis
Contulit. ——

110. IVPITER IN PARTE EST.] Hoc templum ſi dicatum eodem die quo Æſculapij, illud incidet in annum CDLXII. Ego opinatus aliquando hanc Iouis ædem eam fuiſſe, quàm vouit Furius Purpureo Prætor. de quâ ſic Liuius lib. XXXIV. *In inſulâ Iouis ædem C. Seruilius Duumvir dedicauit: vota erat ſex annis antè Gallico bello ab L. Furio Purpureone Prætore, ab eodem poſteà Conſule locata.* Mutaui poſteà ſententiam: nam hic Furius Conſulatum habuit cum M. Claudio Marcello anno DLVII. Interſunt à dicatâ Æſculapij æde ad hanc Iouis anni LXXXVI. ni mens Poëtæ ſit, dedicationem vtriuſque templi in eumdem diem incidiſſe, non verò in eumdem annum.

Quis vetat & ſtellas, vt quæque oriturque caditque,
Dicere? [111] promiſſi pars fuit illa mei.
[112] Felices animæ, quibus hæc [113] cognoſcere primùm,
Inque domos ſuperas ſcandere cura fuit.
Credibile eſt, illos pariter vitiiſque iociſque
Altius humanis [114] exeruiſſe caput.
Non Venus & vinum [115] ſublimia pectora fregit;
Officiumque fori, militiæque labor.
Nec leuis ambitio, [116] perfuſaque gloria fuco,
Magnarùmve fames ſollicitauit opum.
Admouere oculis diſtantia ſidera noſtris:
Ætheráque ingenio ſuppoſuere ſuo.
Sic petitur cælum: non vt ferat Oſſan Olympus;
Summaque Peliacus ſidera tangat apex.
Nos quoque [117] ſub ducibus [118] cælum metabimur illis,
Ponemuſque ſuos [119] ad vaga ſigna dies.

111. PROMISSI PARS FVIT ILLA MEI.] Noſter, *propoſiti pars fuit illa mei.* Neſcio vter meliùs.

112. FELICES ANIMÆ.] Ad has etiam Plinius: *Macte ingenio, eſte cæli interpretes, rerumq; naturæ capaces, argumenti repertores, quo homines Deosq; viciſtis.*

113. COGNOSCERE PRIMVM.] In eodem, *cognoſcere primis.*

114. EXERVISSE CAPVT.] Non longè ab hoc loco Ptolemæi illa in Florilegio Epigrammatum:

Οἶδ' ὅτι θνατὸς ἐγὼ καὶ ἐφάμερος· ἀλλ' ὅταν ἄστρων
Μαστεύω πυκινὰς ἀμφιδρόμους ἕλικας,
Οὐκ ἔτι ἐπιψαύω ποσὶ γαίης, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ
Ζηνὶ διοτρεφέος πίμπλαμαι ἀμβροσίης.

115. SVBLIMIA PECTORA.] *Regales animos* dixit Manilius ſub initium primi.

116. PERFVSAQVE GLORIA FVCO.] Falſo & fictitio medicata colore: pro quolibet *fucus* eſt Latinis. Gloſſæ: *Fucus* χρῶμα.

117. SVB DVCIBVS.] Significat veteres Aſtronomos.

118. CÆLVM METABIMVR.] Ad condendum noſtrum parapegma: idem

idem μετρεῖν πόλον dictum à Leone Philoſopho. ad hoc à patribus inuenta inſtrumenta dioptrica; quæ primùm excogitauit Hipparchus.

119. AD VAGA SIGNA.] Omnino rectiùs: *ad ſtata ſigna*, membranæ veteres.

Ergo vbi nox aderit [120] *venturis tertia Nonis,*
Sparſaque cæleſti rore madebit humus;
Octipedis fruſtrà quæruntur brachia Cancri:
Præceps occiduas ille ſubibit aquas.
[121] *Obſtiterint imbres miſſi ſine nubibus atris,*
Nonæ ſigna dabunt exoriente Lyrâ.

120. VENTVRIS TERTIA NONIS.] III. Nonas Ianuarias Cancer manè occidit. Rhapſodus ille ſub nomine Ptolemæi à Leonico editus: IV. *Nonas Sol magis aſcendit, Cancri medium occidit, ventiq́; ponunt* III. *reliquum Cancri occidit, & varius aëris ſit flatus.*

121. OBSTITERINT IMBRES.] Sic leguntur hi duo verſiculi in multis codd. quos nullus ingenij ſol illuſtrabit ſine medelâ. in aliis:

Inſtiterint imbres miſſi tibi nubibus atris,
Nonæ ſigna dabunt exoriente Lyrâ.

meliùs; ſed ita reſtituendi eleganter ex meo:

Inſtiterint Nonæ: miſſi tibi nubibus atris
Signa dabunt imbres exoriente Lyrâ.

Oſtendit ipſiſmet Nonis futuram tempeſtatem,& Lyræ ortum heliacum hic eodem tempore eſt Cæſari apud Plinium lib.XVIII. cap.XXVI. Miſſa hîc facio logos & gerras Pauli Marſi.

[122] *Quattuor adde dies ductis ex ordine Nonis:*
Janus Agonali luce piandus erit.

122. QVATTVOR ADDE DIES.] V. Idus Ianuarias Agonalia Romæ erant: initium à Numâ Pompilio ducunt, vt auctor apud Macrobium Antias Valerius, ſcriptor vetuſtiſſimus. Iterabant hæc feſta veteres XII. Kalendas Iunias, vt dicemus. Et pro pridie Idus Decembris exſtat memoria in antiquo Kalendario: in eo Conſtantini Magni notatur ipſamet dies SEPTIMONIA, & benè: ne titubes. Vide Feſti fragmentum in voculâ *ſeptimontium*, ſed aliquâ in parte ſemiroſum.

Nominis eſſe poteſt [123] *ſuccinctus cauſſa miniſter:*
Hoſtia cælitibus quo feriente cadit.
Qui calido ſtrictos tincturus ſanguine cultros,
[124] *Semper agátne rogat:* [125] *nec, niſi iuſſus, agit.*
Pars, quia non veniant pecudes, [126] *ſed agantur, ab actu*
Nomen Agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc feſtum [127] *priſcis Agnalia dictum;*
Vna ſit vt proprio littera dempta loco.
An quia præuiſos in aquâ [128] *timet hoſtia cultros,*
A pecoris lux eſt ipſa notata metu?
Fas etiam, fieri ſolitis ætate priorum
[129] *Nomina de ludis Græca tuliſſe diem.*
Et priùs antiquus dicebat Agonia ſermo:
Veráque iudicio eſt vltima cauſſa meo.

[130] *Vtque*

130 *Utque ea nunc certa eſt; ita Rex placare ſacrorum*
Numina lanigeræ coniuge debet ouis.

123. SVCCINCTVS MINISTER.] Is erat victimarij cultus. Suetonius in Caligulâ: *Admotâ altaribus victimâ ſuccinctus poparum habitu, elato altè malleo cultrarium mactauit.* hoc ſatis in re tritâ.

124. SEMPER AGATNE ROGAT.] Perplacet etymon: mos verò imæ plebi notus. M.Varro lib. v. de L. L. *Dies Agonales, per quos Rex in regiâ arietem immolat, dicti ab agóne: eò quòd interrogatur Princeps ciuitatis, & princeps gregis immolatur.* Hinc Plutarchus alicubi: Ἄχρι δὲ νῦν, inquit, διαφυλάττουσιν ἰσχυρῶς, τὸ μὴ σφάττειν πρὶν ἐπινεῦσαι καταςπενδόμενον. οὕτως εὐλαβεῖς πρὸς ἅπασαν ἀδικίαν εἰσίν.

125. NEC, NISI IVSSVS, AGIT.] Ex ritu. Dionyſius Halicar. lib. VII. Antiq. Συντελεσθείσης δὲ τῆς πομπῆς, ἐβουθύτουν εὐθὺς οἵ τε ὕπατοι, καὶ τῶν ἱερέων οἷς ὅσιον. & paucis interiectis: Ἔπειτα κατευξάμενοι, θύειν τότε τοῖς ὑπηρέταις αὐτὰ ἐκέλευον. Sed reſtat adhuc ſcrupulus ex τῷ *ſemper* & Græcis his teſtimoniis. Si enim in omni ſacrificio popa iuſſus victimam iugulabat, præmiſsâ formulâ *agóne?* quare hæc feſta potiſſimùm, non etiam reliqua dicta Agonalia?

126. SED AGANTVR, AB ACTV.] Inde Feſtus: *Agonium dies appellabatur, quo Rex hoſtiam immolabat: hoſtiam enim antiqui agoniam vocabant.* Idem: *Agonias hoſtias putabant ab agendo dictas. vnde agolum paſtorale baculum, quo pecudes aguntur.*

127. PRISCIS AGNALIA DICTVM.] Demptâ enim o, remanet ex τοῦ agonalia agnalia. Subtilitas etymo magis ineſt quàm veritas: non agna, ſed aries tunc cæſus.

128. TIMET HOSTIA CVLTROS.] Siue, inquit, ducit originem ἀπὸ τοῦ ἀγωνιᾶν, quod Græcis vſitatiſſimum, pro *metu angi*: vnde qui timet, ἀγωνιάτης dicitur apud Diogenem Laërtium.

129. NOMINA DE LVDIS GRÆCA.] Huc pertinent illa Feſti: *Agonia ſacrificia, quæ fiebant in monte: hinc Romæ mons Quirinalis Agonus, & Collina porta Agonenſis. Agonium, locus in quo ludi initio facti ſunt, ob hoc dictum, quia fuerit ſine angulo.* Græcis angulus γωνία, locus angularis γωνιαῖος. vnde angulo carens ἀγώνιος.

130. VTQVE EA NVNC CERTA EST.] Longè diuerſa priſci libri lectio, *Utq; ea non certa eſt.* & palàm probior.

131 *Victima, quæ dextrâ cecidit victrice, vocatur:*
Hoſtibus à domitis hoſtia nomen habet.
Antè, Deos homini quòd conciliare valeret,
132 *Far erat, & puri lucida mica ſalis.*
133 *Nondum pertulerat* 134 *lacrymatas cortice myrrhas*
Acta per æquoreas hoſpita nauis aquas.
Thura nec Euphrates, nec miſerat India coſtum:
Nec fuerant rubri cognita fila croci.

131. VICTIMA QVÆ CECIDIT.] Intrudit huc multa de ſacrificiis veterum, anſâ ſumptâ ex iis quæ dixit in Agonalibus. Victimæ verò & hoſtiæ etymon non arridet, & multa obſtant: ſciunt Critici.

132. FAR ERAT.] Idque à Iani æuo, teſte Q. Fabio lib. primo de Aureo ſæculo.

133. NONDVM PERTVLERAT.] Suſpicor myrrham, coſtum, crocum, eodem tempore quo thus, noſtris auis fuiſſe cognita; cùm ex iiſdem ferè regionibus

nibus aſportata. Thuris verò notitia quando ad eos peruenerit, dubium: multa tamen ediſces è loco quodam trito Arnobij lib. VII. aduerſus Gentes.

134. LACRYMATAS CORTICE.] Nam ſtillant ab ipſo ligno: inde ferè omnes voce *lacryma* hac in re vſi; vt Plinius, Solinus, & alij. Myrrhæ verò duæ ſpecies, liquida & dura, στακτὴ καὶ πλαστή. Theophraſtus: Ἀργὸς δὲ κομίζεται πᾶς ὁ λιβανωτὸς, ὅμοιος δὲ τῇ προσόψει φλοιῷ. τῆς σμύρνης δὲ, ἡ μὲν στακτὴ, ἡ δὲ πλαστή.

Ara dabat fumos 135 *herbis contenta Sabinis:*
Et 136 *non exiguo laurus aduſta ſono.*
137 *Si quis erat, factis prati de flore coronis,*
138 *Qui poſſet violas addere, diues erat.*
Hic, qui nunc aperit percuſſi viſcera tauri,
In ſacris 139 *nullum culter habebat opus.*

135. HERBIS CONTENTA SABINIS.] Hæ ante thuris notitiam veteribus in vſu. hinc magnus Vates in Culice:

Herbáque thuris opes priſcis imitata Sabina.

neque poſt thuris inuentionem ſpreta, ſed frequens fuit ad ſuffitus. de hac Dioſcorides: Χρῶνται δέ τινες τοῖς φύλλοις ἀντὶ θυμιάματος. & Plinius: *A multis in ſuffitus pro thure aſſumitur.* eamdem ipſemet ſic deſcribit: *Petunt igitur in Elymæos arborem brathyn, cupreſſo fuſæ ſimilem, ex albidis ramis iucundi odoris accenſam.* Alibi cupreſſum Creticam à multis dici teſtatur: quod & ex Gloſſis Nicomedis Iatro Sophiſtæ apparet in his: Βράθυ κυπάρισσος Κρητικός. Βόρατος κέδρος μεγάλη, ἢ ἀγριοκυπάρισσος. Ex quibus collige, Græcis βράθυν, quæ nobis herba Sabina. Heſychius: Βράθυ πόα τοῖς θεοῖς θυομένη. eadem Dioſcoridi βάραθρος, quæ Gloſſis à brathy diuerſa. de quo differendi non hîc locus.

136. NON EXIGVO SONO.] Nam omen inerat multæ crepitationi. notum hoc lippis.

137. SI QVIS ERAT, FACTIS.] Ineptè vetus, *fractis:* eleganter alius, *plexis.*

138. QVI POSSET VIOLAS ADDERE.] Sed hæ etiam poſteà inter flores coronarios habitæ in pretio. Legendus Athenæus lib. XV.

139. NVLLVM CVLTER HABEBAT OPVS.] Concludit tandem, priſcos illos ἀναθήματα Diis obtuliſſe, non θυσίας: dona, non victimas.

Prima Ceres 140 *auidæ gauiſa eſt ſanguine porcæ,*
Vlta ſuas meritâ cæde nocentis opes.
Nam ſata vere nouo teneris lactentia ſuccis
Eruta ſetigeræ comperit ore ſuis.
Sus dederat pœnas: exemplo territus huius
Palmite debueras abſtinuiſſe caper.
Quem ſpectans aliquis dentes in vite prementem,
Talia non tacito verba dolore dedit:
141 *Rode caper vitem: tamen hinc, cùm ſtabis ad aram,*
In tua 142 *quòd ſpargi cornua poſſit, erit.*
Verba fides ſequitur: 143 *noxa eſt tibi deditus hoſtis,*
144 *Spargit & effuſo cornua, Bacche, mero.*
Culpa ſui nocuit, 145 *nocuit quoque culpa capellæ.*
Quid bos? quid placidæ commeruiſtis oues?

140. AVIDÆ GAVISA EST SANGVINE PORCÆ.] Ab hac igitur ſumpſit initium rei animatæ ſacrificium. Scripſit & Varro lib. II. de Re ruſticâ: *Sus Græcè*

dicitur ὗς, olim thyſus dictus, ab illo verbo quod dicunt θύειν, quod eſt immolare. Ab ſuillo enim genere pecoris immolandi initium primùm ſumtum videtur.

141. RODE CAPER VITEM.] Expreſſum hoc diſtichon ex verſiculis Eueni:

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαί σοι τράγε θυομένῳ.

142. QVOD SPARGI CORNVA.] Mos enim veteribus, vti ſupra caput hoſtiæ immolandæ vinum infunderetur, & mola.

143. NOXA EST TIBI DEDITVS HOSTIS.] Optimè vetus, *noxæ tibi deditus hoſtis. Cùm lex iubet*, inquit Feſtus, *noxæ dedere, pro peccato dedi iubet.* In quibus *mox & tibi*, apertè eſt pſalma typographicum.

144. SPARGIT ET EFFVSO.] Non capio: lego, & diſtinguo ex eodem ita totum δίστιχον:

Verba fides ſequitur: noxæ tibi deditus hoſtis
Spargitur affuſo cornua, Bacche, mero.

145. NOCVIT QVOQVE CVLPA CAPELLÆ.] Hæc ob roſam oleam Palladi ſacrificata.

[146] *Flebat Ariſtæus, quòd apes cum ſtirpe necatas*
Viderat incæptos deſtituiſſe fauos.
[147] *Cærula quem genitrix ægrè ſolata dolentem,*
Addidit hæc dictis vltima verba ſuis:
Siſte puer lacrymas, Proteus tua damna leuabit:
Quóque modo repares quæ periere, dabit.
Decipiat ne te verſis tamen ille figuris,
Impediant geminas vincula firma manus.
Peruenit ad vatem iuuenis; reſolutáque ſomno
Alligat æquorei brachia capta ſenis.
Ille ſuam faciem tranſmutat & alterat arte:
Mox domitus vinclis in ſua membra redit.
Oráque cæruleâ tollens rorantia barbâ,
Quâ, dixit, repares arte requiris apes?
Obrue mactati corpus tellure iuuenci:
Quod petis à nobis, obrutus ille dabit.
Juſſa facit paſtor: feruent examina putri
De boue; mille animas [148] *vna necata dedit.*

146. FLEBAT ARISTÆVS.] Hic primus repperit confectionem mellis. Ariſtophanis Scholiaſtes: Ἀρισταῖος δὲ ὁ Ἀπόλλωνος καὶ Κυρήνης, πρῶτος τὴν ἐργασίαν τοῦ σιλφίου ἐξεῦρεν ὥσπερ καὶ τοῦ μέλιτος. Reliqua noſtri confer cum Marone IV. Georgicωn.

147. CÆRVLA QVEM GENITRIX.] Κυρήνη.

148. VNA NECATA DEDIT.] Inde apud Græcos apis epithetum βουγενής: & vetus illud poëma, fortaſſis Eumeli, dictum Βουγονία, de hac Ariſtæi fabellâ ſuſpicantur litteratores egiſſe.

Pauit ouis pratum: [149] *verbenas improba carpſit,*
Quas pia Dîs ruris ferre ſolebat anus.
Quid tuti ſupereſt, animam cùm ponat in aris
Lanigerúmque pecus ruricolǽque boues?

[150] *Placat*

[150] *Placat equo Perſis radijs Hyperiona cinctum;*
Ne detur celeri victima tarda Deo.
Quæ ſemel eſt triplici [151] *pro virgine cæſa Dianæ,*
Nunc quoque pro nullâ virgine [152] *cerua datur.*
[153] *Exta canum vidi Triuiæ* [154] *libare Sabæos,*
Et quicumque tuas [155] *accolit Hæme niues.*

149. VERBENAS IMPROBA CARPSIT.] Quas Diis offerre frugali & antiquo more erat receptum. Adi Dioſcoridem lib.IV.cap.LXI.

150. PLACAT EQVO PERSIS.] Et aliæ pleræque gentes, vt populi Armeniæ. Ibi Xenophon equum ſuum iam ſenecionem immolandum huic numini tradidit: Ὅτι, inquit lib. IV. de Cyri minoris expeditione, ἤκουσεν αὐτὸν ἱερὸν εἶναι τοῦ ἡλίου. Cauſſa, quæ ſequitur in noſtro, recitatur etiam ab Herodoto de Maſſagetis, in ipsâ metâ libri primi.

151. PRO VIRGINE.] Iphigeniâ.

152. CERVA DATVR.] Si non erat, huius ſuccedanea ouis; quam dixere *cernariam.* Vide Feſtum.

153. EXTA CANVM TRIVIÆ.] Ideò κυνοσφαγὴς θεὰ Lycophroni nuncupatur: cauſſa eſt, quòd Deam, teſte magno Euſtathio, τῶν νυκτερινῶν φόβων αἰτίαν εἶναι, veteres putarint, & omnium ſpectrorum. Ea per canis latratum credita eiſdem euaneſcere. Tzetzes, ex Sophronis auctoritate: Θύουσι δ' αὐτῇ κύνας, ὥς φησι Σώφρων ἐν μίμοις· ὁ γὰρ κύων βαΰξας λύει τὰ φάσματα.

154. LIBARE SABÆOS.] Non meliùs in aliis *Saphaos.* Scribo *Sapæos.* Quis iam de huius loci mente vltrà ambiget? hi Thraciæ populi. Herodotus lib.VII. Ἔθνεα δὲ Θρηΐκων, δι' ὧν τῆς χώρης ὁδὸν ἐποιέετο, τοσάδε· Παῖτοι, Κίκονες, Βίστονες, Σαπαῖοι, Δερσαῖοι, Ἠδωνοί, Σάτραι. Hos Sapæos, ab Homero Sintas vocatos, auctor eſt Strabo lib. x. Τινὲς δὲ Σάμον καλεῖσθαί φασιν, ἀπὸ Σαΐων τῶν οἰκούντων Θρᾳκῶν πρότερον, οἳ καὶ τὴν ἤπειρον ἔχον τὴν προσεχῆ· εἴτε οἱ αὐτοὶ τοῖς Σαπαίοις ὄντες, ἢ τοῖς Σιντοῖς, οὓς Σίντας καλεῖ ὁ Ποιητής, εἴθ' ἕτεροι.

155. ACCOLIT HÆME NIVES.] Adludit haud dubiè ad antrum Hecates in Thraciâ; quod Ζήρυνθος appellatum. de quo Stephanus: Ζήρυνθος πόλις, καὶ ἄντρον Ἑκάτης ἐν Θρᾴκῃ. Ariſtophanis Commentator: Οἱ ἐν κινδύνοις γενόμενοι, ἐπεκαλοῦντο τούτους τοὺς δαίμονας τοὺς ἐν Σαμοθρᾴκῃ, τούς τε Κορύβαντας καὶ τὴν Ἑκάτην. ἐξ ἧς καὶ διαβόητον ἦν τὸ Ζηρύνθιον ἄντρον, ἔνθα ταύτῃ ὠργίαζον καὶ ἠλαθεσμοῦντο. ibi ſolitos præcipuè canes Hecate immolari, teſtis fidus Suidas: Ζηρύνθιον, καὶ Ζήρυνθον ἄντρον, ἐν ᾧ τὰς κύνας ἔθυον. ἔνθα ἦν τὰ τῶν Κορυβάντων καὶ τῆς Ἑκάτης μυστήρια.

Cæditur & rigido [156] *cuſtodi ruris aſellus.*
Cauſſa pudenda quidem, ſed tamen apta Deo.
Feſta Corymbiferi celebrabat Græcia Bacchi:
Tertia [157] *quæ ſolito tempore bruma refert.*
Dî quoque cultores in idem venere Lycæi,
[158] *Et quicumque loci non alienus erat.*
Panes, & in Venerem Satyrorum prona iuuentus,
Quæque colunt amnes ſolaque rura Deæ.
Venerat & ſenior pando Silenus aſello,
Quique rubro pauidas inguine terret aues.
Dulcia qui dignum nemus in conuiuia nacti,
Gramine veſtitis accubuere toris.

 Vina

Vina dabat Liber: tulerat ſibi quiſque coronam.
[159] *Miſcendas largè riuus agebat aquas.*

156. CVSTODI RVRIS ASELLVS.] Priapus hic; ſub cuius tutelâ priſca rura erant. merces obuia; propterea quidam nomine Perſpectùs hæc illi:

VILLICVS ÆRARI QVONDAM NVNC CVLTOR AGELLI
HÆC TIBI PERSPECTVS TEMPLA PRIAPE DICO:
PRO QVIBVS OFFICIIS, SI FAS EST, SANCTE PACISCOR,
ADSIDVVS CVSTOS RVRIS VT ESSE VELIS;
IMPROBVS VT SI QVIS NOSTRVM VIOLABIT AGELLVM,
HVNC TV SED TENTO SCIS PVTO QVOD SEQVITVR.

157. QVÆ SOLITO TEMPORE BRVMA REFERT.] Intellegit Τριετηρίδας, Bacchi feſtum. Herodotus lib. IV. de Gelono Budinorum oppido: Ἔστι γὰρ δὴ αὐτόθι Ἑλληνικῶν θεῶν ἱρὰ, Ἑλληνικῶς κατεσκευασμένα ἀγάλμασί τε καὶ βωμοῖσι καὶ νηοῖσι ξυλίνοισι. καὶ τῷ Διονύσῳ Τριετηρίδας ἀνάγουσι, καὶ βακχεύουσι. Hic verò noſter locutus eſt ex ſententiâ multorum; cùm verè ſacrum illud fuerit annuum. Trieteris enim nihil aliud erat quàm tres anni quadrimeſtres, ſeu duo ſemeſtres. Cenſorinus cap. XIX. *Cares & Acarnanes ſemeſtres habuerunt annos, & inter ſe diſsimiles, quibus alternis dies augeſcerent, aut ſeneſcerent, eóſque coniunctos, veluti τριετηρίδα annum magnum*; hoc eſt ſolarem.

158. ET QVICVMQVE LOCI.] Meliùs in antiquis, *ioci*.

159. MISCENDAS LARGE.] In Græco conuiuio viſum noſtro meminiſſe Græcanicæ temperaturæ: de quâ Heſychius, Τὸ πάλαι, inquit, ἐκίρνατο τρία ὕδατος λαμβάνειν, τὸ δὲ τέταρτον οἶνον. Sed certius, nullam fuiſſe communem omnibus Græcis certam κρᾶσιν. Ecce varias ex Ephippo in Circe:

Τρεῖς πρὸς τέτταρας οἶνον πίοις ἂν ἀσφαλέστερον,
Πολὺ ὑδαρῆ. μὰ τὴν γῆν, ἀλλὰ τρία καὶ τέτταρα,
Οὕτως ἄκρατον εἶπέ μοι πίῃ τί φῄς. ἴσον ἴσῳ.

Sis alias mixturas, lege Athenæum lib. IX. à cap. VI. ad IX.

Naiades, effuſis aliæ ſine pectinis vſu,
Pars aderant poſitis arte manúque comis.
[160] *Illa* [161] *ſuper ſuras tunicam collecta miniſtrat,*
Altera [162] *diſſuto pectus aperta ſinu.*
[163] *Exſerit hæc humerum, veſtes trahit illa per herbas:*
Impediunt teneros [164] *vincula nulla pedes.*
Hinc aliæ Satyris incendia mitia præbent:
Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque, inextinctæ Silene libidinis, vrunt:
Nequitia eſt, [165] *quæ te non ſinit eſſe ſenem.*

160. ILLA SVPER SVRAS.] Diſperеam, ni noſter hos varios Nympharum habitus imitatus à Cheremone Tragico. ſic ille de quibuſdam virginibus, quas vidit Oeneus:

Ἔκειτο γὰρ ἡ μὲν λευκὸν σεληνάφως
Φαίνουσα μαστὸν λελυμένης ἐπωμίδος,
Τῆς δ' αὖ χορεία λαγόνα τὴν ἀριστερὰν
Ἔλυσε. γυμνοῖς δ' αἰθέρος θεάμασιν

Ζῶσαν

Ζῶσαν γραφὴν ἔφαινε. χρῶμα δ' ὄμμασι
Λευκὸν μελαίνης ἔργον αὐγάζει σκιᾶς.
Ἄλλη δ' ἐγύμνου καλλίχειρας ὠλένας,
Ἄλλη προσαμπέχουσα θῆλυν αὐχένα,
Ἡ δὲ ἐκραγέντων χλανίδων ὑπὸ πτύχας
Ἔφαινε μηρόν. ——

161. SVPER SVRAS TVNICAM COLLECTA.] Hoc ferè illud, ἐκραγέντων χλανίδων ἔφαινε μηρόν. Iſte priſcus Nympharum cultus, qualem nunc ſpectamus in earum picturis, quibus brachia detecta & femora apparent. Eiusq; veſtis originem inde deductam ſuſpicatur vir magnus, quòd per initia caprinas pelles ad lumbos vtrimque cinxerint, nodatas corio crurum anteriorum : meritò igitur φαινομηρίδες appellatæ. Quo etiam nomine dictæ mulieres Lacænæ, quòd incedentes femora retegerent : ſed eis id in vſu, quia tunicarum pinnæ, tunc non aſſui ſolitæ, explicabantur. Plutarchus in Numâ : Τοῦ γὰρ ὄντι τοῦ παρθενικοῦ χιτῶνος αἱ πτέρυγες οὐκ ἦσαν ἐρραμμέναι κάτωθεν, ἀλλ' ἀνεπτύσσοντο καὶ συνανεγύμνουν ὅλον ἐν τῷ βαδίζειν τὸν μηρόν. idem ille oſtendit ex Sophocle.

162. DISSVTO SINV.] Λελυμένης ἐπωμίδος, ſolutâ faſciâ pectorali. Dixit idem alibi Naſo:

—— Omne papillæ
Pectus habent tumidæ, faſcia nulla tenet.

Hæc ſupra ſubuculam aptabatur. Apuleius 11. Mileſiarum : *Ipſa lineâ tunicâ mundulè amicta, & ruſſeâ faſciolâ prænitente, altiuſculè ſub ipſas papillas ſuccincta.* Fuit illa feminis vſui, vt graciles fierent : vt ventrale, ad cohibendum ventris tumorem. Gloſſæ, *ventrale*, κοιλιόδεσμος.

163. EXSERIT HÆC HVMERVM.] Hauſit ex his, ſi quid video, τὴν δ' αὖ χορεία λαγόνα τὴν ἀριστερὰν —— Ἔλυσε.

164. VINCVLA NVLLA PEDES.] *Vincula* pro calceis, tritiſſimum. Vates: *Vnum exuta pedem vinclis.* Et vnde Græcis ὑπόδημα, niſi ἀπὸ τοῦ ὑποδεῖσθαι; & aliud calcei genus καμψίον, à κάμπτειν, quod corrigiis & loris reticulatim vinciretur ? de quo Heſychius: Καμψία, κανὰ, κανίσκια, κραβάτια κυνηγετικὰ ὡς γύργαθοι, ἢ ὑποδήματα ποιά. Et illud dictum καμπάγιον, noſtris *campagus:* cuius etymon euidens ἀπὸ τοῦ καμπτεῖν. Sed de hoc fuſiùs lege multa in Gloſſario Græcobarbaro I. Meurſij. Ex his collige, antiquos calceis, ex eo quod vincirentur, plerumque nomina dediſſe : hinc Muſonius Philoſophus vinctum & calceatum vnum & eumdem putat. laudat ille apud Stobæum ἀνυποδησίαν. Καὶ τὸ γε, inquit, ὑποδεδέσθαι τὸ ἀνυποδετεῖν τῷ δυναμένῳ κρεῖττον. κινδυνεύει γὰρ τὸ μὲν ὑποδεδέσθαι τῷ δεδέσθαι ἐγγὺς εἶναι· ἡ δ' ἀνυποδησία πολλὴν ἀλυπίαν τινὰ καὶ εὐκολίαν τοῖς ποσὶν παρέχει, ὅταν ἠσκημένοι ὦσι.

165. QVÆ TE NON SINIT ESSE SENEM.] Efficit ὠμογέροντα.

166 At ruber hortorum Deus & tutela Priapus,
Omnibus ex illis Lotide captus erat.
Hanc cupit, hanc optat : 167 ſolam ſuſpirat in illam,
Signaque dat nutu, ſollicitatque notis.
168 Faſtus ineſt pulchris, ſequiturque ſuperbia formam:
Irriſum vultum deſpicit illa ſuo.
Nox erat: & vino ſomnum faciente, iacebant
Corpora diuerſis victa ſopore locis.
Lotis in herboſâ ſub acernis vltima ramis,
169 Sicut erat luſu feſſa quieuit humo.

Surgit amans: [170] *animamque tenens, veſtigia furtim*
[171] *Suſpenſo digitis fert taciturna gradu.*
Ut tetigit niueæ ſecreta cubilia Nymphæ;
Ipſe, ſui flatus ne ſonet aura, cauet.
Et iam finitimâ corpus librabat in herbâ:
Illa tamen multi plena ſoporis erat.
Gaudet: & à pedibus tracto velamine, vota
Ad ſua felici cœperat ire viâ:
Ecce rudens rauco Sileni vector aſellus
Intempeſtiuos edidit ore ſonos.
Territa conſurgit Nymphe, manibusque Priapum
Reijcit, & fugiens concitat omne nemus.
At Deus obſcœnâ nimiùm quoque parte paratus,
Omnibus ad lunæ lumina riſus erat.
Morte dedit pœnas auctor clamoris: & hæc eſt
[172] *Helleſpontiaco victima grata Deo.*

166 AT RVBER HORTORVM DEVS.] De eodem Albius Tibullus libro primo Elegiâ primâ:

Pomoſisq; ruber cuſtos ponatur in hortis,
Terreat vt ſæuâ falce Priapus aues.

167. SOLAM SVSPIRAT IN ILLAM.] Membrana vetus, *ſolâ ſuſpirat in illâ*, quinto caſu.

168. FASTVS INEST PVLCHRIS.] Huc pertinent illa Petronij : *Quia noſti venerem tuam, ſuperbiam captas, vendisq; amplexus commodiùs.* Hinc alter vocat, *faſtoſas mœchas*, in ſuis Epigrammatis:

Ad nocturna iaces faſtoſæ limina mœchæ.

169. SICVT ERAT LVSV FESSA.] Scriptum extat in aliis cuſis, *Sicut erat luſu laſſa,* cum ſale.

170. ANIMAMQVE TENENS.] Oris halitum.

171. SVSPENSO DIGITIS GRADV.] Primo pede metuens audiri. Sic, *ſuſpendere vota labello,* apud Catullum, eſt, vix labra mouere, eamdem ob cauſſam.

172. HELLESPONTIACO DEO.] A patriâ hoc epithetum; Ὀρνεάτης (ſic illum vocat Euphronius, Priapeiorum ſcriptor, in Strabone libro VIII.) & alia, à locis vbi cultus.

Intactæ fueratis aues ſolatia ruris,
Aſſuetum ſiluis innocuumque genus.
Quæ facitis nidos, & plumis oua fouetis;
Et facili dulces editis ore ſonos.
Sed nihil iſta iuuant, quia linguæ crimen habetis:
Díque putant mentes vos aperire ſuas.
Nec tamen hoc falſum: nam Dis [173] *vt proxima quæque,*
Nunc pennâ veras, [174] *nunc datis ore notas.*
Tuta diu volucrum proles, tunc denique cæſa eſt;
Iuueruntque Deos indicis exta ſui.

Ergo

Ergo ſæpè ſuo coniux abducta marito
Vritur in calidis [175] *alba columba focis.*
[176] *Nec defenſa iuuant Capitolia, quò minùs anſer*
Det iecur in lances Inache laute tuas.
Nocte Deæ noctis criſtatus cæditur ales:
Quòd tepidum vigili [177] *prouocet ore diem.*

173. Vt proxima qvæqve.] E veteri legas, *vt proxima quæq; eſt.* clariùs.

174. Nvnc datis ore notas.] Quis non meminit, in augurali diſciplinâ aues fuiſſe oſcines, & præpetes? quæ ſic dictæ, quia ore & pennâ auſpicium facerent.

175. Alba colvmba focis.] Ad aras Veneris hæc iugulata. Propertius lib. IV. Elegiâ V.

Nunc cape torquatæ, Venus ô Regina, columbæ
Ob meritum ante tuos guttura ſecta focos.

176. Nec defensa ivvant Capitolia.] Scitum iſtud, quo auxilio tunc vrbs à Gallis liberata. in illius rei memoriam de ſuo æuo, inquit Plutarchus in libello περὶ τῆς Ῥωμαίων τύχης: Πομπεύει δὲ μέχρι νῦν ἐπὶ μνήμῃ τῶν τότε συμπτωμάτων ἡ τύχη, κύων μὲν ἀνεσταυρωμένος, χὴν δὲ μάλα σεμνῶς ἐπὶ στρωμνῆς πολυτελοῦς καὶ φορείου καθήμενος. Tamen eiuſdem exta data Iſidi in ſacris: legendum itaque in pentametro, *Inachi lauta*, vt in veteri quodam; in noſtro etiam infimæ vetuſtatis eſt, *Inachi vacca.* Ex his vtèr meliùs, ambigo; adeò vterque benè.

177. Provocet ore diem.] Diis igitur id animal gratum erat in focis; quòd aliquâ ex cauſsâ odiſſent.

[178] *Intereà Delphin clarum ſuper æthera ſidus*
Tollitur, & patriis exſerit ora vadis.
Poſtera lux hiemem [179] *medio diſcrimine ſignat:*
Æquáque præteritæ, quæ ſuperabit, erit.
[180] *Proxima proſpiciet Tithono Aurora relicto*
Arcadiæ ſacrum pontificale Deæ.
Te quoque lux eadem, Turni ſoror, [181] *æde recepit:*
Hîc vbi Virgineâ campus obitur aquâ.
[182] *Vnde petam cauſſas horum moremque ſacrorum?*
Diriget in medio quis mea vela freto?
Ipſa mone, quæ nomen habes [183] *à carmine ductum:*
Propoſitoque faue, ne tuus erret honos.

178. Interea Delphin.] Ipsâ luce Agonali, hoc eſt v. Idus oritur Delphin ἠλιακῶς. id Cæſari apud Plinium eſt pridie Nonas, lib. XVIII. cap. XXVI.

179. Medio discrimine signat.] Parum certo oculo hoc diſcerno, & ambigo de vero: nam noſter quarto Idus Ianuarias mediam hiemis partem hîc facit. at ſic Columella de Re ruſticâ lib. XI. *Tertio Nonas Ianuarij Cancer occidit, tempeſtas varia; pridie Nonas Ianuarij media hiems, Auſter multus, interdum pluuia.* idem cenſet tabula illa edita ſub nomine Ptolemæi.

180. Proxima prospiciet.] III. Idus celebrabantur publicè Carmentalia (feriæ erant ſtatiuæ:) ſed in quâ Vrbis parte? ego opinor ſub Capitolio apud Carmentalem portam. ibi Carmentæ ara fuit antiquitus conſtituta. Obſeruabis ex Dionyſio Halicarnaſſenſi lib. primo Antiq. Καὶ γὰρ Εὐάνδρῳ θυσίας

ἔμαθον

ἔμαθον ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπιτελουμένας ὅσα ἔτι δημοσίᾳ, καὶ Καρμέντῃ, καθάπερ τοῖς λοιποῖς ἥρωσι καὶ δαίμοσι· καὶ βωμοὺς ἐθεασάμην ἱδρυμένους, Καρμέντῃ μὲν, ὑπὸ τῷ καλουμένῳ Καπιτωλίῳ παρὰ ταῖς Καρμεντίσι πύλαις. In Kalendario Conſtantini notatur hoc feſtum, DIES CARMENTARIORVM.

181. ÆDE RECEPIT.] Ad aquam Virginem: conſentiunt Vrbis antiqui topographi, Victor, & Ruffus; & Frontinus de aquæductibus Romanis de hac eâdem capiendus in his: *Aedicula fonti appoſita hanc Virginem pictura oſtendit.* Iſta ea fortaſſis eſt, à quâ nomen aquæ inditum.

182. VNDE PETAM CAVSSAS HORVM.] Nunc feſti Carmentalis initia inquirit. Vnum verò ſilere non poſſum: mallem, indignanti omni codice, verſiculos ſuperiores de Iuturnæ ædiculâ ante illos intrudere, *Proxima proſpiciet.* tu perpendas.

183. A CARMINE DVCTVM.] Haud dubiè à noſtris patribus Carmenta à carmine dicta. Plutarchus ἐν Αἰτίοις: Τὴν δὲ Καρμένταν οἱ μὲν Εὐάνδρου μητέρα λέγουσιν οὖσαν ἐλθεῖν εἰς Ἰταλίαν, ὀνομαζομένην Θέμιν· ὡς δ' ἔνιοι, Νικοστράτην· ἐμμέτρους δὲ χρησμοὺς ᾄδουσαν, ὑπὸ τῶν Λατίνων Καρμένταν ὀνομάζεσθαι. τὰ γὰρ ἔπη κάρμινα καλοῦσιν. idem inuenies in his Dionyſij libro primo Antiq. Οἱ δὲ τὰς Ῥωμαϊκὰς συγγράψαντες ἀρχαιολογίας, τῇ πατρῴᾳ γλώσσῃ Καρμένταν ὀνομάζουσιν· εἴη δ' ἂν Ἑλλάδι φωνῇ Θεσπιῳδὸς τῇ νύμφῃ τοὔνομα. τὰς μὲν γὰρ ᾠδὰς καλοῦσι Ῥωμαῖοι κάρμινα. Nec aliud ſibi vult numiſma illud, quod Carmentam reuelat in hunc modum: caput habet muliebre, vegetâ formâ; comam incœptam, à fronte & à facie reiectam, premit corona ex fabarum foliis atque folliculis aptè contexta; cincinnis ſub eâdem per collum defluentibus, citharam appoſitam reſpicit, vt vatem dicas. Nummus cuſus fuit Q. Fabio Maximo, vt ex inſcripto nomine perſpicio: nec fortuitò huic mater Euandri à dorſo denarij inciſa; nam à Carmentâ illuſtrem Fabiorum familiam & ſunt qui deducant.

[184] Orta prior Luna ([185] de ſe, ſi creditur illi)
A magno tellus Arcade nomen habet.
Hinc fuit Euander: qui, quamquam clarus vtroque,
Nobilior ſacræ ſanguine matris erat.
Quæ, ſimul [186] æthereos animo conceperat ignes;
Ore dabat pleno carmina vera Dei.
Dixerat hæc nato motus inſtare, ſibique,
Multaque prætereà tempore nacta fidem:
Nam iuuenis [187] nimiùm verâ cum matre, fugatus
Deſerit Arcadiam, Parrhaſiumque larem.

184. ORTA PRIOR LVNA.] Sic illa commenta eſt. Clemens Alexandrinus in admonitione ad Gentes: Ἀρκάδας οἱ προσελήνους ἀναγράφοντες ποιηταί· εἶτε μὴν αὖ τοὺς Αἰγυπτίους οἱ καὶ πρώτην ταύτην ἀναφῆναι τὴν γῆν θεούς τε καὶ ἀνθρώπους ὀνειρώσσοντες· ἀλλ' οὐ πρό γε τοῦ κόσμου τοῦδε τούτων οὐδὲ εἷς· πρὸ δὲ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς ἡμεῖς· οἱ τῷ δεῖν ἔσεσθαι, ἐν αὐτῷ πρότερον γεγεννημένοι τῷ θεῷ. Minor fuit inſania Athenienſium, qui ſe αὐτόχθονας credidere: hi verò, vt in huius rei indicium, cicadas aureas in capillorum cincinnis geſtabant, teſte Apoſtolio in Prouerbio τεττίγων ἀνάμεστοι, Centuriâ XVIII. Arcadibus lunulæ in calceis vſui fuere, Romanis poſteà ad hanc nobilitatem reſpicientibus. Vide dedicationem de ſtatuâ Regillæ coniugis Herodis iis verſiculis, vbi ſermo de Æneâ è bello Traiano fugiente.

185. DE SE, SI CREDITVR ILLI.] Meus liber reponi ſuadet, *de ſe, ſi creditur vlli*: vetus alius, *ipſi.*

186. ÆTHE-

186. ÆTHEREOS IGNES.] Ignis æthereus, ἡ μανία, ὁ ἐνθουσιασμὸς: qui eiſdem eſt φόβος. Heſychius: Φοϐήσας, ἔνθεν ποιήσας.

187. NIMIVM VERA CVM MATRE.] Pari ſignificatione dixit in Epiſtolis:

Ah nimiùm miſeræ vates mihi vera fuiſti!

Cui genitrix flenti, Fortuna viriliter, inquit,
Siſte precor lacrymas, iſta ferenda tibi eſt.
Sic erat in fatis: nec te tua culpa fugauit;
Sed Deus: offenſo pulſus es Vrbe Deo.
Nec meriti pœnam pateris, [188] *ſed numinis iram.*
Eſt aliquid magnis [189] *crimen abeſſe malis.*
Conſcia mens vt cuique ſua eſt, [190] *ita concipit intra*
Pectora pro facto ſpemque metumque ſuo.
[191] *Nec tamen, vt primus, mœres mala talia paſſus:*
Obruit ingentes iſta procella viros.

188. SED NVMINIS IRAM.] Abſit hæc in Deum contumelia.

189. CRIMEN ABESSE MALIS.] Ita eſt; magnum, pati ſine culpâ. Bene nunc, Ouidi, locutus, ſed alibi ἀσόφως, & vulgi ſenſu. tu idem es, qui ais:

Atque ego peccati vellem modò conſcius eſſem:
Aequo animo pœnam qui meruere ferunt.

nec ſemel:

Leniter, ex merito quidquid patiare, ferendum eſt.
Quæ venit indignè pœna, dolenda venit.

Hæc parum Philoſophiam redolent. aliter Tullius in Epiſtolis lib. VI. ad Torquatum: *Nec enim dum erò angar vllâ re, cùm omni vacem culpâ.* & lib. XII. ad Cornificium: *Ego certè publicè non deero: & quidquid acciderit, à quo mea culpa abſit, animo forti feram.* ſcribit & Thoranio: *Tamen ita viximus, & id ætatis iam ſumus, vt omnia quæ non noſtrâ culpâ accidunt, debeamus fortiter ferre.* Hæc ferè communis ſapientis vox.

190. ITA CONCIPIT INTRA.] Pura puta veritas.

191. NEC TAMEN, VT PRIMVS.] Solatur vltimò natum ab exemplis: nam alieni caſus reputatio mœſtum animum alleuat. Ideò Timocles Comicus (vt hoc obiter moneam) ἐν Διονυσιαζούσαις, hominum vitæ perutilem eſſe tragœdiam aiebat: quia miſer, vt audit miſeriorem ſe aliquem extitiſſe, ferre videtur ſuam miſeriam leuiuſculè. Vide omnino aurei carminis fragmentum apud Athenæum, ſub limen lib. VI. incipit:

Ὦ τᾶν, ἄκουσον ἤν τι σοι μέλλω λέγειν.

[192] *Paſſus idem, Tyriis qui quondam pulſus ab oris,*
Cadmus, [193] *in Aoniâ conſtitit exſul humo.*
Paſſus idem Tydeus, & [194] *idem Pagaſeus Iaſon;*
Et quos prætereà longa referre mora eſt.
[195] *Omne ſolum forti patria eſt, vt piſcibus æquor;*
Vt volucri, vacuo quidquid in orbe patet.
Nec fera tempeſtas toto tamen errat in anno:
Et tibi, crede mihi, tempora veris erunt.

192. PASSVS IDEM, TYRIIS.] Orditur à Cadmo: qui raptam ſororem Europam ab Agenore patre quærere coactus, prohibito ei reditu in

Phœniciam, ni vnà cum ſorore rediret. ipſe eleganter III. Metamorphoſi:

Cùm pater ignarum raptum perquirere Cadmo
Imperat, & pœnam, ſi non inuenerit, addit
Exſilium; facto pius, & ſceleratus eodem.

Hanc raptam à Ioue fabulantur Mythici ; ſed vere piratæ aliquot Cretenſes fuere. Herodotus lib. primò: Μετὰ δὲ ταῦτα, Ἑλλήνων τινὰς (οὐ γὰρ ἔχουσι τοὔνομα ἀπηγήσασθαι) φασὶ τῆς Φοινίκης ἐς Τύρον προσσχόντας, ἁρπάσαι τοῦ βασιλῆος τὴν θυγατέρα Εὐρώπην. εἴησαν δ' ἂν οὗτοι Κρῆτες.

193. In Aonia constitit exsvl hvmo.] Nam deſperatâ ſororis ſalute, Bœotiam habitare decreuit: ea ab antiquis incolis Aonibus ſic dicta. Strabo lib. IX. Ἡ δὲ νῦν Βοιωτία, πρότερον μὲν ὑπὸ βαρβάρων ᾠκεῖτο Ἀόνων καὶ Τεμμίκων ἐκ τοῦ Σουνίου πεπλανημένων, καὶ Λελέγων, καὶ Ὑάντων. Εἶτα Φοίνικες ἔχον οἱ μετὰ Κάδμου, ὅς τήν τε Καδμείαν ἐτείχισε, καὶ τὴν ἀρχὴν τοῖς ἐκγόνοις ἀπέλιπεν. Stephanus fuſiùs iſta tradidit.

194. Idem Pagasevs Iason.] Ille ob cædem Melanippi fratris fugit ad Argiuos: Iaſon interfecto Peliâ Corinthum abiit. Ciofanus probat lectionem ſui veteris, in quo, *Begaſeus Iaſon*, cauſsâ non expreſsâ : ſed meo conſilio inſideas vulgatæ. Παγασαὶ, ſiue cum Plinio *Pagaſa*, Theſſaliæ oppidum: vnde ſinus Pagaſicus, Græcis. Παγασητικὸς, ſiue Παγασικὸς, vt habent MSS. Strabones.

195. Omne solvm forti patria est.] Euripideum illud expreſſit:

Ἅπας μὲν ἀὴρ αἰετῷ περάσιμος·
Ἅπασα δὲ χθὼν ἀνδρὶ γενναίῳ πατρίς.

Excelſo vir animo contriſtari exſilio non debet. Et vnde initia & principia cuiuſque gentis, niſi ex totidem exſulibus? Vide Senecam hac de re largè diſſerentem in Conſolatione ad Heluiam.

Vocibus Euander firmatâ mente parentis,
Naue ſecat fluctus, [196] Italiamque tenet.
Iamque ratem doctæ monitu Carmentis in amnem
Egerat, & Thuſcis obuius ibat aquis.
Fluminis illa latus, cui ſunt [197] vada iuncta Terenti,
Aſpicit, & ſparſas [198] per loca ſola caſas.
Vtque erat, immiſſis puppim ſtetit antè capillis,
Continuitque manum torua regentis iter.
Et procul in dextram tendens ſua brachia ripam,
[199] Pinea non ſano ter pede texta ferit.
Néve daret ſaltum properans inſiſtere ripæ,
Vix eſt Euandri vixque retenta manu.

196. Italiamqve tenet.] Quo anno ij in Italiam venere, diſce ex Dionyſio Halicarnaſſenſi lib. primo Antiq. Μετὰ δὲ οὐ πολλὺν χρόνον στόλος ἄλλος Ἑλληνικὸς εἰς ταῦτα τὰ χωρία τῆς Ἰταλίας κατάγεται, ἑξηκοστῷ μάλιστα ἔτει πρότερον τῶν Τρωϊκῶν, ὡς αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσιν, ἐκ Παλλαντίου πόλεως Ἀρκαδικῆς ἀναστάς. Origo Gentis Romanæ: *Regnante Fauno, ante annos circiter* LX. *quàm Aeneas in Italiam deferretur, Euander Arcas, Mercurij & Carmentis Nymphæ filius, cum matre eódem venit.* Tunc ad rudes Italos litteræ tranſlatæ. Neſcio an auctor Euander filius, ſeu Nicoſtrata mater. antiqui verſus:

Mente Phœnices ſagaci condiderunt Atticas:
Quas Latini ſcriptitamus, edidit Nicoſtrata.

Marcus Victorinus ſcribit, tantùm cum Euandro ad nos tranſlatas XVI. poſteà quaſdam

quaſdam à Palamede & Simonide adiectas. Sed apud Euripidem Palamedes ipſe totam ſcribendi rationem ſibi attribuit. Verùm hac de re adi Ioannem Tzetzem Chiliade x. hiſt. CCCXXXII.

197. VADA IVNCTA TERENTI.] Hoc, locus in campo Martio. Adeundus tibi Feſtus.

198. PER LOCA SOLA CASAS.] Sedes Aboriginum.

199. PINEA TEXTA.] Hoc eſt, nauim. Loquendi modus antiquus in XIV. Metamorphoſi:

—— Fert ipſe auidas in pinea Turnus
Texta faces. ——

& fortè hauſtus è Catullo. hic in nuptiis Pelei:

Pinea coniungens inflexæ texta carinæ.

Dîque petitorum, [200] *dixit, ſaluete locorum:*
Tuque [201] *nouos cælo terra datura Deos:*
Fluminaque & fontes, quibus vtitur hoſpita tellus,
Et nemorum Diuæ, Naïadumque chori.
[202] *Eſte bonis auibus viſi natoque mihique:*
Ripaque felici tacta ſit iſta pede.
[203] *Fallor? an hi fient ingentia mœnia colles?*
Iuraque ab hac terrâ cetera terra petet?
Montibus his olim totus promittitur orbis.
Quis tantum fati credat habere locum?
Et iam Dardaniæ [204] *tangent hæc littora pinus:*
Hic quoque [205] *cauſſa noui femina Martis erit.*
Chare nepos Palla, [206] *funeſta quid induis arma?*
Indue: non humili vindice cæſus eris.
Victa tamen vinces, [207] *euerſaque Troia reſurges.*
Obruet hoſtiles iſta ruina domos.

200. DIXIT, SALVETE.] Et in aduentu & in diſceſſu mos iſte inualuit. Marcius apud Dionyſium, vbi patriam deſeruit, Καὶ ὑμεῖς, inquit, ὦ θεοὶ κτήσιοι, καὶ ἑστία πατρῴα, καὶ δαίμονες οἱ κατέχοντες τοῦτον τὸν τόπον χαίρετε. Hos dixere noſtri indigetes & topicos, ſeu locales.

201. NOVOS CÆLO TERRA DATVRA DEOS.] Leucotheam & Herculem; ni malis Romulum & duos primos Cæſares.

202. ESTE BONIS AVIBVS VISI.] Fauſto & felici omine: vnde, *mala ales*, pro infauſto, antiquis. Horatius in Mæuium, cui tempeſtatem & naufragium imprecatur:

Malâ ſoluta nauis exit alite,
Ferens olentem Mæuium.

203. FALLOR? AN HI FIENT.] Prædicit dominæ Vrbis imperium.

204. TANGENT HÆC LITTORA PINVS.] & Æneæ aduentum poſt annos LX. Sed mirum quot hanc feliciſſimam Monarchiam præuiderint. Extat vaticinium Caſſandræ apud Lycophronem, extat & illud Homerici Neptuni Iliade γ. & alia.

205. CAVSSA NOVI FEMINA MARTIS.] Lauinia hæc.

206. FVNESTA QVID INDVIS ARMA?] Prædicit & cædem Pallantis: ſed Turnus occiſor cadet, inquit, Æneæ dextrâ.

207. EVERSAQVE TROIA RESVRGES.] Prædicit & victorias habitas à Romanis in vniuersâ Græciâ. Adi Annales.

Vrite victrices Neptunia mœnia flammæ:
Nunc minor hic, toto eſt altior orbe cinis.
Jam pius Æneas ſacra, & ſacra altera patrem
Afferet. Iliacos accipe Veſta Deos.
Tempus erit, [208] *cùm vos orbemque tuebitur idem:*
Et fient ipſo ſacra [209] *colente Deo.*
[210] *Et penes Auguſtos patriæ tutela manebit.*
Hanc fas imperij frena tenere domum.
[211] *Inde nepos, natusque Dei, licet ipſe recuſet,*
Pondera cæleſti mente paterna feret.
Vtque ego perpetuis olim ſacrabor in aris;
Sic auguſta nouum [212] *Julia numen erit.*

208. CVM VOS ORBEMQVE TVEBITVR IDEM.] Prædicit imperium & Pontificatum maximum Iulij Cæſaris.

209. COLENTE DEO.] Et hac voculâ ἀποθέωσιν.

210. ET PENES AVGVSTOS.] Non malè etiam legeris, *Cùm penes*, vt in meo.

211. INDE NEPOS, NATVSQVE DEI.] In eodem, *Inde ſatusq; nepoſq; Dei.* Capito Octauianum, & Tiberium: de quo addit, *licet ipſe recuſet.* Notauit & id Dio lib. LVII. ſub initium, & Suetonius in eodem Principe.

212. IVLIA NVMEN ERIT.] Hæret ad hæc Marſus: De Iuliâ, inquit, Auguſtâ non legimus aliquid ſacri. O pepo! hæc ſecunda Cæſaris Auguſti coniux, quæ priùs dicta Liuia Druſilla; poſteà mariti adoptione in Iuliorum domum admiſſa, vnde in poſterum ei nomen fuit Iulia Auguſta: hanc nepos Claudius conſecraſſe, tradit Suetonius lib. v. cap. XI. *Auiæ*, inquit, *Liuiæ diuinos honores, & Circenſi pompâ currum elephantorum Auguſteo ſimilem decernendum curauit.* Dio Caſſius lib. LX. Τὴν τε τήθην τὴν Λιουΐαν οὐ μόνον ἱππικῶν ἀγώνων ἐτίμησεν, ἀλλὰ καὶ ἀπηθανάτισεν, ἄγαλμά τε τι ἐν τῷ Αὐγουστείῳ ἱδρύσας, καὶ τὰς θυσίας ταῖς ἀειπαρθένοις ἱεροποιεῖν προστάξας· ταῖς τε γυναιξὶν ὅρκον τὸ ὄνομα αὐτῆς ποιεῖσθαι κελεύσας. Habuit etiam, præter has virgines Veſtales, ſuam Flaminicam; quò refero vetuſtam hanc baſim, quæ Aquini eſt:

DENTRIÆ L. F. POLLÆ
SACERDOTI DIVÆ
AVGVSTÆ
POST MORTEM
D. D.

Ex hoc paſſim in inſcriptionibus antiquis litatum Iuliæ videmus; vt in his Fragmentis Fratrum Arualium: DIVO AVGVSTO BOVEM MAREM, DIVÆ AVGVSTÆ VACCAM. Sed hi honores à Claudij æuo mortuæ Liuiæ, vt vides, delati; verè illi ſtatim poſt eius obitum largè à Senatu decreti: at ferè omnes filius Tiberius per modeſtiam imminuit, addito, ne cæleſtis religio decerneretur. Adi Cornelium Tacitum ſub initium Annalis v. Iam habemus aliquid ſacri. Sed de hoc vaticinio, ſodes, noſtrum excuſes ex certâ præſumptione; ſiue veriùs, mireris domui Auguſtæ adulantem. Adſcribit in Diuas Iuliam, antequam quid ſimile exul audiſſet, ante ipſiuſmet obitum, ante decretum Senatus; ad quæ nec dies Naſonis peruenere: nam mortuus pluſculos annos ante Iuliam.

Talibus

Talibus vt dictis noſtros deſcendit in annos,
Subſtitit in medio præſcia lingua ſono.
Puppibus egreſſus Latiâ ſtetit exul in herbâ.
Felix exilium [213] *cui locus ille fuit.*
Nec mora longa fuit: [214] *ſtabant noua tecta, nec alter*
Montibus Auſoniis Arcade maior erat.
[215] *Ecce boues illuc* [216] *Erytheïdas applicat heros,*
Emenſus longi clauiger orbis iter.
Dumque huic hoſpitium [217] *domus eſt Tegæa, vagantur*
Incuſtoditæ lata per arua boues.

213. Cvi locvs ille fvit.] Adludit ad ſuum miſellum.

214. Stabant nova tecta.] His, à veteri noui hoſpitis patriâ, Palantium nomen impoſitum.

215. Ecce boves illvc.] Paullò pòſt Arcades, quarta Græcorum claſſis, in hanc Italiæ partem venit duce Hercule. Halicarnaſſenſis: Ὀλίγοις δ' ὕστερον ἔτεσι μετὰ τοὺς Ἀρκάδας, ἄλλος εἰς Ἰταλίαν ἀφικνεῖται στόλος Ἑλληνικός, ἄγοντος Ἡρακλέους, ὃς Ἰβηρίαν τε καὶ μέχρι δυσμῶν ἡλίου χειρωσάμενος ἦν. Ad verbum illuſtrant Naſonis diſtichon.

216. Erytheidas.] Statim explodes editiones, in quibus *Erythreïdas*: vbi leges Strabonis verba lib. III. Ἐρύθειαν δὲ τὰ Γάδειρα ἔοικε λέγειν ὁ Φερεκύδης, ἐν ᾗ τὰ περὶ τὸν Γηρυόνην μυθεύουσιν. Ἄλλοι δὲ τὴν παραβεβλημένην ταύτῃ τῇ πόλει νῆσον, πορθμῷ σταδιαίῳ διειργομένην. Sed hoc parum obeſt: nam inſulæ Gadibus adſitæ, ſub vno Erytheæ nomine nuncupatæ. Tu ipſe ſuperiùs: Ἐοίκασι δ' οἱ παλαιοὶ καλεῖν τὸν Βαῖτιν, Ταρτησσόν· τὰ δὲ Γάδειρα, καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν νήσους, Ἐρύθειαν.

217. Domvs est Tegæa.] Caſa Carmentis.

Manè erat: excuſſus ſomno [218] *Tirynthius heros,*
De numero tauros ſenſit abeſſe duos.
Nulla videt quærens taciti veſtigia furti:
Traxerat auerſos [219] *Cacus in antra ferox.*
Cacus [220] *Auentinæ timor atque infamia ſiluæ,*
Non leue finitimis [221] *hoſpitibuſque malum.*
[222] *Dira viro facies: vires pro corpore: corpus*
Grande: pater monſtri Mulciber huius erat.
Proque domo, longis ſpelunca receſſibus ingens
Abdita, vix ipſis inuenienda feris.
Ora ſuper poſtes, [223] *affixaque brachia pendent,*
Squallidaque humanis oſſibus albet humus.
Seruatâ malè parte boum Ioue natus abibat:
Mugitum rauco furta dedere ſono.
Accipio; reuocamur, ait: vocemque ſecutus,
Impia per ſiluas victor ad antra venit.
Ille aditum fracti præſtruxerat obice montis:
Vix iuga mouiſſent quinque bis illud onus.
Nititur hic humeris: cælum quoque ſederat illis:
Et vaſtum motu collabefactat onus.

[224] *Quod ſimul euerſum eſt, fragor* [225] *æthera terruit ipſum:*
Ictáque ſubſedit pondere molis humus.

218. Tirynthivs heros.] Meus infimæ vetuſtatis codex, *Tirynthius hoſpes.* Rectiſſimè ſuprà dixerat, *applicat heros.* noluit hîc iterùm voculam repetere.

219. Cacvs in antra ferox.] In multis eſt, *Cacus in antra boues.* Vtrique benè. *Sed &*, Liuius inquit lib. II. *Cacus ferox viribus.*

220. Aventinæ silvæ.] Vbi ſedes, & eius ſpelunca. Verè hanc Topographi ſtatuunt in regione XIII.

221. Hospitibvsqve malvm.] Alludit ad Græcum κακόν. Seruius: *Seruus Euandri κακὸς & malus fuit: vnde κάκος dictus, mutato accentu.*

222. Dira viro facies.] Tres apud me veteres, *Dura viro facies.* Ego quidem hîc malim *dira:* licet *durus* ſit idem ac ἰσχυρὸς, καὶ καρτερός. nam vires ſtatim commendat.

223. Affixaqve brachia pendent.] Vates lib. VIII. optimi maximi operis:

—— *Semperq; recenti*
Cæde tepebat humus, foribusq; affixa ſuperbis
Ora virûm triſti pendebant ſquallida tabo.

224. Qvod simvl eversvm est.] Alij habent, *Quod ſimul euulſum eſt.* Virgilius in re ſimili *auulſo* vſus: vnde ſic malim in noſtro legere, *Quod ſimul auulſum eſt.* Nec ambigo ita à germanâ manu olim ſcriptum.

225. Æthera terrvit ipsvm.] Ab eodem mutuatus hanc ὑπερβολήν.

Prima mouet Cacus [226] *collatâ prælia dextrâ:*
Remque ferox ſaxis ſtipitibusque gerit.
Quis vbi nil agitur, patrias malè fortis ad artes
Confugit, & flammas ore ſonante vomit.
Quas quoties proflat, ſpirare Typhoëa credas,
Et rapidum Ætnæo fulgur ab igne iaci.
[227] *Occupat Alcides: adductáque* [228] *claua trinodis*
Ter quater aduerſi ſedit in ore viri.
Ille cadit: miſtasque vomit [229] *cum ſanguine flammas,*
Et lato moriens pectore plangit humum.
Immolat ex illis [230] *taurum tibi Iupiter vnum*
Victor: & Euandrum ruricolasque vocat.
[231] *Conſtituitque ſibi, quæ Maxima dicitur, aram,*
Hîc vbi pars vrbis de boue nomen habet.
Nec tacet Euandri mater, propè tempus adeſſe,
Hercule quo tellus ſit ſatis vſa ſuo.
At felix vates, vt Dîs gratiſſima vixit,
Poſſidet hunc Iani ſic Dea menſe diem.

226. Collata prælia dextra.] Titus Lucretius lib. V. aptè & ad rem:
Arma, inquit, *antiqua manus, vngues dentesq; fuerunt,*
Et lapides, & item ſiluarum fragmina rami.

227. Occvpat Alcides.] Id valet, aggreditur. Curtius lib. IX. *Iuſſit quatuor admoneri canes, qui celeriter occupauerunt feram.*

228. Clava

228. CLAVA TRINODIS.] Sic deſcribitur à Poëtis hæc Herculea, non leuis ſeu polita, ſed ruſtica & inculta. Apollonius Rhodius Ἀργοναυτικῶν δ.

—— Ἀμφὶ δὲ δέρμα πελώριον ἕσο λέοντος
Ὦμον, ἀδέψητον· στιβαρὸν δ' ἔχεν ὄζον ἐλαίης.

Nota obiter, ex oliuâ fabrefactam, ſeu meliùs oleaſtro, vt obſeruat Pauſanias in Corinthiacis lib. II. Καὶ Ἑρμῆς ἐνταῦθά ἐστι Πολύγιος καλούμενος. πρὸς τούτῳ τῷ ἀγάλματι τὸ ῥόπαλον θεῖναί φασιν Ἡρακλέα. καὶ (ἦν γὰρ κοτίνου) τοῦτο μὲν (ὅτῳ πιστά) ἐνέφυ τῇ γῇ, καὶ ἀνεβλάστησεν αὖθις. Meræ nugæ.

229. CVM SANGVINE FLAMMAS.] Prætuli quod in meo eſt: in quattuor Vaticanis, *cum ſanguine fumos*. fortean rectiùs. ſic enim de eodem Poëta libro VIII.

Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
Euomit. ——

230. TAVRVM TIBI IVPITER VNVM.] Poſt boues inuentos aram exſtruit Ioui Inuentori, & vnum è iuuencis mactat. In hac dubiâ hiſtoriâ non loquor cum imperitis; vnum ſequar ſcriptorem, & diligentiſſimum. Dionyſius lib. primo: Ἁγνίσας δὲ τῷ ποταμῷ τὸν φόνον, ἱδρύεται πλησίον τοῦ τόπου Διὸς εὑρεσίου βωμόν, ὅς ἐστι τῆς Ῥώμης παρὰ τῇ τριδύμῳ πύλῃ· καὶ θύει τῷ θεῷ δάμαλιν ἕνα, τῆς εὑρέσεως τῶν βοῶν χαριστήριον.

231. CONSTITVITQVE SIBI.] Hanc dictam à Pontificibus Maximam, non ipſe ſibi conſtituit, in quo Naſo falleris, ſed Euander Herculi dicauit; ob ea quæ à matre Carmentâ didicerat. Idem: Εὔανδρος δὲ παλαίτερον ἔτι τῆς Θέμιδος ἀκηκοὼς δεξιούσης, ὅτι πεπρωμένον εἴη τὸν ἐκ Διὸς καὶ Ἀλκμήνης γενόμενον Ἡρακλέα, διαμείψαντα τὴν θνητὴν φύσιν, ἀθάνατον γενέσθαι δι' ἀρετήν, ἐπειδὴ τάχιστα ὅστις ἦν ἐπύθετο, φθάσαι βουλόμενος ἅπαντας ἀνθρώπους, Ἡρακλέα θεὸν τιμαῖς πρῶτος ἱλασάμενος, βωμὸν αὐτοσχέδιον ὑπὸ σπουδῆς ἱδρύεται, καὶ δάμαλιν ἄζυγα θύει πρὸς αὐτῷ, τὸ θέσφατον ἀφηγησάμενος Ἡρακλεῖ, καὶ δεηθεὶς τῶν ἱερῶν κατάρξασθαι. ἀγασθεὶς δὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς φιλοξενίας Ἡρακλῆς, τὸν μὲν δῆμον ἑστιάσει ὑποδέχεται, θύσας τῶν βοῶν τινας, καὶ τῆς ἄλλης λείας τὰς δεκάτας ἐξελών. & paulò poſt: Ὁ δὲ βωμὸς ἐφ' οὗ τὰς δεκάτας ἐπέθυσεν Ἡρακλῆς, καλεῖται μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων Μέγιστος· ἔστι δὲ Βοαρίας λεγομένης ἀγορᾶς πλησίον, ἁγιστευόμενος εἴ καί τις ἄλλος ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων. Hac de re, mihi crede, noli quid ampliùs quærere.

[232] *Idibus in magni caſtus Iouis æde ſacerdos*
Semimaris flammis viſcera libat ouis.
Redditaque eſt omnis [233] *populo prouincia noſtro:*
Et tuus [234] *Auguſto nomine dictus auus.*

232. IDIBVS IN MAGNI.] Quotidibus Ioui factum ſuprà monuimus, ſed agnâ: nunc ediſcas, ariete etiam ſolitum.

233. POPVLO PROVINCIA NOSTRO.] Eâdem luce, anno Vrbis conditæ DCCXXVI. poſt orationem illam ſimulatam, habitam à Cæſare Octauiano de deponendo imperio, redditæ Senatui & populo omnes pacatæ prouinciæ; quæ verò nondum ſedatæ, à Cæſare retentæ: hæ verò populo conceſſæ, Africa, Numidia, Aſia & Græcia cum Epiro, Dalmatiâ, Macedoniâ, Siciliâ, Cretâ, Africâ, Cyrenaïcâ, Bithynia cum Ponto, finitimâ Sardiniâ, atque Hiſpaniâ Bæticâ. Octauianus has habuit: quod reliquum erat Hiſpaniæ, vt Tarraconenſem, Luſitaniam, totam Galliam, & Narbonenſem, & Lugdunenſem, & Aquitaniam, & Celticos, cum populis colonis, item Cœleſyriam, Phœnicem, Ciliciam, Cyprum, Ægyptum: ex quibus, paulò pòſt, Cyprum & Galliam Narbonenſem pro Dalmatiâ populus recepit, eaque Octauiano iterùm reddita;

ſed in has omnes imperium tantùm decennale voluit: hoc finito, aliud & aliud quinquennium decretum, inde rurſus decennium, adeò vt toto æuo imperium tractauerit. Vix in mentem interpretum venit, hoc ſibi velle Naſonem in hoc verſiculo.

234. AVGVSTO NOMINE DICTVS AVVS.] Sed aliter Cenſorinus, qui reiicit in XVI. Kalendas Februarias; Oroſius, qui in VIII. Idus Ianuarias: qui magis ad noſtrum accedit, eſt priſcus hic lapis: VII. IDVS IANVARIAS, QVA DIE PRIMVM IMPERIVM ORBIS TERRARVM AVSPICATVS EST, THVRE, VINO SVPPLICENT. Tu hære cui voles, ego à Naſone non recedam. His ergo Idibus datum Octauiano Auguſti cognomen: Romuli ſibi imponere menti erat, ni ſuſpectus affectati Regni fieret. Dio lib. LIII. Οὕτω δὴ καὶ τὸ τοῦ Αὐγούστου ὄνομα καὶ παρὰ τῆς βουλῆς καὶ παρὰ τοῦ δήμου ἐπέθετο. Βουληθέντων γὰρ σφῶν ἰδίως πως αὐτὸν προσειπεῖν, καὶ τῶν μὲν, τὸ, τῶν δὲ, τὸ καὶ ἐσηγουμένων καὶ αἱρουμένων· ὁ Καῖσαρ ἐπεθύμει μὲν ἰσχυρῶς Ῥωμύλος ὀνομασθῆναι, αἰσθόμενος δὲ ὅτι ὑποπτεύεται ἐκ τούτου τῆς βασιλείας ἐπιθυμεῖν, οὐκέτ' αὐτοῦ ἀντεποιήσατο, ἀλλὰ Αὔγουστος, ὡς καὶ πλεῖόν τι ἢ κατὰ ἀνθρώπους ὤν, ἐπεκλήθη. Hinc poſteà omnes ferè ſubſecuti Principes nomen illud vſurparunt. Temerè dixi *ferè:* nam pleriſque odio fuit. Quidam Germanici, quidam tantùm Cæſares, quidam Antonini dicti: ſed nemo æquauit Caligulam, qui, teſte eodem Hiſtorico, ποτὲ δὲ τοῦ δήμου βοήσαντος, νεανίσκε Αὔγουστε, ὑβρισθῆναι ἐνομίζετο.

[235] Perlege diſpoſitas [236] annoſa per atria ceras:
Contigerant nulli nomina tanta viro.
[237] Africa victorem de ſe vocat: [238] alter Iſauras,
[239] Aut Cretum domitas teſtificatur opes.
[240] Hunc Numidæ faciunt, [241] illum Meſſana ſuperbum:
[242] Ille Numantinâ traxit ab vrbe notam.
[243] Et mortem & nomen Druſo Germania fecit:
[244] Me miſerum, virtus [245] quàm breuis illa fuit!
Si petat à victis, tot ſumet nomina Cæſar,
Quot numero gentes maximus orbis habet.
Ex vno quidam celebres, [246] aut torquis adempti,
Aut Corui titulos auxiliaris habent.
Magne, tuum nomen rerum eſt menſura tuarum:
Sed qui te vicit, nomine maior erat.
Nec gradus eſt Fabios ſupra cognominis vllus:
Illa domus meritis Maxima dicta ſuis.

235. PERLEGE DISPOSITAS CERAS.] Subindicat *clypeos* ſeu *thoraces*, qui Græcis, ἀσπίδες καὶ ὅπλα. Τὸ verò *perlege* oſtendit, in baſi nomina geſtaq; cuiuſq; ſubſcripta: & certè ita fuit. Valerius Maximus lib. v. cap. VIII. *Videbat ſe in eo atrio conſediſſe, in quo illius imperioſi Torquati ſeueritate conſpicua imago poſita erat; prudentiſſimoq; viro ſuccurrebat, effigies maiorum cum titulis ſuis idcircò in primâ ædium parte poni ſolere, vt eorum virtutes poſteri non ſolùm legerent, ſed etiam imitarentur.* Titulus eſt index & ἔλεγχος rerum geſtarum.

236. ANNOSA PER ATRIA.] Secutus ſum priſcæ editionis codicem: & ſanè videtur iterare hanc ſcripturam noſter, cùm dicit, *veteres* has ceras in libellis nequitiarum. Libri aliquot habent, *generoſa*; quidam, *cineroſa*, qui reſpiciunt ad culinas ſitas in atriis.

237. AFRICA VICTOREM DE SE VOCAT.] P. Scipionem Cornelium

lium Africanum, ob victoriam de Syphace anno vrbis conditæ DLII. Silius de eodem Punicorum lib. XVII.

Deuictæ referens primus cognomina terræ.

238. ALTER ISAVRAS.] Non diſplicet editio, in quâ *Iſaurum*. Sequitur, *Aut Cretum*. Quouis modo legas, denotatur P. Seruilius Iſauricus, ſic dictus à deuictis Iſauris & Cilicibus, qui ſe cum prædonibus maritimis iunxerant. Strabo, qui hominem nouit, lib. XII. de eâ gente: Παρέσχον δὲ καὶ Ῥωμαίοις πράγματα, καὶ τῷ Ἰσαυρικῷ προσαγορευθέντι Πουβλίῳ Σερβιλίῳ, ὃν ἡμεῖς εἴδομεν· ὃς καὶ ταῦτα ὑπέταξε Ῥωμαίοις, καὶ τὰ πολλὰ τῶν πειρατῶν ἐρύματα ἐξεῖλε, τὰ ἐπὶ τῇ θαλάττῃ.

239. AVT CRETVM DOMITAS.] Iſte Q. Cæcilius Metellus Creticus. Eutropius de hoc: *Nec quidquam aliud de tam celebri victoriâ quàm Cretici cognomen reportauit.* imò etiam triumphauit, licet non adeò magnâ pompâ: nam Duces capituos ſubduxerat Pompeius. (ornamentum erant victoriæ.) de quo iuſtè ait queſtum Q. Metellum Paterculus lib. II. Diſce rem integram à Dione, & vide quos Duces ſubiugarat: Κρῆτες μὲν οὖν οὕτως, ἐλεύθεροί τε πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον γενόμενοι, καὶ δεσπότην ὀθνεῖον μηδένα κτησάμενοι, κατεδουλώθησαν. Μέτελλος δὲ τὴν μὲν ἐπίκλησιν ἀπ' αὐτῶν ἔλαβε· τὸν δὲ δὴ Πανάρη, τόν τε Λασθένη (καὶ γὰρ ἐκεῖνον εἵλεν) οὐκ ἠδυνήθη πέμψαι ἐν τοῖς ἐπινικίοις. ὁ γὰρ Πομπήϊος, ἀναπείσας τῶν δημάρχων τινὰ, παρεφείλετο αὐτοὺς, ὡς καὶ ἑαυτῷ κατὰ τὴν ὁμολογίαν, ἀλλ' οὐκ ἐκείνῳ, προσχωρήσαντας.

240. HVNC NVMIDÆ FACIVNT.] Hic etiam ex familiâ Metellorum: patrem habuit L. Metellum Caluum Conſulem anno DCXI. Marmora Capitolina: Q. CÆCILIVS L.F.Q. METELLVS AN. DCXLVI. NVMIDICVS PROCOS. DE NVMIDEIS ET REGE IVGVRTA..... Roſit longa ætas voculam *triumphauit*: nam Eutropius bis de eodem Rege triumphatum tradit lib. IV. ſemel ab hoc Q. Metello, & iterum à Caio Mario. Saluſtius mentionem huius triumphi non facit. Non ita Paterculus II. Hiſtoriæ: *Metelli tamen*, inquit, *triumphus fuit clariſſimus, & meritum virtutiq́ cognomen Numidici inditum.*

241. ILLVM MESSANA SVPERBVM.] Ita, me Deus amet, vt multa habeo in meis rudibus curis ad huius loci tuitionem; ſed, vt ex tot Hiſtoricis ſubolui prochronismum, non feci ea publici iuris: nam Claudius Caudex vno anno ante Conſulatum M. Valerij Meſſalæ Mamertinis auxilio miſſus, vrbem obſidione liberauit. Legant etiam ſtudioſi quæ notauit Scaliger ad Chronici Euſebiani numerum MDCCXLII.

242. ILLE NVMANTINA.] Numantia exciſa & deleta anno DCXXII. à Scipione Æmiliano Africano, veteris Africani nepote: qui meruit etiam ſic dici, ob victoriam de Pœnis & Aſdrubale anno DCVII. Ab eâ igitur vrbe Numantinus etiam cognominatus. Appianus in Ibericâ: Δύο μὲν τὰς δυσπολέμους δυσμαχωτάτας ἑλὼν στρατηγὸς οὗτος Ῥωμαίων, Καρχηδόνα μὲν, αὐτῶν Ῥωμαίων ψηφισαμένων, διὰ μέγεθος πόλεώς τε καὶ ἀρχῆς, καὶ δυναμείαν γῆς καὶ θαλάσσης· Νομαντίαν δὲ, σμικρὰν τε καὶ ὀλιγάνθρωπον, οὔπω τι Ῥωμαίων περὶ αὐτῆς ἐγνωκότων, αὐτὸς, εἴτε συμφέρειν Ῥωμαίοις ἡγούμενος, εἴτε ἄκρος ὢν ὀργὴν καὶ φιλόνεικος ἐς τὰ λαμβανόμενα, εἴθ' ὥς ἔνιοι νομίζουσι, τὴν δόξαν ἡγούμενος δύνασθαι ἐπὶ τοῖς μεγάλοις γίγνεσθαι κακοῖς. καλοῦσι γοῦν αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι μέχρι νῦν, ἀπὸ τῶν συμφορῶν ἃς ἐπέθηκεν ταῖς πόλεσιν, Ἀφρικανόν τε καὶ Νομαντῖνον. Sed in huius alti viri honoribus hos titulos iunctim datos non reperi, imò nec aliud legiſſe memini cognomen, præter illud ex Africâ.

243. ET MORTEM ET NOMEN.] Id verò poſt mortem. Dio lib. LV. Κἀνταῦθα πυρὶ δοθεὶς, ἐς τὸ τοῦ Αὐγούστου μνημεῖον κατετέθη· Γερμανικός τε μετὰ τῶν παίδων ἐπονομασθεὶς, καὶ τιμὰς καὶ εἰκόνων καὶ ἀψῖδος κενοταφίου τε πρὸς αὐτῷ τῷ Ῥήνῳ λαβών.

244. Me miservm, virtvs.] Iure quereris: nam facit Paterculus adoleſcentem *tot tantarumq́; virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel induſtria percipit: cuius ingenium, vtrùm bellicis magis operibus, an ciuilibus ſufficerit artibus, in incerto eſt.*

245. Qvam brevis.] Profectò breuis: periit in ἀκμῇ ipsâ adoleſcentiæ. idem Velleius: *Sed illum magnâ ex parte domitorem Germaniæ, plurimo eius gentis variis locis perfuſo ſanguine, fatorum iniquitas Conſulem agentem annum triceſimum rapuit:* non quidem in prælio, ſed in morbo.

246. Avt torqvis adempti.] Denotat Manlium Torquatum, Valerium Coruinum, & ſequenti diſticho Pompeium Magnum: quorum tituli in eorum poſteros æternùm tranſlati; legi tamen olim ademptos his familiis à non benè ſano Caligulâ. Vide Suetonium lib. IV. cap. XXXV.

Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes:
Hic ſocium ſummo cum Ioue nomen habet.
[247] *Sancta vocant auguſta patres:* [248] *auguſta vocantur*
Templa, [249] *ſacerdotum* [250] *ritè dicata manu.*
Huius & augurium dependet origine verbi:
Et quodcumque ſuâ Iupiter auget ope.
Augeat imperium noſtri Ducis, augeat annos:
Protegat & noſtras [251] *querna corona fores.*
Auſpicibusque Deis [252] *tanti cognominis heres*
Omine ſuſcipiat, quo pater, Vrbis onus.

247. Sancta vocant avgvsta patres.] Non abſimilia his ſunt illa Dionis lib. LIII. Πάντα γὰρ, inquit, τὰ ἐντιμότατα καὶ τὰ ἱερώτατα, αὔγουστα προσαγορεύεται. ἐξ οὗπερ καὶ σεβαστὸν αὐτὸν καὶ ἑλληνίζοντές πως, ὥσπερ τινὰ σεπτὸν, ἀπὸ τοῦ σεβάζεσθαι, προσεῖπον.

248. Avgvsta vocantvr Templa, sacerdotvm rite dicata manv.] Nam locus vbi templum exſtruendum per augures priùs conſtituitur, ſemel conſtitutus dici poteſt *auguſtus*, & Diis conſecrari. Ad hanc mentem Feſtus: *Auguſtus*, inquit, *locus ſanctus ab auium geſtu; id eſt, quia ab auibus ſignificatus eſt: ſic dictus, ſiue ab auium guſtatu, quia aues paſtæ id ratum fecerunt.*

249. Sacerdotvm.] Id eſt *Pontificum:* præibant enim illi verbis ſolemnibus in dedicatione cuiuſuis templi. Liuius lib. IX. de Cn. Flauio: *Ædem Concordiæ in areâ Vulcani ſummâ inuidiâ nobilium dedicauit; coactusq́; conſenſu populi Cornelius Barbatus Pontifex Maximus verba præire, cùm more maiorum negaret, niſi Conſulem aut Imperatorem, poſſe templum dedicare.* Varro lib. V. de L. L. *Sic enim ædes ſacra à Magiſtratu Pontifice præeunte dedicatur.*

250. Rite dicata manv.] Non dubiè, morem illum tangit, cùm poſtem manu tenebat Pontifex, dum ara aut fanum ſacrabatur: quem Valerius inſinuat lib. V. cap. X. *Horatius*, inquit, *Puluillus, cùm in Capitolio Ioui Opt. Max. ædem Pontifex dedicaret, interq́; nuncupationem ſolemnium verborum poſtem tenens, mortuum eſſe filium ſuum audiuiſſet; neque manum à poſte remouit, ne tanti templi dedicationem interrumperet.* Idem teſtatur Seneca de eodem Conſolatione ad Marciam. Sed pergo ad aliud.

251. Qverna corona fores.] Quæ eodem die cum Auguſti cognomine Octauiano à Senatu conceſſa. Dio lib. LIII. Ὁ δ' οὖν Καῖσαρ πολλὰ μὲν καὶ πρότερον, ὅτε τὰ περὶ τῆς ἐξωμοσίας τῆς μοναρχίας, καὶ τὰ περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν διανομῆς διελέχθη, ἔλαβε. καὶ γὰρ τό, τε τὰς δάφνας πρὸ τῶν βασιλείων αὐτοῦ προτίθεσθαι, καὶ τὸ τὸν στέφανον τὸν δρύινον ὑπὲρ αὐτῶν ἀρτᾶσθαι, τότε οἱ, ὡς καὶ ἀεὶ τούς τε πολεμίους νικῶντι καὶ τοὺς πολίτας σώζοντι,

σώζοντι, ἐψηφίσθη. Huc ſpectant nummi eidem cuſi, quidam cum coronâ ex hac fronde, & hiſce litteris, OB CIVES SERVATOS: quidam cum aquilâ tenente vnguibus quercum, & duobus arbuſculis à latere: (lauri ſunt) alij cum orbe & iiſdem ramulis, ſed hacce inſcriptione: PAX ORBIS TERRARVM S. P. Q. R.

252. TANTI COGNOMINIS HERES.] Intellige Tiberium. Suetonius lib. III. cap. XXVI. *Ac ne Auguſti quidem nomen, quamquam hereditarium, vllis niſi ad Reges ac Dynaſtas epiſtolis addidit.*

253 Reſpiciet Titan actas vbi tertius Idus,
Fient Parrhaſiæ ſacra relata Deæ.
Nam priùs Auſonias 254 matres 255 carpenta vehebant:
(Hæc quoque ab 256 Euandri dicta parente reor.)
257 Mox honor eripitur, matronaque deſtinat omnis
Ingratos 258 nullâ prole nouare viros.
Néve daret partus, ictu temeraria cæco
Viſceribus 259 creſcens excutiebat onus.
Corripuiſſe patres auſas immitia nuptas,
Ius tamen exemtum reſtituiſſe ferunt.
Binaque nunc pariter Tegææ ſacra parenti
Pro pueris fieri virginibusque iubent.
Scortea non illi 260 fas eſt inferre ſacello,
Ne violent puros exanimata focos.

253. RESPICIET TITAN.] XVIII. Kalendas Februarias fiunt rurſus ſacra Carmentalia; non iterùm priori Carmentæ, ſed eiuſdem duabus ſororibus: quarum vna Porrima, altera Poſtuerta nominata. Cauſſa nouati ſacri ſubſequitur.

254. MATRES CARPENTA VEHEBANT.] Datus nuptis hic honos paulò poſt captos Veios. Aſſignanda erat Apollini decima vrbis & agri capti, quam vouerat in eo bello Camillus: negotium datum Tribunis militum conſularibus; cumque in ærario copia non exſtaret, *Matronæ,* inquit Liuius libro V. *cœtibus ad eam rem conſultandam habitis, & communi decreto pollicitæ Tribunis militum, aurum & omnia ornamenta ſua in ærarium detulerunt. Grata ea res, vt quæ maximè Senatui vmquam fuit: honoremq́ ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, vt pilento ad ſacra ludosq́, carpentis feſto profeſtoq́ vterentur.* Siluit id Plutarchus, aliamque mercedem recenſet eis habitam in his: *Καὶ ταύταις μὲν ἡ σύγκλητος ἀποδιδοῦσα τιμὴν πρέπουσαν, ἐψηφίσατο μετὰ θάνατον, ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ἀνδράσι, καὶ ταῖς γυναιξὶ λέγεσθαι τὸν ἄξιον ἔπαινον. οὐ γὰρ ἦν εἰθισμένον πρότερον ἐγκωμιάζεσθαι γυναῖκα δημοσίᾳ, τελευτήσασαν.*

255. CARPENTA VEHEBANT.] Hæc ſimilia canathris Spartanarum virginum; de quibus Dydimus: *Αἱ μὲν ἐπὶ κανάθρων καμαρωτῶν τῶν ξυλίνων ἁρμάτων φέρονται.* potuiſſet etiam hic ſcribere, *ἐπὶ καμαρῶν*: nam huiuſmodi vehicula *καμάρας* legi dicta à Polluce lib. X. cap. XII. Erat enim *κάναθρον* currus ligneus tectus, veluti baſterna, quam exponit Iſidorus *tectam manualem:* at hæc rotarum adminiculum non habuit, & à ſeruis ſiue pari burdonum portabatur; vnde malunt docti legi in Iſidoro, *tectam mannalem.* Vtraq; lectio tolerari valet.

256. EVANDRI DICTA PARENTE REOR.] Vult à Carmentâ nomen inditum carpentis: quæ Dea ſi verè dicta à carmine, vt ſuprà nos ad illud,

Ipſa mone, quæ nomen habes à carmine ductum.

quî in hoc veri vmbra? Carpentis certè nomen eſt à carpendis & ſcindendis lignis, è quibus conſtabant: hinc fabros tignarios *carpentarios* priſci appellarunt, Hiſpani hodie *carpinteros*.

257. Mox honor eripitvr.] Extat hæc memoria apud Plutarchum in Quæſtionibus Rom. Λέγεται γάρ τις λόγος ὡς ἐκωλύθησαν ὑπὸ τῆς βουλῆς αἱ γυναῖκες ὀχήμασι χρῆσθαι ζευκτοῖς, συνέθεντο ἀλλήλαις μὴ κυΐσκεσθαι μηδὲ τίκτειν, ἀμυνόμεναι τοὺς ἄνδρας, ἄχρις οὗ μετέγνωσαν καὶ συνεχώρησαν αὐταῖς· γενομένων δὲ παίδων εὐτεκνοῦσαι καὶ πολυτεκνοῦσαι τὸ τῆς Καρμέντης ἱερὸν ἱδρύσαντο. Sed in hoc per id tempus Porrimæ & Poſtuertæ faciebant.

258. Nvlla prole.] Neque maſculâ neque feminâ.

259. Crescens onvs.] Τὸ ἔμβρυον, quod & *offa* Iuuenali Satyrâ II.

Cùm tot abortiuis fecundam Iulia vuluam
Solueret, & patruo ſimiles effunderet offas.

Domitianum carpit, qui Iuliam, Titi fratris filiam, inceſtauit. Trita hiſtoria.

260. Fas est inferre sacello.] Obſeruato & id in aliis factitatum. Varro lib. VI. de L. L. *Scortari eſt, ſæpiùs meretriculam ducere, quæ dicta à pelle: id enim non ſolùm antiqui dicebant ſcortum; ſed etiam nunc dicimus ſcortea ea, quæ ex corio & pellibus ſunt facta. Inde in aliquot ſacris ac ſacellis ſcriptum habemus, Ne quid ſcorteum adhibeatur, ideò ne morticinum quid adſit.* Ex hac ſuperſtitione ſummæ curæ fuit veteribus, ne Flaminicæ ὑποδήματα ſiue σανδάλια ex morticino corio geſtarent. Feſtus: *Mortuæ pecudis corio calceos aut ſoleas fieri Flaminicis, nefas habetur; ſed aut occiſæ alioqui, aut immolatæ, quoniam ſuâ morte extincta omnia funeſta ſunt.* & Seruius: *Sanè Flaminicæ non licebat neque calceos neque ſoleas morticinas habere.* Didiciſti quid *morticinum*. Græcis eſt νεκριμαῖον, ſiue θανάσιμον, ſcorteum verò σκύτινον, δερμάτινον: ex eo fecere Latini *ſcortiſcum* & *ſcordiſcum*; quod Gloſſis *ephippium*, quia illud è pellibus.

Si quis amas veteres ritus, aſſiſte precanti:
Nomina percipies non tibi nota priùs.
261 *Porrima placatur, Poſtuertaque, ſiue ſorores,*
Siue fugæ comites, Mænali Diua, tuæ.
262 *Altera, quod porrò fuerat, cecimiſſe putatur:*
Altera, venturum poſtmodò quidquid erat.

261. Porrima placatvr.] Nemini, ſi memini, ſic dicta: nam aliis *Proſa*, quibuſdam *Prorſa*, ſiue *Anteuerta*: alteram Poſtuertam appellatam omnes conſentiunt. Vetus inſcriptio: DEO MERCVRIO ET POSTVERTÆ C. ANTIVS TITI FILIVS EX VOTO.

262. Altera, qvod porro fverat.] Porrima ſcilicet: ideò ſic dicta, quia caneret omne præteritum, Poſtuerta verò futurum. Macrobius: *Has enim ideò veteres coluere, quòd ea omnia intelligi oportere exiſtimarent, quæ præterita & futura eſſent; quâ ex re comites diuinitatis eas appellauerunt.* Subſiſtat hoc: nunc ad quid harum Dearum cultus ob matronarum abortus, ſi tantùm vatidicæ? quare neque noſtri neque Macrobij etymon perplacet; & meliùs, meo iudicio, Varro apud Gellium: *Quando igitur contra naturam fortè conuerſi in pedes, brachiis plerumque diductis retineri ſolent, ægriuſque tunc mulieres enituntur; huius periculi deprecandi cauſâ aræ ſtatutæ ſunt Romæ duabus Carmentibus: quarum vna Poſtuerta nominata eſt, Proſa altera, à recti peruerſique partus poteſtate & nomine.* Hoc approbo, & ſequor.

Candida te niueo 263 *poſuit lux proxima templo,*
264 *Quâ fert ſublimes alta Moneta gradus:*

Nunc

Nunc benè proſpicies Latiam, Concordia, turbam:
Nunc te [265] *ſacratæ* [266] *conſtituere manus.*
[267] *Furius antiqui populi ſuperator Etruſci*
[268] *Vouerat, & voti ſoluerat ille fidem.*
Cauſſa, quòd à Patribus [269] *ſumptis ſeceſſerat armis*
Vulgus: & ipſa ſuas [270] *Roma timebat opes.*

263. POSVIT LVX PROXIMA TEMPLO.] XVII. Kalendas Februarias templum Concordiæ dedicatum.

264. QVA FERT SVBLIMES.] Oſtendit ſitum, inter forum ſcilicet & Capitolium regione VIII. prope ædem Iunonis Monetæ; de quâ nos fusè ad VI. Dixit *ſublimes*; quia ad hanc à templo Concordiæ centum gradibus conſcendebatur.

265. SACRATÆ MANVS.] Has puto Pontificum, niſi animi fallor. De more vide nos ſuprà.

266. CONSTITVERE MANVS.] Proba omnino lectio; falsò in aliis *reſtituere*. quo ſenſu, ſi primùm ædem Concordiæ ſtruxit hic M. Furius Camillus? apage Berſmanne, & quicumque ſine pudore ſic legis.

267. FVRIVS ANTIQVI.] Aliquot ineſt *antiquus*: fortè ad diſcrimen cuiuſdam Furij iunioris, ſeu veriùs filij, qui dictus Sp. Furius Camillus, & eo ſedato tumultu primus Prætor Romæ creatus. Meus priſcæ editionis codex habet *antiquum*: hoc eſt, olim victor Hetruſci populi. rectiſſimè. Penitus reprobo exemplaria, in quibus *antiquam*, fidei epithetum: nam à voto ad initium primi lapidis poſiti ad ſtructuram dies interfuere, non anni, vt ediſces.

268. VOVERAT.] Voti cauſſam poſteà ſubdam; votum nunc certius volo habeas è Plutarcho in Camillo: Τοὺς δὲ βουλευτὰς, inquit, ἀναλαβὼν ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν σύγκλητον. καὶ πρὶν εἰσελθεῖν, μεταστραφεὶς εἰς τὸ Καπιτώλιον, ηὔξατο τοῖς θεοῖς κατευθῦναι τὰ παρόντα πρὸς τὸ κάλλιστον τέλος· ὑποσχόμενος ναὸν Ὁμονοίας καταστήσειν τῆς ταραχῆς καταστάσης. & poſt pauca addit idem Scriptor: Τῇ δ' ὑστεραίᾳ συνελθόντες, ἐψηφίσαντο τὸ μὲν Ὁμονοίας ἱερὸν, ὥσπερ ηὔξατο ὁ Κάμιλλος, εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἄποπτον, ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἱδρύσασθαι. Nec potuit differri dedicatio ad Tiberij æuum, vt malè ſuadet Fanenſis verè fungus: nam Furius ædem vouit anno CCCLXXXVI. Tiberius ſuam Concordiæ conſecrauit anno DCCLXIV. interſunt anni CCCLXXVIII.

269. SVMPTIS SECESSERAT ARMIS VVLGVS.] Petebat enim, vt non iam duo Conſules patritij, ſed alter nobilis, alter è plebe crearetur. Summa fuit hac de re diſſenſio; ſed obtinuit vulgus. Liuius lib. VI. *Propè ad ſeceſſionem plebis res, terribilesq; alias minas ciuilium certaminum venit: cùm tamen per Dictatorem conditionibus ſedatæ diſcordiæ ſunt, conceſſumq; à nobilitate plebi de Conſule plebeio, à plebe nobilitati de Prætore vno, qui ius in vrbe diceret.* Factus igitur è plebe Conſul L. Sextius, datus ei è Patritiis collega L. Æmilius Mamercus. contigit id anno CCCLXXXVII. de quo idem lib. VII. *Annus hic erit inſignis noui hominis Conſulatu, inſignis nouis duobus Magiſtratibus, Præturâ & curuli Ædilitate: hos ſibi Patritij quæſiuere honores pro conceſſo plebi altero Conſulatu. Plebes Conſulatum L. Sextio, cuius lege partus erat, dedit: Patres Præturam Sp. Furio M. filio Camillo, Ædilitatem Cn. Quintio Capitolino & P. Cornelio Scipioni ſuarum gentium viris gratiâ campeſtri dederunt. L. Sextio collega ex Patribus datus L. Aemilius Mamercus.* In Liuio nulla mentio templi; ſed, ob redactos in concordiam ordines, ludos inquit magnos decretos, feriiſque Latiniis diem vnum ad triduum additum: quod non ſiluit Plutarchus in Camillo.

270. Roma timebat opes.] Fortè adludit ad leges, quas Tribuni Pleb. tunc promulgarunt aduerſus bona Patriciorum pro vulgi commodis: tres fuere; & hæc vna de ære alieno, vt deducto eo de capite quod vſuris pernumeratum eſſet, id quod ſupereſſet triennio æquis portionibus perſolueretur: altera de modo agrorum, ne quis plus quingenta iugera agri poſſideret: tertia, ne Tribunorum militum Comitia fierent, Conſulumque vtique alter è plebe crearetur. hanc lucem quoque Liuio debemus.

> [271] *Cauſſa recens melior:* [272] *ſparſos Germania crines*
> *Corrigit, auſpiciis, dux venerande, tuis.*
> *Inde triumphatæ* [273] *libaſti munera gentis:*
> [274] *Templaque feciſti, quam colis ipſe, Deæ.*
> *Hæc tua conſtituit genitrix,* [275] *& rebus, & ara,*
> *Sola* [276] *toro* [277] *magni digna reperta Iouis.*

271. Cavssa recens melior.] Mentio nunc fit de nouo templo Concordiæ; ni meliùs de veteri aliquo refecto, quod dedicauit Tiberius, non ob populi diſſenſionem, ſed ob deuictum Illyricum, & auctas Romanas opes.

272. Sparsos Germania crines Corrigit.] Id eſt, tu in cauſſâ (ſubuereor vt fallar) ne eæ gentes vires propagarent: nam, perdomito toto Illyrico, quod patet inter Italiam & regnum Noricum, & Thraciam, & Macedoniam, interque Danubium flumen & ſinum maris Adriatici, Germanos iungi Pannoniis non ſiuiſti, qui animos ſumpſerant ob mortem Quintilij Vari, & eiuſdem deletas tres legiones. *Quas ob res*, inquit Suetonius, *triumphus ei decretus eſt, multiq́; & magni honores. Cenſuerunt etiam quidam vt Pannonicus, alij vt Inuictus, nonnulli vt Pius cognominaretur; ſed de cognomine interceßit Auguſtus, eo contentum repromittens, quod ſe defuncto ſuſcepturus eſſet.* Triumphus tamen ille non ſtatim, ſed biennio præterito celebratus: eâ enim tempeſtate vrbs tota clade Varianâ flagebatur.

273. Libasti mvnera gentis.] Ex Hiſtoricis, qui aiunt, prandium mille menſis, & congiarium trecenos nummos viritim dediſſe ex manubiis hoſticis.

274. Templaqve fecisti.] Dio Caſſius lib. LVI. Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει τό,τε Ὁμονόειον ὑπὸ τοῦ Τιβερίου καθιερώθη, καὶ αὐτοῦ τό,τε ἐκείνου ὄνομα, καὶ τὸ τοῦ Δρούσου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκότος ἐπεγράφη· Μάρκου δὲ Αἰμιλίου μετὰ Σταπιλίου Ταύρου ὑπατεύσαντος. & Suetonius in eodem: *Dedicauit & Concordiæ ædem, item Pollucis & Caſtoris, ſuo fratrisq́; nomine de manubiis.* Ex his nouâ operâ id templum à Tiberio exſtructum nondum elicio: nam licet inſerat Hiſtoricus *de manubiis*, impenſas quoque ſcio permultas in dedicatione ædium ſacrarum neceſſarias fuiſſe, vt docet me lapis Spoletinus Inſcriptionum antiq. paginâ MLXXII. verùm omne ſcrupulum tollit Caſſius lib. LV. *Tiberius*, inquit, *Kalendis Ianuariis, quibus Conſulatum iniuit cum Cn. Piſone, in Octauij curiam (hæc enim erat extra pomerium) conuocato ſenatu, fanum Concordiæ ſibimetipſi reficiendum iniunxit; vt ſuo id & Druſi nomine inſcriberet.* id verò, vt vides, peregit Tiberius poſt annos XVII. illius victoriæ occaſione.

275. Et rebvs, et ara.] Partem refectionis Liuiæ matri noſter attribuit.

276. Toro digna reperta Iovis.] Eamdem pari adulatione ſic proſequitur lib. II. Triſtium Elegiâ primâ ad Auguſtum:

> *Liuia ſic tecum ſociales impleat annos:*
> *Quæ, niſi te, nullo coniuge digna fuit.*
> *Quæ niſi non eſſet, cælebs te vita deceret:*
> *Nullaque, cui poſſes eſſe maritus, erat.*

277. Ma-

277. Magni Iovis.] Antiquos Cæſares Deos & Ioues appellatos, quis non audiuit? ipſimet ſuas domos *diuinas* dixere. Adi l. III. *C. de Priuilegiis domus Auguſtæ vel rei priuatæ.*

[278] *Hæc vbi tranſierint, Capricorno, Phœbe, relicto,*
Per iuuenis curres ſigna regentis aquam.
[279] *Septimus hinc oriens cùm ſe dimiſerit vndis,*
Fulgebit toto iam Lyra nulla polo.
[280] *Sidere ab hoc, ignis, venienti nocte, Leonis*
Qui micat in medio pectore, merſus erit.

278. Hæc vbi transierint.] XVI. Kalendas Februarias noſtro eſt Solis tranſitus in Aquarium, Ptolemæo XVII. ſed & Plinio etiam XVI. ſic enim ille lib. XVIII. cap. XXVI. *Et cùm Sol in Aquarium ſentitur tranſire; quod ferè* XVI. *Kalend. Febr. euenit.* Cum hoc ſigno quantum Zodiacus emergat, vide apud Hipparchum lib. III. ad Arati & Eudoxi Phænomena.

279. Septimvs hinc oriens.] x. Kalendas Lyra occidit occaſu heliaco.

280. Sidere ab hoc, ignis.] IX. Kalendas clara ſtella in pectore Leonis occidit. accipe de occaſu coſmico. Columella ſcribit die Ianuarij XXVII. immergi.

Ter quater euolui ſignantes tempora faſtos,
[281] *Nec ſementina eſt vlla reperta dies:*
Cùm mihi (ſenſit enim) lux hæc indicitur, inquit
Muſa, quid à faſtis non ſtata ſacra petis?
Vtque dies incerta ſacris, [282] *ſic tempore certo*
Seminibus iactis eſt vbi fetus ager;
[283] *State coronati plenum ad præſepe iuuenci,*
Cùm tepido veſtrum [284] *vere redibit opus.*
Ruſticus emeritum [285] *palo* [286] *ſuſpendit aratrum:*
Omne reformidat frigore vulnus humus.
[287] *Villice da requiem terris,* [288] *ſemente peractâ:*
Da requiem, terram qui coluere, viris.

281. Nec sementina est vlla reperta dies.] Quî poteras, ſi ſementinæ feriæ ſunt è conceptiuis? hinc Varro: *Sementinæ feriæ dies is qui à Pontificibus dictus.* clariùs Macrobius primo Satur. *Et ſunt ſtatiuæ vniuerſi populi communes certis & conſtitutis diebus ac menſibus, & in faſtis ſtatis obſeruationibus annotatæ: in quibus præcipuè ſeruantur Agonalia, Carmentalia, Lupercalia. Conceptiuæ ſunt, quæ quotannis à Magiſtratibus vel Sacerdotibus concipiuntur in dies vel certos vel etiam incertos: vt ſunt Latinæ, Paganalia, Sementinæ, Compitalia.*

282. Sic tempore certo.] Semen vbi iactum: à quo inditum diei nomen. Repeto iterùm locum Varronis: *Sementinæ feriæ dies is qui à Pontificibus dictus, appellatus à ſemente, quod ſationis cauſſâ ſuſceptæ.* Pompeius Feſtus: *Sementinæ feriæ fuerunt inſtitutæ, quaſi ex iis fruges grandeſcere poſſint.*

283. State coronati.] Putaui olim pro vincire hîc *coronare* intelligendum; quaſi, State vincti ad præſepe: moris eram inſcius, ex quo boues feriis ſerto fuſo per cornua labore vacabant. Tibullus lib. II. Elegiâ primâ:

Luce ſacra requieſcat humus, requieſcat arator,
Et graue ſuſpenſo vomere ceſſet opus.

Soluite

Soluite vincla iugis, nunc ad præſepia debent
Plena coronato ſtare boues capite.

Membranæ quædam habent, *vertice ſtare boues*. Vtrumque admitti poteſt; ſed primum magis redolet mollem ſuum vatem. Obſerua, ſodes, obiter noſtrum Ouidij carmen ab hoc vltimo Tibulli hauſtum.

284. Vere redibit opvs.] Maro rei rureſtris peritiſſimus primo Georgicῶn:

Vere nouo, gelidus canis cùm montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris ſe gleba reſoluit;
Depreſſo incipiat iam tum mihi taurus aratro
Ingemere, & ſulco attritus ſplendeſcere vomer.

Vni & alteri vati lux erit à Columellâ lib. 11. cap. 11. de Re ruſticâ.

285. Palo svspendit aratrvm.] Palus hîc idem quod ςάλιξ.

286. Svspendit aratrvm.] Hoc, & inſtrumenta alia, ſi operi ruſtico iam vſui eſſe non poterant, in triuiis collocabantur. Ratio apud Scholiaſten A. Perſij ad illud Satyræ iv. *pertuſa compita.* in his: *Fracta iuga ab agricolis ponuntur, velut ab emeritis; quod eſt elaborati operis indicium, ſiue quòd omne inſtrumentum exiſtimant ſacrum.*

287. Villice da reqviem terris.] Aptè præcipit villico, ſinat otiari familiam poſt iactam ſementem: nam id villici erat munus, qui cuncto operi ruſtico præerat; vnde *villicari*, villæ præeſſe, dixerunt veteres. Pomponius apud Nonium Marcellum: *Nam longè ab vrbe villicarier, quò herus rarenter venit, non villicarier, ſed dominari meâ ſententiâ eſt.* Turpillius in eodem: *Hîc villicor ante vrbem, nunc rus eo.* Comperi etiam *villicum* pro quolibet cuſtode ſeu præfecto à Poëtis receptum. In Priapeis lego:

Villicus ærarî quondam, nunc cultor agelli.

Apud Iuuenalem Satyrâ iv. Pegaſus præfectus vrbi & *villicus* dicitur.

288. Semente peracta.] Sparſo frumento ſequebatur vltima aratio, poſt hanc longa quies terris. In eâ aratione boues *lirare* dicebantur, vt in aliis, *proſcindere & offringere* terram. Seruius: *Cùm primò agri arantur, quando duri ſunt, proſcindi dicuntur; cùm iterantur, offringi; cùm tertiantur, lirari.* Varro libro primo de Re ruſticâ: *Terram cùm primùm arant, proſcindere appellant; cùm iterùm, offringere dicunt, quòd primâ aratione glebæ grandes ſolent excitari: cùm iteratur, offringere vocant; tertiò, cùm arant iacto ſemine, boues lirare dicuntur: id eſt, cùm tabellis additis ad vomerem, ſimul & ſatum frumentum operiunt in porcis, & ſulcant foſſas, quò aqua pluuia delabatur. Porca* terra eſt elata inter duos ſulcos; vnde *Imporcitor* ex Diis vnus, qui præerat arationi.

289 Pagus agat feſtum: 290 pagum luſtrate coloni:
Et date paganis 291 annua liba focis.
Placentur 292 frugum matres Tellusque 293 Ceresque
Farre ſuo, grauidæ viſceribusque ſuis.
Officium commune Ceres & Terra tuentur:
Hæc præbet cauſſam frugibus, illa locum.
294 Conſortes operum, per quas correcta vetuſtas,
Quernaque glans victa eſt vtiliore cibo;
Frugibus immenſis auidos ſatiate colonos,
Vt capiant cultus præmia digna ſui.
Vos date perpetuos teneris ſementibus auctus,
Nec noua per gelidas vſta ſit herba niues.

289. Pagvs

289. Pagvs agat festvm.] An ob ſementinas ferias? an noui feſti hîc mentio, cui nomen fuit Paganalia? certè addubito, ſed magis ad Paganalia inclino; quæ poſt ſementinas ferias ſtatim puto concipi ſolita.

290. Pagvm lvstrate coloni.] Accenſis ſuſpicor ſtipulæ aceruis, vt in Parilibus.

291. Annva liba focis.] Quiuis pagus ſuum foculum habebat, ex inſtituto Seruij Tullij. Dionyſius Halicar. lib. iv. Ἵνα δὲ καὶ τούτων πλῆθὺς μὴ δυσεύρετος ἀλλ' εὐλόγιστος ᾖ καὶ φανερά, βωμοὺς ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἱδρύσασθαι θεῶν ἐπισκόπων τε καὶ φυλάκων τοῦ πάγου, οὓς ἔταξε θυσίαις κοιναῖς γεραίρειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἅμα συνερχομένους, ἑορτὴν τινα, καὶ ταύτην ἐν τοῖς πάνυ τιμίαν, καταστησάμενος, τὰ καλούμενα Παγανάλια.

292. Frvgvm matres Tellvsqve Ceresqve.] Vt mos erat in prædicto ſationis feſto. Varro enim inquit de R.R. *Sementinis feriis in ædem Telluris veneram, rogatus ab æditimo.*

293. Ceresqve.] Hanc *Empandam* in Paganalibus ſacris dictam, didicimus ab antiquis.

294. Consortes opervm.] Gloſſæ, *conſortes*, κοινόβιοι, σύγκληροι.

Cùm ſerimus, cælum [295] *ventis aperite ſerenis;*
Cùm latet, ætherea ſpargite ſemen aquâ.
Néve graues cultis, cerealia dona, cauete,
Agmine læſuro depopulentur aues.
Vos quoque ſubiectis formicæ parcite granis;
Poſt meſſem prædæ copia maior erit.
Intereà creſcat [296] *ſcabræ rubiginis expers,*
Nec vitio cæli [297] *palleat vlla ſeges.*
Et neque deficiat macie; neque pinguior æquo
Diuitiis pereat luxurioſa ſuis.
Et careant loliis [298] *oculos vitiantibus agri;*
Nec ſterilis culto [299] *ſurgat auena ſolo.*
Triticeos fetus, [300] *paſſuraque farra bis ignem,*
Hordeaque ingenti fœnore reddat ager.

295. Ventis aperite serenis.] Non veriùs in meo, *aperite ſecundis.*

296. Scabræ rvbiginis.] *Scabrum* eſt quodcumque aſperum. *Scabra ſaxa*, dixere Latini impolita. Barbatum & impexum hominem vocat etiam *ſcabrum* Flaccus in Epiſtolis; è quibus vii. libri primi.

297. Palleat vlla seges.] Legitur & in vulgatis, *palleat ægra ſeges.*

298. Ocvlos vitiantibvs.] Plautus in Milite glorioſo Actu ii. Scenâ iii.

SC. *Mirum eſt lolio victitare te, tam vili tritico.*
PA. *Quid iam?* SC. *Quia luſcitioſus.*

299. Svrgat avena solo.] Dixit *ſterilem*, quemadmodum Vates:
Infelix lolium & ſteriles dominantur auenæ.

Vt diſcernant à ſatiuâ, Græci *ſterilem* dicunt αἰγίλωπα & σπάρτιλον. Lolium quoque, vt vides, numeratur inter frumenti vitia; iiſdem ἡ αἶρα.

300. Passvraqve farra bis ignem.] Nam primò far veteres torrebant; deinde ſub molâ in farinam redactum, pane iam facto, coquebatur iterùm in furnis: ſic *bis toſtum* alibi Naſo meus appellat.

Hæc ego pro vobis, hæc vos optate coloni,
Efficiatque ratas vtraque diua preces.

Bella diu tenuere viros: erat aptior enſis
Vomere: cedebat taurus arator equo.
Sarcula ceſſabant; [301] *verſique in pila ligones;*
Factaque de raſtri pondere caſſis erat.
Gratia Dîs, domuique tuæ, religata catenis
[302] *Iam pridem veſtro ſub pede bella iacent.*
Sub iuga bos veniat, ſub terras ſemen aratas:
Pax Cererem nutrit, [303] *pacis alumna Ceres.*

301. VERSIQVE IN PILA LIGONES.] Pilum fuit Romanorum antiquum, & vetus armamentum: de quo vide quæ ad Polybium notauit V. Cl. Iuſtus Lipſius lib. III. Militiæ Dial. IV. Sed ſcio faſſum Ioſephum Scaligerum ſub vitæ metam, poſt illa accuratè perpenſa, in deſcriptione illius teli omnes operam luſiſſe, qui Polybium conati illuſtrare: teſtis oculatus ὁ πολυμαθέστατος Daniel Heinſius in eâ quam ſcripſit Iſaaco Caſaubono de illius viri obitu.

302. IAM PRIDEM.] Hoc & illud ſuprà, *Bella diu tenuere viros*, videntur denotare pauſam bellorum poſt victoriam Actiacam. Plutarchus de Fort. Rom. Μετὰ δὲ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν, αὖθις ἀνεῴχθη, καὶ διέμειναν οἱ πόλεμοι ἄχρι τῆς ἐν Ἀκτίῳ νίκης Καίσαρος· τότε δὲ ἤργησε τὰ Ῥωμαίων ὅπλα χρόνον οὐ πολύν. & pars cuiuſdam baſis Vincentiæ reperta: POST PRÆL. ACT. HOSTIB. VBIQ. DEVICTIS. Iuuat coniecturam, quòd paulò pòſt cingit Pacis crines fronde Actiacâ, vbi ſermo de eiuſdem arâ. Quos verſiculos putaui olim intruſos in menſtruas has metas; quia tunc fortè contigiſſet ea victoria: (nam quoties numen hoc adoratur in faſtis, eſt rei ſimilis index, vt in fine tertij, ob victoriam Alexandrinam:) non hodiè, cùm Actiacam pro certo ſciam incidiſſe in IV. Nonas Septembris.

303. PACIS ALVMNA CERES.] Non abeunt hinc iſta Albij Tibulli:

——— Pax candida primùm
Duxit araturos ſub iuga curua boues:
Pax aluit vites, & ſuccos condidit vuæ,
Funderet vt nato teſta paterna merum.
Pace bidens vomerq; vigent; at triſtia duri
Militis in tenebris occupat arma ſitus.

ſunt ex Elegiâ vltimâ libri primi.

[304] *At quæ venturas præcedit ſexta Kalendas,*
Hac ſunt Ledæis templa dicata Deis.
[305] *Fratribus illa dies,* [306] *fratres de gente Deorum*
[307] *Circa Iuturnæ compoſuere lacus.*

304. AT QVÆ VENTVRAS.] VI. Kalendas Februarias dicata Caſtorum ædes.

305. FRATRIBVS ILLA DIES.] Sic cuſi, ſic M.SS. vix in hac ſtili puritate quod moretur puerum; legunt tamen alij, *Fratribus illa Deis.* Pulchrior mihi vulgata eſt.

306. FRATRES DE GENTE DEORVM.] Obſcurus & ambiguus eſſet auctor ædis, ni hæc ſubiunxiſſet: intelliguntur Tiberius & Druſus. Vide Dionem lib. IV. ſub annum DCCLIX. Suetonius lib. III. *Dedicauit Concordiæ ædem, item Pollucis & Caſtoris ſuo fratriſq; nomine.* quaſi prior fuerit dedicatio Concordiæ: hæreo, cùm hanc Dio Caſſius reiiciat ad annum DCCLXIV.

307. CIRCA IVTVRNÆ.] In regione VIII. Publius Victor in eâdem: *Templum Caſtorum ad lacum Iuturnæ.*

Ipſum

Ipſum nos carmen [308] *deduxit Pacis ad aram:*
Hæc erit [309] *à menſis fine ſecunda dies.*
Frondibus Actiacis comptos redimita capillos
Pax ades; & toto mitis in orbe mane.
Dum deſint hoſtes, deſit quoque cauſſa triumphi:
Tu ducibus bello gloria maior eris.
Sola gerat miles, [310] *quibus arma coërceat, arma;*
Canteturque ferâ, nil niſi pompa, tubâ.
Horreat Æneadas & primus & vltimus orbis:
Si qua parum Romam terra timebit, amet.
Tura, ſacerdotes, pacalibus addite flammis,
Albaque perfuſâ victima fronte cadat:
Vtque domus, quæ præſtat eam, cum pace perennet,
Ad pia propenſos vota rogate Deos.
Sed iam prima [311] *mei pars eſt exacta laboris:*
Cumque ſuo finem menſe libellus habet.

308. Dedvxit Pacis ad aram.] Non ad templum, vt voluit Marſus, & ſui oblitus Ioſephus Scaliger in Notis ad Manilium; ſed ad aram, quæ ſita in regione Vrbis xiv. Magnum ſanè diſcrimen inter aram & templum: nec vllum vidit Naſonis ætas; nec certè paulò poſt eiuſdem fata aliquod ſtructum. Ait inſuper Marſus, hanc eamdem aram, quam vocat templum, auctam à Veſpaſiano poſteà; ſed errorem arguunt multa. Ara apud omnes Vrbis antiquos Topographos poſita in regione xiv. templum Veſpaſiani in iv. illud item nouâ operâ ſtructum; nec aliâ voculâ vſus Suetonius in eodem: quod & adnotauit Flauius Ioſephus lib. vii. de Bello Iudaico cap. xxiv. Sed quare potiſſimùm hic Cæſar ſacram ædem huic numini primus ædificarit, non alij anteà in ſummâ Imperij Romani felicitate, vide cauſſas apud Baronium (ô Italiæ noſtræ florem!) anno Chriſti lxxvii.

309. A mensis fine secvnda dies.] Trigeſima ergo Ianuarij ad aræ pacalis ſacrificia aſſignata: cur id per id tempus Romani fecerint, verum fatear, in re vetuſtâ & incertâ nihil adfirmem ſine duce ex antiquorum aliquo.

310. Qvibvs arma coerceat, arma.] Id belli genus exoptat, quod ſolum ad medelam propulſandæ iniuriæ. *Iuſtum bellum*, inquit Liuius, *quibus neceſſarium; & pia arma, quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes.*

311. Mei pars est exacta laboris.] Et noſtri aliqua etiam. Τῷ Θεῷ μεγίςῳ δόξα καὶ χάρις.

CAROLI NEAPOLIS ANAPTYXIS AD P. OVIDII NASONIS FASTORVM LIB. II.

IANVS habet finem, cum carmine creſcat & annus:
[1] *Alter vt hic menſis, ſic liber alter eat.*
[2] *Nunc primùm velis, elegi, maioribus ite:*
Exiguum, memini, nuper eratis opus.
Ipſe ego vos habui faciles [3] *in amore miniſtros,*
Cùm luſit numeris prima iuuenta ſuis.
Idem ſacra cano, ſignataque tempora faſtis.
[4] *Et quis ad hæc illinc crederet eſſe viam?*
Hæc mea militia eſt: [5] *gerimus, quæ poſſumus, arma:*
Dextraque non omni munere noſtra vacat.
Si mihi non valido torquentur pila lacerto,
Nec bellatoris terga premuntur equi;
Nec galeâ tegimur, nec acuto cingimur enſe;
(His habilis telis quilibet eſſe poteſt:)
At tua proſequimur ſtudioſo pectore, Cæſar,
Nomina, per titulos ingredimurque tuos.
Ergo ades, & placido paulùm mea munera vultu
Reſpice, pacando ſi quid ab hoſte vacas.

1. ALTER VT HIC MENSIS.] Eximium par antiquorum codicum, & meus etiam infimæ vetuſtatis, veriùs habent, *Alter vt it menſis.*

2. NVNC PRIMVM VELIS.] Recta lectio, ac probior illâ vnius libri, *Iam primùm velis.*

3. IN AMORE MINISTROS.] Adludit ad opus illud nequiſſimum.

4. ET QVIS.] Ineſt *ecquis* veteribus aliquot.

5. GERIMVS, QVÆ POSSVMVS, ARMA.] Ex his quidam, *ferimus, quæ poſſumus, arma.*

[6] *Februa Romani dixere piacula patres:*
Nunc quoque dant verbo plurima ſigna fidem.
[7] *Pontifices à rege petunt* [8] *& flamine lanas:*
Queis veteri in linguâ Februa nomen erat.

[9] *Quæque*

[9] *Quæque capit lictor domibus purgamina certis,*
Torrida cum micâ farra, vocantur idem.
Nomen idem ramo; [10] *qui caſus ab arbore purâ,*
Caſta ſacerdotum tempora fronde tegit.
[11] *Ipſe ego flaminicam poſcentem Februa vidi:*
Februa poſcenti pinea virga data eſt.

6. FEBRVA DIXERE PIACVLA.] M. Varro lib. 5. de L.L. *Rex cùm ferias menſtruas Nonis Februariis edicit, hunc diem februatum appellat. Februum Sabinis purgamentum, & id in ſacris noſtris verbum: nam & Lupercalia Februario, vt in antiquitatum libris demonſtraui.* Plutarchus in Numâ: Ὁ μὲν Φεβρουάριος, οἷον καθάρσιος ἄν τις εἴη· καὶ γὰρ ἡ λέξις ἔγγιστα τοῦτο σημαίνει, καὶ τοῖς φυτοῖς ἐναγίζουσι τότε, καὶ τὴν τῶν Λουπερκαλίων ἑορτὴν εἰς τὰ πολλὰ καθαρμῷ προσεοικυῖαν τελοῦσιν.

7. PONTIFICES A REGE PETVNT.] Hoc eſt, ſacrificulo: pari modo dictum ab antiquis, ſine adiectione vllâ ſacrorum, vidiſti ex loco citato Varronis; cui Tullium addimus. *Cùm ex collegio,* inquit, *tanto non regem, non flaminem, non pontificem videret.* & alibi: *Diſcite pontifices, vos flamines, etiam tu rex diſce.* Id ſacerdotium L. Brutus Conſul anno poſt exactos Reges ſacris addidit: cauſſam inſtitutionis recitat Dionyſius lib. v. Ἐπειδὴ δὲ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν αἴτιοι γενόμενοι τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ἔδοξαν οἱ βασιλεῖς, φυλάττειν τοὔνομα τῆς ἀρχῆς, ὅσον ἂν ἡ πόλις διαμένῃ χρόνον, βουλόμενοι, τοὺς ἱεροφάντας τε καὶ οἰωνομάντεις ἐκέλευσαν ἀποδεῖξαι τὸν ἐπιτηδειότατον τῶν πρεσβυτέρων, ὃς οὐδενὸς ἤμελλεν ἕξειν ἑτέρου, πλὴν τῆς περὶ τὰ θεῖα σεβασμάτων, τὴν προστασίαν, ἁπάσης λειτουργίας πολεμικῆς ἀφειμένος, ἱερῶν καλούμενος βασιλεύς. καὶ καθίσταται πρῶτος ἱερῶν βασιλεὺς Μάνιος Παπίριος, ἐκ τῶν πατρικίων ἀνὴρ ἡσυχίας φίλος. Deſcriptum habes, quis primus illud exercuerit, imò etiam munus. Præerat ſacris omnibus, non verò cuiuis ſacro miniſtro: oſtendit Liuius lib. II. *Regem,* inquit, *ſacrificulum creant: id ſacerdotium Pontifici ſubiecere, ne additus nomini honos aliquid libertati, cuius tunc prima erat cura, officeret.* Eius vxor erat regina ſacrorum. Cui non notum? Baſis marmorea ſemifracta:

::::::::::::::::::::::::::::
CV::::::::::::::::::::::::
REX SACRORVM AVGVR
CVM MANLIA L. F. FADILLA
REGINA SACRORVM
PATRI CARISSIMO.

8. ET FLAMINE LANAS.] Has igitur petebant pontifices à rege ſacrificulo, & flamine Diali: ſuſpicor eas etiam fuiſſe rufi coloris, & ducor ex his Clementis Alexandrini Stromaton lib. VII. Οἱ αὐτοὶ (de idolothytis) δ' οὖν πᾶν ξύλον καὶ πάντα λίθον, τὸ δὴ λεγόμενον, λιπαρὸν προσκυνοῦντες, ἔρια πυῤῥὰ, καὶ ἁλῶν χόνδρους, καὶ δᾶδας, σκίλλαν τε καὶ θεῖον δεδίασι, πρὸς τῶν γοήτων καταγοητευθέντες κατά τινας ἀκαθάρτους καθαρμούς.

9. QVÆQVE CAPIT LICTOR.] Sed flaminius. de quo Feſtus: *Flaminius lictor eſt, qui flamini Diali ſacrorum cauſſâ præſtò eſt.*

10. QVI CÆSVS AB ARBORE PVRA.] Quis ambigat, quin arbor pura ſit ipſiſſima pinus? idem in Feralibus:

Exoptat puros pinea tæda dies.

& illud paullò pòſt euincit clariùs:

Februa poſcenti pinea virga data eſt.

 Quin

Quin ad conciliandam caſtitatem Theſmophoriazuſæ huius foliis cubitus ſibi ſternebant. Stephanus: Ἐν τοῖς Θεσμοφορείοις πίτυος κλάδον ὑπὸ τὴν στιβάδα, καὶ ἐπὶ τὰ τῆς Δήμητρος ἱερὰ κλωνίον πίτυος ἐτίθεσαν, & tamen minutili magiſtelli contendunt eſſe laurum. O fungos!

11. Ipse ego flaminicam.] Flaminis coniugem: quam & flaminem comperi dictam in veteri hoc marmore, ni ſcriptum cum aliquâ ſcalptoris incuriâ:

VITELLIÆ
C. F. RVFILLÆ
CAII SALVI LIBERALIS COS.
FLAMINI SALVTIS AVG. MATRI
OPTVMAE.
C. SALVIVS VITELLIANVS VIVOS.

Verùm ſcito, non legi in omnibus libris *flaminicam:* in meo eſt, *flaminiam*; id eſt ſacerdotulam, quæ Diali præminiſtrabat. Ioſephus Scaliger mauult *flaminiâ*, quaſi ab ædibus flaminis. ſic illis nomen apud Feſtum Pompeium: *Flaminia*, hic inquit, *ædes domus flaminis Dialis*. Ames viri ſubtilitatem, ſi reprobas lectionem.

Denique quodcumque eſt, quo corpora noſtra piantur,
Hoc apud [12] *intonſos nomen habebat auos.*
Menſis ab his dictus; [13] *ſanctâ quia pelle Luperci*
Omne ſolum luſtrant: idque piamen habent.
Aut quia placatis ſunt tempora pura ſepulchris,
Tunc cùm [14] *ferales præteriere dies.*
Omne nefas, omnemque mali purgamine cauſſam
Credebant noſtri tollere poſſe ſenes.

12. Intonsos avos.] Inde Iuuenalis Satyrâ vltimâ:

Et credam dignum barbâ dignumq; capillis
Maiorum. ——

& Horatius Flaccus lib. II. Odâ XV.

—— *Non ita Romuli*
Præſcriptum, & intonſi Catonis
Auſpiciis, veterùmque normâ.

Quorſum iſta, ſi ſunt è triuio?

13. Sancta qvia pelle.] In noſtro veteri, *ſectâ quòd pelle*, veriùs: dixit multò pòſt, *pellibus exſectis*. De hoc ritu plura nos ad Lupercalia hoc menſe Februario.

14. Ferales præteriere dies.] Qui ſunt IX. Kalendas Martias. Vide quæ ad eos notabimus.

Græcia [15] *principium moris dedit: illa nocentes*
Impia luſtratos ponere facta iubet.
[16] *Actoridem Peleus, ipſum quoque Pelea Phoci*
Cæde per Æmonias ſoluit Acaſtus aquas.
Vectam frenatis per inane draconibus Ægeus
Credulus, immeritâ Phaſida fouit ope.
Amphiaraïdes Naupacteo Achèloo
Solue nefas, dixit: ſoluit & ille nefas.

Ah nimiùm faciles, qui triſtia crimina cædis
Flumineá tolli poſſe putatis aquá!

15. PRINCIPIVM MORIS DEDIT.] Quibus? Romanis: hi fuere Græcorum ſimiæ. Verùm obſeruita, quòd noſter haud negat hunc morem Græcos ab aliis mutuatos: malè ergo vir de litteris benè meritus, hoc verſiculo teſte, primordia expiationum Græcis attribuit. Romanos ab eis accepiſſe fatemur, auctores verò negamus: nam, vt Ægyptios omittam, Beroſus apud Ioſephum lib. 1. Originum à Noë rem repetit: nihil antiquius ferè dici poteſt; at de Græcis apud Homerum Vlyſſes, poſt famularum & procorum cædem, nutricem Eurideam compellat his verbis:

Οἶσε θέειον γρηῦ κακῶν ἄκος, οἶσε δέ μοι πῦρ,
Ὄφρα θεειώσω μέγαρον. ——

16. ACTORIDEM PELEVS.] Ob necem Cleſonymi, ſeu Æanes, vt auctor Strabo lib. IX. Ὅτι δὲ, inquit, ἐξ Ὀποῦντος ἦν Πάτροκλος, λέγει Ὅμηρος, καὶ διότι φόνον ἀκούσιον πράξας, ἔφυγεν εἰς Πηλέα. & paullò pòſt: Αἰάνην δ' ὀνομάζουσι τὴν ἀναιρεθέντα ὑπὸ τοῦ Πατρόκλου, ἀφ' οὗ τὸ τέμενος Αἰάνειον δείκνυται, καὶ κρήνη τις Αἰανίς. Reliquas fabellas pete ab antiquis Mythicis.

Sed tamen (antiqui ne neſcius ordinis erres)
Primus, vt eſt, Iani menſis [17] *& antè fuit.*
Qui ſequitur Ianum, [18] *veteris fuit vltimus anni:*
Tu quoque ſacrorum, Termine, finis eras.
Primus erat Iani menſis, quia ianua prima eſt:
Qui ſacer eſt imis Manibus, imus erat.
Poſtmodò creduntur ſpatio diſtantia longo
Tempora [19] *bis quini continuaſſe viri.*

17. ET ANTE FVIT.] Τὸ *antè* caue de Romuleo anno intelligas, ſed de Pompiliano; nam hîc agit de Iuliano. Moneo te, ne erres cum grauiſſimo viro Lilio Gyraldo, qui ex his colligit, noſtrum faſſum in anno Romuleo Ianuarium incluſum, imò inter illos antiquiſſimos menſes primum fuiſſe. Certè, craſſa nimis foret Naſonis inconſtantia, qui ſexcentis locis decimeſtrem facit Romuli annum, & hunc à Martio incohatum.

18. VETERIS FVIT VLTIMVS ANNI.] Iam vides quâ de cauſsâ probata nobis libro primo lectio illa:

Menſibus antiquis addidit ille duos.

nam Februarius, à Numâ & imis manibus & intercalationi deputatus, vltimum obtinuit locum, hoc tamen à Græcis diſcrimine: illi, confecto vltimo menſe anno intercalare tempus adiiciebant; Romani poſt XXIII. Februarij, peractis Terminalibus, inſerebant ſuperfluum, quinque deinde reliquos menſis dies poſt ἐμβολισμὸν ſuperaddebant.

19. BIS QVINI CONTINVASSE VIRI.] Decemuiri ergo ordinem mutauerunt; quique erat duodecimus, primo poſtpoſitus: huius tamen rei, præter noſtrum, neſcio an alium reperies teſtem.

[20] *Principio menſis* [21] *Phrygiæ contermina matri*
Soſpita [22] *delubris dicitur aucta nouis.*
Nunc vbi ſint, quæris, illis ſacrata Kalendis
Templa Deæ? longâ procubuere morâ.
Cetera ne ſimili caderent labefacta ruinâ,
Cauit ſacrati prouida cura Ducis:

Sub

Sub quo delubris ſentitur nulla ſenectus.
Nec ſatis eſt homines, [23] *obligat ille Deos.*
[24] *Templorum poſitor, templorum* [25] *ſancte refector,*
Sit Superis, opto, mutua cura tui.
Dent tibi cæleſtes, quos tu cæleſtibus, annos:
Proque tuâ [26] *maneant in ſtatione domo.*

20. PRINCIPIO MENSIS.] Kalendis Ianuariis templum Iunoni Soſpitæ conſecratum.

21. PHRYGIÆ CONTERMINA MATRI.] Ergo exſtructum in Palatio, ſi matri Idææ vicinum: neu dubita; teſtatur etiam Publius Victor in deſcriptione dominæ Vrbis, & veteres.

22. DELVBRIS NOVIS] Quis auctor huiuſce templi, tacet noſter; ſed noſtrum inueſtigare. Vinandus Pighius lib.x. Annalium, Lucium Portium Licinium Conſulem ſuſpicatur ex antiquis nummis cuſis anno DLXIX. in quibus inciſum Iunonis Soſpitæ caput veſtitum pelle caprinâ, ſicut Lanuuij religiosè colebatur: à dorſo nummi viſuntur eiuſdem Iunonis ſacra ſymbola, capra ad altare, ſub quo iacet inuolutus ſerpens, item ſeceſpita ad victimam cum patellâ: in orâ denarij Conſulis illius nomen. Optimè hucuſque: ſed quid ad templum? idem de ſexcentis nummis effutire licitum foret, vbi vidimus inciſa nomina & Conſulum & Ædilium cum Iunone Soſpitâ cultu Lanuuino ſpectandâ, id eſt L. Cornelium Caudinum, & C. Papirium Maſonem, in aliis Numam Pompilium, & in eodem numiſmate ſubtus C. Licinium Varum. ea cauſſa cur hæremus. Fanenſis ſcribit, hoc templum illud eſſe quod Cn. Cornelius vouit ſub initium belli Inſubrici, de quo Liuius lib. XXII. *Principio pugnæ vouit ædem Iunonis Soſpitæ, ſi eo die hoſtes fuſi fugatiq́; eſſent.* Sed mehercule fallitur, aut errant Antiquarij noſtri: nam iſtud conterminum Matri magnæ locant in Palatio regione X. ſic Victor in deſcriptione ſummariâ Vrbis; hoc verò Cornelij in foro Olitorio regione XI. idem Patauinus libro XXXIV. *Aedes eo anno aliquot dedicatæ ſunt, vna Iunonis Soſpitæ in foro Olitorio vota, locataq́; quadriennio antè à Cn. Cornelio Conſule.* Ecce, nónne clarè patet vana σοφιςεία boni interpretis? Satiùs tacuiſſet, ſicut & modò nos, qui nihil certi inuenimus; ideò facimus locum iudicij ſanioris.

23. OBLIGAT ILLE DEOS.] Exercet apertè τέχνην κολακικήν, vt alter ad ſuum Domitianum; ſed hic verè nimius:

Quantum iam ſuperis Cæſar cæloq́; dediſti,
Si repetas, & ſi creditor eſſe velis:
Grandis in æthereo licet auctio fiat Olympo,
Coganturq́; Dei vendere quidquid habent;
Conturbabit Atlas, & non erit vncia tota,
Decidat tecum quâ pater ipſe Deûm.
Pro Capitolinis quid enim tibi ſoluere templis,
Quid pro Tarpeiæ frondis honore poteſt?
Quid pro culminibus geminis matrona Tonantis?
Pallada prætereo; res agit illa tuas.
Quid loquar Alciden, Phœbumq́; piosq́; Laconas?
Addita quid Latio Flauia templa polo?
Exſpectes & ſuſtineas, Auguſte, neceſſe eſt:
Nam tibi quod ſoluat, non habet arca Iouis.

24. TEMPLORVM POSITOR.] Iuſta laus, imò debita fax erit huic diſticho, Fragmentum Ancyræ in ſuburbiis repertum de vitâ & geſtis Auguſti, & locus Suetonij

Suetonij de eodem: *Principes viros ſæpè hortatus eſt, vt pro facultate quiſque monumentis vel nouis, vel refectis & excultis, Vrbem adornarent: multaq́; à multis exſtructa ſunt, ſicut à Marcio Philippo ædes Herculis & Muſarum, à L. Cornificio ædes Dianæ, ab Aſinio Pollione atrium Libertatis, à Munatio Planco ædes Saturni.* Nec ſolùm ſacris, ſed & profanis ædificiis mirum quàm deditus: pænè omnes Vrbis vias ſilice ſtrauit, & muniuit. eò ſpectat nummus Auguſti cum arcu, trophæis, ſtatuis, & iſtâce inſcriptione:

QVOD VIÆ MVNITÆ SVNT.

25. SANCTE REFECTOR.] Inepti libri, qui habent *repertor:* ſed Marſus ineptior, qui eiuſmodi γραφὰς non refellit. Quis bardus Auguſto templorum inuentionem adtribueret?

26. MANEANT IN STATIONE.] Excubent: quo verbo & vſi ad hanc rem antiqui. Pacuuius: *Pro imperio veſtro ſic Saliſubſulus excubet.*

Tunc quoque vicini [27] *lucus celebratur Auerni,*
Quà petit æquoreas aduena Tibris aquas.
[28] *Ad penetrale Numæ,* [29] *Capitolinumq́ue Tonantem,*
Inq́ue Iouis ſummâ cæditur arce bidens.

27. LVCVS AVERNI.] Hæſi cùm hæc puer legiſſem, & adhuc hæreo; nec aliquid lucis prætulit priſcæ editionis codex, in quo, *lucus celebratur Aſyli.* Putat vnus interpretum de Lucariis hîc agi; ſed campæ, & flocci: nam ea feſta erant XIV. & iterùm XII. Kalendas Auguſtas. Vetus Kalendarium menſe Iulio:

XIV. LVCAR. N. P. MERK
XIII. C. LVDI VICT. CÆSAR
XII. LVCAR. LVDI.

Non caret igitur mendâ vox poſtrema: hoc certum habeo; quid verò reſcribam, in dubio ſum.

28. AD PENETRALE NVMÆ.] Hoc eſt templum Veſtale. Horatius:

Vidimus flauum Tiberim, retortis
Littore Etruſco violenter vndis,
Ire deiectum monumenta Regis,
Templáque Veſtæ.

Ibi veteres Magiſtri: *Regiam dicit Numæ Pompilij, qui ad Veſtæ ſuam habuit.*

29. CAPITOLINVMQVE TONANTEM.] Martialis libro X. Epigrammate LI.

Nec Capitolini ſummum penetrale Tonantis.

[30] *Sæpè graues pluuias adopertus nubibus æther*
Concitat, aut poſitâ ſub niue terra latet.
Proximus Heſperias Titan abiturus in vndas,
Gemmea purpureis cùm iuga demet equis;
Illâ nocte aliquis tollens ad ſidera vultum,
Dicet, [31] *Vbi eſt hodie quæ Lyra fulſit heri?*
Dumq́ue Lyram quærit, medij quoque terga Leonis
In liquidas ſubitò merſa notabit aquas.
Quem modò cælatum ſtellis Delphina videbas,
Is fugiet viſus [32] *nocte ſequente tuos.*

30. SÆPE GRAVES PLVVIAS.] Habes idem à Columellâ lib. XI. cap. II. *Kalendis*, inquit, *Februariis Fidis incipit occidere; ventus Eurinus, & interdum Auſter, cum grandine eſt.*

31. VBI EST HODIE.] IV. Nonas incidit Lyræ & medij Leonis occaſus; at huius matutinus eſt, Lyræ verò veſpertinus.

32. NOCTE SEQVENTE.] III. Nonas Delphinus ἑσπέριος δύνει: & hæreo Aſtrologis.

Seu fuit occultis [33] *felix in amoribus index:*
Leſbida cum domino [34] *ſeu tulit ille lyram.*
Quod mare non nouit, [35] *quæ neſcit Ariona tellus?*
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpè ſequens agnam lupus eſt à voce retentus;
Sæpè auidum fugiens reſtitit agna lupum.
Sæpè canes leporesque vmbrâ iacuere ſub vnâ,
Et ſtetit in ſaxo proxima cerua leæ:
Et ſine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit; & accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia ſæpè tuis fertur, vocalis Arion,
Tamquam fraternis obſtupuiſſe modis.
Nomen Arionium [36] *Siculas impleuerat vndas;*
Captaque erat lyricis Auſonis ora ſonis.

33. FELIX IN AMORIBVS INDEX.] Legat puer quæ ex Eratoſthene tranſſcripſit inſignis ille Auguſti libertus lib. II. Poëticῶn Aſtronomicῶn c. XVIII.

34. SEV TVLIT ILLE LYRAM.] Siue is Delphinus, qui vexit ad Tænaron Ariona Methymnæum. Sequitur nunc flebilis caſus, ne putes fabellam: fuit ad tempora Periandri ſiue Pyranti: (ſic vocat hunc Regem Hygenus, abſit ne credam deceptum) qui claruit circa octauam & trigeſimam Olympiadem. Sed vide quæ notat Ioſephus Scaliger ad Euſebij annum MCCCXCVIII. quæ ad Solini Polyhiſtora Claudius Salmaſius, eximium par litteratorum: forſan tuo iudicio litem aliquam dirimes.

35. QVÆ NESCIT ARIONA TELLVS?] Ἐόντα κιθαρῳδὸν τῶν τότε ἐόντων οὐδενὸς δεύτερον, καὶ διθύραμβον, πρῶτον ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, ποιήσαντά τε καὶ ὀνομάσαντα καὶ διδάξαντα ἐν Κορίνθῳ. Verba ſunt Herodoti ex initio libri primi.

36. SICVLAS IMPLEVERAT VNDAS.] Quid mirum, ſi peragrarat eam inſulam, & vniuerſam Italiam? cuius rei fidus teſtis idem auctor. Vetus editio, *Siculas impleuerat vrbes.*

[37] *Inde domum repetens puppim conſcendit Arion;*
Atque ita quæſitas arte ferebat opes.
Forſitan, infelix, ventos vndasque timebas:
At tibi naue tuâ tutius æquor erat.
Namque gubernator diſtricto conſtitit enſe,
Ceteraque armatâ conſcia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege nauita puppim;
Non ſunt hæc digitis arma tenenda tuis.
Ille metu pauidus, Mortem non deprecor, inquit:
Sed liceat ſumptâ pauca referre lyrâ.

Dant

Dant veniam, ridentque moram: capit ille coronam,
Quæ poſſit crines, Phœbe, decere tuos.
Induerat [38] *Tyrio diſtinctam murice* [39] *pallam:*
Reddidit icta ſuos pollice chorda ſonos.
Flebilibus numeris veluti, canentia durâ
Traiectus pennâ tempora, cantat olor.

37. INDE DOMVM REPETENS.] Tarento vltimò profectus.

38. TYRIO DISTINCTAM MVRICE.] Ἔνηλον, ſiue ἐμπόρφυρον: noſtri dicerent, *prætextam clauo purpureo.* Feſtus de ricinio: *Ricinium omne veſtimentum quadratum: ij qui duodecim interpretati ſunt, eſſe dixerunt virilem togam, quâ mulieres vtebantur, prætextam clauo purpureo:* ſiue, vt recentiores, *clauatam purpurâ.* Abdias Babylonius lib. VIII. Hiſt. Apoſt. de colobio Bartholomæi: *Veſtitus colobio albo clauato purpurâ, induitur pallio albo habente per ſingulos angulos ſingulas gemmas.* Nam clauus paruula erat aut rotunda figura, quâ veſtes vndique pingebantur; ſiue faſcia, quâ illæ in extremis oris ornabantur: Græcis παρυφὴ, aut σημεῖον; Laconibus σάμιον, vt adnotat Heſychius: Σάμεα, τὰ ἐν ταῖς ὤαις τῶν ἱματίων παράσημα Λάκωνες. Ex his clauis, ſiue loris, in antiquorum veſtibus quattuor, quinque aut plures immitti ſolebant; loquor cum Nonio, qui, *Patagium,* inquit, *aureus clauus, qui pretioſis veſtibus immitti ſolebat,* pro *inſui*: hinc *monoloris* tunica, *diloris, pentaloris,* paſſim in antiquis occurret. In genere *lorata* eis nomen. Achmes cap. CCXX. Ἐὰν ἴδῃ περιπόρφυρον, ἢ εἰς διδοξίαν, ἢ τῶν χιτώνων αὐτῶν ἔςαι τῶν λωρωτῶν κελεὺς. In hunc modum erat Arionis palla: nec aliud *diſtincta murice*, quàm pluribus clauis ex purpurâ picta, ſeu ex eâdem faſciis prætexta: ſed palla & cultus citharœdi bellè depingitur à Cornificio lib. IV. ad Herennium: *Vt citharœdus,* inquit, *cùm prodiret optimè veſtitus, pallâ inauratâ indutus, cum chlamyde purpureâ coloribus variis intextâ, & cum coronâ aureâ, citharam tenens auro & ebore diſtinctam.* & ab Apuleio: *Eique prorſus citharœdicus ſtatus; Deam conſpiciens canenti ſimilis, tunicam picturis variegatam deorſus ad pedes deiectus ipſos, Græcanico cingulo chlamyda velat vtrumque brachium, ad vſque articulos palmarum.*

39. PALLAM.] *Benè ergo* Tzetzes Chiliade primâ Ἱστορ. ιζ.

Τοῖς ταύταις δὲ τοῖς χρήμασι μέλλων ἀναιρεθῆναι,
Αἰτεῖ τὴν μουσικὴν στολὴν λαβεῖν, & κιθαρίσαι.

Sed heus, antequam ad aliud pergimus, piaculum erit non adſcribere integrum verſiculum ex editione noſtri codicis:

Induit & Tyrio depictam murice veſtem.

Protinus in medias [40] *ornatus deſilit vndas.*
Spargitur impulsâ cærula puppis aquâ.
Inde (fide maius) tergo delphina recuruo,
Se, memorant, [41] *oneri ſuppoſuiſſe nouo.*
Ille ſedet, citharamque tenet, [42] *pretiumque vehendi*
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.
Dî pia facta vident: aſtris delphina recepit
Iupiter, & ſtellas iuſſit habere nouem.

40. ORNATVS DESILIT.] Ex hiſtoriâ. Vide Herodotum, quem noſter ad vnguem ſecutus.

41. ONERI SVPPOSVISSE NOVO.] Conſidera hæc: nec faſtidio

 erit

erit Epigramma Bianoris ad Arionis imaginem; quod ſic perbellè concludit, vt nihil maius:

> Ἔστησεν Περίανδρος Ἀρίονος εἰκόνα ταύτην,
> Καὶ τὸν ἀπολλυμένῳ σύνδρομα πεζάμενον
> Εἰνάλιον δελφῖνα. λέγει δ' ὁ 'π' Ἀρίονι μῦθος,
> Κτεινόμεθ' ἀνθρώποις, ἰχθύσι σωζόμεθα.

Sed aduerte, quòd eiuſmodi ſimulacrum fortè Corinthi poſuit Periander: nam id de quo Pauſanias, Herodotus, Ælianus agunt, fuit in Tænaro; fuit & eiuſdem naufragi ἀνάθημα. Quod verò putat Tzetzes eâdem Chiliade, vectorem ſcilicet fuiſſe verè nauim quamdam, ſed cùm Delphini paraſemo, (Νηῒ, inquit, δελφινομόρφῳ εἰς Ταίναρον κατῆρεν) non reprobo. Scio ab inſigni nauibus olim imponi nomen adſolitum. Sic dixere veteres, δελφινοφόρους, κριοφόρους, ταυροφόρους. Vide Stephanum in Ταυρεῖς.

42. Pretivmqve vehendi.] Debitum, ſeu mercedem. Terentius: *Pretium*, inquit, *ob ſtultitiam fero.*

> *Nunc mihi mille ſonos, quoque eſt memoratus Achilles,*
> *Vellem, Mæonide,* [43] *pectus ineſſe tuum.*
> *Dum canimus* [44] *ſacras alterno pectine Nonas,*
> *Maximus his faſtis accumulatur honor.*
> *Deficit ingenium, maioraque viribus vrgent:*
> *Hæc mihi præcipuo eſt ore canenda dies.*
> *Quid volui demens elegis imponere tantum*
> *Ponderis? heroi res erat iſta pedis.*
> *Sancte Pater patriæ,* [45] *tibi plebs, tibi curia* [46] *nomen*
> *Hoc dedit: hoc dedimus nos tibi nomen eques.*
> *Res tamen antè dedit: ſerò quoque vera tuliſti*
> *Nomina; iam pridem tu Pater orbis eras.*
> *Hoc tu per terras, quod in æthere Iupiter alto,*
> *Nomen habes: hominum tu Pater, ille Deûm.*

43. Pectvs inesse tvvm.] Cuperet ſe Μέλητος υἱόν.

44. Sacras Nonas.] His Patris patriæ cognomentum Cæſar Auguſtus accepit. Fragmentum Kalendarij Præneſtini:

> NON. N. CONCORDIÆ
> IN ARCE FERIÆ EX
> SC. QVOD EO DIE
> IMPERATOR CÆSAR
> AVGVSTVS PONTIFEX
> MAXIMVS TRIB. POTEST.
> XXI. COS. XIII. A SENATV
> POPVLOQVE ROMANO PATER
> PATRIÆ APPELLATVS.

Lege ex fide hiſtoricâ; TRIB. POTEST. XXVIII. res autem ita ſe habuit. Suetonius lib. II. cap. LVIII. *Patris patriæ cognomen vniuerſi repentino maximoq; conſenſu detulerunt ei: prima plebs, legatione Antium miſſâ; dein, quia non recipiebat, ineunti Romæ ſpectacula, frequens, & laureata, mox in Curiâ Senatus*

neque

neque decreto, neque acclamatione, ſed per Valerium Meſſallam, id mandantibus cunctis. Quod bonum, inquit, fauſtumq́; ſit tibi domuiq́; tuæ, Cæſar Auguſte (ſic enim nos perpetuam felicitatem Reip. & læta huic precari exiſtimamus) Senatus te conſentiens cum Pop. Rom. conſalutat patriæ Patrem. Contigit hoc anno DCCLVIII. ſeptem annis poſt decimumtertium Auguſti Conſulatum: vnde benè reſtitutus eſt lapis Sedunianus à Gallo incomparabili, qui ſemiexeſus legebatur his mendis: P. CÆSARI DIVI I VGVSTO COS. XI. TRIBVNICIA POTESTATE XV. PATRI PATRIÆ TIFICI MAXIMO AS SEDVNORVM PATRONO. at nunc, tanto viro gratia:

IMP. CÆSARI DIVI IVLI F.
AVGVSTO COSS. XIII.
TRIBVNITIA POTESTATE XXVIII.
PATRI PATRIÆ
PONTIFICI MAXIMO
CIVITAS SEDVNORVM
PATRONO.

45. TIBI PLEBS, TIBI CVRIA.] Fruſtum illud Kalendarij apertè quoque docet, A SENATV POPVLOQVE ROMANO Patrem patriæ appellatum.

46. NOMEN HOC DEDIT.] Sed non ob id vllum amplius ius Auguſto additum in ſubditos: de huiuſmodi honore hoc Dionis Caſſij iudicium lib. LIII. *Καὶ ἥγε τοῦ πατρὸς ἐπωνυμία τάχα μὲν καὶ ἐξουσίαν τινὰ αὐτοῖς* (Cæſaribus) *ἣν ποτε οἱ πατέρες ἐπὶ τοὺς παῖδας ἔσχον, κατὰ πάντων ἡμῶν δίδωσιν· οὐ μέντοι καὶ ἐπὶ τοῦτο ἀρχὴν ἐγένετο, ἀλλ' ἔς τε τιμὴν καὶ ἐς παραίνεσιν, ἵνα αὐτοί τε τοὺς ἀρχομένους, ὡς καὶ παῖδας ἀγαπῷεν, καὶ ἐκεῖνοι σφᾶς, ὡς καὶ πατέρας αἰδῶνται*). Hinc liquet, non mirum næniam in Auguſti funere Principum liberos cecinisse: luxere enim vt verum patrem, ex ritu quo propinqui mortuis lugubre illud carmen aſſoliti canere. Suetonius lib. II. cap. C. de iſtius funebri pompâ: *Canentibus næniam Principum liberis vtriuſque ſexus.*

Romule concedas: facit hic tua magna tuendo
Mœnia; 47 *tu dederas tranſilienda Remo.*
Te Tatius, paruique Cures, 48 *Cæninaque ſenſit:*
Hoc duce Romanum eſt ſolis vtrumque latus.
Tu breue neſcio quid victæ telluris habebas:
Quodcumque eſt alto ſub Ioue, Cæſar habet.
49 *Tu rapis, hic* 50 *caſtas duce ſe iubet eſſe maritas:*
Tu recipis luco; 51 *reppulit ille nefas.*
Vis tibi grata fuit: florent ſub Cæſare leges.
Tu Domini nomen, 52 *Principis ille tenet.*
Te Remus incuſat: veniam dedit hoſtibus ille:
53 *Cæleſtem fecit te pater, ille patrem.*

47. TV DEDERAS.] Duo editi, *quæ dederas*.

48. CÆNINAQVE SENSIT.] Lege Auctores τῆς ἀρχαιολογίας Ῥωμαϊκῆς. Scio in aliquâ editione cuſum, *Cecinaq́; ſenſit*: ſed puerilis menda, imò quam puer ſuboleat.

49. TV RAPIS.] De Sabinarum raptu adi III.

50. CASTAS IVBET ESSE MARITAS.] Nam leges de integro ſanxit

de pudicitiâ, de adulteriis: τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ἀνάνδροις graues pœnas impoſuit: ad nauſeam Hiſtorici.

51. REPPVLIT ILLE NEFAS.] Exemplum ſit ædes Dianæ Epheſiæ; cui aſyli ius antiquum ab Alexandro & Mithridate conceſſum, auxit deinde duobus ſtadiis Antonius. Ἐφάνη δὲ τοῦτο βλαβερὸν, ait Strabo lib. XIV. καὶ ἐπὶ τοῖς κακούργοις ποιοῦν τὴν πόλιν· ὥστ' ἠκύρωσεν ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ. *Viſum hoc damnoſum, & maleficis vrbem in poteſtatem hoc pacto dedi: itaque abrogauit Auguſtus Cæſar.* Sanctum hoc, Octauiane; ſed voluiſſem, ne patris quidem templo immunitatem hanc à Triumuiris decretam promulgandam ſiuiſſes: ſic poſceret imperantis integritas. Dio lib. XLVII. Ἀπηγόρευσαν δὲ, μηδένα ἐς τὸ ἡρῷον αὐτοῦ καταφυγόντα ἐπ' ἀδείᾳ, μήτε ἀνδρηλατεῖσθαι, μήτε συλᾶσθαι. ὅπερ οὐδενὶ οὐδὲ τῶν θεῶν, πλὴν τῶν ἐπὶ τοῦ Ῥωμύλου γενομένων, ἐδεδώκεσαν.

52. PRINCIPIS ILLE TENET.] Quantum oderit Auguſtus Dominum appellari, notarunt Suetonius, Philo Iudæus, & alij; Principis verò titulum admiſit eâ fortè de cauſsâ, ob quam & ita dici Tiberio placuit. eam ſubindicat idem Caſſius: Πρόκριτός τε, ille ait, τῆς Γερουσίας, κατὰ τὸ ἀρχαῖον, καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ ὠνομάζετο. καὶ πολλάκις γε ἔλεγεν ὅτι, Δεσπότης μὲν τῶν δούλων, αὐτοκράτωρ δὲ τῶν στρατιωτῶν, τῶν δὲ δὴ λοιπῶν πρόκριτός εἰμι.

53. CÆLESTM FECIT TE PATER.] Mox hæc tangemus in Quirinalibus.

Jam puer Idæus [54] *mediâ tenus eminet aluo,*
Et liquidas mixto nectare fundit aquas.
Quin etiam, ſi quis Borean horrere ſolebat,
Gaudeat; à Zephyris [55] *mollior aura venit.*
[56] *Quintus ab æquoreis nitidum iubar extulit vndis*
Lucifer; & primi tempora veris erunt.
Ne fallare tamen; reſtant tibi frigora, reſtant;
Magnaque diſcedens ſigna relinquet hiems.

54. MEDIA TENVS EMINET ALVO.] Intellige de dimidiato Aquario oriente: ſic aliqui hoc ſignum non totum oriri voluerunt, vt Aratus, quem noſter, eiuſdem poſt M. Tullium interpres, in multis ſecutus.

Ἵππος δ' ὑδροχόοιο μέσον περιτελλομένοιο,
Ποσσί τε καὶ κεφαλῇ ἀνελίσσεται. ———

In quo μέσον mendam ſuboluit Attalus; ſed operam luſit: & doctè refellitur ab Hipparcho lib. II. cap. XIV. Tu vide, ſi lubet.

55. MOLLIOR AVRA VENIT.] Vetus, *mitior.* Non determinat verè diem quo flatus hic incipit: ſed quis non videt, velle noſtrum vt ſpiret cum ipſo primo vere, dum ſtatim ſubdit,

——— *Et primi tempora veris erunt.*

56. QVINTVS AB ÆQVOREIS.] Non Idibus: (ſic peſſimè interpretatur hunc locum Berſmannus: nam Idus expreſſim paullò pòſt conſecrat Fauni feſto) ſed V. Idus: nec alia Poëtæ mens. Ceterùm in hoc tempore aſſignando parum aut nihil diſcrepant Auctores. Plinius confert in diem tertium poſt Nonas lib. XV. cap. III. de quodam oliuarum genere. *Non ante Fauonij afflatum nigreſcentes, hoc eſt ad* VI. *Idus Febr.* & lib. II. cap. XLVII. *Fauonij hibernum molliunt cælum, ſole Aquarij* XXV. *obtinente partem: is dies ſextus eſt ante Februarias Idus.* Incerti Auctoris παράπηγμα, quod his Faſtis aſſui ſolet, ſtatuit VIII. Idus.

Tertia

Tertia nox aderit, cuſtodem protinus Vrſæ
Adſpicies [57] *geminos exeruiſſe pedes.*
Inter Hamadryadas [58] *iaculatricemque Dianam*
[59] *Caliſto ſacri pars fuit vna chori.*
Illa Deæ tangens arcus, Quos tangimus, arcus
Eſte meæ teſtes virginitatis, ait.
Cynthia laudauit; Promiſſaque fœdera ſerua,
Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris.
Fœdera ſeruaſſet, ſi non formoſa fuiſſet.
Cauit mortales: [60] *à Ioue crimen habet.*

57. GEMINOS EXERVISSE PEDES.] III. Idus eſt Arcturi ortus veſpertinus: quæ ſtella ſita in medio crurum τοῦ Ἀρκτοφύλακος. Vetus parapegma III. Idus: *Subſolanus ſpirat, Arcturus oritur.*

58. IACVLATRICEMQVE DIANAM.] Ἰοχέαιραν dicunt hanc paſſim vatum antiquiſſimi.

59. CALISTO SACRI.] Geminant L. veteres editiones: & ita re verâ legendum. Optimus codex Proportianus:

Calliſto Arcadios errauerat Vrſa per agros.

60. A IOVE CRIMEN HABET.] Qui indutus Dianæ facie virginem compreſſit: ſic voluit in Metamorphoſi, ſecutus hac in parte Amphidem illum veterem Poëtam κωμικὸν, cuius adhuc exſtant fragmenta nonnulla apud Athenæum, & alios.

Mille feras Phœbe ſiluis venata redibat;
Aut plus, aut medium ſole tenente diem:
Ut tetigit lucum (denſâ niger ilice lucus,
In medio gelidæ fons erat altus aquæ)
Hic, ait, in ſiluâ, virgo Tegeæa, lauemur.
[61] *Erubuit falſo virginis illa ſono.*
[62] *Dixerat hæc Nymphis: Nymphæ velamina ponunt.*
Hanc pudet; & tardæ dat mala ſigna moræ.
Exuerat tunicas: vteri manifeſta tumore,
Proditur indicio ponderis illa ſui.
Cui Dea: Virgineos periura Lycaoni cœtus
Deſere, nec caſtas pollue, dixit, aquas.
Luna nouum decies [63] *implerat cornibus orbem:*
Quæ fuerat virgo credita, mater erat.

61. ERVBVIT FALSO VIRGINIS ILLA SONO.] Ob amiſſum pudicitiæ decus, & ruptum ſacramentum: vnde fuſiùs ſcripſit idem eleganter in II. Metamorphoſi:

Heu quàm difficile eſt crimen non prodere vultu!
Vix oculos attollit humo: nec, vt antè ſolebat,
Iuncta Deæ lateri, nec toto eſt agmine prima:
Sed ſilet, & læſi dat ſigna rubore pudoris.
& mox:
Nuda ſuperfuſis tingamus corpora lymphis.
Parrhaſis erubuit. cunctæ velamina ponunt:

Vna

Vna moras quærit: dubitanti veſtis adempta eſt:
Quâ poſitâ, nudo patuit cum corpore crimen.
Attonitæ, manibusq́ vterum celare volenti,
I procul hinc, dixit, nec ſacros pollue fontes,
Cynthia: déque ſuo iuſſit ſecedere cœtu.

62. DIXERAT HÆC NYMPHIS.] Non legam aliter, licet vulgatæ & antiquæ editionis ſit ſcriptura hæc, *Dixerat & Nymphis.*

63. IMPLERAT CORNIBVS ORBEM.] Implere cornibus orbem Luna dicitur, cùm ἐκ τοῦ μηνοειδοῦς πανσέληνος fit.

Læſa furit Iuno, [64] formam mutatq́ue puellæ.
Quid facis? inuito eſt pectore paſſa Iouem.
Vtq́ue feræ vidit turpes in pellice vultus;
Huius in amplexus Iupiter, inquit, eat.
Vrſa per incultos errabat ſquallida montes,
Quæ fuerat ſummo nuper amata Ioui.
[65] Iam tria luſtra puer furto conceptus agebat,
Cùm mater nato eſt obuia facta ſuo.
Illa quidem, tamquam cognoſceret, aſtitit amens;
Et gemuit: gemitus verba parentis erant.
Hanc puer ignarus iaculo fixiſſet acuto,
Ni foret in ſuperas raptus vterque domos.
Signa propinqua micant. Prior eſt quam dicimus Arcton:
Arctophylax formam [66] terga ſequentis habet.
Sæuit adhuc, [67] canamq́ue petit Saturnia Tethyn,
Mænaliam tactis ne lauet Arcton aquis.

64. FORMAM MVTATQVE PVELLÆ.] In vultus ferinos: ſed hac de re quo piaculo omittam aurea illa noſtri carmina? verba ſunt iratæ Iunonis:

Haud impunè feres: adimam tibi namque figuram;
Quâ tibi, quâque places noſtro importuna marito.
Dixit, & arreptam prenſis à fronte capillis
Strauit humi pronam. tendebat brachia ſupplex:
Brachia cœperunt nigris horreſcere villis,
Curuariq́ manus, & aduncos creſcere in vngues,
Officioq́ pedum fungi, laudataq́ quondam
Ora Ioui lato fieri deformia rictu.
Néve preces animos & verba precantia flectant;
Poſſe loqui eripitur: vox iracunda, mináxque,
Plenaq́ terroris rauco de gutture fertur.

65. IAM TRIA LVSTRA PVER.] Apertè luſtrum noſtro eſt ſpatium quinquenne: (de hoc apud litteratos adhuc controuerſia;) nam de eodem puero alibi dixit:

—— *Ter quinque ferens natalibus annos.*

66. TERGA SEQVENTIS HABET.] Ex ſcedographiâ: vnde Ἀρκτοφύλαξ & Ἀρκτοῦρος, etiam eâdem cauſsâ dictus. Videndus Suidas, & alij Græcanici ſcriptores.

67. CANAMQVE PETIT.] Vetus liber, *canámque adijt.*

Idibus agreſtis [68] fumant altaria Fauni
Hîc, vbi diſcretas inſula rumpit aquas.

68. Fv-

68. Fvmant altaria Favni.] In Kalendariis nulla ſit mentio huius celebritatis. Forſan his Idibus iterabant veteres memoriam dedicationis: nec quidem hoc die ſacratum ei fanum reperio; non ita annum, qui fuit DIX ab Vrbe conditâ. Liuius lib. XXXIV. *Aedes eo anno aliquot dedicatæ ſunt: vna Iunonis Soſpitæ in foro Olitorio, vota locatáq; quadriennio antè à C. Cornelio Conſule Gallico bello. Cenſor idem dedicauit. altera Fauni. Aediles eam biennio antè ex multatitio argento faciendam locarant C. Scribonius & Cn. Domitius Aenobarbus: qui Prætor vrbanus eam dedicauit.* Idem libro ſuperiore: *Aediles plebis Cn. Domitius Aenobarbus & C. Scribonius Curio Maximus multos pecuarios ad populi iudicium adduxerunt: tres ex his condemnati ſunt. Ex eorum multatitiâ pecuniâ ædem in inſulâ Fauni fecerunt.* En ſitum vbi poſita: qui & à Topographis firmatur. Publius Victor: *Inſula, ædes Iouis, Fauni, Aeſculapij.*

69 Hæc fuit illa dies, in quâ Veientibus armis
Ter centum Fabij, ter cecidere duo.
Vna domus vires 70 & onus ſuſceperat Vrbis:
Sumunt gentiles arma profeſſa manus.
Egreditur caſtris 71 miles generoſus ab iſdem:
E quîs dux fieri quilibet aptus erat.

69. Hæc fvit illa dies.] Sed annus CCLXXVI. Diodorus lib. XI. Ἐν Ῥώμῃ δὲ ὕπατοι καθεστήκασαν Τίτος Μινούκιος. & veriùs: Μενήνιος καὶ Γάϊος Σεράπος Πυλβίλλος. cum mendâ hodie legitur Πολύειδος. & poſt multa ſubdit hanc cladem Fabiorum: hi verò eidem non plures ſunt quàm τριακόσιοι: noſter & alij, ſex ſupra trecentos numerant. Dies verò quam recenſet Ouidius, cùm lego Liuium ſub limen lib. VI. ſi verus ille, quod ita ſentio, aliquantiſper anxium me habet, & miror in hanc foueam doctiſſimum Poëtam incidiſſe. Nota Hiſtorici verba: *Tum de diebus religioſis agitari cæptum, diemq; ad XV. Kalendas Sextiles duplici clade inſignem, quò die ad Cremeram Fabij cæſi; quo deinde ad Alliam cum exitio Vrbis fœdè pugnatum: à poſteriore clade Allienſem appellarunt, inſignémque rei nulli publicè priuatímque agendæ fecerunt.* Sed à Liuio recedit etiam Plutarchus in Camillo, qui reiicit in ſolſtitium æſtiuale in his: Ἐγένετο δ᾽ ἡ μάχη περὶ τροπὰς θερινὰς περὶ τὴν πανσέληνον. ᾗ καὶ πρότερον ἡμέρᾳ μέγα πάθος συνέβη τὸ περὶ τοὺς Φαβίους. τριακόσιοι γὰρ ἐκ τοῦ γένους ὑπὸ Τυρρηνῶν ἀνῃρέθησαν.

70. Et onvs svsceperat Vrbis.] Nam Reſpublica in eo bello milite & pecuniâ vacabat: & hanc & militem obtulit gens Fabia.

71. Miles generosvs.] Singularis. Vaticanus, *miles generatus.* Non probo. ſequitur enim: *Quò ruitis generoſa domus.*

Carmentis portæ 72 dextro eſt via proxima Iano:
Ire per hanc noli, quiſquis es; omen habet.
Illâ fama refert Fabios exiſſe trecentos:
Porta vacat culpâ; ſed tamen omen habet.
Vt celeri paſſu 73 Cremeram tetigere rapacem;
(Turbidus 74 hibernis ille fluebat aquis)
Caſtra loco ponunt: diſtrictis enſibus ipſi
Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt.
Non aliter, quàm cùm Libycâ de gente leones
Inuadunt ſparſos lata per arua greges.

Diffugiunt hoſtes; inhoneſtaque vulnera tergo
Accipiunt: Tuſco ſanguine terra rubet.
Sic iterùm, ſic ſæpè cadunt: vbi vincere apertè
Non datur, inſidias armaque tecta parant.
Campus erat: campi claudebant vltima colles:
Siluaque montanas [75] *occulit alta feras.*
In medio paucos, armentaque rara relinquunt:
Cetera virgultis abdita turba latet.

72. DEXTRO EST VIA PROXIMA IANO.] Sic omnes antiqui codices: mendosè vulgares, *dextra eſt via*. Porta Carmentalis ea, quæ etiam ſolita nuncupari *Veientina*, & *Tarpeia*; nam huic directò Capitolium incumbebat: ſed à clade Fabiorum dicta exinde Scelerata. Græci dixere huiuſmodi portas ἀποφράδας, ἢ σκυθρωπάς. Plutarchus περὶ Πολυπραγμοσύνης: Ὥσπερ αἱ πόλεις ἔχουσί τινας πύλας ἀποφράδας καὶ σκυθρωπὰς δι' ὧν ἐξάγουσι τοὺς θανατουμένους, καὶ τὰ λύματα καὶ τοὺς καθαρμοὺς ἐκβάλλουσιν, ἁγνὸν δὲ οὐδὲν οὐδὲ ἱερὸν εἴσεισι καὶ διέξεισι δι' αὐτῶν. his eleganter comparat curioſorum aures.

73. CREMERAM TETIGERE.] Vetus liber, *tenuere*. Adſentior libens vtrique. Ibi caſtra poſita: is opportunus viſus locus, ſcribunt Hiſtorici, communiendo præſidio.

74. HIBERNIS ILLE FLVEBAT AQVIS.] Sub initium brumæ Vrbe profectos credibile ſanè eſt: nam poſt caſtellum prope Cremeram exſtructum, & infeſtationes aliquas à Fabiis in agrum hoſticum illatas: Καὶ ὁ μὲν, inquit Dionyſius lib. IX. χειμὼν ἐκεῖνος ἐπλήρωτο.

75. OCCVLIT ALTA FERAS.] Spuria editio hæc: malim cum quinque Vaticanis, *occulere apta feras*.

Ecce, velut torrens vndis pluuialibus auctus,
Aut niue, quæ Zephyro victa tepente cadit,
Per ſata, perque vias fertur, nec, vt antè ſolebat,
Riparum clauſas margine finit aquas:
Sic Fabij vallem latis diſcurſibus implent;
Quoſque vident, ſternunt: nec metus alter ineſt.
Quò ruitis generoſa domus? malè creditis hoſti:
Simplex nobilitas perfida tela caue.
[76] *Fraude perit virtus: in apertos vndique campos*
Proſiliunt hoſtes, & latus omne tenent.
Quid faciant pauci contra tot millia fortes?
Quidve, quod in miſero tempore reſtet, adeſt?
Sicut aper longè ſiluis latratibus actus
Fulmineo celeres diſſipat ore canes;
Mox tamen ipſe perit: ſic non moriuntur inulti;
Vulneraque alternâ dantque feruntque manu.
Vna dies Fabios ad bellum miſerat omnes:
Ad bellum miſſos perdidit vna dies.
[77] *Vt tamen Herculeæ ſupereſſent ſemina gentis,*
Credibile eſt ipſos conſuluiſſe Deos.

Nam

Nam puer impubes, & adhuc non vtilis armis
78 Vnus de Fabiâ gente relictus erat:
Scilicet vt poſſes 79 olim tu, Maxime, naſci;
Cui res cunctando reſtituenda foret.

76. Fravde perit virtvs.] Singula vide ex Liuio, Dionyſio, Zonarâ, Eutropio, Floro, A. Gellio, & aliis.

77. Vt tamen Hercvleæ.] Hanc antiquitatem iſti familiæ tribuêre veteres, Silius Italicus, & reliqui: ex Hercule ſcilicet & Euandri filiâ Vindunâ primum Fabium natum. Certè ante Vrbem conditam mentio huius gentis: ea eſt quam Remus habuit ſociam.

78. Vnvs de Fabia gente.] Hoc ſibi perſuadere non potuit Dionyſius Halicarnaſſenſis; idque non vno probat argumento: ſed eâ quidem ſuper re diſſerit, quâ vix aliud certius apud Hiſtoricos.

79. Olim tv, Maxime, nasci.] De hoc viro incomparabili loquuntur fere omnia quæ exſtant Romanorum monumenta: Plutarchus in primis cum fide eius vitam & geſta publici vſus fecit.

Continuata loco tria ſidera, Coruus, & Anguis,
Et medius Crater 80 inter vtrumque iacet.
Idibus illa latent; oriuntur 81 nocte ſequenti:
Quæ, tibi, cur tria ſint tam ſociata, canam.
82 Fortè Ioui Phœbus feſtum ſolemne parabat:
(Non faciet longas fabula noſtra moras)
83 I mea, dixit, auis; ne quid pia ſacra moretur;
Et tenuem viuis fontibus affer aquam.
Coruus inauratum pedibus cratera recuruis
Tollit, & aëreum peruolat altus iter.
Stabat adhuc duris ficus denſiſſima pomis:
Tentat eam roſtro: non erat apta legi.
Immemor imperij ſediſſe ſub arbore fertur,
Dum fierent tardâ dulcia poma morâ.

80. Inter vtrvmqve iacet.] Ex ſcedographiâ. Marſus neſcio è quo rancido codice legit, *inter vtrumque latet*. Caueant omnino parum cauti adoleſcentes ab illius interpretis inſcitiâ.

81. Nocte seqventi.] xvi. Kalendas. Columellæ veſperi oritur Crater: & addit ſub idem tempus venti mutationem.

82. Forte Iovi Phoebvs.] Cetera hæc φορτικὰ diſces clariùs à Mythologis.

83. I mea, dixit, avis.] Statius lib. II. Siluarum de Coruo, *Plangat Phœbeius ales*. & Manilius in Sphærâ de hocmet Hydri ſigno:

—— Cui proximus anguis
Squamea diſpoſitis imitatur lumina flammis,
Et Phœbo ſacer ales, & vnà gratus Iaccho
Crater. ——

Tutelæ cauſſas multas retulere veteres.

Iamque ſatur, nigris longum rapit vnguibus hydrum:
84 Ad dominum rediit, fictaque verba refert:

Hic mihi cauſſa moræ viuarum obſeſſor aquarum:
Hic tenuit fontes officiumque meum.
Addis, ait, culpæ mendacia, Phœbus? & audes
Fatidicum verbis fallere velle Deum?
[85] *At tibi, dum* [86] *lactens hærebit in arbore ficus,*
De nullo gelidæ [87] *fonte bibantur aquæ.*
Dixit; & antiqui monumenta perennia facti,
Anguis, Auis, Crater, ſidera iuncta micant.

84. AD DOMINVM REDIIT.] Audi veterem, *Ad dominumq́; redit.*

85. AT TIBI, DVM LACTENS.] Plinius lib. x. cap. XII. *Corui ante ſolſtitium generant: ijdem ægreſcunt ſexagenis diebus, ſiti maximè, antequam fici coquantur autumno.*

86. LACTENS HÆREBIT IN ARBORE FICVS.] Ficus lactens eſt viridis, & recens. *Lac* vocarunt Latini fici rorem, qui Græcis ὀπὸς; & σακτὴ cuidam Anonymo qui ſcripſit Alexandri vitam.

87. FONTE BIBANTVR AQVÆ.] In alio ἀπειλητικῶς, *fonte bibentur aquæ.*

[88] *Tertia poſt Idus* [89] *nudos aurora Lupercos*
Adſpicit; [90] *& Fauni ſacra bicornis erunt.*
Dicite Pierides ſacrorum quæ ſit origo;
Attigerint [91] *Latias vnde petita domos.*

88. TERTIA POST IDVS.] xv. Kalendas Martias erant Lupercalia: his vnde initium, dicemus in tranſcurſu: nomen verò habuere à Lupercis, quorum plures ſodalitates. Vna fuit Fabiorum, alia Quintiliorum; & hæ antiquiſſimæ: addita poſteà ea Iuliorum à C. illo Cæſare. Cuius inſtitutionis mentio apud Dionem lib. XLIV. verba ſunt: Ἱερωποιούς τε ἐς τὰς τοῦ Πανὸς γυμνοπαιδίας, τρίτην τινὰ ἑταιρίαν, ἣν Ἰουλίαν ὠνόμασαν. Tria ergo Romæ Lupercorum collegia, quæ ſacra quotannis ritè facerent: hæc aliquantulùm remiſſa Auguſti æuo, ſed eodemmet reſtituta. Suetonius lib. II. *Nonnulla*, inquit, *etiam ex antiquis cærimoniis paullatim abolita reſtituit, vt Salutis augurium, Diale flaminium, ſacrum Lupercale.* Manſit hoc poſteà vſque ad Anaſtaſij Imperatoris tempora, Theodorico Amalo in Italiâ regnante: ſic ex quodam antiquo S. R. regeſto (quod oculatim vidit) teſtatur Onuphrius Panuuinius, Veronæ ſuæ decus. Vide & Epiſtolam Gelaſij P. M. ad Andromachum Tom. II. Concil.

89. NVDOS AVRORA LVPERCOS.] De hoc more Plutarchus in C. Cæſare: Τῶν δ' εὐγενῶν νεανίσκων καὶ ἀρχόντων πολλοὶ διαθέουσιν ἀνὰ τὴν πόλιν γυμνοί, σκύτεσι λασίοις τοὺς ἐμποδὼν ἐπὶ παιδιᾷ καὶ γέλωτι παίοντες. Subligacula tantùm habebant circa pudenda ex ipſiſmet pellibus caprarum quas in ſacrificio fecerant. Dionyſius lib. primo: Ἡνίκα ἐχρῆν τοὺς περὶ τὸ Παλάτιον οἰκοῦντας τῶν νέων ἐκ τοῦ Λυκαίου τεθυκότας περιελθεῖν δρόμῳ τὴν κώμην γυμνούς, ὑπεζωσμένους τὴν αἰδῶ ταῖς δοραῖς τῶν νεοθύτων· τοῦτο δὲ καθαρμόν τινα τῶν κωμητῶν πάτριον ἐδύνατο. Nudum etiam corpus tunc illis vnctum, neſcio an vulgo notum ſit; ſed eruo ex Appiano lib. II. Bell. ciuil. Ἀντώνιος, inquit, ὑπατεύων σὺν αὐτῷ Καίσαρι, καὶ διαθέων ποτὲ γυμνὸς ἀληλιμμένος (ὥσπερ εἰώθασιν οἱ τῇδε τῆς ἑορτῆς ἱερέες) ἐπὶ τὰ ἔμβολα ἀναδραμών, ἐστεφάνωσε διαδήματι. Vncti igitur & ſeminudi diſcurrebant vicatim ludentes; hinc Ludij appellati. Tertullianus de Spectaculis: *Sed & ſi Varro ludos à ludo, id eſt à luſu interpretatur, ſicut & Lupercos ludos appellabant, quòd ludendo diſcurrant.* Qui legunt vtrobique *ludios*, non damno: idem antiquis aliquando fuit *ludius*, & *ludius*.

90. Er

90. ET FAVNI SACRA BICORNIS ERVNT.] Huic Deo ſuſpicor capras illas immolatas: ex harum ſanguine tunc duo iuuenes fronte linitâ, lanâ lacte madidâ eam derergebant; nec ſine riſu. Plutarchus in vitâ Romuli: Σφάττουσι γὰρ αἶγας, εἶτα μειρακίων δυοῖν ἀπὸ γένους προσαχθέντων αὐτοῖς, οἱ μὲν ᾑμαγμένῃ μαχαίρᾳ τοῦ μετώπου θιγγάνουσιν, ἕτεροι δὲ ἀπομάττουσιν εὐθὺς, ἔριον βεβρεγμένον γάλακτι προσφέροντες. γελᾶν δὲ δεῖ τὰ μειράκια μετὰ τὴν ἀπόμαξιν. Canes etiam in eo ſacrificio cæſi: cauſſam lege paullò pòſt apud eumdem.

91. LATIAS VNDE PETITA DOMOS.] Ex Arcadiâ primùm ſuſpicatur cum Euandro tranſlata: & in hanc ſententiam idem ſcriptor in Romulo: Τοὔνομα δὲ τῆς ἑορτῆς ἑλληνιστὶ σημαίνει λύκαια, καὶ δοκεῖ διὰ τοῦτο παμπάλαιος ἀπ' Ἀρκάδων εἶναι τῶν περὶ Εὔανδρον. & Clemens Alexandrinus Stromaton libro primo de Carmentâ: Ἧς υἱὸς Εὔανδρος, ὁ τὸ ἐν Ῥώμῃ τοῦ Πανὸς ἱερὸν τὸ Λουπέρκιον καλούμενον κτίσας. Hoc fanum auxerunt poſteà magnis ædificiis Romani, vt auctor Halicarnaſſenſis libro primo: nam vetus illud Arcadium fuit humile, & in ſpeluncâ multâ fronde pertectâ. de quâ idem, Ἔνθα βωμὸν, inquit, ἱδρυσάμενοι τῷ θεῷ, τὴν πάτριον θυσίαν ἐπετέλεσαν, ἣν μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, Ῥωμαῖοι θύουσιν ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ, μετὰ χειμερίους τροπάς, οὐδὲν τῶν τότε γινομένων μετακινοῦντες.

Pana Deum pecoris veteres [92] coluiſſe feruntur
Arcades: Arcadijs plurimus ille iugis.
[93] Teſtis erit Pholoë, [94] teſtes Stymphalides vndæ,
[95] Quique citis Ladon in mare currit aquis;
Cinctaque pinetis [96] nemoris iuga Nonacrini,
Altaque Trœzene Parrhaſiæque niues.
Pan erat armenti, [97] Pan illic numen aquarum:
Munus ob incolumes ille ferebat oues.
[98] Tranſtulit Euander ſilueſtria numina ſecum:
Hic, vbi nunc vrbs eſt, tunc locus vrbis erat.
Inde Deum colimus, deuectaque ſacra Pelaſgis.
Flamen ad hæc priſco more [99] Dialis erat.

92. COLVISSE FERVNTVR ARCADES.] Quippe quem ἐπιχώριον. Et ſanè nulla prorſus fuit vrbs aut angulus in eâ regione, in quo ſacrum aliquod huic Pani non eſſet. Lege tota Arcadica Pauſaniæ.

93. TESTIS ERIT PHOLOE.] Φολόη mons eiuſdem regionis. Strabo lib. VIII. Καὶ ἡ Φολόη δ' ὑπέρκειται τῆς Ὀλυμπίας ἐγγυτάτω, ὄρος Ἀρκαδικὸν, ὥστε τὰς ὑπωρείας τῆς Πισάτιδος εἶναι. nomen ſortitus à Pholo illo Herculi intimo ibi ſepulto. Inſignis eſt locus Diodori Siculi Βιβλιοθήκης lib. IV. Ὃν Ἡρακλῆς μεγαλοπρεπῶς ἔθαψεν ὑπὸ τὸ ὄρος, ὃ στήλης ἐνδόξου γέγονε κρεῖττον. Φολόη γὰρ ὀνομαζόμενον, διὰ τῆς ὁμωνυμίας μηνύει τὸν ταφέντα, καὶ οὐ διὰ ἐπιγραφῆς.

94. TESTES STYMPHALIDES VNDÆ.] Stymphalus vrbs in Arcadiâ, & eiuſdem nominis amnis. Pauſanias lib. VIII. Ἐν δὲ τῇ Στυμφάλῳ χειμῶνος μὲν ὥρᾳ λίμνην τε οὐ μεγάλην ἡ πηγὴ, καὶ ἀπ' αὐτῆς ποταμὸν ποιεῖ τὸν Στύμφαλον. Ἐν θέρει δὲ προσλιμνάζει μὲν οὐδὲν ἔτι, ποταμὸς δὲ αὐτίκα ἐστὶν ἀπὸ τῆς πηγῆς. Οὗτος ἐς χάσμα γῆς κάτεισιν ὁ ποταμὸς, ἀναφαινόμενος δὲ αὖθις ἐν τῇ Ἀργολίδι, μεταβάλλει τὸ ὄνομα, καὶ αὐτὸν ἀντὶ Στυμφάλου καλοῦσιν Ἐρασῖνον. Ceterùm illa, Οὗτος ἐς χάσμα γῆς κάτεισιν ὁ ποταμὸς, clariùs explicat Strabo lib. VI. in his: Τὸ δὲ περὶ Στύμφαλον ὕδωρ ἐπὶ σ σταδίους ὑπὸ γῆν ἐνεχθὲν ἐν τῇ Ἀργείᾳ, τὸν Ἐρασῖνον ἐκδίδωσι.

95. QVIQVE CITIS LADON.] Hic defluit è paludibus Phenei.

96. Nemoris ivga Nonacrini.] Nonacris etiam inter colles Arcadicos. Adi Plinium lib. iv. cap. vi. Is vnus e quo fluebat ſtygos hydor: cuius admiranda petas è Vitruuio lib. viii. cap. iii.

97. Pan illic nvmen aqvarvm.] Hinc in Græcorum Epigrammatis nil frequentiùs reperies, quàm Pani deo vota piſcatorum. de his alicubi Zoſimus Thaſius:

—— Πρὸς νηῷ Πανὸς ἔθηκε λίνα.

ad felicem ſanè capturam.

98. Transtvlit Evander.] Quo tempore, iam notauimus primo Faſtorum.

99. Dialis erat.] Ne titubes. Idcircò huius ſacris flamen hic affuit; quia Pan vniuerſa natura creditus, & ipſe Iupiter: norunt Mytici.

[100] Cur igitur currant; & cur, ſi currere mos eſt,
Nuda ferant poſitâ corpora veſte, rogas?
Ipſe Deus velox diſcurrere gaudet in altis
Montibus; & ſubitas [101] concipit ille fugas.
Ipſe Deus nudus nudos iubet eſſe miniſtros:
Nec ſatis ad curſus commoda veſtis erat.
Ante Iouem genitum terras habuiſſe feruntur
Arcades: & Lunâ gens prior illa fuit.
[102] Vita feris ſimilis nullos agitata per vſus:
Artis adhuc expers & rude vulgus erat.
Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas:
Nectar erat palmis [103] hauſta duabus aqua.
Nullus anhelabat ſub adunco vomere taurus:
Nulla ſub imperio terra colentis erat:
Nullus adhuc erat vſus equi: ſe quiſque ferebat:
Ibat ouis lanâ corpus amicta ſuâ.
Sub Ioue durabant, [104] & corpora nuda gerebant,
Docta graues imbres & tolerare Notos.
Nunc quoque detecti referunt monumenta vetuſti
Moris, & antiquas teſtificantur opes.

100. Cvr igitvr cvrrant.] Nunc dicendæ veniunt cauſſæ celerrimi curſus, & poſitæ veſtis: quibus diutiùs inſiſtit.

101. Concipit ille fvgas.] Lege, *concitat ille feras.* & ita liber mss.

102. Vita feris similis.] Diodorus Siculus in primo: Τοὺς δὲ ἐξ ἀρχῆς γεννηθέντας τῶν ἀνθρώπων φασὶν ἐν ἀτάκτῳ καὶ θηριώδει βίῳ καθεστῶτας, σποράδην ἐπὶ τὰς νομὰς ἐξιέναι, καὶ προσφέρεσθαι τῆς τε βοτάνης τὴν προσηνεστάτην καὶ τοὺς αὐτομάτους ἀπὸ τῶν δένδρων καρπούς.

103. Havsta dvabvs aqva.] Cùm neque poculi neque vini vſus erat. Albius Tibullus:

O valeant fruges, ne ſint modò rure puellæ:
Glans alat, & priſco more bibantur aquæ.

104. Et corpora nvda gerebant.] Idem Diodorus mox: Τοὺς οὖν πρώτους τῶν ἀνθρώπων, μηδενὸς τῶν πρὸς βίον χρησίμων εὑρημένου, ἐπιπόνως διάγειν, γυμνοὺς μὲν ἐσθῆτος ὄντας, οἰκήσεως δὲ καὶ πυρὸς ἀήθεις, τροφῆς δ᾽ ἡμέρου παντελῶς ἀνεννοήτους. καὶ γὰρ τὴν συγκομιδὴν τῆς ἀγρίας τροφῆς ἀγνοοῦντας, μηδεμίαν τῶν

τῶν καρπῶν εἰς τὰς ἐνδείας ποιεῖσθαι παράθεσιν. διὸ καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀπόλλυσθαι κατὰ τοὺς χειμῶνας, διά τε τὸ ψύχος καὶ τὴν σπάνιν τῆς τροφῆς. Primus Rex Pelaſgus ſubuenit his malis. Pauſanias lib.VIII. *Pelaſgus igitur cùm regnare cœpiſſet, primùm quidem rudes homines docuit tuguria, ad frigoris, imbrium & æſtus incommoda arcenda, ædificare: idem tunicas facere inſtituit è ſuillis coriis; qualibus his ipſis temporibus in Eubœâ & Phocide tenuiores homines vtuntur.*

Sed, cur præcipuè fugiat velamina Faunus,
Traditur antiqui fabula plena ioci.
Fortè comes dominæ iuuenis Tyrinthius ibat:
Vidit ab excelſo [105] *Faunus vtrumque iugo.*
Vidit, & incaluit: Montanaque numina, dixit,
Nil mihi vobiſcum eſt; hæc meus ardor erit.
Ibat odoratis [106] *humeros perfuſa capillis*
[107] *Meonis,* [108] *aurato conſpicienda ſinu.*
Aurea pellebant [109] *tepidos vmbracula ſoles:*
Quæ tamen Herculeæ ſuſtinuere manus.
Iam Bacchi nemus, & [110] *Tmoli vineta tenebat;*
Heſperus & fuſco roſcidus ibat equo:
Antra ſubit [111] *tophis laqueata & pumice viuo.*
Garrulus in primo limine riuus erat.

105. FAVNVS VTRVMQVE IVGO.] Vetus habet, *loco.*

106. HVMEROS PERFVSA CAPILLIS.] De hac & aliâ crinium texturâ Lucianus ἐν τοῖς Ἔρωσι, ſub finem: Ὁπόσαις δὲ ἀρκεῖν ἡ μέλαινα χαίτη νομίζεται, τὸν γεγαμηκότων πλοῦτον εἰς ταύτην ἀναλίσκουσιν, ὅλην Ἀραβίαν σχεδὸν ἐκ τῶν τριχῶν ἀποπνέουσαι, σιδηρᾶ τε ὄργανα, πυρὸς ἀμβλείᾳ φλογὶ λίαν θέντα, βίᾳ τὴν ἑλίκων οὐλότητα διαπλέκει. καὶ περίεργοι μὲν αἱ μέχρι τῶν ὀφρύων ἐφελκυσθεῖσαι κόμαι, βραχὺ τῷ μετώπῳ μεταίχμιον ἀφιᾶσι, σοβαρῶς δὲ, ἄχρι τῶν μεταφρένων, οἱ ὄπισθεν ἐπισαλεύονται πλόκαμοι. Cùm ſic capillum geſtabant, nodo ad ſummum verticem religabatur. Apuleius de quadam lib. 11. Met. *Vberes enim crines, leniter emiſſos, & ceruice dependulos, ac deinde per colla diſpoſitos, ſenſimq; ſinuato patagio reſidentes, pauliſper ad finem conglobatos, in ſummum verticem nodus adſtrinxerat.* Hic vnus ornatus capitis muliebris: alius erat tutulatus; eidem *ſpiroſus* 11. Mileſiarum: *Quid cum frequenti ſobole ſpiroſus cumulat verticem, vel prolixâ ſerie porrectus dorſa permanat?* Primus in Græco Epigrammate eſt: Πυργοῦσθαι κορύμβοις κεφαλήν. Κόρυμβος concumulatio illa comæ. Heſychius: Κρώβυλος, ὁ ὁμαλὸς τῶν παίδων, ἢ ὁ κόρυμβος τῆς ἐμπλοκῆς ἢ ἔστιν ἀνειλημμένη ἀπὸ μέσου τοῦ μετώπου ἐπὶ τὴν κορυφήν.

107. MEONIS.] Nam Omphale domo Lydiâ. Meones antiquitus dicti Lydiæ populi, Strabo lib. XIII. Τὰ μὲν γὰρ περὶ Κύζικον, Φρύγες ἐπῴκησαν ἕως Πρακτίου, &c. τὸ δὲ Θήβης πεδίον Λυδοὶ οἱ τότε Μῄονες. Herodotus lib. primo ſub initium: Κανδαύλης δὲ ὁ Μύρσου, ὕστατος. οἱ δὲ πρότερον Ἄργωνος βασιλεύσαντες ταύτης τῆς χώρης, ἦσαν ἀπόγονοι Λυδοῦ τοῦ Ἄτυος· ἀπὸ τοῦ ὁ δῆμος Λύδιος ἐκλήθη ὁ πᾶς οὗτος, πρότερον Μῄων καλεόμενος. Non meliùs in aliis, Μαίων: nam Μήων, & Μαίων, ſcripſere Græci veteres. Nomina enim barbarica, teſte eodem Strabone, variis obnoxia mutationibus: hac de cauſsâ, Ὁμοίως, inquit libro XII. δὲ καὶ Βρίγοι, καὶ Βρίγες, καὶ Φρύγες οἱ αὐτοί· καὶ Μυσοὶ, καὶ Μέονες· καὶ Μαίονες, καὶ Μῄονες. ſed Meones antiquior ſcriptura quàm Mæones. Idem lib. XIII. Οὓς ὁ ποιητὴς καλεῖ Μῄονας, οἱ δ' ὕστερον Μαίονας.

108. AV-

108. Avrato sinv.] Pro veſte auro ſparsâ, ſiue acu pictâ, ſiue aureis filis contextâ, ſiue ſegmentatâ: eodem ſenſu *auratum* legitur in auctoribus melioris notæ. Capitolinus in M. Antonino Philoſopho: *Vaſa etiam regia, & veſtem vxoriam ſericam & auratam, gemmasq; etiam multas in repoſtorio ſanctiore Adriani reppererat*. & Trebellius Pollio in duobus Gallienis: *Gladiatores pompaliter ornati cum auratis veſtibus matronarum.* & multò pòſt: *Purpuream tunicam, auratámque virilem, eamdémque manicatam habuit.* Sed noſter, paucis interiectis, hanc eamdem Omphales facit *Getulo murice tinctam*. Compones ex auro & purpurâ veſtem χιτῶνα ὁλοπόρφυρον, χρυσῷ κατάπαστον, ſiue meliùs, διάχρυσον σηρικόν; coloris verò purpurei, non ex lanâ: nam tunicæ epithetum eſt *tenuis*, quod Latinis ſcio paſſim pro ſerico in vſu. Poëta de crocotâ:

—— Tenui ſuccincta crocotâ.

Hanc è ſerico fuiſſe, expreſsè ſubindicat Comici Scholiaſtes, cùm de eâdem veſte: Κροκωτὸν, inquit, ἀπὸ πλώνης ἔνδυμα. & de Coâ veſte Tibullus:

Huic ſint & tenues veſtes, quas femina Coa
Texuit, auratas diſpoſuitque vias.

Coam bombycem & Aſſyriam cum ſericâ ſine controuerſiâ miſce. Sit mihi vt antiquo fides: nomen enim ſericum poſt notos Seres innotuit: priùs Coa, Aſſyria, Medica. Perſica veſtis, vt arbitror, eadem cum eâ quæ poſteà *ſerica* dicta. Porrò de Medicâ claré Procopius libro primo Perſicorum: Αὕτη δέ ἐστιν ἡ μέταξα, ἐξ ἧς εἰώθασι τὴν ἐσθῆτα ἐργάζεσθαι, ἣν πάλαι μὲν Ἕλληνες Μηδικὴν ἐκάλουν, τανῦν δὲ σηρικὴν ὀνομάζουσιν. Vide & Marſilium Cagnatum Variar. Obſer. lib. IV. cap. XI.

109. Tepidos vmbracvla soles.] Vmbraculum τὸ σκιάδιον: quod ex pellibus & è qualibet diuite materiâ concinnari poterat, quæ ſolis radios arceret. Recentiores Græci dixere σκιάδιον pileum Magni Domeſtici. Vide Codinum Curopalatam.

110. Tmoli vineta.] Τμῶλος Lydiæ mons imminet Sardibus: quæ olim regia fuit Lydorum. Plinius: *Celebratur maximè Sardibus in latere Tmoli montis, qui anteà Timolus appellabatur, vitibus conſitus*. Hinc noſtro, *vineta Tmoli*, & Græcis celebris οἶνος Τμωλίτης. de quo Strabo libro XIV. Τμῶλος, καὶ ἡ Κατακεκαυμένη, καὶ Κνίδος, καὶ Σμύρνα, καὶ ἄλλοι ἀσημότεροι τόποι διαφόρως χρηστοινοῦσιν.

111. Tophis laqveata.] Naturâ magiſtrâ: nam tophus eſt natiuus.

Dumque parant epulas potandáque vina miniſtri;
Cultibus 112 *Alciden induit illa ſuis.*
113 *Dat tenues tunicas Getulo murice tinctas:*
Dat tenuem zonam, quâ modò cincta fuit.
Ventre minor zona eſt: 114 *tunicarum vincla relaxat,*
Vt poſſet magnas exſeruiſſe manus.
Fregerat armillas non illa ad brachia factas:
115 *Scindebant magni vincula parua pedes.*

112. Alciden indvit illa svis.] O virô forti iniuriam! ſed quia mortalis, ὀλιγηγενής: nūc tamen id factum Herculis Tertullianus in Pallio: *Turpiùs adhuc libido virum cultu transfigurauit, quàm aliqua materna formido; tametſi adoratur à vobis, qui erubeſcendus eſt, Scytaloſagittipelliger ille, qui totam epitheti ſui ſortem cum muliebri cultu compenſauit. Tantum Lydiæ clancularia licuit, vt Hercules in Omphale, & Omphale in Hercule proſtitueretur.*

113. Dat

113. DAT TENVES TVNICAS.] Has *ἀβρὰν κύπασσιν* vocauit Diotimus Poëta vetus; traditque ab eâdem in templo Dianæ conſecratas in hoc Epigrammate, neſcio an adhuc edito:

> *Χαῖρέ μοι ἀβρὲ κύπασσι, τὸν ὀμφαλίη ποτὲ λύδη*
> *Λυσαμένη φιλότητ᾽ ἦλθεν ἐς Ἡρακλέους·*
> *Ὄλβιος ἦσθα κύπασσι, καὶ ὡς τοτὲ καὶ πάλιν ὡς νῦν*
> *Χρύσιον Ἀρτεμίδος τοῦτ᾽ ἐπέβης μέλαθρον.*

De huiuſmodi veſte conſulendi Græci philologi, qui non omnes, vt hic, ſcripſere *κύπασσιν* duplici *σσ*. Heſychius: Κύπασις, περίζωμα καὶ χιτῶνος εἶδος. Alcæus: Παρ δὲ ζώματα πολλὰ καὶ κυπασίδες, non, *κυπατίδες*, ex emendatione v. cl. If. Caſauboni.

114. TVNICARVM VINCLA RELAXAT.] Non verior vnius libri editio, *tunicarum vincula laxant.*

115. SCINDEBANT VINCVLA PARVA PEDES.] Quippe feminea; eademq; non laxa ipſis geſtari ſolita: quam phreneſim, inter alias, mulierum notauit Lucianus ἐν τοῖς Ἔρωσι: Καὶ μὴν τοῦ ἀνθοβαφῆ πέδιλα, τῆς σαρκὸς ἐνδοτέρω τοὺς πόδας ἐπισφίγγοντα.

> *Ipſa capit [116] clauamque grauem, ſpoliumque leonis,*
> *Conditaque in pharetrâ tela minora ſuâ.*
> *Sic epulis functi, ſic dant ſua corpora ſomno:*
> *Et poſitis iuxtà [117] ſecubuere toris.*
> *Cauſſa, [118] repertori vitis quia ſacra parabant:*
> *Quæ facerent purè, cùm foret orta dies.*

116. CLAVAMQVE GRAVEM.] Seneca in Hercule Oetæo: *Poſuitque claua pondus.*

117. SECVBVERE TORIS.] Nam in caſto fuiſſe debebant, qui manè ſe rei ſacræ immiſturi erant: receptiſſimus ritus apud veteres, ſi aliquis receptior. In ſacris Iſidis factitatum obſeruo diſertim ex Iuuenale: vbi maritus, ſi puris & obſeruandis diebus à concubitu vxorio non abſtinuerat, veniam à Deâ impetrat pro violato cadurco. Quid *cadurcum*, pridem explicarunt magni nominis litterati; ſed hæc Satyricus:

> *Ille petit veniam, quoties non abſtinet vxor*
> *Concubitu ſacris obſeruandiſq; diebus:*
> *Magnaq; debetur violato pœna cadurco.*

Inde lectum, in quo per eos dies cubabant, variis herbis ſubſternebant, quibus vis aliqua ad tutelam caſtitatis: quod ſummâ curâ factum Athenis in Theſmophoriis. erat autem in vſu conyza. Nicandri Scholiaſtes ad Theriaca: Κόνυζα εἶδος βοτάνης· καταψυκτικὴ δὲ αὕτη πρὸς συνουσίαν, διὸ ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις ἐστρώννυντο. & ille Poëtæ Syracuſani ad Idyll. Κόνυζα, φυτὸν χορτῶδες, ὃ αἱ Θεσμοφοριάζουσαι διὰ τὴν ἁγνείαν στιβαδοποιοῦσαι. δοκεῖ γὰρ ἡ βοτάνη, ψυχρὰ οὖσα, ἐπέχειν τὰς πρὸς συνουσίαν ὀρέξεις. Pari modo ad idem recepta pinus folia, cneorum, vitex, & allia, vt ſcribit Etymologici auctor. Iuuit & cicutæ liquor. Gloſſæ veteres Perſij: *Cicuta hîc genus liquoris eſt, quòd calorem in nobis frigoris ſui vi extinguit: ideò Sacerdotes Cereris Eleuſinæ, quibus vſus Veneris interdicebatur, hoc liquoris genere vngebantur, vt à concubitu ſe abſtinerent.*

118. REPERTORI VITIS QVIA SACRA PARABANT.] Huic potiſſimùm, cuius Γεραιραὶ in Limnis, vbi fiebant τὰ ἀρχαιότερα Διονύσια, cogebantur, antequam ſacra attrectarent, hanc ſacramenti formulam proferre: Ἁγιστεύω καὶ εἰμὶ καθαρὰ καὶ ἁγνὴ ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν οὐ καθαρευόντων, καὶ ἀπ᾽ ἀνδρὸς συνουσίας·

K καὶ

καὶ τὰ Θεόγνια, καὶ Ἰοβακχεῖα γεραίρω τῷ Διονύσῳ κατὰ τὰ πάτρια, καὶ ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις. Sunt verba Demoſthenis.

Noctis erat medium (quid non amor improbus audet?)
Roſcida per tenebras Faunus ad antra venit.
Vtque videt comites ſomno [119] vinoque grauatos,
Spem capit in dominis eſſe ſoporis idem.
Intrat: & huc illuc temerarius errat adulter;
Et præfert cautas ſubſequiturque manus.
Venerat ad ſtrati captata cubilia lecti:
Et felix primâ ſorte futurus erat.
Vt tetigit fului [120] ſetis hirſuta leonis
Vellera, pertimuit, ſuſtinuitque manus:
Attonitusque metu rediit. ceu ſæpè viator
Turbatum viſo rettulit angue pedem.
Inde tori, qui iunctus erat, velamina tangit
Mollia; mendaci decipiturque notâ.
[121] *Aſcendit;* [122] *ſpondâque ſibi propiore recumbit:*
Et tumidum cornu durius inguen erat.
Intereà tunicas orâ ſubducit ab imâ:
Horrebant denſis aſpera crura pilis.
[123] *Cetera tentantem cubito Tirynthius heros*
Reppulit: è ſummo decidit ille toro.
[124] *Fit ſonus, & comites inclamat; lumina poſcit*
Mæonis. illatis ignibus acta patent.
Ille gemit, lecto grauiter deiectus ab alto:
Membraque de durâ vix ſua tollit humo.
Ridet & Alcides, & qui videre iacentem:
Ridet amatorem [125] Lyda puella ſuum.
Veſte Deus luſus: [126] *fallentes lumina veſtes*
Non amat; & nudos ad ſua ſacra vocat.

119. VINOQVE GRAVATOS.] Euariant codices, è quibus diuerſæ editiones ſunt, *ſolutos, ſopitos, ſepultos.*

120. SETIS HIRSVTA LEONIS VELLERA.] Quibus Omphale Herculem mentiebatur.

121. ASCENDIT.] Oſtendit hac voculâ fuiſſe λέχον eiuſdem βατήριον. Hæc pro litteratis.

122. SPONDAQVE SIBI PROPIORE.] Sponda ſignificat hîc quamlibet cubilis partem: & benè. Nam *ſpondas* dixere Latini vtraque lecti latera, ſed cum diſcrimine: nam quæ parieti hærebat *interior* dicta, ſiue *pluteus*, altera *exterior*, ſiue *prior*. in hac cubaſſe viros obſeruo. Marcellus Empiricus: *Faculâ, quâ infectores vtuntur, ſi ſpondam lecti priorem quâ vir cubat perunxeris, & ſpondæ medio inligaueris, dolores capitis remediabis.*

123. CETERA TENTANTEM.] Αἰδοῖα.

124. FIT SONVS, ET COMITES.] Elegantiùs longè & venuſtiùs antiquæ membranæ:

Fit ſonus, inclamat comites, & lumina poſcit.

125. LYDA PVELLA SVVM.] De eâdem Propertius:

Lydia Gygæo tincta puella lacu.

126. FALLENTES LVMINA VESTES NON AMAT.] En ſecundam cauſſam nudi inceſſus: nunc penſita aliam, quæ ſubſequitur.

[127] Adde peregrinis cauſſas, mea Muſa, Latinas;
[128] Inque ſuo noſter puluere currat equus.
Cornipedi Fauno cæsâ de more capellâ,
Venit ad exiguas turba vocata dapes.
Dumque ſacerdotes [129] veribus tranſſuta ſalignis
[130] Exta parant, medias ſole tenente vias;
Romulus, & frater, paſtoraliſque iuuentus
Solibus & campo corpora nuda dabant.
Cæſtibus, & iaculis, [131] & miſſi pondere ſaxi
Brachia per luſus experienda dabant.
Paſtor ab excelſo, Per deuia rura iuuencos,
Romule, prædones, & Reme, dixit, agunt.
Longum erat armari. diuerſis exit vterque
Partibus: occurſu præda retenta Remi eſt.
Vt rediit; veribus ſtridentia detrahit exta,
Atque ait: Hæc certè non niſi victor edet.
Dicta facit, Fabiique ſimul: venit irritus illuc
Romulus, & menſas oſſaque nuda videt.
Riſit, & indoluit Fabios potuiſſe Remumque
Vincere; [132] Quintilios non potuiſſe ſuos.
[133] Fama manet facti: poſito velamine currunt:
Et memorem famam, qui benè geſſit, habet.

127. ADDE PEREGRINIS.] Vt Græci, quidquid ſuum non erat, *barbarum & exoticum* dixere; ita Romani *peregrinum:* vnde his *peregrina lingua*, quæuis extera; *peregrina ſacra*, quæ colebantur eorum more à quibus accepta: vt hæc Lupercalia, illa Matris Idææ, & ſexcenta.

128. INQVE SVO NOSTER.] Libri aliquot, *Inq; tuo noſter.*

129. VERIBVS TRANSSVTA SALIGNIS.] Codex ſcriptus, *veribus transfixa.*

130. EXTA PARANT.] Ex ritu antiquiſſimo, & exta ex victimâ ſibi parare, eademque aſſa, non elixa. Antiphanes: Ζωμὸν δὲ οὐκ ἐπόει Ὅμηρος θύων βοῦς, οὐδὲ ἧψε κρέα· οὐδ' ἐγκέφαλον, ὤπτα δὲ καὶ τὰς κοιλίας· οὕτω σφόδρα ἦν ἀρχαῖος.

131. ET MISSI PONDERE SAXI.] Solo brachio, an fundâ ſe exercuerint, ex his non colligo; licet veteres Gloſſæ λιθοβόλους *fundibalos* exponant: in quâ voculâ nihil τῆς σφενδόνης.

132. QVINTILIOS NON POTVISSE SVOS.] In noſtro antiquiſſimo, *Quinctilios.* Legas vt lubet: vtroque modo hanc familiam ſcripſere priſci.

133. FAMA MANET FACTI.] Allucinaris, Ouidi. Túncne aliquid noui à Romulo & ſociis in poſterum introductum? non hercule, ſed nudi ſe exercebant: quia veſtimenta poſuerant ob ſacrificium Pani peractum, ex more antiquiſſimo, recepto ab Euandri aduentu. Dionyſius ex auctoritate viri magni, cuius verba ſuprà eiuſdem patriâ linguâ dedi. *Aelius Tubero, vir grauis & ſcriptor diligens, tradit, Numitoris paſtores inſidiis elegiſſe tempus, quo iuuenes Romulus & Remus Pani Lupercalia, ſacrum Arcadicum, ex Euandri in-*

 ſtituto

ſtituto erant celebraturi; quando mos erat, vt inter Palatini montis incolas iuuentus poſt cæſas hoſtias è Lupercali nuda circum vicum curſitaret, pudendis tantùm recèns mactatarum pecudum exuuiis ſuccinctis: id erat luſtrationis genus quoddam vicanis receptum vſu patrio. quod nunc quoque ſolet fieri.

Forſitan & quæras, [134] *cur ſit locus ille Lupercal;*
[135] *Quæve locum tali nomine cauſſa notet.*
[136] *Siluia Veſtalis cæleſtia ſemina partu*
Ediderat, [137] *patruo regna tenente ſuo.*
Is iubet auferri paruos, & in amne necari.
[138] *Quid facis? ex ipſis Romulus alter erit.*
Juſſa recuſantes peragunt lacrymoſa miniſtri:
Flent tamen, & geminos in loca iuſſa ferunt.
Albula, quem Tiberim merſus Tiberinus in vndis
Reddidit, [139] *hibernis fortè tumebat aquis.*
Hîc, vbi nunc fora ſunt, [140] *lintres errare videres:*
[141] *Quaque iacent valles, maxime Circe, tuæ.*

134. CVR SIT LOCVS ILLE LVPERCAL.] Quærit etymon Lupercalis; quod locus in quo Fauni ſacra fiebant. Et primò ad lucem narratiunculæ præfero Dionyſij verba de nemore, quò ſcapha cum geminis expoſitis receſſit: Ἐλέγετο δὲ Πανὸς εἶναι τὸ νάπος, καὶ βωμὸς ἦν αὐτόθι τοῦ θεοῦ.

135. QVÆVE LOCVM TALI.] Codices aliquot, *Quæve diem tali*: hanc autem eſſe veram γραφὴν affirmare non audeo.

136. SILVIA VESTALIS.] Hinc eadem de ſe ipsâ in III.

Ignibus Iliacis aderam, cùm lapſa capillis
Decidit ante ſacros lanea vitta focos.

137. PATRVO REGNA TENENTE SVO.] Amulio; qui, fratre pulſo, regnum occupauit.

138. QVID FACIS? EX IPSIS.] Germana lectio mei libri, *Quid facis? ex iſtis.*

139. HIBERNIS FORTE TVMEBAT AQVIS.] M. Varro lib. IV. de L. L. *Germalum à germanis Romulo & Remo, quòd ad ficum ruminalem & hi inuenti, quò aqua hiberna Tiberis eos detulerat in alueolo expoſitos.* Clarum ex his, hiemali tempore in lucem editos. In hanc rem tritiſſimum Tarrutij Mathematici locum prætereo, vt ſatis à Criticis & Chronologis excuſſum; & obiter corrigo Plutarchum in Romulo, vbi de Germalo agens, Ὃ νῦν Κερμαλὸν, inquit, καλοῦσι, πάλαι δὲ Γερμανὸν, ὡς ἔοικεν, ὅτι καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, Γερμανοὺς ὀνομάζουσιν. Legendum omnino, Ὃ νῦν Γερμαλὸν, vt pateat cum Varrone diſcrimen antiquioris voculæ.

140. LINTRES ERRARE VIDERES.] Et in VI.

Hîc vbi nunc fora ſunt vdæ tenuere paludes:
Amne redundanti foſſa madebat aquâ.

141. QVAQVE IACENT VALLES.] Vallis Circi maximi eadem cum eâ, quæ dicta *Murcia*, caueæ clamoribus nobilis. obuium in multis.

Huc vbi venerunt (neque enim procedere poſſunt
Longiùs) ex illis vnus & alter ait:
Ah quàm ſunt ſimiles! ah quàm formoſus vterque eſt!
Plus tamen ex iſtis [142] *iſte vigoris habet.*

Si

Si genus arguitur vultu; niſi fallit imago,
Neſcio quem è vobis ſuſpicor eſſe Deum.
At ſi quis veſtræ Deus eſſet originis auctor;
In tam præcipiti tempore ferret opem.
Ferret opem certè, 143 *ſi non ope mater egeret:*
Quæ facta eſt vno mater & orba die.
144 *Nata ſimul, moritura ſimul, ſimul ite ſub vndas*
Corpora. deſierat: depoſuitque ſinu.
Vagierant ambo pariter: 145 *ſenſiſſe putares.*
Hi redeunt vdis in ſua tecta genis.
Suſtinet impoſitos ſummâ 146 *cauus alueus vndâ.*
Ah quantum fati parua tabella tulit!
Alueus in limo 147 *ſiluis appulſus opacis*
Paulatim fluuio deficiente ſedet.

142. ISTE VIGORIS HABET.] Haud dubiè hic Romulus.

143. SI NON OPE MATER EGERET.] Nam ſacerdos illicò vincta, in cuſtodiam data.

144. NATA SIMVL, MORITVRA SIMVL.] Verba famuli lacrymantis ad puellulos.

145. SENSISSE PVTARES.] Idem noſter in re ſimili finxit de filio Canaces Epiſtolâ XI.

Iamq; dari paruum canibusq; auibusq; nepotem
Iuſſerat; in ſolis deſtituitq; locis.
Vagitus dedit ille miſer; ſenſiſſe putares:
Quâque ſuum poterat voce rogabat auum.

146. CAVVS ALVEVS VNDA.] Hac voculâ plura adſignificarunt veteres: hîc valet pro *cauato ligno*, vt apud Phœdrum Auguſti libertum:

Alueolo cœpit ligneo conſpergere
Humum æſtuantem. ——

Eſt & Latinis *alueus* πύελος, quod Græcis ſolium balneare. Scholion apud Carcinum:

Ἐν ταυτῷ πυέλῳ τόν τ᾽ ἀγαθὸν, τόν τε κακὸν λοεῖ.

147. SILVIS APPVLSVS OPACIS.] Inſerendus huc omnino locus iſte Dionyſij: Ἡ δὲ λύκαινα οὐ μάλα ἀγελαίνουσα τῶν ἀνθρώπων τῇ προσόδῳ, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἂν χειροήθης, ἀποςᾶσα τῶν βρεφῶν ἠρέμα, καὶ κατὰ πολλὴν ἀλογίαν τοῦ ποιμενικοῦ ὁμίλου, ἀπῄει. καὶ, ἦν γάρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς χῶρος ὕλῃ βαθείᾳ συνηρεφής, καὶ πέτρα κοίλη πηγὰς ἀνιεῖσα· ἐλέγετο δὲ Πανὸς εἶναι τὸ νάπος, καὶ βωμὸς ἦν αὐτόθι τοῦ θεοῦ· εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἐλθοῦσα ἀποκρύπτεται.

Arbor erat: remanent veſtigia: 148 *quæque vocatur*
Rumina nunc ficus, 149 *Romula ficus erat.*
*Venit ad expoſitos (*150 *mirum) lupa feta gemellos.*
Quis credat pueris non nocuiſſe feram?
Non nocuiſſe parum eſt, prodeſt quoque. quos lupa nutrit,
Perdere cognatæ ſuſtinuere manus.
Conſtitit, & caudâ teneris blanditur alumnis;
151 *Et fingit linguâ corpora bina ſuâ.*

Marte ſatos ſcires: timor abfuit, vbera ſugunt;
Nec ſibi promiſſi lactis aluntur ope.
[152] *Illa loco nomen fecit: locus ille Lupercal.*
Magna dati nutrix [153] *præmia lactis habet.*

148. QVÆQVE VOCATVR RVMINA.] A mammâ: Gloſſæ, *rumis*, θηλὴ, ἀρχαϊκῶς. Feſtus: *Mamma autem rumis dicitur ſiue ruma*; & *rumen*, ni falſa editio Plinij in his: *Quoniam ſub eâ inuenta eſt lupa infantibus præbens rumen.* quod non puto; nam à rumine dixerunt ficum *ruminam*, & *ruminalem.*

149. ROMVLA FICVS ERAT.] Legit Vir magnus,

Romula nunc ficus, Rumina ficus erat.

ſed non ex vero. Liuius: *Vbi nunc ficus Ruminalis eſt, quam Romularem vocatam ferunt.* Antiquius ergo fuit arbori nomen Romularis.

150. (MIRVM) LVPA FETA GEMELLOS.] Sic creditum; vt etiam de Lycaſto & Parrhaſio, qui in regnum Arcadicum ſucceſſerunt, ſi vera refert Zopyrus Byzantius.

151. ET FINGIT LINGVA.] Vt in quinto huius Operis de Achille iuxta ægrum Chironem, *manibus fingebat amicis*. Sed valdè placet ſcriptura hæc, *Et lingit linguâ.* Vtraque eſt ad fidem hiſtoricam. Halicarnaſſenſis: *Lupa fortè ſuperueniens diſtentis à recenti partu vberibus, mammas eis præbuit, linguâ ſimul ablambens lutum quo ſe inquinauerant.*

152. ILLA LOCO NOMEN FECIT.] Plutarchus in Romulo: Ἀλλὰ τοῦτο μὲν κοινόν ἐστι· δοκεῖ γὰρ ἀπὸ τῆς λυκαίνης γεγονέναι τοὔνομα. καὶ γὰρ ἀρχομένους τῆς περιδρομῆς τοὺς Λουπέρκους ὁρμᾶν ἐντεῦθεν ὅπου τὸν Ῥωμύλον ἐκτεθῆναι λέγουσι.

153. PRÆMIA LACTIS HABET.] Repenſum honorem; vt Propertianum illud:

O vigil iniuſtæ præmia ſortis habes.

Quis vetat [154] *Arcadio dictos à monte Lupercos?*
Faunus in Arcadiâ [155] *templa Lycæus habet.*

154. ARCADIO DICTOS A MONTE LVPERCOS?] Accedit nouum alterum etymon, à Lycæo ſcilicet Arcadiæ monte. *Lupercum* enim verè reddes Græcè Λύκαιον, & *Lupercalia* Λύκαια: quæ feſta in eâ regione antiquiſſima. & congruunt aliquantulùm cum noſtris. Plutarchus in vitâ Cæſaris: Ἦν μὲν γὰρ ἡ τῶν Λουπερκαλίων ἑορτὴ, περὶ ἧς πολλοὶ γράφουσιν, ὡς ποιμένων τὸ παλαιὸν εἴη, καί τι καὶ προσήκει τοῖς Ἀρκαδικοῖς Λυκαίοις. Hæc inſtituta à Lycaone Pelagi filio. Vide Pauſaniam ſub initium lib. VIII.

155. TEMPLA LYCÆVS HABET.] Idem ſcriptor in Arcadicis: Ἔστι δὲ ἐν τῷ Λυκαίῳ Πανός τε ἱερὸν, καὶ περὶ αὐτὸ ἄλσος δένδρων καὶ ἱππόδρομός τε, καὶ πρὸ αὐτοῦ στάδιον. τὸ δὲ ἀρχαῖον τῶν Λυκαίων ἦγον τὸν ἀγῶνα ἐνταῦθα. Mentio & Panis huius cognomenti in Epigrammate Leonidæ Tarentini:

Ὁ κρῆς Θηρίμαχος τὰ λαγωβόλα Πανὶ Λυκαίῳ
Ταῦτα πρὸς Ἀρκαδικοῖς ἐκρέμασε σκοπέλοις.

Nupta quid exſpectas? non tu pollentibus herbis,
Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe [156] *fecundæ patienter verbera dextræ,*
Iam ſocer optatum nomen habebit aui.
[157] *Nam fuit illa dies, durâ cùm ſorte maritæ*
Reddebant vteri pignora rara ſui.

Quid

Quid mihi, clamabat, prodeſt rapuiſſe Sabinas,
Romulus, (hoc illo ſceptra tenente fuit:)
Si mea non vires, ſed bellum iniuria fecit?
Vtilius fuerat non habuiſſe nurus.

156. FECVNDÆ PATIENTER VERBERA DEXTRÆ.] Plutarchus in Romulo: Αἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ γυναῖκες οὐ φεύγουσι τὸ παίεσθαι, νομίζουσαι πρὸς εὐτοκίαν καὶ κύησιν συνεργεῖν. *Mulieres adultæ non declinant verbera, proficere ea ad conceptionem & partum ratæ.* idque non à plebeis ſolum, ſed à nobiliſſimis matronis factitatum. Idem in C. Cæſare: Πολλαὶ δὲ καὶ τῶν ἐν τέλει γυναικῶν ἐπίτηδες ὑπαντῶσαι παρέχουσιν, ὥσπερ ἐν διδασκάλου, τὼ χεῖρε ταῖς πληγαῖς, πεπεισμέναι πρὸς εὐτοκίαν κυούσαις, ἀγόνοις δὲ πρὸς κύησιν ἀγαθὸν εἶναι.

157. NAM FVIT ILLA DIES.] Aperit nunc vnde mos fuerit Lupercis, pellibus caprarum obuias quaſque cædendi: hæc enim verbera non ex Euandri aduentu, ſed poſt annos plurimos, poſt raptas Sabinas, vt vides, in Vrbe recepta. Subiicit ergo, quod in alio non reperies, ob diuturnam in concipiendo ſterilitatem, à ſexu muliebri aditum lucum Iunonis Lucinæ; cumque ſuppliciter medelam à Deâ his malis optaret, auditum ex luco ferunt, vt hircus nuptas iniret. Quod inſignis Augur Etruſcus interpretatus, cædendas mulieres corio caprarum, quas Luperci Deo Pani facerent. Dictum factum: priſtinæ fecunditati matronæ reſtituuntur, Lupercis ius verberum datum.

Monte ſub Exquilio [158] multis inciduus annis,
Iunonis magnæ nomine [159] lucus erat.
Huc vbi venerunt, pariter nuptæque virique
Suppliciter poſito procubuere genu;
Cùm ſubitò motæ tremuere cacumina ſiluæ,
Et Dea per lucos mira locuta ſuos.
[160] *Italidas matres, inquit, ſacer hircus inito.*
Obſtupuit dubio territa turba ſono.
Augur erat: (nomen longis intercidit annis:)
Nuper [161] ab Etruſcâ venerat exſul humo.
Ille caprum mactat: iuſſæ [162] ſua terga puellæ
[163] *Pellibus exectis percutienda dabant.*
Luna reſumebat decimo [164] noua cornua motu,
Virque pater ſubitò nuptaque mater erat.
Gratia Lucinæ: [165] dedit hæc tibi nomina lucus:
Aut quia principium tu Dea lucis habes.
Parce, precor, grauidis [166] facilis Lucina puellis:
Maturumque vtero molliter aufer onus.

158. MVLTIS INCIDVVS ANNIS.] Alij habent, *incæduus annis*. Vtrumque Latinis receptum, qui quædam à *cædo* pronuntiarunt, quaſi à *cido*: vt *ancile*, pro *ancæle*; *recido*, pro *recædo*; & econtrà: vt *ancæſa*, quæ vaſa antiquitus cælata, quòd circumcædendo talia fierent, auctore Feſto Pompeio.

159. LVCVS ERAT.] Varro de hoc lib. IV. L.L. in Exquiliarum etymologiâ: *Alij ab eo quòd exculta à rege Tullio eſſent. Huic origini magis concinunt luci vicini; quòd ibi lucus Fagutalis, & lucus Mephitis, & lucus Iunonis Lucinæ: quorum anguſti fines: non mirum. iam diu enim latè auaritia vna eſt.*

160. ITA-

96. Nemoris ivga Nonacrini.] Nonacris etiam inter colles Arcadicos. Adi Plinium lib. iv. cap. vi. Is vnus e quo fluebat ſtygos hydor: cuius admiranda petas è Vitruuio lib. viii. cap. iii.

97. Pan illic nvmen aqvarvm.] Hinc in Græcorum Epigrammatis nil frequentiùs reperies, quàm Pani deo vota piſcatorum. de his alicubi Zoſimus Thaſius:

—— Πρὸς νηῷ Πανὸς ἔθηκε λίνα.

ad felicem ſanè capturam.

98. Transtvlit Evander.] Quo tempore, iam notauimus primo Faſtorum.

99. Dialis erat.] Ne titubes. Idcircò huius ſacris flamen hic affuit; quia Pan vniuerſa natura creditus, & ipſe Iupiter: norunt Mytici.

[100] Cur igitur currant; & cur, ſi currere mos eſt,
Nuda ferant poſitâ corpora veſte, rogas?
Ipſe Deus velox diſcurrere gaudet in altis
Montibus; & ſubitas [101] concipit ille fugas.
Ipſe Deus nudus nudos iubet eſſe miniſtros:
Nec ſatis ad curſus commoda veſtis erat.
Ante Iouem genitum terras habuiſſe feruntur
Arcades: & Lunâ gens prior illa fuit.
[102] Vita feris ſimilis nullos agitata per vſus:
Artis adhuc expers & rude vulgus erat.
Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas:
Nectar erat palmis [103] hauſta duabus aqua.
Nullus anhelabat ſub adunco vomere taurus:
Nulla ſub imperio terra colentis erat:
Nullus adhuc erat vſus equi: ſe quiſque ferebat:
Ibat ouis lanâ corpus amicta ſuâ.
Sub Ioue durabant, [104] & corpora nuda gerebant,
Docta graues imbres & tolerare Notos.
Nunc quoque detecti referunt monumenta vetuſti
Moris, & antiquas teſtificantur opes.

100. Cvr igitvr cvrrant.] Nunc dicendæ veniunt cauſſæ celerrimi curſus, & poſitæ veſtis: quibus diutiùs inſiſtit.

101. Concipit ille fvgas.] Lege, *concitat ille feras.* & ita liber mss.

102. Vita feris similis.] Diodorus Siculus in primo: Τοὺς δὲ ἐξ ἀρχῆς γεννηθέντας τῶν ἀνθρώπων φασὶν ἐν ἀτάκτῳ δὲ θηριώδει βίῳ καθεστῶτας, σποράδην ἐπὶ τὰς νομὰς ἐξιέναι, καὶ προσφέρεσθαι τῆς τε βοτάνης τὴν προσηνεστάτην καὶ τοὺς αὐτομάτους ἀπὸ τῶν δένδρων καρπούς.

103. Havsta dvabvs aqva.] Cùm neque poculi neque vini vſus erat. Albius Tibullus:

O valeant fruges; ne ſint modò rure puellæ:
Glans alat, & priſco more bibantur aquæ.

104. Et corpora nvda gerebant.] Idem Diodorus mox: Τοὺς οὖν πρώτους τῶν ἀνθρώπων, μηδενὸς τῶν πρὸς βίον χρησίμων εὑρημένου, ἐπιπόνως διάγειν, γυμνοὺς μὲν ἐσθῆτος ὄντας, οἰκήσεως δὲ καὶ πυρὸς ἀήθεις, τροφῆς δ' ἡμέρου παντελῶς ἀνεννοήτους. καὶ γὰρ τὴν συγκομιδὴν τῆς ἀγρίας τροφῆς ἀγνοοῦντας, μηδεμίαν

τῶν

τὴν καρπῶν εἰς τὰς ἐνδείας ποιεῖσθαι παρεδίδαξε. διὸ καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀπόλλυσθαι κατὰ τοὺς χειμῶνας, διά τε τὸ ψῦχος καὶ τὴν σπάνιν τῆς τροφῆς. Primus Rex Pelaſgus ſubuenit his malis. Pauſanias lib. VIII. *Pelaſgus igitur cùm regnare cœpiſſet, primùm quidem rudes homines docuit tuguria, ad frigoris, imbrium & æſtus incommoda arcenda, ædificare: idem tunicas facere inſtituit è ſuillis coriis; qualibus his ipſis temporibus in Eubœâ & Phocide tenuiores homines vtuntur.*

Sed, cur præcipuè fugiat velamina Faunus,
Traditur antiqui fabula plena ioci.
Fortè comes dominæ iuuenis Tyrinthius ibat:
Vidit ab excelſo [105] *Faunus vtrumque iugo.*
Vidit, & incaluit: Montanaque numina, dixit,
Nil mihi vobiſcum eſt; hæc meus ardor erit.
Ibat odoratis [106] *humeros perfuſa capillis*
[107] *Meonis,* [108] *aurato conſpicienda ſinu.*
Aurea pellebant [109] *tepidos vmbracula ſoles:*
Quæ tamen Herculeæ ſuſtinuere manus.
Iam Bacchi nemus, & [110] *Tmoli vineta tenebat;*
Heſperus & fuſco roſcidus ibat equo:
Antra ſubit [111] *tophis laqueata & pumice viuo.*
Garrulus in primo limine riuus erat.

105. FAVNVS VTRVMQVE IVGO.] Vetus habet, *loco*.

106. HVMEROS PERFVSA CAPILLIS.] De hac & aliâ crinium texturâ Lucianus ἐν τοῖς Ἔρωσι, ſub finem: Ὁπόσαις δὲ ἀρκεῖν ἡ μέλαινα χαίτη νομίζεται, τὸν γεγαμηκότων πλοῦτον εἰς ταύτην ἀναλίσκουσιν, ὅλην Ἀραβίαν σχεδὸν ἐκ τῶν τριχῶν ἀποπνέουσαι, σιδηρᾶ τε ὄργανα, πυρὸς ἀμβλείᾳ φλογὶ λίαν θέντα, βίᾳ τῶν ἑλίκων οὐλότητα διαπλέκει. καὶ περίεργοι μὲν αἱ μέχρι τῶν ὀφρύων ἐφελκυσμέναι κόμαι, βραχὺ τῷ μετώπῳ μεταίχμιον ἀφιᾶσι, σοβαρῶς δὲ, ἄχρι τῶν μεταφρένων, οἱ ὄπισθεν ἐπισαλεύονται πλόκαμοι. Cùm ſic capillum geſtabant, nodo ad ſummum verticem religabatur. Apuleius de quadam lib. 11. Met. *Vberes enim crines, leniter emiſſos, & ceruice dependulos, ac deinde per colla diſpoſitos, ſenſimque ſinuato patagio reſidentes, pauliſper ad finem conglobatos, in ſummum verticem nodus adſtrinxerat.* Hic vnus ornatus capitis muliebris: alius erat tutulatus; eidem *ſpiroſus* 11. Mileſiarum: *Quid cum frequenti ſobole ſpiroſus cumulat verticem, vel prolixâ ſerie porrectus dorſa permanat?* Primus in Græco Epigrammate eſt: Πυργοῦσθαι κορύμβοις κεφαλήν. Κόρυμβος concumulatio illa comæ. Heſychius: Κρώβυλος, ὁ ὁμαλὸς τῶν παίδων, ἢ ὁ κόρυμβος τῆς ἐμπλοκῆς ἤ ἐστιν ἀνειλημμένη ἀπὸ μέσου τοῦ μετώπου ἐπὶ τὴν κορυφήν.

107. MEONIS.] Nam Omphale domo Lydiâ. Meones antiquitus dicti Lydiæ populi. Strabo lib. XIII. Τὰ μὲν γὰρ περὶ Κύζικον, Φρύγες ἐπῴκησαν ἕως Πρακτίου, &c. τὸ δὲ Θήβης πεδίον Λυδοὶ οἱ τότε Μήονες. Herodotus lib. primo ſub initium: Κανδαύλης δὲ ὁ Μύρσου, ὕστατος. οἱ δὲ πρότερον Ἄγρωνος βασιλεύσαντες ταύτης τῆς χώρης, ἦσαν ἀπόγονοι Λυδοῦ τοῦ Ἄτυος· ἀπὸ τοῦ ὁ δῆμος Λύδιος ἐκλήθη ὁ πᾶς οὗτος, πρότερον Μήων καλεόμενος. Non meliùs in aliis, Μαίων: nam Μήων, & Μαίων, ſcripſere Græci veteres. Nomina enim barbarica, teſte eodem Strabone, variis obnoxia mutationibus: hac de cauſsâ, Ὁμοίως, inquit libro XII. δὲ καὶ Βρίγοι, καὶ Βρίγες, καὶ Φρύγες οἱ αὐτοί· καὶ Μυσοὶ, καὶ Μέονες· καὶ Μαίονες, καὶ Μήονες. ſed Meones antiquior ſcriptura quàm Mæones. Idem lib. XIII. Οὓς ὁ ποιητὴς καλεῖ Μήονας, οἱ δ' ὕστερον Μαίονας.

108. AV-

108. Avrato sinv.] Pro veſte auro ſparsâ, ſiue acu pictâ, ſiue aureis filis contextâ, ſiue ſegmentatâ: eodem ſenſu *auratum* legitur in auctoribus melioris notæ. Capitolinus in M. Antonino Philoſopho: *Vaſa etiam regia, & veſtem vxoriam ſericam & auratam, gemmasq; etiam multas in repoſtorio ſanctiore Adriani repererat*. & Trebellius Pollio in duobus Gallienis: *Gladiatores pompaliter ornati cum auratis veſtibus matronarum*. & multò pòſt: *Purpuream tunicam, auratámque virilem, eamdémque manicatam habuit.* Sed noſter, paucis interiectis, hanc eamdem Omphales facit *Getulo murice tinctam*. Compones ex auro & purpurâ veſtem χιτῶνα ὁλοπόρφυρον, χρυσῷ καταπαστόν, ſiue meliùs, διάχρυσον σηρικὸν, coloris verò purpurei, non ex lanâ: nam tunicæ epithetum eſt *tenuis*; quod Latinis ſcio paſſim pro ſerico in vſu. Poëta de crocotâ:

—— Tenui ſuccincta crocotâ.

Hanc è ſerico fuiſſe, expreſsè ſubindicat Comici Scholiaſtes, cùm de eâdem veſte: Κροκωτὸν, inquit, ἀπὸ πλώνης ἔνδυμα. & de Coâ veſte Tibullus:

Huic ſint & tenues veſtes, quas femina Coa
Texuit, auratas diſpoſuitque vias.

Coam bombycem & Aſſyriam cum ſericâ ſine controuerſiâ miſce. Sit mihi vt antiquo fides: nomen enim ſericum poſt notos Seres innotuit: priùs Coa, Aſſyria, Medica. Perſica veſtis, vt arbitror, eadem cum eâ quæ poſteà *ſerica* dicta. Porrò de Medicâ clarè Procopius libro primo Perſicorum: Αὕτη δέ ἐστιν ἡ μέταξα, ἐξ ἧς εἰώθασι τὴν ἐσθῆτα ἐργάζεσθαι, ἣν πάλαι μὲν Ἕλληνες μηδικὴν ἐκάλουν, τανῦν δὲ σηρικὴν ὀνομάζουσιν. Vide & Marſilium Cagnatum Variar. Obſer. lib. IV. cap. XI.

109. Tepidos vmbracvla soles.] Vmbraculum τὸ σκιάδιον: quod ex pellibus & è qualibet diuite materiâ concinnari poterat, quæ ſolis radios arceret. Recentiores Græci dixere σκιάδιον pileum Magni Domeſtici. Vide Codinum Curopalatam.

110. Tmoli vineta.] Τμῶλος Lydiæ mons imminet Sardibus: quæ olim regia fuit Lydorum. Plinius: *Celebratur maximè Sardibus in latere Tmoli montis, qui anteà Timolus appellabatur, vitibus conſitus.* Hinc noſtro, *vineta Tmoli*, & Græcis celebris οἶνος Τμωλίτης. de quo Strabo libro XIV. Τμῶλος, καὶ ἡ Κατακεκαυμένη, καὶ Κνίδος, καὶ Σμύρνα, καὶ ἄλλοι ἀσημότεροι τόποι διαφόρως χρηστοινοῦσιν.

111. Tophis laqveata.] Naturâ magiſtrâ: nam tophus eſt natiuus.

Dúmque parant epulas potandáque vina miniſtri;
Cultibus [112] Alciden induit illa ſuis.
[113] *Dat tenues tunicas Getulo murice tinctas:*
Dat tenuem zonam, quâ modò cincta fuit.
Ventre minor zona eſt: [114] tunicarum vincla relaxat,
Vt poſſet magnas exſeruiſſe manus.
Fregerat armillas non illa ad brachia factas:
[115] *Scindebant magni vincula parua pedes.*

112. Alciden indvit illa svis.] O virò forti iniuriam! ſed quia mortalis, ὀλιγοθνερός: riſit tamen id factum Herculis Tertullianus in Pallio: *Turpiùs adhuc libido virum cultu transfigurauit, quàm aliqua materna formido; tametſi adoratur à vobis, qui erubeſcendus eſt, Scytaloſagittipelliger ille, qui totam epitheti ſui ſortem cum muliebri cultu compenſauit. Tantum Lydiæ clancularia licuit, vt Hercules in Omphale, & Omphale in Hercule proſtitueretur.*

113. Dat

113. Dat tenves tvnicas.] Has *ἀβρὰν κύπασσιν* vocauit Diotimus Poëta vetus; traditque ab eâdem in templo Dianæ conſecratas in hoc Epigrammate, neſcio an adhuc edito:

Χαῖρέ μοι ἀβρὲ κύπασσι, τὸν ὀμφαλὶν ποτὲ λύδη
Λυσαμένη φιλότητ' ἦλθεν ἐς Ἡρακλέους·
Ὄλβιος ἦσθα κύπασσι, καὶ ὡς τοτὲ καὶ πάλιν ὡς νῦν
Χρύσιον Ἀρτεμίδος τοῦτ' ἐπέβης μέλαθρον.

De huiuſmodi veſte conſulendi Græci philologi, qui non omnes, vt hic, ſcripſere *κύπασσιν* duplici σσ. Heſychius: Κύπασις, περίζωμα καὶ χιτῶνος εἶδος. Alcæus: Πὰρ δὲ ζώματα πολλὰ καὶ κυπασίδες, non, κυπατίδες, ex emendatione v. cl. Iſ. Caſauboni.

114. Tvnicarvm vincla relaxat.] Non verior vnius libri editio, *tunicarum vincula laxant.*

115. Scindebant vincvla parva pedes.] Quippe feminea; eademq; non laxa ipſis geſtari ſolita: quam phreneſim, inter alias, mulierum notauit Lucianus ἐν τοῖς Ἔρωσι: Καὶ μετὰ τοῦ αἰσθοβαφῆ πέδιλα, τῆς σαρκὸς ἐνδοτέρω τοὺς πόδας ὑποστρήγγει.

Ipſa capit [116] *clauamque grauem, ſpoliumque leonis,*
Conditaque in pharetrâ tela minora ſuâ.
Sic epulis functi, ſic dant ſua corpora ſomno:
Et poſitis iuxtà [117] *ſecubuere toris.*
Cauſſa, [118] *repertori vitis quia ſacra parabant:*
Quæ facerent purè, cùm foret orta dies.

116. Clavamqve gravem.] Seneca in Hercule Oetæo: *Poſuítque clauæ pondus.*

117. Secvbvere toris.] Nam in caſto fuiſſe debebant, qui manè ſe rei ſacræ immiſſuri erant: receptiſſimus ritus apud veteres, ſi aliquis receptior. In ſacris Iſidis factitatum obſeruo diſertim ex Iuuenale: vbi maritus, ſi puris & obſeruandis diebus à concubitu vxorio non abſtinuerat, veniam à Deâ impetrat pro violato cadurco. Quid *cadurcum*, pridem explicarunt magni nominis litterati; ſed hæc Satyricus:

Ille petit veniam, quoties non abſtinet vxor
Concubitu ſacris obſeruandiſq; diebus:
Magnaq; debetur violato pœna cadurco.

Inde lectum, in quo per eos dies cubabant, variis herbis ſubſternebant, quibus vis aliqua ad tutelam caſtitatis: quod ſummâ curâ factum Athenis in Theſmophoriis. erat autem in vſu conyza. Nicandri Scholiaſtes ad Theriaca: Κόνυζα εἶδος βοτάνης· καταψυκτικὴ δὲ αὕτη πρὸς συνουσίαν, διὸ καὶ τοῖς Θεσμοφορίοις ὑπεστρώννυντο. & ille Poëtæ Syracuſani ad Idyll. Κόνυζα, φυτὸν χορτῶδες, ὃ αἱ θεσμοφοριάζουσαι διὰ τὴν ἁγνείαν στιβαδοποιοῦσαι. δοκεῖ γὰρ ἡ βοτάνη, ψυχρὰ οὖσα, ἐπέχειν τὰς πρὸς συνουσίαν ὀρέξεις. Pari modo ad idem recepta pinus folia, cneorum, vitex, & allia, vt ſcribit Etymologici auctor. Iuuit & cicutæ liquor. Gloſſæ veteres Perſij: *Cicuta hîc genus liquoris eſt, quòd calorem in nobis frigoris ſui vi extinguit: ideò Sacerdotes Cereris Eleuſinæ, quibus vſus Veneris interdicebatur, hoc liquoris genere vngebantur, vt à concubitu ſe abſtinerent.*

118. Repertori vitis qvia sacra parabant.] Huic potiſſimùm, cuius Γεραιραὶ in Limnis, vbi fiebant τὰ ἀρχαιότερα Διονύσια, cogebantur, antequam ſacra attrectarent, hanc ſacramenti formulam proferre: Ἁγιστεύω καὶ εἰμὶ καθαρὰ καὶ ἁγνὴ ἀπό τε τῶν ἄλλων τῶν οὐ καθαρευόντων, καὶ ἀπ' ἀνδρὸς συνουσίας·

καὶ τὰ Θεόγνια, καὶ Ἰοβακχεῖα γεραίρει τοῦ Διονύσου κατὰ τὰ πάτρια, καὶ ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις. Sunt verba Demoſthenis.

Noctis erat medium (quid non amor improbus audet?)
Roſcida per tenebras Faunus ad antra venit.
Vtque videt comites ſomno [119] vinoque grauatos,
Spem capit in dominis eſſe ſoporis idem.
Intrat: & huc illuc temerarius errat adulter;
Et præfert cautas ſubſequiturque manus.
Venerat ad ſtrati captata cubilia lecti:
Et felix primâ ſorte futurus erat.
Vt tetigit fului [120] ſetis hirſuta leonis
Vellera, pertimuit, ſuſtinuitque manus:
Attonitusque metu rediit. ceu ſæpè viator
Turbatum viſo rettulit angue pedem.
Inde tori, qui iunctus erat, velamina tangit
Mollia; mendaci decipiturque notâ.
[121] Aſcendit; [122] ſpondâque ſibi propiore recumbit:
Et tumidum cornu durius inguen erat.
Intereà tunicas orâ ſubducit ab imâ:
Horrebant denſis aſpera crura pilis.
[123] Cetera tentantem cubito Tirynthius heros
Reppulit: è ſummo decidit ille toro.
[124] Fit ſonus, & comites inclamat; lumina poſcit
Mæonis. illatis ignibus acta patent.
Ille gemit, lecto grauiter deiectus ab alto:
Membraque de durâ vix ſua tollit humo.
Ridet & Alcides, & qui videre iacentem:
Ridet amatorem [125] Lyda puella ſuum.
Veſte Deus luſus: [126] fallentes lumina veſtes
Non amat; & nudos ad ſua ſacra vocat.

119. VINOQVE GRAVATOS.] Euariant codices, è quibus diuerſæ editiones ſunt, *ſolutos, ſopitos, ſepultos.*

120. SETIS HIRSVTA LEONIS VELLERA.] Quibus Omphale Herculem mentiebatur.

121. ASCENDIT.] Oſtendit hac voculâ fuiſſe λέχον eiuſdem βατήριον. Hæc pro litteratis.

122. SPONDAQVE SIBI PROPIORE.] Sponda ſignificat hîc quamlibet cubilis partem: & benè. Nam *ſpondas* dixere Latini vtraque lecti latera, ſed cum diſcrimine: nam quæ parieti hærebat *interior* dicta, ſiue *pluteus*, altera *exterior*, ſiue *prior*. in hac cubaſſe viros obſeruo. Marcellus Empiricus: *Faculâ, quâ infectores vtuntur, ſi ſpondam lecti priorem quâ vir cubat perunxeris, & ſpondæ medio inligaueris, dolores capitis remediabis.*

123. CETERA TENTANTEM.] Αἰδοῖα.

124. FIT SONVS, ET COMITES.] Elegantiùs longè & venuſtiùs antiquæ membranæ:

Fit ſonus, inclamat comites, & lumina poſcit.

125. Lyda pvella svvm.] De eâdem Propertius:

Lydia Gygæo tincta puella lacu.

126. Fallentes lvmina vestes Non amat.] En ſecundam cauſſam nudi inceſſus: nunc penſita aliam, quæ ſubſequitur.

[127] *Adde peregrinis cauſſas, mea Muſa, Latinas;*
[128] *Inque ſuo noſter puluere currat equus.*
Cornipedi Fauno cæsâ de more capellâ,
Venit ad exiguas turba vocata dapes.
Dumque ſacerdotes [129] *veribus tranſſuta ſalignis*
[130] *Exta parant, medias ſole tenente vias;*
Romulus, & frater, paſtoraliſque iuuentus
Solibus & campo corpora nuda dabant.
Cæſtibus, & iaculis, [131] *& miſſi pondere ſaxi*
Brachia per luſus experienda dabant.
Paſtor ab excelſo, Per deuia rura iuuencos,
Romule, prædones, & Reme, dixit, agunt.
Longum erat armari. diuerſis exit vterque
Partibus: occurſu præda retenta Remi eſt.
Vt rediit; veribus ſtridentia detrahit exta,
Atque ait: Hæc certè non niſi victor edet.
Dicta facit, Fabiique ſimul: venit irritus illuc
Romulus, & menſas oſſaque nuda videt.
Riſit, & indoluit Fabios potuiſſe Remumque
Vincere; [132] *Quintilios non potuiſſe ſuos.*
[133] *Fama manet facti: poſito velamine currunt:*
Et memorem famam, qui benè geſſit, habet.

127. Adde peregrinis.] Vt Græci, quidquid ſuum non erat, ***barbarum*** & ***exoticum*** dixere; ita Romani ***peregrinum:*** vnde his ***peregrina lingua,*** quæuis extera; ***peregrina ſacra,*** quæ colebantur eorum more à quibus accepta: vt hæc Lupercalia, illa Matris Idææ, & ſexcenta.

128. Inqve svo noster.] Libri aliquot, *Inq; tuo noſter.*

129. Veribvs transsvta salignis.] Codex ſcriptus, *veribus transfixa.*

130. Exta parant.] Ex ritu antiquiſſimo, & exta ex victimâ ſibi parare, eademque aſſa, non elixa. Antiphanes: Ζωμὸν δ' οὐκ ἐποίει Ὅμηρος θύων βοῦς, οὐδ' ἧψε κρέα· οὐδ' ἐγκέφαλον, ὤπτα δὲ καὶ τὰς κοιλίας· οὕτω σφόδρ' ἦν ἀρχαῖος.

131. Et missi pondere saxi.] Solo brachio, an fundâ ſe exercuerint, ex his non colligo; licet veteres Gloſſæ λιθοβόλους ***fundibalos*** exponant: in quâ voculâ nihil τῆς σφενδόνης.

132. Qvintilios non potvisse svos.] In noſtro antiquiſſimo, *Quinctilios.* Legas vt lubet: vtroque modo hanc familiam ſcripſere priſci.

133. Fama manet facti.] Allucinaris, Ouidi. Túnene aliquid noui à Romulo & ſociis in poſterum introductum? non hercule, ſed nudi ſe exercebant: quia veſtimenta poſuerant ob ſacrificium Pani peractum, ex more antiquiſſimo, recepto ab Euandri aduentu. Dionyſius ex auctoritate viri magni, cuius verba ſuprà eiuſdem patriâ linguâ dedi. ***Aelius Tubero, vir grauis & ſcriptor diligens, tradit, Numitoris paſtores inſidiis elegiſſe tempus, quo iuuenes Romulus & Remus Pani Lupercalia, ſacrum Arcadicum, ex Euandri in-***

ſtituto erant celebraturi; quando mos erat, vt inter Palatini montis incolas iuuentus poſt cæſas hoſtias è Lupercali nuda circum vicum curſitaret, pudendis tantùm recèns mactatarum pecudum exuuiis ſuccinctis: id erat luſtrationis genus quoddam vicanis receptum vſu patrio. quod nunc quoque ſolet fieri.

Forſitan & quæras, [134] *cur ſit locus ille Lupercal;*
[135] *Quæve locum tali nomine cauſſa notet.*
[136] *Siluia Veſtalis cæleſtia ſemina partu*
Ediderat, [137] *patruo regna tenente ſuo.*
Is iubet auferri paruos, & in amne necari.
[138] *Quid facis? ex ipſis Romulus alter erit.*
Juſſa recuſantes peragunt lacrymoſa miniſtri:
Flent tamen, & geminos in loca iuſſa ferunt.
Albula, quem Tiberim merſus Tiberinus in vndis
Reddidit, [139] *hibernis fortè tumebat aquis.*
Hîc, vbi nunc fora ſunt, [140] *lintres errare videres:*
[141] *Quaque iacent valles, maxime Circe, tuæ.*

134. CVR SIT LOCVS ILLE LVPERCAL.] Quærit etymon Lupercalis; quod locus in quo Fauni ſacra fiebant. Et primò ad lucem narratiunculæ præfero Dionyſij verba de nemore, quò ſcapha cum geminis expoſitis receſſit: Ε᾿λέγετο δὲ Πανὸς εἶναι τὸ νάπος, καὶ βωμὸς ἦν αὐτόθι τοῦ θεοῦ.

135. QVÆVE LOCVM TALI.] Codices aliquot, *Quæve diem tali:* hanc autem eſſe veram γραφὴν affirmare non audeo.

136. SILVIA VESTALIS.] Hinc eadem de ſe ipsâ in III.

Ignibus Iliacis aderam, cùm lapſa capillis
Decidit ante ſacros lanea vitta focos.

137. PATRVO REGNA TENENTE SVO.] Amulio; qui, fratre pulſo, regnum occupauit.

138. QVID FACIS? EX IPSIS.] Germana lectio mei libri, *Quid facis? ex iſtis.*

139. HIBERNIS FORTE TVMEBAT AQVIS.] M. Varro lib. IV. de L. L. *Germalum à germanis Romulo & Remo, quòd ad ficum ruminalem & hi inuenti, quò aqua hiberna Tiberis eos detulerat in alueolo expoſitos.* Clarum ex his, hiemali tempore in lucem editos. In hanc rem tritiſſimum Tarrutij Mathematici locum prætereo, vt ſatis à Criticis & Chronologis excuſſum; & obiter corrigo Plutarchum in Romulo, vbi de Germalo agens, Ὃν νῦν Κερμανὸν, inquit, καλοῦσι, πάλαι δὲ Γερμανὸν, ὡς ἔοικεν, ὅτι καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, Γερμανοὺς ὀνομάζουσιν. Legendum omnino, Ὃν νῦν Γερμαλὸν, vt pateat cum Varrone diſcrimen antiquioris voculæ.

140. LINTRES ERRARE VIDERES.] Et in VI.

Hîc vbi nunc fora ſunt vdæ tenuere paludes:
Amne redundanti foſſa madebat aquâ.

141. QVAQVE IACENT VALLES.] Vallis Circi maximi eadem cum eâ, quæ dicta *Murcia*, caueæ clamoribus nobilis. obuium in multis.

Huc vbi venerunt (neque enim procedere poſſunt
Longiùs) ex illis vnus & alter ait:
Ah quàm ſunt ſimiles! ah quàm formoſus vterque eſt!
Plus tamen ex iſtis [142] *iſte vigoris habet.*

Si

Si genus arguitur vultu; niſi fallit imago,
Neſcio quem è vobis ſuſpicor eſſe Deum.
At ſi quis veſtræ Deus eſſet originis auctor;
In tam præcipiti tempore ferret opem.
Ferret opem certè, [143] ſi non ope mater egeret:
Quæ facta eſt vno mater & orba die.
[144] *Nata ſimul, moritura ſimul, ſimul ite ſub vndas*
Corpora. deſierat: depoſuitque ſinu.
Vagierant ambo pariter: [145] ſenſiſſe putares.
Hi redeunt vdis in ſua tecta genis.
Suſtinet impoſitos ſummâ [146] cauus alueus vndâ.
Ah quantum fati parua tabella tulit!
Alueus in limo [147] ſiluis appulſus opacis
Paulatim fluuio deficiente ſedet.

142. ISTE VIGORIS HABET.] Haud dubiè hic Romulus.

143. SI NON OPE MATER EGERET.] Nam ſacerdos illicò vincta, in cuſtodiam data.

144. NATA SIMVL, MORITVRA SIMVL.] Verba famuli lacrymantis ad puellulos.

145. SENSISSE PVTARES.] Idem noſter in re ſimili finxit de filio Canaces Epiſtolâ XI.

Iamq́; dari paruum canibusq́; auibusq́; nepotem
Iuſſerat; in ſolis deſtituitq́; locis.
Vagitus dedit ille miſer; ſenſiſſe putares:
Quâque ſuum poterat voce rogabat auum.

146. CAVVS ALVEVS VNDA.] Hac voculâ plura adſignificarunt veteres: hîc valet pro *cauato ligno*, vt apud Phœdrum Auguſti libertum:

Alueolo cœpit ligneo conſpergere
Humum æſtuantem. ——

Eſt & Latinis *alueus* πύελος, quod Græcis ſolium balneare. Scholion apud Carcinum:

Ἐν ταυτῷ πυέλῳ τόν τ' ἀγαθὸν, τόν τε κακὸν λοεῖ.

147. SILVIS APPVLSVS OPACIS.] Inſerendus huc omnino locus iſte Dionyſij: Ἡ δὲ λύκαινα οὐ μάλα ἀγριαίνουσα τῶν ἀνθρώπων τῇ προσόδῳ, ἀλλ' ὥσπερ αἱ χειροήθεις, ἀποστᾶσα τῶν βρεφῶν ἠρέμα, καὶ κατὰ πολλὴν ἀλογίαν τοῦ ποιμενικοῦ ὁμίλου, ἀπῄει. καὶ, ἦν γάρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς χῶρος ὕλῃ βαθείᾳ συνηρεφής, καὶ πέτρα κοίλη πηγὰς ἀνιεῖσα· ἐλέγετο δὲ Πανὸς εἶναι τὸ νάπος, καὶ βωμὸς ἦν αὐτόθι τοῦ θεοῦ· εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἐλθοῦσα ἀποκρύπτεται).

Arbor erat: remanent veſtigia: [148] quæque vocatur
Rumina nunc ficus, [149] Romula ficus erat.
Venit ad expoſitos ([150] mirum) lupa feta gemellos.
Quis credat pueris non nocuiſſe feram?
Non nocuiſſe parum eſt, prodeſt quoque. quos lupa nutrit,
Perdere cognatæ ſuſtinuere manus.
Conſtitit, & caudâ teneris blanditur alumnis;
[151] *Et fingit linguâ corpora bina ſuâ.*

Marte ſatos ſcires: timor abſuit, vbera ſugunt;
Nec ſibi promiſſi lactis aluntur ope.
[152] *Illa loco nomen fecit: locus ille Lupercal.*
Magna dati nutrix [153] *præmia lactis habet.*

148. QVÆQVE VOCATVR RVMINA.] A mammâ: Gloſſæ, *rumis*, θηλὴ, ἀρχαϊκῶς. Feſtus: *Mamma autem rumis dicitur ſiue ruma*; & *rumen*, ni falſa editio Plinij in his: *Quoniam ſub eâ inuenta eſt lupa infantibus præbens rumen.* quod non puto; nam à rumine dixerunt ficum *ruminam*, & *ruminalem.*

149. ROMVLA FICVS ERAT.] Legit Vir magnus,

Romula nunc ficus, Rumina ficus erat.

ſed non ex vero. Liuius: *Vbi nunc ficus Ruminalis eſt, quam Romularem vocatam ferunt.* Antiquius ergo fuit arbori nomen Romularis.

150. (MIRVM) LVPA FETA GEMELLOS.] Sic creditum; vt etiam de Lycaſto & Parrhaſio, qui in regnum Arcadicum ſucceſſerunt, ſi vera refert Zopyrus Byzantius.

151. ET FINGIT LINGVA.] Vt in quinto huius Operis de Achille iuxta ægrum Chironem, *manibus fingebat amicis*. Sed valdè placet ſcriptura hæc, *Et lingit linguâ*. Vtraque eſt ad fidem hiſtoricam. Halicarnaſſenſis: *Lupa fortè ſuperueniens diſtentis à recenti partu vberibus, mammas eis præbuit, linguâ ſimul ablambens lutum quo ſe inquinauerant.*

152. ILLA LOCO NOMEN FECIT.] Plutarchus in Romulo: Ἀλλὰ τοῦτο μὲν κοινόν ἐστι· δυνᾶται γὰρ ἀπὸ τῆς λυκαίνης γεγονέναι τοὔνομα. καὶ γὰρ ἀρχομένους τῆς περιδρομῆς τοὺς Λουπέρκους ὁρῶμεν ἐντεῦθεν ὅπου τὸν Ῥωμύλον ἐκτεθῆναι λέγουσι.

153. PRÆMIA LACTIS HABET.] Repenſum honorem; vt Propertianum illud:

O vigil iniuſtæ præmia ſortis habes.

Quis vetat [154] *Arcadio dictos à monte Lupercos?*
Faunus in Arcadiâ [155] *templa Lycæus habet.*

154. ARCADIO DICTOS A MONTE LVPERCOS?] Accedit nouum alterum etymon, à Lycæo ſcilicet Arcadiæ monte. *Lupercum* enim verè reddes Græcè Λύκαιον, & *Lupercalia* Λύκαια: quæ feſta in eâ regione antiquiſſima. & congruunt aliquantulùm cum noſtris. Plutarchus in vitâ Cæſaris: Ἦν μὲν γὰρ ἡ τῶν Λουπερκαλίων ἑορτή, περὶ ἧς πολλοὶ γράφουσιν, ὡς ποιμένων τὸ παλαιὸν εἴη, καί τι καὶ προσήκει τοῖς Ἀρκαδικοῖς Λυκαίοις. Hæc inſtituta à Lycaone Pelagi filio. Vide Pauſaniam ſub initium lib. VIII.

155. TEMPLA LYCÆVS HABET.] Idem ſcriptor in Arcadicis: Ἔστι δὲ ἐν τῷ Λυκαίῳ Πανός τε ἱερὸν, καὶ περὶ αὐτὸ ἄλσος δένδρων καὶ ἱππόδρομός τε, καὶ πρὸ αὐτοῦ στάδιον. τὸ δὲ ἀρχαῖον τῶν Λυκαίων ἦγον τὸν ἀγῶνα ἐνταῦθα. Mentio & Panis huius cognomenti in Epigrammate Leonidæ Tarentini:

Ὀχρῆς Θηρίμαχος τὰ λαγωβόλα Πανὶ Λυκαίῳ
Ταῦτα πρὸς Ἀρκαδικοῖς ἐκρέμασε σκοπέλοις.

Nupta quid exſpectas? non tu pollentibus herbis,
Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe [156] *fecundæ patienter verbera dextræ,*
Iam ſocer optatum nomen habebit aui.
[157] *Nam fuit illa dies, durâ cùm ſorte maritæ*
Reddebant vteri pignora rara ſui.

Quid

Quid mihi, clamabat, prodeſt rapuiſſe Sabinas,
Romulus, (hoc illo ſceptra tenente fuit:)
Si mea non vires, ſed bellum iniuria fecit?
Vtilius fuerat non habuiſſe nurus.

156. FECVNDÆ PATIENTER VERBERA DEXTRÆ.] Plutarchus in Romulo: Αἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ γυναῖκες οὐ φεύγουσι τὸ παίεσθαι, νομίζουσαι πρὸς εὐτεκνίαν καὶ κύησιν συνεργεῖν. *Mulieres adultæ non declinant verbera, proficere ea ad conceptionem & partum ratæ.* idque non à plebeis ſolum, ſed à nobiliſſimis matronis factitatum. Idem in C. Cæſare: Πολλαὶ δὲ καὶ τῶν ἐν τέλει γυναικῶν ἐπίτηδες ὑπαντῶσαι παρέχουσιν, ὥσπερ ἐν διδασκάλου, τὼ χεῖρε ταῖς πληγαῖς, πεπεισμέναι πρὸς εὐτοκίαν κυούσαις, ἀγόνοις δὲ πρὸς κύησιν ἀγαθὸν εἶναι.

157. NAM FVIT ILLA DIES.] Aperit nunc vnde mos fuerit Lupercis, pellibus caprarum obuias quaſque cædendi: hæc enim verbera non ex Euandri aduentu, ſed poſt annos plurimos, poſt raptas Sabinas, vt vides, in Vrbe recepta. Subiicit ergo, quod in alio non reperies, ob diuturnam in concipiendo ſterilitatem, à ſexu muliebri aditum lucum Iunonis Lucinæ; cumque ſuppliciter medelam à Deâ his malis optaret, auditum ex luco ferunt, vt hircus nuptas iniret. Quod inſignis Augur Etruſcus interpretatus, cædendas mulieres corio caprarum, quas Luperci Deo Pani facerent. Dictum factum: priſtinæ fecunditati matronæ reſtituuntur, Lupercis ius verberum datum.

Monte ſub Exquilio [158] multis incidnus annis,
Iunonis magnæ nomine [159] lucus erat.
Huc vbi venerunt, pariter nuptæque virique
Suppliciter poſito procubuere genu;
Cùm ſubitò motæ tremuere cacumina ſiluæ,
Et Dea per lucos mira locuta ſuos.
[160] *Italidas matres, inquit, ſacer hircus inito.*
Obſtupuit dubio territa turba ſono.
Augur erat: (nomen longis intercidit annis:)
Nuper [161] ab Etruſcâ venerat exſul humo.
Ille caprum mactat: iuſſæ [162] ſua terga puellæ
[163] *Pellibus exectis percutienda dabant.*
Luna reſumebat decimo [164] noua cornua motu,
Virque pater ſubitò nuptaque mater erat.
Gratia Lucinæ: [165] dedit hæc tibi nomina lucus:
Aut quia principium tu Dea lucis habes.
Parce, precor, grauidis [166] facilis Lucina puellis:
Maturumque vtero molliter aufer onus.

158. MVLTIS INCIDVVS ANNIS.] Alij habent, *incæduus annis.* Vtrumque Latinis receptum, qui quædam à *cædo* pronuntiarunt, quaſi à *cido*: vt *ancile*, pro *ancæle*; *recido*, pro *recædo*; & econtrà: vt *ancæſa*, quæ vaſa antiquitus cælata, quòd circumcædendo talia fierent, auctore Feſto Pompeio.

159. LVCVS ERAT.] Varro de hoc lib. IV. L.L. in Exquiliarum etymologiâ: *Alij ab eo quòd excultæ à rege Tullio eſſent. Huic origini magis concinunt luci vicini; quòd ibi lucus Fagutalis, & lucus Mephitis, & lucus Iunonis Lucinæ: quorum anguſti fines: non mirum. iam diu enim latè auaritia vna eſt.*

160. ITA-

160. Italidas matres.] Hæc vera editio. σολοικίζει Marſus, & alij, qui legunt *Italides.*

161. Ab Etrvsca venerat exsvl hvmo.] Peperit hæc tellus peritiſſimos artis auguralis. Scitum illud, Attium Nauium, huius diſciplinæ virum magnum, his à patre traditum, vt eam ſolum ediſceret.

162. Sva terga pvellæ percvtienda dabant.] Verè interſcapilium, quod Latinis pars ſub collo, Græcis τὸ κάτωμον: vnde noſtrum verbum *catomidiari*, quod proprium in Lupercalibus. Vetus Scholiaſtes ad illud Iuuenalis,

——— *Agili palmas præbere Luperco.*

Palmas dicit, quia aut catomidiabantur; aut quia manibus vapulant cincti per ciuitatem. Sic lego cum ſummi iudicij viro Cl. Salmaſio. Vulgò eſt, *catomus lætabantur:* vnde & veriſimile, interpretem ſcripſiſſe, *catomis cædebantur.* Frequens loquendi modus in Martyrologiis, vt in vitâ Viti martyris: *Hoc audiens pater eius, iuſſit infantem catomis cædi:* id eſt κατωμαδὸν τύπτεσθαι, vno verbo, *catomidiari.* Id vſurpauit Spartianus in Hadriano Cæſare: *Decoctores bonorum ſuorum, ſi ſuæ auctoritatis eſſent, catamidiari in amphitheatro, & dimitti iuſſit.* Agnoſcit ad hunc locum Magnus Caſaubonus editionem, in quâ *catomidiari:* ſed primam retinet à Græco καταμειδιᾶσθαι. Addo calculum. Sic noſtro æuo noxios in loco publico nudos deridendos ſiſtimus. Hiſpani dicunt, *Ponerlos à la verguença.* Nos Siculi tales vngimus aliquando melle, vt muſcis etiam ludibrio ſint.

163. Pellibvs execti s.] Priſca ſcriptura, *Pellibus exſectis*; alia, *exemtis.*

164. Nova cornva motv.] Libri aliquot, *menſe:* meus vetus, *curſu.*

165. Dedit hæc tibi nomina lvcvs.] Etymon, ex Plinianâ etiam opinione.

166. Facilis Lvcina pvellis.] Ipſamet apud Callimachum:

——— Πόλεσιν δ' ἐπιμίξομαι αἰδεῖον,
Μοῦνον ὅτ' ὀξείαισιν ὑπ' ὠδίνεσσι γυναῖκες
Τειρόμεναι καλέουσι βοηθόον. ———

[167] *Orta dies fuerit, tu deſine credere ventis:*
Perdidit illius temporis aura fidem.
Flamina non conſtant: & ſex reſerata diebus
Carceris Æolij ianua lata patet.
Iam leuis [168] *obliquâ ſubſedit Aquarius vrnâ,*
Proximus æquoreos excipe Piſcis equos.
Te memorant fratremque tuum ([169] *nam iuncta micatis*
Signa) duos tergo ſuſtinuiſſe Deos.

167. Orta dies fverit.] Eadem Lupercalium: hac Sol in Piſcibus, & ventorum inconſtantia per dies ſex. Hanc ἀκαταστασίαν faciunt etiam Ægyptij à XXI. ferè Februarij vſque ad XXVI.

168. Obliqva Aqvarivs vrna.] Ex ſœdographiâ.

169. Nam ivncta micatis Signa.] Iunguntur enim nodo illo cæleſti, quem Græci dicunt, σύνδεσμον τῶν ἰχθύων.

Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
Tunc cùm pro cælo Iupiter arma tulit;
[170] *Venit ad Euphratem comitata Cupidine paruo,*
[171] *Inque Palæſtinæ margine ſedit aquæ.*

Populus,

Populus & cannæ riparum ſumma tegebant,
Spemque dabant ſalices hos quoque poſſe tegi.
Dum latet, inſonuit vento nemus. illa timore
Pallet, & hoſtiles credit adeſſe manus:
Vtque ſinu natum tenuit, Succurrite Nymphæ,
Et Dîs auxilium ferte duobus, ait.
Nec mora, proſiliit: piſces ſubiere gemelli:
Pro quo nunc dignum ſidera nomen habent.
Inde nefas ducunt [172] *genus hoc imponere menſis,*
Ne violent [173] *timidi piſcibus ora Syri.*

170. VENIT AD EVPHRATEM.] Sed quà Syriam perluit, quam inundat, vt Taurum penetrat, licet ab ipſo ducat originem: hanc enim habet ἐν τῷ προσβόρρῳ μέρει τοῦ Ταύρου. Strabo lib. XI. *Euphrates in Septentrionali latere Tauri ſcaturiens, ab initio verſus Ortum fluit per Armeniam; deinde ad Auſtrum ſe conuertens, Taurum ſecat inter Armeniam, Cappadociam, & Commagenam: inde ſe prouehens, vbi in Syriam venit, vertit ſe verſus hibernum ortum vſque ad Babylonem; & cum Tigri coniunctus, Meſopotamiam includit.* Habes breuem Euphratis deſcriptionem: & quod ad rem, in Syriam extendi; id ſuprà hiſce etiam teſtatus: Ἀριστερᾷ δὲ, relinquens τὴν Ἀκιλισηνὴν, καὶ Σωφηνὴν, τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, φέρεται ἐπὶ τὴν Συρίαν, καὶ λαμβάνει πάλιν ἄλλην ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Βαβυλωνίαν, καὶ τὸν Περσικὸν κόλπον.

171. INQVE PALÆSTINÆ.] Tres enim veteribus Syriæ: Συρία Κοίλη, Φοινίκη, Παλαιστίνη. Vlpianus in l. primâ de Cenſibus: *Sciendum eſt, eſſe quaſdam colonias iuris Italici, vt eſt in Syriâ Phœnice, ſplendidiſſima Tyriorum colonia.* & poſt pauca: *Eſt & Laudicena colonia in Syriâ Cæle, cui D. Seuerus ius Italicum ob belli ciuilis merita conceſſit. Ptolemenſium enim colonia, quæ inter Phœnicem & Palæſtinam ſita eſt, nihil præter nomen coloniæ habet.* Hinc liquet, nec litteram ſummouendam ex eo Tibulliano:

Alba Palæſtino ſancta columba Syro.

legit enim Ioſephus Scaliger, *ſancta columba ſuo*; *Neque enim*, inquit, *dicitur Celta Gallus, nec Romanus Latius; ſic nec Syrus Palæſtinus.* Vides vti deceptus vir in his litteris magnus. Hæc Syria Palæſtina, eadem quæ Iudæa. Ptolemæus: Παλαιστίνης Συρίας, ἥτις καὶ Ἰουδαία καλεῖται, θέσις. hinc Strabo Iudæos iungit cum Syris: Ἔνιοι δὲ, inquit lib. XVI. τὴν Συρίαν ὅλην εἴς τε Κοιλοσύρους καὶ Φοίνικας διελόντες, τούτοις ἀναμεμίχθαί φασι τέτταρα ἔθνη, Ἰουδαίους, Ἰδουμαίους, Γαζαίους, Ἀζωτίους.

172. GENVS HOC IMPONERE MENSIS.] Quòd hæc gens fuerit ἄπιχθυς, non dubium. Athenæus lib. VIII. Καὶ τοσαῦτα μὲν ἔφη ὁ Δημόκριτος, καὶ αὐτὸς ὑμῖν προσφωνήσας οὐκ ὀψοφαγήσων παρῆλθον διὰ τὸν πάντα ἄριστον Οὐλπιανὸν, ὃς διὰ τὰ Σύρων πάτρια, καὶ ἡμᾶς τῶν ἰχθύων ἀπεστέρησεν. Hinc Comicus ille Timocles apud eumdem de Hyperide τοῦ ὀψοφάγου:

Τοὺς ἰχθυοπώλας οὗτος ἡμῶν πλουτιεῖ.
Ὀψοφάγος γὰρ ὥς τε τοὺς λάρους εἶναι Σύρους.

Sis alios adi Græcos, & Latinos Arati interpretes. Cauſſa verò cur piſcibus abſtinuerint, non eadem omnibus: hanc refert Antipater Tarſenſis libro IV. περὶ Δεισιδαιμονίας, fortè nugatur: λέγεσθαί φησι πρός τινων, ὅτι Γάτις ἡ τῶν Σύρων βασίλισσα οὕτως ἦν ὀψοφάγος, ὥς τε κηρύξαι ἄτερ Γάτιδος μηδένα ἰχθὺν ἐσθίειν, ὑπ' ἀγνοίας δὲ τοὺς πολλοὺς αὐτὴν μὲν Ἀτεργάτιν ὀνομάζειν, ἰχθύων δὲ ἀπέχεσθαι. Noua hæc mihi: nam in Strabone legi, ni fallor, hanc Syris Ἀθάραν, reliquis corruptè

Ἀταργάτην vocitatam. Queritur, vt ſolet, de nominum mutatione, præcipuè barbarorum: Καθάπερ, inquit, τὴν Δαρειαίην Δαρεῖον ἐκάλεσαν, τὴν δὲ Φαρσιρὴν Παρυσάτιν, Ἀταργάτην δὲ τὴν Ἀθάραν. & ſtatim addit hanc à Cteſiâ vocari Δερκετώ. Vidit id Plinius; & benè de Hierapoli Syriæ vrbe ſcripſit: *Ibi prodigioſa Atargatis, Græcis autem Derceto dicta, colitur.* Prodigioſa; nam ex piſce & feminâ compoſita. Ecce ex Luciano in ſuo περὶ τῆς Συρίης libello: Δερκετοῦς δὲ εἶδος ἐν Φοινίκῃ ἐθησάμην, θέημα ξένον. ἡμισέη μὲν, γυνή, τὸ δὲ ὁκόσον ἐκ μηρῶν ἐς ἄκρους πόδας, ἰχθύος οὐρὴ ἀποτείνεται.

173. Timidi Syri.] Ad religionem ſpectat epithetum; vt in Lemuralibus, *timidusq; Deorum.* Conuenit & Syris, qui priſcis fuere pietate inſignes; vnde Statius in Siluis, de illius tractus vrbe nobiliſſimâ:

Quod ramis pia germinat Damaſcus. ——

An coniectura Scaligeri verior, alluſiſſe Naſonem ad Syriam phreneſim? ex eſu enim piſcium timuit ea gens, ne ſibi venter aut membrum aliud intumeſceret, vt probat ex verſiculis Menandri ad Apoteleſmaticum Manilij.

[174] Proxima lux vacua eſt; [175] ac tertia dicta Quirino.
Qui tenet hoc nomen, Romulus antè fuit.
[176] Siue quod haſta curis [177] priſcis eſt dicta Sabinis,
[178] Bellicus à telo venit in aſtra Deus:
Siue ſuo Regi nomen poſuere Quirites;
Seu quia Romanis [179] iunxerat ille Cures.
Nam pater armipotens poſtquam noua mœnia vidit,
Multaque Romuleâ bella peracta manu;
Iupiter, inquit, habet Romana potentia vires:
Sanguinis officio non eget illa mei.
Redde patri natum; quamuis intercidit alter:
Pro ſe, proque Remo, qui mihi reſtat erit.
Vnus erit, [180] quem tu tolles ad ſidera cæli:
Tu mihi dixiſti, Sint rata dicta Iouis.
Iupiter annuerat. nutu tremefactus vterque
Eſt polus, & cæli [181] pondera mouit Atlas.

174. Proxima lvx vacva est.] xiv. Kalendas Martias.

175. Ac tertia dicta Qvirino.] xiii. Kalendas erant Quirinalia, non xii. vt malè rude illud par interpretum Marſus & Fanenſis. Inſtituta hæc non eodem die quo Romulus eſſe deſiit in terris, ſed multò poſt eius exceſſum: nam aliter pugna eſſet cum ſcriptoribus, qui τὸν ἀφανισμὸν reiiciunt in Nonas Quintiles veteris illius anni; has Litterati conferunt in diem xxvi. Maij Iuliani, in annum ab orbe condito ↀ ↀ ↀ ccxxxv.

176. Sive qvod hasta cvris.] Sic noſter, & emendati. Non adeò benè aliquot, *Siue quod haſta quiris:* nam q. antiquiſſimis Sabinis in ſcribendo non fuit in vſu.

177. Priscis est dicta Sabinis.] Teſtes M. Varro, Feſtus, Plutarchus, & alij. Inde iidem Sabini Martem primò *Curinum* appellarunt, & tractu temporis *Quirinum:* cuius ſtatua illis & Romanis nihil aliud quàm haſta. Clemens Alexandrinus in Protreptico: Ἐν Ῥώμῃ δὲ τὸ παλαιὸν, δόρυ φησὶν γεγονέναι τοῦ Ἄρεως τὸ ξόανον, Οὐάῤῥων ὁ συγγραφεύς· οὐδέπω τῶν τεχνιτῶν ἐπὶ τὴν εὐπρόσωπον ταύτην κακοτεχνίαν ὡρμηκότων.

178. Bel-

178. BELLICVS A TELO.] Feſtus: *Curis eſt Sabinè haſta: vnde Romulus Quirinus, qui eam ferebat, eſt dictus.*

179. IVNXERAT ILLE CVRES.] Hac tamen lege, vt Romani à Tatij patriâ Curites dicerentur, Vrbs antiquum ei nomen à Romulo impoſitum ſeruaret. Plutarchus in vitâ huius Principis: Ἐκ τούτου συνετέθη τὰς μὲν γυναικῶν τὰς βουλομένας συνοικεῖν τοῖς ἔχουσιν (ὥσπερ εἴρηται) πάντος ἔργου καὶ πάσης λατρείας, πλὴν ταλασίας, ἀφειμένας· οἰκεῖν δὲ κοινῇ τὴν πόλιν Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους· καὶ καλεῖσθαι μὲν Ῥώμην ἐπὶ Ῥωμύλῳ τὴν πόλιν, Κυρίτας δὲ Ῥωμαίους ἅπαντας ἐπὶ τῇ Τατίου πατρίδι. Semel ergo dicti illi Quirites, non mirum Romulum regem ſub Quirini cognomento coluiſſe.

180. QVEM TV TOLLES AD SIDERA CÆLI.] Duo veteres, *in cærula cæli.* Exſtat ad verbum idem carmen in Metamorphoſi; vtrumque tamen hauſtum, vix mutatâ litterâ, ex Ennij Annalibus, de eodem Rege in numerum Deorum adſcribendo.

181. PONDERA MOVIT ATLAS.] Et benè etiam meus liber, *pondera ſenſit Atlas.*

Eſt locus, antiqui [182] Capreæ dixere paludem:
Fortè tuis illic, [183] Romule, iura dabas.
[184] Sol fugit; & remouent ſubeuntia nubila cælum:
Et grauis effuſis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc miſſis abrumpitur ignibus æther:
[185] Fit fuga, Rex patriis aſtra petebat equis.
Luctus erat, falſæque patres in crimine cædis,
Hæſiſſetque animis forſitan illa fides.

182. CAPREÆ DIXERE PALVDEM.] A quâ Nonas illas Quintiles dictas aliqui putarunt *Caprotinas*; ego verò de etymo magis ad Varronem proclino: *Quòd eo die*, inquit, *in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres ſacrificant:* libro v. de L. L. Vide tamen Plutarchi poſtrema in vitâ Romuli, ab illis, Ἡ δ' ἡμέρα ᾗ μετήλλαξεν.

183. ROMVLE, IVRA DABAS.] Adi T. Liuium.

184. SOL FVGIT.] Notarunt hanc ſolis defectionem in Romuli exceſſu veterum omnium monumenta: ſed Dionyſius Halicarnaſſenſis addit rem miram in eiuſdem Regis conceptione obſeruatam. verba ſunt: Ἔοικε δὲ οὐ μικρὰν ἀφορμὴν παρέχειν τοῖς θεοποιοῦσι τὰ θνητὰ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναβιβάζουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἐπιφανῶν, τὰ συμβάντα ἐκ τοῦ θεοῦ περὶ τὴν σύγκρισιν τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου καὶ τὴν διάκρισιν. ἔν τε γὰρ τῷ βιασμῷ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, εἴθ' ὑπ' ἀνθρώπων τινὸς εἴθ' ὑπὸ θεοῦ γενομένῳ, τὸν ἥλιον ἐκλιπεῖν φασιν ὅλον, καὶ σκότος παντελῶς, ὥσπερ ἐν νυκτὶ, τὴν γῆν κατασχεῖν· ἔν τε τῇ τελευτῇ αὐτοῦ ταὐτὸ συμβῆναι λέγουσι πάθος.

185. FIT FVGA.] Græci inquiunt, diem illum Romani, τὴν τροπὴν τοῦ πλήθους, id eſt, POPLIFVGIA, appellarunt, vt habet vetus Kalendarium. De etymo diſſeritas apud antiquos. Vide M. Varronem lib. v. de L. L. Dionyſium lib. II. & Macrobium, ſi noſſe hæc lubet.

[186] Sed procul è longâ [187] veniebat Iulius Albâ:
Lunaque fulgebat; nec facis vſus erat:
Cùm ſubito motu ſepes tremuere ſiniſtræ;
Rettulit ille gradus, horruerantque comæ.
Pulcer, & humano maior, trabeâque decorus
Romulus in mediâ viſus adeſſe viâ:

Et dixiſſe ſimul: Prohibe lugere Quirites,
Ne violent lacrymis numina noſtra ſuis.
Tura ferant, placentque nouum pia turba Quirinum,
Et patrias artes militiamque colant.
Iuſſit: & in tenues oculis euanuit auras.
[188] *Conuocat hic populum, iuſſaque verba refert.*
Templa Deo faciunt: [189] *collis quoque dictus ab illo eſt,*
Et referunt [190] *certi ſacra paterna dies.*

186. SED PROCVL E LONGA.] Scribe *Longâ:* nam ob ſitum ab Aſcanio nomen hoc habuit. Origo gentis Romanæ, Liuius lib. primo, & Dionyſius eodem: Σαφηνισμοῦ δὲ ἕνεκα διορίζεται παρ' ἑτέραν πόλιν ὁμώνυμον ἐπικλήσει, τοῦ σχήματος ἐπικατηγορήσει. ἔστι δὲ ὥσπερ σύνθετον ἤδη τοὔνομα ἐξ ἀμφοῖν, Ἄλβα Λόγγα.

187. VENIEBAT IVLIVS ALBA.] Hic faſſus Romulum vidiſſe, & in eo quid humano maius: iſti creditum, & ſedati plebis animi, cùm & dictis iuſiurandum addidiſſet. Xiphilinus ſub finem Auguſti: Ἐκείνη δὲ, Liuia, Νουμερίῳ τινὶ Ἀττικῷ βουλευτῇ ἐστρατηγηκότι, πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας ἐχαρίσατο, ὅτι τὸν Αὔγουστον ἐς τὸν οὐρανὸν, κατὰ τὰ περί τε τοῦ Πρόκλου καὶ περὶ τοῦ Ῥωμύλου λεγόμενα, ἀνιόντα ἑωρακέναι ὤμοσε. Periurium illud velut hereditarium poſteà vſui fuit in omni Cæſareâ conſecratione. Iuſtinus Martyr Apologiâ II. *Porrò cur morientes apud vos Imperatores ſemper immortalitati conſecrare dignamini, producentes quempiam qui iureiurando confirmet, vidiſſe ſe è rogo in cælum aſcendere ardentem Cæſarem?* Inſignis etiam ad morem Tatiani Aſſyrij locus in Oratione contra Græcos, de Antinoo in Lunâ ab antiquis impoſito: Τίς, inquit, ὁ ἀναβιβάσας αὐτόν; εἰ μή τι καὶ τοῦτον ὡς τοὺς βασιλέας, μισθοῦ ἢ δι' ἐπιορκίας τις, τοὺς θεοὺς καταγελῶν, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνεληλυθέναι φήσας, πεπίστευται.

188. CONVOCAT HIC POPVLVM.] Quattuor apud me, *hic populos*; Sabinos & Romanos.

189. COLLIS QVOQVE DICTVS AB ILLO.] Non adeò verum quin titubet. Feſtus: *Quirinalis collis qui nunc dicitur, olim Agonus appellabatur, antequam in eum commigrarent ferè Sabini Curibus venientes poſt fædus inter Romulum & Tatium ictum, à quo hanc appellationem ſortitus eſt: quamuis exiſtiment quidam, quòd in eo factum ſit templum Quirino ita dictum.*

190. CERTI SACRA PATERNA DIES.] Ergo Quirinalia ſtata, & annua. Et corruptus Dionyſij locus lib. II. cùm, Αὐτόν τε τὸν, inquit, Ῥωμύλον, ὡς κρείττονα γενόμενον ἢ κατὰ τὴν θνητὴν φύσιν, ἱεροῦ κατασκευῇ καὶ θυσίαις διετησίοις ἔταξε Κυρῖνον ἐπονομαζόμενον γεραίρεσθαι. Legendum omnino, ἐτησίοις, eraſo δι: mendum, quod huc vſque nemo Criticorum ſuboluit.

Lux quoque [191] *cur eadem Stultorum feſta vocetur,*
Accipe: parua quidem cauſſa, ſed apta ſubeſt.
Non habuit doctos tellus antiqua colonos:
Laſſabant agiles aſpera bella viros.
Plus erat in gladio quàm curuo laudis aratro:
Neglectus domino pauca ferebat ager.
Farra tamen [192] *veteres iaciebant, farra metebant:*
Primitias Cereri farra reſecta dabant.
Vſibus admoniti flammis torrenda dederunt;
Multaque peccato [193] *damna tulere ſuo.*

Nam modò verrebant nigras pro farre fauillas;
Nunc ipſas ignes corripuere caſas.

191. CVR EADEM STVLTORVM FESTA VOCETVR, ACCIPE.] Sed priùs hæc è Plutarchi Quæſtionibus Romanis: Διὰ τί τὰ Κυρινάλια, μωρῶν ἑορτὴν ὀνομάζουσιν; ἢ, ὅτι τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπεδεδώκεισαν (ὡς Ἰόβας φησὶ) τοῖς τὰς αὑτῶν φρατρίας ἀγνοοῦσιν, ἢ τοῖς μὴ θύσασιν, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, κατὰ φυλὰς ἐν τοῖς Φορνακαλίοις, δι' ἀσχολίαν ἢ ἀποδημίαν ἢ ἄγνοιαν, ἐδόθη τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τὴν ἑορτὴν ἐκείνην ἀπολαβεῖν; Non damno inter cauſſas diſtractiones & peregrinationes; ſed illa τῆς ἀγνοίας noſtro placuit,& Feſto Pompeio. huius hæc verba ex emendatione Scaligeriani acuminis: *Quirinalia menſe Februario, dies quo Quirino fiunt ſacra, idem Stultorum feriæ appellatur; quòd quidam, qui ſuorum Fornacalium ſacra Romæ ignorauerant, eo potiſſimùm rem diuinam faciunt.*

192. VETERES IACIEBANT.] Pari ſignificatione dictum à Demoſthene καταβάλλειν σπέρμα. Porrò far in vſu Romanis CCC. annorum ſpatio fuiſſe, tradit M. Verrius Flaccus apud Plinium lib. XVIII. Hiſt. nat. cibus ex eo confectus appellatus *farratum.* de quo Iuuenalis Satyrâ XI. & eius Scholiaſtes: *Farratum, cibus ex farre, qui primus antiquorum fuit.*

193. DAMNA TVLERE SVO.] Nam ſecuta ſementis iactura ex ignotâ torrendi ratione.

[194] *Facta Dea eſt Fornax: læti Fornace coloni*
Orant, vt fruges temperet illa ſuas.
[195] *Curio* [196] *legitimis tunc Fornacalia verbis*
Maximus [197] *indicit: nec ſtata ſacra facit:*
Inque foro multâ circum [198] *pendente tabellâ*
Signatur certâ curia quæque notâ:
Stultaque pars populi, quæ ſit ſua curia neſcit;
Sed facit extremâ [199] *ſacra relicta die.*

194. FACTA DEA EST FORNAX.] A Numâ habuit initium, & feſta quæ Fornacalia vocata. Plinius ex Heminâ vetuſto ſcriptore libro XVIII. cap. II. *Numa inſtituit Deos fruge colere, & molâ ſalsâ ſupplicare, atque far torrere, quoniam toſtum cibus ſalubrior eſſet: id vno modo conſecutum, ſtatuendo non eſſe purum ad rem diuinam niſi toſtum. Is & Fornacalia inſtituit, farris torrendi ferias.* ſed fecit indictitias, non ſtatas. Hinc illi, qui, eâ die cùm Fornacalia indicebantur, feriari non poterant, Quirinalibus ſacra illa omiſſa coacti peragere. fortè quia hæc inter popularia. Feſtus: *Popularia ſacra ſunt, vt ait Labeo, quæ omnes ciues faciunt, nec certis familiis attributa ſunt: Fornacalia, Parilia, Laralia porcâ præcidaneâ.* Oppoſita his ergo priuata, Gentilitia, & Familiaritia ſacra.

195. CVRIO MAXIMVS INDICIT.] Hic caput & ἔξαρχος XXX. Curionum. Huius auctoritate, vt ſcribit Paulus Abbreuiator, *Curiæ & illi regebantur.* Græcè diceres ἀρχιλοχαγὸν, ſiue ἀρχιφρατριάρχην: Curiones enim Dionyſius φρατριάρχους appellauit καὶ λοχαγοὺς: inde ab eodem Curialis focus dictus φρατριακὴ ἑστία, Curialium conuentus φρατριαστῶν σύνοδοι, Curiata comitia φρατριακὴ ἐκκλησία. Quin hoc quoque obſeruare licet, Curionem maximum ad annum V.C. DXLIIII. ſemper ex patribus creatum, ex plebe verò deinceps. Lege Liuium lib. XXVII.

196. LEGITIMIS VERBIS.] Vt illa apud Arnobium libro VII. LAVATIO DEVM MATRIS EST HODIE. IOVIS EPVLVM CRAS EST. ÆSCVLAPII GERITVR CELEBRATVRQVE VINDEMIA. LECTISTERNIVM CERERIS ERIT IDIBVS PROXIMIS. *Legitimum* erat, quidquid certâ formulâ dicebatur, ſiue ediſcebatur.

 197. IN-

197. INDICIT.] Hinc Curiones ſunt Cuſiones in Carmine ſaliari, hoc eſt Calatores, ſiue Sacrorum præcones.

198. PENDENTE TABELLA.] In eâ exaratum, vt hæc populi pars in Titiâ curiâ cogeretur,pars in Tifatâ, pars in Sauciâ,reliqua in attributis cuique curiis: hæ veluti ædiculæ erant,in quibus, qui Vrbem colerent,ſingillatim in ſuâ quiſque ſacra faceret.

199. SACRA RELICTA DIE.] Non igitur expiabantur his feſtis ob omiſſi ſacrificij crimen,vt putauit Neapolitanus ille in ſuis Genialibus; ſed DeæFornaci quidquid ſacri die illo indicto alij fecerant, iſti Quirinalibus adimplebant.

[200] Eſt honor & tumulis animas placare paternas;
Paruaque in extructas munera ferre pyras.
Parua petunt manes. pietas pro diuite grata eſt
Munere: non auidos Styx habet ima Deos.
Tegula porrectis ſatis eſt [201] velata coronis,
Et ſparſæ fruges, paruaque mica ſalis;
[202] Inque mero mollita Ceres, violæque ſolutæ:
Hæc habeat [203] mediâ teſta relicta viâ.
[204] Nec maiora veto, ſed & his placabilis vmbra eſt:
Adde preces, poſitis & ſua verba focis.

200. EST HONOR ET TVMVLIS.] Quirinalibus Feralia ſuccedebant, ſed poſt dies tres: & ſequor veſtigia antiqui Kalendarij. In his iuſta piis manibus ſoluebantur: quod hoc etiam menſe Græci peragebant. Heſychius: Μιαραὶ ἡμέραι, τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνὸς ἐν αἷς τὰς ψυχὰς τῶν κατοιχομένων ἀνιέναι ἐδόκουν. Notum, Antheſterionem inter menſes Atticos Februarij & Martij Romani partem complexum.

201. VELATA CORONIS.] Hæ etiam ſolitæ in ſepulchra mortuorum afferri; ideò eædem noſtro libro III. Triſtium ſunt *Feralia munera*. Et in lapide priſco hæc lego: ITEM LECTISTERNIVM TEMPORE PARENTALIORVM EX X-CC MEMORIIS EIVSDEM VALERIANE ET APPI VALERIAN. FIL. EIVS PER OFFIC. TESSERARIOR. QVOD ANNIS PONATVR ET PARENTETVR ITEM CORONÆ MIRT. TERNÆ ET TEMPORE ROSÆ IVL. TERNÆ EIS PONANTVR.

& in alio:

ET AD MONVMENTVM ITVM ADITVM AMBITVM ADQVE HAVSTVM CORONARE VESCI MORTVVM MORTVAS MORTVOSVE OSSA INFERRE VT LICEAT. Quid *itum, aditum, ambitum* nemo ignorat. Scito hæc non omnibus patuiſſe, ſed iis quibus à monumenti domino permiſſum. quibus non nominatim excipiebantur; obſeruare eſt in hac Romanâ inſcriptione:

M. ÆMILIVS ARTEMA
FECIT
M. LICINIO SVCCESSO FRATRI
BENE MERENTI
ET CÆCILIÆ MODESTÆ CONIVGI
SVÆ ET SIBI ET SVIS LIBERTIS
LIBERTABVSQ. POSTERISQ. EORVM
EXCEPTO HERMETE LIB. QVEM
VETO PROPTER DELICTA SVA
ADITVM AMBITVM NE VLLVM
ACCESSVM HABEAT IN HOC
MONVMENTO.

Ad hoc maceriâ totum cingebant cum vno aut duplici introitu, vt liquet ex iiſdemmet ruderibus.

202. INQVE MERO MOLLITA CERES.] Hæc aut panis vino madidus, aut farina vino ſubacta. Puto hanc, vt faciebant veteres, libum ex fabâ milioque, ſparſo in vtrumque mulſo. Vide Feſtum.

203. MEDIA TESTA RELICTA VIA.] In viis ſepulcra auita poſita quis ignorat? Apuleius: *Portam ciuitatis egreßi, monumentum quoddam conſpicamur.*

204. NEC MAIORA VETO.] Multum ſanè conſumpſit antiquitas in his epulis monumentariis. hinc Tertullianus de Reſurrectione carnis: *Defunctis parentant, & quidem impenſißimo officio pro moribus eorum, pro temporibus eſculentorum; vt quos negant ſentire quidquam, etiam deſiderare præſumant.* Quod peius, lego receptum hunc morem diutiùs à Chriſtianis ad ſepulcra Martyrum: ſed in hos grauiter inuehitur Ambroſius de Heliâ & ieiunio; vnique gulæ totum id tribuit, vt alibi Tertullianus. hic verò non dubitat, quin à Parentalibus malum idololatriæ caput extulerit.

Hunc morem Æneas pietatis idoneus auctor
Attulit [205] *in terras, iuſte Latine, tuas.*
Ille patris genio [206] *ſolemnia dona ferebat:*
Hinc populi [207] *ritus edidicere pios.*
At quondam, dum longa ferunt pugnacibus armis
Bella, [208] *Parentales deſeruere dies.*
Non impunè fuit: nam dicitur omine ab iſto
Roma [209] *ſuburbanis incaluiſſe rogis.*
Vix equidem credo; buſtis exiſſe feruntur,
Et tacitè queſti tempore noctis aui:
Perque vias vrbis, latoſque [210] *vlulaſſe per agros*
Deformes animas vulgus inane ferunt.
Poſteà præteriti tumulis redduntur honores;
[211] *Prodigiiſque venit funeribuſque modus.*

205. IN TERRAS, IVSTE LATINE, TVAS.] Benè in Latium: nam ritus antiquior & à Plutone initium ſuum habuit. Meus Siculus lib. v. Βιβλιοθήκης: Τὸν δ' Ἅδην λέγεται τὰ περὶ τὰς ταφὰς καὶ τὰς ἐκφορὰς καὶ τιμὰς τῶν τεθνεώτων καταδεῖξαι, τὸν πρότερον χρόνον μηδεμιᾶς οὔσης ἐπιμελείας περὶ αὐτούς.

206. SOLEMNIA DONA FEREBAT.] Prima tulit ille patris reliquiis in Siciliâ noſtrâ, vbi conditæ.

207. RITVS EDIDICERE PIOS.] Malo ex ſcripto, *edidicere nouos.*

208. PARENTALES DESERVERE DIES.] Tibi ſit in hoc fides, mi magiſter: nam ſi eam annalium ſequimur, non meminimus legiſſe, Parentalia aliquando ob bella intermiſſa.

209. SVBVRBANIS ROGIS.] Hi enim ante Vrbem excitabantur: vnde noſter in Triſtibus de oſſibus vrnâ concludendis:

Atque ea cum foliis & amomi puluere miſce,
Inque ſuburbano condita pone loco.

210. VLVLASSE PER AGROS.] Forſan ab hac voce dixit Auſonius, *Ferale ſonans v.*

211. PRODIGIISQVE MODVS.] Has ſpecies miraculorum repulſas vide in Arnobio lib. VII. aduerſus Gentes.

Dum

Dum tamen hæc fiunt, [212] *viduæ ceſſate puellæ:*
[213] *Exoptat puros* [214] *pinea teda dies:*
Nec tibi, quæ cupidæ [215] *matura videbere matri,*
Comat virgineas [216] *haſta recurua comas.*
[217] *Conde tuas Hymenææ faces, & ab ignibus atris*
Aufer: habent alias mœſta ſepulcra faces.
Dî quoque templorum [218] *foribus celentur opertis:*
[219] *Ture vacent aræ, ſtentque ſine igne foci.*
Nunc animæ tenues, & corpora functa ſepulcris
Errant: nunc poſito paſcitur vmbra cibo.
Nec tamen hæc vltrà, [220] *quàm quot de menſe ſuperſunt*
Luciferi, [221] *quot habent carmina noſtra pedes.*
Hanc, quia iuſta ferunt, dixere Feralia lucem:
Vltima placandis Manibus illa dies.

212. VIDVÆ CESSATE PVELLÆ.] His igitur diebus vitabantur viduis nuptiæ, vt nouis feriis, & atris aliquot lucibus: ſed ferias minimè religioſas aiebat olim ſolus Verrius Flaccus, idque non futili ratione. Tu vide apud Macrobium primo Saturnalium.

213. EXOPTAT PVROS.] Ac ſi hi impuri: ita eſt; nec aliâ cauſsâ dixerunt Græci, Τοῦ Ἀνθεστηριῶνος ἡμέρας, μιαράς, vt ex citatis Heſychij paullùm ſuprà obſeruare eſt.

214. PINEA TEDA DIES.] *Pinea*, an *ſpinea* legendum, in incerto eſt; cùm ſpinus & pinus vtraque pro face nouis nuptis in vſu fuerit. Illud moneo, accenſam è foculo maritæ, non viri. Varro apud Nonium de vitâ P. R. *Cùm à nouâ nuptâ ignis in face afferretur foco eius ſumptus, cùm fax ex ſpinu albâ eſſet, vt eam puer ingenuus afferret.*

215. MATVRA VIDEBERE MATRI.] Idem vetat cuique virgini, ætate etiam nubili.

216. HASTA RECVRVA COMAS.] Hæc acus celibaris diuerſa ab acu comatoriâ, quâ compago crinium ſuſtinebatur, & quæ Græcis βελόνης. De celibari vide Feſtum, & Plutarchum, qui δοράτιον vocat, vt noſter in Quæſtionibus Romanis.

217. CONDE TVAS HYMENÆE FACES.] Κηροὺς γαμηλίους.

218. FORIBVS CELENTVR OPERTIS.] Vt arcerentur ab aſpectu funeſto: quâ de cauſsâ hoc etiam vetitum iis qui rem ſacram facturi erant, vt Pontifici, flamini Diali, & aliis miniſtris: quin ſtatuas Deorum in viis poſitas, ſi illàc funeſtum aliquod transferendum erat, panno velatas memini legiſſe.

219. TVRE VACENT ARÆ.] Albinouanus ad Liuiam, de Druſi funere:

Dîque latent templis, nec iniqua ad funera vultus
Præbent: nec poſcunt tura ferenda rogo.
Obſcuros delubra tenent, pudet ora colentem
Adſpicere, inuidiæ quam meruere metu.

220. QVAM QVOT DE MENSE SVPERSVNT.] Veteres, *quam cùm:* alij, optimæ etiam notæ, *cùm tot.*

221. QVOT HABENT CARMINA NOSTRA PEDES.] Si rectè verba capio, oſtendit XII. Kalendas Februarias finita Feralia: ſic remanent è menſe dies vndecim, & his includo diem ipſum Feralem; in quo Vates aberrat à veteribus Kalendariis, quibus Feralia ſunt die XXI. Februarij. Quòd verò ſcribant

inter-

interpretes, his ſibi velle Naſonem à XVIII. per alios X. dies Feralia continuari poſſe, lentè probo: nam dies poſtremus placandis manibus ipſemet Feralis. liquet ex hiſce:

Hanc quia iuſta ferunt, dixere Feralia lucem:
Vltima placandis manibus illa dies.

Senſus aptior eſſet, quem veriorem ſuſpicor, incepiſſe Feralia à VI. Idus, terminataque XII. Kalendas: hæc inquit, non vltrà, *cùm tot de menſe ſuperſunt.* Et ſi germana eſt editio hæc, quod credimus, non elicitur ex his, per vndecim dies continuata Feralia; per aliquot fuiſſe, negare non audemus: nam ſuprà dixit, *dies parentales.* & Athenæus lib. III. de Februarij etymo: Τὸν δὲ μῆνα τοῦτον κληθῆναί φησιν ὁ Μαυρούσιος Ἰόβας, ἀπὸ τῶν κατουδαίων φόβων κατ᾽ ἀναίρεσιν τῶν δειμάτων.

[222] *Ecce anus in mediis reſidens annoſa puellis,*
Sacra facit Tacitæ; nec tamen ipſa tacet:
[223] *Et digitis tria tura tribus ſub limine ponit;*
Quà breuis occultum [224] *mus ſibi fecit iter.*
Tunc cantata tenet [225] *cum* [226] *fuſco licia plumbo;*
Et ſeptem [227] *nigras verſat in ore fabas.*
[228] *Quodque pice adſtrinxit,* [229] *quod acu traiecit ahenâ,*
Obſutum mentâ torret in igne caput:
Vina quoque inſtillat. vini quodcumque relictum eſt,
Aut ipſa, aut comites, plus tamen ipſa bibit.
Hoſtiles linguas, inimicaque [230] *vinximus ora,*
Dicit diſcedens: ebriaque exit anus.

222. ECCE ANVS IN MEDIIS.] Recenſet nunc quid actum vltimâ Feralium luce. Vt vides, anicula cum puellulis Nymphæ Mutæ neſcio quid magicum parant. Præerat hæc Dea compeſcendis detrahentibus linguis. Debet Regi Numæ ſuum cultum. Plutarchus: Καὶ μίαν μοῦσαν ἰδίως καὶ διαφερόντως ἐδίδαξε σέβεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, Τακίταν προσαγορεύσας, οἷον σιωπηλὴν ἢ νέαν· ὅπερ εἶναι δοκεῖ τὸ Πυθαγόρειον ἀπομνημονεύοντος ἐχεμυθίας καὶ τιμῶντος. Nunc ambigas quid velint hoc ſacrificio veteres, & cur potiſſimùm Parentalibus adiunxerint: forſan, vt nos edocerent, manes conuitio non laceſſendos; an aliud, tu cogita, ſi illud laudabile ſanè inſtitutum.

223. ET DIGITIS TRIA TVRA TRIBVS.] Hunc numerum frequenter inuenies receptum in ſuperſtitionibus. Τρίας φύσει τέλειος, dixit ſcriptor Chæronenſis.

224. MVS SIBI FECIT ITER.] Tria igitur grana turis iacit ad limen, quà murium aditus ad ſua domicilia.

225. CVM FVSCO LICIA PLVMBO.] En vtrumque ad rem magicam. Pſellus in lib. de Dæmonibus: Δαιμόνια ῥᾷστα χειροῦται παρὰ τῶν μιαρῶν τῶν γοήτων χύοις μολίβδῳ καὶ κηρῷ, καὶ λεπτῇ προσδεθέντα μίτῳ διὰ τῶν ἀθεμίτων ἀφορκισμῶν πάθη τεχνικὰ κατεργάζονται.

226. FVSCO PLVMBO.] Huius duo genera, nigrum & candidum. Lege caput Plinij XVI. & ſequens lib. XXXIV.

227. NIGRAS VERSAT IN ORE FABAS.] Quod actum etiam in Lemuralibus: ibi is, cui ſacrum curæ eſt,

Cùmque manus purè fontanâ perluit vndâ,
Vertitur, & nigras accipit ore fabas.

228. QVODQVE PICE ADSTRINXIT.] Demum caput aut verè humanum

aut ex aliâ materiâ huic ſimile pice linibat, & acu pungebat à cranio ad mentum. legitur in antiquo noſtro codice:

Obſuto mento torret in igne caput.

dein viuis carbonibus admotum, aridum iam vino conſpergebat.

229. QVOD ACV TRAIECIT AHENA.] Cornelius Celſus: *Quidam hic quoque duo lina acu trayciunt.* Porrò hac ferè ſemper vſæ veneficæ ad perniciem. Noſter in Epiſt. Hypſ.

Deuouet abſentes, ſimulacraq́. cerea fingit,
Et miſerum tenues in iecur vrget acus.

230. VINXIMVS ORA.] *Vincire* idem quod *ligare* propriè, dixerunt veteres, cùm arte magicâ quidam functione aliquâ prohibebatur, vt à ſagâ hîc linguæ vſu maledici.

Protinus à nobis, quæ ſit Dea Muta, requires:
Diſce, per antiquos quæ mihi nota ſenes.
Iupiter immodico Iuturnæ captus amore,
Multa tulit tantò non patienda Deo.
Illa modò in ſiluis [231] *inter coryleta iacebat;*
Nunc in cognatas deſiliebat aquas.
Conuocat hic Nymphas, Latium quæcumque tenebant;
Et iacit in medio talia verba choro:
Inuidet ipſa ſibi, vitatq́ue quod expedit illi,
Veſtra ſoror, ſummo concubuiſſe Deo.
Conſulite ambobus: nam quæ mea magna voluptas,
Vtilitas veſtræ magna ſororis erit.
Vos illi in primâ fugienti obſiſtite ripâ,
Ne ſua flumineâ corpora mergat aquâ.
Dixerat: annuerant Nymphæ Tiberinides omnes,
Quæq́ue colunt thalamos, Ilia Diua, tuos.
Fortè fuit Naïs [232] *Lar nomine:* [233] *prima ſed illi*
Dicta bis antiquum ſyllaba nomen erat:
[234] *Et vitio poſitum eſt: ſæpè illi dixerat Almo,*
[235] *Nata, tene linguam; nec tamen illa tenet.*
Quæ ſimul ac tetigit Iuturnæ ſtagna ſororis;
Effuge, ait, ripas, dicta refertq́ue Iouis.
Illa etiam Iunonem adijt: miſerataq́ue nuptas,
Naida Iuturnam vir tuus, inquit, amat.

231. INTER CORYLETA.] Liber antiquus, *inter coruleta.* vt membranæ veteres Maronianæ: *Hic inter denſas corulos.*

232. LAR NOMINE.] Ita textus, quem recenſuit vir magnus, & inemendati aliquot codices; ſed omnino legendum ex bonis, *Lara nomine.* Firmianus: *Quis cùm audiat Deam Mutam, tenere riſum queat? hanc eſſe dicunt, ex quâ nati Lares; & ipſam Laram nominant vel Larundam.* quod veriſſimum. Gloſſæ, *Larunda*, δαιμόνων μήτηρ. Auſonius in Edylliis:

Nec Genius domuum, Larundâ progenitus Lar.

233. PRIMA SED ILLI DICTA BIS SYLLABA.] Lalara, inquit, fuit ei primum nomen.

234. Et

234. Et vitio positvm est.] Malo, *Ex vitio poſitum*. A loquacitate ſic dicta hæc Græcis Λαλία. Plutarchus Symp. ſeptimo: Πολύφωνος ὁ οἶνός ἐστι, καὶ λαλιᾶς ἀκαίρου καὶ φρονήματος ἡγεμονικοῦ καταπίμπλησιν. Idem ſæpiculè λαλέω vſus, pro effutire, & incircumſpecte loqui.

235. Nata, tene lingvam.] Fingit hanc Naidem Almone ſatam.

[236] Jupiter intumuit: quâque eſt non vſa modeſtè,
[237] Eripit huic linguam, Mercuriumque vocat.
Duc hanc ad manes (locus ille ſilentibus aptus)
Nympham; hæc infernæ Nympha paludis erit.
Iuſſa Iouis fiunt: [238] accepit luctus euntes:
Dicitur illa duci tunc placuiſſe Deo.
[239] Vim parat: hunc vultu pro verbis illa precatur:
Et fruſtrà muto nititur ore loqui.
Fitque grauis; [240] geminoſque parit [241] qui compita ſeruant:
Et vigilant noſtrâ ſemper in vrbe lares.

236. Ivpiter intvmvit.] Græcis etiam οἰδαίνειν, pro *iraſci*; & οἴδημα, pro *ira*.

237. Eripit hvic lingvam.] Hinc Firmianus poſt illa ſuprà citata: *Quid præſtare volenti poteſt, qui loqui non poteſt?*

238. Accepit lvctvs evntes.] Diſpunctâ litterulâ legendum, *accepit lucus euntes*, vt in noſtro. Miror ego, minutos meos καὶ κορεολόγους interpretes hoc non vidiſſe.

239. Vim parat: hvnc vvltv.] In eodem, *Vim parat hic: vultu.*

240. Geminosqve parit.] Hæc igitur Larunda, ſiue Diua Muta, eſt Mania Macrobij. *Idq; aliquamdiu obſeruatum*, ille inquit, *vt pro familiarum ſoſpitate pueri mactarentur Maniæ Deæ, matri Larium.*

241. Qvi compita servant.] Ad hæc leges quæ notabimus, σὺν Θεῷ δ' εἰπεῖν, ad illud lib. v.

Compita grata Deo, compita grata cani.

[242] Proxima cognati dixêre Chariſtia chari,
Et venit ad ſocios turba propinqua Deos.
Scilicet à tumulis, & qui periere propinquis,
Protinus ad viuos ora referre iuuat:
Poſtque tot amiſſos, quidquid de ſanguine reſtat,
Aſpicere, & generis dinumerare gradus,
[243] Innocui veniant: procul hinc procul impius eſto
Frater, & in partus mater acerba ſuos:
[244] Cui pater eſt viuax, qui matris digerit annos:
Quæ premit inuiſam ſocrus iniqua nurum.
Tantalidæ fratres abſint, & Iaſonis vxor,
Et quæ ruricolis ſemina toſta dedit:
Et ſoror, & Progne, Tereuſque duabus iniquus;
Et quicumque ſuas per ſcelus auget opes.

M 2 242. Pro-

242. PROXIMA COGNATI.] VIII.Kalendas Martias erant Chariſtia. Benè Kalendarium Conſtantini Magni:

IX. FERALIA
VIII. CHARISTIA.
VII. TERMINALIA.

Omittit hæc feſta vetus Romanum: miror. In Rureſtri, poſt Parentalia & Lupercalia, legitur, CARA COGNAT. mallem CARI COGNAT. id eſt, *Cariſtia cognatorum*. Sed obſerua iſta Valerij lib.II. cap.I. *Conuiuium etiam ſolemne maiores inſtituerunt, idq́; Chariſtia appellauerunt; cui præter cognatos & affines nemo interponebatur: vt ſi qua inter neceſſarios querela eſſet orta, apud ſacra menſæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus concordiæ adhibitis tolleretur.* Ad Ouidianum calculum accedit: dies ergo ille totus deditus conuiuiis. hinc eumdem, *Feſtum epularum*, dixerunt. Sed mea hæc ſuſpicio: nam hoc nomine diutiùs dies, quo Petrus Apoſtolus cathedram in Antiochiâ erexit, vulgò dictus eſt: incidit ille in idem tempus quo celebrata antiqua Chariſtia.

243. INNOCVI VENIANT.] Arcet ab hac mensâ Atreos & Thyeſtes, Medeas & Inones, Philomelas & Prognes, Tereos, & tandem capita quæ bona ſceleri & crimini debent.

244. CVI PATER EST VIVAX.] Non abit hinc Papinius in lacrymis Heteruſci III. Siluarum:

—— Pater eſt qui fletur, adeſte
Dîque hominesq́; ſacris: procul hinc procul ite nocentes,
Si cui corde nefas tacitum, feſsiq́; ſenectus
Longa patris, ſi quis pulſatæ conſcius vmquam
Matris, & infernâ rigidum timet Aeacon vrnâ.

245 Dîs generis date tura boni; Concordia fertur
Illâ præcipuè mitis adeſſe die.
Et libate dapes, vt grati pignus amoris:
Nutriat intinctos 246 miſſa patella cibos;
Iamque vbi ſuadebit placidos nox humida ſomnos,
Larga precaturi ſumite vina manu.
247 Et, benè vos, 248 benè tu patriæ pater optime Cæſar,
Dicite ſuffuſo per ſacra verba mero.

245. DIS GENERIS DATE TVRA BONI.] Vos mentes recti conſciæ. in antiquo meo eſt, *date tura bonis*. Non reprobo ſcripturam: nam boni manes, & boni lemures (alios vocarunt noxios & auerſos) erant Dij lares, quibus modò ſupplicabant pro incolumitate reliquæ familiæ. huc ſpectat vetus hic lapis: LARIBVS PRO SALVTE ET INCOLVMITATE DOMVS Q. SERTORII.

246. MISSA PATELLA CIBOS.] De ritu Liuius: *Inter pocula atque epulas, vbi libare Diis dapes & benè precari mos eſſet.* & Tibullus alicubi Lares compellans:

Adſitis Diui, nec vos è paupere menſâ
Dona nec è paruis ſpernite fictilibus.

Quid hîc *parua fictilia*, niſi veteres patellæ? Antiqui magiſtri ad illud Satyrici, *cultrixq́; foci ſecura patella; Quia delibatæ*, inquiunt, *dapes in eâ poſitæ, ad focum feruntur*. hinc, *patellarij Dij*, Plauto. & à Varrone ſcriptum, *Deos colere ac dare in patellam*, μικρὸν κρέας.

247. Et, bene vos.] Nota formula hæc inter ſcyphos & pocula antiquorum. Vide Plautum in Perſâ Actu v. Scenâ primâ, & in Sticho Actu v. Scenâ quartâ.

248. Bene tv patriæ pater optime Cæsar.] Piaculum enim fuit apud antiquos, in quauis publicâ ſiue priuatâ menſâ ſuo etiam Principi non benè precari. hîc deſinebam, cùm venit ante oculos Ambroſius in hæc verba: *Quid memorem ſacramenta, quæ violare nefas arbitrantur? Bibamus, inquiunt, pro ſalute Imperatorum; qui non biberit, ſit reus indeuotionis. Videtur enim non amare Imperatorem, qui pro eius ſalute non biberit. O piæ deuotionis obſequium! Bibamus pro ſalute exercituum, pro Comitum virtute, pro filiorum ſanitate: & hæc vota ad Deum peruenire iudicant.* De Heliâ & ieiunio cap. xvii.

[249] Nox vbi tranſierit, ſolito celebretur honore,
Separat [250] indicio qui Deus arua ſuo.
Termine, [251] ſiue lapis, ſiue es defoſſus in agro
Stipes, [252] ab antiquis tu quoque nomen habes.
[253] Te duo diuerſâ domini de parte coronant,
Binaque ſerta tibi, binaque dona ferunt.

249. Nox vbi transierit.] vii. Kalendas Martias erant feſta Terminalia, dies N. P. vt notatur in Kalendariis. Neu credas duumbardis illis, qui reiiciunt in xx. Februarij diem.

250. Indicio qvi Devs arva svo.] Is à Numâ Pompilio primo cultus, & inſtitutus. Vt enim contenti reculis propriis non ambirent alienas, fecit, vt vnuſquiſque ſuum agellum circumſcriberet, & finibus lapides infigeret. Ἱερούς, inquit Dionyſius lib. ii. ἀπέδειξεν ὁρίου Διὸς τοὺς λίθους, καὶ θυσίας ἔταξεν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν ἅπαντας ἡμέρᾳ τακτῇ καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐπὶ τὸν τόπον συνερχομένους, ἑορτὴν ἐν τῷ πάνυ τιμίαν καὶ τὴν τῶν ὁρίων θεῶν κατασησάμενος. Ταύτην Ῥωμαῖοι Τερμινάλια καλοῦσιν.

251 Sive lapis, sive es stipes.] Ex vtroque confecta ſacra illa indicia rei alienæ. hinc illud: Πᾶν ξύλον καὶ πάντα λίθον τὸ δὴ προσκυνοῦντες. Inde paſſim & lapidis & ſtipitis nomine terminus exauditur. Tertullianus alicubi, nec fallor, vocauit *palos terminales*, alius, *cancellos*. Fragmentum cuiuſdam ſacroſancti (ſic videtur) pſephiſmatis: *Nullus Chriſtianus ad fana, vel ad petras, aut ad fontes, vel ad arbores, aut ad cancellos per triuia lumina faciat, aut vota reddere præſumat.* Iam haud nouum tibi fiet, *regio cancellata, cancellare, cancellatio,* quæ pro limitatione in Siculo Flacco.

252. Ab antiqvis.] Hi Græci ſunt, qui τέρμονας dicunt: nos, vnâ mutatâ litterâ, *terminos*.

253. Te dvo diversa.] Agrorum vtrimque poſſeſſores. Hoc erat ſacrificium priuatum; publicum verò, quod fiebat ἀμφιτεὶ ſexto ab Vrbe lapide. de quo noſter paullò pòſt. Nunc capies Plutarchum in vitâ Numæ: Ὁ δὲ τέρμων, ὅρος ἄν τις εἴη, καὶ θύουσιν αὐτῷ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τῶν ἀγρῶν περιορισμούς.

[254] Ara fit hîc, ignem [255] curuâ fert ruſtica teſtâ
Sumtum de tepidis ipſa colona focis.
Ligna ſenex minuit, conciſaque conſtruit altè;
Et ſolidâ ramos figere pugnat humo.
Tum ſicco primas irritat cortice flammas:
[256] Stat puer, & manibus lata caniſtra tenet.

 [257] *Inde*

257 *Inde vbi ter fruges medios immiſit in ignes;*
Porrigit inciſos filia parua fauos.
Vina tenent alij: libantur ſingula flammis:
Spectant, & linguis candida turba fauent.
258 *Spargitur & cæſo communis Terminus agno:*
Nec queritur, lactens cùm ſibi porca datur.
Conueniunt, celebrantque dapes 259 *vicinia ſupplex,*
Et cantant laudes, Termine ſancte, tuas.

254. Ara fit hic, ignem.] Vetus, *Ara fit, huc ignem.* rectè.

255. Cvrva testa.] Idem & Vaticani veriùs, *curto teſtu*. Pauperis eſt habere fictilem nec integram patellam, & rupto latere guttum.

256. Stat pver.] Hunc communi conſenſu litterati ſuſpicantur, quem Græci, παῖδα ἀμφιθαλῆ, vocant, Latini *Camillum*. Inclino: ſed quid diſſimulem? lentè. Mallem, boni ſenis filiolum pro puero intelligi: nam colona eiuſdem etiam erat proles.

257. Inde vbi ter frvges.] Dionyſius de Sacrificiis ad eumdem: Καὶ θύουσιν αὐτοῖς ἔτι, τῶν μὲν ἐμψύχων οὐδέν· οὐ γὰρ ὅσιον αἱμάττειν τοὺς λίθους· πελάνους δὲ Δήμητρος, καὶ ἄλλας τινὰς καρπῶν ἀπαρχάς.

258. Spargitvr et cæso.] Et vbi ſacra illa Numæ lex de ſeruandis puris à ſanguine his ſacris? abiit. Audi Plutarchum: Νῦν μὲν ἔμψυχα, immolant: τὸ παλαιὸν δὲ ἀναίμακτος ἦν ἡ θυσία, Νουμᾶ φιλοσοφήσαντος ὡς χρὴ τὸν ὅριον θεὸν, εἰρήνης φύλακα καὶ δικαιοσύνης μάρτυν ὄντα, φόνου καθαρὸν εἶναι.

259. Vicinia svpplex.] Legunt alij, *vicinia ſimplex:* non reprobo; ſed vulgatam referunt M. SS.

Tu populos, vrbesque, & regna ingentia finis:
Omnis erit ſine te litigioſus ager.
Nulla tibi ambitio: nullo corrumperis auro:
Legitimâ ſeruas credita rura fide.
Si tu ſignaſſes olim 260 *Thyreatida terram,*
Corpora non leto 261 *miſſa trecenta forent:*
Nec foret Othryades congeſtis tectus in armis.
O quantum patriæ ſanguinis ille dedit!
262 *Quid? noua cùm fierent Capitolia, nempe Deorum*
Cuncta Ioui ceſſit turba, locumque dedit.
Terminus (vt memorant veteres) inuentus in æde
263 *Reſtitit: & magno cum Ioue templa tenet.*
Nunc quoque, ſe ſupra ne quid niſi ſidera cernat,
Exiguum templi tecta 264 *foramen habent.*

260. Thyreatida terram.] Sic rectè veteres. Ignota mihi Marſi editio, *Thyreida terram*, non ob regulas ſyllabarias: produxit enim primam Statius, ſi memini, iv. Thebaidos. Thyreatis terra pars erat terræ Argolicæ; Lacedæmonij tamen interceptam tenebant. Thucydides libro iv. Ἀφικνοῦνται ἐπὶ Θυρέαν, ἥ ἐστι μὲν τῆς Κυνουρίας γῆς καλουμένης, μεθορεία δὲ τῆς Ἀργείας καὶ Λακωνικῆς. νεμόμενοι δὲ αὐτὴν ἔδοσαν Λακεδαιμόνιοι Αἰγινήταις ἐκπεσοῦσιν ἐνοικεῖν.

261. Missa trecenta forent.] Imò ſexcenta: ex his tres ſolùm ſuperuixere. Vide Herodotum libro i. Atrox hæc pugna fuit, ſi bene ſupputo, anno

anno MCCCCLXXII. nam paullò pôſt captus Crœſus,& Sardes, quod reiicitur in MCCCCLXXIII.

262. QVID? NOVA CVM FIERENT CAPITOLIA.] Opus incœptum à Tarquinio Priſco ex voto, ſed à Nepote Superbo abſolutum.

263. RESTITIT.] Inde produt ænigma illud perantiquum tribus verſibus ſenariis:

Semel minúſne, an bis minus ſit, non ſat ſcio,
An vtrumque eorum, vt quondam audiui dicier,
Ioui ipſi Regi noluit concedere.

264. FORAMEN HABENT.] Seruius lib. XI. *Vnde in Capitolio ſuperna pars tecti patet, quæ lapidem ipſum Termini ſpectat: nam Termino non niſi ſub diuo ſacrificabatur.* non tamen huic ſoli: cuiuis enim Numini, cui in loco aliquo fulgurito ara erecta, ſine tegmine veteres faciebant; ſed his plerumque. Vitruuius libro primo cap. II. *Ioui, Fulguri, & Cælo, & Soli, & Lunæ ædificia ſub diuo hypætráque conſtituuntur. Horum enim Deorum & ſpecies & effectus in operto mundo atque lucenti præſentes videmus.*

Termine, poſt illud leuitas tibi libera non eſt;
Quâ poſitus fueris in ſtatione mane.
Nec tu vicino quidquam concede roganti,
Ne videare hominem præpoſuiſſe Ioui.
Et ſeu vomeribus, ſeu tu pulſabere raſtris,
Clamato: Tuus eſt hic ager, ille tuus.
Eſt via, quæ populum Laurentes ducit in agros,
Quondam Dardanio regna petita duci.
[265] *Illic lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris*
[266] *Sacra videt fieri* [267] *ſextus ab Vrbe lapis.*
Gentibus eſt aliis tellus data limite certo:
Romanæ ſpatium eſt vrbis & orbis idem.

265. ILLIC LANIGERI.] Valdè placet ſcriptura vetus, *Illâ lanigeri.*

266. SACRA VIDET FIERI.] En publica, quæ acta in viâ Laurentinâ.

267. SEXTVS AB VRBE LAPIS.] Num hi antiqui agri Romani fines? haud dubiè ita eſt: ideò Sacerdotes ibi ſacrum Deo Termino agebant, nec aliam ob cauſſam οὐ μακρὰν ambaruale ſacrificium extendebatur. Strabo lib. V. Μεταξὺ γοῦν τοῦ πέμπτου καὶ τοῦ ἕκτου λίθου τῶν τὰ μίλια διασημαινόντων τῆς Ῥώμης καλεῖται τόπος Φῆστοι· τοῦτον δ' ὅριον ἀποφαίνουσι τῆς τότε Ῥωμαίων γῆς. οἵ θ' ἱερομνήμονες θυσίαν ἐπιτελοῦσιν, ἐνταῦθά τε καὶ ἐν ἄλλοις τόποις πλείοσιν, ὡς ὁρίοις αὐθημερόν, ἣν καλοῦσιν Ἀμβαρουίαν.

Nunc mihi dicenda eſt Regis fuga: traxit ab illâ
[268] *Quintus ab extremo nomina menſe dies.*

268. QVINTVS AB EXTREMO.] Sic legendum cenſeo, vt in noſtro antiquiſſimo: nec alio die notatur in Faſtis lapideis Regifugium. Alij falsò ad Kalendas Iunias differunt; vt Macrobius Saturnalium libro I. cap. XII. *Putauerunt Iunium menſem à Iunio Bruto, qui primus Romæ Conſul factus eſt, nominatum; quòd hoc menſe, id eſt Kalendis Iuniis, pulſo Tarquinio, ſacrum Carnæ Deæ in Cælio monte voti reus fecerit.* Non ambigo, quin Macrobium deceperit carmen Ouidij V. Faſtorum, cùm canit IX. Kalendas Iunias:

Quattuor inde notis locus eſt; quibus ordine lectis,
Vel mos ſacrorum vel fuga Regis ineſt.

Sed

Sed in his nulla mentio Regifugij: (miror id etiam ſenſiſſe Panuinum) ſed tantum harum litterarum, Q. R. C. F. quæ ſignificant, quando Rex, id eſt ſacrorum, Comitio fugit. Fuſius ad v. de hoc ritu priſco nos vide ad eoſdem verſiculos.

Vltima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna, [269] vir iniuſtus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias euerterat vrbes:
Et Gabios turpi [270] fecerat arte ſuos.
Namque trium minimus [271] proles manifeſta Superbi,
In medios hoſtes nocte ſilente venit.
Nudarunt gladios: Occidite, dixit, inermem:
Hoc cupiunt fratres Tarquiniusque pater,
Qui mea crudeli lacerauit verbere terga,
[272] Dicere vt hæc poſſet, [273] verbera paſſus erat.
Luna fuit, ſpectant iuuenem, gladiosque recondunt:
Tergaque deductâ veſte [274] notata vident.
Flent quoque, &, vt ſecum tueatur bella, precantur:
Callidus ignaris annuit ille viris.
Iamque potens, miſſo genitorem appellat amico:
Perdendi Gabios qui ſibi monſtret iter.
Hortus odoratis ſuberat cultiſſimus herbis,
Septus humum riuo lenè ſonantis aquæ:
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, & virgâ [275] lilia ſumma metit.
Nuntius vt rediit, decuſſaque lilia dixit,
Filius, Agnoſco iuſſa parentis, ait.
Nec mora, principibus cæſis ex vrbe Gabinâ,
Traduntur ducibus mœnia nuda ſuis.

269. VIR INIVSTVS.] Idipſum regni initium aperuit, quod occiſo Seruio Rege ſocero inuaſit. Multa huius Tyranni impia referunt ſeuerioris notæ Hiſtorici; multa quidem, quæ non illi, Theophilus Patriarcha Antiochenus lib. III. πρὸς Αὐτόλυκον: Τοῦ οὖν, inquit, Κύρου τελευτήσαντος, ὡς ἔφθημεν εἰρηκέναι, Ὀλυμπιάδι ἑξηκοστῇ καὶ δευτέρᾳ, γίνεται χρόνος ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης ἔτη σκ΄. ᾧ καὶ Ῥωμαίων ἦρξε Ταρκύνιος Σούπερβος τοὔνομα· ὃς πρῶτος ἐξώρισε Ῥωμαίους τινάς, καὶ παῖδας διέφθειρε, καὶ παράδοντας ἐγχωρίους ἐποίησεν. ἔτι μὴν καὶ τὰς παρθένους διαφθείρων πρὸς γάμον ἐδίδου. διὸ οἰκείως Σούπερβος ἐκλήθη τῇ Ῥωμαϊκῇ γλώσσῃ· ἑρμηνεύεται δὲ ὑπερήφανος. imò omne conuitium comprehendit Latinus Pacatus Panegyrico ad Theodoſium: *Denique ipſum illum Tarquinium execratione poſtremâ hoc damnauerunt maledicto, & hominem libidine præcipitem, auaritiâ cæcum, immanem crudelitate, furore vecordem vocauerunt Superbum, & putauerunt ſufficere conuitium.* Hinc veteres Græci Patres ὑπερηφανίαν *ſuperbiam* dixere.

270. FECERAT ARTE SVOS.] Bene Liuius libro primo: *Minimè arte Romanâ, fraude ac dolo aggreſſus eſt.* Hunc tu lege, à quo noſter hiſtoriam ad vnguem decerpſit; &, ſi lubet, Eutropium, & Halicarnaſſenſem.

271. PROLES MANIFESTA SVPERBI.] Sextus patri ſimillimus, qui minimus ex tribus erat, vt ſcribit Naſo ex Hiſtorico Patauino: ſi Dionyſium ſequimur, natu maximus. nullius cauſſam agam.

272. DICERE VT HÆC POSSET.] Tres apud me, *vt hoc poſſet.*

273. VERBERA PASSVS ERAT.] Eaque in foro publicè.

274. NOTATA VIDENT.] Ad idem ferè ſenſum torſit *notare* Petronius in Satyrico : *Sequar ego frontes notans inſcriptione ſolerti, vt videamini ſtigmate eſſe puncti.*

275. LILIA SVMMA METIT.] Imitatus factum Thraſybuli Mileſij, qui rogatus à Periandro per quemdam, neceſſaria moneret ad imperium diuturnum; agrum mutus cum Legato petit, & ariſtas cædit altiores: ſi quietem, innuens, Rex tuus quærit in regnis, extinguat validiores.

Ecce (nefas viſu) mediis [276] altaribus anguis
Exit, & extinctis ignibus exta rapit.
Conſulitur Phœbus: ſors eſt ita reddita; Matri
[277] *Qui dederit primus oſcula, victor erit.*
Oſcula quiſque ſuæ matri [278] properata tulerunt,
Non intellecto credula turba Deo.
Brutus erat ſtulti ſapiens imitator, vt eſſet
Tutus ab inſidiis, dire Superbe, tuis.
Ille iacens pronus matri dedit oſcula terræ,
Creditus [279] offenſo procubuiſſe pede.

276. ALTARIBVS ANGVIS EXIT.] Tria ſimul triſte aliquod portendebant: viſus coluber in arâ, rapta exta, & ignis extinctus: ſed duo poſtrema non recenſet Liuius; nec illud in altari ſediſſe, ſed è columnâ ligneâ (eam templi Capitolini veteris ſuſpicor) elapſum in regiam prorupiſſe.

277. QVI DEDERIT PRIMVS.] Non rectiùs in aliis, *princeps.*

278. PROPERATA TVLERVNT.] Veteres, *dederunt.* Lege vt adlubet.

279. OFFENSO PEDE.] De induſtriâ factum, fortuitum finxit: ſequitur modò vt adimpletum Pythicum oraculum.

[280] *Cingitur intereà Romanis Ardea ſignis,*
Et patitur [281] longas obſidione moras.
Dum vacat, & metuunt hoſtes committere pugnam,
Luditur in caſtris; otia miles agit.
[282] *Tarquinius iuuenis ſocios dapibuſque meroque*
Accipit: ex illis rege creatus ait:
Dum nos ſollicitos pigro tenet Ardea bello,
Nec ſinit ad patrios arma referre Deos;
[283] *Ecquid in officio torus eſt ſocialis? & ecquid*
Coniugibus noſtris mutua cura ſumus?
Quiſque ſuam laudat; ſtudiis certamina creſcunt:
Et feruet multo linguáque corque mero.

280. CINGITVR INTEREA.] Ex fide Annalium.

281. LONGAS OBSIDIONE MORAS.] Liuius de vrbe obſeſſâ: *In iis ſtatiuis (vt fit) longo magis quàm acri bello, ſatis liberi commeatus erant, primoribus tamen magis quàm militibus.*

282. TARQVINIVS IVVENIS.] Neſcio cur ambigant interpretes, an hic Tarquinius ſit Sextus, cùm de eodem paullò poſt legerint:

Intereà iuuenis furiales regius ignes
Concipit. ——

& mox ipſemet, multa ſecum animo volutans:

Cepimus audendo Gabios. ——

283. Ecqvid in officio torvs est socialis?] Numquid nos reciprocè amant vxores noſtræ? num ſeruant coniugales leges?

Surgit cui dederat [284] *clarum Collatia nomen:*
Non opus eſt verbis, credite rebus, ait.
Nox ſupereſt, tollamur equis, vrbemque petamus.
Dicta placent; frenis impediuntur equi.
Pertulerant dominos: regalia protinus ipſi
Tecta petunt: cuſtos in fore nullus erat.
Ecce nurum regis [285] *fuſis per colla coronis*
Inueniunt [286] *poſito peruigilare mero.*

284. Clarvm Collatia nomen.] Tarquinius Collatinus Egerij F.

285. Fvsis per colla coronis.] Erat id apud auos vinolentiæ nota.

286. Posito pervigilare mero.] Liuius: *Pergunt inde Collatiam, vbi Lucretiam haudquaquam vt regias nurus, quas in conuiuio luxuq; cum æqualibus viderant tempus terentes, ſed nocte ſerâ deditam lanæ inter lucubrantes ancillas in medio ædium ſedentem inueniunt*. Non meminit vini Hiſtoricus, cuius potus graue crimen ſexui muliebri: ſcita lex illa Romuli. Inde ex Polybio Athenæus lib.x. Παρὰ Ῥωμαίοις δὲ, ὥς φησι Πολύβιος ἐν τῇ ἕκτῃ, ἀπείρηται γυναιξὶ πίνειν οἶνον. τὸ δὲ καλούμενον πάσσον πίνουσι. τοῦτο δὲ ποιεῖται μὲν ἐκ τῆς ἀσταφίδος, καὶ ἔστι παραπλήσιος πινόμενος τῷ Αἰγοσθενεῖ. Ex his quædam ſi tale quid hauſiſſet, quàm citò deprehendi poſſet, iſtis idem ſubiicit: Λαθεῖν δὲ ἐστιν ἀδύνατον τὴν γυναῖκα πιοῦσαν οἶνον. πρῶτον μὲν γὰρ οὐδ᾽ ἔχει οἴνου κυρίαν ἡ γυνή. πρὸς δὲ τούτοις φιλεῖν δεῖ τοὺς συγγενεῖς τοὺς ἑαυτῆς, καὶ τοὺς τοῦ ἀνδρὸς ἕως ἐξανεψίων, καὶ τοῦτο ποιεῖν καθ᾽ ἡμέραν ὁπόταν ἴδῃ πρῶτον. Nota hos mores, & oſcula hæc licita. Sed quæ Romulo fuerit legis ferendæ cauſſa, legenda in Dionyſio Halicarnaſſenſi. Hanc eamdem in Italiâ antiquiorem fuiſſe, & Herculis æuo, fidus teſtis Alcimus meus Siculus ἐν τῇ ἐπιγραφομένῃ τῶν βίβλων Ἰταλικῇ.

Inde cito paſſu petitur Lucretia; cuius
[287] *Ante torum calathi, lanaque mollis erat.*
Lumen ad exiguum famulæ [288] *data penſa trahebant;*
Inter quas tenui ſic ait illa ſono:
Mittenda eſt domino (nunc nunc properate puellæ)
Quamprimum [289] *noſtrâ facta lacerna manu.*
Quid tamen audiſtis? (nam plura audire poteſtis)
Quantum de bello dicitur eſſe ſuper?
Poſtmodò victa cades: melioribus Ardea reſtas
Improba, quæ noſtros cogis abeſſe viros.
Sint tantùm reduces: ſed enim temerarius ille
Eſt meus, & ſtricto qualibet enſe ruit.
[290] *Mens abit, & morior, quoties pugnantis imago*
Me ſubit, & gelidum pectora frigus habet.
Deſinit in lacrymis, [291] *inceptaque fila remiſit,*
In gremio vultum depoſuitque ſuo.

Hoc

Hoc ipſam decuit, lacrymæ decuere pudicam:
Et facies animo dignáque paráque fuit.
[292] *Pone metum, venio, coniux ait: illa reuixit,*
Deque viri collo dulce pependit onus.

287. ANTE TORVM CALATHI.] Antiquæ noſtræ matres in atrio, vbi & lectus ſtratus, lanificio operam dabant. En hæc omnia vno exemplo Aſconius: *Deinde omni vi ianuâ expugnatâ, & imagines maiorum deiecerunt, & lectulum aduerſum vxoris eius Corneliæ, cuius caſtitas pro exemplo habita eſt, fregerunt; itemq; telas, quæ ex veteri more in atrio texebantur, diruerunt.* Pro *veteri* intellige Romano. Sedes hæc domi Græcis feminis interdicta. Æmilius Probus in Præfatione ad ſuos Cæſares: *Quem enim Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuium, aut cuius materfamilias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate verſatur? quod multò fit aliter in Græciâ: nam neque in conuiuium adhibetur niſi propinquorum, neque ſedet niſi interiore parte ædium, quæ gynæconitis appellatur.* Γυναικωνῖτις pars erat in ædibus, in quâ mulieres habitabant; vt ἀνδρωνῖτις, in quâ ſeorſim viri. de vtraque Diogenes in eiuſdem nominis Cynico: Ἐπανήρχετο ἐκ Λακεδαίμονος εἰς Ἀθήνας· πρὸς οὖν τὸν πυθόμενον, Ποῖ καὶ πόθεν; Ἐκ τῆς ἀνδρωνίτιδος, εἶπεν, εἰς τὴν γυναικωνῖτιν. & Xenophon Oeconom. Ἔδειξα δὲ καὶ τὴν γυναικωνῖτιν αὐτῇ θύραν βαλανείῳ ὡρισμένην ἀπὸ τῆς ἀνδρωνίτιδος.

288. DATA PENSA TRAHEBANT.] A Lucretiâ præſcripta: hoc matrifamilias incumbebat.

289. NOSTRA FACTA LACERNA MANV.] Hinc elicias, lacernam fuiſſe veſtem militarem: propterea dixit hanc alicubi Propertius, *caſtrenſia penſa.* Vetus interpres Iuuenalis ad illud ſatis oſtendit,

Scis comitem horridulum tritâ donare lacernâ.

Scis birrum, inquit, *attritum comiti condonare. Lacernâ pallium fimbriatum, quo olim ſoli milites velabantur.* Rectè *olim,* quia poſteà vrbanis vſui fuit. Eadem dicta *penula* Tertulliano, & Suetonio; qui etiam in vitâ Claudij, *tunicas ruſſulas militares* appellauit. Birrus quoque idem cum lacernâ. Græci non aliter hanc reddunt quàm μανδύλω, ſeu βῆρον, ſeu ἐφεστρίδα, & aliquando χλαμύδα.

290. MENS ABIT, ET MORIOR.] Vt in Elegiâ quadam libri nequiſſimi:

Mens abit, & morior quoties peccaſſe fateris;
Perq; meos artus frigida gutta fluit.

291. INCOEPTAQVE FILA REMISIT.] In re pari noſter IV. Metamorph.

——— *Pauet illa, metúque*
Et colus & fuſus digitis cecidere remiſſis.

292. PONE METVM, VENIO.] Nec diſplicet alia editio, *Pone metum, veni.*

Intereà iuuenis furiales regius ignes
Concipit, & cæco raptus amore furit.
Forma placet, niueuſque color, flauique capilli,
Quique aderat [293] *nullâ factus ab arte decor.*
Verba placent, & vox, & quod corrumpere non eſt:
Quoque minor ſpes eſt, hoc magis ille cupit.
Iam dederat cantum lucis prænuntius ales,
Cùm referunt iuuenes in ſua caſtra pedem.
Carpitur attonitos abſentis imagine ſenſus
Ille; recordanti plura magiſque placent.

[294] *Sic ſedit, ſic culta fuit, ſic ſtamina neuit;*
[295] Neglectæ collo ſic iacuere comæ.
Hos habuit vultus, hæc illi verba fuerunt:
Hic color, hæc facies, hic decor oris erat.
[296] *Vt ſolet à magno fluctus langueſcere vento;*
Sed tamen à vento, qui fuit, vnda tumet:
Sic, quamuis aberat placitæ præſentia formæ;
Quem dederat præſens forma, manebat amor.
Ardet: & iniuſti ſtimulis agitatus amoris,
Comparat indigno [297] *vimq́ue metumq́ue toro.*
Exitus in dubio eſt: audebimus vltima, dixit.
Viderit: audentes Sorsq́ue Venusq́ue iuuant.
Cepimus audendo Gabios quoque. talia fatus
Enſe latus cinxit, tergaq́ue preſſit equi.

293. NVLLA FACTVS AB ARTE DECOR.] Sine fuco & pigmento. vnde noſter alibi:

Scitis & inductâ candorem quærere cerâ:
Sanguine quæ vero non rubet, arte rubet.

Malim legas, *candorem quærere cretâ*. Petronius: *Inter rugas malarum tantum erat cretæ.* Quò ſpectat & illud ValerI Martialis:

Craſſior in facie vetulæ ſtat creta Fabullæ.

294. SIC SEDIT, SIC CVLTA FVIT.] Lucretiam, vt viderat animo præſentem, ſiſtit.

295. NEGLECTÆ COLLO.] Libri veteres, *Iniectæ collo.*

296. VT SOLET A MAGNO.] Nihil altiùs hac comparatione cogitari poteſt.

297. VIMQVE METVMQVE TORO.] Libri aliquot, *vímque dolúmque toro.*

Accipit æratâ iuuenem Collatia portâ,
Condere iam vultus ſole parante ſuos.
Hoſtis vt hoſpes init penetralia Collatini,
[298] *Comiter excipitur:* [299] *ſanguine iunctus erat.*
Quantum animis erroris ineſt! parat inſcia rerum
Infelix epulas hoſtibus illa ſuis.
Functus erat dapibus: poſcunt ſua tempora ſomnum:
Nox erat, & totâ lumina nulla domo.
Surgit: & [300] *auratum vaginâ liberat enſem,*
Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
[301] *Vtq́ue torum preſſit: Ferrum, Lucretia, mecum eſt;*
Natus, ait, regis, Tarquiniuſq́ue vocor.
Illa nihil: neque enim voces vireſq́ue loquendi,
Aut aliquid toto pectore mentis habet:
[302] *Sed tremuit, quondam vt ſtabulis deprenſa relictis,*
Parua ſub infeſto cùm iacet agna lupo.

Quid

Quid faciat? pugnet? vincetur femina pugnans.
Clamet? at in dextrâ, qui vetet, enſis erat.
Effugiat? poſitis urgentur pectora palmis:
Tunc primùm externâ pectora tacta manu.
Inſtat amans hoſtis precibus, pretioque, minisque:
Nec prece, nec pretio, nec mouet ille minis.
Nil agis, eripiam, dixit, [303] per crimina vitam:
Falſus adulterij teſtis adulter ero.
Interimam famulum, [304] cum quo deprenſa fereris:
Succubuit famæ victa puella metu.
Quid victor gaudes? hæc te victoria perdet.
Heu quantum regnis [305] nox dedit vna tuis!

298. COMITER EXCIPITVR.] Dionyſius: Ἐξένιζεν αὐτὸν ὡς συγγενῆ τ᾽ αἰδέρς πολλῇ προθυμίᾳ τε καὶ φιλοφροσύνῃ.

299. SANGVINE IVNCTVS ERAT.] Nam Tarquinius Collatinus nepos Tarquinij Superbi, Sexti filij conſobrinus.

300. AVRATVM VAGINA LIBERAT ENSEM.] Non ex vero habent libri quidam, *auratâ*. Enſis auratus idem ac auro vinctus ad capulum, χρυσόνδετος. Nec aliud *ſpata aurea* apud Iulium Capitolinum in Maximinis: *Vſus eſt argenteâ loricâ, vſus eſt & clypeo gemmato inaurato, & haſtâ inauratâ; fecit & ſpatas argenteas, fecit etiam & aureas.* Ni melius, manubrium verè fuiſſe ex ſolido argento & auro confectum.

301. VTQVE TORVM PRESSIT.] Lecto incubuit: hoc *torum premere*. Propertius:

Apparent non vlla toro veſtigia preſſo.

302. SED TREMVIT, QVONDAM VT.] Veteribus eſt, *Sed tremit vt quondam.*

303. PER CRIMINA VITAM.] In quibuſdam membranis, *pro crimine*.

304. CVM QVO DEPRENSA FERERIS.] Nihil hîc ποιητικὸν: totum pura puta veritas.

305. NOX DEDIT VNA TVIS!] Nemo ambigat quin ſequens vera lectio, *quanto regnis nox ſtetit vna tuis.*

Jamque erat orta dies: ſparſis ſedet illa capillis,
Vt ſolet ad nati [306] mater itura rogum.
Grandæuumque patrem fido cum coniuge caſtris
Euocat: & poſitâ venit vterque morâ.
Vtque vident habitum; [307] quæ luctus cauſſa, requirunt:
Cui paret exequias, quóve ſit icta malo.
Illa diu reticet; pudibundaque celat amictu
Ora: fluunt lacrymæ more perennis aquæ.
Hinc pater hinc coniux lacrymas ſolantur, & orant,
Indicet: & cæco flentque pauentque metu.
Ter conata loqui, [308] ter deſtitit: auſaque quartò,
Non oculos ideò ſuſtulit illa ſuos.
[309] Hoc quoque Tarquinio debebimus, eloquar, inquit,
Eloquar infelix dedecus ipſa meum.

Quodque poteſt, narrat; reſtabant vltima, fleuit:
Et matronales erubuere genæ.

306. MATER ITVRA ROGVM.] De more Petronius Arbiter: *Non contenta vulgari more funus paſſis proſequi crinibus, aut nudatum pectus in conſpectu frequentiæ plangere.*

307. QVÆ LVCTVS CAVSSA, REQVIRVNT.] Dionyſius: Εἰς Ῥώμην ᾤχετο, μέλαιναν ἐσθῆτα περιβαλλομένη.

308. TER DESTITIT.] Huic pariſſimum Maronianum illud:

Bis conatus erat caſus effingere in auro,
Bis patriæ cecidere manus. ——

309. HOC QVOQVE TARQVINIO DEBEBIMVS.] Ineptè Marſus τὸ *hoc* referendum inquit ad impotentiam loquelæ, cum ad ſtuprum clare reſpiciat: quaſi exclamet Lucretia, Expugnatum mihi quoque muliebre decus Tarquinio debemus. Hæ nugæ erant à me omittendæ, ſed extorquet horum inſcitia.

Dant veniam facto genitor coniuxque coactæ.
Quam, dixit, veniam vos datis, [310] *ipſa nego.*
Nec mora, celato [311] *fixit ſua pectora ferro;*
Et cadit in patrios ſanguinolenta pedes.
Tunc quoque iam moriens, [312] *ne non procumbat honeſtè,*
Reſpicit: hæc etiam cura cadentis erat.
Ecce ſuper corpus communia damna gementes,
Obliti decoris virque paterque iacent.
Brutus adeſt, tandemque animo [313] *ſua nomina fallit;*
Fixaque ſemianimi corpore tela rapit:
Stillantemque tenens generoſo ſanguine cultrum,
Edidit impauidos ore minante ſonos:
Per tibi ego hunc iuro fortem caſtumque cruorem,
Perque tuos manes, [314] *qui mihi numen erunt,*
Tarquinium profugâ pœnas cum ſtirpe daturum:
Iam ſatis eſt virtus diſſimulata diu.
Illa iacens, ad verba oculos ſine lumine mouit;
Viſaque concuſſâ dicta probare comâ.

310. IPSA NEGO.] Hæc Phædra in caſu pari Theſeo coniugi dixit apud Senecam in Hippolyto, Actu 3.

Tentata precibus reſtiti: ferro ac minis
Non ceſſit animus; vim tamen corpus tulit.
Labem hanc pudoris eluet noſter cruor.

311. FIXIT SVA PECTORA FERRO.] Quæ præfata ante ictum, videnda omnino in Hiſtoricis.

312. NE NON PROCVMBAT HONESTE, RESPICIT.] Vt inſignis illa Hecuba, de quâ Euripides:

—— Ἡ δὲ, καὶ θνήσκουσ᾽, ὅμως
Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν.

313. SVA NOMINA FALLIT.] Cognomen hoc L. Iunij Græci interpretantur Ἠλίθιον.

314. QVI MIHI NVMEN ERVNT.] Manes ſunt defunctorum genij, quos antiquitas venerata vt Deos. Cornelia, Gracchorum mater, in epiſtolâ ad filium, præter alia, hæc illi etiam præcipit: *Vbi mortua ero, parentabis mihi, & inuocabis Deum parentem* (lego cum ſagaci Critico D. M. id eſt, *Deos Manes parentis) in eo tempore non pudeat te eorum Deûm preces expetere, quos viuos atque præſentes relictos atque deſertos habueris*. Exſtant hæc in fragmentis Cornelij Nepotis.

Fertur in exequias animi matrona virilis;
Et ſecum lacrymas inuidiamque trahit.
Vulnus inane patet. Brutus clamore Quirites
Conuocat, & regis facta nefanda refert.
[315] *Tarquinius cum prole fugit:* [316] *capit annua Conſul*
Iura: [317] *dies regnis illa ſuprema fuit.*

315. TARQVINIVS CVM PROLE FVGIT.] Anno ab Vrbe conditâ CCXLIV. Regno præfuit annos XXXVIII. ſeu veriùs XXXVII. Grauiter lapſus paullùm ſuprà laudatus Theophilus Patriarcha Antiochenus, cùm de Tarquinio ſcripſit: Ὃς ἐβασίλευσεν ἔτεσιν κε΄.

316. CAPIT ANNVA CONSVL.] Abit prima ætas (ſic vocarunt illam ſub Regibus) accedit ſecunda. Vniuerſa poteſtas datur Conſulibus, ſed duobus libertatis vindicibus, L. Iunio Bruto & L. Tarquinio Collatino: ſed nemo eorum Conſulatum finiit; nam Collatinus ſe eo abdicauit. Florus: *Tantúmque libertatis nouæ gaudium inceſſerat, vt vix mutati ſtatus fidem caperent, alterumq́ue ex Conſulibus, tantùm ob nomen & genus regium, faſcibus abrogatis, Vrbe dimitterent.* Tunc, *ex Senatus conſulto*, inquit Liuius, *lex lata, vt omnes Tarquiniæ gentis exules eſſent*. In eius locum ſuffectus Valerius Poplicola, vt ex Faſtis Capitolinis eruimus. Alter, qui L. Iunius Brutus, cum Arunte Superbi filio equeſtri pugnâ congreſſus, inuicem haſtis transfixi ſunt. Abrogatus in Conſulatum Sp. Lucretius Tricipitinus: qui etiam paullò pòſt mortuus, in eius locum ſuffectus M. Horatius Puluillus. Quinque igitur Conſules eo anno nominantur.

317. DIES REGNIS ILLA SVPREMA FVIT.] Caligula primus ſpeciem principatus conuertiſſe videtur in regni formam; ſed Regis regniq́ue nomen non vſurpatum, niſi inclinato iam Romano Imperio, à Gothis, Francis, & Vandalis.

Fallimur? an veris [318] *prænuntia venit hirundo?*
An metuit, ne qua verſa recurrat hiems?
Sæpè tamen, Progne, nimiùm properaſſe quereris:
Virq́ue tuo Tereus frigore lætus erit.
[319] *Iamq́ue duæ reſtant noctes de menſe ſecundo:*
Marsq́ue citos [320] *iunctis curribus vrget equos:*
Ex vero poſitum [321] *permanſit Equiria nomen,*
Quæ Deus in campo perſpicit ipſe ſuo.
Iure venis Gradiue: locum tua tempora poſcunt,
Signatusq́ue tuo nomine menſis adeſt.
Venimus in portum libro cum menſe peracto;
Nauiget hinc aliâ iam mihi linter aquâ.

318. PRÆNVNTIA VENIT HIRVNDO?] Videtur reiicere hirundinum aduentum in diem XXII. ſiue XXI. die IV. poſt Solis ingreſſus in Piſces: in

in eâdem ſententiâ Eudoxus. Geminus in elementis aſtronomicis: Ἐν δὲ τῇ δ΄ Δημοκρείτῳ ποικίλαι ἡμέραι γίνονται ἀλκυονίδες καλούμεναι. Εὐδόξῳ δὲ Ἀρκτοῦρος ἀκρόνυχος ἐπιτέλλει, καὶ ὑετὸς γίνεται, καὶ χελιδὼν φαίνεται. καὶ τὰς ἑπομένας ἡμέρας λ΄ Βορέαι πνέουσι, καὶ μάλιστα οἱ προορνιθίαι καλούμενοι.

319. IAMQVE DVÆ RESTANT NOCTES.] Tertio Kalendas Martias Equiria celebrabantur frequenti equorum curſu; quæ à Romulo Marti inſtituta adinſtar Conſualium.

320. IVNCTIS CVRRIBVS VRGET EQVOS.] Nam ſingulis miſſibus quattuor aut plures quadrigæ laxato repagulo certatim ſeſe fundebant ad palmam: inde, *æmuli currus,* Iulio Solino in Polyhiſtore.

321. PERMANSIT EQVIRIA NOMEN.] Varro lib.v. de L.L. *Equiria ab equorum curſu: eo enim die currunt equi in campo Martio.* Vetus codex habet, *Equrria.*

CARO-

CAROLI NEAPOLIS ANAPTYXIS

AD

P. OVIDII NASONIS

FASTORVM LIB. III.

BEllice, depoſitis clypeo pauliſper & haſtâ,
[1] Mars ades; & nitidas caſſide ſolue comas.
Forſitan ipſe roges, quid ſit cum Marte Poëtæ:
A te, qui canitur, nomina menſis habet.
Ipſe vides manibus peragi fera bella Mineruæ:
[2] Non minùs ingenuis artibus illa vacat.
Palladis exemplo ponendæ tempora ſume
Cuſpidis; inuenies [3] & quod inermis agas.
Tunc quoque inermis eras, cùm te Romana ſacerdos
Cepit, vt huic vrbi ſemina magna dares.

1. MARS ADES.] Inuocat in ipſo initio Martem, à quo nomen menſi inditum, ſed inermem, exemplo Palladis, quæ vacat pacis & belli ſtudiis.

2. NON MINVS INGENVIS.] Languet verſiculus: erigo ex antiquo noſtro codice:

Num minùs ingenuis artibus illa vacat?

3. ET QVOD INERMIS AGAS.] Lego in eodem, *ecquid.*

Silnia Veſtalis (quid enim vetat inde moueri?)
[4] Sacra lauaturas manè petebat aquas.
Ventum erat ad mollem decliui tramite ripam:
Ponitur è ſummâ [5] fictilis vrna comâ.
Feſſa reſedit humi, ventoſque accepit aperto
Pectore, turbatas reſtituitque comas.
Dum ſedet, vmbroſæ ſalices volucreſque canoræ
Fecerunt ſomnos, & leue murmur aquæ.
Blanda quies furtim blandis ſubrepſit ocellis;
Et cadit à mento languida facta manus.
Mars videt hanc, viſamque cupit, potiturque cupitâ:
Et ſua diuinâ [6] furta [7] fefellit ope.

4. SACRA LAVATVRAS.] E more cotidiano Veſtalium. Plutarchus: Τὴν δὲ πηγὴν ἣ καταῤῥεῖ τὸ χωρίον, ὕδωρ ἱερὸν ἀποδεῖξαι ταῖς Ἑστίασι παρθένοις,

ὅπως λαμβάνουσαι καθ' ἡμέραν, ἁγνίζωσι καὶ ῥαίνωσι τὸ ἀνάκτορον. Sermo hic iſti de fonte, quem Numa ad templi lotionem virginibus dedit. Siluiam credibile è flumine Tiberino tunc vndam hauſiſſe.

5. FICTILIS VRNA COMA.] Aurelius Propertius de Tarpeiâ Veſtali:

—— At illi
Vrgebat medium fictilis vrna caput.

Mos geſtandi quodcumque pondus, non magis veteri Latio receptus, quàm aliis gentibus. Noſter de Tomitanis, in libris Ponticis:

Femina pro lanâ cerealia munera frangit,
Suppoſitóque grauem vertice portat aquam.

deque Argiuis, in Amatoriis:

Qualis Amymone ſiccis errauit in agris,
Cùm premeret ſummi verticis vrna comas.

6. FVRTA FEFELLIT OPE.] Furtum hoc ſenſu ſæpiculè Poëtis. Catullus ad Mallium:

Coniugis in culpâ flagrauit cotidianâ,
Noſcens omniuoli plurima furta Iouis.

7. FEFELLIT OPE.] Ἐνεργητικῶς, pro abdidit, occultauit.

Somnus abit, iacet ipſa grauis: iam ſcilicet intra
Viſcera Romanæ conditor vrbis erat.
[8] Languida conſurgit: nec ſcit cur languida ſurgat:
Et peragit tales arbore nixa ſonos:
Vtile ſit fauſtúmque, precor, quod imagine ſomni
Vidimus: [9] an ſomno clarius illud erat?
Ignibus Iliacis aderam, cùm lapſa capillis
Decidit [10] ante ſacros [11] lanea vitta focos.
Inde duæ pariter (viſu mirabile) palmæ
Surgunt: ex illis altera maior erat:
Et grauibus ramis totum protexerat orbem;
Contigerátque ſua ſidera ſumma comâ.
Ecce meus ferrum patruus molitur in illas:
[12] Terreor à monitu, [13] corque timore pauet.
Martia picus auis gemino pro ſtipite pugnant
[14] Et lupa: tuta per hos vtraque palma fuit.
Dixerat, & plenam non firmis viribus vrnam
Suſtulit: implerat, dum ſua viſa refert.

8. LANGVIDA CONSVRGIT.] Attius Telepho apud Priſcianum: *Iam cum ſtupido Theſſala ſomno corpora languéntque ſenéntque.*

9. AN SOMNO CLARIVS.] Plus quàm ἐνύπνιον.

10. ANTE SACROS LANEA VITTA FOCOS.] Ex ſe ipsâ, à Pontifice conuictæ iam adimendâ. Dionyſius de Oppiâ, ſeu Opimiâ, ad ſupplicium damnatâ: Αὐτὴν μὲν τῆς κορυφῆς ἀφελόμενοι τὰ στέμματα, καὶ πομπεύοντες δι' ἀγορᾶς, ἐντὸς τείχους ζῶσαν κατώρυξαν. Inſigne erat, quod vt Veſtalibus proprium, ita aliis cuiuis numini conſecratis. Iuuenalis de Cerealibus ſacerdotibus:

Pauca adeò Cereris vittas contingere digna.

11. LANEA VITTA FOCOS.] Meus vetus (verum fatear) habet, *linea*. Damno ſcripturam, licet à libris aliquot defenſam; cùm non ex aliâ materiâ

materiâ quàm laneâ vittas apud veteres legam, tum ad aras cingendas, tum ad crines.

12. TERREOR A MONITV.] Tres notæ veteris codices, *Terreor admonitu.*

13. CORQVE TIMORE PAVET.] Iidem, *timore micat.*

14. ET LVPA.] De alite & hac Plutarchus: Νομίζεται δ' Ἄρεως ἱερὰ τὰ ζῶα· τὸν δὲ δρυοκολάπτην καὶ διαφερόντως Λατῖνοι σέβονται καὶ τιμῶσιν.

Intereà creſcente Remo, creſcente Quirino,
Cæleſti tumidus pondere venter erat.
Quo minùs emeritis exiret curſibus annus,
Reſtabant nitido iam duo ſigna Deo.
Siluia fit mater: [15] Veſtæ ſimulacra feruntur
Virgineas [16] oculis oppoſuiſſe manus.
[17] Ara Deæ certè tremuit, pariente miniſtrâ;
[18] Et ſubijt cineres territa flamma ſuos.

15. VESTÆ SIMVLACRA FERVNTVR.] Ficta hæc. Nec ſimulacrum vllum fuit vmquam in æde Veſtæ: vnde tu ipſe in VI.

Eſſe diu ſtultus Veſtæ ſimulacra putaui;
Mox didici curuo nulla ſubeſſe tholo.

in nummis tamen vidi illud ſedens in bipede, & patinam libatoriam manu tenens; ſed, vt vides, extra templum.

16. OCVLIS OPPOSVISSE MANVS.] Simile euenit ſceleſtæ illi Tulliæ, viſo parentis ſigno in fano Fortunæ. Noſter in VI.

Poſt tamen hæc auſa eſt templum, monimenta parentis,
Tangere: mira quidem, ſed tamen acta, loquor.
Signum erat in ſolio reſidens ſub imagine Tulli,
Dicitur hoc oculis oppoſuiſſe manum.

17. ARA DEÆ CERTE TREMVIT.] Hanc in denariis videre licet cum carbonibus in medio accenſis, & his litteris in ora, VESTA. SC.

18. ET SVBIIT CINERES.] Ferè extincta: quod ſuper omnia grauia & timenda Romani habebant.

Hæc ibi cognouit contemptor Amulius æqui;
(Nam raptas fratri victor habebat opes)
Amne iubet mergi geminos: ſcelus vnda refugit.
In ſiccâ pueri deſtituuntur humo.
Lacte quis infantes neſcit creuiſſe ferino?
Et picum [19] expoſitis ſæpè tuliſſe cibos?
Non ego te, tantæ nutrix Laurentia gentis,
Nec taceam veſtras, Fauſtule pauper, opes.
Veſter honos veniet, [20] cùm Laurentalia dicam:
[21] Acceptus geniis illa December habet.

19. EXPOSITIS.] Τοῖς χαμαιῤῥίφθεισι.

20. CVM LAVRENTALIA DICAM.] In meo, *Larentalia.* firmat Feſtus editionem in his: *Larentalia, coniugis Fauſti, nutricis Remi & Romuli; Larentiæ feſta.* Sunt in veteri Kalendario menſe Decembri x. Kal. quod & è Macrobio obſerua. *Primo Satur. x. Kal. feriæ ſunt Iouis, quæ appellantur Larentalia.* Sacra faciebat flamen Martialis, teſte Plutarcho in Romulo; ſed ſcribit ille: Ταύτῃ δὲ, Laurentiæ, καὶ θύουσι Ῥωμαῖοι, καὶ χοὰς ἐπιφέρει τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς αὐτῇ ὁ τοῦ Ἄρεως ἱερεύς. Huius ſcriptoris cauſſam tueatur qui velit, nos hallucinatum credimus.

21. ACCEPTVS GENIIS.] Ob Saturnalia. Auſonius:

Aurea nunc reuocet Saturni feſta December:
Nunc tibi cum domino ludere verna licet.

& Iberus epigrammatarius ad Fuſcum:

Otia dum medius præbet tibi grata December.

Ad geniales hos dies alludit, cùm fora clauſa, & otium cauſidicis, ſtudiis etiam intermiſſio. Huc facit C.Plinius Iunior in Epiſtolis: *Atque ideò tu in ſcholam reuocas, ego Saturnalia extendo.*

Martia ter ſenos proles adoleuerat annos;
Et ſuberat flauæ [22] *iam noua barba comæ:*
Omnibus agricolis, armentorumque miniſtris
Iliadæ fratres iura petita dabant.
Sæpè domum veniunt prædonum ſanguine læti,
Et redigunt actos in ſua iura boues.
Vt genus audierant, animos pater editus auget;
Et pudet in paruis nomen habere caſis:
Romuleoque cadit traiectus Amulius enſe;
Regnaque longæuo [23] *reſtituuntur auo.*
Mœnia conduntur: quæ, quamuis parua fuerunt,
Non tamen expediit tranſiliiſſe Remo.
Iam, modò quæ fuerant ſiluæ, [24] *pecorumque receſſus,*
Vrbs erat, æternæ cùm pater vrbis ait:
Arbiter armorum, de cuius ſanguine natus
Credor; & vt credar, pignora multa dabo.
A te principium Romano ducimus anno:
Primus de patrio nomine menſis erit.
Vox rata fit; patrioque vocat de nomine menſem.
Dicitur hæc pietas grata fuiſſe Deo.

22. IAM NOVA BARBA COMÆ.] Antiquo verbo vtar, *pilabunt.* Feſti Abbreuiator: *Pilat, pilos habere incipit.* Nouam barbam exponunt Gloſſæ, ϖρω-θήϐλω, quæ Lucilio dicta, *barbula prima.* Eſſet & *noua barba* recenter læuigata. Pro radere, dixerunt veteres, *nouare barbam.* Arnobius: *Quid nouatio, & reuelatio pudendorum.*

23. RESTITVVNTVR AVO.] Cæſo Amulio Numitori regnum Albanum.

24. PECORVMQVE RECESSVS.] Qui in Palatio; ea propter eiuſdem pars dicta *Pecuſcum,* auctore Feſto: cuius & meminit M.Varro lib. IV. de L. L. *Sed hoc alij à Palantiâ vxore Latini putarunt: eumdem hunc locum Pecuſcum, à pecore dictum putant quidam; itaque Næuius Balantium appellat.*

Et tamen ante omnes Martem coluere priores:
Hoc dederat ſtudiis bellica turba ſuis.
Pallada Cecropidæ, Minoïa Creta Dianam,
Vulcanum [25] *tellus Hypſipylea colit:*
Iunonem Spartæ, Pelopeïadesque Mycenæ:
Pinigerum Fauni Mænalis ora caput.

Mars

Mars Latio venerandus erat: quia præſidet armis.
Arma feræ genti remque decuſque dabant.
Quòd ſi fortè vacas, [26] *peregrinos inſpice Faſtos:*
Menſis in his etiam nomine Martis erit.
Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliſcis;
Sextus apud populos, Hernica terra, tuos.
Inter Aricinos [27] *Albanáque tempora conſtat,*
[28] *Factaque Telegoni mœnia celſa manu.*
Quintum Laurentes, bis quintum Æquiculus acer:
A tribus hunc primum [29] *turba Forenſis habet.*
Et tibi [30] *cum proauis, miles Peligne, Sabinis*
Conuenit: huic genti quartus vtrique Deus.

25. TELLVS HYPSIPYLEA.] Lemnos inſula, ab Hypſipyle Thoantis filiâ.

26. PEREGRINOS INSPICE FASTOS.] In his inuenies etiam menſem huius nominis. vnde Cenſorius de die natali: *Varro*, inquit, *Romanos à Latinis nomina menſium accepiſſe arbitratur. Auctores eorum antiquiores quàm Vrbem fuiſſe, ſatis argutè docet: itaque Martium menſem à Marte quidem nominatum credit; non quia Romuli fuit pater, ſed quòd gens Latina.* Albanis autem, Aricinis, & Tuſculanis erat ordine tertius, Forenſibus & Pelignis quartus, Faliſcis & Laurentibus quintus, Hernicis ſextus, Æquiculis decimus.

27. ALBANAQVE TEMPORA.] Hoc eſt Albanos menſes. ſic & paullò pòſt dixit:

Sanguinis auctori tempora prima dedit.

id eſt primum menſem. Ride nugas Pauli Marſi, qui, *Albana tempora*, interpretatur, quoad ſtetit Alba.

28. FACTAQVE TELEGONI.] Vide Neapolim tuum ſub initium Lib. IV.

29. TVRBA FORENSIS HABET.] In biuio ſum: nam pro Forenſi turbâ, vult intelligi Scaliger Forulorum gentes: qui Foruli, Sabinorum oppidum. Strabo lib. v. *Σαβίνων δ' εἰσὶ, καὶ οἱ Φόρουλοι πέτραι, πρὸς ἀπόστασιν μᾶλλον ἢ κατοικίαν εὐφυεῖς.* Doctiſſimus verò Geographus, *Forum populi*, oppidum ſitum in Albano monte; cuius accolas vocat Plinius lib. III. cap. v. *Foro-populienſes.* Mouetur hic in Principem Criticorum, ex eo quòd iam mentio fit ab Ouidio Sabinorum ſequenti verſu, nec aliâ prorſus ratione, quæ gracilis & veſca: nam etiam præſumendum, *Foro-populienſes* à Naſone comprehenſos ſuprà cum Albanis, qui incolunt eiuſdem montis dorſum. Imò vates in illis,

Et tibi cum proauis, miles Peligne, Sabinis:

abſit, quòd denuò mentionem faciat Sabinorum: Sed & tibi, inquit, Peligne, cum proauis Forenſibus, qui Sabini ſunt. Quis ergo vel tantillum recedat à Scaligero?

30. CVM PROAVIS SABINIS.] Peligni, vt vides, genus Italicum, ſed Illyricum Feſto Pompeio: tua tamen fides certa mihi, Naſo, in rebus incertis.

Romulus hoc, omnes vt vinceret ordine ſaltem,
Sanguinis auctori tempora prima dedit.
[31] *Nec totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas:*
Ille minor geminis menſibus annus erat.
Nondum tradiderat victas [32] *victoribus artes*
Græcia, facundum, ſed malè forte, genus.

Qui benè pugnabat, 33. Romanam nouerat artem:
Mittere 34 qui poterat pila, diſertus erat.
Quis tunc aut Hyadas, aut 35 Pleiadas Atlanteas
Senſerat? aut geminos eſſe 36. ſub axe polos?
Eſſe duas Arctos, quarum Cynoſura petatur
Sidoniis, Helicen Graia carina notet?
Signáque quæ longo frater percenſeat anno,
Ire per hæc vno menſe ſororis equos?

31. NEC TOTIDEM VETERES.] Incipit oſtendere inſcitiam veterum Latinorum in rebus aſtronomicis.

32. VICTORIBVS ARTES GRÆCIA.] Intromiſſæ igitur poſt bella Punica; & Romanum illud robur ac ſeueritas paullulum mutata: id plenâ manu annotauit miri vir ingenij Aldus Manutius lib. I. in ſuis Quæſitis: cui addimùs Strabonis locum, in quo prorſus contrarium; imò cunctas ſcriptor ille Imperij auctas opes his diſciplinis refert acceptas. Legito hæc ex lib. IX. Καὶ Ῥωμαῖοι δὲ τὸ παλαιὸν μὲν, ἀγριωτέροις ἔθνεσι πολεμοῦντες, οὐδὲν ἐδέοντο τῆς τοιούτων παιδευμάτων· ἀφ' οὗ δὲ ἤρξαντο πρὸς ἡμερώτερα ἔθνη καὶ φῦλα τὴν πραγματείαν ἔχειν, ἐπέθεντο καὶ ταύτῃ τῇ ἀγωγῇ, καὶ κατέστησαν πάντων κύριοι.

33. ROMANAM NOVERAT ARTEM.] Non Græcanicam; nam illi euirati omnes, & deliciis dediti: quorum exemplo à veteris militiæ inſtitutione Romani aliquando degenerarunt; ſed non perſtitere. Alexander Seuerus, cùm milites quoſdam audiſſet à tetricâ maiorum diſciplinâ receſſiſſe, vinciri iuſſit; & hæc præfatus coram vniuerſo exercitu: *Commilitones, ſi tamen iſta vobis, quæ à veſtris facta ſunt, diſplicent, diſciplina maiorum Rempublicam tenet: quæ ſi dilabatur, & nomen Romanum & Imperium amittemus. Neque enim ſub nobis iſta facienda ſunt, quæ ſub impurâ illâ beſtiâ facta ſunt, milites Romani: veſtri ſocij, mei contubernales & commilitones, amant, potant, lauant Græcorum more, & quidem ſe inſtituunt; & ego hoc diutiùs feram, & non eos capitali dedam ſupplicio?* Lauacra enim & balnea militibus interdicta. Dionis Epitoma de Antonino Caracallâ, qui merebat vt miles gregarius: Καὶ γὰρ συνεβάδιζε τοῖς στρατιώταις, καὶ συνέτρεχε, μὴ λουτρῷ χρώμενος, μὴ τὴν ἐσθῆτα ἀλλάσσων, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἔργου συνεργαζόμενος, καὶ πᾶσιν τροφὴν τὴν αὐτὴν ἐκείνοις αἱρούμενος. Obſeruauit veterem diſciplinam, non Græculam immundam munditiem: ſic benè illi poſt ſuperatam Græciam ſtuduere, vt Græcanicis legionibus Catones præeſſent. Memini legiſſe in Vulcatio Gallicano epiſtolam illam Marci ad Præfectum ſuum de Auidio, quem Syriacis legionibus ob hominis ſeueritatem præfecit. *Auidio*, inquit, *Caſſio legiones Syriacas dedi, diffluentes luxuriâ, & Daphnicis moribus agentes: quas totas excaldantes ſe reperiſſe Cæſonius Vectilianus ſcripſit. & puto me non erraſſe; ſiquidem & tu notum habeas Caſſium, hominem Caſſianæ ſeueritatis & diſciplinæ: neque enim milites regi poſſunt niſi in veteri diſciplinâ. Scis enim verſum à bono Poëtâ dictum, & omnibus frequentatum:*

Moribus antiquis res ſtat Romana viriſque.

Reſponſio Præfecti ad Marcum videnda in eodem Vulcatio. & hæc ſatis de inſigni illâ militiâ.

34. QVI POTERAT PILA.] Et optimi codices habent, *tela*. Porrò pilum, teli genus erat.

35. PLEIADAS ATLANTEAS.] Heſiodus.

—— Πληϊάδων Ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων.

36. SVB AXE POLOS?] Ἀρκτικὸν, & Ἀνταρκτικόν.

Libera

Libera currebant non obſeruata per annum
Sidera: conſtabat ſed tamen eſſe Deos.
Non illi cælo labentia ſigna tenebant;
Sed ſua, quæ magnum [37] *perdere crimen erat.*
[38] *Illa quidem fœno;* [39] *ſed erat reuerentia fœno,*
Quantam nunc aquilas cernis habere tuas.
Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos:
[40] *Vnde maniplaris nomina miles habet.*
Ergo animi indociles, & adhuc ratione carentes,
Menſibus egerunt [41] *luſtra minora decem.*
Annus erat, decimum [42] *cùm luna receperat orbem.*
Hic numerus magno tunc in honore fuit:
Seu quia tot digiti, [43] *per quos numerare ſolemus:*
Seu quia bis quino femina menſe parit:
Seu quòd ad vſque decem numero creſcente venitur:
Principium [44] *ſpatiis ſumitur inde nouis.*

37. Perdere crimen erat.] Ob hoc legi, coërcitos milites pane hordeaceo, decimatione, diſcinctione, exercitu ſpectante. Legi, amictos veſte muliebri, pœnâ morte grauiori ratâ. Legi, in caſtra hoſtilia proiectos, in impedimenta caſtrorum vnà cum captiuis, virgis aliquando cæſos, ſecuri etiam percuſſos: ſi verè ſcelus & ratio ita poſceret.

38. Illa qvidem foeno.] Plutarchus de Romuli centuriis: Ἑκάστης δὲ ἀνὴρ ἀφηγεῖτο, χόρτου καὶ ὕλης ἀγκαλίδα κοντῷ περικειμένην ἀνέχων μανίπλα ταῦτα Λατῖνοι καλοῦσιν. Donatus in Eunuchum Terentij: *Sibi ſertum vel coronam ex manipulo herbæ vel huiuſmodi conficiebant, quod pro ſigno ſequebantur.*

39. Sed erat reverentia foeno.] Quanta, inquit, tuis aquilis. Suetonius in Caligulâ: *Artabanus tranſgreſſus Euphratem, aquilas & ſigna Romana Cæſarumq; imagines adorauit.* De hac religione caſtrenſi plura vetus hiſtoria.

40. Vnde maniplaris.] A manipulo dictus miles manipularis. Vetus nomen, & ante Vrbem conditam. Collectanea originis Romanæ: *Romulus coactâ paſtorum manu, eâque in centenos homines diſtributâ, perticas manipulis variè vinctas dedit: vnde conſtitutum, vt poſteà milites, qui eiuſdem ſigni eſſent, Manipulares vocarentur.* Vegetio iidem ſunt *Contubernales:* nam manipulum vocat contubernium, *ab eo quòd*, inquit, *iunctis manibus pariter dimicabant.* vnde & Commanipuli etiam dicti. Vetus lapis: COMMANIPVLVS ET HERES EIVS CONTVBERNALI SVO CARISSIMO.

41. Lvstra minora.] Nam ex quinis annis decimeſtribus, luſtrum menſibus L. conſtabat.

42. Cvm lvna receperat orbem.] Videris hoc ſuprà negaſſe: ſcribis veteres illos omnis Aſtronomiæ alienos; nunc facis menſes Romuli lunares. Quorſum hæc ἀλογία!

43. Per qvos nvmerare solemvs.] Hinc Seneca in Epiſtolis: *Numerare docet me Arithmetica, & auaritiæ commodare digitos; potiùs doceat, nihil ad rem pertinere iſtas computationes, non eſſe felicem cuius patrimonium tabularios laſſat.* & Plinius Iunior in eiſdem ad Caluiſium: *Vbi audiuit, componit vultum, intendit oculos, mouet labra, agitat digitos, computat; nihil niſi vt miſeram exſpectatione ſuſpendat.*

44. Spa-

44. SPATIIS NOVIS.] Hoc eſt, ad vnum iterùm reditur.

> [45] *Inde pares centum denos ſecreuit in orbes*
> *Romulus,* [46] *haſtatos inſtituitque decem.*
> [47] *Et totidem princeps,* [48] *totidem pilanus habebat*
> *Corpora,* [49] *legitimo quique* [50] *merebat equo.*
> *Quin etiam partes totidem Titienſibus ille,*
> *Quosque vocant Ramnes,* [51] *Luceribusque dedit.*
> *Aſſuetos igitur numeros ſeruauit in anno:*
> *Hoc luget ſpatio femina mœſta virum.*

45. INDE PARES CENTVM.] Centuriam ætate & robore æqualem diuiſit in decurias.

46. HASTATOS INSTITVITQVE DECEM.] Hi in acie primi pugnam capeſſebant, deinde principes, poſteà triarij. ſed hoc ſtante Republicâ: nam ſub Cæſaribus principes haſtatis & triariis antepoſiti. Accrede huic ſucco expreſſo ex variis antiquorum locis. Ceterùm haſtatorum ordines decem numero fuiſſe, teſtatur etiam Liuius in his: *Biennium miles gregarius fui aduerſus Philippum Regem; tertio anno virtutis cauſſâ mihi T. Quintius Flaminius decimum haſtatum ordinem aſſignauit.* Sic *primus haſtatus*, pro primo ordine haſtatorum, in Cæſare lib. II. Bellorum ciuilium: *Cecidit*, inquit, *Q. Fulginius ex primo haſtato legionis ſecundæ, qui ob eximiam virtutem ex inferioribus ordinibus ad eum locum peruenerat.* id eſt, à decimo haſtato per omnes reliquos ordines vſque ad primum. Adi quæ ad rem obſeruauit tui gratiâ Aldus Manutius in Quæſitis libro primo Epiſtolâ III.

47. ET TOTIDEM PRINCEPS.] Hinc primus, ſecundus, tertius princeps vſque ad decimum. Cicero ad M. Brutum: *Naſennius Cretenſi bello, Metello Imperatore, octauum principem duxit.* Caput erat octaui ordinis: hunc vniuerſum dixere *principes* & *ordinarios*, teſte Vegetio infinitis locis. Peculiare etiam illis nomen, *principales*, & *principia legionum.* Vide l. primam C. de *Veteranis.* & l. XVI. C. *de Erogatione militaris annonæ.*

48. TOTIDEM PILANVS HABEBAT.] Pilani iidem cum triariis, vt ex M. Varrone colligimus; & cum vexillariis, vt ex Liuio, Tacito, & aliis. Non repetam hîc labores Criticorum.

49. LEGITIMO QVIQVE MEREBAT EQVO.] Legitimum interpreteris publicum, & legibus datum. Equo publico merere, dixere Græci, Δημοσίᾳ ἱππεύειν: hinc, δημοσίᾳ ἱππεύοντες, equites Romani. paret id ex Philoſtrato in Adriano Sophiſtâ: Φανέντες αὖ περὶ τὴν σκηνὴν τοῦ τῆς ἀκροάσεως ἀγγέλου, ἐξανίσταντο μὲν ἀπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς, ἐξανίσταντο δὲ τῶν δημοσίᾳ ἱππευόντων.

50. MEREBAT EQVO.] Non ſolùm ergo peditum genera in decem quæque partes diſtributa, ſed & eques. Polybius: Παραπλησίως δὲ καὶ τοὺς ἱππεῖς εἰς ἴλας δέκα διεῖλον. & M. Varro lib. IV. de L. L. *Turma terma eſt; E in V. abijt: quòd terdeni equites ex tribus tribubus, Tatienſium, Ramnium & Lucerum, fiebant. Itaque primi ſingularum decuriarum. Decuriones dicti; qui ab eo in ſingulis turmis ſunt etiam nunc terni.* firmat idem Feſtus iiſdem propè verbis, & Iſidorus.

51. LVCERIBVSQVE DEDIT.] Satis liquet ex ſuprà citato Varronis loco, quid velit hoc diſticho meus Publius.

> [52] *Neu dubites, primæ fuerint quin antè Kalendæ*
> *Martis: ad hæc animum ſigna referre potes.*

Laurea

Laurea flaminibus, [53] quæ toto perſtitit anno,
Tollitur: & frondes ſunt in honore nouæ.
Ianua tunc regis [54] poſitâ viret arbore Phœbi:
[55] Ante tuas itidem [56] curia priſca fores.
Veſta quoque vt folio niteat velata recenti,
Cedit ab Iliacis laurea cana focis.
Adde, quòd arcanâ [57] fieri nouus ignis in æde
Dicitur, & vires flamma refecta capit.
Nec mihi parua fides annos hinc eſſe priores,
Anna quòd hoc cœpta eſt [58] menſe Perenna coli.
Hinc etiam veteres [59] initi memorantur honores
Ad ſpatium belli, perfide Pœne, tui.
Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis; & inde
Incipit, [60] à numero nomina quiſquis habet.

52. NEV DVBITES.] Colligit coniecturis aliquot, Kalendas Martias ſub Romulo principium anni fuiſſe.

53. QVÆ TOTO PERSTITIT ANNO, TOLLITVR.] En orditur à primâ. cuius & meminit Solinus Polyhiſtoris capite tertio: *Romani,* inquit, *initio annum decem menſibus computabant, à Martio auſpicantes; adeò vt eius die primâ de aris (* mallem *in aris) Veſtalibus ignem accenderent, mutarent viridibus veteres laureas.* & quæ ſequuntur, non omittenda: *Senatus & populus Comitia agerent; matronæ ſeruis ſuis cœnas ponerent, ſicuti Saturnalibus domini: illæ, vt per honores promtius obſequium prouocarent; hi, quaſi gratiam repenſarent perfecti laboris.*

54. POSITA VIRET ARBORE PHOEBI.] Macrobius primo Saturnalium: *Eodem quoque ingrediente menſe, tam in regiâ curiisq́; atque Flaminum domibus laureæ veteres nouis laureis mutabantur.*

55. ANTE TVAS ITIDEM.] Priſci libri, *Fit idem.*

56. CVRIA PRISCA FORES.] Ἑνικῶς, loco πληθυντικοῦ. Curiæ priſcæ erant, Forenſis, Velienſis, Rapta, Velitia, & reliquæ XXVI. In harum vnaquaque & cœnaculum erat, & focus ad rem ſacram, ex Romuli inſtituto. Auctor huius rei locupletiſſimus Dionyſius lib. II. Nouæ totidem XXX. poſteà exſtructæ, in quas euocata ſacra ab antiquis: ſed illarum quatuor, quas ſuprà retuli, & de quibus nunc Naſo noſter, exaugurari per religionem licitum haud fuit. Feſtus: *Nouæ curiæ proximè compitum Fabricium ædificatæ ſunt, quòd parum amplæ erant veteres à Romulo factæ, vbi is populum & ſacra in partis triginta diſtribuerat, vt in iis ea ſacra curarent, quæ, cùm ex veteribus in nouas euocarentur, ſeptem curiarum per religiones euocari non potuerunt. itaque Forienſis, Raptæ, Velienſis, Velitiæ res diuinæ fiunt in veteribus curiis.* Neſcio an huc vſque ab aliquo locus hic in hunc modum vmquam expoſitus.

57. FIERI NOVVS IGNIS IN ÆDE.] Habes id ex Solino; cui addo Macrobium in hæc verba: *Huius etiam primâ die ignem nouum Veſtæ aris accendebant, vt, incipiente anno, cura denuò ſeruandi nouati ignis inciperet.* ſubdit idem: *Hoc menſe mercedes exſoluebant magiſtris, quas completus annus deberi fecit; Comitia auſpicabantur, vectigalia locabant.*

58. MENSE PERENNA COLI.] Non leue ſanè argumentum: aptius enim erat anni principium ad perannare illud ſolitum precandum (quod à Romanis fieri mos erat Martiis Idibus, vt dicemus) quàm quoduis aliud tempus.

59. Initi memorantvr honores.] Vſque ad finem, inquit, belli Punici, imò vſque ad annum dc. Vrbis conditæ, Q. Fuluio & T. Annio Coſſ. hi primi Kalendis Ianuariis ſuum magiſtratum inierunt: qui dies deinceps, ſtante Imperio Romano, ſolemnis ineundis Conſulatibus eſt habitus.

60. A nvmero nomina qvisqvis habet.] Solinus loco citato: *Maximè hunc menſem principem teſtantur fuiſſe, quòd qui ab hoc quintus erat, Quintilis dictus eſt; deinde, numero decurrente, December ſolemnem circum finiebat intra diem trecenteſimum quartum: tunc enim iſte numerus explebat annum.*

Primus oliuiferis Romam deductus ab aruis
Pompilius menſes ſenſit abeſſe duos:
[61] Siue hoc [62] à Samio doctus, qui poſſe renaſci
Nos putat; Egeriá ſiue monente ſuá.
Sed tamen errabant etiam tunc tempora, donec
Cæſaris in multis [63] hæc quoque cura fuit.

61. Sive hoc a Samio.] Σάμιος eſt abſolutè Sophus Pythagoras. Auſonius:

Scillite decies ſi cor purgeris aceto,
Anticipéſve tuum Samij Lucumonis acumen.

62. A Samio doctvs.] Tu in hunc ἀπηχημισμένον. Miror. interim audi Tullium iv. Tuſculanâ: *Pythagoras fuit in Italiâ temporibus eiſdem quibus L. Brutus patriam liberauit.* nec fallitur: calculum addit Strabo, Liuius, Laërtius, Lucianus, & innumeri.

63. Hæc qvoqve cvra fvit.] Dio Caſſius lib. xliii. Ταῦτά τε ἐνομοθέτησε, καὶ τὰς ἡμέρας τῷ ἔτει οὐ πάντη ὁμολογούσας σφίσι (πρὸς γὰρ τὰς τῆς σελήνης περιόδους ἔτι καὶ τότε τοὺς μῆνας ἦγον) κατεστήσατο ἐς τὸν νῦν τρόπον, ἑπτὰ καὶ ἑξήκοντα ἡμέρας ἐμβαλὼν, ὅσαιπερ ἐς τὴν ἀπαρτιλογίαν παρέφερον. ἤδη μὲν γὰρ τινὲς καὶ πλείους ἔφασαν ἐμβληθῆναι, τὸ δ' ἀληθὲς οὕτως ἔχει. præter Merkedinum, quem ex more in Februarium inſerüit: nam lxvii. illos dies diſtribuit inter Nouembrem & Decembrem. *Fuit is annus*, inquit Suetonius, *quo hæc conſtituebantur quindecim menſium, cum intercalario, qui ex conſuetudine in eum annum inciderat.* libro primo capite xl.

Non hæc, ille Deus, tantæque propaginis auctor,
Credidit officiis eſſe minora ſuis:
Promiſſumque ſibi voluit prænoſcere cælum,
Nec Deus ignotas hoſpes inire domos.
[64] Ille moras Solis, quibus in ſua ſigna rediret,
Tráditur exactis diſpoſuiſſe notis.
Is decies ſenos tercentum & quinque diebus
Iunxit, & è pleno [65] tempora quarta die.
Hic anni modus eſt: in luſtrum accedere debet,
Quæ [66] conſumatur partibus, vna dies.

64. Ille moras Solis.] Quæ Lunares excedunt diebus xi. $\frac{1}{4}$. Finitur autem Lunaris annus ſpatio dierum cccliv. hanc ob cauſſam menſis Lunaris dies habuit xxix. $\frac{1}{2}$. tempus verò bimeſtre lix. vnde cauus vnus, & plenus alter eſſe debet. Hoc anno vſi olim Romani, & obſcurâ intercalatione; ſed numquam ferè notum illis certum aliquod anni tempus: reddidit cauſſam Galenus comment. in primam Epidem. de his qui huiuſmodi intercalatione vſi: Τῶν οὕτως ἀριθμούντων τοὺς μῆνας, οὐκ ἔστιν ὁρίσαι τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς αἱ ἰσημερίαι τε,

καὶ

καὶ τετραπλᾶ, καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἄστρων αἱ ἐπιτολαὶ γίνονται. κατὰ δὲ τοὺς περὶ ἥλιον ἄγοντας ὁρίσαι δυνατὸν, ὥσπερ ἔφην ὑπό τε Ῥωμαίων, καὶ Μακεδόνων, Ἀσιανῶν τε τῶν ἡμετέρων, καὶ πολλῶν ἄλλων ἐθνῶν.

65. TEMPORA QVARTA DIE.] Incorruptiſſimis eſt, *tempora quinta die*. hanc tamen editionem ſequitur Marſus, ſed blaterat more ſolito.

66. CONSVMATVR PARTIBVS, VNA DIES.] Concipit hæc Scaliger in III. magni Operis: Τῇ τε τεταρτημορίῳ προσγίνεται ἡμέρα ἐκ τῶν μορίων συγκεφαλαιουμένη.

Si licet occultos monitus audire Deorum
Vatibus, vt certè fama licere putat:
Cùm ſis officiis, Gradiue, virilibus aptus,
Dic mihi [67] matronæ cur tua feſta colant?
Sic ego, ſic poſitâ dixit mihi caſſide Mauors;
Sed tamen in dextrâ miſſilis haſta fuit.
Nunc primùm ſtudiis pacis, Deus vtilis armis
Aduocor, & greſſus in noua caſtra fero.
Nec piget incœpti, iuuat hac quoque parte morari,
Hoc ſolam ne ſe poſſe Minerua putet.

67. MATRONÆ CVR TVA FESTA COLANT?] Quinque recenſet cauſſas: cuique ſuus inerit locus. Solemnitas hæc Martiis erat Kalendis: dies dictus *Matronalia*; fuitque quondam primus anni feſtus: cœpta illa ex Sabino Romuleoque inſtituto. Plutarchus in eius vitâ: Ἑορτῶν δὲ καὶ θυσιῶν ἀλλήλοις μετεῖχον, ὧν μὲν ἦγε τὰ πρὶν πρότερον οὐκ ἀπολόντες, ἑτέρας δὲ θέμενοι καινὰς, ὧν ἥ τε τῶν Ματρωναλίων ἐστὶ, δοθεῖσα ταῖς γυναιξὶν ἐπὶ τῇ τοῦ πολέμου καταλύσει. Hinc Iuuenalis Kalendas Martias nuncupat *femineas*; & Tertullianus de Idololatriâ, *matronales ferias*. Tunc ſolitæ munuſcula illæ inuicem miſſitare, vt auctor Plautus in Milite glorioſo: *Da mihi vir Kalendis qua mittam quom Martiæ venerint.* Vltimò moneo, aboletam hanc ſuperſtitionem per Synodum Trullanam: Τὰς οὕτω, inquit Canone LXV. λεγομένας Καλάνδας καὶ τὰ λεγόμενα βότα, καὶ τὰ καλούμενα βρουμάλια, καὶ τὴν ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Μαρτίου μηνὸς ἡμέρᾳ ἐπιτελουμένην πανήγυριν καθάπαξ ἐκ τῆς τῶν πολιτείας περιαιρεθῆναι βουλόμεθα.

Diſce Latinorum vates operoſe dierum
Quod petis, & memori pectore dicta nota.
[68] *Parua fuit, ſi prima velis elementa referre,*
Roma; ſed in paruâ [69] ſpes tamen vrbis erat.
[70] *Mœnia iam ſtabant populis anguſta futuris*
Credita, ſed turbæ tunc nimis ampla ſuæ.
Quæ fuerit noſtri ſi quæris [71] Regia nati,
Aſpice de cannâ ſtraminibuſque domum.
In ſtipulâ placidi capiebat [72] munera ſomni;
Et tamen ex illo venit in aſtra toro.
Iamque loco maius nomen Romanus habebat,
Nec coniux illi, nec ſocer vllus erat.
Spernebat generos inopes vicinia diues;
Et malè credebar ſanguinis auctor ego.
In ſtabulis habitaſſe, & oues pauiſſe nocebat,
Iugeraque inculti pauca tenere ſoli.

Cum pare quæque ſuo coëunt volucreſque feræque,
Atque aliquam, de quâ procreet, anguis habet.
Externis dantur connubia gentibus ; at, quæ
Romano vellet nubere, nulla fuit.

68. PARVA FVIT, SI PRIMA VELIS.] Infit à primâ cauſsâ, quæ bellum eſt inter Romanos & Sabinos per matronas diremtum; eas ſcilicet feſto annuo id Marti acceptum referre.

69. SPES TAMEN VRBIS ERAT.] Lege cum libro veteri, *huius erat.*

70. MOENIA IAM STABANT.] Et quadriennium excurſum à conditâ Vrbe, ad raptum & diſcordiam cum finitimis: cum ſanioribus loquor. Ταῦτα δὲ, ſcribit Dionyſius lib. II. γενέσθαι τινὲς μὲν γράφουσι κατὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν τῆς Ῥωμύλου ἀρχῆς· Γναῖος δὲ Γέλλιος κατὰ τὸν τέταρτον· ὃ καὶ μᾶλλον εἰκός. ſubdit rationem: Νέον γὰρ οἰκιζομένης πόλεως ἡγεμόνα, πρὶν ἢ καταστήσασθαι τὴν πολιτείαν, ἔργῳ τηλικούτῳ ἐπιχειρεῖν, οὐκ εἶχε λόγον.

71. REGIA NATI.] Hærent tibi ſuſpicor, quæ de hac ſcripſimus in primo Faſtorum.

72. MVNERA SOMNI.] Expreſſit Homericum illud, ὕπνου δῶρον ἕλοντο.

Indolui, patriamque dedi, tibi, Romule, mentem:
Tolle preces, dixi; quod petis, arma dabunt.
73 *Feſta para Conſo ; Conſus tibi cetera dicet,*
Illo feſta die 74 *dum ſua ſacra facis.*
Intumuere Cures, 75 *& quos dolor attigit idem:*
Tunc primùm generis intulit arma ſocer.
76 *Iamque ferè raptæ* 77 *matrum quoque nomen habebant,*
Tractaque erant longâ bella propinqua morâ.
Conueniunt nuptæ 78 *dictam Iunonis in ædem,*
Quas inter 79 *mea ſic eſt nurus auſa loqui:*
O pariter raptæ, quoniam hoc commune tenemus,
Non vltrà lentè poſſumus eſſe piæ.
Stant acies : ſed vtrâ Di ſint pro parte rogandi,
Eligite: hinc coniux, hinc pater arma tenet.
Quærendum eſt, viduæ fieri malitis, an orbæ,
Conſilium vobis forte piumque dabo.

73. FESTA PARA CONSO.] Antiquiſſima hæc in Italiâ, & ab Euandri aduentu. Dionyſius lib. I. Ἀπέδειξαν δὲ καὶ Ποσειδῶνι τέμενος Ἱππίῳ, καὶ τὴν ἑορτὴν Ἱπποκράτεια μὲν παρ' Ἀρκάδων, Κονσουάλια δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων λεγόμενα. Romulus igitur omiſſa ſacra iterat, inuentâ fortuitò arâ quadam ſubterraneâ : ſed de fictâ hac ſiue verâ cauſsâ Hiſtorici non conueniunt ; non ob quod ea tamen efficta.

74. DVM SVA SACRA FACIS.] Intellige certamen equorum: ob quod Strabo lib. V. Conſualia vocat, Ἀγῶνα ἱππικὸν, & ſacrificia quæ ad aram fiebant. de quibus Dionyſius lib. II. *Feſtum, quod tunc conſecrauit Romulus etiam noſtrâ ætate Romani agitant nomine Conſualium : in quo ara ſubterranea ſita prope Circum maximum refoſſâ circumquaque terrâ, ſacrificiis & miſſis in ignem libaminibus honoratur ; equorúmque, & iunctorum & iniugum, committuntur certamina.* Ceterùm τὸ *facis* in meo vetuſtiſſimo eſt, in aliis *canes.* Nec diſpliceret, ſi torqueri poſſet ad ſaltationes ad tibiam : nam de illiſmet

met ludis, in quibus raptæ Sabinæ, ſcripſit noſter in Arte libro primo:

Dúmque rudem præbente modum tibicine Thuſco.
Lydius æquatam ter pede pulſat humum;
In medio plauſu, plauſus tunc arte carebat,
Rex populo prædæ ſigna petenda dedit.

75. ET QVOS DOLOR ATTIGIT.] Hi ſunt Cenninenſes, Cruſtumerini, & Antennates: iſti primi impetum fecerunt, non Curites, ſiue Sabini; ſed felicibus præliis à Romulo fuſi, treſque vrbes eodem anno ductæ ſunt coloniæ. hoc primum incrementum ciuitatis Romanæ. Poſt has victorias ſecuta Sabinorum rabies: quæ, fatis Vrbis ſic volentibus, ſedata diuiſo inter Romulum & Tatium Regno.

76. IAMQVE FERE RAPTÆ.] Hæ quot fuerint dubium: XXX. aiunt quidam. Antias Valerius apud Plutarchum: Ἑπτὰ καὶ εἴκοσι καὶ πεντακοσίας, DXXVII. Iubas apud eumdem: Τρεῖς καὶ ὀγδοήκοντα καὶ ἑξακοσίας, DCLXXXIII. hunc vetuſtiſſimum ſcriptorem ſecutus Dionyſius Halicarnaſſenſis.

77. MATRVM QVOQVE NOMEN HABEBANT.] Triennium enim exactum erat, ab initio ſolùm belli Sabini ad amicitiam contractam raptarum precibus.

78. DICTAM IVNONIS IN ÆDEM.] *Dictam*, quaſi *condictam*, Græcum συντάσσειν; hac tamen ſignificatione, quâ vſus Æſchines de malâ obitâ legatione: Συνετάξαμεν ἡμᾶς αὐτούς. Porrò cœtus initi mentio apud aliquos: locum ex alio quàm Naſone non obſerues.

79. MEA SIC EST NVRVS.] Socer hæc narrat: ergo Herſilia Romuli vxor. Iam habes certum, quod in Scriptoribus plerumque dubium. Ex hac ſuſcepit ille etiam prolem: Πρίμαν vocat Plutarchus, ſed ex ſententiâ TrezenI Zenodoti.

Conſilium dederat: [80] parent, crineſque reſoluunt:
[81] Mœſtaque funeſtâ corpora veſte tegunt.
Iam ſteterant acies ferro mortique paratæ,
Iam lituus pugnæ ſigna daturus erat;
Cùm raptæ veniunt inter patreſque viroſque:
Inque ſinu natos pignora chara tenent.
[82] Vt medium campi ſciſſis tetigere capillis,
In terram poſito [83] procubuere genu.
Et, quaſi ſentirent, blando clamore nepotes
Tendebant ad auos brachia parua ſuos:
Qui poterat, clamabat auum tunc denique viſum;
Et qui vix poterat, [84] poſſe coactus erat.
Tela viris animique cadunt: gladiiſque remotis
Dant ſoceri generis, accipiuntque manus.
Laudataſque tenent natas, ſcutoque nepotem
Fert auus: hic ſcuti dulcior vſus erat.
Inde diem, primaſque meas celebrare Kalendas
[85] Oebalides matres non leue munus habent:
Aut quia committi ſtrictis mucronibus auſæ
Finierant lacrymis Martia bella ſuis.

80. PARENT, CRINESQVE RESOLVVNT.] Sic legendum reperio in multis, *plorant, crinéſque.* Non probo.

81. MOESTAQVE FVNESTA.] Veteres, *funereâ.* Vtrumuis rectum.

82. VT MEDIVM CAMPI.] Campus hîc, locus in quo prælium committendum. vnde apud Cyprianum, *Exercitum ad campum ducere*; & apud Flauium Vopiſcum, *Solum denique ex omnibus qui oppugnabantur campus accepit.* Fortè hæc trita: ſed habet hoc ſollicitudo, quòd omnia neceſſaria putat.

83. PROCVBVERE GENV.] Imò ſic immotæ manſere, donec à circumſtantibus erigerentur. Verum hoc, & puta hiſtoria.

84. POSSE COACTVS ERAT.] Exprimeret ſaltem primam litteram: per hanc infantes affectus ſuos præcipuos efferunt; & *a* ſolùm illis ad loquelam.

85. OEBALIDES MATRES.] Scriptura vetus, *Oebaliæ matres.* Etiam rectè.

86 Vel quod erat de me feliciter Ilia mater;
Ritè colunt matres ſacra diemque meum.
87 Quid? quòd hiems adoperta gelu tunc denique cedit,
88 Et pereunt lapſæ ſole tepente niues.
Arboribus redeunt detonſæ frigore frondes:
Vuidaque in grauido palmite gemma tumet.
Quæque diu latuit, nunc quâ ſe tollat in auras,
Fertilis occultas inuenit herba vias.
Nunc fecundus ager; pecoris nunc hora creandi;
Nunc auis in ramo tecta laremque parat.
Tempora iure colunt Latiæ fecunda parentes;
Quarum militiam votaque partus habet.

86. VEL QVOD ERAT DE ME.] Altera cauſſa: vt meis auſpiciis eam felicitatem matronæ conſequantur in filiis, quantam Iliæ meæ dedi, quæ tales Heroas peperit.

87. QVID? QVOD HIEMS.] Incertus adhuc hanc tertiam ſubiicit: quòd menſe Martio terra mater fecunda ſit; qualis & matrona fieri cupit.

88. ET PEREVNT LAPSÆ.] Priſci aliquot, *Et pereunt victæ.*

89 Adde, quòd excubias vbi Rex Romanus agebat,
(Qui nunc Exquilias nomina collis habet)
Illic à nuribus 90 Iunoni templa Latinis
91 Hac ſunt, ſi memini, publica facta die.
92 Quid moror? & variis onero tua pectora cauſſis?
Eminet ante oculos, quod petis, ecce tuos.
Mater amat nuptas: matrum me turba frequentat:
Hæc nos præcipuè tam pia cauſſa decet.
Ferte Deæ flores: gaudet florentibus herbis
Hæc Dea: de tenero cingite flore caput.
Dicite, Tu lucem nobis, Lucina, dediſti:
Dicite, Tu voto parturientis ades.
Si qua tamen grauida eſt, reſoluto crine precetur,
Vt ſoluat partus molliter ipſa ſuos.

89. ADDE, QVOD.] Quarta cauſſa.

90. IV-

90. IVNONI TEMPLA LATINIS.] Sed cognomento *Lucinæ*. Varro lib. IV. de Exquiliis, quarum par Ciſpius mons in ſacris appellatur: *Ciſpius*, ait, *mons ſepticeps apud ædem Iunonis Lucinæ, vbi æditumus habere ſolet.*

91. HAC PVBLICA FACTA DIE.] Feſtus: *Martias Kalendas matronæ celebrant; quòd eo die Iunonis Lucinæ ædes coli cœpta ſit.*

92. QVID MOROR?] Vltima cauſſa hæc. Iuno, inquit Mars, noſtra parens & præeſt nuptiis, & mulcet tricas puerperiorum. vnde Tertullianus: *In partu Lucinæ & Dianæ eiulatur.* Quid mirum igitur, matronæ filium his Kalendis potiſſimùm colant?

[93] Quis mihi nunc dicet, quare cæleſtia Martis
Arma ferant Salij, Mamuriumque canant?
Nympha mone nemori ſtagnoque operata Dianæ:
Nympha Numæ coniux [94] ad tua feſta veni.

93. QVIS MIHI NVNC DICET.] Accedit ſermo de Saliis: ij, vt ex Dionyſio & Plutarcho obſeruo, inſtituti anno VIII. Numæ regnantis. Peſtis Vrbem inuaſerat (res aliter à noſtro recenſetur) lacrymæ paſſim ad Deos, cùm diuinitus ſcutum æneum è cælo excidit; quod in Vrbis ſalutem miſſum ab Egeriâ ſuâ Numa tradidit: id ſeruandum Rex ille Saliis dedit; néve furtum pati poſſet, XII. alia cælari curauit. quæ adeò affabrè effiɫa à quodam nomine Mamurio, vt vix vnum ab altero diſcerni vllo modo valeret. Ad Saliorum collegium creati primitus XII. idque liquet ex Liuio lib. primo: *Salios item XII. Marti Gradiuo Numa legit, tunicaq; pictæ inſigne dedit, & ſuper tunicam æneum pectori tegmen.* Ij cognomento erant Collini, & Agonenſes, ſeu Quirinales. Scis tu, puto, Sexti Pompeij illa: *Quirinalis collis qui nunc dicitur, olim Agonus appellabatur.* De Collino vetus hæc exſtat inſcriptio; cuius en partem: ADIECTO INTER PATRIC. AB IMP. CÆS. HADRIANO AVG. SALIO COLLINO. & Seruij Schedæ: *Duo ſunt genera Saliorum, vt in Saliaribus carminibus inuenitur, Collini & Quirinales à Numa inſtituti; ab Hoſtilio verò, Pauorij & Pallorij.* Tunc idem Pauori & Pallori duo fana quoque vouit. Liuius libro primo: *Tullus in re trepidâ duodecim vouit Salios, fanaq; Pauori & Pallori.* Fuere & Salij cognomento Palatini; fortè quia ſacra in Palatio factitarent: vbi & eorum ſacrarium refertur à Sexto Ruffo, & P. Victore. ad hos antiqua hæc rudera ſpectant: MANSIONES SALIORVM PALATINORVM A VETERIBVS OB ARMORVM ANCILIVM CVSTODIAM CONSTITVTAS LONGA ÆTATE NEGLECTAS PECVNIA REPARARVNT. In hiſce lapidibus occurrent tibi alij cognomine Herculanei, Auguſtales, Antoniani, Hadrianales, Albani. de iſtis in præſentiarum habemus hunc:

L. ATISTIVS CN. F. HOR. SARCVLO
SALIVS ALBANVS IDEM MAG. SALIORVM.

Sed quis hic Magiſter? fortè collegij caput, & ἔξαρχος. Non eſt quin dubitem: nam apud hunc legendi poteſtas, & eiiciendi. Iulius Capitolinus de M. Antonino: *Fuit in hoc ſacerdotio & Præſul, & Vates, & Magiſter, & multos inaugurauit, atque exaugurauit, nemine præeunte; quòd ipſe carmina cuncta didiciſſet.* Reſtat vt diem, quo mota Ancilia, inquiramus. Publio eſt, ſtatim poſt Kalendas Martias, ante Piſcis occaſum, qui eidem, V. Nonas. Veteri Kalendario nulla Ancilium mentio: illi, Conſtantini Magni reiicitur in diem ſextum ante Idus. Quis hæc in amicitiam redigat?

94. AD TVA FESTA VENI.] Priſcus liber, *ad tua ſacra:* alius, *ad tua facta*; puto veriùs.

[95] Vallis

[95] *Vallis Aricinæ* [96] *ſiluâ præcinctus opacâ*
Eſt locus antiquâ relligione ſacer.
Hîc latet Hippolytus loris diſtractus equorum:
Vnde nemus [97] *nullis illud aditur equis.*
[98] *Licia dependent* [99] *longas velantia ſepes:*
Et poſita eſt [100] *meritæ* [101] *multa tabella Deæ.*
Sæpè potens voti frontem redimita coronis
Femina lucentes [102] *portat ab Vrbe faces.*
[103] *Regna tenent* [104] *fortes manibus,* [105] *pedibusque fugaces:*
Et perit exemplo poſtmodò quiſque ſuo.
Defluit [106] *incerto lapidoſus murmure riuus:*
Sæpè, ſed exiguis hauſtibus, inde bibi.
[107] *Egeria eſt quæ præbet aquas, Dea grata Camœnis:*
Illa Numæ coniux conſiliumque fuit.

95. VALLIS ARICINÆ EST LOCVS.] Erat in ſiniſtrâ viæ parte, quâ Ariciam deſcenditur. Strabo lib. v. Τὸ δ' Ἀρτεμίσιον ὃ καλοῦσι νέμος, ἐκ τοῦ ἐν ἀριστερᾷ μέρους τῆς ὁδοῦ τῆς ἐξ Ἀρικίας ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ δ' Ἀρικίνην τὸ ἱερόν· λέγουσι δ' εἶναι ἀφιδρύματα τῆς Ταυροπόλου. mallem ἀφίδρυμα: cùm vnum fuerit Dianæ ſimulacrum ex Tauricâ illuc aduectum. Seruius: *Oreſtes accepto oraculo, carendi furore cauſſâ, cum amico Pylade Colchos petierat; & cum his, occiſo Thoante, ſimulacrum ſuſtulit abſconditum faſce lignorum (vnde & Faſcelis dicitur, non tantùm à face cum quâ pingitur, propter quod & Lucifera dicitur) Ariciam tranſtulit.* Sed heus: non vnum in eo loco mendum, plura latent. quare ſic lege, & diſpunge: Τὸ δὲ Ἀρτεμίσιον, ὃ καλοῦσι νέμος ἐκ τοῦ ἐν ἀριστερᾷ μέρους τῆς ὁδοῦ τῆς ἐξ Ἀρικίας ἀναβαίνουσιν. τῆς δ' Ἀρικίνης τὸ ἱερὸν λέγουσι δ' εἶναι ἀφίδρυμα τῆς Ταυροπόλου. Reſtitutum hunc debes Claudio Salmaſio: cui multum & litteræ debent hoc æuo.

96. SILVA PRÆCINCTVS OPACA.] Benè: nam fanum ſitum in luco. Idem Geographus: Τὸ δ' ἱερὸν ἐν ἄλσει· πρόκειται δὲ λίμνη πελαγίζουσα· κύκλῳ δ' ὀρεινὴ συνεχὴς ὀφρῦς περίκειται, καὶ μία ὑψηλή, καὶ τὸ ἱερὸν καὶ τὸ ὕδωρ ἀπολαμβάνουσα ἐν κοίλῳ τόπῳ καὶ βαθεῖ. Prope hanc λίμνην repertus hic lapis anno Chriſtiano MCLIV.

DIANÆ
NEMORENSI VESTE
SACRVM DICT
IMP. NERVÆ TRAIANO AVG.
GERMANICO III COS PRAEF.
EIVS T. VOLTENIO MAMILIANO
QVÆSTORIB.
L. CÆCILIO VRSO II M. LVCRETIO
SABINO II ÆDILIB Q. BIBENNA QVIETO
TI. CLAVDIO MAGNO
P. CORNELIVS TROPHIMVS PISTOR
ROMANIENSIS EX REG. XIIII IDEM CVR
VICI QVADRATI ET LANIA C. F. THIONOE CONIVX
EIVS VOTVM LIBENS SOLVERVNT.

97. NVLLIS ILLVD ADITVR EQVIS.] Vates in VII. Æneidos:

Vnde etiam Triuiæ templo lucisq́. ſacratis
Cornipedes arcentur equi, quòd littore currum
Et iuuenem monſtris pauidi effudere marinis.

98. LICIA DEPENDENT.] His ſuſpenſa dona votorum compotum.

99. LONGAS SEPES.] Murum quo nemus ſeptum.

100. MERITÆ DEÆ.] Huc pertinent Strabonis illa lib. XIV. Καὶ ἡ Ἄρτεμις ἀπὸ τοῦ ἀρτεμέας ποιεῖν.

101. MVLTA TABELLA DEÆ.] Heus tu, etiam antiquis noſter iſte mos tabulas votiuas in templo ſuſpendendi; quid dubitas? Strabo lib. VIII. de Epidaurio templo Æſculapij: Καὶ αὕτη δ' οὐκ ἄσημος ἡ πόλις, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ θεραπεύειν νόσους παντοδαπὰς πεπιστευμένου, καὶ τὸ ἱερὸν πλῆρες ἔχοντος ἀεὶ τῶν τε καμνόντων, καὶ τῶν ἀνακειμένων πινάκων, ἐν οἷς ἀναγεγραμμέναι τυγχάνουσιν, αἱ θεραπεῖαι, καθάπερ ἐν Κῷ τε καὶ Τρίκκῃ. Addo Tibulli teſtimonium:

Nunc Dea nunc ſuccurre mihi: nam poſſe mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.

Frequentiores ad huiuſmodi martyremata inuenio lapides: quid mirum? durarunt hi, non illæ, quæ ligneæ. vt hunc:

ÆSCVLAPIO. ET. HYGIÆ
CETERISQ. DIIS DEABVSQ.
HVIVSQ. LOCI SALVTARIB.
C. IVL. FRONTONIANVS. VET.
EX B. F. COS. LEG. V. M. P. REDDI-
TIS. SIBI. LVMINIBVS. GRAT.
AG. EX VISO PRO SE ET. CAPSIA
MAXIMA CONIVG ET IVLIA
FRONTINA FILIA V. S. L. M.

In his tabulis noſtro æuo ſubſcribuntur hæ litteræ, V. F. & G. A. in antiquis paſſim hæ, VOT. QVOD FE. A. L. P. ſeu, EX VOTO, ſeu V. S. A. L. P. & ſimilia. Cauſſæ, vt cotidianæ, caſuales: vt, RESTITVTIONE FACTA SIBI CAPILLORVM & PERICVLO OCEANI LIBER. aut, PRO FILIO MALE AFFECTO. & aliæ: quas vide in Theſauro Inſcriptionum antiquarum, vbi & has ſaltuatim collegimus.

102. PORTAT AB VRBE FACES.] Ad ritum aſpectans Statius in Hercule Surrentino:

Fumat Aricinum Triuiæ nemus. ——

103. REGNA TENENT FORTES.] Hîc *regnum* idem ac ſacerdotium: nam qui ſacerdos, ibi dictus *Rex Nemorenſis:* inde ſacerdotium *regnum.* de hoc Lucanus III. Pharſalico:

Quà ſublime nemus Scythicæ, quà regna Dianæ.

104. FORTES MANIBVS.] Is igitur Sacerdos ſacri illius nemoris, qui viribus excellens: hunc ſi tractu temporis præſtantior alter vinceret, primo interemto, ſacerdotium occupabat. hinc Suetonius in geſtis amentis Caligulæ: *Nemorenſi Regi, quòd multos iam annos potiretur ſacerdotio, validiorem aduerſarium ſubornauit.* De barbarico hoc more Strabo libro V. Καὶ γάρ τι βαρβαρικὸν κρατεῖ καὶ Σκυθικὸν περὶ τὸ ἱερὸν ἔθος· καθίσταται γὰρ ἱερεὺς, ὁ γενηθεὶς αὐτόχειρ τοῦ ἱερωμένου πρότερον, δραπέτης ἀνήρ· ξιφήρης οὖν ἐστιν ἀεὶ περισκοπῶν τὰς ἐπιθέσεις, ἕτοιμος ἀμύνεσθαι.

105. PEDIBVSQVE FVGACES.] Quiuis δραπέτης, non qui curſu velocior.

106. INCERTO MVRMVRE.] Nam id vbi ſit, ambigitur. Sermo Naſoni eſt de fontibus, quibus lacus ille impletur. de his ita Strabo: Τὰς μὲν οὖν πηγὰς ὁρᾶν ἐστὶν ἐξ ὧν ἡ λίμνη πληροῦται· τούτων δ' ἐστὶν ἱερεία καλουμένη δαίμονος τινὸς ἐπώνυμος· αἱ δ' ἀπορρύσεις, ἐνταῦθα μὲν ἄδηλοι εἰσὶν, ἔξω δὲ δείκνυν[ται] πόρρω πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν ἀνέχουσαι. Magnus Scaliger legit, τούτων δ' ἐστὶν Ιτέρνη. δαίμ. de Iuturnâ locum audiens. Hic fons eſt in eo tractu. Sequor illuſtrem virum.

107. EGERIA EST.] Hæc τὶς δαίμων ἐπώνυμος cum Iuturnâ:

Principio nimiùm [108] promptos ad bella Quirites
Molliri placuit iure, Deûmque metu.
Inde datæ leges; [109] ne fortior omnia poſſet:
Cœptaque ſunt purè tradita ſacra coli.
Exuitur feritas, armiſque potentius æquum eſt:
Et cum ciue pudet conſerüiſſe manus.
Atque aliquis modò trux [110] viſâ iam vertitur arâ:
Vinaque dat tepidis farraque ſalſa focis.
Ecce Deûm genitor rutilas per nubila flammas
Spargit, & effuſis æthera ſiccat aquis.
Non aliàs miſſi cecidere frequentiùs ignes:
Rex pauet; & vulgi pectora terror habet.
Cui Dea: Ne nimiùm terrere, [111] plabile fulmen
Eſt, ait, & ſæui flectitur ira Iouis.
Sed poterunt ritum Picus Faunuſque piandi
Tradere: Romani numen vtrumque ſoli.
Nec ſine vi tradent: adhibe tu vincula captis:
Atque ita quâ poſſint, edidit, arte capi.

108. PROMPTOS AD BELLA QVIRITES.] Plutarchus de Numâ & Lycurgo: Δεύτερον, ait, τοίνυν, ἐπεὶ καθάπερ ἁρμονίαν λύεσθαι, ὁ μὲν ἐκλελυμένην καὶ τρυφῶσαν ἐπέτεινε περὶ τῆς Σπάρτην· ὁ δὲ τῆς Ρώμης τὸ σφοδρὸν ἀνῆκε καὶ σύντονον.

109. NE FORTIOR OMNIA POSSET.] Alia editio, *ne firmior.*

110. VISA IAM VERTITVR ARA.] Ex Numæ nouâ lege. Plutarchus: *Suis*, inquit, præcepit τὸ μὴ σπένδειν θεοῖς ἐξ ἀμπέλων ἀτμήτων, μηδὲ θύειν ἄτερ ἀλφίτων· καὶ τὸ προσκυνεῖν περιστρεφομένους, καὶ τὸ καθῆσθαι προσκυνήσαντας. Solitum ergo antiquis in adorationis ritu corpus dextrouerſum circumagere: hoc adſtrictè ſignificat τὸ *vertitur.* manifeſtè Plautus in Curcullione:

Ph. *Quò me vortam neſcio.*
Pa. *Si Deos ſalutas, dextrouerſum cenſeo.*

& Lucretius lib. v.

Nec pietas vlla eſt, velatum ſæpè videri,
Vertier ad lapidem, atque omnes accedere ad aras.

Plinius lib. XXVIII. cap. II. *In adorando dextram ad oſculum referimus, totumque corpus circumagimus; quod in læuum feciſſe, Galliæ religioſius credunt.* imò in dextram, ſi verus Athenæus lib. IV. Καὶ τοὺς θεοὺς προσκυνοῦσιν ἐπὶ τὰ δεξιὰ στρεφόμενοι. Erat & apud antiquos, vt vidiſti, in adoratione ſolemnis manus ad os admota: quod & ex Minutio Felice obſeruo in Octauio: *Cæcilius*, inquit, *ſimulacro Serapidis denotato, vt vulgò ſuperſtitioſiùs ſolet, manum ori admouens oſculum labris impreſſit.* inde huiuſmodi oſcula, *labrata* dixerunt veteres,

res, imò ſtatuas ipſas Deorum, & imagines Imperatorias, quæ iſto oſculo adorabantur. Sic exponunt Græci λάβαρα. Chronicum Alexandrinum: Τούτῳ τῷ ἔτει ἐβασίλευσεν Ἀνθέμιος, καὶ ἀπῆλθεν τὰ λάβαρα αὐτοῦ ἐν Κωνσταντίνου πόλει διὰ Φερεντίου ἐπάρχου πόλεως.

111. PIABILE FVLMEN.] Et monitorium (vtor veteri verbo:) nam latens fatum aperuit.

[112] *Lucus Auentino ſuberat* [113] *niger ilicis vmbrâ:*
Quo poſſis viſo dicere, Numen ineſt.
In medio gramen, muſcoque adoperta virenti
Manabat ſaxo vena perennis aquæ:
Inde ferè ſoli Faunus Picusque bibebant.
Huc venit, & [114] *fonti Rex Numa mactat ouem:*
Plenaque odorati diſponit pocula Bacchi;
[115] *Cumque ſuis antro conditus ipſe latet.*
Ad ſolitos veniunt ſilueſtria numina fontes,
Et releuant multo pectora ſicca mero.
Vina quies ſequitur: gelido Numa prodit ab antro;
Vinclaque ſopitas [116] *addit in arcta manus.*
Somnus vt abſceſſit, pugnando vincula tentant
Rumpere: pugnantes fortiùs illa tenent.

112. LVCVS AVENTINO SVBERAT.] Varro de huiuſce collis etymo: *Olim, inquit, paludibus mons erat ab reliquis diſcluſus. Itaque eò ex vrbe qui aduehebantur ratibus, quadrantem ſoluebant: cuius veſtigia, quòd ea, quà tum itur, velabrum; & vnde aſcendebant ad Rumam, noua via lucus eſt, & ſacellum Larum.* Hic lucus, de quo noſter.

113. NIGER ILICIS VMBRA.] Seruius ad illud: *Ilice ſub nigrâ, vel vmbroſâ, vel reuerà nigrâ, quia talis eſt*; ob virorem qui ad nigrum accedit. inde Horatio, *pulla myrtus.*

114. FONTI REX NVMA MACTAT OVEM.] Hœdus victima proprior. idem Flaccus ad fontem Blanduſiam:

Dulci digne mero, non ſine floribus,
Cras donaberis hœdo.

115. CVMQVE SVIS.] Hi numero biſſeni. Antias vetus auctor apud Arnobium lib. v: Aduerſus gentes: *Numam dicunt, Egeriæ monitu, caſtos duodecim iuuenes apud aquam celaſſe cum vinculis; vt cùm Faunus & Martius Picus ad id locorum veniſſent hauſtum, nam illis aquandi ſolemne iter huc fuit, inuaderent, conſtringerent, colligarent.*

116. ADDIT IN ARCTA MANVS.] Ridet hos nexus Arnobius: *Soliditatis*, inquit, *habebant quidquam, aut ex duris oſſibus informatæ fuerant eorum manus, quæ conſtringi laqueis & nodorum poſſent illigationibus coërceri?*

Tunc Numa: Di nemorum noſtris ignoſcite factis,
Si ſcelus ingenio ſcitis abeſſe meo:
Quoque modo poſſit fulmen, monſtrate, piari.
Sic Numa. Sic quatiens [117] *cornua Faunus ait:*
Magna petis; nec quæ monitu tibi diſcere noſtro
Fas ſit: habent fines numina noſtra ſuos.

Dî ſumus agreſtes, [118] *& qui dominamur in altis*
Montibus: arbitrium eſt in ſua tecta Ioui.
Hunc tu non poteris [119] *per te deducere cælo;*
[120] *Sed poteris noſtrâ forſitan vſus ope.*
Dixerat hæc Faunus: par eſt ſententia Pici.
Deme tamen nobis vincula, Picus ait.
Iupiter huc veniet [121] *ſummâ perductus ab arce:*
Nubila promiſſi Styx mihi teſtis erit.

117. CORNVA FAVNVS AIT.] Capripedem & cornutum hunc finxit antiquitas.

118. ET QVI DOMINAMVR.] Rectè in noſtro, *& qui dominemur:* bellius quod in alio veteri, *& qui dignemur.*

119. PER TE DEDVCERE CÆLO.] Verbum magicum. Tibullus: *Lunam deducere tentat.* Græcorum κατάγειν. Apollonij interpres: Αἱ φαρμακίδες κατάγουσι τὴν σελήνην.

120. SED POTERIS.] Veteri ineſt, *At poteris.*

121. SVMMA PERDVCTVS AB ARCE.] Eidem, *validâ perductus ab arte.* Sic arbitror legendum.

[122] *Emiſſi quid agant laqueis,* [123] *quæ carmina dicant;*
Quâque trahant ſuperis ſedibus arte Iouem,
Scire nefas homini eſt: nobis conceſſa canentur,
Quæque pio dici vatis ab ore licet.
Eliciunt cælo te Iupiter: vnde minores
Nunc quoque te celebrant, [124] *Eliciumque vocant.*
Conſtat Auentinæ tremuiſſe cacumina ſiluæ;
[125] *Terraque ſubſedit pondere preſſa Iouis.*

122. EMISSI QVID AGANT LAQVEIS.] Non elegantiùs liber ſcriptus, *Emiſſi laqueis quid agant.*

123. QVÆ CARMINA DICANT.] Videntur mihi verba illa Pontificis cùm fulmina condebat. de quibus veteres Gloſſæ Iuuenalis: *Condi fulgura dicuntur, quoties Pontifex diſperſos ignes in vnum redigit, quadam tacitâ ignoratâque prece, & locum aggeſtione conſecratum it.*

124. ELICIVMQVE VOCANT.] Habuerunt quoque Græci τὸν Δία καταιβάτην, quod *Elicium* interpreteris: illius meminit Pollux lib. IX. ni fallor; huius Varro lib. V. *Sic Elicij Iouis ara in Auentino, ab eliciendo.*

125. TERRAQVE SVBSEDIT.] Vt illud ſuprà in primo:
Ictáque ſubſedit pondere molis humus.

Corda micant Regis; totoque è corpore ſanguis
Fugit, & hirſutæ diriguere comæ.
[126] *Vtque animus rediijt, Da certa piamina, dixit,*
Fulminis, altorum Rexque paterque Deûm:
Si tua contigimus manibus donaria puris;
Hoc quoque quod petitur, ſi pia lingua rogat.
Annuit oranti: ſed verum ambage remotâ
Abdidit, & dubio terruit ore virum.

Cæde

Cæde caput, dixit. cui Rex, Parebimus, inquit:
Cædenda eſt hortis [127] *eruta cepa meis.*
Addidit hic: Hominis ſumes, ait ille, capillos.
Poſtulat hic animam: cui Numa, [128] *Piſcis, ait.*
Riſit: & his, inquit, facito [129] *mea tela procures,*
O vir colloquio non abigende Deûm.
Sed tibi, protulerit cùm totum craſtinus orbem
Cynthius, [130] *imperij pignora certa dabo.*
Dixit; & ingenti tonitru ſuper æthera motum
Fertur: adorantem deſtituitque Numam.

126. Vtqve animvs rediit.] Priſca editio, *Vt redijt animus.* Non melior.

127. Ervta cepa meis.] Studet Numa triſtius auertere. Plutarchus in eodem: Ἔνιοι δὲ οὐ τοὺς δαίμονάς φασιν ὑποθέσθαι τὸν καθαρμόν, ἀλλ' ἐκείνους μὲν καταγαγεῖν τὸν Δία μαγεύσαντας· τὸν δὲ θεὸν ὀργιζόμενον τῷ Νουμᾷ, προστάσσειν ὡς χρὴ γίνεσθαι τὸν καθαρμὸν κεφαλαῖς. ὑπολαβόντος δὲ τοῦ Νουμᾶ, κρομμύων, εἰπεῖν, ἀνθρώπων. τὸν δὲ αὖθις ἐκτρέποντα τὸ τοῦ προστάγματος δεινόν, ἐπερέσθαι, θριξίν· ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Διὸς ἐμψύχοις, ἐπαγαγεῖν τὸν Νουμᾶν μαινίσι· ταῦτα λέγειν ὑπὸ τῆς Ἠγερίας δεδιδαγμένον. & ille Antias apud Arnobium: *Iouem diu cunctatum, Expiabis, dixiſſe, capite fulgurita: Regem reſpondiſſe, Cepitio; Iouem rurſus, Humano: retuliſſe Regem, Sed capillo; Deum contrà, Anima: ſubieciſſe Pompilium, Piſcis. Tunc ambiguis Iouem propoſitionibus captum extuliſſe hanc vocem, Decepiſti me Numa.*

128. Piscis, ait.] Cur μαινὶς potiùs oblata, non alius, neſcio. Dianæ olim immolabant, ob cauſſam quam recitat Euſtachius in his: Θύεται μαινὶς τῇ Ἑκάτῃ. ταυτὸν δ' εἰπεῖν τῇ σελήνῃ· διὰ τὸ δοκεῖν ἔστιν οἷς μανιῶν αἰτία εἶναι.

129. Mea tela procvres.] Hoc eſt in poſterum: vnde Plutarchus de fulminum procuratione: Ὅς ποιεῖται μέχρι νῦν διὰ κρομμύων, καὶ τριχῶν, καὶ μαινίδων.

130. Imperii pignora certa.] Ancile: cui ad imperij tutelam eadem fides præſtita ac Palladio, Diis Samothracum, & igni Veſtali.

Ille redit lætus; memoratque Quiritibus acta.
Tarda venit dictis difficiliſque fides.
[131] *At certè credamus, ait, ſi verba ſequatur*
Exitus: en audi craſtina quiſquis ades.
Protulerit terris cùm totum Cynthius orbem,
Iupiter imperij pignora certa dabit.
Diſcedunt dubij; promiſſaque tarda videntur:
Dependetque fides [132] *adueniente die.*
Mollis erat tellus roratâ manè pruinâ:
Ante ſui populus limina Regis adeſt.
Prodit, & in ſolio medius conſedit acerno:
Innumeri circa ſtantque ſilentque viri.
Ortus erat ſummo tantummodò margine Phœbus,
Sollicitæ mentes ſpeque metuque pauent:
Conſtitit, atque caput [133] *niueo velatus amictu,*
Iam benè Dis notas ſuſtulit ille manus;

Atque ita, Tempus adeſt promiſſi muneris, inquit:
Pollicitam dictis Iupiter adde fidem.

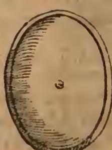
131. AT CERTE CREDAMVS, AIT.] Ita hæc habet liber vetus, *At certè credetis, ait.*

132. ADVENIENTE DIE.] Idem, *à veniente die.*

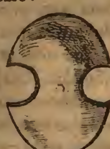
133. NIVEO VELATVS AMICTV.] Galeâ ſacerdotali. Veteres Gloſſæ Iuuenalis: *Tiara galea ſacerdotis, quæ per malas veniens mento ſubligatur.* Videtur pileum Iudaici ſacerdotis. de quo Iſidorus: *Pileum ex byſſo rotundum, quaſi ſpherâ mediâ caput tegens ſacerdotale, & in occipitio vittâ conſtrictum, hoc Græci & noſtri tiaram vocant.*

Dum loquitur, totum iam Sol emouerat orbem:
Et grauis æthereo venit ab axe fragor.
Ter tonuit ſine nube Deus, tria fulmina miſit.
Credite dicenti; mira, ſed acta loquor.
A mediâ cælum regione dehiſcere cœpit:
Submiſere oculos cum duce turba ſuos.
Ecce leui ſcutum verſatum leniter aurâ
Decidit; à populo clamor ad aſtra venit.
Tollit humo munus cæſâ priùs ille iuuencâ,
Quæ dederat nulli colla premenda iugo.
Atque ancile vocat, [134] quod ab omni parte reciſum;
Quemque notes oculis, angulus omnis abeſt.

134. QVOD AB OMNI PARTE RECISVM.] Ancile igitur licet ex noſtri ſenſu colligam fuiſſe rotundum, non tamen huiuſmodi penitus credam; ſed adeò oblongulum, vt in nummis vidiſſe memini: vbi ſic cuſum;

Sed, quod diſplicet, ſolus Naſo in hanc ſententiam, qui verbi vim ſecutus. Sic *ancæſa* dicta ſunt ab antiquis vaſa, quæ cælata appellamus, quòd circumcædendo talia fierent, idque auctore Feſto, qui hæc de ancilium formâ: *Ancile appellatum, quia ex vtroque latere erat reciſum, vt ſummum infimumq; latus pateret.* priſca editio habet, *latiùs pateret.* Quæ ſi benè capio, non alia Feſti mens, quàm ancilis ſchema ſic delineare:

Deſcribit nobis parum clarè Plutarchus in Numâ: Ἀγκύλια καλοῦσι διὰ τὸ σχῆμα. κύκλος

κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἀποδίδωσιν, ὡς πέλτη, τὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἐκτομὴν ἔχει γραμμῆς ἑλικοειδοῦς, ἧς αἱ κεραῖαι καμπὰς ἔχουσαι, καὶ συνεπιστρέφουσαι τῇ πυκνότητι πρὸς ἀλλήλας, ἀγκύλον τὸ σχῆμα ποιοῦσιν. Dionyſius peltæ Thraciæ æquiparat, ſecutus puto Varronem, qui *Ancilia* ait lib. IV. *dicta ab anciſu; quòd ea arma ab vtraque parte, vt peltæ Thracum, inciſa.* Nota, quòd *vt* in inciſionem cadit. Vult enim Varro eam inciſionis ſiguram fuiſſe in ancilibus, quam peltæ Thracum haberent in ſummo tantùm, illa ad vtrumque latus: nam peltæ lunam ſemiplenam referebant in hunc modum:

Ceterùm ancilis etymon deduci poteſt ex eo quòd eſſet ἄγκυλον τὸ σχῆμα, aut quòd ἐπ' ἀγκώνων geſtaretur; ſiue quia ἄνωθεν ὤκειλαν ἢ ἐνεχθῆσαν; an, vt ſummo viro placuit, quòd auerruncandæ peſtilentiæ cauſsâ, ἀκέσεως ſignificatio in nomine ſit. Laudo ingenium.

Tunc, memor imperij ſortem conſiſtere in illo,
Conſilium multæ calliditatis init.
[135] *Plura iubet fieri ſimili cælata figurâ,*
Error vt ante oculos inſidiantis eat.
Mamurius, morum fabræne exactior artis
Difficile eſt vlli dicere, clauſit opus.
Cui Numa munificus, Facti pete præmia, dixit:
Si mea nota fides, irrita nulla petes.
Iam dederat Saliis [136] *(à ſaltu nomina dicta)*
[137] *Armaque, & ad certos* [138] *verba canenda modos.*
Tum ſic Mamurius, Merces mihi gloria detur:
[139] *Nominaque extremo carmine noſtra ſonent.*
Inde ſacerdotes operi promiſſa vetuſto
Præmia perſoluunt, [140] *Mamuriumque vocant.*

135. PLVRA IVBET FIERI.] Non ab vno, ſed à pluribus; vt inter tot aliquis ad verum cæleſte σχῆμα exprimeret. Plutarchus: Τὴν δὲ πέλτην παραθέντες αὐτοῦ, καὶ κελεύσαντος ἁμιλλᾶσθαι τοὺς τεχνίτας ὑπὲρ τῆς ὁμοιότητος. τοὺς μὲν ἄλλους ἀπειπεῖν, Βετούριον δὲ Μαμούριον, ἕνα τῶν ἄκρων δημιουργῶν, οὕτως ἐφικέσθαι τῆς ἐμφερείας, καὶ κατασκευάσαι πάσας ὁμοίας, ὥστε μηδ' αὐτὸν ἔτι τὸν Νουμᾶν διαγινώσκειν.

136. A SALTV NOMINA.] *Salij*, inquit M. Varro, *à ſaltando: quod facere in Comitio quotannis & ſolent, & debent.* tamen ex Polemone quodam refert, quemdam Arcada, dictum Salium, eis enopliam ſaltationem & nomen etiam dediſſe: at nugæ. Plutarchus: Σάλιοι δὲ ἐκλήθησαν, οὐχ ὡς ἔνιοι μυθολογοῦσι Σαμόθρᾳκος ἀνδρὸς ἢ Μαντινέως ὄνομα Σαλίου τὴν ἐνόπλιον ἐκδιδάξαντος ὄρχησιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τῆς ὀρχήσεως αὐτῆς ἁλτικῆς οὔσης, ἣν ὑπορχοῦνται διαπορευόμενοι τὴν πόλιν, ὅταν τὰς ἱερὰς πέλτας ἀναλάβωσιν ἐν τῷ Μαρτίῳ μηνί. & clariùs Dionyſius lib. II. Ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων, ἀπὸ τῆς συντόνου κινήσεως. τὸ γὰρ ἐξάλλεσθαί τε καὶ πηδᾶν σαλῖρε ὑπ'

αὐτῶν

αὐτῶν λέγεται)· ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὀρχηστὰς, ἐπεὶ κἀν τούτοις πολὺ τὸ χόρευμα καὶ σκίρτημα ἔνεστι, παραγαγόντες ἀπὸ τῶν Σαλίων τοὔνομα, Σαλίτορας καλοῦσιν. Hoc Saliorum tripudio haud ſuſpicor Romæ ſolemnius celebratum, ſi vera Lucianus Περὶ Ὀρχήσεως: Ἐπὶ τούτοις δίκαιον μηδὲ τῆς Ῥωμαίων ὀρχήσεως ἀμνημονεῖν, ἣν οἱ εὐγενέστατοι αὐτῶν, τῷ πολεμικωτάτῳ τῶν θεῶν Ἄρει, οἱ Σάλιοι καλούμενοι (ἱερωσύνης δὲ τοῦτο ὄνομα) ὀρχοῦνται σεμνοτάτην τε ἅμα καὶ ἱερωτάτην. Bene εὐγενέστατοι: nam, teſte Tullio in Oratione pro domo ſua, ex Patritiis legebantur. Ceterùm ſaltatio qualis fuerit, tradidit etiam Dionyſius lib. 11. Κινοῦνται γὰρ πρὸς αὐλὸν ἐν ῥυθμῷ τὰς ἐνοπλίους κινήσεις, τοτὲ μὲν ὁμοῦ, τοτὲ δὲ παραλλὰξ, καὶ πατρίους τινὰς ὕμνους ᾄδουσιν ἅμα ταῖς χορείαις. χορείαν δὲ καὶ κίνησιν ἐνόπλιον καὶ τὸν ἐν ταῖς ἀσπίσιν ἀποτελούμενον ὑπὸ τῶν ἐγχειριδίων ψόφον, εἴ τι δεῖ τοῖς ἀρχαίοις τεκμηριοῦσθαι λόγοις, Κουρῆτες ἦσαν οἱ πρῶτοι καταστησάμενοι. In motibus autem frequens illis fuit amptruatio, quæ fiebat in circum: hæc à proſaltore initium ſumebat. Lucillius:

Præſul vt amptruat, inde & volgu redamptruat olli.

Præſul, & proſaltor, idem: hoc vnum ex Saliatu munus; quæ tria, Præſulis, Vatis, & Magiſtri.

137. ARMAQVE.] Ea quî fuerint diximus: vnum addi poteſt, & debet, quo habitu induti. hunc accuratè deſcriptum inſeram ex Dionyſio lib. 11. Ἑορτὴ, inquit, δ' αὐτῶν ἐστι περὶ τὰ Παναθήναια, τῷ καλουμένῳ Μαρτίῳ μηνὶ, δημοτελὴς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀγομένη, ἐν αἷς διὰ τῆς πόλεως ἄγουσι τοὺς χοροὺς εἴς τε τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ Καπιτώλιον, καὶ πολλοὺς ἄλλους ἰδίους τε καὶ δημοσίους τόπους, χιτῶνας ποικίλους χαλκέαις μίτραις κατεζωσμένοι, καὶ τηβέννας ἐμπεπορπημένοι περιπορφύρους φοινικοπαρύφους, ἃς καλοῦσι τραβέας· ἔστι δ' ἐπιχώριος αὕτη Ῥωμαίοις ἐσθὴς ἐν τοῖς πάνυ τιμίοις· καὶ τοὺς καλουμένους ἄπικας ἐπικείμενοι ταῖς κεφαλαῖς, πίλους ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα συναγομένους κωνοειδές. Sunt Dionyſio ποικίλοι χιτῶνες, quod Liuio *tunicæ pictæ*. Sic ille de Saliis: *Tunicæ pictæ inſigne dedit*, quam Latini *pictam veſtem* vocant. Heſychius: Ποικίλον ἱμάτιον ζωγραφητόν.

138. VERBA CANENDA MODOS.] Hinc illi Ὑμνηταὶ, καὶ Χορευταὶ dicti paſſim. Gloſſæ: *Salius* ἱερεὺς ὁ περὶ διοπετῆ ὅπλα θεραπεύων. ὑμνῳδὸς, πρύτανις.

139. NOMINA NOSTRA SONENT.] Dictum factum: vt addita non multò pòſt Lucia Volumnia: nec hi ſolùm, verùm alij (ſic poſteà receptum, graſſante adulatione) in ſacrum hoc carmen inſerti. Germanico mortuo, auctore Tacito, inter alios honores decretum, *vt nomen eius Saliari carmine caneretur*. M. Antoninus Philoſophus Cæſari Vero filio *iuſſit*, ait Capitolinus, *vt ſtatuæ tantummodò decernerentur, & imago aurea Circenſibus ferenda, & vt Saliari carmini nomen eius inſereretur*. Non abſimilis mos Athenienſibus; ô ſi hodie! quo de Republicà meritos peplo Mineruæ intexebant: teſtis Diodorus Siculus de Antigono & Demetrio lib. xx. hinc de clariſſimo viro natum epithetum, Ἄξιός ἐστι τοῦ πέπλου.

140. MAMVRIVMQVE VOCANT.] Fabrum quemdam hunc fuiſſe, fabuloſum multis; vt M. Varroni, cui Veturius Mamurius nihil aliud quàm vetus memoria. Vidit hanc diſcordiam Plutarchus, ideò, Οἱ δὲ, inquit, Οὐετούριον Μαμούριον εἶναί φασι τὸν ᾀδόμενον, ἄλλοι Οὐετέρεμ μεμορίαμ.

Nubere ſiqua voles, quamuis properabitis ambo,
[141] *Differ: habent paruæ commoda magna moræ.*
Arma mouent pugnam: pugna eſt aliena maritis:
Condita cum fuerint, aptius omen erit.
His etiam coniux [142] *capitis diſcincta Dialis*
Lucibus impexas [143] *debet habere comas.*

141. Dif-

141. DIFFER.] Ad condita vſque ancilia. Rationem præuides ſuſpicor, ſed hîc habes. Eâdem ſuperſtitione per id tempus nihil publicè geri poterat; nullum iter alicui fas erat aggredi. De Othone apud Tacitum Hiſt. primo: *Fuere, qui proficiſcenti Othoni moras religionemq; nondum conditorum ancilium adferrent. Aſpernatus omnem cunctationem, vt Neroni quoque exitioſam.* & Suetonius lib. VIII. *Expeditionem autem impigrè & præproperè ſuſcepit; ſed & motis, necdum conditis, ancilibus.* Mota dicebantur, dum illa Salij per Vrbem circumferebant: inde in Kalendario Conſtantini Magni notatur ea dies, ARMA ANCILIA MOVENT.

142. CAPITIS DISCINCTA DIALIS.] Omnino veteres meliùs, *apicati ſancta Dialis.* Apicatus, qui gerit apicem: quid hic in flamine, notum; non illud, cum eodem flamini mori non licuiſſe. Appianus de Merulâ, (hunc paullùm ſuprà facit τὸν ἱερέα τοῦ Διὸς) lib. primo Bellorum ciuilium: Μερόλας μὲν τὰς φλέβας ἐνέτεμεν ἑαυτοῦ, καὶ πινάκιον αὐτοῦ προκείμενον ἐδήλου ὅτι κόπτων τὰς φλέβας τὸν πῖλον ἀποθοῖτο· οὐ γὰρ ἦν θεμιτὸν, ἱερέα περικείμενον τελευτᾶν.

143. DEBET HABERE COMAS.] Vt etiam per dies XIV. menſe Iunio, donec ſtercus ex æde Veſtæ delatum; vt dicturi ſumus, Θεοῦ διδόντος, in VI. Faſtorum.

Tertia nox dimenſa ſuos [144] *vbi mouerit ortus;*
Conditus è geminis piſcibus alter erit.
Nam duo ſunt, [145] *Auſtris hic eſt, Aquilonibus ille*
Proximus: à vento nomen vterque tenet.
Cùm croceis rorare genis Tithonia coniux
Cœperit, & [146] *quintæ tempora lucis aget;*
Siue eſt Arctophylax, ſiue eſt piger ille Bootes,
Mergetur, viſus effugietque tuos.
[147] *At non effugiet vindemitor: hoc quoque, cauſſam*
Vnde trahat ſidus, parua docere mora eſt.
Ampelon intonſum ſatyro nymphâque creatum
Fertur in Iſmariis Bacchus amaſſe iugis.
Tradidit huic vitem pendentem è frondibus vlmi;
Quæ nunc de pueri nomine nomen habet.
Dum legit in ramo pictas temerarius vuas,
Decidit; [148] *amiſſum Liber in aſtra tulit.*

144. VBI MOVERIT ORTVS.] V. Nonas eſt auſtrini piſcis δύσις ἑῴα φαινομένη.

145. AVSTRIS HIC EST.] Ideò Νότιος appellatus, alter Βόρειος; ſed hic & Χελιδονίας, & Solitarius, & Ἰχθὺς ὁ μέγας. Vide Theonem & Germanici Scholiaſten.

146. QVINTÆ TEMPORA LVCIS AGET.] III. Nonas occidit Arctophylax coſmicè.

147. AT NON EFFVGIET VINDEMITOR.] Hac eadem vindemiatoris ortus ἀκρόνυχος.

148. AMISSVM LIBER IN ASTRA TVLIT.] Græcis vocatus προτρυγητὴρ, aliis προτρυγητὴς, & προτρύγητος: ſita huius ſtella in vnâ Virginis alà. Hyginus: *In vtriſque pennis binæ: quarum vna, quæ eſt in dextrâ pennâ ad humerum defixa, protrygeter vocatur.* eadem Geminus.

[149] *Sextus vbi è terrâ cliuoſum ſcandet Olympum*
Phœbus, & alatis æthera carpet equis,

Quiſquis ades, caſtæque colis penetralia Veſtæ,
Gratare, Iliacis turáque pone focis.
Cæſaris innumeris, quos maluit ille mereri,
Acceſſit titulis [150] *Pontificalis honor.*
Ignibus æternis æterni numina præſunt
Cæſaris: imperij pignora iuncta vides.
Dî veteris Troiæ, digniſſima præda ferenti;
Quâ grauis Æneas tutus ab hoſte fuit.
Ortus ab Æneâ tangit cognata ſacerdos
Numina: cognatum, Veſta, tuere caput.
Quos ſanctâ fouet ille manu, [151] *benè viuitis ignes:*
Viuite inextincti, flammáque duxque, precor.

149. SEXTVS VBI E TERRA.] Pridie Nonas Martias Auguſtus Pontifex Maximus deſignatur, vt haberet omni ex parte ius ἀυτοκρατορείας. Suetonius in eodem: *Poſtquam verò Pontificatum Maximum, quem numquam viuo Lepido auferre ſuſtinuerat, mortuo demum ſuſcepit: quidquid Fatidicorum librorum Græci Latiniq; generis, nullis vel parum idoneis auctoribus, vulgò ferebatur, ſupra duo millia, contracta vndique, cremauit.* Liquidum hoc etiam è Dione Caſſio lib. LIV. Annus fuit ab Vrbe conditâ DCCXLI. diem verò, quem ſuggerit noſter, firmat vetus Kalendarium; in quo ante Nonas hæc legimus: PR. NP. HOC DIE CÆSAR PONTIF. MAX. FACT. EST. Eodem menſe, ſed poſt dies quattuor (res mira) Tiberius filius dignitatem hanc adiit. Lapis Romanus: (partem adſcribam, & quæ huc faciunt) ITEM DEDICATIONE STATVARVM CÆSARVM ET AVGVSTARVM, MVLSVM ET CRVSTVLA PECVNIA NOSTRA DEVOTIS OMNIBVS ET POPVLO DEDIMVS, PERPETVOQVE EIVS DIE DEDICATIONIS DATVROS NOS, TESTATI SVMVS: QVEM DIEM, QVO FREQVENTIOR QVOTANNIS SIT, SERVABIMVS VI. IDVS MARTIAS, QVIA HAC TIBERIVS CÆSAR PONT. MAX. FELICISSIME CREATVS EST.

150. PONTIFICALIS HONOR.] Huius exemplo, ſecuti Cæſares munus id ſacrum non neglexere ad Gratianum vſque: qui primus ex iis ſanctè reſpuit hunc morem. Zozimus lib. IV. *Simul enim atque ſummum Imperium quiſque accipiebat, amictus ei ſacerdotalis à Pontificibus offerebatur, & continuò Pontificis Maximi titulum vſurpabat: & ceteri quidem Principes vniuerſi, lubentiſſimis animis hunc honorem accepiſſe & hoc vſi titulo videntur; adeoq; Conſtantinus etiam potitus Imperio, licet is à rectâ ſacris in rebus viâ deflexerit* (tace impie) *& fidem Chriſtianorum amplexus eſſet, itemq; poſt illum reliqui ordine ſecuti, & Valentinianus, atque Valens. Cùm ergo Pontifices, ex more, Gratiano talem amictum attuliſſent, auerſatus eſt id quod petebant, ratus, non eſſe fas illiuſmodi habitu Chriſtianum vti.*

151. BENE VIVITIS IGNES.] Plautus Aululariâ:

Nam ſi ignis viuet, tu extinguere extempulo.

vnde *mori*, de igne dictum. Martialis:

Quod ſpurcæ moriens lucerna Ledæ.

[152] *Vna nota eſt Martis Nonis, ſacrata quòd illis*
Templa putant lucos Veiouis ante duos
Romulus vt ſaxo lucum circumdedit alto;
Quilibet huc, dixit, confuge, tutus eris.

O quàm

O quàm de tenui Romanus origine creuit!
Turba vetus quàm non inuidioſa fuit!
Ne tamen ignaro nouitas tibi nominis obſtet;
Diſce quis iſte Deus, curque vocetur ita.

152. VNA NOTA EST MARTIS.] Martiis, inquit, Nonis dicata Veiouis ædes: erat in regione VIII. P. Victor in eadem: *Aedes Veiouis inter arcem & Capitolium.* Prope Aſylum exædificauit hanc Romulus, ad augendam Aſyli religionem. Colligo ex Dionyſio, ſed Auctor ille (& cautè, ne Græcus in Romano etymo erraret) Veiouem incertum quemdam δαίμονα appellauit. Hæc verba è lib. II. quibus & ſequentes ordine tres verſus habes elucidatos: Τὸ γὰρ μεταξὺ χωρίον τοῦ τε Καπιτωλίου καὶ τῆς ἄκρας, ὃ καλεῖται νῦν κατὰ τὴν Ῥωμαίων διάλεκτον, μεθόριον δυοῖν δρυμῶν, καὶ ἦν τότε τοῦ συμβεβηκότος ἐπώνυμον, ὕλαις ἀμφιλαφέσι κατ' ἀμφοτέρας τὰς συναπτούσας τοῖς λόφοις λαγόνας ἐπίσκιον, ἱερὸν ἀνεὶς ἄσυλον ἱκέταις, καὶ ναὸν ἐπὶ τούτῳ κατασκευασάμενος· ὅτῳ δὲ ἄρα θεῶν ἢ δαιμόνων, οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν· τοῖς καταφεύγουσιν εἰς τοῦτο τὸ ἱερὸν ἱκέταις, τοῦ τε μηδὲν κακὸν ὑπ' ἐχθρῶν παθεῖν ἐγγυητὴς ἐγίνετο, τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας προφάσει, καὶ εἰ βούλοιντο παρ' αὐτῷ μένειν, πολιτείας μετεδίδου καὶ γῆς μοίρας ἣν κτήσαιτο τοὺς πολεμίους ἀφελόμενος.

Jupiter eſt iuuenis: iuueniles aſpice vultus:
Aſpice deinde manus: fulmina nulla tenet.
Fulmina poſt auſos cælum affectare gigantes
Sumpta Ioui: primo tempore inermis erat.
Ignibus Oſſa nouis, & Pelion altius Oſſâ
Arſit, & in ſolidâ fixus Olympus humo.
[153] *Stat quoque capra ſimul: Nymphæ pauiſſe feruntur*
Cretides: infanti [154] *lac dedit illa Ioui.*
Nunc vocor ad nomen: [155] *vegrandia farra coloni,*
Quæ malè creuerunt, [156] *veſcaque parua vocant.*
Vis ea ſi verbi eſt; cur non ego Veiouis ædem,
Ædem [157] *non magni ſuſpicer eſſe Iouis?*

153. STAT QVOQVE CAPRA SIMVL.] A. Gellius lib. V. Noctium Atticarum: *Immolatur illi ritu humano capra; eiusq́ animalis figmentum iuxta ſimulacrum eſt.*

154. LAC DEDIT ILLA IOVI.] De hac eadem Aratus in Phænomenis:

Αἴξ ἱερή· τὴν μέν τε λόγος Διὶ μαζὸν ἐπισχεῖν.

155. VEGRANDIA FARRA.] Dicta ait antiquitus, quæ malè creuerunt; id eſt malè grandia, & minuta: nam veteres *ve* ſyllabam ad rei paruitatem præponebant. vnde minutam fabam, *vegrandem* quoque dixerunt; minores flamines, *veflamines*. de quibus exſtat vetus hic lapis, P. IVLIVS HONORATIANVS VE FLAMEN AVGVSTI. & iſte haud integer, & ſemiroſus:

:::::::::::::::::::::::::::::
CVRIAE PONT ::::::
FLAM PACIS IVLIAE
VE FLAM :::::::::::::

Voluit quipiam per *veflamines* non minores, ſed veteres ſacerdotes intelligi: quid nugacius? Sed ad nos Feſtus: *Vegrande frumentum, pro paruo & minuto.*

Grandire apud antiquos, eſt idem quod creſcere. Luſtricum carmen Catonis: VTIQVE TV FRVGES, FRVMENTA, VIRGVLTA, VINETA GRANDIRE BENEQVE EVENIRE SIRIS.

156. VESCAQVE PARVA VOCANT.] Hinc *veſcus*, pro imbecillo & exſucco. Plinius de Tritano refert, *Veſco corpore, ſed eximiis viribus fuiſſe*. Afranius: *Ah puer eſt veſcis imbecillus viribus.* Gloſſæ: *Veſcus*, ὀλιγόσιτος, ὀλιγοδεής.

157. NON MAGNI IOVIS?] Adoleſcentis ſiue pueri: fortè hunc appellauit Satyricus *Iouem nondum barbatum*; & antiqua Inſcriptio, *puerum*. ille Satyrâ VI.

Multa pudicitiæ veteris veſtigia forſan
Atque aliqua extiterint & ſub Ioue, ſed Ioue nondum
Barbato, nondum Græcis iurare paratis
Per caput alterius. ——

id eſt, ſub initiis Vrbis, & illâ vagiente: ad quam Romulus alluſit, cùm Veioui templum conſecraret. Vetus verò marmor hoc:

FORTVNÆ
IOVIS PVERI
PRIMIGENIAE.

Alij Veiouem, eumdem cum Vedio putarunt: qui malum numen; & cui nocendi poteſtas, non iuuandi. Martianus Capella lib. II. de Nuptiis Phil. *In eo perenni ſtrepitu colliditur animarum quas Vedius adindicarit impietas, id eſt Pluton: quem etiam Ditem Veiouemq́ dixere.* Papias Vocabuliſta: *Vedius Pluto, vel Orcus*; id eſt, malus Diuus.

Jamq́ue vbi cæruleum variabunt ſidera cælum,
Suſpice; [158] *Gorgonei colla videbis equi.*
Creditur hic cæſæ grauidâ ceruice Meduſæ
Sanguine reſperſis [159] *proſiluiſſe comis.*
Huic ſupra nubes & ſubter ſidera lapſo
Cælum pro terrâ, pro pede penna fuit.
Jamq́ue indignanti noua frena receperat ore;
Cùm leuis Aonias [160] *vngula fodit aquas.*
Nunc fruitur cælo, quod pennis antè petebat:
Et nitidus ſtellis [161] *quinque decemq́ue micat.*

158. GORGONEI COLLA VIDEBIS EQVI.] Iiſdem Nonis Pegaſus oritur heliacè.

159. PROSILVISSE COMIS.] Sic vulgus Poëtarum. Vera opinio eſt, Pegaſum fuiſſe nauis nomen, quâ vectus Bellerophon appulit ad montem Telmiſſum temporibus Amiſodari; monſtraque ibi quædam euertit.

160. VNGVLA FODIT AQVAS.] Vnde fons ille dictus à Græcis ἵππου κρήνη; & Aulo Perſio, *fons Caballinus.*

161. QVINQVE DECEMQVE MICAT.] Sunt Hygino XVIII.

Protinus aſpicies [162] *venienti nocte Coronam*
Gnoſida: Theſeo crimine facta Dea eſt.
Iam benè periuro mutarat coniuge Bacchum,
Quæ dedit ingrato fila regenda viro.
Sorte tori gaudens, [163] *Quid flebam ruſtica? dixit:*
Vtiliter nobis perfidus ille fuit.

Intereà

Intereà Liber depexis crinibus Indos
Vincit, & Eoo diues ab orbe redit.
Inter captiuas facie præſtante puellas,
Grata nimis Baccho filia Regis erat.
Flebat amans coniux; ſpatiataque littore curuo
Edidit incultis talia verba comis:
En iterùm fluctus ſimiles audite querelas:
En iterùm lacrymas accipe, arena, meas.
Dicebam (memini) periure & perfide Theſeu:
Ille abijt. eadem crimina Bacchus habet.
Nunc quoque nulla viro, [164] clamabo, femina credat:
Nomine mutato cauſſa relata mea eſt.

162. VENIENTI NOCTE CORONAM.] VIII. Idus, die XXI. poſt Solis ingreſſum in Piſces, vt placuit Eudoxo. Geminus: Ἐν δὲ τῇ κα' Εὐδόξῳ στέφανος ἀκρόνυχος ἐπιτέλλει, ἄρχονται ὀρνιθίαι πνέοντες.

163. QVID FLEBAM RVSTICA? DIXIT.] De his lacrymis alibi noſter:

Theſea crudelem ſurdas clamabat ad vndas,
Indigno teneras imbre rigante genas.
Clamabat flebatq́ ſimul: ſed vtrumque decebat;
Nec facta eſt lacrymis turpior illa ſuis.
Iamq́ iterùm tundens molliſſima pectora palmis,
Perfidus ille abijt, quid mihi fiet? ait.

164. CLAMABO, FEMINA CREDAT.] Ex nuptiis Catullianis, Pelei & Thetidos:

Tum iam nulla viro iuranti femina credat:
Nulla viri ſperet ſermones eſſe fideles:
Qui, dum aliquid cupiens animus prægeſtit apiſci,
Nil metuunt iurare, nihil promittere parcunt;
Sed ſimul ac cupidæ mentis ſatiata libido eſt,
Dicta nihil metuere, nihil periuria curant.

O vtinam mea ſors, quà primùm cœperat, iſſet:
[165] Iamque in præſenti tempore nulla forem.
Quid me in deſertis [166] morituram, Liber, arenis
Seruabas? potui dedoluiſſe ſemel.
Bacche leuis, leuiorque tuis, quæ tempora cingunt,
Frondibus, in lacrymas cognite Bacche meas;
Auſus es ante oculos adductâ pellice noſtros
Tam benè compoſitum ſollicitare torum.
Heu vbi pacta fides? vbi quæ iurare ſolebas?
Me miſeram, quoties hæc ego verba loquor.
Theſea culpabas, [167] fallentemque ipſe vocabas:
Iudicio peccas turpiùs ipſe tuo.
Neſciat hoc quiſquam: tacitiſque doloribus vrar,
Ne toties falli digna fuiſſe puter.
Præcipuè cupiam celari Theſea, ne te
Conſortem culpæ gaudeat eſſe ſuæ.

At, puto, præpoſita eſt [168] *fuſcæ mihi candida pellex:*
Eueniat noſtris hoſtibus ille color.

165. IAMQVE IN PRÆSENTI.] In meo, *Iámque ego præſenti.*

166. MORITVRAM, LIBER, ARENIS.] Non Chij, vt nugantur interpretes, ſed Diæ inſulæ, quæ ſita iuxta Theram, Κυρηναίων μητρόπολιν. Ibi relictam à Theſeo, & inuentam à Baccho, ſcribit in Arte & Metamorphoſi, vt Theolytus Methymnæus in Bacchicis carminibus. Athenæus: Τὸν δὲ Γλαῦκον τὸν θαλάττιον δαίμονα, Θεόλυτος μὲν ὁ Μηθυμναῖος ἐν τοῖς Βακχικοῖς ἔπεσιν, ἐρασθέντα φησὶν Ἀριάδνης, ὅτε ἐν Δίᾳ τῇ νήσῳ ὑπὸ Διονύσου ἡρπάσθη. Catullus, & alij.

167. FALLENTEMQVE IPSE VOCABAS.] In tribus antiquis, *Fallacémque ipſe vocabas.*

168. FVSCÆ MIHI CANDIDA PELLEX.] Ironicè. *Fuſcus* erat color nouiter amatæ: hic Indorum proprius; Itali dicunt *oliuaſtro:* aliquando ſignificat eiuſdem idiomatis *brunetto.* in hac ſignificatione legimus apud noſtrum alicubi:

Eſt etiam in fuſco grata colore Venus.

Quid tamen hæc refero? [169] *vitio tibi gratior ipſa eſt.*
Quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
Bacche fidem præſta; ne præfer amoribus vllam
Coniugis: aſſueui ſemper amare virum.
[170] *Ceperunt matrem formoſi cornua tauri;*
[171] *Me tua: ſed lædit ille pudendus amor.*
Nec noceat quod amo: neque enim tibi, Bacche, nocebat,
Quòd flammas nobis faſſus es ipſe tuas.
Nec quòd nos vris, mirum facis: ortus in igne
Diceris, & patriâ raptus ab igne manu.
Illa ego ſum, cui tu ſolitus promittere cælum.
Hei mihi, pro cælo qualia dona fero!
Dixerat, audierat iamdudum verba querentis
Liber, vt à tergo fortè ſecutus erat.
Occupat amplexu, lacrymaſque per oſcula ſiccat:
Et, pariter cæli ſumma petamus, ait.
Tu mihi iuncta toro, mihi iuncta vocabula ſumes:
Nam tibi mutatæ Libera nomen erit.
Sintque tuæ tecum faciam [172] *monumenta coronæ;*
Vulcanus Veneri quam dedit, illa tibi.
Dicta facit, gemmaſque [173] *nouem transformat in ignes:*
Aurea per ſtellas nunc micat illa nouem.

169. VITIO TIBI GRATIOR IPSA EST.] Duo veteres, *gratior ipſo eſt,* ipsâ nigredine.

170. CEPERVNT MATREM.] Paſiphaëm. Nota fabula.

171. ME TVA.] Sic probat, & matri & filiæ placuiſſe caput cornigerum.

172. MONVMENTA CORONÆ.] Inde hanc cæleſtem quis dixit *Gnoſſiam:* quis, *monumentum deſertæ puellæ:* & hìc Manilius in Sphærâ: quis, ſignum ἀποιχομένης Ἀριάδνης.

173. NOVEM

173. NOVEM TRANSFORMAT IN IGNES.] In Metamorphoſi:

—— Gemmæ nitidos vertuntur in ignes,
Conſiſtuntq́ue loco, ſpecie remanente coronæ;
Quę medius nixiq́ue genu eſt anguemq́ue tenentis,

τῦ ἐν γούνασι: & rectè.

[174] *Sex vbi ſuſtulerit, totidemque remiſerit orbes,*
Purpureum rapido qui vehit axe diem;
[175] *Altera gramineo ſpectabilis Equiria campo,*
Quem Tiberis curuis [176] *in latus vrget aquis.*
[177] *Qui tamen eiectâ ſi fortè tenebitur vndâ,*
[178] *Cælius accipiet puluerulentus equos.*

174. SEX VBI SVSTVLERIT.] III. Idus Martias erant Equiria in Campo Martio.

175. ALTERA GRAMINEO.] Dixit *altera*; quia prima acta III. Kalendas Martias. In veteri Kalendario menſe Februarij hæc legimus: B. EQ. NP. & hæc menſe Martio: B. EQ. NP. Bulengerus priora fuiſſe ſcribit, vt equitatus luſtraretur; altera, vt numerus integraretur: ſed teſtem non adhibet.

176. IN LATVS VRGET AQVIS.] Erat enim Martius campus poſitus prope Tiberim. Dionyſius lib. v. Ἓν μόνον ἐξελόμενοι πεδίον ὃ κεῖται μεταξὺ τῆς τε πόλεως καὶ τῦ ποταμῦ. ſed hoc tuo æuo, non Aureliani temporibus, qui pomerium eâ Vrbis parte protulit: tunc ei additum ſuſpicor campum Martium.

177. QVI TAMEN EIECTA.] Qui ex vndatione Tiberinâ ſi fortè fit inacceſſus, in campo quodam montis Cælij Equiria agebantur. Feſtus: *Martialis campus in Cælio monte dicitur, quòd in eo Equiria ſolebant fieri, ſi quando aquæ Tiberis campum Martium occupaſſent.* Campus minor etiam vocatus ille Cælij montis.

178. CÆLIVS.] Eſt vnus è ſeptem Vrbis collibus; cui primum Tuſcum fuit nomen *Maſtarna*, vt videre eſt in Oratione Claudij Imperatoris Lugduni erutâ in æreâ tabulâ inciſâ. Hoc olim me primum ex eruditis vidiſſe credebam, ſed reperi poſteà ab aliis præoccupatum.

[179] *Idibus eſt Annæ feſtum geniale Perennæ,*
[180] *Non procul à ripis, aduena Tibri, tuis.*
Plebs venit, ac virides paſſim diſiecta per herbas
Potat, & accumbit cum pare quiſque ſuâ.
Sub Ioue pars durat: [181] *pauci tentoria ponunt:*
Sunt, quibus è ramis [182] *frondea facta caſa eſt:*
Pars ſibi pro rigidis [183] *calamos ſtatuere columnis:*
Deſuper [184] *extentas impoſuere togas.*
Sole tamen vinoque calent; annoſque precantur,
Quot ſumunt cyathos, ad numerumque bibunt.

179. IDIBVS EST ANNÆ.] Vide Macrobium primo Saturnalium. Tunc amnem populus auſpicatò tranſibat, & Annæ Perennæ re diuinâ factâ, omnibus licitum annare & perennare illud ſolitum precari. Hilaris olim fuit illa dies. Ludi Romæ etiam aliquando excitati, an quotannis, non affirmo. Appianus de Martiis Idibus quibus Iulius Cæſar interfectus, Θέαι δ' ἦσαν, inquit lib. II. Bellorum ciuilium, ἐν τῷ Πομπηΐυ θεάτρῳ, καὶ βυλευτήριον ἔμελλε τῆς περὶ αὐτὸ οἴκων ἔσεσθαι, εἰωθὸς ἐπὶ τῶν θέαις ὧδε γίγνεσθαι.

180. NON

180. NON PROCVL A RIPIS.] Vbi nemus Annæ Perennæ, de quo Martialis lib. IV. Epigram. XL. inter Anienis confluentem & Miluium pontem.

181. PAVCI TENTORIA PONVNT.] Vt commodiùs ſub his ſe continerent. Vſus verbo militari, nec malè: animaduerto ex Athenæo lib. IV. vbi quædam feſta apud Lacedæmonios prorſus his paria, & cum iiſdem tabernaculis, vocat imitamentum militaris diſciplinæ. adſcribam locum: Δημήτριος δ' ὁ Σκήψιος ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ Τρωϊκοῦ διακόσμου, τὴν τῶν Καρνείων φησὶ ἑορτὴν παρὰ Λακεδαιμονίοις, μίμημα εἶναι στρατιωτικῆς ἀγωγῆς. τόπους γὰρ εἶναι ἐννέα μὲν τῷ ἀριθμῷ· σκιάδας δὲ οὗτοι καλεῖσθαι, σκηναῖς ἔχοντες παραπλήσιόν τι· καὶ ἐννέα καθ' ἕκαστον ἄνδρες δειπνοῦσι, πάντα τε ἀπὸ προστάγματος κηρύσσεσθαι· ἔχει τε ἑκάστη σκιὰ φρατρίας τρεῖς· καὶ γίνεται ἡ τῶν Καρνείων ἑορτὴ ἐπὶ ἡμέρας ἐννέα.

182. FRONDEA FACTA CASA EST.] Adludit ad trichila, & vmbras, quæ & Neptunalibus excitari ſolitæ. Sextus Pompeius: *Vmbræ vocabantur Neptunalibus, caſæ frondeæ pro tabernaculis.*

183. CALAMOS STATVERE COLVMNIS.] Quiſquis auctor Copæ:

Sunt cupæ, calices, cyathi, roſa, tibia, chordæ,
Et trichila vmbroſis frigida arundinibus.

184. EXTENTAS IMPOSVERE TOGAS.] Cameras his ſimiles & in bellicâ neceſſitate reperio. Scriptor belli Alexandrini: *Quibus rebus attenuati milites, oppidò perquam pauci ſub pellibus acquieſcebant, reliqui ex veſtimentis tentoriolis factis, atque arundinibus ſcopiſq; contextis*, M. SS. *atque arundinum copiis.* Placet; nec illos ſequor, quibus amica hæc lectio, *atque arundinum topiis.*

Inuenies illic, qui Neſtoris ebibat annos:
Quæ ſit per calices facta Sibylla ſuos.
Illic & cantant [185] *quidquid didicere theatris:*
Et iactant faciles [186] *ad ſua verba manus:*
Et ducunt poſito duras cratere choreas:
Cultaque diffuſis ſaltat amica comis.
Cùm redeunt, titubant: & ſunt ſpectacula vulgi:
Et fortunatos obuia turba vocat.
Occurrit nuper (viſa eſt mihi digna relatu)
Pompa: ſenem potum pota trahebat anus.
Quæ tamen hæc Dea ſit, quoniam rumoribus errat,
Fabula propoſito nulla tegenda meo.

185. QVIDQVID DIDICERE THEATRIS.] Præclarus ad hanc corruptelam locus Ariſtidis in Oratione, De non agendis comœdiis: *An verò*, inquit, *multum ad gloriam valet, ſi in balneis, in angiportis, in foris, in ædibus mulierculæ, pueri, ſinguli deinceps talia canant?* audita ſcilicet in impuris illis theatris.

186. AD SVA VERBA MANVS.] Iactare manus, pro ſaltare. Propertius de nano:

Iactabat truncas ad caua buxa manus.

id eſt, ſaltabat ad tibiam. Sic & Græcis, βάλλειν χεῖρας, pro eodem; vt in his verſiculis nondum cuſis in ſaltatricem:

Αἰνέω οὐχ ὅτι πάντα παθαίνεται, οὐδ' ὅτι βάλλειν
Τὰς ἁπαλὰς ἁπαλῶς ὧδε καὶ ὧδε χέρας.

Sed illa, *ad ſua verba*, ſaltationis motum oſtendunt compoſitum ad cantilenam. Exemplum: ſi lugubre quid canerent, lugubres quoque motus exprimerent; ſi quid hilare, hilares toto corpore repræſentarent. Adi integrum Luciani libellum Περὶ ὀρχήσεως. Has verò ſaltationes voci ſubſeruientes, *hyporchemata* appellarunt.

larunt. idem ſub medium: Ἐν Δήλῳ δέ γε οὐδὲ αἱ θυσίαι ἄνευ ὀρχήσεως, ἀλλὰ σὺν ταύτῃ, καὶ μετὰ μουσικῆς ἐγίνοντο. παίδων χοροὶ συνελθόντες ἐν αὐλῷ καὶ κιθάρᾳ, οἱ μὲν ἐχόρευον, ὑπωρχοῦντο δὲ οἱ ἄριστοι προκριθέντες ἐξ αὐτῶν. τὰ γοῦν τοῖς χοροῖς γραφόμενα τούτοις ᾄσματα, ὑπορχήματα ἐκαλεῖτο. & Athenæus lib. XIIII. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς συνίσταντο οἱ ποιηταὶ τοῖς ἐλευθέροις τὰς ὀρχήσεις, καὶ ἐχρῶντο τοῖς σχήμασι σημείοις μόνον τῶν ᾀδομένων. τηροῦντες ἀεὶ τὸ εὐγενὲς καὶ ἀνδρῶδες ἐπ᾽ αὐτῶν, ὅθεν καὶ ὑπορχήματα τοιαῦτα προσηγόρευον. εἰ δέ τις ἀμέτρως διαθείη τὴν σχηματοποιίαν, καὶ ταῖς ᾠδαῖς ἐπιτυγχάνων μηδὲν λέγοι κατὰ τὴν ὄρχησιν, οὗτος δ᾽ ἦν ἀδόκιμος.

187. ET SVNT SPECTACVLA VVLGI.] Eodem ſenſu Horatius Flaccus libro primo Satyrâ VII.

Compoſitus meliùs cum Bitho Bacchius. in ius
Acres procurrunt: magnum ſpectaculum vterque.

Arſerat Æneæ Dido miſerabilis igne:
Arſerat exſtructis [188] *in ſua fata rogis.*
[189] *Compoſitusque cinis,* [190] *tumulique in marmore carmen*
[191] *Hoc breue, quod moriens ipſa reliquit, erat:*
Præbuit Æneas & cauſſam mortis, & enſem:
Ipſa ſuâ Dido concidit icta manu.
Protinus inuadunt Numidæ ſine vindice regnum:
Et potitur captâ [192] *Maurus Hiarba domo:*
[193] *Seque memor ſpretum, Thalamis tamen, inquit, Eliſæ,*
En ego, quem toties reppulit illa, fruor.
[194] *Diffugiunt Tyrij quò quemque agit error, vt olim*
Amiſſo dubiæ Rege vagantur apes.

188. IN SVA FATA ROGIS.] Sic fabulatum, poſtquam ab hoſpite Æneâ deſerta.

189. COMPOSITVSQVE CINIS.] In amphoram, de more, aut vaſculum miſſus.

190. TVMVLIQVE IN MARMORE.] Tumulus, aggeſtus terræ ſuper vaſculum, χῶμα, ſiue τύμβος: in hoc ſtatuebatur cippus lapideus, Græcis στήλη. Gloſſæ, στήλη, *cippus, titulus.* De tumulo & cippo Homerus:

Τύμβῳ τε στήλῃ τε· τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων.

191. HOC BREVE.] Ratio, cur preſſa veteres epitaphia cippis inſcriberent, non alia quàm, vt ea citò viatores perlegerent, nec illis tædio eſſet longum carmen. Propertius:

Hoc carmen mediâ dignum me ſcribe columnâ,
Sed breue, quod currens vector ab vrbe legas.

ideò etiam grandi notâ incidi ſolita. Noſter Publius:

Quosque legat verſus oculo properante viator,
Grandibus in tumuli marmore cæde notis.

192. MAVRVS HIARBA.] Pro *Hiarbas*, vt *Marſya*, & *Marſyas*: libris aliquot & antiquis non eſt aſpiratio, aliis vtique. Græci ſane ſcribunt Ἴαρβαν.

193. SEQVE MEMOR SPRETVM.] Seruius ex auctoritate antiquorum: *Hiarbas Rex Libyæ, qui, ſecundùm hiſtorias, Didonem petijt; & cùm illa recuſaret, Carthagini intulit bellum: cuius timore cùm cogeretur, à ciuibus petijt vt antè placaret manes mariti; & ædificatâ pyrâ, ſe in eam præcipitauit.*

194. DIFFVGIVNT TYRII.] Eliſæ in fugâ comites. Solinus: *Adrumeto atque Carthagini auctor eſt à Tyro populus.*

Tertia nudatas acceperat area meſſes,
Inque cauos ierant tertia muſta lacus:
Pellitur Anna domo; lacrymanſque ſororia linquit
Mœnia: germanæ iuſta dat antè ſuæ.
Mixta bibunt molles lacrymis vnguenta fauillæ;
Vertice libatas 195 *accipiuntque comas.*
Terque vale dixit: cineres ter ad ora relatos
Preſſit: & eſt illis viſa ſubeſſe ſoror.
Nacta ratem, comiteſque fugæ, pede labitur æquo,
Mœnia reſpiciens, dulce ſororis opus.
Fertilis eſt Melite, ſterili 196 *vicina Coſyræ*
Inſula; quam Libyci verberat vnda freti.
Hanc petit, hoſpitio regis confiſa vetuſto:
Hoſpes opum diues 197 *Rex ibi Battus erat.*
Qui poſtquam didicit caſus vtriuſque ſororis;
Hæc, inquit, tellus quantulacumque tua eſt.
Et tamen hoſpitij ſeruaſſet ad vltima munus;
Sed timuit magnas 198 *Pygmalionis opes.*

195. ACCIPIVNTQVE COMAS.] Petronius: *Lacerauit vehementiùs pectus, ruptoſq́; crines ſuper pectus iacentis impoſuit.* inde querela illa Canaces de infante expoſito & mortuo:

Non mihi te licuit lacrymis perfundere iuſtis,
In tua nec tonſas ferre ſepulcra comas.

196. VICINA COSYRÆ.] Duplici σσ ſcribunt Græci. Ptolemæus: Πελάγιαι δὲ νῆσοι εἰσὶ τῆς Ἀφρικῆς αἵδε· Κόσσυρα νῆσος. Καὶ πόλις· Μελίτη νῆσος, ἐν ᾗ Μελίτη πόλις, καὶ Χερσόννησος, καὶ Ἥρας ἱερὸν, καὶ Ἡρακλέους ἱερόν.

197. REX IBI BATTVS ERAT.] Hic ille, inquit Silius, qui Cyrenem condidit; imò in eâ vrbe ſcribit idem Annam à Batto receptam: ſed hæc pugnant cùm exactâ temporum ratione. Carthago à Didone condita anno periodi Iulianæ MMMDCCCXXVIII. Battus Cyrenem condidit MMMMLXXXIV. nondum ergo hic natus, cùm Didonis mors & Annæ fuga à Carthagine.

198. PYGMALIONIS OPES.] Hic Annæ & Eliſæ frater, filius Pygmalij, ſi credimus Menandro Epheſio, qui conſcripſit hiſtoriam Περὶ τῆς Τυρίων Βασιλείας. plerique volunt Beli Regis etiam Tyrij; ſed hic non numeratur in eâ Dynaſtiâ. Vide Menandri fragmentum apud Theophilum, ad Autolicum l. III.

Signa recenſebat bis ſol ſua: 199 *tertius ibat*
Annus: & exilio terra paranda noua eſt.
Frater adeſt; belloque petit: Rex arma peroſus,
Nos ſumus imbelles, tu fuge ſoſpes, ait.
Iuſſa fugit; ventoque ratem committit & vndis:
Aſperior quouis æquore frater erat.
Eſt prope piſcoſos 200 *lapidoſi Crathidis amnes*
Paruus ager: 201 *Cameren incola turba vocat.*
Illuc curſus erat; nec longius abfuit inde,
Quàm quantum nouies mittere funda poteſt.

Vela

Vela cadunt primò, & dubiâ librantur ab aurâ.
Findite remigio, nauita dixit, aquas.
Dumque parant [202] torto ſubducere carbaſa lino,
Percutitur rapido puppis adunca Noto:
Inque patens æquor, fruſtrà pugnante magiſtro,
Fertur; & ex oculis viſa refugit humus.
Aſſiliunt fluctus, imoque à gurgite pontus
Vertitur; & canas alueus haurit aquas.
Vincitur ars vento: nec iam moderator habenis
Vtitur; at votis is quoque poſcit opem.
Iactatur tumidas exul Phœniſſa per vndas;
Humidaque oppoſitâ lumina veſte tegit.
Tunc primùm Dido felix eſt dicta ſorori,
Et quæcumque aliquam corpore preſſit humum.
[203] Ducitur ad Laurens ingenti flamine littus
Puppis: &, expoſitis omnibus, hauſta perit.

199. TERTIVS IBAT ANNVS.] Pæne circiter annos tres apud Battum Anna diuerterat, cùm, audito fratris aduentu, aliò parare fugam coacta; idque Batti ſuaſu, qui viribus impar, diuitem Pigmaliona non parum timebat.

200. LAPIDOSI CRATHIDIS.] Hunc Calabriæ fluuium quis neſcit. De etymo hæc Strabo lib. VIII. Πρὸς δὲ τῇ Ἀχαϊκῇ Αἰγαῖς ὁ Κρᾶθις ῥεῖ ποταμὸς, ἐκ δυοῖν ποταμῶν αὐξόμενος, ἀπὸ τοῦ κίρνασθαι τὴν ὀνομασίαν ἔχων· ἀφ' οὗ καὶ ὁ ἐν Ἰταλίᾳ Κρᾶθις. huic ſanè confinis eſt Sybaris, cum quo fortè miſcetur.

201. CAMEREN INCOLA TVRBA VOCAT.] Lege etiam, ſi lubet, *Camaren:* vtroque modo appellatur ab antiquis. Omnino falſæ editiones, quæ præferunt *Cremeren.*

202. TORTO LINO.] Ἀγράμματος interpres neſcio quid dignum cachinno intelligit pro *torto lino*; cùm non aliud quàm funes, quibus vela laxantur, aut in altum panduntur, imò tantùm *lineam*. Sic Gloſſæ exponunt, *linea funis.*

203. DVCITVR AD LAVRENS.] Silius Italicus VIII. Punicorum:

Ergo agitur pelago, Diuis inimica ſibique,
Quòd ſe non dederit comitem in ſuprema ſorori,
Donec iactatam laceris (miſerabile) velis,
Fatalis turbo in Laurentes expulit oras:
Non cæli, non illa ſoli, non gnara colentum,
Sidonis in Latiâ trepidabat naufraga terrâ.

Iam pius Æneas regno natâque Latini
Auctus erat; populos [204] miſcueratque duos.
Littore dotali, ſolo comitatus Achate,
Secretum nudo dum pede carpit iter;
Aſpicit errantem, nec credere ſuſtinet Annam
Eſſe; quid in Latios illa veniret agros?
Dum ſecum Æneas, Anna eſt, exclamat Achates:
Ad nomen vultus [205] ſuſtulit illa ſuos.
Heu fugiat? quid agat? [206] quos terræ quærat hiatus?
Ante oculos miſeræ fata ſororis erant.

 Senſit,

Senſit, & alloquitur trepidam Cythereïus heros:
Flet tamen admonitu mortis, Eliſa, tuæ.

204. MISCVERATQVE DVOS.] Troianos & Latinos.

205. SVSTVLIT ILLA SVOS.] Rectè multis ineſt, aut *rettulit*, aut *ſuſtinet.*

206. QVOS TERRÆ QVÆRAT HIATVS?] Ne virum aſpiciat, qui cauſſa mortis ſororiæ, Carthaginis occupatæ, exſilij, & infauſtæ nauigationis.

Anna, per hanc iuro, quam quondam audire ſolebas
Tellurem fato proſperiore dari;
Perque Deos comites hac nuper ſede locatos;
Sæpè meas illos increpuiſſe moras.
Nec timui de morte tamen: metus abſuit iſte.
Heu mihi, credibili fortior illa fuit!
Ne refer: aſpexi non illo corpore digna
Vulnera, tartareas 207 *auſus adire domos.*
At tu, ſeu ratio te noſtris appulit oris,
Siue Deus, regni commoda carpe mei.
Multa tibi memores, nil non debemus Eliſæ.
Nomine grata tuo, grata ſororis eris.
Talia dicenti (neque enim ſpes altera reſtat)
Credidit, errores expoſuitque ſuos.
Utque domum intrauit 208 *Tyrios induta paratus,*
Incipit Æneas, cetera turba ſilet.

207. AVSVS ADIRE DOMOS.] E maxumo Poëtarum. finxit hic Æneam vidiſſe apud inferos Didonem, eamque etiam allocutum, in his:

Inter quas Phœniſſa recens à vulnere Dido
Errabat ſiluâ in magnâ: quam Troïus heros
Vt primùm iuxtà ſtetit, agnouitq; per vmbram
Obſcuram; (qualem primo qui ſurgere menſe
Aut videt aut vidiſſe putat per nubila lunam),
Demiſit lacrymas, dulciq; affatus amore eſt:
Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
Venerat extinctam, ferroq; extrema ſecutam.
Funeris heu tibi cauſſa fui! per ſidera iuro,
Per Superos, & ſi qua fides tellure ſub imâ eſt,
Inuitus Regina tuo de littore ceſſi;
Sed me iuſſa Deûm, quæ nunc has ire per vmbras,
Per loca ſenta ſitu cogunt noctemq; profundam,
Imperijs egere ſuis. ——

208. TYRIOS INDVTA PARATVS.] Veſtes purpurà & auro intextas. En Eliſam cultam ſic idem deſcripſit in IV.

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo;
Cui pharetra ex humero, crines nodantur in aurum;
Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.

Hanc tibi cur tradam, pia cauſſa, Lauinia coniux,
Eſt mihi: conſumpſi naufragus huius opes.
Orta Tyro eſt: regnum Libycâ poſſedit in orâ:
Quam precor vt caræ more ſororis ames.

Omnia

Omnia promittit, falſumque Lauinia vulnus
Mente premit tacitâ, diſſimulatque metus;
Donaque cùm videat præter ſua lumina ferri
Multa, tamen mitti clàm quoque multa putat.
Non habet exactum quid agat: furialiter odit,
Et parat inſidias, & cupit vlta mori.
Nox erat; ante torum viſa eſt aſtare ſororis
Squalenti Dido ſanguinolenta comâ.
209 *Effuge, ne dubita, mæſtum, ſoror, effuge tectum.*
Sub verbum querulas impulit aura fores.
Exſilit: & velox 210 *illinc ſuper auſa feneſtrâ*
Se iacit: audacem fecerat 211 *ille timor.*
212 *Cumque metu rapitur,* 213 *tunicâ velata recinctâ*
Currit, vt auditis territa dama lupis.
Corniger hanc tumidis rapuiſſe Numicius vndis
Creditur, & ſtagnis occuluiſſe ſuis.
Sidonis intereà magno clamore per agros
Quæritur: apparent ſigna notæque pedum.
Ventum erat ad ripas: 214 *inerant veſtigia ripis.*
Suſtinuit tacitas conſcius amnis aquas.
Ipſa loqui viſa eſt, Placidi ſum Nympha Numici:
Amne perennè latens, Anna Perenna vocor.
Protinus erratis læti veſcuntur in agris:
Et celebrant largo ſeque diemque mero.

209. EFFVGE, NE DVBITA.] Silius loco citato:

Surge age, iam tacitas ſuſpecta Lauinia fraudes
Molitur, dirumq; nefas ſub corde volutat:
Prætereà, ne falſa putes hæc fingere ſomnum,
Haud procul hinc paruo deſcendens fonte Numicus
Labitur, & leni per valles voluitur amne:
Huc rapies, germana, viam tutosq; receptus;
Te ſacra excipient hilares in flumina Nymphæ,
Aeternumq; Italis numen celebrabere in oris.
Sic fata, in tenuem Phœniſſa euanuit auram.

210. ILLINC SVPER AVSA FENESTRA.] Peruersè mutatum: legito cum antiquis, *humili ſuper arua feneſtrâ.*

211. ILLE TIMOR.] Rectiùs, *ipſe timor.*

212. CVMQVE METV RAPITVR.] Meus liber, & alij, *Quáque metu rapitur.*

213. TVNICA VELATA RECINCTA.] Diſcinctâ: hanc numquam in cubili ponebant. Noſter alibi de Ariadnâ:

Vtq; erat à ſomno tunicâ velata recinctâ,
Nuda pedem, croceas irreligata comas.

214. INERANT VESTIGIA RIPIS.] Silius:

Vicini ad ripas fluuij manifeſta ſequuntur
Signa pedum. ——

Sunt quibus hæc Luna eſt,quia menſibus impleat annum:
Pars Themin, Inachiam pars putat eſſe bouem.
Inuenies, qui te Nymphen Atlantida dicant;
Teque Ioui primos, Anna, dediſſe cibos.
[215] *Hæc quoque, quam referam, noſtras peruenit ad aures*
Fama; nec à veri diſſidet illa fide.
[216] *Plebs vetus, & nullis etiam tunc tuta Tribunis*
[217] *Fugit: & in* [218] *ſacri vertice montis erat.*
Iam quoque, quem ſecum tulerant, defecerat illis
Victus, & humanis vſibus apta Ceres.
Orta [219] *ſub vrbanis quædam fuit Anna Bouillis;*
Pauper, ſed multæ ſedulitatis anus.
Illa leui [220] *mitrâ canos incincta capillos*
Fingebat tremulâ ruſtica liba manu;
Atque ita per populum fumantia manè ſolebat
Diuidere: hæc populo copia grata fuit.
[221] *Pace domi factâ,* [222] *ſignum poſuere perenne,*
Quòd ſibi defectis illa ferebat opem.

215. HÆC QVOQVE, QVAM REFERAM.] Hanc fortè aniculam quamdam fuiſſe Bouillanam: quæ cùm plebi victum neceſſarium præbuiſſet eo tempore, quo indignans ſuam vicem à magiſtratu abiiſſe, à patribus ſeceſſit in Sacrum montem; ob id initâ pace, illi à gratâ plebe ſignum erectum, & feſta annua conſtituta.

216. PLEBS VETVS.] Contigit anno Vrbis conditæ CCLIX.

217. FVGIT.] Conſulibus inuitis, L. Sicinio quodam auctore: nolebat iam ferre diutiùs Magiſtratus & Senatus ſuperbiam, auaritiam nobilium fœneratorum, imò crudelitatem: ſæuiebant illi vinculis & verberibus in pauperum & ciuium corpora, ob ipſorum debita. Legito fuſiùs Hiſtoricos.

218. SACRI VERTICE MONTIS.] Hic tumulus, qui trans Anienem primus occurrit viâ Nomentanâ, ibi plebs poſt reditum in Vrbem Ioui Fauno aram poſuit. Dionyſius lib. VI. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐψηφίσαντο, βωμὸν κατασκευάσαν ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας, ἐν ᾗ κατεστρατοπέδευσαν, ὃν ἐπὶ τοῦ καταχόντος αὐτοὺς δείματος τότε ὠνόμασαν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῶν σημαίνει γλῶσσα, Διὸς Δειματίου. ᾧ θυσίας ἐπιτελέσαντες, καὶ τὸν ὑποδεξάμενον αὐτοὺς τόπον ἱερὸν ἀνέντες, κατῄεσαν εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσιν. exinde mons ille ſacer appellatus: videtur ergo anteà nomen aliud habuiſſe.

219. SVB VRBANIS BOVILLIS.] Hoc etiam epitheto donauit Propertius oppidum iſtud vetus Latinorum. Gentes dicti *Bouillani*; Græcis Βοΐλλανοι: illud iiſdem Βοΐλλαι De nominis origine vide Nonnium Marcellum cap. II.

220. MITRA CANOS INCINCTA CAPILLOS.] Quid mitra, explicat Seruius ad illud de Paride in VI.

Mæoniâ mentum mitrâ crinemq́; madentem
Subnixus. ——

Mitrâ, hoc eſt incuruo pileo, de quo pendebat etiam baccatum tegimen. Sanè quibus effeminatio crimini dabatur, mitra eis adſcribebatur. Palliolum videtur fuiſſe muliebre, & capitis tegmen, ſiue tænia: nam Græcis *μίτρα, ταινία, διάδημα.* Ergo eadem cum ricâ, quæ Feſto *cingulum capitis:* vno verbo *capitale.* Gloſſæ, *capitale, κεφαλόδεσμος.*

221. PACE

221. PACE DOMI FACTA.] Reconciliata eſt per Agrippam Menenium miri eloquij virum; iſtâce tamen lege, vt plebs haberet ſuos annuos Magiſtratus, quibus auxilio eſſet Latio aduerſus Conſules, & Nobilitatem, néve cui patrum ea munia capere liceret. Creati Tribuni Pleb. primi L. Iunius Brutus & L. Sicinius Bellutus; ſed ex antiquis quidam nominant alios: his additi collegæ, quos Græci Romanarum rerum ſcriptores vocarunt *ὑπηρέτας τῶν δημάρχων καὶ συνάρχοντας, καὶ δικαστάς.*

222. SIGNVM POSVERE.] Huic ergo putat aram & ſignum poſitum Ouidius, non Ioui Δειματίῳ, vt recenſuit accuratiſſimus Dionyſius.

[223] Nunc mihi, cur cantent, ſupereſt, obſcœna puellæ,
Dicere: nam coëunt, certáque probra canunt.
[224] Nuper erat Dea facta: venit Gradiuus ad Annam,
Et cum ſeductâ talia verba facit:
Menſe meo coleris: iunxi mea tempora tecum:
Pendet ab officio ſpes mihi magna tuo.
Armifer armiferæ correptus amore Mineruæ
[225] Vror, & in longo tempore vulnus alo.
Effice, Dî ſtudio ſimiles coëamus in vnum.
Conueniunt partes hæ tibi, comis anus.
Dixerat: illa Deum promiſſo ludit inani;
Et ſtultam dubiâ ſpem trahit vſque morâ.
Sæpiùs inſtanti, Mandata peregimus, inquit:
Euicta eſt precibus; vix dedit illa manus.
Credit amans; thalamoſque parat: [226] deducitur iſtuc
Anna tegens vultus, vt noua nupta, ſuos.
Oſcula ſumpturus ſubitò Mars aſpicit Annam.
Nunc pudor eluſum, nunc ſubit ira Deum.
Ludis amatorem caræ, noua Diua, Mineruæ.
Nec res hac Veneri gratior vlla fuit.
Inde ioci veteres obſcœnáque dicta canuntur:
Et iuuat hanc magno [227] verba dediſſe Deo.

223. NVNC MIHI, CVR CANTENT.] Vnde origo tot obſcœna canendi in feſto Annæ Perennæ.

224. NVPER ERAT DEA FACTA.] Cùm Mars ad eam quæ ſequuntur: viuebat ſcilicet ille poſt plebis ſeceſſum. O vatum deliria!

225. VROR, ET IN LONGO.] Antiquioris notæ codices, *Vror, & hoc longo.*

226. DEDVCITVR ISTVC.] Aliæ membranæ ad verum, *illuc.* Vſus verbo ſolemni deducere Statius Papinius VIII. Thebaïdos:

—— illi Cythereïa laudant
Connubia, & multam deductam lampade fratrum
Harmonien. ——

227. VERBA DEDISSE DEO.] Idem fallere, & verba dare. Alicubi noſter: *Verba dat omnis amans.* & in Epiſtolâ Cydippes:

Verba quid exultas tua ſi mihi verba dederunt?
Iámque parum prudens capta puella dolis?

[228] Præ-

228 *Præteriturus eram gladios in Principe fixos,*
Cùm ſic à caſtis Veſta locuta focis:
Ne dubita meminiſſe: 229 *meus fuit ille ſacerdos:*
Sacrilegæ telis me petiere manus.
Ipſa virum rapui, ſimulacraque nuda reliqui.
Quæ cecidit ferro, 230 *Cæſaris vmbra fuit.*
Ille quidem cælo poſitus Iouis atria vidit:
Et tenet in magno 231 *templa dicata foro.*
232 *At quicumque nefas auſi, prohibente Deorum*
Numine, polluerant pontificale caput;
Morte iacent meritâ: 233 *teſtes eſtote Philippi;*
Et quorum ſparſis oſſibus albet humus.
234 *Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt*
Cæſaris, vlciſci iuſta per arma patrem.

228. PRÆTERITVRVS ERAM.] Iiſdem Martiis Idibus mors fuit maximi illius Principis C. Iulij Cæſaris. Appianus lib. II. Οὕτω μὲν δὴ Γάιος Καῖσαρ ἐτελεύτησεν ἐν ἡμέραις αἷς καλοῦσιν Εἰδοῖς Μαρτίαις, αἳ θεσνηλιάδος ἣν τινα ἡμέραν αὐτὸν ὁ μάντις οὐ παρελεύσεσθαι προύλεγεν. Annus ab Vrbe conditâ DCCIX. vt auctor Eutropius lib. VII. Dies ille nominatus *parricidium*, quod ex Suetonio liquet lib. I. cap. LXXXVIII. ac decretum, ne vnquam eodem Senatus ageretur: atrum enim pronuntiarunt. Dio lib. XLVII. Ταῦτα μὲν οὖν αὐτῷ ἔδωκαν· καὶ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἐφονεύθη, κυρίαν ἀεί ποτε ἕδραν βουλῆς ἔχουσαν, ἀποφράδα ἐνόμισαν.

229. MEVS FVIT ILLE SACERDOS.] Quia tunc erat Pontifex Maximus, ad quem ſacrorum omnium ſuprema cura pertinebat: hinc in eâ oratione Antonius ad populum apud Caſſium: Ἀλλ᾽ οὗτος ὁ πατὴρ, οὗτος ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ ἄσυλος, ὁ ἥρως, ὁ θεὸς, τέθνηκεν. De poteſtate Archierei erga Veſtales ſatis erit quod refert Plinius de Domitiano lib. IV. Epiſtolâ XI. *Cùm Corneliam*, inquit, *maximam Veſtalem defodere viuam Domitianus cupiſſet, vt qui illuſtrari ſæculum ſuum huiuſmodi exemplo arbitraretur Pontificis Maximi iure, ſeu potiùs immanitate Tyranni, licentiâ domini reliquos Pontifices non in regiam, ſed in Albanam villam conuocauit. Virginis ſtupratores ad necem in Comitio cæſi.* hanc ob rem, ei palpum obtrudens Papinius in Equo eiuſdem, polite ſatis illa cecinit:

Templa ſuperfulges, & proſpectare videris,
An noua contemptis ſurgant palatia flammis
Pulchriùs, an tacitâ vigilet face Troïcus ignis;
Atque exploratas iam laudat Veſta miniſtras.

Non aliam ob cauſſam inducit Poëta Veſtam Cæſaris vices agentem.

230. CÆSARIS VMBRA FVIT.] Vt Propertianum illud lib. II. Eleg.

Non ego, ſed tenuis vapulat vmbra mea.

231. TEMPLA DICATA FORO.] Sed hic honos cum aliis à triumuiris decretus. Dio lib. XLVII. Καὶ ἡρῷον οἱ ἔν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἐκέκαυτο, προκατεβάλλοντο. & Appianus lib. II. de foro in quo excitata pompa funeris: Ἔνθα βωμὸς πρῶτος ἐτέθη, νῦν δ᾽ ἐστὶ νεὼς αὐτοῦ Καίσαρος, θείων τιμῶν ἀξιούμενος. Aram illam plebs eo in loco, quo rogus fuerat, exſtruxit, vt Cæſari tamquam Deo ſacra ibi fierent: ſed Conſulum iuſſu illicò ſubuerſa; auctores etiam ſupplicio affecti, eodem Caſſio teſte. Templum ei erectum triennio ab obitu, cœpto anno V. C. DCCXII. M. Lepido & L. Blanco Coſſ.

232. AT QVICVMQVE NEFAS AVSI.] Horum nomina vide in Commentariis Iſaaci Caſauboni ad librum primum Suetonij.

233. TESTES ESTOTE PHILIPPI.] Vix omnes triennio ſuperuixere: at hîc de Caſſio & Bruto loquitur, qui ad Philippos profligati. De Caſſio Plutarchus ſub finem exceſſus Iuliani: Θαυμασιώτατον δὲ τῶν μὲν ἀνθρωπίνων τὸ περὶ Κάσσιον· ἡττηθεὶς γὰρ ἐν Φιλίπποις, ἐκείνῳ τῷ ξιφιδίῳ διέφθειρεν ἑαυτὸν ᾧ κατὰ Καίσαρος ἐχρήσατο. Brutum etiam Straton fugæ comes gladio perfodit. *Philippi* Theſſaliæ vrbs, quæ alio nomine Κρηνίδες.

234. HOC OPVS, HÆC PIETAS.] Laudat Octauium Auguſtum à pietate, qui auſpicatus rerum geſtarum gloriam ab vltione paternâ: hinc paſſim virtus illa in hoc Cæſare laudata, imò in nummis poſteris relicta, vbi inſculptæ viſuntur aræ hac paſſim inſcriptione, PIETATI AVGVSTI, ad morem veteris ritus, hoc eſt, ad minorem inuidiam.

[235] Poſtera cùm teneras aurora refecerit herbas,
Scorpius à primâ parte videndus erit.
[236] Tertia poſt Idus lux eſt celeberrima Baccho.
Bacche faue vati, dum tua feſta cano.
[237] Nec referam Semelen: ad quam niſi fulmina ſecum
Iupiter afferret, paruus inermis eras:
Nec, puer vt poſſes maturo tempore naſci,
Expletum patrio corpore matris opus.
Biſtonas & Scythicos longum eſt narrare triumphos,
Et domitas [238] gentes thuris, & Inde tuas.
Tu quoque Thebanæ mala præda tacebere matris,
Inque tuum furiis [239] acte Lycurge genu.

235. POSTERA CVM TENERAS.] XVII. Kalendas Apriles Scorpius medius occidit, eâdem ferè die Euctemone, Geminus poſt Solis tranſitum in Piſces. Ἐν δὲ τῇ κθ' Εὐκτήμονι τοῦ Σκορπίου οἱ πρῶτοι ἀστέρες δύνουσι, ἐπιπνεῖ Βορέας ψυχρός.

236. TERTIA POST IDVS.] XVI. Kalendas erant Liberalia Libero patri ſacra. Sic cogor ſcribere, vt ſequar vetus Kalendarium, quod ad vnguem & noſter ſequitur; vnde ſuſpicor hîc nolentem Ouidium lapſum: nam III. poſt Idus eſt XV. Kalendas. Quod ſi verum tempus Liberalium, non ſuccedunt Quinquatria XIV. Kalendas: & hoc certiſſimum.

237. NEC REFERAM SEMELEN.] Adi Mythicos.

238. GENTES THVRIS, ET INDE TVAS.] Geſta hæc Bacchica vera, quidam ex antiquis credit; vt Megaſtenes cum paucis: Eratoſtones verò, de rebus Indicis benemeritus, ἄπιστα καὶ μυθώδη. vterque apud Strabonem lib. XV.

239. ACTE LYCVRGE.] Diodorus Siculus lib. III. Bibliotheces: Τῶν δὲ κολασθέντων ὑπ' αὐτοῦ φασὶν ἐπιφανεστάτους εἶναι Πενθέα μὲν παρὰ τοῖς Ἕλλησι, Μύρρανον δὲ τὸν βασιλέα παρ' Ἰνδοῖς, Λυκοῦργον δὲ παρὰ τοῖς Θρᾳξί.

Ecce libet ſubitos piſces Tyrrhenaque monſtra
Dicere: ſed non eſt carminis huius opus.
Carminis huius opus, cauſſas exponere, quare
Vilis anus [240] populos ad ſua liba vocet.
Ante tuos ortus aræ ſine honore fuerunt,
Liber, & in gelidis herba reperta focis.

Te memorant, Gange totoque Oriente ſubacto,
Primitias magno ſepoſuiſſe Ioui.
Cinnama tu primus, captiuaque thura dediſti,
Deque triumphato viſcera toſta boue.
Nomine ab auctoris [241] ducunt Libamina nomen,
Libaque; quòd ſanctis pars datur inde focis.
Liba Deo fiunt; [242] ſuccis quia dulcibus idem
Gaudet: & à Baccho mella reperta ferunt.

240. POPVLOS AD SVA LIBA VOCET.] Illa,ſeu meliùs illæ: nam plures erant quæ tranſeuntes quoſlibet ad liborum emptionem inuitabant, & pro emptore ſacrificabant, libi empti parte foculo inditâ. Varro lib.v. de L. L. *Liberalia dicta, quòd per totum oppidum eo die ſedent ſacerdotes Liberi, hederâ coronatæ anus cum libis & foculo pro emptore ſacrificantes.* Fiebant & Liberalibus ludi Scenici; idque ſub finem narratiunculæ noſter adſignificat.

241. DVCVNT LIBAMINA NOMEN.] Plutarchus. Διὰ τί τὸν Διόνυσον Λίβερυμ πάτρεμ καλοῦσι; πότερον ὡς ἐλευθερίας πατέρα τοῖς πιοῦσι γινόμενον; γίνονται γὰρ οἱ πολλοὶ θρασεῖς καὶ παρρησίας ὑποπίμπλανται περὶ τὰς μέθας. ἢ ὅτι τὴν λοιβὴν παρέχειν; ἢ (ὡς Ἀλέξανδρός φησιν) ἀπὸ τοῦ περὶ Ἐλευθέρας τῆς Βοιωτίας, Ἐλευθερέως Διονύσου προσαγορευομένου; ab hoc etymo lux iam aduenit illis paullò pòſt:

Siue quòd es Liber, veſtis quoque libera per te
Sumitur, & vitæ liberioris iter.

242. SVCCIS QVIA DVLCIBVS.] Athenæus lib.III. Ἑξῆς ἐπεισηνέχθη πλακοῦς ἐκ γάλακτος ἰτρίων τε καὶ μέλιτος, ὃν Ῥωμαῖοι λίβον καλοῦσι.

Ibat arenoſo [243] Satyris comitatus ab Hebro:
(Non habet ingratos fabula noſtra iocos:)
Iamque erat ad Rhodopen, Pangæaque flumina ventum,
[244] Æriferæ comitum [245] concrepuere manus.
Ecce nouæ coëunt volucres tinnitibus actæ:
Quaque mouent ſonitus [246] æra, ſequuntur apes.
Colligit errantes, & in arbore claudit inani
Liber; & inuenti præmia mellis habet.
Ut Satyri, [247] leniſque ſenex tetigere ſaporem;
Quærebant flauos per nemus omne fauos.
Audit in exeſâ ſtridorem examinis vlmo:
[248] Aſpicit, & celat, diſſimulatque ſenex.
Utque piger pandi tergo reſidebat aſelli;
Applicat hunc vlmo, corticibuſque cauis.
Conſtitit ipſe ſuper ramoſo ſtipite nixus,
Atque auidè trunco condita mella petit.
Millia crabronum coëunt, & vertice nudo
Spicula defigunt, oraque prima notant.
[249] Ille cadit præceps, & calce feritur aſelli:
Inclamat ſocios, auxiliumque rogat.
Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
Rident: percuſſo claudicat ille genu.

Ridet & ipſe Deus, [250] limumque inducere monſtrat.
Hic paret monitis, & linit ora luto.
Melle pater fruitur: liboque infuſa calenti
Iure repertori ſplendida mella damus.

243. SATYRIS COMITATVS.] Benè noſter hos alicubi vocat, *prauiam Dei turbam.*

244. ÆRIFERÆ MANVS.] Quæ cymbala ferebant: illa enim ex ære, & caua. vnde Propertius dixit, *æra rotunda Cybeles*. inde ad tympanum Clemens Alexandrinus in Protreptico ἐπικτυπέω vſus, ad cymbalum ἐπηχέω. verba ſunt: Οὗτος τὴν πολίτην τὴν ἑαυτοῦ, τὴν παρὰ Κυζικηνοῖς μητρὸς τῶν θεῶν τελετὴν ἀπομιμούμενον παρὰ Σκύθαις, τύμπανόν τε ἐπικτυποῦντα, καὶ κύμβαλον ἐπηχοῦντα.

245. CONCREPVERE MANVS.] Ne damnes ſcriptum in quo, *cùm crepuere manus.*

246. ÆRA SEQVVNTVR APES.] Vide Plinium Hiſtoriæ naturalis lib. XI. cap. XX.

247. LENISQVE SENEX.] Certè noſter veriùs, *læuiſque ſenex.* quâ voculâ adſpectat Sileni caluitiem. Glabro capite hunc depinxit vetuſtas, & ore deformi. Athenæus de Critobolo Socratis diſcipulo: Ὁ γὰρ δὴ Κριτόβουλος μειράκιον ἀστεῖον, γέροντα καὶ διδάσκαλον αὐτοῦ τὸν Σωκράτη σκώπτει, πολὺ τῶν Σειληνῶν αἴσχιω λέγων εἶναι.

248. ASPICIT, ET CELAT.] Muto puncta, & lego ex noſtro, *Aſpicit & ceras.*

249. ILLE CADIT PRÆCEPS.] Tale quid ſic idem deſcribit in Arte:

Ebrius ecce ſenex pando Silenus aſello
Vix ſedet, & preſſas continet arte iubas.
Dum ſequitur Bacchas, Bacchæ fugiúntque petúntque
Quadrupedem: ferulâ dum malus vrget eques,
In caput aurito cecidit delapſus aſello.
Clamarunt Satyri: Surge age, ſurge pater.

250. LIMVMQVE INDVCERE MONSTRAT.] Ad ictuum medelam. Optimum, aquâ etiam ex raphani foliis faciem linire: habes è Plinio lib. XX. cap. IV.

Femina cur præſtet, non eſt rationis opertæ:
Femineos thyrſo concitat ille choros.
Cur anus hoc faciat, quæris? vinoſior ætas
Hæc erat; & grauidæ munera vitis amat.
[251] Cur hederâ hæc cincta eſt? hedera eſt gratiſſima Baccho.
Hoc quoque cur ita ſit, dicere nulla mora eſt.
[252] Nyſiadas Nymphas, puerum quærente nouercâ,
Hanc frondem cunis oppoſuiſſe ferunt.
Reſtat vt inueniam, quare [253] toga libera detur
[254] Luciferis pueris, candide Bacche, tuis.
Siue, quòd ipſe puer ſemper [255] iuuenisque videris;
Et media eſt ætas inter vtrumque tibi.

251. CVR HEDERA HÆC CINCTA EST?] Has vetulas coronatas hederâ ſacrificaſſe, iam ſuprà conſuadet M. Varro.

252. NYSIADAS NYMPHAS.] Hæc vna ex cauſſis inter ſexcentas, quas Mythici referunt.

253. Toga libera detur.] Locus hic ab Aldo Manutio doctè parum expoſitus in ſuis quæſitis per Epiſtolas. Colligit ex his Liberalibus, illâ ſolùm die pueris, qui nondum XVII. ætatis annum attigerant, togâ liberâ vti licuiſſe, eodem finito feſto depoſitam: noſtri verò ſenſus eſt, eos, qui iam ad XVI. perueniſſent, Liberalia potiſſimùm exſpectaſſe, ad togam eiuſdem ferè nominis aſſumendam. Addam firmandæ totius rei hoſce qui ſequuntur:

Ergo vt tyronum celebrare frequentia poßit,
Viſa dies dandæ non aliena togæ.

Tyrones apud veteres erant, quibus, depoſitâ prætextâ ob ætatem adultam, virilis iam, ſeu libera, ſeu pura, ſeu recta (συνώνυμα hæc huius togæ) amiciri dabatur. vnde *tyrocinium* ipſa actio. Suetonius ſcito loco: *Vno atque eodem die togam*, ſubaudi virilem, *ſumſit, barbamq́; poſuit ſine vllo honore: qualis contigerat tyrocinio fratrum eius.* Faxit Deus videat hæc æquus iudex.

254. Luciferis pueris.] Cur negem in aliis legi,

Luce geri pueris candide Bacche tuâ.

Quæ ſanè editio licet pugnax apertè in prædicta videatur, non eſt, ſi benè examines.

255. Iuvenisque videris.] Hinc ille Euripidi θηλύμορφος. Fuit & apud antiquos Bacchus καταπώγων. Græci ſuam innuunt cauſſam, διὰ τὸ τοὺς ἀρχαίους παῖδας πωγωνοτροφεῖν.

[256] Seu quia tu pater es, patres ſua pignora natos
Commendant curæ [257] numinibusque tuis.
Siue, quòd es Liber, veſtis quoque libera per te
Sumitur, & vitæ [258] liberioris iter.
[259] An quia, cùm colerent [260] priſci ſtudioſiùs agros,
Et faceret patrio rure Senator opus;
Et caperet faſces à curuo Conſul aratro,
Nec crimen duras eſſet habere manus;
Ruſticus ad ludos populus veniebat in vrbem?
Sed Dîs, non ſtudiis ille dabatur honos.
Luce ſuâ ludos vuæ commentor habebat:
Quos cum tædiferâ [261] nunc habet illa Deâ.
Ergo vt tyronum celebrare frequentia poſſit,
Viſa dies dandæ non aliena togæ.
Mite pater caput huc placataque cornua vertas;
Et des ingenio vela ſecunda meo.

256. Seu quia tu pater es.] Aptè huc attexam illa Seruij: *Pater licet generale ſit omnium Deorum, tamen propriè Libero ſemper cohæret.* Ion Chius ad eumdem:

Χαῖρε τω ἡμέτερος βασιλεῦς, σωτήρ τε πατήρ τε.

257. Numinibusque tuis.] Benè omnino liber vetus, *nominibúſque tuis.*

258. Liberioris iter.] Acerbè iam eâ ætate ferentis paternum iugum, ſeu pædagogicum. hinc Plutarchus in libro de Audiendi ratione: Ὅτι τῶν προσταττόντων ἀπήλλαξαι, τὸ ἀνδρεῖον ἀπειληφὼς ἱμάτιον.

259. An quia, cum colerent.] Quartam ob cauſſam cogitur referre humilia initia Scenicorum ludorum de quibus loquitur, ex ſententiâ Varronis primo de Vitâ populi Romani, à ruſticis ſcilicet illa profecta. Tertullianus

libro

libro de Spectaculis: *Cùm promiſcuè ludi Liberalia vocarentur, honorem Liberi patris manifeſtè ſonabant: Libero enim à ruſticis primò fiebat ob beneficium, quod ei adſcribunt pro demonſtratâ gratiâ vini.*

260. PRISCI STVDIOSIVS AGROS.] De more auctor Columella; de eodem etiam mutato, de quo conqueſtus initio operis: *Rem ruſticam*, inquit, *peſſimo cuique ſeruorum, veluti carnifici noxæ dedimus, quam maiorum noſtrorum optimus quiſque optimè tractauit.*

261. NVNC HABET ILLA DEA.] Forſan huc pertinent illa Cypriani: *Ceterùm reliqui, dum Vrbem fames occupaſſet, ad vocationem populi acquiſiti ſunt ludi Scenici, & Cereri & Libero dicati poſtmodum.*

[262] *Itur ad Argeos (qui ſint* [263] *ſua pagina dicet)*
[264] *Hac, ſicut memini, præteritâque die.*
Stella Lycaoniam [265] *vergit decliuis ad Arcton*
[266] *Miluius: hæc illâ nocte videnda venit.*
Quis dederit volucri, ſi vis cognoſcere, cælum:
Saturnus regnis à Ioue pulſus erat.
Concitat iratus validos Titanas in arma:
Quæque fuit fatis debita, tentat opem.
Matre ſatus Terrâ, monſtrum mirabile, taurus
Parte ſui ſerpens poſteriore fuit.
Hunc triplici muro lucis incluſerat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
Viſcera qui tauri flammis adolenda dediſſet;
Sors erat, æternos vincere poſſe Deos.
[267] *Immolat hunc Briareus factâ ex adamante ſecuri;*
Et iamiam flammis exta daturus erat:
Iupiter alitibus rapere imperat: attulit illi
Miluius: & meritis venit in aſtra ſuis.

262. ITVR AD ARGEOS.] XV. & XVI. Kalendas Apriles ſacra in Argeis factitata: quid illi, Gloſſæ explicant. *Argi arra* ἀφιδρύματα. emendat Scaliger *Argei ara:* malim, *Argeæ aræ*, vt ſit idem numerus; cùm ſint etiam plures vrbici Argei. Varro lib. IV. de L. L. *Reliqua Vrbis loca olim diſcreta, vt Argeorum ſacraria in ſeptem & viginti partes Vrbis ſunt diſpoſita.* & Liuius: *Multa alia ſacrificia, locaq́; ſacris faciundis, quæ Argeos Pontifices vocant, dedicauit.* Hinc legimus paſſim in vetuſtate nunc quintum, nunc ſextum Argeorum ſacrarium.

263. SVA PAGINA DICET.] Forſan in aliquo ſex poſteriorum. exclamare licet: Heu gemmam amiſſam malo litterarum!

264. HAC, SICVT MEMINI.] In alio, *Hac, ſi commemini.*

265. VERGIT DECLIVIS AD ARCTON.] Eodem XVI. eſt Miluij occaſus veſpertinus: Plinius facit vno die tardiorem lib. XVIII. cap. XXVI. *Cæſar & Idus Martias ferales ſibi annotauit Scorpionis occaſu*, XV. *verò Kalendas Apriles Italiæ Miluium oſtendi.*

266. MILVIVS.] In duobus Vaticanis, *Miluiis.* Hæc vna ex famelicis & rapaciſſimis auibus; inde in prouerbium abiit, *Miluina vnguis.* Hiſpani dicunt, *el Milano.* Latinis etiam eſt *Circanea auis*, ab aſſiduo volatu & circuitione ſaltuum.

267. IMMOLAT HVNC BRIAREVS.] Hic ille gigas centimanus;

 à quo

à quo Καρύςος dicta Α'ιγαῖα: nam illi fuit nomen etiam *Aegæon*, teſte Heſychio, Scholiaſtâ Apollonij, & aliis. Solinus diuerſos putat in Polyhiſtore.

[268] *Vna dies media eſt, fiunt cùm ſacra Mineruæ;*
Nomina quæ [269] à iunctis quinque diebus habent.
[270] *Sanguine prima vacat: [271] nec fas concurrere ferro:*
Cauſſa, quòd eſt illâ nata Minerua die.
[272] *Altera tresque ſuper [273] ſtratâ celebrantur arenâ:*
Enſibus exſertis bellica læta Dea eſt.
[274] *Pallada nunc pueri, teneræque orate puellæ.*
Qui benè placarit Pallada, doctus erit.
Pallade placatâ, [275] lanam mollire puellæ
Diſcant, & plenas exonerare colos.
Illa etiam [276] ſtantes [277] radio percurrere telas
Erudit, & rarum pectine denſat opus.

268. VNA DIES MEDIA EST.] XIV. Kalendas feſtum erat Mineruæ, cui nomen *Quinquatrus*, *Quinquatres*, & *Quinquatria*. Hoc monui, ne fortè cum Lambino labaris, qui ſcribit ad Horatij Epiſtolam vltimam lib. II. feſta hæc *Quinquatrus*, non *Quinquatria* appellata. En exemplum. Suetonius in Auguſto: *Nos, mi Tiberi, Quinquatris ſatis iucundè egimus.* Liuius lib. XLIV. *Legati ex Macedoniâ Quinquatris vltimis exſpectati venerunt*. Omnes more veteri, pro *Quinquatriis*. Sed quid tritius per ora vulgi? vetus Kalendarium in Martio QVINQVATRIA extenſis litteris: nam in reliquis eſſet locus dubio, vbi tantùm QVINQ.

269. A IVNCTIS QVINQVE DIEBVS HABENT.] Tricæ. Ait noſter à quinque diebus Quinquatria dicta, imò per totidem celebrata; cui fauet Suetonius: *Quinquatriis*, inquit, *ſatis iucundè egimus: luſimus enim per omnes dies, forumque aleatorium calfecimus.* Liuius lib. XXXVI. licet non adeò clarè: *Interrupit hos ſermones nocte quæ pridie Quinquatrus fuit:* nam *pridie* vult A. Gellius pro priori die appoſitum. Eſto hoc: ſed quid Chariſio & aliis dices, qui vno tantùm die Quinquatria faciunt? ipſe: *Quinquatrus non enim dicta ſunt quinque dies atri, ſed quòd Quinquatrus antiqui dicerent ſiue à quinquando, id eſt, luſtrando, quòd eo die arma Ancilia luſtrari ſint ſolita.* quid nugacius? Varro lib. v. de L. L. *Quinquatrus, hic dies vnus à nominis errore obſeruatur proinde vt ſint quinque dictus, ab Tuſculanis poſt diem ſextum Idus ſimiliter vocatur Sexatrus, & poſt diem ſeptimum Septimatrus; ſic hic, quòd erat poſt diem quintum Idus, Quinquatrus.* idem expreſſiùs Feſtus. Ego ſanè tunc me difficultate expediam, cùm hi digiti, quibus ſcriptito, puluis erunt.

270. SANGVINE PRIMA VACAT.] Quia prima dies ſolemnitatis cenſebatur Mineruæ ψυίθλιος. Huiuſce diei mentionem facit Athenæus lib. III. Τῆς δὲ τῶν, inquit, Παναθηναίων ἑορτῆς ἐπιτελουμένης, δι' ἣν καὶ τὰ δικαστήρια οὐ συνάγεται, ἔφη, ψυίθλιός ἐστι τὸ ἀλέκτρυον Ἀθηναῖς, καὶ ἄδικος ἡ τοιαύτη ἡμέρα.

271. NEC FAS CONCVRRERE FERRO.] Nec præluſionibus illis, quæ enſibus obtuſis fieri ſolitæ, & integro etiam die perdurare: ſed totum rei diuinæ credo deſtinatum.

272. ALTERA TRESQVE SVPER.] Reliquis quattuor diebus gladiatores in circo nudis gladiis batuebant. De ſecundo ipſe IV. Triſtium, qui illuſtrior eiuſdem Poëtæ natali:

Lucifer amborum natalibus adfuit idem:
Vna celebrata eſt per duo liba dies.

Hæ

Hæc eſt armiferæ de feſtis quinque Mineruæ,
Quæ fieri pugnâ prima cruenta ſolet.

Ludus hic gladiatorius in Panathenæis etiam obſeruatus; ſed poſt Athenas dominæ Vrbi ſubditas, adeò vt mos à Romanâ religione videatur tralatitius. Philoſtratus in vitâ Apollonij Tyanei lib. IV. cap. VII. Διωρθοῦτο δὲ κἀκεῖνο Ἀθήνησιν. οἱ Ἀθηναῖοι ξυνιόντες ἐς τὸ θέατρον τὸ ὑπὸ τῇ ἀκροπόλει, προσεῖχον σφαγαῖς ἀνθρώπων, καὶ ἐσπουδάζετο ταῦτα ἐκεῖ μᾶλλον, ἢ ἐν Κορίνθῳ νῦν, χρημάτων τε μεγάλων ἐωνημένοι ἤγοντο μοιχοί, καὶ ἀνδραποδισταὶ, πόρνοι, καὶ τοιχωρύχοι, καὶ βαλαντιοτόμοι, καὶ ἀνδραποδισταὶ, καὶ τὰ τοιαῦτα ἔθνη. οἱ δ' ὥπλιζον αὐτοὺς, καὶ ἐκέλευον ξυμπίπτειν. ἐλάβετο δὲ καὶ τούτων ὁ Ἀπολλώνιος· καὶ καλούντων αὐτὸν ἐς ἐκκλησίαν Ἀθηναίων, οὐκ ἂν, ἔφη, παρελθεῖν ἐς χωρίον ἀκάθαρτον, καὶ λύθρου μεστόν· ἔλεγε δὲ ταῦτα ἐν ἐπιστολῇ: καὶ θαυμάζειν ἔλεγεν ὅπως ἡ θεὸς οὐ καὶ τὴν ἀκρόπολιν ἤδη ἐκλείπει, τοιοῦτον αἷμα ὑμῶν προσχεόντων αὐτῇ. δοκεῖτε γάρ μοι προϊόντες, ἐπειδὴ τὰ Παναθήναια πέμπητε, μηδὲ βουσὶν ἔτι, ἀλλ' ἑκατόμβας ἀνθρώπων καταθύσειν τῇ θεῷ.

273. STRATA CELEBRANTVR ARENA.] Rectiùs veteres *raſâ*, hoc eſt æquatâ & de induſtriâ ſic ſparsâ. Inſtrauit quondam inſania Principum pro illâ minium,& chryſocollam: non è ſolo vſque ad ſuperficiem,nam hæc dementia;ſed poſt multam arenæ iniectionem, minium aut aliud leuiter ſparſum. ad quod puto Plinium calamum flexiſſe, cùm ſcribit: *Viſumq́, iam eſt Neronis Principis ſpectaculis arenam Circi chryſocollâ ſpargi, cùm ipſe concolori panno aurigaturus eſſet.* Conſidera nunc illa, *arenam Circi*: ergo priùs ſolita illa inſterni, poſteà ſuperiniecta chryſocolla. Eódem traho Suetonium de Caio: *Edidit & Circenſes quoſdam præcipuos, minio & chryſocollâ conſtrato Circo.*

274. PALLADA NVNC PVERI.] Hi eloquentiam à Mineruâ totis Quinquatriis expetebant. Iuuenalis Satyrâ X.

Eloquium ac famam Demoſthenis aut Ciceronis
Incipit optare, & totis Quinquatribus optat,
Quiſquis adhuc vno partam colit æſſe Mineruam.

Hinc etiam illis feſtis certamina Oratorum & Poëtarum exhibita. Xiphilinus in Domitiano: Θεὸν μὲν γὰρ τὴν Ἀθηνᾶν ἐς τὰ μάλιστα ἤγαλλε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰ Παναθήναια μεγάλως ἑώρταζε· καὶ ἐν αὐτοῖς ἀγῶνας καὶ ποιητῶν καὶ λογογράφων μονομάχων τε κατ' ἔτος, ὡς εἰπεῖν, ἐν τῷ Ἀλβανῷ ἐποίει.

275. LANAM MOLLIRE.] Carminare, ἔρια ξαίνειν, à quo ξάνιον, inſtrumentum ad purgandas lanas rudes: hæc Græcis, ἀγρὰ ἔρια.

276. STANTES TELAS.] Licia iugo annexa. Hoc lignum, in quo ſtamen extenditur. noſter, *tela iugo iuncta eſt.* Idem iugum, & ἱστός.

277. RADIO PERCVRRERE.] Stamini tramam interponere.

Hanc cole, qui maculas 278 *læſis de veſtibus aufers:*
Hanc cole, velleribus 279 *quiſquis ahena paras.*
Nec quiſquam inuitâ faciet benè vincula plantæ
Pallade, 280 *ſit Tychio doctior ille licet.*
Et licet antiquo 281 *manibus collatus Epeo*
Sit prior; inuitâ Pallade mancus erit.
282 *Vos quoque Phœbeâ morbos qui pellitis arte,*
Munera de veſtris pauca referte Deæ.
Nec vos turba feri 283 *cenſu fraudata magiſtri*
Spernite: diſcipulos attrahit illa nouos.
284 *Quique moues cælum,* 285 *tabulamque coloribus vris:*
Quique facis doctâ 286 *mollia ſaxa manu.*

Mille

Mille Dea eſt operum: certè Dea carminis illa eſt.
Si mereor, ſtudiis adſit amica meis.

278. Læsis de vestibvs avfers.] Fullones, qui ſulphure, nitro, cimoliâ ſordes è veſtibus eluunt: qui plures olim in Vrbe, ob togas miri candoris; quas ab vſu pallidas bis & quater lego lotas. Fullo Græcis πλυντὴς, ars πλυντικὴ: ſed hæc tantùm, quæ lauat & purgat perditos maculatoſque pannos; alia eſt, quæ dicitur γναφευτικὴ, ſed eſt eorum fullonum, qui eos tondent, carpunt, vellicant, à γνάφω, à quo γνάφος, *ſpina fullonia.*

279. Qvisqvis ahena paras.] Infector, & affector. de quibus vocibus Feſtus: *Infectores, qui alienum colorem in lanam inijciunt: affectores, qui proprio colori nouum afficiunt.* alia editio, *qui è proprio colore efficiunt.* Gloſſæ, *infectum* ἐντεθυμμένον: *infectus* βεβαμμένος, ἐνσυμμένος. *Ahena* verò *parare*, nihil aliud quàm in iis apta quæque miſcere ad lanas fucandas: vnde *Sidonium ahenum*, in quo purpureas tingebant. Seneca in Hercule Oetæo:

Nec Sidonio mollis aheno
Repetita bibit lana rubores.

280. Sit Tychio doctior.] Sic noſter liber. In duobus totidem lectiones, *Ficio*, & *Titio*; ſed *Tychio* ſcribendum omnino, qui Homero Iliade η. Σκυτοτόμων ὄχ' ἄριστος. hunc ipſum ex eodem Poëtâ nominat etiam Strabo lib. ix. in Bœotiâ.

281. Manibvs collatvs Epeo.] Hic opifex equi Duratei.

282. Vos qvoqve Phoebea.] Curæ quoque fuit Palladi Medicorum tutela: eapropter & ipſi *Medicæ* cognomentum. Obſerua ex hoc marmore Placentino:

MINERVÆ MEDICÆ
CABARDIÆ
VALERIA SAMMONIA
VERCELLESIS VOT. S. L. M.

283. Censv fravdata magistri.] Sunt qui legant, *ſenſu.* Tu cogita, mi Lector, quas ineptias effutire cogantur. Inter hos eſt Fanenſis, & Marſus, &, quod mirum, Theodorus Marciliusq; ad Perſij illud Satyrâ III.

—— *Non ſano multùm laudanda magiſtro.*

Hîc vero mentio fit veteris Minerualis: quo non dato, Rhetoribus & Grammatiſtis fraus & dolus apertè fiebat; illud autem hoc menſe ſolutum, patet ex Macrobio primo Saturnaliûm: *Hoc menſe mercedes*, inquit, *exſoluebant magiſtris, quas completus annus deberi fecit.* Fraudum cauſſam ſi quæris, dabant feriæ per id tempus, cùm à parentibus data pro magiſtris ſtipendia ludis & bellariis pueri deſtinabant: metu & pudore poſteà ad ſcholas accedere non audebant. Sic didaſcali ſine mercede, ſine diſcipulis aſſoliti remanere: ideò noſter ad hos: Vos quoque Mineruam non ſpernite; nam attrahet illa nouos diſcipulos. De feriis ſeſe offert Symmachi locus lib. v. Epiſtolarum: *Nempe Mineruæ tibi ſolemne de ſcholis notum eſt, vt ferè memores ſumus, etiam procedente ætate, puerilium feriarum: ad eum diem conuiuium tibi paramus.* & Horatij Epiſt. vltimâ:

Ac potiùs puer vt feſtis Quinquatribus olim,
Exiguo gratoq; fruaris tempore raptim.

284. Qviqve moves cælvm.] Cælum eſt γλύφειον: quo non vnus, ſed plures vtuntur.

285. Tabvlamqve coloribvs vris.] Quique eſtis ἐγκαυσταί. De encauſtice loquitur & Auſonius in his:

Ceris inurens ianuarum limina.

286. Mollia saxa manv.] Addit & marmorarios: ſed hîc Publio non mens

mens omnes ferè opifices numerare, inde ſic claudit hæc diſticha : *Mille Dea eſt operum*. quibus fax à Lactantio Firmiano lib. I. cap. XVIII. *Sunt & aliæ artes, quarum repertores humanæ vitæ plurimùm profuerunt; cur non etiam illis attributa ſunt templa? ſed nimirum Minerua eſt quæ omnes repperit, ideoq́; illi opifices ſupplicant: ergo ab his ſordibus Minerua aſcendit in cælum.*

Cælius ex alto quà mons deſcendit in æquum;
Hîc vbi non plana eſt, ſed propè plana via;
Parua licet videas [287] *Captæ delubra Mineruæ,*
Quæ Dea natali cœpit habere ſuo.
[288] *Nominis in dubio cauſſa eſt. capitale vocamus*
[289] *Ingenium ſolers: ingenioſa Dea eſt.*
An, quia de capitis fertur ſine matre paterni
Vertice cum clypeo proſiluiſſe ſuo?
An, quia perdomitis ad nos captiua Phaliſcis
Venit; & hoc ipſum littera prima docet?
An, quòd habet legem, capitis [290] *quæ pendere pœnas*
Ex illo iubeat furta reperta loco?
A quacumque trahis ratione vocabula, Pallas,
Pro ducibus noſtris ægida ſemper habe.
[291] *Summa dies è quinque* [292] *tubam luſtrare canoram*
Admonet, & forti ſacrificare Deæ.

287. CAPTÆ DELVBRA MINERVÆ.] Hæc numerantur à Topographis inter VIII. ædiculas regionis ſecundæ: ſitus, vt vides, erat ad radices Cælij.

288. NOMINIS IN DVBIO CAVSSA EST.] Vel inquit *Captæ* nomen inditum, quòd ingenioſa Dea ſit; cùm *capitale* ingenium ſolers dicamus: vel, quòd feratur proſiluiſſe ex Iouis vertice: vel, quòd domitis Phaliſcis deducta in Vrbem captiua: vel, quòd capite puniatur, qui quidquam ex eiuſdem templo furto ſubtrahat.

289. INGENIVM SOLERS.] Tullius lib. II. Epiſtolâ II. de Philiſto noſtro: *Siculus ille capitalis, creber, acutus, breuis, penè puſillus Thucydides.* Sic & apud membranas veteres Trebellij Pollionis *capitalis* (in vulgatis legitur *militaris*) *iocus*, pro aſtuto & ingenioſo eſt. *Capitali enim*, inquiunt, *ioco regna promeruit: nam cùm milites cum eo quidam cœnarent* (de Regilliano agitur) *aſtitit Valerianus Tribunus qui diceret, Regilliani nomen vnde credimus dictum? Alius continuò, Credimus quòd à regno. Tum is qui aderat ſcholaſticus cœpit quaſi grammaticaliter declinare, & dicere, Rex, regis, regi, Regillianus. Milites, vt eſt hominum genus pronum ad ea quæ cogitant, dixerunt, Ergo potes Rex eſſe? item alius, Ergo poteſt nos regere? item alius, Deus tibi Regis nomen impoſuit. Quid multa? his dictis cùm aliâ die manè proceſſiſſet, à principibus Imperator eſt ſalutatus. Ita quod aliis vel audacia vel iudicium detulit, huic iocularis aſtutia.*

290. QVÆ PENDERE POENAS.] Conueniunt his verba Feſti: *Capitalis lucus, vbi ſi quid violatum eſt, capite violatoris expiatur.*

291. SVMMA DIES E QVINQVE.] Et quintus Quinquatruum dies, qui X. Kalendas Apriles, ſcribitur his notis in Kalendario veteri, TVBILVS. NP. & alter menſe Maio, qui X. Kalendas Iunias. Ergo Tubiluſtrium bis in anno Romano celebratum: Mineruæ ſemel menſe Martio, Vulcano ſemel menſe Maio. Obſerua reconditum morem ex noſtro, for-

ſan in alio non leges. & videſis ſub finem libri quinti nos ad illud:

Proxima Vulcani lux eſt, quam Luſtria dicunt:
Luſtrantur puræ quas facit ille tubæ.

292. Tvbam lvstrare canoram.] Caue legas, *tubâ canorâ*; vt vult momar ille Marſus, meâ priſcâ linguâ, incomitiem. In tribus editionibus, *tubas canoras*, non reiicio.

[293] *Nunc potes ad Solem ſublato dicere vultu,*
[294] *Hic here Phryxeæ vellera preſſit ouis.*
[295] *Seminibus toſtis ſceleratæ fraude nouercæ*
Suſtulerat nullas, vt ſolet, herba comas.
[296] *Mittitur ad Tripodas certâ qui ſorte reportet,*
Quam ſterili terræ Delphicus edat opem.
Hic quoque corruptus cum ſemine nuntiat Helles,
Et iuuenis Phryxi funera ſorte peti.
Vſque recuſantem ciues, & tempus, & Ino
Compulerant regem iuſſa nefanda pati.
Et ſoror & Phryxus [297] *velati tempora vittis*
Stant ſimul ante aras; iunctaque fata gemunt.

293. Nvnc potes ad Solem.] Eodem primo feſto Quinquatruum, id eſt xiv. Kalendas.

294. Hic here.] Hoc eſt xv. Kalendas Sol in Ariete. *Here* eſt χθές.

295. Seminibvs tostis.] Vide Hygenum lib. ii. Poët. Aſtronomicon.

296. Mittitvr ad Tripodas.] Quid *tripus* notum: hoc idem dixere Antiqui *tripodium*. Gloſſæ manuſcriptæ: *Tripodia, tripedia, id eſt, ſcabellum, quod tres pedes habet; vel menſa, in ſacris Apollinis, vel nummus conſecratus.* Quidquid igitur tribus fulcris ſuſtinebatur, ſic dici potuit: inde benè Siculi vocant *tripodi*, quibus ollæ ad focum ſuperimponuntur.

297. Velati tempora vittis.] Ex ritu recepto. Alibi noſter de Pyladem & Oreſtem immolaturâ:

Sparſit aquâ captos luſtrali Graia ſacerdos,
Ambiat vt fuluas infula longa comas:
Dumq; parat ſacrum, dum velat tempora vittis,
Dum tardæ cauſſas inuenit illa moræ.

Aſpicit hos vt fortè pependerat æthere mater;
Et ferit attonitâ pectora nuda manu:
Inque draconigenam nimbis comitantibus vrbem
Deſilit; & natos eripit inde ſuos.
Vtque fugam capiant, aries nitidiſſimus auro
Traditur: ille vehit [298] *per freta longa duos.*
Dicitur infirmâ cornu tenuiſſe ſiniſtrâ
Femina, cùm de ſe nomina fecit aquæ.
Penè ſimul periit, dum vult ſuccurrere lapſæ
Frater; & extentas porrigit vſque manus.
Flebat, vt amiſſâ [299] *gemini conſorte pericli,*
Cæruleo iunctam neſcius eſſe Deo.

Littori-

Littoribus tactis aries fit ſidus: & huius
Peruenit in Colchas aurea lana domos.
[300] *Tres vbi luciferos veniens præmiſerit Eos;*
Tempora nocturnis æqua diurna feres.

298. PER FRETA LONGA.] Quibus poſteà nomen fuit Helleſpontus.

299. GEMINI CONSORTE PERICLI.] Immolationis, & fugæ.

300. TRES VBI LVCIFEROS.] Si numeres à XIV. Kalendas, vt fieri debet, erit Ouidio Æquinoctium vernum XI. Kalendas: nec multum ſanè diſcrepat ab antiquis. Aëtius: Μηνὶ Δύστρῳ, ὅ ἐστι Μαρτίῳ, ιθ' ὁ λεγόμενος ἵππος ἀνατέλλει· μηνὶ τῷ αὐτῷ κγ' ἰσημερία ἐαρινή, καὶ ἐστὶ μεγίστη ταραχὴ τοῦ ἀέρος. Columellæ eſt die XXIII. & XXV. Plinio hac eadem, & Kalendario veteri; in quo: DIES HOR. XII. NOX HOR. XII. ÆQVINOCTIVM VIII. KAL. APR.

[301] *Inde quater paſtor ſaturos vbi clauſerit hædos,*
Canuerint herbæ rore recente quater;
Ianus adorandus: cum quo Concordia mitis,
Et [302] Romana [303] Salus, araque Pacis erit.
Luna regit menſes: huius quoque tempora menſis
Finit Auentino [304] Luna colenda iugo.

301. INDE QVATER PASTOR.] Poſt quattuor dies completos, id eſt VI. Kalendas, Ianus placandus, & terna hæc tranquilla numina, Pax, Salus, & Concordia. Bonum ergo aliquod Vrbi hoc die acceſſit: ita eſt; ſicque notatur in Kalendario antiquo, HOC DIE CÆSAR ALEXANDRIAM RECEPIT.

302. ROMANA SALVS.] Dictáne ſic? non ſuſpicor. quî ergo? *Publica.* Sed quid diſcriminis inter Publicam & Romanam? ſacrificia tamen Publicæ facta repperi. Vetus fragmentum fratrum Arualium, SALVTI PVBLICÆ VACCAS II. eidem & ſtatuas erectas. Vide Dionem lib. LIV. vocat hic autem δημοσίαν.

303. SALVS.] Hæc Salutis ædes à C. Iunio Bubulco Cenſore locata in colle Quirinali iuxta portam Salutarem: vouerat Conſul bello Samnitico, ſed dedicauit Dictator. Liuius lib. X. *C. Iunius Bubulcus cum M. Titinio magiſtro equitum profectus, primo congreſſu Aequos ſubegit; ac die octauo triumphans in Vrbem cùm rediſſet, ædem Salutis, quam Conſul vouerat, Cenſor locauerat, Dictator dedicauit.* hoc fuit anno CDLII. Ex his elicias, falsò aliquos arbitrari, Salutem ab Auguſto conſecratam. Sanè Princeps ille eiuſdem augurium tantùm abolitum renouauit, vt ſcribit in Auguſto Suetonius. Aliud templum Salutis Thomas Dempſterus (libet hoc ἐν παρόδῳ monere) Romæ conſtituit, ex Tacito lib. XV. Annalium, & Cuſpiniani Faſtis; ſed verba: ait conſecratum à Nerone diu poſt hæc tempora; hoc verum: ſed pernego in Vrbe. Sic ille Annali citato de Nerone gratias Diis agente pro coniuratione detectâ: *Tum decreta dona, & grates Deis, propriusq́; honos Soli, cui eſt vetus ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis numine retexiſſet: vtq́; Circenſium cerealium ludicrum pluribus equorum curſibus celebraretur; menſiſque Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti exſtrueretur, eo loci ex quo Sceuinus ferrum promſerat.* In Ferentano igitur oppido templum dicatum: ex eo pugionem bonus vir extraxerat. Res nota.

304. LVNA COLENDA IVGO.] Lilius Gyraldus ſe dimouet à communi ſententiâ, qui verſiculum hunc accipiunt de templo Dianæ in Auentino; ille de templo Lunæ, quaſi diuerſum vnum ab altero. Fateor, miratum me, cùm legerem, & veri cauſsâ ſedulò inquiſiuiſſe. Exſtant fortè pro eo hæc Liuij

V 2 lib. XL.

lib.xl. de quapiam tempeſtate: *Signa ænea in Capitolio deiecit: forem ex æde Lunæ, quæ in Auentino eſt, raptam tulit, & in poſticis partibus Cereris templi affixit.* Sed quare non erit hoc templum Dianæ Auentinenſis, fortè quia *Lunæ* dicitur? nugæ: nam ſi id verum, duo templa Seruius ædificauit in eo colle, alterum Lunæ, alterum Dianæ; quod falſum ex fide hiſtoricâ. Templum hoc igitur & *Lunæ* & *Dianæ* dictum. Diana eadem cum Lunâ Trebellio Pollioni, in duobus Gallienis: nam in antiquo huius Codice, pro *Dianæ Epheſiæ* legitur, *Tunc etiam templum Lunæ Epheſiæ diſpoliatum & incenſum eſt*. Sed quid imus per ambages? Tacitus de hoc Seruij Tullij Dianio, quod incenſum Neronianis temporibus, lib.xv. Annalium: *Sed vetuſtiſſimâ religione, quod Seruius Tullius Lunæ, & Magna ara fanumq́, quæ præſenti Herculi Arcas Euander ſacrauerat, ædesq́ Statoris Iouis vota Romulo, Numæq́ regia, & delubrum Veſtæ cum penatibus populi Romani, exuſta.* En dictum *Lunæ*, illud Dianæ: nec locus dubio, additum *Seruij Tullij*. Tace Lili Gyralde.

CAROLI NEAPOLIS ANAPTYXIS

AD P. OVIDII NASONIS FASTORVM LIB. IV.

Alma faue, dixi, [1] geminorum mater Amorum:
Ad vatem vultus rettulit illa ſuos.
Quid tibi, ait, mecum? certè modò feſta canebas,
Num vetus in molli pectore vulnus habes?
Scis Dea, reſpondi, de vulnere. riſit; & aër
Protinus ex illâ parte ſerenus erat.
[2] Saucius, aut ſanus, numquam tua ſigna reliqui:
Tu mihi propoſitum; [3] tu mihi ſemper onus.
[4] Quod decuit, primis [5] ſine crimine luſimus annis:
Nunc teritur noſtris area maior equis.
Tempora cum cauſſis annalibus eruta priſcis,
Lapſaque ſub terras, ortaque ſigna cano.

1. GEMINORVM MATER AMORVM.] Annæus Seneca in Oedipo:

Concutit tædas geminus Cupido.

& Valerius Flaccus:

Tum Venus aligerûm mater ſic fatur Amorum.

An hos aſpectare dicam tritum illud Cupidinis & ioci, an aliud? quæſo, omittamus has nugas.

2. SAVCIVS, AVT SANVS.] Propriè Ennius: *Animo ægra, amore ſæuo ſaucia.*

3. TV MIHI SEMPER ONVS.] Liber vetus, *tu mihi ſemper opus.* quod verum.

4. QVOD DECVIT.] Hic, & alij optimæ notæ, *Quæ decuit.*

5. SINE CRIMINE LVSIMVS.] Vita proba fuit, licet laſciuum carmen. hoc vocat Martialis, *innocuos luſus.*

Venimus ad quartum, quo tu celeberrima, menſem:
Et vatem & menſem ſcis Venus eſſe tuos.
Mota Cytherea leuiter [6] mea tempora myrto
Contigit: &, Cœptum perfice, dixit, opus.
Senſimus: & cauſſæ ſubitò patuère dierum.
Dum licet, & ſpirant flamina, nauis eat.
Si qua tamen pars te de Faſtis tangere debet,
Cæſar; in Aprili, [7] quod tuearis, habes.

Hic ad te magnâ deſcendit origine menſis;
Et fit adoptiuâ nobilitate tuus.
Hoc pater Iliades, cùm [8] longum ſcriberet annum,
Vidit: & auctores rettulit ille ſuos.
Vtque fero Marti primam dedit ordine ſortem,
Quòd ſibi naſcenti proxima cauſſa fuit:
Sic Venerem gradibus multis in gente receptam
Alterius voluit menſis habere locum;
Principiumque ſui generis, reuolutaque quærens
Sæcula, cognatos venit ad vſque Deos.

6. Mea tempora myrto.] Arbuſculâ eidem ſacrâ. Membranæ aliquot habent, *timpora*.

7. Qvod tvearis, habes.] Ob adoptionem in Iuliam familiam.

8. Longvm scriberet annvm.] Quia re verâ non adeò breue ſpatium tempus decimeſtre: non ad diſcrimen anni lunaris, vt volunt magiſtelli.

[9] *Dardanon Electrâ quis neſcit Atlantide natum?*
Scilicet Electram concubuiſſe Ioui?
Huius Erichthonius: Tros eſt generatus ab illo:
Aſſaracum creat hic, Aſſaracusque Capyn.
Proximus Anchiſes; cum quo commune parentis
Non dedignata eſt nomen habere Venus.

9. Dardanon Electra.] Sumit ſanguinis initium à Dardano, ſecundo Ilij Rege; cuius filius Erichthonius, huius Tros ex Aſtioche, huius Aſſaracus, huius Capys, huius Anchiſes: primi tres regnum tenuere; hos ſecuti Ilus, Aſſaraci frater, Laomedon, Priamus.

[10] *Hinc ſatus Æneas: pietas ſpectata per ignes:*
Sacra, patremque humeris, altera ſacra, tulit.
Venimus ad felix aliquando nomen Iuli:
Vnde domus Teucros Iulia tangit auos.
Poſthumus hinc, qui, quòd ſiluis fuit ortus in altis,
Siluius in Latiâ gente vocatus erat.
Iſque, Latine, tibi pater eſt: ſubit Alba Latinum;
Proximus eſt titulis Epytus, Alba, tuis.
[11] *Ille dedit captæ repetita vocabula Troiæ:*
Et tuus eſt idem, [12] Capete, factus auus.
Cumque patris regnum poſt hunc Tiberinus haberet,
Dicitur in Thuſcæ gurgite merſus aquæ.
Iam tamen [13] Agrippam natum Remulumque nepotem
Viderat: in Remulum fulmina miſſa ferunt.
Venit Auentinus poſt hos: locus vnde vocatur,
Mons quoque: poſt illum tradita regna Procæ.
Quem ſequitur duri Numitor germanus Amuli.
Ilia [14] cum Lauſo de Numitore ſati.

Enſe cadit patrui Lauſus: placet Ilia Martis;
Teque parit gemino iunćte Quirine Remo.

10. Hinc satvs Æneas.] Sequitur nunc Dynaſtia Æneadarum; quam volo conferas cum Liuio, Dionyſio, & Euſebio: eam igitur inſeram ex his tribus magnâ fide expreſſam; ſed priùs, en breuiter quo ordine hos Reges enumeret noſter, quos prætereat.

Ovidivs:	Livivs:	Evsebivs:	Dionysivs:
Æneas	Æneas	Æneas	Αἰνείας,
Aſcanius	Aſcanius	Aſcanius	Ἀσκάνιος,
Siluius	Siluius	Siluius	Σιλούϊος,
	Æneas	Æneas	Αἰνείας Σιλ.
Latinus	Latinus	Latinus	Λατῖνος Σιλ.
Alba	Alba	Alba	Ἄλβας Σιλ.
Epytus	Atis	Siluius Athis	Κάπετος Σιλ.
Capys	Capys	*ſiue* Ægytus	Κάπυς Σιλ.
Capetus	Capetus	Capys	Κάλπετος Σιλ.
Tiberinus	Tiberinus	Calpetus	Τιβερῖνος Σιλ.
Remulus	Agrippa	Tiberinus	Ἀγρίππας Σιλ.
Agrippa	Romulus	Agrippa	Ἀλλάδης Σιλ.
Auentinus	Auentinus	Remulus	Ἀβεντῖνος Σιλ.
Proca	Proca	Auentinus	Πρόκας Σιλ.
Numitor.	Amulius.	Procas	Ἀμούλιος Σιλ.
		Amulius.	

11. Ille dedit captæ.] Non ſemel monet me Ioſephus Scaliger, vt legam, *Ille dedit Capyi*, & in Animaduerſionibus ad Euſebium, & in Canonum Iſagogicorum lib. III. Faciō lubens: nam in hoc Albano Capye vult Ouidius repetitum eſſe nomen illius veteris Dardanidæ.

12. Capete, factvs avvs.] Puto litterulam vnam excidiſſe, ſcribendumque, *Calpete,* vt habent Priſci. Vulgatam editionem ſi intueare, non reſpondet quantitati ſyllabariæ. Et licet hunc Capetum nominet in Metamorphoſi, non ſequitur, hîc ita reponi debere: nam haud diſcrepat in hoc vno de his Regibus Metamorphoſis à Faſtis.

13. Agrippam natvm.] En hunc in Metamorphoſi vocat Acrotam.

14. Cvm Lavso.] Halicarnaſſenſis, τὸν υἱὸν τοῦ Νομίτορος Αἴγεστον, appellat; Plutarchus in Parallelis, Αἴνιτον.

Ille ſuos ſemper Venerem Martemque parentes
Dixit; & emeruit vocis habere fidem.
Néve ſecuturi poſſent neſcire nepotes,
Tempora Dis generis continuata dedit.
Sed Veneris menſem [15] *Graio ſermone notatum*
Auguror: à ſpumis eſt Dea dicta maris.
Nec tibi ſit mirum Græco rem nomine dici:
Itala nam tellus [16] *Græcia maior erat.*

15. Graio sermone notatvm.] Fuit antiqua plurium ſententia. Macrobius primo Saturnalium: *Secundum menſem nominauit Aprilem, vt quidam putant, cum aſpiratione, quaſi Aphrilem, à ſpumâ, quam Græci ἀφρὸν vocant, vnde orta Venus creditur: & hanc Romuli fuiſſe aſſerunt rationem, vt primum quidem menſem à patre ſuo Marte, ſecundum ab Aenea matre Venere nominaret;*

&

& hi potiſſimùm anni principia ſeruarent, à quibus eſſet Romani nominis origo.

16. GRÆCIA MAIOR ERAT.] Legas omnino Iſaaci Caſauboni Caſtigationes in lib. VI. Strabonis ſub initium, & Philippi Cluuerij caput XVI. lib. IV. Italiæ antiquæ; cui multum illa & orbis debent: hinc (ſiluit hæc vterque) in eâdem duplex fuit idioma, & patrium & Græcanicum. Horatij Scholiaſtes ad illud,

—— Canuſini more bilinguis,

Quoniam, inquit, *vtrâque linguâ vſi ſunt, ſicut per illum omnem tractùm Italiæ, quem magnâ ex parte Græci incoluerunt, ex quo magnæ Græciæ nomen accepit: ideò ergo Brutios, & Græciloquos & bilingues dixere.* ſed de his ita Feſtus: *Bilingues Brutates Ennius dixit; quòd Brutij & Oſcè & Græcè loqui ſoliti ſint.*

[17] *Venerat Euander plenâ cum claſſe ſuorum:*
Venerat Alcides: Graius vterque fuit.
Hoſpes Auentinis armentum pauit in herbis
Clauiger: & tanto eſt Albula pota Deo.
Dux quoque Neritius: [18] *teſtes Læſtrygones exſtant;*
Et quod adhuc [19] *Circes nomina littus habet.*

17. VENERAT EVANDER.] De Euandri & Herculis aduentu in Italiam non iterabo hîc, quæ notauimus in primo.

18. TESTES LÆSTRYGONES EXSTANT.] Ipſe Vlyſſes apud Homerum in Odyſſeâ:

Ἐξῆμαρ μὲν ὁμῶς πλέομεν νύκτας τε καὶ ἦμαρ.
Ἑβδομάτῃ δ' ἱκόμεσθα Λάμου αἰπὺ πτολίεθρον,
Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην. ——

19. CIRCES NOMINA LITTVS HABET.] Idem:

Ἔνθεν δὲ προτέρω πλέομεν ἀκαχήμενοι ἦτορ,
Ἄσμενοι ἐκ θανάτοιο, φίλοις ὀλέσαντες ἑταίρους.
Αἰαίην δ' ἐς νῆσον ἀφικόμεθ'. ἔνθα δ' ἔναιε
Κίρκη. ——

Inſulam vocat, quam Strabo inſulæ ſpeciem: Μετὰ δὲ, inquit lib. v. Ἄντιον τὸ Κιρκαῖον ἐστὶν, ὄρος νησιάζον θαλάττῃ τε, καὶ ἕλεσι.

[20] *Et iam Telegoni, iam* [21] *mœnia* [22] *Tyburis vdi*
Stabant; [23] *Argolicæ quæ poſuere manus.*
Venerat Atridæ fatis agitatus Haleſus:
A quo ſe dictam [24] *terra Faliſca putat.*
Adijce Troianæ [25] *ſuaſorem Antenora pacis,*
[26] *Et generum Oeniden, Appule Daune, tuum.*
[27] *Serus ab Iliacis, & poſt Antenora, flammis,*
Attulit Æneas in loca noſtra Deos.
Huius erat Solemus Phrygiâ comes vnus ab Idâ;
[28] *A quo Sulmonis mœnia nomen habent;*
Sulmonis gelidi, patriæ, Germanice, noſtræ:
Me miſerum, Scythico quàm procul illa ſolo eſt!
[29] *Ergo age; tam longas ſed ſupprime, Muſa, querelas:*
Non tibi ſunt mœſtâ ſacra canenda lyrâ.

20. ET IAM TELEGONI.] Tuſculum ab hoc conditum, non opus vt probem. Huius oppidi vix exſtant hodie pauca rudera prope Fraſcatium.

21. MOENIA TYBVRIS.] Hæc ſtatuere tres fratres, Catillus, Coras, Tyburtius, ſiue Tyburnus, *Argiua iuuentus*, inquit Vates. A primigenio nomen vrbi inditum. Sed & mœnia Catilli, non minùs quàm Tyburni, non pauculi appellant.

22. TYBVRIS VDI.] Horatius lib. III. Odâ XXVIII.

Non ſemper vdum Tybur, & Aeſulæ.

23. ARGOLICÆ QVÆ POSVERE MANVS.] Strabo lib. v. de Tybure & Præneſte: Φασὶ δ' Ἑλληνίδας ἀμφοτέρας.

24. TERRA FALISCA PVTAT.] Veriſſimum, mutato N. in F. cum Seruio loquor. Vrbi autem Falerij & Faliſca fuit nomen. Strabo & Solinus apertè decepti, qui lib. v. Φαλέριον καὶ Φαλίσκον diſcriminauit. vnde Auctor Polyhiſtoris: *Quis ignorat, vel dictam vel conditam ab Haleſo Argiuo Phaliſcam, à Phalerio Argiuo Phalerios?* Idem oppidum putaui olim ex hoc marmore,

LIBERO PATRI
SACRVM PRO
SALVTE IMP.
CÆS. MAVR.
COMMODI
ANTONINI
AVG. PII P.P.
L. CALVISIVS L. F.
VELINA SECVN
FALERIONE
P. P. LEO XIII. G. P. F.
SVB VESPRONIO...
DIDO COS DEDIC.
C. AVRELIO SAL. D.D.

dictum etiam Falerionem: iſtud verò illud eſt non procul à Tennæ fontibus. Si vidiſſet hunc lapidem Philippus Cluuerius, non titubaſſet de vero illius loci nomine.

25. SVASOREM ANTENORA PACIS.] A quo Patauio ſua origo. Id pleriſque haud certum; ſed non ita verum. Veritas Cato in Originibus de Venetis: *Mixta his nobilis ſtirps Troiana; à quibus Patauium ſuo conditore inclytum.* Quid hæc Troiana ſtirps niſi Antenor? Seneca Conſolatione ad Heluiam: *Quid intereſt numerare Antenorem Patauij conditorem?* Quare Poëta *ſuaſorem pacis* dixerit, lege, ſi lubet, Dictyn Cretenſem lib. v. & in Homero Iliade η. Antenoris Orationem ad Troianos, cuius initium:

Κέκλυτέ μευ Τρῶες καὶ Δάρδανοι ἠδ' ἐπίκουροι.

26. ET GENERVM OENIDEN.] Teſtantur huius aduentum Diomedeæ inſulæ contra litus Apulum. Diomedis campi in Apuliâ; de quibus Feſtus: *Diomedis campi in Apuliâ appellantur, qui ei in diuiſione Regni, quam cum Dauno fecit, ceſſerunt.* quæ non præteriit Strabo lib. VI. in Italiæ deſcriptione. In eâ regione percuſſit Diomedes Colchicum draconem, qui per id tempus totam euaſtabat: quamobrem publicæ ſtatuæ Heroi erectæ. vnde de eo Lycophronis Caſſandra:

Κολοσσοβάμων δ' ἐν πτυχαῖσιν Αὐσόνων
Σταθεὶς, ἐρείσει κῶλα χερμάδων ἔπι
Τοῦ τειχοποιοῦ δαπέδων ἀμοιβέως.

27. Servs ab Iliacis.] Adſignificat, diu poſt hos Æneam in Italiam veniſſe: quo igitur anno? clarè ingerit, poſt Troiæ excidium. Ipſa condita anno orbis MMDXXIV. ſtetit CCXCIX. id mihi ſatis bonæ fidei auctores probant: neceſſariò capta anno MMDCCCXXIII. & benè: ſunt enim ſic ad primam Olympiadem anni CCCCVII. quod interuallum Chronologi vno ore teſtantur, & eorum ſummus Ioſephus Scaliger ad Euſebij annum MCCXLI. Captâ Troiâ, Troiani Æneâ duce in Thraciam venere, vbi totâ brumâ hiemarunt: ineunte vere in Siciliam tranſlati; morati ſunt ibi ad finem anni incœpti. Anno ſecundo in Italiam iere: in quâ, icto fœdere cum Latino Rege, acceptâque agri parte, Lauinium condiderunt. Aduentus igitur Æneæ fuit anno ab orbe condito MMDCCCXXV.

28. A qvo Svlmonis.] Vix in hoc veri vmbra: nam Virgilius Æneæ comites in vno ſiſtit Latio; Silius tamen, noſtrum fortè ſecutus, addit calculum in VIII.

29. Ergo age.] Nec damno ſcriptum, *Euge age*.

Quò non liuor adit? ſunt qui tibi menſis honorem
Eripuiſſe velint, inuideantque, Venus.
Nam, quia ver aperit tunc omnia; denſaque cedit
Frigoris aſperitas, fetaque terra patet;
Aprilem memorant 30 *ab aperto tempore dictum:*
Quem Venus iniectâ vindicat alma manu.
Illa quidem totum digniſſima temperat orbem:
Illa tenet nullo regna minora Deo:
Iuraque dat cælo, terræ, & natalibus vndis;
31 *Perque ſuos coïtus continet omne genus.*
Illa Deos omnes (longum eſt numerare) creauit:
Illa ſatis cauſſas arboribusque dedit.
Illa rudes animos hominum contraxit in vnum:
Et docuit iungi cum pare quemque ſuâ.
Quid genus omne creat volucrum, niſi blanda voluptas?
Nec coëunt pecudes, ſi leuis abſit amor.
Cum mare trux aries cornu decertat: at idem
Frontem dilectæ lædere parcit ouis.
Depoſitâ ſequitur taurus feritate iuuencam:
Quem toti ſaltus, quem nemus omne tremit.
Vis eadem, lato quodcumque ſub æquore viuit,
Seruat; & innumeris piſcibus implet aquas.
Prima feros habitus homini detraxit: ab illâ
Venerunt cultus mundaque cura ſolo.
Primus amans carmen vigilatum nocte negatâ
Dicitur ad clauſas concinuiſſe fores.
Eloquiumque fuit duram exorare puellam:
Proque ſuâ cauſsâ quiſque diſertus erat.

30. Ab aperto tempore dictvm.] Ecce ex his vnum grauiſſimum. Macrobius primo Saturnalium: *Sed Cincius in eo libro, quem de Faſtis reliquit, ait,* *impe-*

imperitè quoſdam opinari, Aprilem menſem antiquos à Venere dixiſſe; cùm nullus dies feſtus, nullumq́; ſacrificium inſigne Veneri per hunc menſem à maioribus inſtitutum ſit: ſed ne in carminibus quidem Saliorum Veneris vlla, vt ceterorum cæleſtium, laus celebretur. Cincio etiam Varro conſentit, affirmans, nomen Veneris ne ſub Regibus quidem apud Romanos vel Latinum vel Græcum fuiſſe; & ideò non potuiſſe menſem à Venere nominari: ſed, cùm ferè ante Aequinoctium vernum triſte ſit cælum, & nubibus obductum, ſed & mare nauigantibus clauſum, terræ etiam ipſæ aut aquâ, aut pruinâ, aut niuibus contegantur, eaq́; omnia verno hoc menſe aperiantur; arbores quoque, nec minùs cetera quæ continet terra aperire ſe in germen incipiant, ab his omnibus menſem Aprilem dici meritò credendum, quaſi Aperilem: ſicut apud Athenienſes ἀνθεστηριὼν idem menſis vocatur, ab eo quòd hoc tempore cuncta floreſcant.

31. PERQVE SVOS COITVS.] Noſter infimæ vetuſtatis, *Perq́; ſuos initus.* Veriſſimè T. Lucretius:

Aëriæ primùm volucres te diua tuúmque
Significant initum, perculſæ corda tuâ vi.

Mille per hanc artes notæ: ſtudioque placendi,
Quæ latuere priùs, multa reperta ferunt.
Hanc quiſquam titulo menſis ſpoliare ſecundi
Audeat? à nobis ſit furor iſte procul.
Quid, quòd vbique potens, templiſque frequentibus aucta,
Vrbe tamen noſtrâ ius Dea maius habet?
Pro Troiâ, Romane, tuâ Venus arma ferebat,
Cùm gemuit teneram [32] *cuſpide læſa manum:*
Cæleſteſque duas [33] *Troiano iudice vicit,*
(Ah nolim victas hoc meminiſſe Deas!)
Aſſaracique nurus dicta eſt: vt ſcilicet olim
Magnus Iuleos Cæſar haberet auos.
Nec Veneri tempus, quàm ver, erat aptius vllum.
Vere nitent terræ, vere remiſſus ager.
Nunc herbæ ruptâ tellure cacumina tollunt:
Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.
Et formoſa Venus formoſo tempore digna eſt;
Vtque ſolet, Marti continuata ſuo.
Vere monet curuas materna per æquora puppes
Ire, nec hibernas iam timuiſſe minas.
Ritè Deam colitis Latiæ matreſque nurusque,
Et vos, quîs vittæ [34] *longaque veſtis adeſt.*

32. CVSPIDE LÆSA MANVM.] Homerus Iliade ε.

Ἄκρην οὔτασε χεῖρα μετάλμενος ὀξέϊ χαλκῷ.

33. TROIANO IVDICE.] Paride.

34. LONGAQVE VESTIS ADEST.] Anceps, an è veteribus legam, *abeſt:* nam hæc editio impudiculas tangit, illa matronas. Noſter in libris Ponticis:

Scis tamen, & liquidò iuratus dicere poſſes,
Non me legitimos ſollicitare toros.
Scripſimus hæc illis, quarum nec vitta pudicos
Attingit crines, nec ſtola longa pedes.

Aurea marmoreo redimicula demite collo,
Demite diuitias: 35 tota lauanda Dea eſt.
Aurea ſiccato redimicula reddite collo:
36 Nunc aliꝫ flores, nunc noua danda roſa eſt.
Vos quoque ſub viridi myrto iubet ipſa lauari:
Cauſſaque cur iubeat, diſcite, certa ſubeſt.
Littore ſiccabat ſudantes rore capillos:
Viderunt Satyri, turba proterua, Deam.
Senſit, & oppoſitâ texit ſua tempora myrto.
Tuta fuit facto: voſque referre iubet.

35. TOTA LAVANDA DEA EST.] Sic ſcribe, indubitatò: in aliis, *tota iuuanda*; peſſimè. Huc pertinent fictores, vnctores, veſtitores Deorum; quorum meminit Senecæ quoddam fragmentum, Firmicus, & trecenti lapides.

36. NVNC ALII FLORES.] His ipſis Kalendis Aprilis: idque factum in templo Veneris Verticordiæ, de quâ ſermo paullò pòſt. Eo etiam die erat lauatio matronarum prope templum Fortunæ virilis. Plutarchus in Numâ: Ἐν ᾧ θύουσί τι τῇ θεῷ, καὶ ταῖς Καλάνδαις ἐστεφανωμέναι αἱ γυναῖκες μυρσίνῃ λούονται. non exprimit locum, ſed in noſtro habes.

Diſcite nunc quare 37 Fortunæ tura virili
Detis eo, gelidâ qui locus humet aquâ.
Accipit ille locus poſito velamine cunctas:
Et vitium nudi corporis omne videt.
Vt tegat hoc, celetque viros, Fortuna virilis
Præſtat: & hoc paruo ture rogata facit.
Ne pigeat tritum niueo cum lacte papauer
Sumere, & expreſſis 38 mella liquata fauis.
Cùm primùm cupido Venus eſt deducta marito;
Hoc bibit: ex illo tempore nupta fuit.

37. FORTVNÆ TVRA VIRILI.] Sita huius ædes ad Tiberim: in hac erat ſtatua illa lignea Seruij Tullij. De auctore, ne iterem ſcriptionem, dicam in VI. quarto Idus Iunias, vbi locus ad hæc aptior.

38. MELLA LIQVATA FAVIS.] Forſan his exprimit cocetum antiquorum, de quo Tertullianus libro contra Valentinianos, & Plinius lib. XIX. cap. VIII. *Papaueris*, inquit, *ſatiui tria genera, candidum, cuius ſemen toſtum in ſecundâ menſâ cum melle apud antiquos dabatur.* ex his illud compoſitum. Feſtus: *Cocetum, genus eduliꝫ ex melle & papauere factum.* Sed lac non video: de alio ergo bellario noſter agit.

Supplicibus verbis illam placate: ſub illâ
Et forma, & mores, & bona fama manet.
Roma pudicitiâ 39 proauorum tempore 40 lapſa eſt:
41 Cumæam, veteres, conſuluiſtis anum.
42 Templa iubet Veneri fieri: quibus ordine factis,
Inde Venus 43 verſo nomina corde tenet.
Semper ad Æneadas placido pulcherrima vultu
Reſpice: totque tuas, Diua, tuere nurus.

39. PRO-

39. PROAVORVM TEMPORE.] Anno DCXXXIX. M. Acilio & C. Porcio Coſſ.

40. LAPSA EST.] Infame prodigium præceſſerat, quod ſpurcum euentum vaticinabatur. Iulius Obſequens id refert: *Pompeius Eluius, Eques Romanus, à ludis Romanis cùm in Apuliam reuerteretur, in agro Stellati filia eius equo inſidens fulmine icta, exanimataq́, veſtimento deducto in inguinibus, exertâ linguâ per inferiores locos, vt ignis ad os emicuerit, reſponſum, infamiam virginibus & equeſtri ordini portendi; quia equi ornamenta diſperſa erant. Tres vno tempore Virgines veſtales nobiliſſimæ cum aliquot Equitibus Romanis inceſti pœnas ſubierunt: ædes Veneri Verticordiæ facta.* Ita in exemplaribus corruptiſſimis legitur hic locus; at ſic ſcripſit Iulij vera manus: *Fulmine icta, exanimata cecidit veſtimento deducto ab inguinibus, exertâ linguâ, adeò vt ignis ad os emicuerit.* Deleui *per inferiores locos*; quia haud dubiè videtur gloſſema: prænomen verò Pompeij Eluio an certum, addubito. Oroſius L. Eluium hunc nominat lib. VI. ibi prodigium iſtud fusè narratur: preſsè in hunc modum Plutarchus in Quæſt. Rom. Λέγεται γὰρ Ἐλβίαν τινὰ παρθένον ὀχουμένην ἐφ' ἵππου βληθῆναι κεραυνῷ, καὶ γυμνὸν μὲν εὑρεθῆναι κείμενον τὸν ἵππον, γυμνὴν δὲ αὐτὴν ὡς ἐπίτηδες ἀνῃρημένης τοῦ χιτῶνος ἀπὸ τῶν ἀπορρήτων, ὑποδημάτων δὲ καὶ δακτυλίων καὶ κεκρυφάλου διερριμμένων χωρὶς ἄλλων ἀλλαχόθι, τοῦ δὲ στόματος ἔξω προβεβληκότος τὴν γλῶσσαν.

41. CVMÆAM CONSVLVISTIS ANVM.] Aditi ſunt libri Sibyllini. Conuenit in hoc Plutarchus ibidem, & Valerius Maximus lib. VIII. cap. XV. vbi habes, quæ fuerit electa ad ſacrandum numinis ſimulacrum: *Meritò*, inquit, *virorum commemorationi Sulpitia, Seruij Paterculi filia, Q. Fuluij Flacci vxor, adijcitur: quæ, cùm Senatus, libris Sibyllinis per Decemuiros inſpectis, cenſuiſſet, vt Veneris Verticordiæ ſimulacrum conſecraretur; quo faciliùs virginum mulierumq́, mentes à libidine ad pudicitiam conuerterentur; & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem ſorte ductæ, de ſanctiſſimâ feminâ iudicium facerent, cunctis caſtitate prælata eſt.* Adi, ni tædium, Plinium lib. VII. cap. XXXV.

42. TEMPLA IVBET VENERI FIERI.] Poſita ædes in viâ Salariâ extra portam Collinam regione V. Panuinius, & alij in ſummariâ Vrbis deſcriptione.

43. VERSO NOMINA CORDE TENET.] Dicta Verticordia: hæc Græcis eſt ἀφροδίτης Ἀποστροφία. Pauſanias in Bœoticis: Τρίτην δὲ Ἀποστροφίαν, ἵνα ἐπιθυμίας τε ἀνόμου καὶ ἔργων ἀνοσίων ἀποστρέφῃ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

Dum loquor, èlatæ metuendus acumine caudæ
44 Scorpius 45 in virides præcipitatur aquas.
46 Nox vbi tranſierit, cælumque rubeſcere primò
Cœperit, & tactæ rore querentur aues:
47 Semuſtamque facem vigilatâ nocte viator
Ponet; & ad ſolitum ruſticus ibit opus.
Pleiades incipient humeros releuare paternos:
Quæ ſeptem dici, ſex tamen eſſe ſolent.
Seu quòd in amplexum ſex hinc venere Deorum:
Nam Steropen Marti concubuiſſe ferunt:
Neptuno Halcyonen, & te formoſa Celæno:
Maian, & Electram, Taygetamque Ioui.
Septima mortali Merope tibi, Siſyphe, nupſit:
Pœnitet: 48 & facti ſola pudore latet.

Siue quòd Electra Troiæ ſpectare ruinas
Non tulit, ante oculos oppoſuitque manum.

44. Scorpivs in virides.] Kalendis Aprilis Scorpij occaſus matutinus: idem ſentit Columella.

45. In virides aqvas.] *Viridis* hîc pro cæruleo. hunc pro viride dixit Manilius in Sphærâ Barbaricâ:

Cæruleum foliis viridi quia gramine collem
Conſeret. ——

Confundunt igitur Poëtæ, imò & alij. Plinius de ſmaragdis: *Probatiſſimi ſunt ex his, qui viriditatem puri maris imitantur.* quam Solinus expreſſit, *interuirens glauci & cæruli temperamentum.*

46. Nox vbi transierit.] iv. Nonas Pleiadum occaſus heliacus. Nec aliud quod ſequitur, *humeros releuare paternos*, quàm, cælo decedere. Sagax Criticus vult hæc Naſonis intellgi de ortu matutino; ſed hallucinatur. Vide Petauium, Ieſuitarum decus, in ſuo Vranologio Variarum diſſertationum lib. vii. cap. vi.

47. Semvstamqve facem.] Hanc faciebant ruſtici è pluribus virgulis: quarum faſciculus hodie etiam laternæ pauperum. de his loquitur Varro de Re ruſticâ: *Naturale ſepimentum, quod obſeri ſolet virgultis aut ſpinis, quod habet radices, ac viuæ ſepis, prætereuntis laſciui non metuet facem.* Huius rei æquiparatione vſus alicubi noſter:

Vt facibus ſepes ardent, cùm fortè viator
Vel nimis admouit, vel iam ſub luce reliquit.

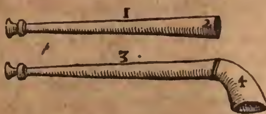
De laternarum vſu antiquiſſimo vide teſtimonia veterum Græcorum citata ab Athenæo lib. xv. cap. xviii.

48. Et facti sola pvdore latet.] Hyginus lib. ii. Poët. Aſtr. *Hæ numero ſeptem dicuntur, ſed nemo ampliùs quàm ſex videre poteſt; cuius cauſſa proditur hæc, quòd de ſeptem ſex cum immortalibus concubuerunt, tres cum Ioue, duæ cum Neptuno, vna cum Marte, reliqua autem Siſyphi vxor demonſtratur.*

49 *Ter ſine perpetuo cælum verſetur in axe,*
Ter iungat Titan, terque reſoluat equos:
Protinus 50 *inflexo Berecynthia tibia cornu*
Flabit; & Idææ feſta parentis erunt.
51 *Ibunt ſemimares,* 52 *& inania tympana tundent:*
Æraque tinnitus ære repulſa dabunt.
Ipſa ſedens molli comitum ceruice feretur
Vrbis per medias exululata vias.
Scena ſonat, lituique vocant: ſpectate Quirites;
Et fora Marte ſuo litigioſa vacent.
Quærere multa libet: ſed me ſonus æris acuti
Terret, & horrendo 53 *lotos adunca ſono.*

49. Ter sine perpetvo.] Pridie Nonas Apriles erant Megaleſia feſta magnæ matris Idææ. Vetus Kalendarium notat hunc diem hiſce litteris, lvd. matris mag. illud Conſtantini Magni, lvdi magalesiaci, & ſequentes vſque ad natalem Diui Seueri. Liuius lib. xxix. *Pertulere Deam pridie Idus Aprilis; isque dies feſtus fuit: populus frequens dona Deæ in Palatium tulit: lectiſterniumque & ludi fuere Megaleſia appellata.* Auſim dicere ſcribendum pro *Idus, Nonas.*

50. INFLEXO CORNV.] De hoc ipſo Athenæus lib. xv. Τὸ κέρας αὐτῷ προσάπτουσιν ἀνάλογον τῷ τῶν σαλπίγγων κώδωνι. & Euſtathius, cùm Phrygiam Thyrrenicæ aſſimilat: Ἔστι Τυρσηνική, ἧς εὑρεταὶ Τυρσηνοί, ὁμοία Φρυγίῳ αὐλῷ, τὸν κώδωνα κεκλασμένον ἔχουσα, λίαν ὀξύφωνος. ſed in Phrygiâ codon iſte ſolùm è cornu annexum, reliquum buxeum, aut oſſeum erat, teſte Polluce: idque in harmoniâ Φρυγιστὶ tantùm erat in ſiniſtrâ tibiâ, non in dextrâ, quæ recta, illa obliqua. Heſychius: Ἐγκεραύλης, ὁ τοῖς Φρυγίοις αὐλῶν. ἔχει γὰρ ὁ ἀριστερὸς προσκείμενον κέρας. Rectæ & ſiniſtræ tibiæ en ſchema:

1. Dextra. 2. Hoc totum ex oſſe, aut buxo. 3. Siniſtra. 4. Codon è cornu adnexum.

51. IBVNT SEMIMARES.] Velut anteambulones: igitur quidam è ſacerdotibus ſtatuam Matris Idææ præibunt, quidam humeris ſuperimpoſitam ferent, neque hi ſolùm; ſed, quod in ſupellectile auguſtâ, ditiſſimum omne lecticam Diuæ præibat. Herodianus lib. primo: Ἦρος ἀρχῇ, ἑκάστου ἔτους, ὡρισμένης ἡμέρας, μητρὶ θεῶν πομπὴν τελοῦσι Ῥωμαῖοι, καὶ πάντα ὅσα παρ' ἑκάστοις πλούτου σύμβολα, κειμήλιά τε βασιλέων, ὕλης τε ἢ τέχνης θαύματα, τῆς θεοῦ προπομπεύει. ἄδειά τε πᾶσι δέδοται ἐξουσία παντοδαπῆς παιδιᾶς. ἕκαστός τε, ὃ βούλεται, σχῆμα ὑποκρίνεται. οὐδ' ἔστιν οὕτω μέγα ἢ ἐξαίρετον ἀξίωμα, ὃ μὴ παντὶ τῷ βουλομένῳ ἀμφιεσθέντι ὑπάρχει παῖξαί τε, καὶ κρύψαι τὴν ἀλήθειαν, ὡς μὴ ῥᾳδίως διαγνῶναι τόν τε ὄντα, καὶ τὸν μιμούμενον. Iſta verò ſi capias de Hilariis, vt Critici volunt, nullo modo huc attexenda: nam illa erant menſe Martio VIII. Kalendas Apriles, ſi Macrobio credimus. Nulla enim memoria huius feſti in Kalendariis antiquis; meminit tamen eiuſdem Flauius Vopiſcus in Aureliano, Georgius Pachymeras in Epiſtolas Dionyſij Areopagitæ, Damaſcius apud Photium in Iſidori vitâ. Sed ſis, exprimam quid ſentiam: Megaleſia, & Hilaria eadem ſuſpicor; & ſic audaculus legerem & expungerem aliqua in Macrobio primo Saturnalium: *Præcipuam autem Solis in his cærimoniis verti rationem hinc etiam poteſt intelligi, quòd ritu eorum* καταβάσει *finitâ, ſimulationeq́; luctus peractâ, celebratur lætitiæ exordium pridie Nonas Aprilis, quo tempore Sol diem longiorem nocte protendit.*

52. ET INANIA TYMPANA TVNDENT.] Inania, quia caua: hinc tympanum vocat Antipater, δινωτὸν ῥείας ὅπλον ὀλυμπιάδος.

53. LOTOS ADVNCA SONO.] Λωτὸς antiquis, pro tibiâ: nam eorum aliquæ è loto arbore. Aliis dicuntur λώτινοι αὐλοί, vt apud Athenæum lib. v. quas ſcribit ab Alexandrinis φώτιγγας nominari.

Da Dea, quàm ſcitè doctas Cybeleïa neptes
Vidit; & has curæ iuſſit adeſſe meæ.
Pandite, mandati memores, Heliconis alumnæ,
Gaudeat aſſiduo cur Dea magna ſono.
Sic ego. ſic Erato: (menſis Cythereïus illi
Ceſſit, quòd teneri nomen amoris habet)
Reddita Saturno ſors hæc erat: Optime Regum
A nato regnis excutiere tuis.

Ille

Ille ſuam, metuens, vt quæque erat edita, prolem
Deuorat; immerſam viſceribuſque tenet.
Sæpè Rhea queſta eſt toties fecunda; nec vmquam
Mater: & indoluit fertilitate ſuâ.
Iupiter ortus erat: pro magno teſte vetuſtas
Creditur; acceptam parce mouere fidem.
[54] *Veſte latens ſaxum cæleſti gutture ſedit:*
Sic genitor fatis decipiendus erat.

54. VESTE LATENS SAXVM.] Lapis hic *abadir* à Grammaticis dictus. ijdem, *Græci*, inquiunt, *βαίτυλον vocant.* Quid verè apud illos ſit bætylon, vide plura apud Damaſcium in vitâ Iſidori, quæ in Photij Bibliothecâ; ex multis tamen hæc nota: Εἶδον, φησι, τὸν βαίτυλον διὰ τοῦ ἀέρος κινούμενον, ποτὲ δὲ ἐν τοῖς ἱματίοις κρυπτόμενον. ni veſte latens explices ἐν σπαργάνοις εἰλημμένον πέτρον.

Ardua iam dudum reſonat [55] *tinnitibus Ide,*
[56] *Tutus vt infanti vagiat ore puer.*
[57] *Pars clypeos manibus,* [58] *galeas pars tundit inanes:*
Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
Res latuit patrem: priſcique imitamina facti
Aera Deæ comites, raucaque terga mouent.
Cymbala pro galeis, pro ſcutis tympana pulſant:
Tibia dat Phrygios, vt dedit antè, modos.
Deſierat. cœpi: Cur huic [59] *genus acre leonum*
Præbent inſolitas ad iuga curua comas?
Deſieram. cœpit: [60] *Feritas mollita per illam*
Creditur; id curru teſtificata ſuo eſt.
At cur turriferâ caput eſt onerata coronâ?
An primis turres vrbibus illa dedit?
Annuit. Vnde venit, dixi, ſua membra ſecandi
Impetus? vt tacui, Pieris orſa loqui.

55. TINNITIBVS IDE.] Quodam armorum ſtrepitu tunc à Curetibus inuento; de quo Diomedes lib. III. *Vel ab Idæis dactylis, quos Curetas ſiue Corybantas Poëtæ appellabant: hi namque in inſulâ Cretâ Iouem cuſtodiendo, ne vagitu ſe paruulus proderet, luſus excogitato genere, clypeolis æneis inter ſe concurrentes, tinnitu æris illiſi, rhythmicâ etiam pedis dactyli compoſitione celauere vocem infantis.* Ridiculus Agathocles Babylonius, qui, ſuis grunnitu Iouem à Saturno liberatum, teſtari non pudet. Μυθολογοῦσιν ἐν Κρήτῃ γενέσθαι τὴν Διὸς τέκνωσιν ἐπὶ τῆς Δίκτης, ἐν ᾗ καὶ ἀπόρρητος γίνεται θυσία. λέγεται γὰρ ὡς ἄρα θηλὴν ὑπέσχεν ὗς. καὶ τῷ σφετέρῳ γρυσμῷ περιοιχνεῦσα τὸν κνυζισμὸν τοῦ βρέφεος ἀνεπαΐστον τοῖς παροῦσιν ἐτίθει. διὸ πάντες τὸ ζῶον τοῦτο περισσεπτὸν ἡγοῦνται, καὶ ὗς φησι τῶν κρεῶν οὐ δαίσαιντο. apud Athenæum lib. IX.

56. TVTVS VT INFANTI.] Hinc in Cretenſi hiſtoriâ apud Geographum lib. X. Οἱ Κουρῆτες Διὸς τροφεῖς λέγονται, καὶ φύλακες, εἰς Κρήτην ἐκ Φρυγίας μεταπεμφθέντες ὑπὸ τῆς Ῥέας.

57. PARS CLYPEOS MANIBVS.] In Lactantio Firmiano lib. primo legitur, *Pars clypeos ſudibus.* ſimilior vero lectio: nam ὑπὸ τῶν ἐγχειριδίων ſonitum in clypeolis excitabant. Dionyſius lib. II. Χορείαν δὲ καὶ κίνησιν ἐνόπλιον καὶ τὸν ἐν ταῖς

ἀσπίσιν

ἀσπίσιν ἀποτελούμενον ὑπὸ τῶν ἐγχειριδίων ψόφον, εἴ τι δεῖ τοῖς ἀρχαίοις τεκμηριοῦσθαι λόγοις, Κούρητες ἦσαν οἱ πρῶτοι καταστησάμενοι. Eadem ferè Lucianus in ſuo de Saltatione.

58. GALEAS PARS TVNDIT INANES.] Ex hoc tempore in huius rei memoriam iſti ἐνόπλιον ὄρχησιν inſtituêre; & primùm, vt vides, in Cretâ: vnde Κρητικὴ nuncupata. Vetus Commentator Sophoclis ad Aiacem: Τῶν δὲ ὀρχήσεων ἡ μὲν Βερεκυνθιακὴ λέγεται, ἡ δὲ Κρητικὴ, ἡ καὶ Πυῤῥίχη. Quæ hæc Pyrricha? eadem cum armatâ illâ Cureticâ. vero verius. Theon, Arati interpres, de Corybantibus: Οἱ δὲ μῦθος βούλεται ταύτας ἀναπτεθραφηκέναι ἐν Κρήτῃ, ὅτι τὴν Πυῤῥίχην, ἥ ἐστιν ἐνόπλιος ὄρχησις, εὑρέσθαι λέγεται· ἣν ὀρχούμενοι οἱ Κορύβαντες, qui iidem cum Curetibus, ἐπὶ ὅλον ἐνιαυτὸν τὸν Δία ἔθρεψαν, λανθάνοντες τὸν Κρόνον. & alij, quos fusè vide in Ioannis Meurſij Orcheſtrâ. Vnum addo, quod addi debet, πρύλιν hanc Κρητικὴν à Callimacho dici Hymno in Iouem, quam ἐνόπλιον Scholiaſtes exponit: inde πρύλιν eamdem faciunt cum Pyrrichâ, quia ἐνόπλιος. Pindari Scholiaſtes: Ἀριστοτέλης δὲ πρῶτον Ἀχιλλέα ἐπὶ τῇ τοῦ Πατρόκλου πυρᾷ τῇ Πυῤῥίχῃ φησὶ κεχρῆσθαι, ἣν παρὰ Κυπρίοις φησὶ πρύλιν λέγεσθαι. Vna ergo & eadem ὄρχησις ἐνόπλιος, πρύλις, Πυῤῥίχη.

59. GENVS ACRE LEONVM.] Lucianus περὶ τῆς Συρίης θεοῦ (hæc eadem cum Rheâ) Σημήια δὲ ἡ θεὸς τὰ πολλὰ ἐς Ῥέην ἀπικνέεται. λέοντες γάρ μιν φέρουσι, καὶ τύμπανον ἔχει, καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πυργοφορέει, ὁκοίην Ῥέην Λυδοὶ ποιέουσι.

60. FERITAS MOLLITA PER ILLAM.] Hinc Hierapoli in ſeptis templi Deæ Syriæ vrſi & leones erant manſueti, qui neminem læderent; vt per hanc mollitam feritatem, ni fallor, docerent. Idem: Ἐν δὲ τῇ αὐλῇ ἄφετοι νέμονται βόες μεγάλοι, καὶ ἵπποι, καὶ αἐτοὶ, καὶ ἄρκτοι, καὶ λέοντες, καὶ ἀνθρώπους οὐδαμὰ σίνονται, ἀλλὰ πάντες ἱροί τέ εἰσι, καὶ χειροήθεις.

61 Phryx puer 62 in ſiluis facie ſpectabilis altis
Turrigeram caſto iunxit amore Deam.
Hunc ſibi ſeruari voluit, ſua templa tueri;
Et dixit: Semper fac puer eſſe velis.
Ille fidem iuſſis dedit; &, Si mentiar, inquit,
Vltima, quâ fallam, ſit Venus illa mihi.
Fallit: 63 & in Nymphâ Sagaritide deſinit eſſe,
Quod fuit; hinc pœnas exigit ira Deæ.
Naïada vulneribus ſuccidit in arbore factis:
Illa perit: fatum Naïados arbor erat.

61. PHRYX PVER.] Facetus eſt Ciophanus, qui hunc putat Æneam, cùm ſit ille Attis Matris Idææ amaſius: fuit ſanè domo Phryx. Vetus ſaxum: ET QVI PHRYGA PLANGITIS ATTIN. & Arnobius lib. primo: *Nônne illum Attin Phrygem abſciſſum, & ſpoliatum viro, magnæ Matris in adytis Deum propitium, Deum ſanctum Gallorum conclamatione vocatis?* Non audio Lucianum; ſed non penitus, qui Attiden Lydum facit. Lydia certè Phrygiæ contermina, ſed nullo modo in Phrygiâ. Plinius lib. v. cap. XXIX. *Lydia autem perfuſa flexuoſis amnis Mæandri recurſibus ſuper Ioniam procedit, Phrygiæ ab exortu ſolis vicina.* at Strabo Cariam, Phrygiam, Myſiam, Lydiam adeò inter ſe concurrentes ſcribit, vt vix diſcerni queant. Sic enim lib. XIII. Τὰ δ᾽ ἑξῆς ἐπὶ τὰ νότια μέρη τοῖς τόποις τούτοις, ἐμπλοκὰς ἔχει μέχρι πρὸς τὸν Ταῦρον, ὥστε καὶ τὰ Φρύγια, καὶ τὰ Λύδια, καὶ τὰ Καρικὰ, καὶ ἔτι τὰ τῶν Μυσῶν, δυσδιάκριτα εἶναι παραπίπτοντα εἰς ἄλληλα. Ex hac confuſione defendi poteſt, qui dixerit Lydos Phryges, & Myſos Lydos, ſiue Phryges. neque id à me ediſcas, ſed ex eodem. En lib. XIV. Οἱ Ποιηταὶ δὲ, μάλιστα οἱ Τρα-

γικοὶ, συγχέοντες τὰ ἔθνη, καθάπερ τοὺς Τρῶας, καὶ τοὺς Μυσοὺς, καὶ τοὺς Λυδοὺς, Φρύγας προσαγορεύουσιν. Luciani locus hic: Ἄττης δὲ γένος Λυδὸς μὲν ἦν, πρῶτος δὲ τὰ ὄργια τὰ ἐς Ῥέην ἐδιδάξατο· καὶ τὰ Φρύγες καὶ Λυδοὶ καὶ Σαμόθρακες ἐπιτελέουσι. Scripſerunt & alij Græci cum ι, vt Dio Caſſius: Ἐκιθαρῴδησέ τε Ἄττιν τινὰ, ἢ Βάκχας. ſed Laconicâ Ortographiâ. Heſychius: Ἄττης, τὸν λέγουσιν Ἄττιν οἱ Λάκωνες.

62. IN SILVIS] Nam paſtor, & agreſtis. Arnobius lib. IV. de Saltatione quâ Cybele repræſentabatur: *Saltatur, & magna ſacris comta cum infulis mater, & contra decus ætatis, illa Peſſinuntia Dindymene in bubulci vnius amplexu libidinosâ fingitur appetitione geſtire.* & de eâdem Tertullianus in Apologetico cap. XV. *Sed & hiſtrionum litteræ omnem fœditatem eorum deſignant: luget Sol filium iactatum de cælo, lætantibus vobis; & Cybele paſtorem ſuſpirat faſtidioſum, non erubeſcentibus vobis.*

63. ET IN NYMPHA SAGARITIDE.] Finxit huius nominis Naiadem à Sagaro Phrygiæ flumine. Plinius: *Sagaris fluuius ex inclytis oritur in Phrygiâ; accipit vaſtos amnes, inter quos Tembrogium, & Gallum.* Idem *Sangarius* à pleriſque dictus: & cui non ex Græcis Σαγγάριος? Sunt in eis qui ſcribant Σαγάριος, imò Σάγαρος: à quo fortè noſtrum *Sagaris*. Huius ſcripturæ Myrleanum auctorem facit Apollonij interpres: Σαγγάριος ποταμὸς Φρυγίας· ὁ δὲ Μυρλεανὸς Σάγαριν λέγεσθαι φησί.

Hic furit: &, credens thalami procumbere tectum,
Effugit; & curſu Dindyma ſumma petit.
Et modò tolle faces, [64] remoue modò verbera, clamat:
Sæpè Palæſtinas iurat adeſſe Deas.
Ille etiam ſaxo corpus laniauit acuto:
Longaque in immundo puluere tracta coma eſt.
Voxque fuit; Merui, meritas do ſanguine pœnas:
Ah pereant partes, quæ nocuere mihi!
Ah pereant, dicebat adhuc: onus inguinis aufert:
Nullaque ſunt ſubitò [65] ſigna relicta viri.
Venit in exemplum furor hic: molleſque miniſtri
Cædunt [66] iactatis vilia membra comis.
Talibus Aoniæ facundâ voce Camœnæ
Reddita quæſiti cauſſa furoris erat.

64. REMOVE MODO VERBERA.] Ex his fortaſſis poſteà mos ille manſit verberandi Cybeles miniſtros, ſi deliquiſſent in ſacris. vltimum eruo ex Plutarcho aduerſus Colotem: Ἀλλ' οὐκ ἐλεύθερος οὗτός ἐστιν ὦ Μητρόδωρ', ἀλλ' ἀνελεύθερος καὶ ἀνάγωγος, καὶ οὐδὲ μάστιγος ἐλευθέρας δεόμενος, ἀλλὰ τῆς ἀστραγαλωτῆς ἐκείνης ᾗ τοὺς Γάλλους πλημμελοῦντας ἐν τοῖς μητρῴοις κολάζουσιν.

65. SIGNA RELICTA VIRI.] Non ſolùm in corpore, ſed etiam nulla in cultu. Lucianus περὶ τῆς Συρίης θεοῦ: Ὡς γάρ μιν ἡ Ῥέη ἔταμε, βίου μὲν ἀνδρηΐου ἀπεπαύσατο, μορφὴν δὲ θηλέην ἠμείψατο, καὶ ἐσθῆτα γυναικηΐην ἐνεδύσατο. ad huius imitationem Hierapoli quotannis veris initio ſe caſtrabant, & muliebri veſtitu in poſterum incedebant. Idem: Ἐν ταύτῃσι τῇσι ἡμέρῃσι καὶ Γάλλοι γίγνονται, ἐπεὰν γὰρ οἱ ἄλλοι αὐλέωσί τε, καὶ ὄργια ποιέωνται, ἐς πολλοὺς ἤδη ἡ μανίη ἀπικνέεται· καὶ πολλοὶ οἱ ἐς θέην ἀπικόμενοι, μετὰ δὲ, τοιάδε ἔπρηξαν. καταλέξω δὲ καὶ τὰ ποιέουσι· ὁ νεηνίης, ὅτῳ τάδε ἀποκέεται, ῥίψας τὰ εἵματα, μεγάλῃ βοῇ ἐς μέσον ἔρχεται, καὶ ξίφος ἀναιρέεται· τὰ δὲ πολλὰ ἔτεα, ἐμοὶ δοκέει, διὰ τοῦτο ἕστηκε. λαβὼν δὲ αὐτίκα, τάμνει ἑωυτὸν θέει τε διὰ τῆς πόλιος, καὶ τῇσι χερσὶ φέρει, τὰ ἔταμε. ἐς ὁκοίην δὲ οἰκίην τάδε ἀπορρίψει, ἐκ ταύτης ἐσθῆτά τε θηλέην, καὶ κόσμον τὸν γυναικήιον λαμβάνει.

66. IACTA-

66. Iactatis comis.] Capitis iactatio peculiare Gallis. In ſacris plura obuia exempla; ſed ſatis hoc vnum Lampridij de Elagabalo: *Iactauit autem caput inter præciſos fanaticos, & genitalia ſibi deuinxit, & omnia fecit quæ Galli facere ſolent.* ob id illi comam alucre: & idem Gallus, & Capillatus à matre magnâ; cuius nominis in hoc lapide memoria:

DIS M
L. VETTIO SYNTROPHO
RELIGIOSO
A MATRE MAGNA
CAPILLATO
VETTIA AMOR
DE SVO FECIT
POSTERISQVE EORVM.

Hoc quoque dux operis moneas, precor, vnde petita
Venerit: an noſtrâ ſemper in Vrbe fuit?
[67] *Dindymon, & Cybelen,* [68] *& amœnam fontibus Iden*
Semper, & [69] *Iliacas mater amauit opes.*
Cùm Troiam Æneas Italos portaret in agros,
Eſt Dea ſacriferas penè ſecuta rates.
Sed nondum fatis Latio ſua numina poſci
Senſerat: aſſuetis ſubſtiteratque locis.
Pòſt, vbi Roma potens opibus [70] *iam ſæcula quinque*
Vidit, & è domito ſuſtulit orbe caput;
Carminis Euboïci [71] *fatalia verba ſacerdos*
[72] *Inſpicit: inſpectum tale fuiſſe ferunt.*
[73] *Mater abeſt; matrem iubeo, Romane, requiras:*
Cùm veniet, caſtâ eſt accipienda manu.
Obſcuræ ſortis patres ambagibus errant:
Quæve parens abſit, quóve petenda loco.

67. Dindymon.] Apollonij Scholiaſtes: Δίνδυμον ὄρος Κυζίκου ἱερὸν τῆς Ῥέας. in eo enim & templum habuit. Ammianus lib. XXII. *Reſpergit ex eo latere Cyzicum, & Dindyma, religioſa matris* (excidit *ob*) *magna delubra.* at Dindymæum ab Argonautis ſacratum. Strabo lib. XII. Ὑπέρκειται δὲ ἄλλο Δίνδυμον μονοφυὲς, ἱερὸν ἔχον τῆς Δινδυμήνης μητρὸς τῶν θεῶν, ἵδρυμα τῶν Ἀργοναυτῶν.

68. Et amoenam fontibvs Iden.] Vide apud eumdem dè eadem re Demetrij teſtimonium lib. XIII.

69. Iliacas opes.] Nam omnis Phrygia illi ſacra: Ilium in Troade, Troas in Phrygiâ minore. Stephanus: Ἴλιον πόλις Τρωάδος. Ptolemæus: Φρυγίας δὲ μικρᾶς ἤτοι Τρωάδος μεσόγειος Ἴλιον, Φρυγίας δὲ τῆς μεγάλης Δάγυτα. Minor ergo & magna Phrygia apud veteres: recentiores magnam diuiſerunt in primam, & ſalutarem, Troadi minoris nomine relicto; vt patet ex multis, & veteri notitiâ Romanarum prouinciarum in Aſiaticis.

70. Iam sæcvla qvinqve.] Et inſuper annos XLVIII.

71. Fatalia verba sacerdos Inspicit.] Curæ fuit hoc per id tempus Decemuiris. Inuenies Duumuiros inſpexiſſe libros Sibyllinos, inuenies XV. viros;

ros; ſed Duumuiri antiquiores Decemuiris: vnde colligas, paullatim auctum hoc ſacerdotium. Præ manibus ſunt teſtes: ſed abſtineo, ne repetam toties à Criticis prædicta.

72. INSPICIT.] Cauſſam inſpectionis Appianus ſuggerit in Annibalicis: Γιγνομένων ἐν Ῥώμῃ σημείων ἐκ Διὸς φοβερῶν, οἱ μὲν τὰ Σιβύλλεια ἐπισκεπτόμενοι δέκα ἄνδρες, ἔφασαν ἐξ οὐρανοῦ τι ἐς Πεσινοῦντα τῆς Φρυγίας, ἔνθα σέβουσι οἱ Φρύγες θεῶν μητέρα, πεσεῖσθαι τῶν δὲ τῶν ἡμερῶν, καὶ δεῖν αὐτὸ ἐς τὴν Ῥώμην ἐνεχθῆναι· μετ' οὐ πολὺ δὲ πεσεῖν, τε προσηγγέλθη καὶ ἐς Ῥώμην ἐκομίσθη τὸ βρέτας· καὶ τὴν ἡμέραν ἑορτάζουσι.

73. MATER ABEST.] Μήτηρ paſſim apud Græcos eſt Cybeles, non addito τῶν θεῶν. Pindarus:

Σοὶ μὲν καταρχαὶ μᾶτερ, πάρα
Μεγάλοι ῥόμβοι κυμβάλων.

Vnde ſimpliciter Μητρῷον Athenis erat ædes Matris Idææ; de quâ Pollux: Ἐλέγετο δέ τι καὶ Μητρῷον Ἀθήνησι τὸ τῆς Φρυγίας θεᾶς ἱερόν. & Moſchopulus: Μητρῷον παρ' Ἀθηναίοις, τὸ τῇ μητρὶ τῶν παρ' αὐτοῖς θεῶν ἀνειμένον.

[74] Conſulitur Pæan: Diuûmque accerſite matrem,
Inquit; in Idæo eſt inuenienda iugo.
[75] Mittuntur Proceres. Phrygiæ tunc ſceptra [76] tenebat
Attalus: Auſoniis [77] rem negat ille viris.
Mira canam. Longo tremuit cum murmure tellus:
Et ſic eſt adytis Diua locuta ſuis:
Ipſa peti volui, nec ſit mora: mitte volentem:
Dignus Roma locus, quò Deus omnis eat.
Ille ſoni terrore pauens, Proficiſcere, dixit:
Noſtra eris: [78] in Phrygios Roma refertur auos.
Protinus innumeræ cædunt pineta ſecures
Illa, quibus fugiens Phryx pius vſus erat.
Mille manus coëunt: [79] & picta coloribus vſtis
Cæleſtem matrem concaua puppis habet.

74. CONSVLITVR PÆAN.] Mutauit rerum ordinem: nam priùs miſſi Legati, poſteà Oraculum conſultum. Liuius lib. XXIX. *Legati Aſiam petentes protinus Delphos cùm exſcendiſſent, Oraculum adierunt, conſulentes, ad quod negotium domo miſſi eſſent, perficiendi eius quam ſibi ſpem Populoq; Romano portenderent: reſponſum eſſe ferunt, per Attalum Regem compotes eius fore quod peterent.*

75. MITTVNTVR PROCERES.] Ex his vnus M. Valerius Læuinus, qui bis Conſul fuerat, ac res in Græciâ geſſerat; alter M. Cæcilius Metellus Prætorius: additus Sulpitius Galba Ædilitius; duo Quæſtorij, C. Tremelius Flaccus, & M. Valerius Falco.

76. TENEBAT ATTALVS.] Sed ille (nam plures Aſiæ Reges Attali) qui Romanos in bello Galatenſi contra Philippum iuuit. Liuius lib. XXXIX. & Strabo lib. XIII. Ἐκ δὲ Ἀττάλου καὶ Ἀντιοχίδος τῆς Ἀχαιοῦ γεγονὼς Ἄτταλος διεδέξατο τὴν ἀρχήν, καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς πρῶτος, νικήσας Γαλάτας μάχῃ μεγάλῃ. Οὗτος δὲ καὶ Ῥωμαίοις κατέστη φίλος, καὶ συνεπολέμησε πρὸς Φίλιππον μετὰ τοῦ Ῥοδίων ναυτικοῦ· γηραιὸς δὲ ἐτελεύτησε βασιλεύσας ἔτη τρία καὶ τετταράκοντα. ſed alter lib. XXXIII. addit in regno alium: *Attalus Rex*, inquit, *æger Thebis Pergamum aduectus moritur altero & ſeptuageſimo anno, cùm quattuor & quadraginta annos regnaſſet.* & poſt pauca, quæ profero, quia me indigent: *Victis deinde prælio vno Gallis*

(fœdum

(fœdum mendum: ſcribo non vno pollice ſed vtrâque manu, *Galatis*) *quæ tunc gens recenti aduentu terribilior Aſiæ erat, regium aſciuit nomen: cuius magnitudo ſemper animum æquauit, ſumma iuſtitia eos rexit, vnicam fidem ſociis præſtitit, vxorem ac liberos duos ſuperſtites habuit.* Malim quattuor, quos ſic nominat Strabo, Eumenem, Attalum, Philetœrum, Athenæum.

77. REM NEGAT ILLE VIRIS.] Ah, mi Naſo, parum φιλαλήθης: clamat id falſum hiſtoria. *Is Legatos*, inquit Liuius, *comiter acceptos Peſſinuntem in Phrygiam deduxit; ſacrumq; iis lapidem, quem matrem Deûm eſſe dicebant, tradidit.*

78. IN PHRYGIOS AVOS.] Herodianus libro primo de Cybeles ſimulacro: Ἔτυχον δὲ ῥᾳδίως, συγγένειαν προβαλλόμενοι, καὶ τὴν ἀπ' Αἰνείου τοῦ Φρυγὸς εἰς αὐτοὺς διαδοχὴν καταλέγοντες. ob hanc fortè conſanguinitatem vltimus Attalus cognomento Philometor, nullo relicto ex ſuis ſuperſtite, heredes nominauit Romanos. Strabo lib. XIII. Βασιλεύσας δὲ οὗτος ἔτη πέντε, καὶ κληθεὶς Φιλομήτωρ, ἐτελεύτα νόσῳ τὸν βίον· κατέλιπε δὲ κληρονόμους Ῥωμαίους· οἱ δ' ἐπαρχίαν ἀπέδειξαν τὴν χώραν, Ἀσίαν προσαγορεύσαντες ὁμώνυμον τῇ ἠπείρῳ.

79. ET PICTA COLORIBVS VSTIS.] Huc ſpectant Plinij illa: *Tertium genus acceſſit, reſolutis igni ceris, penicillo vtendi: quæ pictura in nauibus nec ſole, nec ſale nec ventis corrumpitur.*

Illa ſui per aquas fertur tutiſſima nati;
Longáque Phryxeæ ſtagna ſororis adit.
[80] *Rhœteumque capax Sigeaque littora tranſit,*
[81] *Et Tenedum, & veteres Eetionis opes.*
Cyclades excipiunt, [82] *Leſbo poſt terga relictâ:*
Quáque Caryſteis frangitur vnda vadis.
Tranſit & Icarium; laxas vbi perdidit alas
Icarus, & vaſtæ nomina fecit aquæ.
Tunc læuâ Creten, dextrâ Pelopeïdas vndas
Deſerit, & Veneri ſacra Cythera petit.
Hinc mare Trinacrium, candens vbi tingere ferrum
Brontes & Steropes Æmonidesque ſolent;
Æquoráque Afra legit: Sardoáque Regna ſiniſtris
Reſpicit à remis, Auſoniamque tenet.

80. RHOETEVMQVE CAPAX SIGEAQVE LITTORA.] Vtroſque illos ἀγκῶνας, qui in mare protenduntur; de quibus ita Strabo lib. XIII. Ἀπὸ δὲ τῶν κατὰ τόπους Ἰδαίας ὀρεινῆς, δύο φησὶν ἀγκῶνας ἐκτείνεσθαι πρὸς θάλατταν, τὸν μὲν ἐπὶ Ῥοιτείου, τὸν δὲ Σιγείου, ποιοῦντας ἐξ ἀμφοῖν γραμμὴν ἡμικυκλιώδη· τελευτᾶν δ' ἐν τῷ πεδίῳ, τοσοῦτον ἀπέχοντας τῆς θαλάττης ὅσον τὸ νῦν Ἴλιον. His conuallibus certè nomen inditum ab iiſdemmet vrbibus Sigeo & Rhœteo ibidem ſitis: ab vnâ ad aliam ſpatium interat LX. ſtadiorum, ſi eiuſdem vulgatis fides aliqua. Ἔστι δὲ τὸ μῆκος τῆς παραλίας ταύτης, ἀπὸ τοῦ Ῥοιτείου μέχρι Σιγείου, καὶ τοῦ Ἀχιλλέως μνήματος εὐθυπλοοῦντι ἑξήκοντα σταδίων. nam alij habent ἑπτὰ, alij ἑβδομήκοντα. Notandum Herculè diſcrimen. Sed hæc per viam dicta ſint; & iſta, in oppoſito cornu fuiſſe tumulum Aiacis, vt Achillis in Sigeo: quod nuper in Strabone vidiſti. Idem: Εἶτα Ῥοίτειον πόλις ἐπὶ λόφῳ κειμένη, καὶ τῷ Ῥοιτείῳ συνεχὴς ἠϊὼν ἀλιτενὴς Αἰάντειον, ἐφ' ᾗ μνῆμα καὶ ἱερὸν Αἴαντος, καὶ ἀνδριάς. ὃν ἄραντες Ἀντωνίου κομισθέντα εἰς Αἴγυπτον, ἀπέδωκε τοῖς Ῥοιτειεῦσι πάλιν, καθάπερ καὶ ἄλλοις ὁ Σεβαστὸς Καίσαρ.

81. ET TENEDVM.] Hæc iacet extra Helleſpontum oppoſita Sigeo littori. Strabo eodem libro: Ἔστι δ' ἡ μετὰ τὴν Σιγειάδα ἄκραν καὶ τὸ Ἀχίλλειον ἡ Τενεδίων περαία

τὸ Ἀχαιὸν, καὶ αὕτη ἡ Τένεδος, οὐ πλείους τῶν τετταράκοντα σταδίων διέχουσα τῆς ἠπείρου. & Plinius: *Extra Helleſpontum aduerſa Sigeo littori adiacet Tenedus, Leucophrys dicta, & Phœnice, & Lyrneſſos.* addo ex Geographo etiam *Calydnam:* Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν Τένεδον Καλύδναν τινὲς εἶπον, ἄλλοι δὲ Λευκόφρυν.

82. LESBO POST TERGA RELICTA.] Illis ſcilicet inſulis, ex his vna Leſbos, quæ ſitæ ſunt ante Cariam, Ioniam, Æolidem, vſque ad Troaden: item illis, quæ ante Græciam vſque ad Macedoniam & confinem Thraciam; Eubœâ, in quâ vrbs Caryſtus, Scyro, Peparetho, Lemno, Thaſo, Imbro, & aliis.

[83] Oſtia contigerat, quà ſe Tiberinus in altum
Diuidit, & campo liberiore natat.
Omnis eques, mixtâque grauis cum plebe ſenatus
Obuius ad Tuſci fluminis ora venit.
Procedunt pariter matres, natique, virique,
Quæque colunt ſanctos virginitate focos.
Sedula fune viri contento brachia laſſant:
Vix ſubit aduerſas hoſpita nauis aquas.
Sicca diu fuerat tellus: ſitis vſſerat herbas:
Sedit [84] limoſo preſſa carina vado.
Quiſquis adeſt operi, pluſquam pro parte laborat;
Adiuuat & fortes voce ſonante manus.
Illa, velut medio ſtabilis ſedet inſula ponto:
Attoniti monſtro ſtantque pauentque viri.

83. OSTIA CONTIGERAT.] In corruptis legitur, *Hoſtia:* non tamen carent aſſeclâ; ſed hic bonus Marſus. Liuius: *Poſtquam nauis ad oſtium amnis Tiberini acceſſiſſet.*

84. LIMOSO VADO.] Naſo tribuit ſiccitati, quod Hiſtorici defectui oſtij Tiberini. Huc omnino adſcribendus Strabonis locus: Ὤστια, inquit lib. v. πόλις ἀλίμενος διὰ τὴν πρόσχωσιν, ἣν ὁ Τίβερις παρασκευάζει, πληρούμενος ἐκ πολλῶν ποταμῶν· παρακινδύνως μὲν οὖν ὁρμίζονται μετέωρα ἐν τῷ σάλῳ τὰ ναυκλήρια.

Claudia Quinta genus Clauſo [85] referebat ab alto:
Nec facies impar nobilitate fuit.
Caſta quidem, ſed non eſt credita: [86] rumor iniquus
Læſerat, & falſi criminis acta rea eſt.
Cultus, [87] & ornatis variè [88] prodiſſe capillis
Obfuit; ad rigidos linguaque promta ſonos.
Conſcia mens recti famæ mendacia ridet:
Sed nos in vitium credula turba ſumus.
Hæc vbi caſtarum proceſſit ab agmine matrum,
Et manibus puram fluminis hauſit aquam;
Ter caput irrorat, ter tollit ad æthera palmas.
Quicumque adſpiciunt, mente carere putant.
Summiſſoque genu, vultus in imagine Diuæ
[89] Fixit, & hos dixit crine iacente ſonos:
Supplicis alma tuæ, genitrix fecunda Deorum,
Accipe ſub certâ conditione preces.

Caſta

Caſta negor: ſi tu damnas, meruiſſe fatebor.
Morte luam pœnas iudice victa Deá.
Sed ſi crimen abeſt, tu noſtræ pignora vitæ
Re dabis, & caſtas caſta ſequere manus.
Dixit, & exiguo funem conamine traxit:
(Mira, ſed in ſcenâ teſtificata loquor)
Mota Dea eſt: ſequiturque ducem, laudatque ſequendo.
Index lætitiæ fertur ad aſtra ſonus.

85. REFEREBAT AB ALTO.] Hæc vulgaris editio: fortè legendum, *ab Attâ.* Claudius ille princeps Patritiæ huius familiæ recèns à Sabinis Atta Clauſus appellatus, priuſquam Appius Claudius diceretur. Liuius lib. III. *Atta Clauſus, cui poſteà Appio Claudio nomen fuit.* & Tacitus Annali XII. *Adnotabunt periti, nullam ante hanc adoptionem inter Patritios Claudios reperiri, eòsq. ab Attâ Clauſo continuos durauiſſe.* Caue aliter legas: eſt ſpectatæ fidei codicis, cui adhærent magni nominis viri.

86. RVMOR INIQVVS.] Fama non æqua.

87. ET ORNATIS.] Calamiſtris inuſtis: hoc eſt, *ornatus capillus*; item gemmis diſtinctus: inde *ornatrix mulier.*

88. PRODISSE CAPILLIS.] Vetus codex, *fudiſſe capillos.*

89. FIXIT, ET HOS DIXIT.] Amplector ſcriptum, *Figit, & hos edit.*

Fluminis ad flexum veniunt: Tiberina priores
Atria dixerunt, vnde ſiniſter abit.
Nox aderat, querno [90] religant in ſtipite funem;
Dantque leui ſomno corpora functa cibo.
Lux erat, & querno ſoluunt à ſtipite funem;
Antè tamen poſito tura dedere foco.
Antè coronarunt puppim, & ſine labe iuuencam
Mactarunt, operum coniugijque rudem.
Eſt locus, in Tiberim quà lubricus influit Almo,
Et magno nomen perdit in amne minor;
Illic [91] purpureâ canus cum veſte ſacerdos
Almonis [92] dominam ſacraque lauit aquis.
[93] Exululant comites, furioſaque tibia flatur;
Et feriunt molles [94] taurea terga manus.

90. RELIGANT IN STIPITE FVNEM.] Hoc veteres; & ex iſtis Attius Phœniſſis, ſi benè memini, dixit, *ſuppare copulas.*

91. PVRPVREA CANVS CVM VESTE SACERDOS.] Haud dubiè hic ἀρχιερεὺς, qui noſtris proprio nomine *Archigallus*; de quo mentio in hoc ſaxo, CAIVS CAMERIVS CRESCENS ARCHIGALLVS MATRIS DEVM MAGNÆ IDÆÆ ET ATTIS. Sed quare purpurea illi veſtis in hoc ſacrificio? an quia bacchantibus, quorum hic vnus, aſſolitum ἐν πορφυρᾷ ἐσθῆτι incedere? vt notiſſimum vel pueris: an quòd vni Archigallo huiuſmodi color in vſu? vt Hierapoli obſeruatum in ſacrificiis Deæ Syriæ. Si coniectura ſedet, en teſtem Lucianum: Ἐσθὴς δὲ αὐτέοισι πᾶσα λευκή, καὶ πῖλον ἐπὶ τῇ κεφαλῇ ἔχουσι. ἀρχιερεὺς δὲ ἄλλος ἑκάστου ἔτεος ἐπιγίγνεται, πορφυρέην δὲ μοῦνος οὗτος φορέει, καὶ τιάρῃ χρυσέῃ ἀναδέεται. ἔστι δὲ καὶ ἄλλο πλῆθος ἀνθρώπων ἱρῶν, αὐλητέων τε καὶ συριστέων καὶ Γάλλων, καὶ γυναῖκες ἐπιμανέες τε

καὶ

καὶ φρενοβλαβεῖς. Reliquis ergo Gallis, vt vides, alba erat veſtis, ſed in eâ vrbe: nam Peſſinunte verſicoloriam geſtabant; vt de Battace illo Phryge, matris Idææ ſacerdote, teſtantur Excerpta Diodori Siculi ex lib. XXXVI. Eclogâ II. & Romæ, præter Archigallum, opinor, eiuſdem Diuæ miniſtri, auctore Dionyſio libro primo.

92. DOMINAM SACRAQVE LAVIT AQVIS.] Domina, & ſacra, nihil aliud quàm paruus lapis, vt didiciſti è Liuio: & hunc facit Arnobius coloris furui, atque atri, angulis prominentibus inæqualem; vnde magnes verè creditus. Prudentius:

Lapis nigellus euehendus eſſedo,
Muliebris oris cluſus argento ſedet:
Quem dum ad lauacrum praeundo ducitis,
Pedes remotis atterentes calceis,
Almonis vſque peruenitis riuulum.

Cauſſam lotionis non video: ſcio quotannis poſteà repetitam; ſcio ſimile quid apud Argiuos factitatum cum ſimulacro Mineruæ. Callimachi interpres in Hymnum, qui λουτρὰ Παλλάδος inſcribitur: Ἔθος δέ φησί, ἔν τινι ἡμέρᾳ ὡρισμένῃ τὰς ἀργείας γυναῖκας λαμβάνειν τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ τὸ Διομήδους, καὶ ἄγειν ἐπὶ τὸν Ἴναχον, κἀκεῖ ἐπιλούειν.

93. EXVLVLANT COMITES.] In vlulationibus hæ voces illis frequentes, εὐα, σαβοῖ, ὕης, ἄττης, καὶ ἄττης ὕης.

94. TAVREA TERGA MANVS.] De tympano Antipater:

—— Ἀήθεα γὰρ τότε βύρσης
Ταυρείου κενεὸν δοῦπον ἔδεισε λέων.

Aſinum etiam ad tympanum excoriarunt Galli apud Phædrum.

Claudia præcedit læto celeberrima vultu:
Credita vix tandem teſte pudica Deâ eſt.
Ipſa ſedens plauſtro portâ eſt inuecta Capenâ:
Sparguntur iunctæ flore recente boues.
Naſica accepit: templi non perſtitit auctor:
95 Auguſtus nunc eſt, 96 antè Metellus erat.

95. AVGVSTVS NVNC EST.] Hoc ipſemet mihi ſuggerit in ſuo monumento Ancyrano: ÆDEM IVVENTATIS ÆDEM MATRIS MAG DEIAE IN PALACIO FECI.

96. ANTE METELLVS ERAT.] Sed hic & Auguſtus templi refectores. Primi ex S. C. erexere è fundamentis M. Liuius, & C. Claudius, Cenſores. Lege Patauinum lib. XXXVI.

Subſtitit hîc Erato: mora fit, dum cetera quæro:
Dic, inquam, 97 paruâ cur ſtipe quærat opes?
Contulit æs populus, de quo delubra Metellus
Fecit, ait: dandæ mos ſtipis inde manet.
98 Cur vicibus factis ineant conuiuia, quæro,
Tum magis, indictas concelebrentque dapes?
Quòd benè mutarit ſedem Berecynthia, dixit,
Captant mutatis ſedibus omen idem.

97. PARVA CVR STIPE.] Hanc *exiguam* dixit in libris Ponticis:

Ante Deûm Matrem cornu tibicen adunco
Cùm canit, exiguæ quis ſtipis æra neget?

Hanc vicatim colligebant Phrygij generis vir & mulier per eos dies quibus Diua

Diua per vrbem ferebatur. Dionyſius lib. II. Ἱερῶνται δὲ αὐτῆς ἀνὴρ Φρὺξ, καὶ γυνὴ Φρυγία· καὶ περιάγουσιν ἀνὰ τὴν πόλιν οὗτοι μητραγυρτοῦντες, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος, τύπους τε περικείμενοι τοῖς στήθεσι, καὶ καταυλούμενοι πρὸς τῶν ἑπομένων τὰ μητρῷα μέλη, καὶ τύμπανα κροτοῦντες. Non audio codices, in quibus μηναγυρτοῦντες: nam erogatio illa ſemel annua fuit, non menſtrua. Μητραγυρτεῖν, inquit Euſtathius eſſe, τὸ μετὰ τυμπάνων καὶ τινῶν τοιούτων περιϊέναι, καὶ ἐπὶ τῇ μητρὶ ἀγείρειν τροφάς. Inde Μητραγύρται, qui ſtipem cogebant Matri Deorum cum tabellâ, vt ait Comicus ἐν Ἡνιόχῳ. His mendicantibus ſolitus olim dicere Antiſthenes, Οὐ τρέφω τὴν μητέρα τῶν θεῶν, ἣν οἱ θεοὶ τρέφουσιν, teſte Clemente Alexandrino in Protreptico. Obſeruandum tamen, huiuſmodi munus numquam vt ciuis Romanus exerceret Senatum permiſiſſe. Auctor idem Dionyſius: Ῥωμαίων δὲ τῶν αὐθιγενῶν οὔτε μητραγυρτῶν τις, οὔτε καταυλούμενος πορεύεται διὰ τῆς πόλεως, ποικίλην ἐνδεδυκὼς στολὴν, οὔτε ὀργιάζων τὴν θεὸν τοῖς Φρυγίοις ὀργιασμοῖς, κατὰ νόμον ἢ ψήφισμα βουλῆς. Extera hæc & inſana ſacra reſpuit ſemper vrbica grauitas.

98. CVR VICIBVS FACTIS INEANT CONVIVIA.] Rationem paullò pòſt reddit, quòd ipſa Dea ſedem benè mutarit ex Phrygiâ in auguſtius domicilium: inde viciſſim hoc tempore inibant Romani conuiuia, quod priſco verbo dictum *mutitare*. Vnde quæſtio illa apud A. Gellium lib. XVIII. cap. II. *Quam ob cauſſam Patritij Megalenſibus mutitare ſoliti ſint, plebs Cerealibus?* De hoc more ſuſpicor audiendus Cicero in Catone Maiore: *Primùm ſemper habui ſodales. Sodalitates autem me Quæſtore conſtitutæ ſunt ſacris Idæis Magnæ Matris acceptis: epulabar igitur cum ſodalibus omnino modicè.* Sacra accipere, & μυεῖσθαι, idem, ſiue ἐποπτεύειν: licet diſtinguat vetus interpres Ariſtophanis in Ranis: Οἱ δὲ τὰ μυστήρια παραλαμβάνοντες, μύσται καλοῦνται. οἱ δὲ παραλαβόντες αὐτὰ, τοῦ αὖθις ἐνιαυτοῦ ἱερουργοῦσι τὰ μυστήρια καὶ ἐποπτεύουσι.

Inſtiteram, quare primi Megaleſia ludi
Vrbe forent noſtrâ: cùm Dea (ſenſit enim)
[99] *Illa Deos, inquit, peperit; ceſſere parenti,*
Principiumque dati mater honoris habet.
Cur igitur Gallos, [100] *qui ſe excidêre, vocamus,*
Cùm tantum à Phrygiâ Gallica diſtet humus?
Inter, ait, viridem Cybelen, [101] *altaſque Celænas,*
Amnis it inſanâ, nomine Gallus, aquâ.
Qui bibit inde, furit: procul hinc diſcedite, quis eſt
Cura bonæ mentis. qui bibit inde, furit.

99. ILLA DEOS.] En cauſſam.

100. QVI SE EXCIDERE, VOCAMVS.] A Gallo Phrygiæ flumine: auctor Stephanus, & Herodianus libro primo: Ἐν δὲ τῷ προειρημένῳ Πεσσινοῦντι, πάλαι μὲν Φρύγες ὠργίαζον ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γάλλῳ παραρρέοντι, ἀφ' οὗ τὴν ἐπωνυμίαν φέρουσιν οἱ τῇ θεῷ τομίαι ἱερώμενοι. Hos verè domo Gallos credidit Hieronymus, quos, in pœnam ab illis olim expugnatæ vrbis, Romani euirarent. Verba ſunt in cap. IV. Oſee, ſed hallucinatur.

101. ALTASQVE CELÆNAS.] Et mons & vrbs vetus in eodem ſita eſt huius nominis. Strabo lib. XII. de Mæandro: Ἄρχεται δὲ ἀπὸ Κελαινῶν λόφου τινὸς, ἐν ᾧ πόλις ἦν ὁμώνυμος τοῦ λόφου. Dixi *vetus*; nam deſiit, ciueſque in Apamæam nouam vrbem tranſlati, haud procul à veteribus Celænis: cuius migrationis auctor olim fuit Antiochus Soter.

Non pudet [102] *herboſum, dixi, poſuiſſe moretum*
In Dominæ menſis? an ſua cauſſa ſubeſt?

Z *Lacte*

Lacte mero veteres vſi narrantur, & herbis;
Sponte ſuâ ſi quas terra ferebat, ait.
Candidus elixæ miſcetur caſeus herbæ;
Cognoſcat [103] *primos vt Dea priſca cibos.*

102. Herbosvm moretvm.] Græci vocant μυσωτόν. Callimachi fragmentum: Ἣν ἐτρίψαντο μυσωτόν. quod ita ſupplet Ioſephus Scaliger in Notis ad appendicem Maronis:

Τοὺς χλωρὴν ἐγκάπτειν, ἣν ἐτρίψαντο μυσωτόν.

Omne tritum ferè *moretum* dixere veteres. Gloſſæ, *moretum*, τρίμμα, quod ἀπὸ τοῦ τρίβειν, id eſt conterere. Aliæ, *intritum*, ἐμβρεχὴ, quod ἀπὸ τοῦ βρέχειν, id eſt madefacere. Hoc Gloſſarium mouit ſagacem Criticum, vt putaret falsò Donatum vetus illud Comici, *Tu te hoc intriuiſti, tibi omne exedundum eſt*, de moreto exaudire; cùm omne intritum ſit ἐμβρεχή: qui cibus panis eſt, vt ille ſuſpicatur, intritus, & friatus in aquam, aut poſcam, aut vinum. Sed quæ potior ratio ſuadet, vt ἐμβρεχὴ ſit ſimilis cibus; intritum verò, non moretum? certè nulla; imò ἐμβρεχὴν, & moretum & intritum vnius facio ſignificatus: nam cùm moretum exprimere vellet Heſychius, voculâ intritum vſus, eàque Latinâ, quæ ſonat Græcè τρίμμα, primis Gloſſis, *moretum*. Ἔντευθεν, ſcripſit, τὸ Διονυσίου ἔμβρεγμα ὃ Γαλάται ἔμβρεκτον φασίν. Sed quod Galatis ἔμβρεκτον, Græcis ἐμβρεχή: quæ vox purè reſpondet Latinis *perfuſio*. hæc in moreto conficiendo neceſſaria. Erat enim ex oleo & aceto, quod in allia, apium, rutam, coriandrum, bulbum, & caſeum infundebatur. ſic componitur in carmine ſcriptoris anonymi, quod *Moretum* inſcribitur.

103. Primos cibos.] Caſeus certè ex antiquiſſimis eſt. Vide quæ quotannis Athenienſes exhibebant Dioſcuris in Prytaneis, vt refricarent priſci victus memoriam. Athenæus lib. iv. Ὁ δὲ τοὺς εἰς Χιωνίδην ἀναφερομένους Πτωχοὺς ποιήσας, τοὺς Ἀθηναίους φησὶν, ὅταν τοῖς Διοσκούροις ἐν Πρυτανείῳ ἄριστον προτιθῶνται, ἐπὶ τῶν τραπεζῶν τιθέναι τυρὸν, καὶ φυστὴν, δρυπεπεῖς τ' ἐλάας, καὶ πράσα, ὑπόμνησιν ποιουμένους τῆς ἀρχαίας ἀγωγῆς.

Poſtera cùm cælo motis Pallantias aſtris
Fulſerit, & niueos Luna leuarit equos;
Qui dicet, Quondam [104] *ſacrata eſt colle Quirini.*
[105] *Hac Fortuna die Publica, verus erit.*

104. Sacrata est colle.] Sic cenſeo legendum. Non amplector editionem in quâ, *ſacrata in valle*.

105. Hac Fortvna die Pvblica.] Verum fatear, candide Lector, à nemine hic locus intellectus. Duo ſunt templa in Faſtis Ouidianis Fortunæ Publicæ dedicata, vnum hîc Nonis Aprilis, alterum viii. Kalendas Iunias. Vnum verò Romæ fuit à Latinis Græciſque (τύχην δημοσίαν hi nuncuparunt) ſic dictum in monte Quirinali. Meritò ergo argutantur multa interpretes, ſed nemo ſanè eorum ſanæ mentis. Legi & relegi Annales, nihil ad lucem repperi, cùm ecce obuium mihi venit fragmentum Kalendarij antiqui inſcriptionum veterum pag. cxxxv. in quo, poſt notas illas, q. r. c. f. id eſt, *Quando Rex comitiauit fas*, qui dies eſt ix. Kalendas Iunias, ſtatim ſequebantur hæ, fortvn. pvblic. pr. in coll. hoc eſt, *Fortuna Publica primigenia in colle*. Sequitur ergo, quòd verſus menſe Maio loquatur de Fortunâ Primigeniâ; quæ etiam, vt vides, *Publica* dicta; menſe verò Aprili de eâ quæ tantùm Publica cognominata. vtraque templum habuit in colle Quirinali. Mecum Hiſtorici, & dominæ Vrbis Topographi.

[106] *Tertia*

[106] Tertia lux, memini, ludis erit: [107] hac mihi quidam
Spectanti ſenior, continuuſque loco,
[108] Hæc, ait, illa dies, Libycis quâ Cæſar in oris
Perfida magnanimi contudit arma Iubæ.
Dux mihi Cæſar erat; ſub quo meruiſſe Tribunus
Glorior, [109] officiis præfuit ille meis.
Hanc ego militiâ ſedem, tu pace paraſti,
[110] Inter bis quinos vſus honore viros.
Plura locuturi [111] ſubito ſubducimur imbre:
Pendula cæleſtes Libra mouebat aquas.
[112] Antè tamen quàm ſumma dies ſpectacula ſiſtat,
Enſifer Orion æquore merſus erit.

106. TERTIA LVX, MEMINI.] Hoc eſt, tertiâ poſt Nonas, quæ VI. Idus Aprilis, ludi fiebant: idque etiam monet vetus Kalendarium. Dubius, an hos fecerint Romani in Iulianæ victoriæ æuiternam memoriam, ſitque ludus aliquis continuatus ex tot quos tunc edidit ſummus ille Princeps. Singulatim de illis multa leges apud Plutarchum, Dionem, Appianum, Paterculum.

107. HAC MIHI QVIDAM.] Malo, *quondam*, vt ineſt M.SS. Scribebat in exſilio.

108. HÆC, AIT, ILLA DIES.] Habes diem: annus verò fuit DCCVII. ab V. C. triumphus Cæſaris IV.

109. OFFICIIS PRÆFVIT.] Scriptus, *officio*.

110. INTER BIS QVINOS.] Ergo iuxta Tribunum ſedit Ouidius; non quia ex equeſtri familiâ, vt cenſet Magnus Lipſius in Amphitheatro, ſed quia Decemuir. Hoc munus exercuit noſter pauculos annos, opinor, antequam Vrbe diſcederet: nec aliud occupaſſe legi, præter Triumuiratum iuuenili ætate. Merula ex illis in Triſtibus,

Nec malè commiſſa eſt nobis fortuna reorum,
Vſque decem decies inſpicienda viris,

colligit, Naſonem tuliſſe etiam Centumuiratus honorem. O peponem! imò ibi ſe clarè Decemuirum teſtatur: nam ad hunc magiſtratum pertinebat Centumuiros congregare, ad iudicia reorum peragenda: cui rei initium ex Auguſti inſtitutione. *Auctor enim fuit*, inquit Suetonius, *vt Centumuiralem haſtam, quam quæſtura functi conſueuerant cogere, Decemuiri cogerent.*

111. SVBITO SVBDVCIMVR IMBRE.] Eodemmet die. Plinius lib. XVIII. cap. XXVI. *Cæſari* VI. *Idus ſignificatur imber Libræ occaſu.*

112. ANTE TAMEN QVAM SVMMA DIES.] Erit Orionis occaſus heliacus. Sed heus quam menſis dices hanc vltimam ſpectaculorum? Kalendarium Conſtantini Magni ludos Magaleſiacos terminat IV. Idus; nam III. Idus facit natalem Seueri: vetus verò hunc etiam, qui menſis XI. notat his litteris, LVDI. Sequimur antiquius.

[113] Proxima victricem cùm Romam inſpexerit Eos,
Et dederit Phœbo ſtella fugata locum;
Circus erit [114] pompâ celeber, numeróque Deorum,
Primáque ventoſis [115] palma petetur equis.
[116] Hinc Cereris ludi: non eſt opus indice cauſſæ,
Sponte Deæ munus promeritúmque patet.

Panis erat primis virides mortalibus herbæ,
Quas tellus nullo ſollicitante dabat.
Et modò carpebant viuax de ceſpite gramen;
Nunc epulæ è tenerâ fronde cacumen erant.
[117] *Poſtmodò glans nata eſt. benè erat, iam glande repertâ,*
Duraque magnificas quercus habebat opes.

113. PROXIMA VICTRICEM.] Pridie Idus Apriles erant Cerealia: quæ non ex Feſtis antiquis Vrbis, ſi verus nummus Laurentij Medicei, in cuius orâ: MÆMIVS ÆDILIS CVRVLIS CEREALIA PRIMVS FECIT.

114. POMPA CELEBER.] Expreſſim de hac Cereali M. Varro de R. R. *Nam modò ouum illud ſublatum eſt, quod ludis Circenſibus nouiſſimi curriculi finem facit quadrigis: ſed ne illud quidem ouum vidimus, quod in Cereali pompâ ſolet eſſe primum.*

115. PALMA PETETVR EQVIS.] Ludi conſtabant ex pluribus equitum curſibus, teſte Tacito. Prodigij loco olim habitum, pro hiſce gladiatorios exhibitos. Vide Dionem lib. XLVIII. anno DCCXII.

116. HINC CERERIS LVDI.] Hoc eſt à XII. menſis die incipiunt Cereales. Caue credas bono Marſo, qui primum diſtichum interpretatur de ludis Circenſibus; ac ſi dicat hîc noſter, poſt Circenſes incipere Cereales. Sed ab homine nec Criticen nec Grammaticam exigimus.

117. POSTMODO GLANS NATA EST.] Vide, ſodes, elegans Epigramma Zonæ, in Græcis.

Prima Ceres, homine ad meliora alimenta vocato,
Mutauit glandes vtiliore cibo.
[118] *Illa iugo tauros collum præbere coëgit:*
Tunc primùm ſoles eruta vidit humus.
Aes erat in pretio; chalybis iam maſſa placebat:
Heu heu perpetuò debuit illa tegi!
Pace Ceres læta eſt: & vos orate coloni
Perpetuam pacem, pacificumque ducem.
Farra Deæ micæque licet ſalientis honorem
Detis, & in veteres turea grana focos.
Sed ſi tura aberunt, vnctas accendite tædas:
Parua bonæ Cereri,[119] *ſint modò caſta, placent.*
A boue ſuccincti [120] *cultros remouete miniſtri:*
Bos aret;[121] *ignauam ſacrificate ſuem.*
Apta iugo ceruix non eſt ferienda ſecuri:
Viuat, & in durâ ſæpè laboret humo.

118. ILLA IVGO TAVROS.] Callimachus politè in Hymno ad eamdem:

Κάλλιον, ὡς πολίεσσιν ἑαδότα τέθμια δῶκε·
Κάλλιον, ὡς καλάμην τε καὶ ἱερὰ δράγματα πρῶτα
Α᾽σταχύων ἀπέκοψε, καὶ ἐν βόας ἧκε πατῆσαι,
Α᾽νίκα Τριπτόλεμος ἀγαθὰν ἐδιδάσκετο τέχναν.

119. SINT MODO CASTA.] Plenus ex Ethnicis paribus gemmis Plato, & Porphyrius. Vide illum in Alcibiade altero, hunc Περὶ ἀποχῆς ἐμψ. libro II.

120. Cvltros removete.] Antiquiſſima lex fuit inter primæuos Italiæ populos, quâ pari pœnâ homicida & bouicida damnabatur: ratio apud Ælianum Ποικίλης lib.v. Inter leges hic inquit, Athenienſium, καὶ τοῦτο δὲ ἦν φυλαττόμενον παρ' αὐτοῖς· βοῦν ἀρότην καὶ ὑπὸ ζυγὸν πονήσαντα σὺν ἀρότρῳ, ἢ καὶ σὺν τῇ ἁμάξῃ μηδὲ τοῦτον θύειν, ὅτι καὶ οὗτος εἴη ἂν γεωργὸς, καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινωνός.

121. Ignavam sacrificate svem.] Forſan ad illud Platonis Comici adluſit ἐν ταῖς Ἑορταῖς τῷ δράματι: quem dixiſſe refert Clemens Alexandrinus Stromatων lib. vii. non oportere nos alium ex omni quadrupede occidere quàm ſuillum: nam & caro habetur in gulæ deliciis, & nihil ex porco redit præter ſetas, grunnitum, & lutum. Vnde & facetè dicere ſolebat Æſopus, ideò maximè clamare ſues cùm trahuntur, quia ad nihil aliud vtiles ſe credunt quàm ad ſacrificium.

Exigit ipſe locus, raptus vt virginis edam:
Plura recognoſces, pauca docendus eris.
Terra tribus ſcopulis vaſtum procurrit in æquor
Trinacris, à poſitu nomen adepta loci.
[122] *Grata domus Cereri, multas ea poſſidet vrbes;*
In quibus eſt [123] *culto fertilis Enna ſolo.*
Frigida cæleſtûm matres Arethuſa vocarat:
Venerat ad ſacras & Dea flaua dapes.
Filia, conſuetis vt erat comitata puellis,
Errabat nudo per ſua prata pede.

122. Grata domvs Cereri.] Imò non habuit Diua gratiorem, tum ob frumentationem, tum ob cultum. Diodorus lib. v. (ſi fides Siculo de laude Siculâ. apage, fidus eſt Hiſtoricus.) Καὶ τῆς ἁρπαγῆς τῆς κατὰ τὴν Κόρην ἐν ταύτῃ νήσῳ γενομένης ἀπόδειξιν εἶναι λέγουσι φανερωτάτην, ὅτι τὰς διατριβὰς αἱ θεαὶ κατὰ ταύτην τὴν νῆσον ἐποιοῦντο, διὰ τὸ στέργεσθαι μάλιστα παρ' αὐταῖς ταύτην. imò & veneratæ. Hinc carmen illud cuiuſpiam Græci vatis:

Δάματερ πολύκαρπε σὺ κ' ἐν Σικελοῖσιν ἐναργής.

Exſtant adhuc, ni fallor, Ennæ rudera templi veteris Cereri dicati. de quo Strabo lib. vi. ſed de illius religione mira Cicero Verrinâ iv. *Apud patres noſtros atroci ac difficili Reipublicæ tempore, cùm, Tito Graccho occiſo, magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur, P. Mucio L. Calfurnio Conſulibus, aditum eſt ad libros Sibyllinos; in quibus inuentum eſt, Cererem antiquiſſimam placari oportere: tum ex ampliſſimo collegio Decemuirali ſacerdotes populi Romani, cùm eſſet in Vrbe noſtrâ Cereris pulcherrimum & magnificentiſſimum templum, tamen vſque Ennam profecti ſunt. Tanta enim erat auctoritas & vetuſtas illius religionis, vt cùm illuc irent, non ad ædem Cereris, ſed ad ipſam Cererem proficiſci viderentur.* Paullò pòſt ſubdit, fanum illud habuiſſe bina Cereris ſimulacra, vnum marmoreum, alterum æreum modicum cum facibus, ſed excellens & perantiquum. Si templi auctorem quæris, non dabo integrum: is Gelon fuit Syracuſanus; ſed partem exſtruxit, non omne: obiit, cùm ferè clauderetur opus. Diodorus Siculus lib. xi. Ἀπὸ δὲ τούτων γενόμενος ὁ Γέλων, ἐκ μὲν τῶν λαφύρων κατεσκεύασε ναοὺς ἀξιολόγους Δήμητρος καὶ Κόρης· χρυσοῦν δὲ τρίποδα ποιήσας ἀπὸ ταλάντων ἑκκαίδεκα, ἀνέθηκε εἰς τὸ τέμενος τὸ ἐν Δελφοῖς, Ἀπόλλωνι χαριστήριον. Ἐπεβάλετο δὲ ὕστερον καὶ κατὰ τὴν Ἔνναν κατασκευάζειν ναὸν Δήμητρος· ἐννεὼς δὲ οὔσης, τοῦτον μὲν οὐ συνετέλεσε, μεσολαβηθεὶς τὸν βίον ὑπὸ τῆς πεπρωμένης. Quis ergo perfecit? verum fateor, ipſi ignoramus. fortè apud ſcriptores Græcos veſtigium exſtat aliquod huius rei.

123. CVLTO SOLO.] Meo veteri eſt, *celſo*, ex ſitu, qui arduus & accliuis. Liuius: *Enna in excelſo loco ac prærupto vndique ſita, cùm loco inexpugnabilis erat, tum præſidium in arce validum habebat*. Strabo quoque lib. VI. Κειμένην ἐπὶ λόφῳ, περιειλημμένῳ πλάτεσιν ὀροπεδίοις ἀροσίμοις πᾶσιν. Sed ad quid teſtes? fortè diruta. An non exſtant cineres? Ipſa vrbs veterrima viſitur hodie à longè in edito colle, non deſerta, ſed diues gente, & pleràque illuſtri.

Valle ſub vmbroſâ [124] locus eſt aſpergine multâ
Vuidus ex alto deſilientis aquæ.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores;
Pictaque diſſimili flore nitebat humus.
Quam ſimul adſpexit, Comites accedite, dixit,
Et mecum veſtros flore replete ſinus.
Præda puellares animos delectat inanis;
Et non ſentitur ſedulitate labor.
Hæc implet lento calathos è vimine textos,
Hæc gremium, [125] laxos degrauat illa ſinus.
[126] Illa legit calthas: huic ſunt violaria curæ:
Illa papauereas ſubſecat vngue comas.
Has hyacinthe tenes, illas amaranthe moraris:
Pars thyma, pars rorem, pars meliloton amant.
Plurima lecta roſa eſt: ſunt & ſine nomine flores:
Ipſa crocos tenues [127] liliaque alba legit.

124. LOCVS EST.] Vaſta illa ſpecus celebris hoc raptu apud veteres, & ſoli fertilitate. Adſcribam Ariſtotelis verba ex libro de Mirandis: Ἐν τῆς Σικελίας τῇ καλουμένῃ Ἔννῃ, σπήλαιόν τι λέγεται εἶναι, περὶ ὃ κύκλῳ πεφυκέναι φασὶ τῶν τε ἄλλων ἀνθέων πλῆθος ἀνὰ πᾶσαν ὥραν, πολὺ δὲ μάλιστα τῶν ἴων ἀπέραντόν τινα τόπον συμπεπληρῶσθαι· ἃ τὴν σύνεγγυς χώραν εὐωδίας πληροῖ ὥστε τοὺς κυνηγοῦντας, τῶν κυνῶν κρατουμένων ὑπὸ τῆς ὀδμῆς, ἐξαδυνατεῖν τοὺς λαγωοὺς ἰχνεύειν. διὰ δὲ τούτου τοῦ χάσματος, ἀσυμφανής ἐστιν ὑπόνομος· καθ' ὅν φασι τὴν ἁρπαγὴν ποιήσασθαι τὸν Πλούτωνα τῆς Κόρης.

125. LAXOS DEGRAVAT.] Sic optimè liber ſcriptus; non, *lapſos*.

126. ILLA LEGIT CALTHAS.] Caltham Gloſſæ exponunt βούφθαλμον. At Plinius hanc à buphthalmo, & benè, diſcriminat: nam licet ſint flores ferè colore ſimiles, non tamen ijdem. Caltham ille facit violæ marinæ concolorem, ſed amplioribus foliis. *Sed ſatiuis*, inquit, *maxima auctoritas luteis. Genera iis Tuſculana, & quæ marina appellatur, folio aliquanto latiore, ſed minùs odorato: in totum verò ſine odore, minutoq; folio calathiana, munus autumni, cetera veris. Proxima ei caltha eſt concolori amplitudine: vincit numero foliorum marinam, quinque non excedentem.*

127. LILIAQVE ALBA LEGIT.] Claudianus in raptu de eâdem:
——— *Et aut violas aut candida lilia carpit.*

Carpendi ſtudio paulatim longius itur,
Et dominam caſu nulla ſecuta comes.
Hanc videt; & viſam patruus velociter aufert;
Regnaque cæruleis in ſua portat equis.
Illa quidem clamabat: Io cariſſima mater,
Auferor: ipſa ſuos abſciderat que ſinus.

Panditur

Panditur intereà Diti via: namque diurnum
Lumen inaſſueti [128] *non patiuntur equi.*
[129] *At chorus æqualis* [130] *cumulato flore miniſtræ,*
Perſephone, clamant, ad tua dona veni.
Ut clamata ſilet; montes vlulatibus implent,
[131] *Et feriunt nudâ pectora mœſta manu.*
Attonita eſt plangore Ceres: modò venerat Ennam.
Nec mora: Me miſeram, [132] *filia, dixit, vbi es?*
Mentis inops rapitur, vt quas audire ſolemus
Threïcias fuſis [133] *Mænadas ire comis.*
Ut vitulo mugit ſua mater ab vbere rapto;
Et quærit fetus per nemus omne ſuos;
[134] *Sic Dea nec retinet gemitus, & concita curſu*
Fertur; & è campis incipit Enna tuis.

128. NON PATIVNTVR EQVI.] Rectiùs vetus codex, *vix patiuntur.*

129. AT CHORVS ÆQVALIS.] Facit Proſerpinæ comites eiuſdem ferè ætatis.

130. CVMVLATO FLORE MINISTRÆ.] Scribe cum meo libro, *cumulata:* nec ſanè ſpernendus alter, in quo, *cumulatis flore caniſtris.*

131. ET FERIVNT NVDA.] Patet vltimæ voculæ tranſpoſitio: legendum,

Et feriunt mœſtâ pectora nuda manu.

132. FILIA, DIXIT, VBI ES?] Meliores libri, *filia, clamat, vbi es?*

133. MÆNADAS IRE COMIS.] Dionyſianas illas: quibus nomen hoc ab inſaniâ.

134. SIC DEA NEC RETINET.] Iidem, *Sic Dea non retinet.* O quàm aptiùs!

Inde puellaris nacta eſt veſtigia plantæ:
Et preſſam [135] *natæ pondere vidit humum.*
Forſitan illa dies erroris ſumma fuiſſet,
Si non turbaſſent ſigna reperta ſues.
Jamque Leontinos Aniſenaque flumina curſu
Præterit; & ripas, herbifer Aci, tuas.
Præterit & Cyanen, & fontes lenis Anapi;
Et te vorticibus non adeunde Gela.
[136] *Liquerat Ortygiam, Megareaque, Pantagiamque;*
[137] *Quaque Simætheas accipit æquor aquas:*
Antraque Cycoplum poſitis exuſta caminis:
Quique locus curuæ [138] *nomina falcis habet:*
Himeraque, & Didymen, Agrigentaque, Taurominumque,
Sacrorumque Melam paſcua læta boum.

135. NATÆ PONDERE.] In antiquis plerumque, *noto pondere.*

136. LIQVERAT ORTYGIAM.] Inſulam prope Syracuſas; ne dicam peninſulam: nam ponte fuit olim annexa magnæ, miræ illi vrbi. Vetus Magiſter ad Pindari Olymp. Odâ VI. Ὀρτυγία, νῆσος ταῖς Συρακούσαις παρακειμένη τῷ

προ-

πρότερον, νῦν δὲ συνήφθη τῇ πόλει. expreſſim de ponte Strabo lib. VI. Ἡ δὲ Ὀρτυγία συνάπτει γεφύρᾳ πρὸς τὴν ἤπειρον πρόσγειος οὖσα. At Thucydidis Scholiaſtes videtur adſignificare, ſpatium illud breue inter inſulam & Syracuſas, aggere ſolidâque terrâ ſemel impletum ab inſulæ cultoribus: Τὸ πρῶτον, ait ille, οἱ Συρακούσιοι τὸ νησίδιον ᾤκισαν μόνον, αὖθις δὲ μὴ χωροῦντος αὐτοὺς, συνάψαντες αὐτὸ τῇ Σικελίᾳ διὰ χώματος, κατῴκησαν καὶ ἐν τῇ Σικελίᾳ· ἐκαλεῖτο δὲ ἡ Σικελία, Ἔξω πόλις.

137. QVAQVE SIMETHÆAS.] Catoni riſum excuteret Berſmannus cum ſuâ illâ notâ, *Simethos inſula*; cùm Σίμαιθος ſit flumen prope Catanam, & Cyclopum ſcopulos: accolæ dicunt, *la Iaretta*.

138. NOMINA FALCIS HABET.] Licet hæc neſcias, de Meſſanâ an Drepano intelligas: nam vtraque habet à falce nomen, (Ζάγκλον hanc priſci mei Siculi vocarunt;) ex chorographiâ tamen, & ex eo quòd multò pòſt nominet Erycem, ad cuius pedes ſita ciuitas Drepanitana, Meſſanam præfatis verbis deſcribi non ambigo.

Hinc Camerinam adiit, [139] Thapſumque, [140] & Oloria Tempe,
Quaque iacet Zephyro ſemper apertus Erix.
Jamque Peloriaden, Lilybæaque, iamque Pachynon
Luſtrarat, terræ cornua prima ſuæ.
Quacumque ingreditur, miſeris loca cuncta querelis
Implet: vt amiſſum congemit ales Itym.
Perque vices modò Perſephone, modò filia, mater
Clamat: & alternis nomen vtrumque ciet.
Sed neque Perſephone Cererem, neque filia matrem
Audit: & alternis nomen vtrumque perit.
Vnaque paſtorem vidiſſet, an arua colentem;
Vox erat: Hac greſſus ecqua puella tulit?

139. THAPSVMQVE.] Scripta membrana, *Thapſónque.*

140. ET OLORIA TEMPE.] Legas cum noſtro, *& Eloria Tempe*. Tres apud me veteres habent, *Heloria*. Et ſanè parum conſtantes ſcriptores antiqui in ortographiâ fluminis & vrbis eiuſdem nominis. Plinius: *Syracuſæ portus Nauſtathmus, flumen Elorum*. at Silius:

—— Atque vndæ clamoſus Helorus.

Græci: Ἔλωρος, πόλις Σικελίας, ἀπὸ Ἐλώρου ποταμοῦ.

Jam color vnus ineſt rebus; tenebriſque teguntur
Omnia: iam vigiles conticuere canes.
Alta iacet vaſti ſuper ora Typhoëos Ætna:
Cuius anhelatis ignibus ardet humus.
Illic accendit geminas pro lampade pinus:
Hinc Cereris ſacris nunc quoque [141] teda datur.
Eſt ſpecus exeſi ſtructurâ pumicis aſper,
Non homini facilis, non adeunda feræ:
Quò ſimulac venit, frenatos curribus angues
Iunxit, & æquoreas ſicca pererrat aquas.
Et fugit ad Syrtes, & te Zanclea Charybdis,
Et vos Niſæi, naufraga monſtra, canes:

Hadria-

Hadriacumque patens latè, bimaremque Corinthum:
Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
Hîc primùm ſedit gelido [142] mæſtiſſima ſaxo:
Illud Cecropidæ [143] nunc quoque triſte vocant.

141. TEDA DATVR.] Ea propter ſuprà dixit, *unctas accendite tedas.*

142. MOESTISSIMA SAXO.] Clemens Alexandrinus in Protreptico: Καὶ φρέατι ἐπικαθίζεται λυπουμένη. An in puteo, an in ſaxo ſederit, dubij ſcriptores.

143. NVNC QVOQVE TRISTE VOCANT.] Maternâ linguâ Ἀγέλαστον πέτραν. Ariſtophanis Scholiaſtes: Ἔστι δὲ καὶ Ἀγέλαστος πέτρα καλουμένη παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, ὅπου καθίσαι φασὶ Θησέα μέλλοντα καταβαίνειν εἰς ᾅδου· ὅθεν καὶ τοὔνομα τῇ πέτρᾳ· ἢ ὅτι ἐκεῖ ἐκάθισεν ἡ Δημήτηρ κλαίουσα, ὅταν ἐζήτει τὴν Κόρην. & Heſychius: Ἀγέλαστος, πέτρα ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἐφ' ἧς ἐκαθέσθη ἡ Δημήτηρ, ὅτε τὴν Κόρην ἐζήτει. Hoc ſaxum fuit prope puteum Καλλίχορον dictum: ibi primùm aliquid in honorem Cereris celebratum. Pauſanias in Atticis: Φρέαρ τε καλούμενον Καλλίχορον, ἔνθα πρῶτον Ἐλευσινίων αἱ γυναῖκες χορὸν ἔστησαν, καὶ ᾖσαν ἐς τὴν θεόν.

Sub Ioue durauit multis immota diebus,
Et lunæ patiens, & pluuialis aquæ.
Sors ſua cuique loco eſt: qui nunc Cerealis Eleuſis
Dicitur, [144] hæc [145] Celei rura fuere ſenis.
Ille domum glandes [146] excuſſaque mora rubetis
Portat, & arſuris arida ligna focis.
Filia parua duas redigebat monte capellas:
Et tener in cunis filius æger erat.
Mater, ait virgo: (mota eſt Dea nomine matris)
Quid facis in ſolis incomitata locis?
Perſtitit & ſenior, quamuis onus vrget: & orat,
Tecta ſuæ ſubeat quantulacumque caſæ.
Illa negat: [147] ſimularat anum, mitráque capillos
Preſſerat: inſtanti talia verba refert:
Soſpes eas, ſemperque parens: mihi filia rapta eſt.
Heu melior quanto ſors tua ſorte mea eſt!

144. HÆC CELEI RVRA FVERE SENIS.] Videtur adſignificare, poſt Cereris aduentum Eleuſim conditam, & in loco vbi erant Celei rura. Quod immanis anachroniſmus: ſiue τὴν ἁρπαγὴν conferas in tempora Lyncei cum Euſebio, quod & indicat Tatianus Aſſyrius in Oratione contra Græcos: Κατὰ δὲ Λυγκέα, ἡ Κόρης ἡ ἁρπαγή, καὶ ἡ τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι τεμένους καθίδρυσις, καὶ ἡ Τριπτολέμου γεωργία. ſiue certiùs, ad Theſei ſæculum: cùm Eleuſis in Atticâ condita CCCC. & aliquot annis anteà ab Ogyge. Hunc facit vrbis auctorem Africanus ἐν τρίτῃ Χρονογραφιῶν. verba ſunt: Ἀναφέρει τις ἐπιλογιζόμενος ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς αἰχμαλωσίας ασλζ ἔτη κατ' ἀνάλυσιν εὑρίσκεται ταυτὸν διάστημα ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀπὸ Αἰγύπτου διὰ Μωσέως ἐξόδου Ἰσραὴλ, ὅσον ἀπὸ τῆς πεντηκοστῆς πέμπτης Ὀλυμπιάδος, ἐπὶ Ὤγυγον, ὃς ἔκτισεν Ἐλευσῖνα. Pauſanias verò in Atticis huius filium, nomine Eleuſinem. Vidi omnino locum.

145. CELEI SENIS.] Pauper, vt vides, noſtro fuit Celeus: ſed alij ſcribunt, Eleuſinis Regnum tenuiſſe. Apollodorus lib. III. Ἐριχθονίου δὲ ἀποθανόντος καὶ ταφέντος ἐν τῷ αὐτῷ τεμένει τῆς Ἀθηνᾶς, Πανδίων ἐβασίλευσεν· ἐφ' οὗ Δημήτηρ καὶ Διόνυσος εἰς τὴν Ἀττικὴν ἦλθον. ἀλλὰ Δήμητρα μὲν Κελεὸς εἰς τὴν Ἐλευσῖνα ὑπεδέξατο.

Διόνυσον δὲ Ἰκάριος. imò vt Deus ille & vxor ab Athenienſibus culti. Athenagoras in Legatione pro Chriſtianis : Ἀλλ' Ἀθηναῖοι μὲν Κελεὸν καὶ Μετάνειραν ἵδρυνται θεούς.

146. EXCVSSAQVE MORA RVBETIS.] Mora etiam dicuntur quæ rubi ferunt. Hieronymus Paulino : *Amos paſtor, & ruſticus, & ruborum mora deſtringens.* & Phaniam Ereſium, Græcum auctorem, ſic etiam appellaſſe comperi apud Athenæum lib. 11.

147. SIMVLARAT ANVM.] Quo indice? niſi mitrâ: quæ vetularum propria apud veteres Græcos & Latinos.

Dixit: &, vt lacrymæ (148 neque enim lacrymare Deorum eſt)
Decidit in tepidos lucida gutta ſinus.
Flent pariter molles animis virgoque ſenexque,
E quibus hæc iuſti verba fuere ſenis:
Sic tibi, quam raptam quæris, ſit filia ſoſpes:
Surge, nec exiguæ deſpice tecta caſæ.
149 *Cui Dea ſic inquit: Sciſti, quà cogere poſſes.*
150 *Seque leuat ſaxo, ſubſequiturque ſenem.*
Dux comiti narrat, 151 quòd ſit ſibi filius æger:
Nec capiat ſomnos, inuigiletque malis.
Illa ſoporiferum, paruos initura penates,
Colligit agreſti lene papauer humo.
Dum legit, oblito fertur guſtaſſe palato;
Longamque imprudens 152 exſoluiſſe famem.
Quæ quia principio 153 poſuit ieiunia noctis:
154 *Tempus habent menſæ ſidera viſa ſibi.*

148. NEQVE ENIM LACRYMARE DEORVM EST.] Diana apud Euripidem ad Hippolytum:

Ὁρῶ, κατ' ὄσσων δ' οὐ θέμις βαλεῖν δάκρυ.

149. CVI DEA SIC INQVIT.] Ita libri vulgati; at noſtri, *Cui Dea, Duc, inquit.*

150. SEQVE LEVAT SAXO.] Surgit è triſti lapide. Qui loquendi modus adhuc in idiotiſmo Italico.

151. QVOD SIT SIBI FILIVS.] Legerem, *quàm ſit ſibi filius*, ex optimâ editione.

152. EXSOLVISSE FAMEM.] Nam vires reficere non decreuerat, niſi Proſerpinâ inuentâ. At guſtati papaueris hanc cauſſam rettulit Seruius : *Cereale papauer; vel, quòd eſt eſui, ſicut frumentum; vel, quo Ceres vſa eſt, ad obliuionem doloris: (nam ob raptum Proſerpinæ vigilis, guſtato eo, acta in ſoporem) vel, quia Miconem Athenienſem dilexit Ceres, & transfiguratum in papauerem, tutelæ ſuæ iuſſerit reſeruari; vel, quia pani aſpergatur.* Hi ſunt panes, qui Græcis dicti ſunt μηκωνίδες.

153. POSVIT IEIVNIA.] Hinc in myſteriis Eleuſiniis illa: Ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης. de quibus Clemens in Protreptico.

154. TEMPVS HABENT MENSÆ.] Eſt etiam vetus lectio, *Tempus habent cœnæ.*

Limen vt intrauit, luctu videt omnia plena:
Iam ſpes in puero nulla ſalutis erat.
Matre ſalutatâ (155 mater Menalina vocatur)
Iungere dignata eſt os puerile ſuo.

Pallor

Pallor abit; ſubitaſque vident in corpore vires:
Tantus cæleſti venit ab ore vigor.
Tota domus læta eſt; hæc eſt, materque, paterque,
Nataque: tres illi tota fuere domus.
Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte,
Pomaque, & in ceris aurea mella ſuis.
[156] *Abſtinet alma Ceres: ſomnique papauera cauſſas*
Dat tibi cum tepido lacte bibenda puer.

155. MATER MENALINA VOCATVR.] Sic legendum ex omnibus libris ſcriptis & cuſis. Athenagoras verò, ſi ante oculos ſuprà citata, vocat Μετανεῖραν: nec ſane aliter Apollodorus lib. primo Bibliotheces.

156. ABSTINET ALMA CERES.] Non ſequitur noſter eorum ſententiam qui ſcribunt, Deam hauſiſſe κυκεῶνα oblatum à Baubone poſt remiſſum paullulùm dolorem ex riſu, quem Cereri excuſſit anus illa Eleuſinij pagi, oſtensâ obſcœnâ corporis formâ.

Noctis erat medium, placidique ſilentia ſomni;
Triptolemum gremio [157] ſuſtulit illa ſuo:
Terque manu permulſit eum; tria carmina dixit,
Carmina mortali non referenda ſono:
Inque foco corpus pueri viuente fauillâ
Obruit, humanum purget vt ignis onus.
Excutitur ſomno ſtultè pia mater, & amens,
Quid facis? exclamat; membraque ab igne rapit.
[158] *Cui Dea, Dum non vis, dixit, ſcelerata fuiſti:*
Irrita materno ſunt mea dona metu.
Iſte quidem moriturus erit: [159] ſed primus arabit,
Et feret, & cultâ præmia tollet humo.
Dixit, & egrediens nubem trahit: inque dracones
Tranſit; & aliſero tollitur axe Ceres.

157. SVSTVLIT ILLA SVO.] Apollodorus loco citato: *Celeo tum ex Metanirâ coniuge filius erat; hunc in ſinu ſuo abſumptum Ceres alebat: quem cùm immortalem facere vellet, per noctes in igne deponebat infantem, ac eum in modum, quidquid in illo mortalitatis inerat, adimebat.* Benè Hercules ad Alcmenam matrem apud Senecam Tragicum:

Iam parce mater queſtibus, manes ſemel
Vmbraſq; vidi: quidquid in nobis tui
Mortale fuerat, ignis iniectus tulit.

158. CVI DEA, DVM NON VIS.] Optimi libri plerumque, ***Dum non es.***

159. SED PRIMVS ARABIT.] Non deſunt, qui Oſyridi aratri inuentionem tribuant, qui Buzygi; & his ſubſcribit Heſychius: eruditè omnium Maro nomen huius ſubticuit in principio Georgicων.

Sunion expoſitum, [160] Piræaque tuta receſſu
Linquit, & in dextrum quæ iacet ora latus.
Hinc adit Ægæum; quo Cycladas inſpicit omnes,
Ioniumque capax, Icariumque legit:

Perque vrbes Aſiæ longum petit Helleſpontum;
Diuerſumque locis alta pererrat iter.
Nam modò turilegos Arabas, modò deſpicit Indos:
Hinc Libys, [161] *hinc Meroë,* [162] *terraque ſicca ſubeſt.*
Hinc adit Heſperios, Rhenum, Rhodanumque, Padumque,
Teque futuræ parens, Tibri, potentis aquæ.
Quò feror? immenſum eſt erratas dicere terras:
Præteritus Cereri nullus in orbe locus.

160. PIRÆAQVE TVTA RECESSV.] Πειραιεὺς, portus Athenienſium tutiſſimus, catenâ claudi ſolitus, & aliis accuratæ cuſtodiæ generibus. Thucydides lib. II. Ὁ Κνῆμος καὶ ὁ βρασίδας, καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῶν Πελοποννησίων, ἀρχομένου τοῦ χειμῶνος, ἐβούλοντο, διδαξάντων τῶν Μεγαρέων, ἀποπειρᾶσαι τοῦ Πειραιῶς τοῦ λιμένος τῶν Ἀθηναίων. (ἦν δὲ ἀφύλακτος καὶ ἄκληστος) εἰκότως, διὰ τὸ ἐπικρατεῖν πολὺ τῷ ναυτικῷ. & poſt pauca: Καὶ μετὰ τοῦτο φυλακὴν ἤδη τοῦ Πειραιῶς μᾶλλον τὸ λοιπὸν ἐποιοῦντο, λιμένων τε κλείσει, καὶ τῇ ἄλλῃ ἐπιμελείᾳ.

161. HINC MEROE.] Hæc inſularum maxima (Νῆσον δὲ μεγέθη vocat Strabo) ex illis quas Nilus efficit. Auſonius ad eiuſdem nominis vetulam:

Et tu ſic Meroë, non quòd ſis atra colore;
Vt quæ Niliacâ naſcitur in Meroë.

162. TERRAQVE SICCA SVBEST.] Ægyptus, & Æthiopia.

Errat & in cælo: [163] *liquidique immunia ponti*
Alloquitur gelido proxima ſigna polo.
Parrhaſides ſtellæ (namque omnia noſſe poteſtis,
Æquoreas numquam cùm ſubeatis aquas)
Perſephonem natam miſeræ monſtrate parenti.
Dixerat: huic Helice talia verba refert:
[164] *Crimine nox vacua eſt: Solem de virgine raptâ*
Conſule, qui latè facta diurna videt.
Sol aditus, Quam quæris, ait, ne vana labores,
Nupta Iouis fratri tertia regna tenet
Queſta diu ſecum ſic eſt affata Tonantem:
Maximaque in vultu ſigna dolentis erant:
Si memor es, de quo mihi ſit Proſerpina nata,
Dimidium curæ debet habere tuæ.
Orbe pererrato, ſola eſt iniuria facti
Cognita: commiſſi præmia raptor habet.
At neque Perſephone digna eſt prædone marito:
Nec gener hoc nobis more parandus erat.
[165] *Quid grauius victore Gyge captiua tuliſſem,*
Quàm nunc te cæli ſceptra tenente tuli?
Verùm impunè ferat: nos hæc patiemur inultæ:
Reddat; & emendet facta priora nouis.

163. LIQVIDIQVE IMMVNIA PONTI.] Maro de iiſdem benè: *Metuentes æquore tingi.*

164. CRI-

164. CRIMINE NOX VACVA EST.] Noctu, inquit, non contigit raptus. Vnde ſuprà:

Panditur intereà Diti via: namque diurnum
Lumen inaſſueti non patiuntur equi.

165. QVID GRAVIVS VICTORE GYGE.] Quid triſtius euenire mihi poterat, in gigantomachiâ, te victo & proſtrato?

Jupiter hanc lenit; factúmque excuſat amore:
Nec gener eſt nobis [166] ille pudendus, ait.
Non ego nobilior: poſita eſt mihi regia cælo:
Poſſidet alter aquas, alter inane chaos.
Sed ſi fortè tibi non eſt mutabile pectus;
Statque ſemel iuncti rumpere vincla tori;
Hoc quoque tentemus, ſiquidem ieiuna remanſit:
Sin minùs, inferni coniugis vxor erit.
Tartara iuſſus adit ſumtis Caducifer alis,
Speque redit citiùs, [167] viſaque certa refert.
Rapta tribus, dixit, [168] ſoluit ieiunia granis;
Punica quæ lento cortice poma tegunt.
Non ſecùs indoluit, quàm ſi modò rapta fuiſſet,
Mæſta parens: longâ vixque refecta morâ eſt.
Atque, Ita nec nobis cælum eſt habitabile, dixit:
Tartareâ recipi me quoque valle iube.
Et factura fuit; pactus niſi Iupiter eſſet,
Bis tribus vt cælo menſibus illa foret.

166. ILLE PVDENDVS, AIT.] Paullum aliter in Metamorphoſi: *Neque erit nobis gener ille pudori.*

167. VISAQVE CERTA.] Ita ſcribendum. In tribus eſt, *certaq́; iuſſa*; in alio, *iuſſaq́; certa.* Vtraque ſcriptura repellenda.

168. SOLVIT IEIVNIA GRANIS.] Sic filia reddi ab inferis non potuit: inde malò punico abſtinuerunt Theſmophoriazuſæ, quæ Cereri τῇ Θεσμοφόρῳ à ſacris erant. Clemens Alexandrinus in Protreptico: Καὶ αἱ θεσμοφοριάζουσαι τῆς ῥοιᾶς τοὺς κόκκους παραφυλάττουσιν ἐσθίειν. fallor, non ea cauſſa; nam ſubdit: Τοὺς ἀποπεπτωκότας χαμαὶ ἐκ τῶν τοῦ Διονύσου αἵματος σταγόνων βεβλαστηκέναι νομίζουσι τὰς ῥοιάς.

Tum demum, vultumque Ceres animumque recepit:
Impoſuitque ſuæ ſpicea ſerta comæ.
Largáque prouenit [169] ceſſatis meſſis in aruis;
Et vix congeſtas area cepit opes.
[170] Alba decent Cererem: veſtes Cerealibus albas
Sumite: nunc [171] pulli velleris vſus abeſt.

169. CESSATIS MESSIS IN ARVIS.] Adludit ad ea quæ finxit in Metamorphoſi, de mœſta & iratâ Cerere:

Neſcit adhuc vbi ſit; terras tamen increpat omnes,
Ingratasq́; vocat, nec frugum munere dignas:
Trinacriam ante alias, in quâ veſtigia damni
Repperit. ergo illic ſæuâ vertentia glebas

Fregit aratra manu, pariliq́; irata colonos
Ruricolasq́; boues leto dedit, aruaq́; iuſſit
Fallere depoſitum, vitiataq́; ſemina fecit.
Fertilitas terræ latum vulgata per orbem
Sparſa iacet: primis ſegetes moriuntur in herbis;
Et modò ſol nimius, nimius modò corripit imber:
Sidera nunc ventiq́; nocent; auidæq́; volucres
Semina iacta legunt: lolium, tribuliq́; fatigant
Triticeas meſſes, & inexpugnabile gramen.

170. ALBA DECENT CEREREM.] Tertullianus in ſuo de Pallio, vbi & diſtinctos colores in antiquâ ſuperſtitione cuique numini proprios annumerat: *Cur iſtas*, inquit, *non ſpectas; vel illos item habitus, qui nouitate veſtitus religionem mentiuntur? cùm ob cultum omnia candidatum, & ob notam vittæ, & priuilegium galeri, Cereri initiantur: cùm ob diuerſam affectionem tenebricæ veſtis, & tetrici ſuper caput velleris, in Bellonæ montes fugantur: cùm latioris purpuræ ambitio, & Galatici ruboris ſuperiectio Saturnum commendat: cùm ipſum hoc pallium moroſiùs ordinatum, & crepidæ Græcatæ Græcatim Aeſculapio adulantur.* Aliquos τὸ *Græcatim* expunxiſſe miror, & indignor.

171. PVLLI VELLERIS.]. Tenebricæ veſtis, & tetrici ſupra caput velleris.

Occupat Apriles Idus [172] *cognomine Victor*
Iupiter: hac illi ſunt data templa die.
[173] *Hac quoque: ni fallor, populo digniſſima noſtro*
Atria Libertas cœpit habere die.
[174] *Luce ſecuturâ* [175] *tutos pete, nauita, portus:*
Ventus ab occaſu grandine mixtus erit.
Sit licet, & fuerit; tamen hac [176] *Mutinenſia Cæſar*
Grandine militiâ contudit arma ſuâ.

172. COGNOMINE VICTOR IVPITER.] Huius ædem ſtatuunt antiqui Vrbis Topographi in regione X. P. Victor in eâdem: *Area Palatina ædes Iouis Victoris, domus Dionyſij*. Vouit illam Q. Fabius Maximus Rullianus Conſul contra Samnites anno Vrbis conditæ CDLVIII. Liuius lib. X. *Ipſe ædem Ioui Victori ſpoliaq́; hoſtium cùm vouiſſet, ad caſtra Samnitum perrexit.*

173. HAC QVOQVE, NI FALLOR.] Iiſdem Idibus atrium Libertatis exſtructum; meliùs dixerim refectum, ſi nulla mens Naſoni ad Gracchum: nam hic nomine Tiberius primus Romæ dedicauit. Fidus teſtis Plutarchus. Reſtaurauit poſteà Senator ille nobilis Aſinius Pollio. Suetonius lib. II. de ſacris operibus Auguſto inuitante excitatis: *Multa à multis exſtructa ſunt, ſicut à M. Philippo ædes Herculis Muſarum, à L. Cornificio ædes Dianæ, ab Aſinio Pollione atrium Libertatis.* Sed *exſtructa* ibi idem quod reparata. Nullus certè eorum iſtarum ædium primus auctor, vt dicemus ſuis locis. Hic Aſinius atrium, puto, de nouo poliuit: certum eſt addidiſſe bibliothecam, quæ omnibus pateret, & hanc Scriptorum iconibus adornaſſe. Iſidorus: *Primus Romæ bibliothecas publicauit Pollio Græcas & Latinas, additis Auctorum imaginibus in atrio, quod de manubiis magnificentiſſimum exſtruxit*. de hac audiendus quoque noſter lib. III. Elegiâ primâ in Triſtibus:

Nec me quæ doctis patuerunt prima libellis
Atria Libertas tangere paſſa ſua eſt.

Ad calcem moneo, in hoc atrio publica acta ſignata, etiam antequam illud augeretur bibliothecâ; cùm anno DLXXXV. id vſui fuiſſe certum ſit ex Li-

uio,

uio, qui ſic lib. XLIII. *Cenſores ex templo in atrium Libertatis aſcenderunt, & ibi ſignatis tabellis publicis, negarunt ſe quidquam publici negotij geſturos, quàm iudicium populi de ſe factum eſſet.* Ceterùm vbi atrij ſitus fuerit, video conſentire omnes in regione XIII.

174. LVCE SECVTVRA.] XVIII. Kalendas Maias.

175. TVTOS PETE, NAVITA, PORTVS.] Ob grandinem imminentem: hanc etiam eâdem luce minatur Columella lib. II. cap. II.

176. MVTINENSIA CÆSAR.] Præcipuè verò C. Panſa, & A. Hirtius. Vide apud Hiſtoricos annum quo contigit horum Conſulatus, qui DCCX.

[177] Tertia poſt Veneris cùm lux ſurrexerit Idus,
Pontifices fordâ ſacra litate boue.
[178] Forda ferens bos eſt, fecundaque dicta ferendo:
Hinc etiam fetus nomen habere putant.
Nunc grauidum pecus eſt: grauidæ quoque ſemine terræ:
Telluri plenæ victima plena datur.
Pars cadit arce Iouis: [179] ter denas curia vaccas
Accipit, & largo ſparſa cruore madet.
Aſt vbi viſceribus vitulos rapuere miniſtri;
Sectaque fumoſis exta dedere focis;
Igne cremat vitulos, [180] quæ natu maxima virgo eſt:
Luce palis populos [181] purget vt ille cinis.

177. TERTIA POST VENERIS.] XVII. Kalendas erant Fordicidia. Gloſſario, Θυσίαι ἐγκύμονος βοός. Feſtus: *Fordicidiis boues fordæ, id eſt grauidæ, immolabantur; dictæ à fetu.*

178. FORDA FERENS BOS EST, FECVNDAQVE.] Gloſſæ, *fordas*, ἐγκυμονούσας. Varro lib. II. de R. R. *Quæ ſterilis eſt vacca, taura appellata; quæ prægnans, horda: ab eo in Faſtis dies Hordicidia nominatur, quòd tunc hordæ boues immolantur. Horda* ἀρχαϊκῶς pro *forda*. Pari modo antiqui dixere, *herctum* & *fertum*, *foſtia* & *hoſtia*, *folus* & *holus*.

179. TER DENAS CVRIA VACCAS.] Vna ergo in vnaquaque curiâ cæſa. XXX. numero curiæ erant, teſte Liuio, & Dionyſio. Varro quot fuerint victimæ non meminit: *Fordicidia*, inquit, *à fordis bubus. bos forda, quæ fert in ventre: quòd ea die publicè immolantur boues prægnantes in curiis complures.* lib. V. de L. L.

180. QVÆ NATV MAXIMA VIRGO EST.] Veſtalium virginum vetuſtiſſima hæc Tacito nominatur, Dioni ἡ πρεσβεύουσα.

181. PVRGET VT ILLE CINIS.] Vnde illa paullò pòſt in Palilibus:

Certè ego de vitulo cinerem ſtipulamq; fabalem
Sæpè tuli plenâ Februa toſta manu.

Rege Numâ, fructu non reſpondente labori,
Irrita decepti vota colentis erant.
Nam modò ſiccus erat gelidis Aquilonibus annus,
Nunc ager aſſiduâ luxuriabat aquâ.
Sæpè Ceres primis dominum fallebat in herbis;
Et leuis obſeſſo ſtabat auena ſolo:
Et pecus ante diem partus edebat acerbos;
Agnaque naſcendo ſæpè necabat ouem.

Silua

Silua vetus nullâque diu violata ſecuri
Stabat, Mænalio ſacra relicta Deo.
Ille dabat tacitis animo reſponſa quieto
Noctibus; hîc geminas Rex Numa mactat oues.
Prima cadit Fauno: leni cadit altera Somno.
182 *Sternitur in duro vellus vtrumque ſolo.*
Bis caput intonſum fontanâ ſpargitur vndâ:
Bis ſua fagineâ tempora fronde tegit.
Vſus abeſt Veneris: nec fas animalia menſis
Ponere; nec digitis annulus vllus ineſt.
Veſper vbi eſt; tectum 183 *ſupra noua vellera corpus*
Ponit, adorato per ſua verba Deo.

182. STERNITVR IN DVRO VELLVS VTRVMQVE.] Quibus incumbendum. Hac voce vſi ad hoc veteres. Seruius ad illa, quæ huc etiam ſpectant,

—— *Oracula Fauni*
Fatidici genitoris adit: huc dona ſacerdos
Cùm tulit, & cæſarum ouium ſub nocte latenti
Pellibus incubuit ſtratis, ſomnosq́; petiuit:

Incubare propriè dicuntur ij, qui dormiunt ad accipienda reſponſa.

183. SVPRA NOVA VELLERA.] Quæ nuper excoriarat. In his omnino quieſcendum, conſilium à numine petenti. En ſimile apud Strabonem lib. VI. Δείκνυται δὲ τῆς Δαυνίας, περὶ λόφον ᾧ ὄνομα Δρῖον, ἡρῷα· τὸ μὲν Κάλχαντος ἐπ' ἄκρᾳ τῇ κορυφῇ· ἐναγίζουσι δὲ αὐτῷ μέλανα κριὸν οἱ μαντευόμενοι, ἐγκοιμώμενοι ἐν τῷ δέρματι.

Intereà placidam redimita papauere frontem
Nox venit, & ſecum 184 *ſomnia nigra trahit.*
Faunus adeſt; ouiumque premens pede vellera duro,
Edidit à dextro talia verba toro:
Morte boum tibi, Rex, tellus placanda duarum:
Detque ſacris animas vna iuuenca duas.
Excutitur terrore quies: 185 *Numa viſa reſoluit;*
Et ſecum ambages cæcaque iuſſa refert.
Expedit errantem nemori gratiſſima coniux:
Et dixit: 186 *Grauidæ poſceris exta bouis.*
Exta bouis grauidæ dantur: fecundior annus
Prouenit; & fructum terra pecusque ferunt.
Hanc quondam Cytherea diem properantiùs ire
187 *Iuſſit, & æthereos præcipitauit equos;*
Vt titulum imperij 188 *quàm primùm luce ſequenti*
Auguſto iuueni proſpera bella darent.

184. SOMNIA NIGRA TRAHIT.] Rectè Euripides:
Ὦ πότνια χθὼν μελανοπτερύγων μᾶτερ ὀνείρων.
185. NVMA VISA RESOLVIT.] Manifeſtus error: legas è veteri, *reuoluit.*
186. GRAVIDÆ BOVIS.] Hæc eſt iuuenca, quæ duas habet animas.
187. IVSSIT, ET ÆTHEREOS.] Repperio in ſcripto, *& admiſſos.*

188. QVAM PRIMVM LVCE SEQVENTI.] XVI. Kalendas Cæſar Auguſtus; Imperatoris nomen adeptus, prænomen illud ſolitum ſecutorum Principum nam pro geſtis bellicis vicies reportauit. Dio Caſſius, de anno quem Cæſar quinto Conſulatu auſpicatus, lib. LII. Τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἐπίκλησιν ἐπέθετο. λέγω δὲ οὐ τὴν ἐπὶ ταῖς νίκαις κατὰ τὸ ἀρχαῖον διδομένην ποτὲ (ἐκείνην γὰρ πολλάκις μὲν καὶ πρότερον, πολλάκις δὲ καὶ ὕστερον ἀπ' αὐτῶν τῶν ἔργων ἔλαβεν, ὥστε καὶ ἐν εἰκόσιν ὄνομα αὐτοκράτορος σχεῖν) ἀλλὰ τὴν ἑτέραν τὴν τὸ κράτος διασημαίνουσαν, ὥσπερ τῷ πατρὶ αὐτοῦ τῷ Καίσαρι καὶ τοῖς παισὶ τοῖς ἐκγόνοις ἐψήφιστο.

[189] *Sed iam præteritas vbi quartus lucifer Idus*
Reſpicit, hac Hyades Dorida nocte tenent.
[190] *Tertia poſt Hyadas cùm lux erit orta remotas,*
Carcere partitos Circus habebit equos.
Cur igitur miſſæ iunctis ardentia tædis
Terga ferant vulpes, cauſſa docenda mihi eſt.
Frigida Carſeolis nec oliuis apta ferendis
Terra, ſed ad ſegetes ingenioſus ager.
Hac ego Pelignos natalia rura petebam
Parua, ſed aſſiduis [191] *humida ſemper aquis.*
Hoſpitis antiqui ſolitas intrauimus ædes:
Dempſerat emeritis iam iuga Phœbus equis.

189. SED IAM PRÆTERITAS.] XV. Kalendas Suculæ ſe veſperi celant; eodem die Cæſari apud Plinium lib. XVIII. cap. XXVI. verba ſunt: *Decimo quarto Kalend. Maij Aegypto Suculæ occidunt veſperi, ſidus vehemens, & terrâ mariq́; turbidum, decimo ſexto Atticæ, decimo quinto Cæſari, continuoq́; triduo ſignificat; Aſſyriæ autem* XII. *Kalend. Hoc eſt vulgo appellatum ſidus Palilicium.*

190. TERTIA POST HYADAS.] XIII. Kalendas ludi iterùm in Circo fiebant: ſed eis à Cerealibus in hunc vſque diem nulla fuit Romæ pauſa. Vetus Kalendarium:

F. N. LVDI CERERI
G. EID. NP. LVDI
H. N. LVDI
A. FORD. NP. LVDI
B. N. LVDI
C. N. LVDI
D. N. LVDI
E CER LVDI IN CIRCO.

& illud Conſtantini Magni ex eodem tempore menſtruo:

LVDI CEREALICI
LVDI SENATVS LEGITIMVS
LVDI
LVDI
LVDI CEREALICI
LVDI
LVDI
CEREALICI.

Addebatur his ludis hoc eodem die combuſtio vulpium, ob vetus damnum:

quod ſi verum, non ineptè Cerealibus vindictam de eis quotannis iterabant. Tu legito.

191. HVMIDA SEMPER AQVIS.] Alibi noſter, *Pelignis natus aquoſis.*

Is mihi multa quidem, ſed & hæc narrare ſolebat;
Vnde meum præſens inſtrueretur opus.
Hoc, ait, in campo (campumque oſtendit) habebat
Rus breue cum duro parca colona viro.
[192] *Ille ſuam peragebat humum, ſiue vſus aratri,*
Seu curuæ falcis, ſiue bidentis erat.
Hæc modò verrebat [193] *raro* [194] *cum pectine villam;*
Nunc matris plumis oua fouenda dabat.
Aut virides maluas, aut fungos colligit albos,
Aut humilem grato calfacit igne focum.
Et tamen aſſiduis exercet brachia telis,
Aduerſusque minas [195] *frigoris arma parat.*
Filius huius erat primo laſciuus in æuo,
Addideratque annos ad duo luſtra duos.
Is capit extremi vulpem conualle ſalicti:
Abſtulerat multas [196] *illa cohortis aues.*
Captiuam ſtipulâ fœnoque inuoluit, & ignes
Admouet; vrentes effugit illa manus.
Quà fugit, incendit veſtitos meſſibus agros:
Damnoſis vires ignibus aura dabat.
Factum abijt, monimenta manent: nam dicere certam
Nunc quoque lex vulpem [197] *Carſeolana vetat.*
Vtque luat pœnas genus hoc, Cerealibus ardet:
Quoque modo ſegetes perdidit, ipſa perit.

192. ILLE SVAM PERAGEBAT HVMVM.] Delineat eleganter ruſtici & vxoris vitam.

193. RARO CVM PECTINE VILLAM.] Non raſtro. ita Marſus interpretatur: nam raſtris aut terra fodiebatur, aut glebæ refringebantur; quod non ſanè opus muliebre. *Rarum pecten* hîc eſt lignum oblongum in vltimâ ſui parte tridente: hoc ruſtici vtuntur, cùm villæ euerrias rudi manu colligunt. In vaticano eſt, *ſtantem tibicine villam.* Probo γραφήν. *Tibicines*, ſtructuræ quibus ædificia ſuſtinentur. Gloſſæ ἀντηρείδας exponunt, & Heſychius: Ἀντήρειδες, τὰ ἀντερείδοντα ξύλα ἢ λίθινα κατασκευάσματα.

194. CVM PECTINE VILLAM.] In aliis, *cum pectine pratum.* μαμμάκυθος Fanenſis legit, *ſtantem tibicine telam.* Non capio hominis mentem.

195. FRIGORIS ARMA PARAT.] Sibi indumenta texit ad arcendas hiemes:

196. ILLA COHORTIS AVES.] Sic vſus etiam hac voculâ Varro lib. III. de R. R. cap. III. *Primus enim*, inquit, *ille gradus antiquus maiorum noſtrorum erat, in quo eſſent auiaria duo dumtaxat; in plano cohors, in quâ paſcebantur gallinæ; & earum fructus erant oua & pulli.* Cohors eſt Græcorum χόρτος, ſiue clariùs, περίβολος. Inde nos atrium dicimus *cortile*; & *cortillos* vocamus caſulas quaſdam in rotundum coniunctas, quas multa habitat vicinia: ſed formæ conuenit quod Cato dixit lib. IV. Originum: *Mapalia vocantur vbi habitant: ea quaſi cohortes rotundæ ſunt.*

197. CAR-

197. CARSEOLANA VETAT.] Carſeolis igitur lege prohibitum nominare vulpem; à quâ ruinam olim ſegetes paſſæ.

198 Proxima cùm veniet terras viſura patentes
Memnonis in roſeis lutea mater equis;
De duce lanigeri pecoris, 199 qui perdidit Hellen,
Sol abit, 200 egreſſo victima maior adeſt.
Vacca ſit an taurus, non eſt cognoſcere promtum:
Pars prior apparet, 201 poſteriora latent.
Seu tamen eſt taurus, ſiue hoc eſt femina ſignum,
Iunone inuitâ munus amoris habet.

198. PROXIMA CVM VENIET.] In aliquot vulgatis codicibus hic & ſeptem ſequentes verſiculi locantur ante illud ſuprà, *Tertia poſt Hyadas:* ſed quis cæcior Tireſiâ non videt huc omnino inſerenda? ſic volunt ſenſus & membranæ veteres.

199. QVI PERDIDIT HELLEN.] Alibi pro eodem poſuit, *benè pertulit Hellen.*

200. EGRESSO VICTIMA MAIOR ADEST.] XII. ergo Kalendas Maias Sol in Tauro.

201. POSTERIORA LATENT.] Nam ex eo non videtur niſi ἡμιτόμιον. Hallucinatur Hyginus, cùm ſcribit, *reliquum huius corpus obſcurius videri*; vt alij, qui clunes aut caudam eidem tribuêre (quoſdam ex his recenſet & Ioſephus Scaliger in Notis ad primum Iſagogicum Manilij) cùm non habeat: & ſanè non aliter quàm ſemiſectus pingitur in ſchedographiâ.

Nox abijt, oriturque aurora, 202 Palilia poſcor:
Non poſcor fruſtrà, ſi fauet alma Pales.
Alma Pales faueas 203 paſtorum ſacra canenti,
Proſequor officio ſi tua facta pio.
204 Certè ego de vitulo cinerem ſtipulamque fabalem
Sæpè tuli plenâ, februa toſta, manu.
Certè ego tranſilij poſitas ter in ordine flammas,
Virgaque rorales laurea miſit aquas.
Mota Dea eſt; operique fauet. naualibus exit
Puppis. habent ventos iam mea vela ſuos.
I, pete virgineâ populus ſuffimen ab arâ:
Veſta dabit: Veſtæ munere purus eris.
205 Sanguis equi ſuffimen erit, vitulique fauilla:
Tertia res duræ culmen inane fabæ.

202. PALILIA POSCOR.] XI. Kalendas Maias erant Palilia. Conuenit & veteri Kalendario: in eo Conſtantini Magni eadem dies notatur, N. VRBIS, id eſt, Romæ natalis. Huius verò initiis ſitne feſtum antiquius, anceps ego etiam cum Dionyſio: Πότερον δὲ, ille inquit in primo, παλαίτερον ἔτι τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν εὐπαθείαις ἐπιτηδειοτάτην οἰκισμοῦ πόλεως ἐνόμισαν, ἢ τοῦ κτίσματος ἄρξαντος ἱερὰν ἐποιήσαντο, καὶ θεοὺς ἐν αὐτῇ τοὺς ποιμέσι φίλους γεραίρειν ᾤοντο δεῖν, οὐκ ἔχω βεβαίως εἰπεῖν. Auctores tamen ſunt (cur negem?) qui ſuadeant, ante Vrbem conditam paſtorale hoc ſacrum extitiſſe, Tibullus lib. II. Elegiâ V. & Plutarchus in Romulo: qui ſanè teſtes grauiſſimi.

203. PASTORVM SACRA CANENTI.] Non probiùs vetuſ, *paſtoria ſacra.*

204. CERTE EGO DE VITVLO CINEREM.] Is erat è triginta bubus, quas maxima Veſtalis cremarat Feſtis Fordicidiis. Ipſemet docuit ſuperiùs:

Igne cremat vitulos quæ natu maxima virgo eſt,
Luce Palis populos purget vt ille cinis.

Hunc verò & ſtipulam fabalem, quam paullò pòſt vocat *culmen inane* (demtis enim fabis ſola & arida incenſa) Februa appellat; quia ſic dictum, vt noſti, quoduis purgamentum.

205. SANGVIS EQVI SVFFIMEN ERIT.] Caue credas Solino: *Et obſeruatum,* inquit, *deinceps, ne qua hoſtia Parilibus cæderetur, vt dies iſte à ſanguine purus eſſet.* Benè Plutarchus in Romulo: Ἐν ἀρχῇ δ᾽ (ὥς φασιν) οὐδὲν ἔμψυχον ἔθυον. Mutatum, vt vides, poſteà. Cum vtroque ſentit Aurelius Propertius lib. IV. Elegiâ primâ:

Annuaq; accenſo celebrare Palilia fœno,
Qualia nunc curto luſtra nouantur equo.

Si ergo ſacrificium eâ ſolemnitate factum vt adſolitum, quinto quoque anno ſanguis ille ex amputatâ caudâ exprimebatur. Vide Feſtum in *Cauiares hoſtiæ,* & eumdem in *Equus October.*

Paſtor oues ſaturas [206] ad prima [207] crepuſcula luſtret:
Vnda priùs ſpargat, [208] virgaque verrat humum.
Frondibus & fixis decorentur ouilia ramis,
[209] Et tegat ornatas [210] longa corona fores.
Cærulei fiant puro de ſulphure fumi,
Tectaque fumanti ſulphure balet ouis.
[211] Vre mares oleas, [212] tedamque herbaſque Sabinas;
Et crepet in mediis laurus aduſta focis.
[213] Libaque de milio milij fiſcella ſequatur:
Ruſtica præcipuè eſt hoc Dea læta cibo.
[214] Adde dapes mulctramque ſuas; [215] dapibuſque refectus
Siluicolam tepido lacte precare Palem.

206. AD PRIMA CREPVSCVLA.] Ὑπὸ νύκτα.

207. CREPVSCVLA LVSTRET.] Vetus Kalendarium rureſtre menſe Aprili: OVES LVSTRANTVR.

208. VIRGAQVE VERRAT HVMVM.] Præcipuum hoc in ſacro quouis luſtrali. Et fuit apud antiquos purgatio, quæ dicta *exuerræ*, ab euerriatione certo ſcoparum genere. Non ignorant iſta litterati.

209. ET TEGAT ORNATAS.] Meus liber, *Obtegat ornatas.*

210. LONGA CORONA FORES.] De more Iuuenalis:

—— Necte coronam
Poſtibus, & denſos per limina tende corymbos.

Longæ coronæ, inquit Tertullianus de Coronâ militis, *quibus coronabantur templa & amphitheatra*: nam lentæ & flexibiles benè aptabantur ad ædificij ſtructuram.

211. VRE MARES OLEAS.] Nec abeſt à priſcis libris vulgata lectio, *Vre maris rores.* Φύλλα τῆς λιβανωτίδος. Et hanc legi pro ture vſui fuiſſe veteribus. Vide Culicem Maronis ſub finem. Attamen vtrouis modo legas, non inſtamus.

212. TEDAMQVE HERBASQVE SABINAS.] Sulphur & tedam adhibitam in tribus purgationibus, auctor Seruius lib. VI. De Brathy diximus lib. primo: de

de lauro plura exſtant veterum teſtimonia; quibus addo Procopium Gazæum in Deuteronomion: *Quid igitur de purificationibus in lege conſtitutis dicemus? primam quidem præ ſe figuram purificationis melioris ferre, inſuper verò à Græcanicis differre; quòd eæ cum incantationibus, ſalibus, lauro, ordeo, mari & tranſitione per ignem fieri ſolebant.*

213. Libaqve de milio.] Conſtabant, ni fallor, ex milio, & fabâ. Tale quid Diis ruſticis dabatur etiam Autumno. Feſtus: *Suffimenta dicebant, quæ faciebant ex fabâ milioq́; mellito, mulſo ſparſo: ea Diis eo tempore dabantur, quo vuæ calcatæ prælo premebantur.*

214. Adde dapes mvlctramqve svas.] Non eſt in aliquot veteribus, *mulctramq́;* ſed, *adde dapes in vtrumque ſuas*. Nec reſpuit hanc editionem v. cl. ὁ κλυτὸς Daniel Heinſius. Dapes hîc ſume antiquâ ſignificatione. Feſtus: *Daps apud antiquos dicebatur res diuina, quæ fiebat aut hibernâ ſemente, aut vernâ.*

215. Dapibvsqve refectvs.] Abſit vt damnem hanc ſcripturam, licet priſci quidam vacillent. Alij habent, *dapibusq́; paratis*, alij, *relictis*, Vaticani, *refectis*.

Conſule, dic, pecori pariter, pecoriſque magiſtris:
Effugiat ſtabulis noxa repulſa meis.
[216] *Siue ſacrâ paui, ſedíve ſub arbore ſacrâ,*
[217] *Pabulaque in buſtis* [218] *inſcia carpſit ouis:*
[219] *Si nemus intraui vetitum,* [220] *noſtriſque fugatæ*
Sunt oculis Nymphæ, ſemicaperque Deus:
Si mea falx ramo [221] *lucum ſpoliauit opaco,*
[222] *Vnde data eſt ægræ fiſcina frondis oui:*
Da veniam culpæ: nec, dum degrandinat, obſit
[223] *Agreſti Fauno ſuppoſuiſſe pecus.*
Nec noceat turbaſſe lacus: ignoſcite Nymphæ,
[224] *Mota quòd obſcuras vngula fecit aquas.*
Tu Dea pro nobis fontes, fontanáque placa
Numina: tu ſparſos per nemus omne Deos.
Nec Dryadas, nec nos [225] *videamus labra Dianæ:*
Nec Faunum, medio cùm premit arua die.

216. Sive sacra pavi.] Lege indubitatò, *Siue ſacro paui*, in loco Diis conſecrato.

217. Pabvlaqve in bvstis.] Scribe, *è buſtis*, auctore libro noſtro perantiquo. *Buſtum* hîc, locus in quo aliquis ſepultus.

218. Inscia carpsit ovis.] Ex hac ſuperſtitione Iulianus Imperator in Codice Theodoſiano l. v. De ſepulc. viol. *Pergit audacia, vt quidam in buſta, diem functorum, & aggeres conſecratos ſauiant; cùm & lapidem hinc mouere, terram ſollicitare, & ceſpitem vellere, proximum ſacrilegio maiores ſemper habuerint: ſed ornamenta triclinijs, aut porticibus, auferant de ſepulcris.* Sic legendus & ſupplendus hic locus.

219. Si nemvs intravi.] Vni veteri eſt, *intrauit*, ouem aſpectans: non perplacet; quia mox, *noſtriſq́; fugatæ*.

220. Nostrisqve fvgatæ.] Liber, *noſtríſve*.

221. Lvcvm spoliavit opaco.] Vetus ſuperſtitio, quâ quiuis ſacer lucus erat incæduus, nec ramum aut folium fas erat inde conlucare, niſi

ſacrificium præceſſiſſet. eâ ſuper re ex Catone Plinius nos admonet lib. XVII. cap. vltimo: *Idem Cato arbores religioſas lucosq́ſuccidi permiſit ſacrificio priùs facto: cuius rei rationem quoque eodem volumine tradidit.* Mallem, *precationem quoque e. v. trad.* quæ his ſanè verbis concipiebatur: SI DEVS, SI DEA ES, CVIVM ILLVD SACRVM EST, VTI TIBI IVS SIET, PORCO PIACVLO FACERE, ILLIVSCE SACRI COERCENDI ERGO. Obſerua *coërcendi* verbum in hac ſignificatione, ſed antiquâ, pro *conlucare, deputare.* Feſtus *coinquire, coërcere* explicuit, ſed obſcuriuſculè; at propriè alibi, *coinquire, deputare.* Miror cur lectionem hanc adulteret magni iudicij vir in *coinquinere*, pro decubare; cùm nihil mutandum ſit, clamet Trebatius apud Seruium: *Luci*, inquit, *qui ſunt in agris, qui nouitio capti ſunt, hos lucos eâdem carimoniâ moreq́ coinqui haberiq́ debent, vt ceteros lucos qui in antiquo agro ſunt.* Id eſt, ſacrificio priùs facto conlucari debent. *Coinquo* ſanè verè eſt maculo, ſeu contamino; vnde hodiernum *coinquino:* ſed in hac conlucatione ideò receptum, quia à Deo ſiue Deâ venia contaminandi, ſeu putandi, quod aliter ſcelus inexpiabile, luci petebatur.

222. VNDE DATA EST ÆGRÆ.] Sic plerumque vetus ſcriptura; in aliâ, *teneræ.* Vtraque ad verum: nam agnis, aut ægris ouibus, paſtorum eſt, frondium aut herbarum fiſcinam in ſtabula ferre. Varro de adhuc lactentibus lib. II. de Re ruſticâ: *Diebus pòſt paucis obÿcere his viciam molitam, aut herbam teneram, antequam exeunt paſtum, & cùm reuerterunt: & ſic nutricantur, quoad facti ſunt quadrimeſtres.*

223. AGRESTI FAVNO.] Hic eſt, qui dictus *Siluanus agreſtis* in libro Catonis de Agrorum limitibus; qui Græcis ἀγρεὺς & ἄγραυλος. ſic vocat Archius in quodam Epigrammate. De lectione verò verum fatear, ita plures, nec adeò noui codices; nec vereor quin tueri poſſit, licet ſit parum recepta à litteratis noſtri æui. Vulgò dicimus, in diuo Alberto, pro eiuſdem ſacrâ æde. Sed placent & veteres in quibus, *agreſti fano.*

224. MOTA VNGVLA.] Pecus gradiens turbauit aquas límpidas.

225. VIDEAMVS LABRA DIANÆ.] Ἀσαμίνθοις, λουτρά.

[226] Pelle procul morbos: valeant hominesque gregesque;
Et valeant vigiles, prouida turba, canes.
Néve minùs multas redigam, quàm manè fuerunt:
Néve gemam referens vellera rapta lupo.
Abſit iniqua fames; herbæ frondesque ſuperſint,
Quæque lauent artus, quæque bibantur aquæ.
[227] Vbera plena premam: referat mihi caſeus æra;
Dentque viam liquido [228] vimina rara ſero.
[229] Sitque ſalax aries: conceptaque ſemina coniux
Reddat; & [230] in ſtabulo multa ſit agna meo.
Lanaque proueniat nullas læſura puellas,
Mollis, & ad teneras quaſlibet apta manus.
Quæ precor eueniant; & nos faciamus ad annum
Paſtorum dominæ grandia liba Pali.
His Dea placanda eſt: hæc tu conuerſus ad ortum
Dic quater; & viuo perlue rore manus.
Tunc licet, appoſitâ [231] veluti [232] cratere camellâ
[233] Lac niueum potes, [234] purpureamque ſapam.

Mox-

Moxque per ardentes ſtipulæ crepitantis aceruos
Traijcias celeri ſtrenua membra pede.

226. PELLE PROCVL MORBOS.] Petitâ iam veniâ incipit precatio paſtoralis: quam, quæſo, conferas cum Luſtrico Catonis carmine. Pars eiuſdem: SVOVE TAVRILIA CIRCVMAGI IVSSI, VTI TV MORBOS VISOS INVISOSQVE, VIDVERTAM VASTITVDINEM, CALAMITATES INTEMPERANTIASQVE PROHIBESSIS, DEFENDAS AVERRVNCESQVE, VTIQVE TV FRVGES, FRVMENTA, VINETA VIRGVLTAQVE GRANDIRE BENEQVE EVENIRE SIRIS, PASTORES PECVAQVE SALVA SERVASSIS, DVISQVE BONAM SALVTEM VALETVDINEMQVE MIHI, DOMVI FAMILIÆQVE NOSTRÆ.

227. VBERA PLENA PREMAM.] Rogat igitur pro pingui lacte, pro caſeo, pro felici & multo ouium fetu. Dionyſius ſcribit oppoſitum, Palilibus pro partu ab agricolis gratias Diis relatas: Θύουσι δ' ἐν αὐτῇ περὶ γονῆς τετραπόδων οἱ γεωργοὶ καὶ νομεῖς θυσίαν χαριστήριον ἔαρος ἀρχομένου. Vnum & alterum puto factum; & pro venturo fetu ſacrificia ab eis acta, & pro præſenti grati animi indices exhibitos.

228. VIMINA RARA SERO.] Tibullus:

Raráque per nexus eſt via facta ſero.

229. SITQVE SALAX ARIES.] Ad gregis auctionem.

230. IN STABVLO MEO.] Noſter codex, *in ſtabulis multa ſit agna meis.*

231. VELVTI CRATERE.] Lego in aliis, *velut in cratere.*

232. CRATERE CAMELLA.] Marrucinus Marſus legit *canellâ*; & ſexcentas effutit nugas: tu legito vt eſt in vulgatis. *Camella* vas erat ligneum, vbi hæc potio infundenda. de quo Petronius: *Enothea menſam veterem poſuit in medio altari, quam viuis impleuit carbonibus, & camellam vetuſtate ruptam pice temperatâ refecit.* & ſtatim: *Tum clauum, qui detrahentem ſecutus cum camellâ ligneâ fuerat, fumoſo parieti reddidit.* Hoc vaſis genus Polluci eſt σκάμιλλα.

233. LAC NIVEVM POTES, PVRPVREAMQVE SAPAM.] Hæc potio dicebatur burrhanica, à colore burrho. Feſtus: *Burrhanica potio, lac commiſtum ſapâ, à rufo colore, quem burrhum vocant.* Vnde eleganter, homines à vino rubentes *burrhos* apud eumdem dictos inueni. Hinc deducit illud verè ἔμψυχον μουσεῖον Ioſephus Scaliger duas voculas Hiſpanas, *borracho y borracha:* quarum prima ſignificat ebrium, altera vas vinarium. quod etiam dicunt *bota*, verbum quoque Græco-barbarum. Gloſſæ, βουττίον, *cupella:* aliæ, βοῦτις, *cupa.* Ille color πυῤῥὸς eſt Græcis: vnde πυῤῥίας eiuſmodi cutis homines Comici dixere. Obſeruat Helladius apud Photium: Ὅτι οἱ Κωμικοὶ τοὺς οἰκέτας τὸ μὲν πλέον ἀπὸ τοῦ ἔθνους ἐκάλουν· οἷον, Σῦρον, Καρίωνα, Μίδαν, Γέταν, καὶ ὅμοια. ἐκάλουν δὲ καὶ ἐξ ἐπιθέτων· ὡς ἀπὸ τοῦ χρώματος μὲν, Πυῤῥίαν καὶ Ξανθίαν. Ab eodem colore vocarunt πύῤῥιχον equum breuiorem; Latini *burrhichum:* ſed Hiſpanis *el borrico* eſt aſinus, πύῤῥιχος, *aca.* De his audiendus Hieronymi locus fruſtrà adhuc vexatus Epiſtolâ XXVI. ad Pammachium ſuper obitu Paulinæ vxoris: *Vbi videris fumare patinas, & phaſides aues lentis vaporibus decoqui, vbi argenti pondus, vbi feruentes buricos, mannos, comatulos pueros, pretioſas veſtes, picta tapetia; ibi ditior eſt largitore, cui largiendum eſt.* Lege, *feruentes burrhichos, mannos.* Gloſſæ, *burrhichi, manni*, id eſt equuli. Tentarunt alij legere, *feruentes borrico manus*; ſed fruſtrà.

234. PVRPVREAMQVE SAPAM.] De hac ita Nonnius: *Sapa, quod nunc mellaceum dicimus, muſtum ad mediam partem decoctum.* Varro de vitâ populi Romani: *Sapam appellabant, quod de muſto ad mediam partem decoxerant.*

Expoſitus

Expoſitus mos eſt: [235] *moris mihi reſtat origo.*
Turba facit dubium, cœptaque noſtra tenet.
Omnia purgat edax ignis, vitiumque metalli
Excoquit: idcircò cum duce purgat oues.
An, quia cunctarum contraria ſemina rerum
Sunt duo, diſcordes ignis & vnda Dei;
Iunxerunt elementa patres, aptumque putarunt
Ignibus & ſparsâ tingere corpus aquâ?
An, quòd in his [236] *vitæ cauſſa eſt; hæc perdidit exſul;*
His noua fit coniux; hæc duo magna putant?
Vix equidem credo, ſunt qui Phaëthonta referri
Credant, & nimias Deucalionis aquas.
Pars quoque, paſtores cùm [237] *ſaxis ſaxa feribant,*
Scintillam ſubitò proſiluiſſe ferunt.
Prima quidem periit: ſtipulis excepta ſecunda eſt:
Hoc argumentum flamma Palilis habet.

235. MORIS MIHI RESTAT ORIGO.] In multis eſt prima, quòd ſibi ſuaſerint ineſſe igni vim quamdam abſterſiuam, & malorum medelam: & hæc fuit antiqua opinio Iudaica & Græcanica, inde immiſta in Romanam religionem: & ſtetit, vt mireris, vſque ad tempora Iuſtiniani τοῦ ῥινοτμήτου. Tunc congregata VI. Synodus Trullenſis, & ineptiæ hæ cum aliis abolitæ. Liquet ex Canone LXV. ad quem Theodorus Balſamon: Ἀλλὰ καὶ ἔμπροσθεν τῶν ἐργαστηρίων αὐτῶν καὶ τῶν οἰκείων ἀνῆπτον πυρκαϊὰς, καὶ ἐπήδων ἐπάνω τούτων, νομίζοντες διὰ τούτο τὰ προσυμβαίνοντα ἴσως αὐτοῖς δυσχερῆ καταργεῖσθαι, καὶ ἑτέροις ἀγαθοῖς ἐντυγχάνειν. ἀκολούθως οὖν τούτοις ἐποίουν καὶ τίνες ὀρθόδοξοι ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς ἡ παροῦσα γέγονε συνόδος.

236. VITÆ CAVSSA EST.] Pompeius Feſtus: *Aqua & ignis interdici ſolet damnatis, quam accipiunt nuptæ: videlicet quia hæ duæ res humanam vitam maximè continent. Itaque funus proſecuti, redeuntes ignem ſupergrediebantur aquâ adſperſi: quod purgationis genus vocabant ſuffitionem.*

237. SAXIS SAXA FERIBANT.] Hoc fuiſſe puto primò adinuentum ad ſcintillas eliciendas; poſteà venit vſus petræ focariæ à ferro percuſſæ; poſteà τοῦ λίθου πυρίτου, & miſti coloris: cuius generis & ἀπυρόπους vidi plurimos.

An magis hunc morem pietas Æneia fecit,
[238] *Innocuum victo cui dedit ignis iter?*
[239] *Hoc tamen eſt vero propiùs; cùm condita Roma eſt,*
Transferri iuſſos in noua tecta lares:
Mutanteſque domum, tectis agreſtibus ignem,
Et ceſſaturæ ſuppoſuiſſe caſæ:
Per flammas ſaliiſſe pecus, ſaliiſſe colonos:
Quod fit [240] *natali nunc quoque, Roma, tuo.*
Ipſe locum vati caſus facit. Vrbis origo
Venit: ades factis, magne Quirine, tuis.

238. INNOCVVM CVI DEDIT IGNIS ITER?] Statius lib. II. Siluarum, in lacrymis Hetruſci:

Felix cui magnâ patrem ceruice ferenti
Sacra Mycenææ patuit reuerentia flammæ.

239. Hoc tamen est vero propivs.] En noſter etiam initium Palilium non facit antiquius Vrbis natali, nec diſſentit à Tibullo & Plutarcho: nam agit de ſacro Palis ſic celebrari cœpto, & cum his ſtipularum aceruis; quod originem duxiſſe putat ab incenſis antiquis tuguriolis, cùm ruſtici in noua nouæ Vrbis migrarent. Abſit, quòd neget ante hanc conditam fuiſſe Palilia; in quibus Pales cum Siluano culta lacte, & anni primitiis. Addita igitur ſub Romulo tranſitio per flammas, ſuffimenta illa; ſed equus victima multò poſt.

240. Natali nvnc qvoqve, Roma, tvo.] Nam eodem xi. Kalendas illa condita. Plutarchus: Ὅτι μὲν οὖν ἡ κτίσις ἡμέρᾳ γένοιτο τῇ πρὸ ἕνδεκα καλανδῶν Μαΐων, ὁμολογεῖται· καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι, γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες.

Jam luerat pœnas frater Numitoris; & omne
Paſtorum gemino ſub duce vulgus erat.
Contrahere agreſtes, & mœnia ponere vtrique
Conuenit: [241] *ambiguum eſt,* [242] *nomina ponat vter.*
Nil opus eſt, dixit, certamine Romulus vllo:
Magna fides auium eſt: experiamur aues.
Res placet. alter init nemoroſi ſaxa Palati:
Alter Auentini manè cacumen adit.
Sex Remus, hic volucres [243] *bis ſex videt ordine frater:*
Statur, & arbitrium Romulus vrbis habet.
[244] *Apta dies legitur, quâ mœnia ſignet aratro.*
[245] *Sacra Palis ſuberant; inde mouetur opus.*
Foſſa fit ad ſolidum, fruges iaciuntur in ima;
Et de vicino [246] *terra petita ſolo eſt.*
Foſſa repletur humo, plenæque imponitur ara;
Et nouus accenſo [247] *fungitur igne focus.*

241. Ambigvvm est.] Scriptura noſtra, *ambigitur.*

242. Nomina ponat vter.] Ennius apud Tullium primo de Diuinatione:

Certabant, vrbem Romámne Remámne vocarent:
Omnis cura viris vter eſſet Induperator.

243. Bis sex videt ordine frater.] Ab antiquis germana lectio eruitur, *bis ſex videt ordine: pactio Statur.*

244. Apta dies legitvr.] Hanc iam habes. Hora fuit poſt ſecundam ante tertiam plenam, vt ex Tarruntio inſigni Mathematico ſcribit Iulius Solinus; & ex eodem excerpta Dionis verba ſunt· Ὥρα τῆς Ῥώμης ὅτι Ῥωμύλος ταύτην ἤρξατο κτίζειν, ὥρα δευτέρα πρὸ τρίτης, ὡς Ταρρούτιος ὁ Μαθηματικὸς κατεστήριξε· Διὸς μὲν ἰχθύσι, Κρόνου δὲ καὶ Ἀφροδίτης καὶ Ἄρεος, καὶ Ἑρμοῦ σκορπίῳ, ἡλίου ταύρῳ καὶ σελήνης ζυγῷ. Annus fuit ſecundus Olympiadis vii. ſi Eratoſtheni credimus.

245. Sacra Palis svberant.] Albius Tibullus lib. ii. Elegiâ v.

Romulus æternæ nondum formauerat vrbis
Mœnia, conſorti non habitanda Remo:
Sed tum paſcebant herboſa palatia vaccæ;
Et ſtabant humiles in Iouis arce caſæ.
Lacte madens illic ſuberat Pan ilicis vmbræ;
Et facta agreſti lignea falce Pales.

Legit Onufrius Panuinius, *Sacra Pales aderant.* Quæ lectio ſi emendati & antiqui codicis eſſet, magno me ſcrupulo liberaret; quem ſilere addecet.

246. TERRA PETITA SOLO.] Vide Plutarchum in Romulo.

247. FVNGITVR IGNE FOCVS.] Rectiſſimè in vulgatis eſt, *finditur.* Quæ lectio Marſo cauſſa fuit ineptiſſimi interpretamenti.

Inde premens ſtiuam [248] deſignat mœnia ſulco:
Alba iugum niueo cum boue vacca tulit.
Vox fuit hæc Regis: Condenti Iupiter vrbem,
Et genitor Mauors, Veſtaque mater ades:
Quosque pium eſt adhibere deos, [249] aduertite vultus;
Auſpicibus vobis hoc mihi ſurgat opus.
Longa ſit huic ætas, dominæque potentia terræ;
Sitque ſub hac oriens occiduusque dies.
Ille precabatur. [250] tonitru dedit omina læuo
Iupiter; & læuo fulmina miſſa polo.

248. DESIGNAT MOENIA SVLCO.] Ex ritu finitimo. Varro lib. IV. de L.L. *Oppida condebant*, inquit, *in Latio Etruſco ritu multa, id eſt iunctis bubus, tauro & vaccâ interiore aratro circumagebant ſulcum.* Obiter moneo, ritum hunc, & alios ſeruatos in libris, quos vocabant Rituales. de his Feſtus: *Rituales nominantur Etruſcorum libri, in quibus perſcriptum eſt, quo ritu condantur vrbes, aræ, ædes ſacrentur, quâ ſanctitate muri, quo iure portæ, quo modo tribus, curiæ, centuriæ diſtribuantur, exercitus conſtituantur, ordinentur, ceteraq. huiuſmodi ad bellum & pacem pertinentia.* Res ipſa ſuadet, me ſilente, Romulum præcepta hæc prælegiſſe.

249. ADVERTITE VVLTVS.] Priſcus codex, *aduertite cuncti.*

250. TONITRV DEDIT OMINA LÆVO.] Cur læuum dextro felicius, fiet palàm ex his Plinij: *Fulmina læua proſpera; quia ſacrificantis vel precantis latus læuum, dextrum eſt eius qui poſtulata largitur.*

Augurio læti iaciunt fundamina ciues;
Et nouus exiguo tempore murus erat.
Hoc Celer vrget opus, quem Romulus ipſe vocarat:
Sintque Celer curæ, dixerat, iſta tuæ.
Neve quis aut muros, aut factam vomere foſſam
Tranſeat: audentem talia dede neci.
Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
Cœpit; &, His populus, dicere, tutus erit?
Nec mora, tranſilijt: retrò [251] Celer occupat auſum.
Ille premit duram ſanguinolentus humum.
Hæc vbi Rex didicit, lacrymas introrſus obortas
Deuorat, & clauſum pectore vulnus habet.
Flere palàm non vult, exemplaque fortia ſeruat;
[252] Sicque meos muros tranſeat hoſtis, ait.

251. CELER OCCVPAT AVSVM.] Raſtro, ſeu rutro paſtorali. Antiquæ membranæ Chronici Euſebiani: *Remus rutro paſtorali à Fabio Romuli duce occiditur.* Malim igitur in Dionyſio, πλῆξαι τῷ σκαφείῳ τῆς κεφαλῆς καὶ αὐτίκα ἀποκτεῖναι.

Legitur

Legitur in vulgatis, *τῷ σκαφίῳ*. Verterunt benè *rutro* interpretes, cùm ſit *σκάφιον* rutrum; malè Gloſſæ, *raſtrus, σκάφιον*.

252. SICQVE MEOS MVROS.] Ipſa verba Titi Liuij.

Dat tamen exequias: nec iam ſuſpendere fletum
Suſtinet; & pietas diſſimulata patet.
Oſculaque applicuit [253] poſito ſuprema feretro;
Atque ait, [254] Inuito frater ademte vale.
Arſuroſque artus vnxit: fecere, quod ille
Fauſtulus, & mœſtas Acca ſoluta comas.
Tum iuuenem nondum facti fleuere Quirites:
Vltima prolato [255] ſubdita flamma rogo eſt.
Vrbs oritur (quis tunc hoc vlli credere poſſet?)
Victorem terris impoſitura pedem.
Cuncta regas; & ſis magno ſub Cæſare ſemper:
Sæpè etiam plures nominis huius habe.
Et quoties ſteteris domito ſublimis in orbe,
Omnia ſint humeris inferiora tuis.

253. POSITO SVPREMA FERETRO.] Seruius: *Feretrum, locus vbi mortui feruntur; & eſt Græcum nomen: nam Græcè φέρτρον dicitur*, & *νεκροφορεῖον*. Placet in initio, *Feretrum, loculus vbi.*

254. INVITO FRATER ADEMTE.] Veriùs *volenti* dixiſſes; nec aliud mihi vmquam ſuadebis. Cicero IV. Officiorum: *Species enim vtilitatis animum pepulit eius; cui cùm viſum eſſet vtilius, ſolum quàm cum altero regnare, fratrem interemit.* Audi nunc eiuſdem ſententiam de hac primâ perduellionis lege: *Omiſit hic & pietatem & humanitatem, vt id quod vtile videbatur, neque erat, aſſequi poſſet; & tamen muri cauſſam oppoſuit, ſpeciem honeſtatis neque probabilem, neque ſatis idoneam. peccauit igitur, pace vel Quirini vel Romuli dixerim.*

255. SVBDITA FLAMMA ROGO EST.] Inde ſepultus in Remuriâ: qui locus in ſummo Auentino; vbi ille de condendâ vrbe fuerat auſpicatus.

Dicta Pales nobis: [256] idem Vinalia dicam;
Vna tamen media eſt inter vtramque dies.
[257] Numina vulgares Veneris celebrate puellæ:
[258] Multa [259] profeſſarum quæſtibus apta Venus.
Poſcite ture dato formam, populique fauorem:
Poſcite blanditias dignaque verba Ioco.
Cumque ſuâ dominæ date grata ſiſymbria myrto;
Textaque compoſitâ iuncea vincla roſâ.
Templa frequentari [260] Collinæ proxima portæ
Nunc decet: [261] à Siculo nomina colle tenet.
Vtque Syracuſas Arethuſidas abſtulit armis
Claudius; & bello te quoque cœpit, Eryx:
[262] Carmine viuacis Venus eſt tranſlata Sibyllæ;
Inque ſuæ ſtirpis maluit vrbe coli.

256. IDEM VINALIA DICAM.] IX. Kalendas erant ſacra Vinalia: quæ duplicia; & quæ celebrata hoc menſe, Plutarcho dicta Ἀφροδίσια; & quæ

menſe Sextili XIV. Kalendas Septembres, auctore Feſto, & veteri Kalendario. Priora putarunt viri docti Veneri ſacra, poſteriora Ioui. Teſtimonia poſces, quæ non habeo, niſi diſſenſum ſcriptorum. A quo iudicatu me ſoluo.

257. NVMINA VVLGARES.] Hoc feſto meretriculæ Veneris Erycinæ templa adibant; & oblatis floreis munuſculis cuncta expetebant, quibus populo placerent.

258. MVLTA PROFESSARVM.] Sic dictæ famoſæ hæ mulierculæ: nam ſe vulgare non poterant, niſi præcederet apud Ædiles profeſſio. Vide accuratiſſimum Lipſium ad Annales Taciti.

259. PROFESSARVM QVÆSTIBVS.] In his ſitum præcipuum harum vilium ſtudium; & verè Alexis ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ δράματι Ἰσοστασίῳ· Πρῶτον μὲν γὰρ ἐς τὸ κέρδος καὶ τὸ συλᾶν τοὺς πέλας τἄλλα αὐταῖς πάρεργα γίνεται.

260. COLLINÆ PROXIMA PORTÆ.] Strabo lib. VI. Ἀφίδρυμα δ' ἐστὶ καὶ ἐν Ῥώμῃ τῆς θεοῦ ταύτης τὸ πρὸ τῆς πύλης τῆς Κολλίνης, ἱερὸν Ἀφροδίτης Ἐρυκίνης λεγόμενον, ἔχον καὶ νεὼν, καὶ στοὰν περικειμένην ἀξιόλογον. Dedicata Romæ hæc ædes anno DLXXII. de quo agens Liuius lib. XL. *Aedes*, inquit, *duæ eo anno dedicatæ ſunt, vna Veneris Erycinæ ad portam Collinam (dedicauit L. Porcius L. F. Licinius Duumuir: vota erat ab Coſ. L. Porcio Liguſtino bello) altera in foro Olitorio Pietatis.*

261. A SICVLO NOMINA COLLE TENET.] Vbi & templum habuit ditiſſimum. de quo etiam Strabo eodem libro: Οἰκεῖται δὲ καὶ ὁ Ἔρυξ λόφος ὑψηλὸς, ἱερὸν ἔχων Ἀφροδίτης, τιμώμενον διαφερόντως, ἱεροδούλων γυναικῶν πλῆρες τὸ παλαιόν· ἃς ἀνέθεσαν κατ' εὐχὴν οἵ τ' ἐκ τῆς Σικελίας καὶ ἔξωθεν πολλοί· νυνὶ δ' ὥσπερ αὐτὴ ἡ κατοικία, λειπανδρεῖ καὶ τὸ ἱερὸν, καὶ τῶν ἱερῶν σωμάτων ἐκλέλοιπε τὸ πλῆθος. Quis præſtet huic fidem? Diodorus, qui ſcripſit pauculos annos ante Strabonem hæc de cultu & ſplendore ædis Erycinæ lib. IV. *Fani huius religioſi maieſtatem ſi quis accuratiùs penſitet, meritâ illud admiratione proſequetur: alia enim ſacraria poſt aliqua gloriæ incrementa aduerſi perſæpè caſus labefactant, & conuellunt; at huius fani cultus à primo dedicationis exordio tantum abeſt vt defecerit, vt contrà, ſubinde maius acceperit augmentum.*

262. CARMINE VIVACIS.] Pace tuâ dicam, mi Ouidi, hallucinaris: nam hæc Veneris ædes prope portam Collinam non dedicata monitu carminis Sibyllini, ſed vouit ſponte L. Porcius Liguſtino bello, dedicauit Porcius L. F. Licinius, vt ex Liuio vidimus, anno DLXXII. Fateor aliam eidem Veneri vouiſſe Q. Fabium Maximum iuſſu libri fatalis, ſed ante hanc poſitam annis XXXIV. Seruilio Geminio & C. Flaminio Coſs. idem Liuius lib. XXII. *Decemuiri libros Sibyllinos adire iubentur: qui, inſpectis fatalibus libris, retulerunt patribus, quod eius belli cauſſâ votum Marti foret, id non ritè factum, de integro atque ampliùs faciendum eſſe; & Ioui ludos magnos, & ædes Veneri Erycinæ ac Menti vouendas eſſe, & ſupplicationem lectiſterniumq; habendum.* Hoc igitur anno vota, ſed dicata DXXXVIII. L. Poſtumio Albino & T. Sempronio Coſs. idem lib. XXIII. *Exitu anni Q. Fabius Maximus à Senatu poſtulauit, vt ædem Veneris Erycinæ, quam Dictator vouiſſet, dedicari liceret: Senatus decreuit, vt T. Sempronius Conſul deſignatus, cùm primùm magiſtratum iniſſet, ad populum ferret, vt Fabium Duumuirum eſſe iuberent ædis dedicandæ cauſſâ.* Nec ſuſpicetur aliquis, Naſonem de hac æde Q. Fabij forte loqui: nam hæc ſita in Capitolio regione VIII. ipſuſmet Liuius eodem libro: *Intereà Duumuiri creati ſunt, Q. Fabius Maximus, & T. Octacilius Craſſus, ædibus dedicandis; Menti Otacilius, Fabius Veneri Erycinæ: vtraque in Capitolio eſt, canali vno diſcretæ.* Hanc, quam hîc nominat noſter, apertè ait ſitam prope portam Collinam, quæ in regione V. Inſuper alius Auctoris lapſus inſurgit: nam poſt captas, inquit,

inquit, Syracuſas Venerem Erycinam in Vrbem tranſlatam; & vt iſta,

Carmine viuacis Venus eſt tranſlata Sibyllæ,

torqueamus ad tempus, quo primùm monitu Sibyllino Venus Erycina Romæ coli cœpta eſt, non perſtant: nam Syracuſæ captæ anno Vrbis DXLI. templum dicatum DXXXVIII.

Cur igitur Feſtum Veneris Vinalia dicant,
Quæritis; & quare [263] ſit Iouis iſta dies.
[264] Turnus, an Æneas Latiæ gener eſſet Amatæ,
Bellum erat: Etruſcas Turnus adorat opes.
Clarus erat, ſumtiſque ferox Mezentius armis:
Et vel equo magnus vel pede maior erat.
Quem Rutuli Turnuſque ſuis adſciſcere tentant
Partibus. hæc contra dux ita Tuſcus ait:
[265] Stat mihi non paruo virtus mea: vulnera teſtor,
Armaque, quæ ſparſi ſanguine ſæpè meo.
Qui petis auxilium, non grandia diuide mecum
Præmia, de lacubus proxima muſta tuis.
[266] Nulla mora eſt operi: veſtrum eſt dare, vincere noſtrum eſt.
Quàm velit Æneas iſta negata mihi!
Annuerant Rutuli. Mezentius induit arma,
Induit Æneas, alloquiturque Iouem:
Hoſtica Tyrrheno vota eſt vindemia Regi:
Iupiter è Latio palmite muſta feres.
Vota valent meliora: cadit Mezentius ingens;
Atque indignanti pectore plangit humum.
Venerat Autumnus calcatis ſordibus vuis:
Redduntur merito debita vina Ioui.
Dicta dies hinc eſt Vinalia: Iupiter illam
Vendicat, & feſtis gaudet ineſſe ſuis.

263. SIT IOVIS ISTA DIES.] M. Varro lib. v. de L. L. *Vinalia à vino: hic dies Iouis, non Veneris.*

264. TVRNVS, AN ÆNEAS.] Hac de re vide Liuium, Plutarchum; Originem gentis Romanæ; vbi multa ex antiquiſſimis Scriptoribus: vide etiam Plinium lib. XIV. cap. XII.

265. STAT MIHI NON PARVO.] idem apud Propertium lib. III. *magno ſtare.*

Atridæ magno cùm ſtetit alter amor

266. NVLLA MORA EST OPERI: VESTRVM EST DARE.] Meus habet, *Nulla mora eſt operæ, veſtrum dare.*

[267] Sex vbi quæ reſtent luces Aprilis habebit;
In medio curſu tempora veris erunt.
[268] Et fruſtrà pecudem quæres Athamantidos Helles:
Signaque dant imbres, [269] exoriturque Canis.
[270] Hac mihi Nomento Romam cùm luce redirem,
Obſtitit [271] in [272] mediâ candida turba viâ.

Flamen [273] *in antiquæ* [274] *lucum* [275] *Rubiginis ibat,*
[276] *Exta canis flammis, exta daturus ouis.*

267. SEX VBI QVÆ RESTENT.] VII. Kalendas ver meo Publio bipartitur; quod Columellæ ipſo die Palilium, XI. Kalendas.

268. ET FRVSTRA PECVDEM QVÆRES.] Eodem VII. Aries occidit acronycho occaſu.

269. EXORITVRQVE CANIS.] Mira & noua fateor. Numquam audiui à natâ Aſtrologiâ, poſt Arietis occaſum, imò poſt Tauri ortum, Canem exoriri. Quidam mallet, *exoriturq́; Capra.* Sed ad quid? ſequuntur Rubigalia, quæ ad occaſum Canis inſtituta, & celebrata. Plinius lib. XVIII. cap. XXIX. *Rubigalia Numa inſtituit anno regni ſui* XI. *quæ nunc aguntur ad* VII. *Kalendas Maij; quoniam tunc ferè ſegetes rubigo occupat. Hoc tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente, ſicut tunc ferebat ratio: ſed vera cauſſa eſt, quòd poſt dies vndeuiginti ab Aequinoctio verno, per id quatriduum, variâ gentium obſeruatione, in quartum Kalend. Maij Canis occidit. Sidus & per ſe vehemens; & cui præoccidere Caniculam neceſſe ſit.* Suſpicio hinc mihi de mendâ venit; & adlubet ſcribere:

Signa dabunt imbres, effugietq́; Canis.

Hic enim moto Tauro ſtatim cedit naui Argoæ. Nigidius apud Seruium Commentario ſphæræ Græcanicæ: *Oritur enim Canicula cum Cancro, in columen venit cum Geminis, occidit cum Tauro.* Virgilius primo Georgicωn:

Candidus auratis aperit cùm cornibus annum
Taurus, & auerſo cedens Canis occidit aſtro.

Firmat etiam noſtram emendationem; quòd ille in occaſu vehemens, gelidus, pluuius. Manilius clarè ſuggerit libro primo:

Subſequitur rapido contenta Canicula curſu,
Quâ nullum terris violentius aduenit aſtrum,
Nec grauius cedit: namque horrida frigore ſæuit;
Sic in vtrumque mouet mundum, & contraria reddit.

270. HAC MIHI NOMENTO.] Sabinorum oppido.

271. IN MEDIA CANDIDA TVRBA VIA.] Candida turba ſunt Flamines, qui ad Rubiginem placandam properabant, albo induti veſtimento: color is erat ſacrificantium. Valerius Maximus, loquens de S. C. publicato poſt cladem Cannenſem, quo cautum, vt luctui eius ſtragis diebus triginta finis daretur, ne publica & priuata ſacra deſererentur; *Matres*, inquit, *ac filiæ, coniugesq́; & ſorores nuper interfectorum, abſterſis lacrymis, depoſitisq́; doloris inſignibus, candidam induere veſtem & aris dare thura coactæ ſunt.*

272. MEDIA VIA.] De hac Seruius: *Ab hoc oppido via Nomentana dicta, quæ incipiebat à Viminali portâ.* & priſcus lapis:

VIÆ NOMENTANÆ PATRONVS.

273. IN ANTIQVÆ LVCVM.] Diſplicet lectio; ſed ſic plerique, præter duos optimos, qui habent *antiquum.* Quanto meliùs ad lucum, quàm ad Rubiginem epithetum referre. Antiqua ſanè Rubigalia non infiteor: inſtituit Numa Pompilius anno Regni ſui XI. Varro lib. primo de R. R. cauſſam incœpti cultus his explicat: *Quartò, Robigum, ac Floram, quibus propitiis neque rubigo frumenta atque arbores corrumpit, neque non tempeſtiuè florent: itaque publicæ Robigo feriæ, Robigalia; Floræ, ludi Floralia inſtituti.* Feſtus: *Robigalia dies feſtus* VII. *Kalendas Maias, quo Robigo Deo ſuo, quem putabant rubiginem auertere, ſacrificabant.*

274. LVCVM

274. LVCVM RVBIGINIS.] Panuinius in Topographiâ Vrbis, lucum & ædem ponit in regione v. ſed ædem expreſſim viâ Nomentanâ extra portam Catulariam; vbi ſacrificium Robigini & Caniculæ faciebant. Ad hanc mentem Feſtus: *Catularia porta Romæ dicta eſt; quia non longè ab eâ, ad placandum Caniculæ ſidus frugibus inimicum, rufæ canes immolabantur, vt fruges flaueſcentes ad maturitatem perducerentur.*

275. RVBIGINIS IBAT.] Libri duo è meis, *Robiginis*. & certè veriùs: nam ei venit etymon, vt ſuſpicor, à colore robo; qui Græcis ξανθός. Hinc *robos* boues à ruſticis vocatos, auctor eſt Feſtus in voculâ *robum*. Expreſsè vetus Senatus Conſultum apud Gellium lib. IV. cap. VI. SATIS HABENDVM CENSVERVNT, SI QVID SVCCIDANEIS OPVS ESSET ROBVS, SVCCIDERET. Vulgò malè legitur, ROBIGVS ACCEDERET. Et inſertâ I reperio *Robios*; vt in hac Inſcriptione, LITATVRVM SE SCIAT VOLCANALIBVS X. CAL. SEPTEMBRES VITVLO ROBIO ET VERRE.

276. EXTA CANIS FLAMMIS.] Rufus eſſe debebat; imò catulus, & lactens. id me docuit Columella:

Hæc ne ruricolæ paterentur monſtra ſalutis;
Ipſa nouas artes varia experientia rerum,
Et labor oſtendit miſeris, vſusq; magiſter
Prodidit agricolis ventos ſedare furentes;
Et tempeſtatem Tuſcis auertere ſacris.
Hinc mala Rubigo, virides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis catuli placatur & extis.

Protinus acceſſi; ritus ne neſcius eſſem,
Edidit hæc flamen verba, Quirine, tuus:
Aſpera Rubigo parcas Cerealibus herbis:
Et tremat in ſummâ leue cacumen humo.
Tu ſata ſideribus cæli nutrita ſecundis
Creſcere, dum fiant falcibus apta, ſinas.
Vis tua non leuis eſt, quæ tu frumenta notaſti,
Mœſtus in amiſſis illa colonus habet.
Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres;
Nec ſic marmoreo pallet aduſta gelu;
Quantum, ſi [277] culmos Titan incalfacit vdos:
Tunc locus eſt iræ Diua tremenda tuæ.
Parce precor: ſcabraſque manus à meſſibus aufer;
Néve noce cultis: poſſe nocere ſat eſt.
Nec teneras ſegetes, ſed durum amplectere ferrum:
Quodque poteſt alios perdere, perde prior.
Vtiliùs gladios, & tela nocentia carpes:
Nil opus eſt iſtis: otia mundus agat.
Sarcula nunc, duruſque bidens, & vomer aduncus
Ruris opes niteant: inquinet arma ſitus.
Conatuſque aliquis vaginâ ducere ferrum,
[278] Aſtrictum longâ ſentiat eſſe morâ.
At tu ne viola Cererem; ſemperque colonus
Abſenti poſſit ſoluere vota tibi.

277. CVL.

277. Cvlmos Titan incalfacit vdos.] Quod & principio Georgicωn Poëta notauit in hiſce,

Mox & frumentis labor additus, vt mala culmos
Eſſet Rubigo. ——

Benè *eſſet:* nam penitus rodit & occidit ſegetes. Hac metaphorâ vſus Martialis in Epiſtolâ libri xii. ad Priſcum in ſynchronos vates Bilbilitarios, qui eius Epigrammata inuidiâ carpebant: *Accedit his*, inquit, *municipalium rubigo dentium, & iudicij loco liuor, & vnus aut alter mali, in puſillo loco multi.* Rubigo autem tunc ſæuit in ſata, cùm illis vdis ſoles magni ſuperueniunt. Plutarchus de primo frigido: Τὸ γὰρ ἐγγυτάτω τοῦ πάθους αἴτιον ἂν συνοφθῇ, πυρετοῦ μὲν ἔντασις ἢ παρέμπτωσις· ἐρυσίβης δὲ, ἥλιοι πυρφλεγεῖς ἐπ' ὄμβρῳ. Negauit id Plinius, omnemque vredinem ſegetis frigori imputat clarè his verbis lib. xviii. cap. xxviii. *Plerique dixere, rorem inuſtum ſole acri, frugibus rubiginis eſſe cauſſam, & carbunculi vitibus: quod ex parte falſum arbitror, omnémque vredinem frigore tantùm conſtare, ſole innoxio.* Verior Græci ſcriptoris & noſtri ſententia.

278. Astrictvm longa.] Diuturnæ pacis index Bachilidis Melici Carmen:

Ἐν δὲ σιδαροδέτοισι πόρπαξιν αἰθᾶν ἀράχναν
Ἱστοὶ πέλονται, ἔγχεά τε λογχωτὰ,
Ξίφεά τ' ἀμφάκεα δ' εὐρὼς δάμναται· χαλκέων
Δ' οὐκέτι σαλπίγγων κτύπος, οὐδὲ συλᾶται μελίφρων ὕπνος.

[279] *Dixerat:* [280] *à dextrâ* [281] *villis mantele ſolutis,*
Cumque meri paterâ turis acerra fuit.
Thura focis vinumque dedit, fibraſque bidentis:
Turpiaque obſcœnæ vidimus exta canis.
Tum mihi, Cur detur ſacris noua victima quæris:
(Quæſieram) cauſſam percipe, flamen ait:
Eſt canis (Icarium dicunt) [282] *quo ſidere moto*
[283] *Toſta ſitit tellus, præripiturque ſeges.*
Pro Cane ſidereo [284] *canis hic imponitur aræ:*
Et, quare fiat, nil niſi nomen habet.

279. Dixerat: a dextra.] In alio, *Duxerat ad dextram.* Si quid video, non verius.

280. A dextra villis mantele solvtis.] Manu dextrâ ſacerdos ille Quirinalis cum paterâ & acerrâ geſtâbat linteum mappâ longiuſculum, tergendis manibus peracto ſacrificio. *Mantele*, Græcis χειρόμακτρον. Iulius Pollux: Λάσια δὲ ἐκάλουν τὰ μαλλοὺς ἔχοντα χειρόμακτρα, ὡς ἀπὸ τῆς δασύτητος. ὥστε οὐδὲν κωλύει τὰς ὀνομαζομένας μαντέλας οὕτω καλεῖν. Varro lib. v. de L. L. *Mantelium, quaſi manuterium, vbi manus terguntur.* Gloſſæ parum propriè, *mappa*, χειρόμακτρον: nam *mappa* tantùm ori ſeruiebat: breue linteum, quod conuiuiis quiſque vocatus è domo ſuâ ferebat. Confunditur tamen apud omnes mappa cum manteli, mantele cum mappâ. iſtud etiam paſſim menſarum integumentum. Martialis in Epigrammate cui lemma, *Gauſapa, vel mantele*:

Nobilius villoſa tegant tibi lintea citrum:
Orbibus in noſtris circulus eſſe poteſt.

Spartianus in Heliogabalo: *Exhibuit paraſitis cœnas de vitreis; & nonnumquam tot picta mantelia in menſam mittebat his edulibus picta quæ apponerentur.*

281. Villis solvtis.] His contrarium, *tonſis villis*; id eſt Seruio, *minutis vel compoſitis*. Prorſus malè: ibi enim Poëta vult, mantelia nullos in orâ

extimâ

extimâ cirros habuiſſe. Nec *villoſa lintea* apud Martialem ea ſunt, quibus villus per omnia inſurgit; tonſa, quibus deraſus: ſed quibus ſubtemen de induſtriâ relictum; tonſa, quibus nullum. Quid aliud ibi villus, quàm quod nos Itali, *i fiocchi d'vna touaglia? Villos* igitur *ſolutos* explico, ſubtemen è linteo pendens. huic ſimile dat vnum Phœdrus cuidam liberto:

Ex alticinctis vnus atrienſibus,
Cui tunica ab humeris linteo Peluſio
Erat deſtricta, cirris dependentibus.

282. QVO SIDERE MOTO.] Quo exorto. ſic poſtulat hîc ſenſus: nam moueri ſidus propriè eſt, quod ἀπὸ τοῦ ἀφανοῦς εἰς τὸ φανερὸν procedit; & econtrà, quod ἀπὸ τοῦ φανεροῦ εἰς τὸ ἀφανές.

283. TOSTA SITIT TELLVS.] Benè de huius ſideris ortu Alcæus Mitylenæus:

Οἴνῳ πνεύμονα τέγγε,
Τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται·
Ἡ δ' ὥρη χαλεπή,
Πάντα δὲ διψᾷ ὑπὸ καύματος.

284. CANIS HIC IMPONITVR ARÆ.] Huic pariſſimum feſtum fuit apud Græcos, ſi benè memini: Κυνοφόντιν illi dixere. Athenæus lib. III. Μὴ βαῦζε, εἶπεν, ὦ ἑταῖρε, μηδὲ ἀγελαίνε τὴν χυνικὴν περιβαλλόμενος λύσσαν, τὴν ὑπὸ κύνα οὖσαν ἡμερῶν δέον αἰκάλλειν μᾶλλον, καὶ προσσαίνειν τοῖς συνδείπνοις, μὴ καί τινα Κυνοφόντιν. Iſaacus Caſaubonus mallet, Κυνοφόντια, ἑορτὴν ποιησώμεθα, ἀντὶ τῆς παρ' Ἀργείοις ἐπιτελουμένης.

285 *Cùm Phrygis Aſſaraci Tithonia, fratre relicto,*
Suſtulit immenſo ter iubar ore ſuum;
Mille venit variis florum Dea nexa coronis:
Scena ioci morem liberioris habet.
286 *Exit & in Maias feſtum Florale Kalendas:*
Tunc repetam, nunc me grandius vrget opus.
287 *Aufert Veſta diem; cognati Veſta recepta eſt*
Limine: ſic iuſti conſtituère ſenes.
288 *Phœbus habet partem: Veſtæ pars altera ceſſit:*
Quod ſupereſt illis, tertius ipſe tenet.
State Palatinæ laurus; prætextaque quercu
Stet domus: æternos tres habet vna Deos.

285. CVM PHRYGIS ASSARACI.] IV. Kalendas Maias incipiebant Floralia. Plinius lib. XVIII. cap. XXIX. *Itaque ijdem Floralia* IV. *Kalendas eiuſdem* Maij *inſtituerunt, Vrbis anno* DXVI. *ex oraculis Sibyllæ, vt omnia bene deflorẽſcerent. Hunc diem Varro determinat, ſole Tauri partem quartamdecimam obtinente: ergo ſi in hoc quatriduum inciderit plenilunium, fruges, & omnia quæ florebunt, lædi neceſſe erit.* Neſcio, an probi numeri Pliniani: ſit mihi fides, & ſcribe, *anno Vrbis* DXIII. nam L. & M. Publicio plebis Ædilibus, vt dicemus, inſtituta. Facile fuit ex II. reddere litteram V.

286. EXIT ET IN MAIAS.] Scribit igitur ſolemnitatis partem ſub finem menſis Aprilis agitari; quod reliquum, menſe Maio. Diem ille Libro ſequenti facit VI. Nonas Maias. In Kalendario Conſtantini Magni prima Floralia inuenio pridie Kalendas Maias, altera V. Nonas.

287. AVFERT VESTA DIEM.] Ne fallaris: in hunc Veſtalia non incidunt, ſed in VI. Idus Iunias. Nunc tranſlatio celebratur ſacri ignis in domum Pala-

tinam. Mos fuit, Pontificem Maximum ædes publicas iuxta Veſtam incolere: cumque Auguſtus Pontifex iam deſignatus Palatium vellet inhabitare, Veſtam ad ſe tranſtulit, id eſt à regione VIII. in X. vbi ſitum: cuius partem tunc publicauit. Dio Caſſius: Ἐπειδή τε τοῦ Λεπίδου μεταλλάξαντος ἀρχιερεὺς ἀπεδείχθη, καὶ διὰ τοῦθ' ἡ βουλὴ ψηφίσασθαι αὐτὸν ἠθέλησεν, οὔτε τι αὐτὸν προσθήσεσθαι ἔφη, καὶ ἐγκειμένων οἱ, ἐξανέστη τε καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ συνεδρίου. καὶ οὔτε ἐκεῖνα ἔτ' ἐκυρώθη, οὔτ' οἰκίαν τινὰ δημοσίαν ἔλαβεν, ἀλλὰ μέρος τι τῆς ἑαυτοῦ, ὅτι τὸν ἀρχιέρεα ἐν κοινῷ πάντως οἰκεῖν ἐχρῆν, ἐδημοσίωσε. imò & mox totum. addit enim idem Scriptor lib. LV. Ὁ δὲ Αὔγουστος, τὴν οἰκίαν οἰκοδομήσας, ἐδημοσίωσε πᾶσαν, εἴτε διὰ τὴν συντέλειαν τὴν παρὰ τοῦ δήμου οἱ γενομένην, εἴτε καὶ ὅτι ἀρχιέρεως ἦν, ἵν' ἐν τοῖς ἰδίοις ἅμα καὶ ἐν τοῖς κοινοῖς οἰκοίη. Secunda cauſſa verior.

288. PHOEBVS HABET PARTEM.] In alio Palatij angulo templum erat Apollonis Palatini. vnde illa noſtri Naſonis in extremâ Metamorphoſi:

Veſtáque Cæſareos inter ſacrata penates,
Et cum Cæſareâ tu Phœbe domeſtice Veſtâ.

Vides duo numina in vnâ domo dicata. Suetonius in Auguſto: *Templum Apollinis in eâ parte Palatinæ domus excitauit, quam fulmine ictam deſiderari à Deo aruſpices pronuntiarant.* Ipſe in ſuo Indice Ancyrano: CVRIAM, ET CONTINENS, ET CALCHIDICVM TEMPLVMQVE APOLLINIS IN PALATIO CVM PORTICIBVS FECI. Meminit etiam porticus Suetonius: *Addita porticus cum bibliothecâ Latinâ Græcâque.* de hac initio libri LIII. Dio Caſſius; & Horatius Epiſtolâ II. ad Florum libro primo:

—— Tangere vitet
Scripta Palatinus quæcumque recepit Apollo.

Latina ſcilicet, Græcaque, quæ diuiſim in Palatio locata. Hinc colligo, quod vnaquæque bibliotheca ſuos cuſtodes habuerit. Antiquus lapis: L. VIBIVS AVG. SER. PAMPHILVS SCRIBA, ET A BIBLIOTHECA LATINA APOLLINIS. Alter: C. IVLIVS FALIX A BIBLIOTHECA GRÆCA PALATINA. Miror cur Palatina tantùm *Græca* dicatur, Latina verò *Apollinis*: idque non in his ſolùm lapidibus, ſed & in tribus aliis obſeruaui.

CAROLI NEAPOLIS ANAPTYXIS AD P. OVIDII NASONIS FASTORVM LIB. V.

Quæritis vnde putem Maio data nomina menſi:
[1] Non ſatis eſt liquidò cognita cauſſa mihi.
[2] Vt ſtat, & incertus quà ſit ſibi neſcit eundum,
Cùm videt ex omni parte viator iter:
Sic, quia poſſe datur diuerſas reddere cauſſas,
Quò ferar ignoro; copiaque ipſa nocet.
Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrenes
Grata Meduſæi ſigna tenetis equi.
Diſſensêre Deæ: quarum Polyhymnia cœpit
Prima; ſilent aliæ, dictaque mente notant.

1. NON SATIS EST LIQVIDO COGNITA CAVSSA.] Ea propter tria adducit ἔτυμα, menſem hunc aut à Maieſtate, Honoris & Reuerentiæ filiâ, dictum, aut à Maioribus, aut à Maiâ Mercurij matre. Primi non meminit vllus niſi noſter: ſecundum eſt ex ſententiâ Fuluij Nobilioris. Macrobius primo Saturnalium: *Nam Fuluius Nobilior in Faſtis, quos in æde Herculis Muſarum poſuit, Romulum dicit, poſtquàm populum in maiores iunioresq́; diuiſit, vt altera pars conſilio, altera armis Rempublicam tueretur, in honorem vtriuſque partis hunc Maium ſequèntem Iunium vocaſſe*. Tertium ex opinione Cincij; licet hic Maiam Vulcani dicat vxorem. Vir ille Conſularis: *Cincius menſem nominatum putat à Maiâ, quam Vulcani dicit vxorem; argumentoq́; vtitur, quòd flamen Vulcanalis Kal. Maiis huic Deæ rem diuinam facit*. Plutarchus in libro τῶν Κεφαλαίων: Καὶ διὰ τοῦτο ἴσως Ἑρμῇ ἐν αὐτῷ σέβον), καὶ Μαίας ἐπώνυμός ἐστιν. ἢ (καθάπερ ἔνιοι λέγουσιν) ὁ μὲν Μάϊος ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας, ὁ δὲ Ἰούνιος ἀπὸ τῆς νεωτέρας ἡλικίας ὠνόμασαι;

2. VT STAT, ET INCERTVS.] Theognis: Ἐν τριόδῳ δ' ἕστηκα.

Poſt chaos, vt primùm data ſunt tria corpora mundo,
Inq́ue nouas ſpecies omne receſſit opus;
Pondere terra ſuo ſubſedit, & æquora traxit,
At cælum leuitas in loca ſumma tulit.
Sol quoque cum ſtellis nullâ grauitate retentus,
Et vos lunares exſiliiſtis equi.
Sed neque terra diu cælo, nec cetera Phœbo
Sidera cedebant: par erat omnis honos.

Sæpè aliquis ſolio, quod tu Saturne tenebas,
Auſus [3] *de mediâ plebe* [4] *ſedere Deus.*
Et latus Oceano quiſquam Deus aduena iunxit;
Tethys & extremo ſæpè recepta loco eſt.
Donec Honor, placidoq́ue decens Reuerentia vultu
Corpora legitimis [5] *impoſuere toris.*

3. DE MEDIA PLEBE.] Τὸν τυχόντα Græci dicerent. Iſocrates in Helenæ encomio: Εἷς τῶν τυχόντων, ἀλλὰ μὴ τῶν πολὺ διενεγκόντων. Eodem ſenſu legitur, *de viâ mulier, puer è triuiis.*

4. SEDERE DEVS.] Ac ſi poſteà ſedes vnicuique pro meritis aſſignatæ. Hanc diſtinctionem mihi viſus Homerus adſignificaſſe in Iliade A. vbi, poſt Deorum conuiuium fictum & pictum,

Οἱ μὲν, addidit, κακκείοντες ἔβαν οἶκόνδε ἕκαστος,
Ἧχι ἑκάστῳ δῶμα περικλυτὸς ἀμφιγυήεις
Ἥφαιστος ποίησ' εἰδυίῃσι πραπίδεσσι.

Hinc Apuleius in Metamorphoſi : *Accumbebat ſummum torum maritus, Pſychem gremio ſuo complexus, & cum ſuâ Iunone Iupiter, ac deinde per ordinem toti Dei.*

5. IMPOSVERE TORIS.] Scriptura palàm melior, *compoſuere toris.*

Hinc ſata Maieſtas, quæ mundum temperat omnem:
Quâque die partu eſt edita, [6] *magna fuit.*
Nec mora, conſedit medio ſublimis Olympo,
Aurea purpureo conſpicienda ſinu.
Conſedere ſimul [7] *Pudor & Metus: omne videres*
Numen ad hanc vultus compoſuiſſe ſuos.
Protinus intrauit mentes [8] *ſuſpectus honorum:*
Fit pretium dignis, nec ſibi quiſque placet.
Hic ſtatus in cælo multos permanſit in annos,
Dum ſenior fatis excidit arce Deus.

6. MAGNA FVIT.] Semper vna, & eadem.

7. PVDOR ET METVS.] Maieſtatis indiuidui comites. Hinc Sophocles in Oedipode:

Ἀλλ' ἔστι γὰρ καὶ Ζηνὶ σύνθακος θρόνων
Αἰδὼς ἐπ' ἔργοις πᾶσι. ——

8. SVSPECTVS HONORVM.] Cultus & admiratio digniorum.

Terra feros partus immania monſtra gigantes
Edidit, auſuros in Iouis ire domum.
Mille manus illis dedit, [9] *& pro cruribus angues:*
Atque ait, In magnos arma mouete Deos.
Exſtruere hi montes ad ſidera ſumma parabant,
Et magnum bello ſollicitare Iouem.
Fulmina de cæli iaculatus Iupiter arce,
Vertit in auctores pondera vaſta ſuos.
His benè Maieſtas armis defenſa Deorum
Reſtat; & ex illo tempore culta manet.

Aſſidet

Aſſidet inde Ioui: Iouis eſt fidiſſima cuſtos;
Et præſtat ſine vi ſceptra tenenda Ioui.
Venit & in terras: [10] *coluerunt Romulus illam*
Et Numa; mox alij, tempore quiſque ſuo.
Illa patres in honore pio matreſque tuetur:
Illa comes pueris virginibuſque venit.
[11] *Illa datos faſces commendat, eburque curules;*
Illa coronatis alta triumphat equis.
Finierat voces Polyhymnia. dicta probarunt
Clioque & curuæ ſcita Thalia lyræ.

9. ET PRO CRVRIBVS ANGVES.] Sidonius Apollinaris:

Non hîc terrigenam loquar cohortem
Admixto magè viuidam veneno:
Cui præter ſpeciem modo carentem,
Angues corporibus voluminoſis
Altè ſquamea crura porrigentes,
In veſtigia fauce deſinebant.

10. COLVERVNT ROMVLVS ILLAM.] Hinc Principi maieſtas in iure tribuitur. Vide Iulium Paulum lib. iv. Sententiarum tit. v. & Legem vii. §. Hoc ceterùm. D. Ad legem Iuliam maieſt. & Legem vltimam C. De legib.

11. ILLA DATOS FASCES COMMENDAT.] Dignitates Conſulares, Ædilitias, Prætorias, omnem denique Magiſtratum. De Prætore inquit Paulus ad Sabinum in l. ix. D. De iuſtit. & iur. *Prætor, ſaluâ maieſtate imperij ſui, ſaluóque more maiorum, ius dicere conſtituit.*

Excipit Vranie: fecere ſilentia cunctæ:
Et vox audiri nulla, niſi illa, poteſt.
Magna fuit quondam capitis reuerentia cani;
Inque ſuo pretio ruga ſenilis erat.
Martis opus iuuenes, animoſaque bella gerebant:
Et pro Dîs aderant in ſtatione ſuis.
Viribus illa minor, nec habendis vtilis armis,
Conſilio patriæ ſæpè ferebat opem.
Nec niſi poſt annos [12] *patuit tunc curia ſeros:*
Nomen & ætatis mite Senatus habet.
Iura dabat populo ſenior; finitaque certis
Legibus eſt ætas, [13] *vnde petatur honor.*
[14] *Et medius iuuenum, non indignantibus ipſis,*
Ibat; [15] *& interior, ſi comes vnus erat.*
Verba quis auderet coram ſene digna rubore
Dicere? [16] *cenſuram longa ſenecta dabat.*
Romulus hoc vidit, [17] *delectaque corpora patres*
Dixit: ad hos vrbis [18] *ſumma relata noua eſt.*
Hinc ſua maiores tribuiſſe vocabula Maio
[19] *Tangor, & ætati conſuluiſſe ſuæ.*

Et Numitor dixiſſe poteſt, Da Romule menſem
Hunc ſenibus; nec auum ſuſtinuiſſe nepos.
Nec leue propoſiti pignus ſucceſſit honoris:
Iunius à iuuenum nomine dictus adeſt.

12. PATVIT TVNC CVRIA SEROS.] Adludit ad Leges illas annarias.

13. VNDE PETATVR HONOR.] Latinus Pacatus in Panegyrico Theodoſij: *Non in ampliſſimis*, inquit, *Magiſtratibus adipiſcendis, ſed in Præturis quoque & Aedilitatibus capeſſendis ætas ſpectata eſt: petitorum nec quiſquam annos Comitiali lege præſcriptos feſtinatis honoribus occupauit.* impetrata tamen à Principe aliquando venia. Plinius iunior de ſe ipſo VII. Epiſtolarum: *Illum in Præturâ ſum conſecutus, cùm mihi Cæſar annum remiſiſſet.*

14. ET MEDIVS IVVENVM.] Loco digniori. Salluſtius: *At medius ex tribus (quòd & apud Numidas honori ducitur) Iugurtha foret.* inde Hadriani indignatio: *Nam cùm quodam tempore*, ſcribit Spartianus, *ſeruum ſuum inter duos Senatores è conſpectu ambulare vidiſſet, miſit qui ei colaphum daret, & diceret, Noli inter eos ambulare quorum eſſe adhuc potes ſeruus.*

15. ET INTERIOR.] Si duo verò erant, prælatus ſenex in itione, aut ſeſſione, & ad dextram poſitus. Hic verus ſenſus, vt placet V.C. Iuſto Lipſio in Electis, & Hadriano Turnebo, & aliis, ſi legas cum optimis etiam membranis, *& anterior.* quod non ſuadeo: dices, ſenem iuuenem comitem tantillum præiuiſſe.

16. CENSVRAM LONGA SENECTA DABAT.] Senibus, inquit, habita reuerentia, ac morum magiſtris.

17. DELECTAQVE CORPORA.] Vetus liber, *ſelectáque.*

18. SVMMA RELATA.] Τὸ σύμπαν. Terentius Phormione: *Ad te ſumma rerum redit.*

19. TANGOR.] Inducor vt credam.

Tunc ſic neglectos hederâ redimita capillos,
Prima ſui cœpit Calliopea chori:
Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn;
Qui terram liquidis, quà patet, ambit aquis.
Hinc ſata Pleïone 20 *cum cælifero Atlante*
Iungitur, vt fama eſt, Pleïadaſque parit:
Quarum Maia ſuas formâ ſuperaſſe ſorores
Traditur, 21 *& ſummo concubuiſſe Ioui.*
Hæc enixa iugo cupreſſiferæ Cyllenes
Æthereum volucri qui pede carpit iter.
Arcades hunc, 22 *Ladonque rapax, & Mænalus ingens,*
Ritè colunt: lunâ credita terra prior.

20. CVM CÆLIFERO ATLANTE.] Membrana vetus, *cum ſtellifero.* Vtram eligas, recta: & adludit ad fabellam Æſchylus in Prometheo:

—— Ὃς πρὸς ἑσπέρους τόπους
Ἕστηκε κίον' οὐρανοῦ τε καὶ χθονὸς,
Ὤμοις ἐρείδων ἄχθος οὐκ εὐάγκαλον.

21. ET SVMMO CONCVBVISSE IOVI.] Ipſe ſuperiùs in IV.

Nam Steropen Marti concubuiſſe ferunt:
Neptuno Halcyonen, & te formoſa Celæno:
Maian, & Electram Taygetámque Ioui.

22. LA-

22. Ladonqve rapax.] De hoc flumine nos vix tria verba in 11. quibus addo locum Strabonis è libro primo: Καὶ ὁ Λάδων δὲ ὁ ἐν Ἀρκαδίᾳ ἐπέσχέ ποτε τὸ ῥεῦμα.

[23] *Exſul ab Arcadiâ Latios Euander in agros*
Venerat; impoſitos attuleratque Deos.
Hic, vbi nunc Roma eſt, orbis caput; arbor, & herbæ,
Et paucæ pecudes, & caſa rara fuit.
Quò poſtquam ventum eſt: Conſiſtite, præſcia mater,
Nam locus imperij rus erit iſtud, ait.
Et matri & vati paret Nonacrius heros;
Inque peregrinâ conſtitit hoſpes humo.
Sacraque multa quidem, ſed Fauni prima bicornis
Has docuit gentes, [24] *alipedisque Dei.*
Semicaper coleris [25] *ſuccinctis Faune Lupercis:*
Cum luſtrant celebres [26] *verbera ſecta vias.*
At tu materno donaſti nomine menſem
Inuentor curuæ, furibus apte, fidis.
Nec pietas hæc prima tua eſt: ſeptena putaris
Pleïadum numero fila dediſſe lyræ.
Hæc quoque deſierat: laudata eſt voce ſororum.
[27] *Quid faciam? turbæ pars habet omnis idem.*
Gratia Pieridum nobis æqualiter adſit;
Nullaque laudetur plúſve minúſve mihi.

23. Exsvl ab Arcadia.] Hæc & quæ ſequuntur tetigimus in primo.

24. Alipedisqve Dei.] Panis & Mercurij. Dionyſius verò libro primo inter ſacra, quæ numerat ab Euandro in Latium introducta, Mercurij penitus oblitus: nam Pani ſcribit inſtituta Lupercalia, Victoriæ fanum, & θυσίας alternis annis; Cereri templum, & ſacra ex more Græcanico; Neptuno ἱπποκρατεῖα. in genere poſteà ſubdit: Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τεμένη καὶ βωμοὺς, καὶ βρέτη θεῶν καθοσίωσαν, ἁγιασμούς τε καὶ θυσίας κατεστήσαντο πατρίους, αἳ μέχρι τῶν κατ' ἐμὲ χρόνων τὸν αὐτὸν ἐγίνοντο τρόπον. In his ſine dubio includit quidquid ſacri tunc Mercurio inſtitutum: ſed damno Auctorem, qui hoc inter præcipua tunc nouis accolis expreſſim non recenſuit.

25. Svccinctis Favne Lvpercis.] Quia currebant cum ſubligaculis circa pudenda, vt notauimus in 11. Hoc eodem epitheto hos nominat Papinius in Epicedio ad patrem; attamen Faſtorum membranæ aliquot veteres habent, *cinctutis*. non veriùs: nam *cinctutus*, & *ſuccinctus* idem prorſus eſt. Vtraque vocula venit à cinctu: nec aliâ cauſsâ dixit Flaccus in Arte Poëticâ, *cinctutos Cethegos*, quàm quòd tunicam infra pectus cingerent.

26. Verbera secta.] Lego in multis, *vellera ſecta*. Vellus pro pelle vſurpari quis neſcit?

27. Qvid faciam?] Non aſſentior magis veteri; in quo, *Quid faciant*.

Ab Ioue ſurgat opus: [28] *primâ mihi nocte videnda*
[29] *Stella eſt in cunis officioſa Iouis.*
Naſcitur [30] *Oleniæ* [31] *ſignum pluuiale Capellæ:*
Illa dati cælum præmia lactis habet.

Naïs

Naïs Amalthea Cretæâ nobilis Idâ
Dicitur in ſiluis occuluiſſe Iouem.
Huic fuit hœdorum mater formoſa duorum
Inter Dictæos conſpicienda greges:
Cornibus aëriis, atque in ſua terga recuruis;
Vbere, quod nutrix poſſet habere Iouis.
Lac dabat illa Deo, ſed fregit in arbore cornu;
Truncaque dimidiâ parte decoris erat.
Suſtulit hoc Nymphe,[32] *cinxitque recentibus herbis;*
Et plenum pomis ad Iouis ora tulit.
Ille vbi res cæli tenuit, ſolioque paterno
Sedit; & inuicto nil Ioue maius erat;
[33] *Sidera nutricem, nutricis fertile cornu*
Fecit: quod [34] *dominæ nunc quoque nomen habet.*

28. Prima mihi nocte videnda.] Kalendis Maiis Capella oritur heliacè; poſt haſce Ptolemæo: β/. inquit, Ὥρα ιδ/ς// ὁ καλούμενος αἲξ ἑῷος ἀνατέλλει. Columellæ eâdem die quâ noſtro Faſtographo.

29. Stella est in cvnis.] Emendati codices, *in cunas.*

30. Oleniæ Capellæ.] Aget meas vices Strabo: cuius verba adſcribam è libro VIII. Αἴγιον, vrbs eſt Achaiæ, δὲ ἱκανῶς οἰκεῖται. Ἱστοροῦσι δ' ἐνταῦθα καὶ τὸν Δία ὑπ' αἰγὸς ἀνατραφῆναι, καθάπερ φησὶ καὶ Ἄρατος.

Αἲξ ἱερή, τὴν μέν τε λόγος Διὶ μαζὸν ὑποσχεῖν.

Ἐπιλέγει δὲ καὶ ὅτι,

Ὠλενίην δέ μιν αἶγα Διὸς καλέουσ' ὑποφῆται.

31. Signvm plvviale.] In meo, *ſidus pluuiale.*

32. Cinxitqve recentibvs herbis.] Variant libri. In vno optimo eſt, *decentibus*; in quîs, *virentibus*; in quîs, *decoribus*.

33. Sidera nvtricem, nvtricis.] In meo, *ſidera nutricem, & nutricis.*

34. Dominæ nvnc qvoqve nomen habet.] Nam dictum κέρας Ἀμαλθείας.

Præſtitibus Maiæ Laribus [35] *videre Kalendæ*
Aram conſtitui, paruaque ſigna Deûm.
[36] *Ara erat illa quidem Curibus: ſed longa vetuſtas*
Deſtruit, [37] *& ſaxo longa ſenecta nocet.*
Cauſſa tamen poſiti fuerat cognominis illis,
[38] *Quod præſtant oculis omnia tuta ſuis.*
[39] *Stant quoque pro nobis,* [40] *& præſunt mœnibus vrbis:*
Et ſunt præſentes, auxiliumque ferunt.
[41] *Et canis ante pedes ſaxo fabricatus eodem*
Stabat: quæ ſtandi cum Lare cauſſa fuit?
[42] *Seruat vterque domum;* [43] *domino quoque fidus vterque:*
[44] *Compita grata Deo, compita grata cani.*
Exagitant & Lar, & turba Diania fures:
Peruigilantque Lares, peruigilantque canes.

Bina

Bina gemellorum quærebam ſigna Deorum
[45] *Viribus annoſæ facta caduca moræ:*
Mille Lares, geniumque ducis, [46] *qui tradidit illos,*
[47] *Vrbs habet; & vici numina terna colunt.*

35. VIDERE KALENDÆ.] His iiſdem ara Laribus cognomine Præſtitibus dedicata.

36. ARA ERAT ILLA QVIDEM CVRIBVS.] Ex hoc Sabinorum oppido olim cum Larum marmoreis ſignis in vrbem aducta. Neſcio an longè melior, & concinnior lectio membranæ veteris, *Struxerat illa quidem Curius*: nam in ſcriptoribus nec auctorem, nec tempus aræ dicatæ, ſiue tranſportatæ, veſtigium repperi.

37. ET SAXO LONGA SENECTA NOCET.] Auſonius in hanc ſententiam:

——— *Monumenta fatiſcunt,*
Mors etiam ſaxis nominibúſque venit.

38. QVOD PRÆSTANT OCVLIS.] Hoc primum notes, Lares etiam antiquis creditos, quos nunc vocamus genios tutelares. Nunc ad etymon deueniam. Plutarchus: *An Præſtites ſunt qui præſunt.* Martianus Capella: *Specialis ſingulis mortalibus genius admouetur, quem & Præſtitem, quòd præſit gerundis omnibus, vocauerunt.* Hac etiam de cauſſâ IOVEM PRÆSTITEM reperio legi ſic cognominatum in inſcriptionibus antiquis.

39. STANT QVOQVE PRÓ NOBIS.] Hi ſpeciales Capellæ genij cuique ad cuſtodiam præfecti. Græci dixere, ἐπόπτας τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων. de his capiendus Epictetus primo Diſſert. cap. XIV. Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον καὶ ἐπίτροπον ἑκάστῳ παρέστησε, τὸν ἑκάστου δαίμονα· καὶ παρέδωκε φυλάσσειν αὐτὸν αὐτῷ, καὶ τοῦτον ἀκοίμητον καὶ ἀπαραλόγιστον. Nouit hoc veriloquium antiquitas: hinc paſſim in ſpectionibus antiquis, ANTONINI IMP. GENIO; & iunctim, CÆSARVM GENIIS, aræ perpetuæ conſecratæ.

40. ET PRÆSVNT MOENIBVS VRBIS.] Hos vocarunt *Generales*, qui regna, vrbes, populos curant. Capella: *Nam & populi Genio, cùm Generalis poſcitur, ſupplicant.* Hunc Roma dixit PVBLICVM, ſiue P. R. vt obſeruo per lapides. Sed hunc Generalem putarunt auguſtiorem: nam in iiſdem lego, DEO MAGNO GENIO COLONIÆ PVBLICANORVM.

41. ET CANIS ANTE PEDES.] Imò ipſi caninis quoque pellibus amicti. Plutarchus: Διὰ τί τοῖς Λαρητοῖς οὓς ἰδίως πραιστίτας καλοῦσι, τούτοις κύων παρέστηκεν, αὐτοὶ δὲ κυνῶν διφθέραις ἀμπέχονται; ἢ πραιστίτης μὲν οἱ προεστῶτές εἰσι, τοὺς δὲ προεστῶτας, οἴκου φυλακτικοὺς εἶναι προσήκει, καὶ φοβεροὺς μὲν τοῖς ἀλλοτρίοις (ὥσπερ ὁ κύων ἐστὶν) ἠπίους δὲ καὶ πράους τοῖς συνοικοῦσιν.

42. SERVAT VTERQVE DOMVM.] Gloſſæ: *Lares* θεοὶ κατοικίδιοι. & Tertull. vocat *comitio potentes*, id eſt, domi potentes, ſi vera coniectura Claudij Salmaſij: & non erit tanti Critici? Domi verò nulla fuit illis certa ſedes: nam eos in foco poſitos reperio, in cubiculo, & in compluuio, & in porticu huic annexâ.

43. DOMINO QVOQVE FIDVS VTERQVE.] Canum φιλοδεσποτείαν in dies experimur, & non cuſtodiam? cuſtodes ipſos, vt mireris, κύνας veteres dixere. Vide Æſchylum in Agamemnone.

44. COMPITA GRATA DEO.] Compita αἱ συντρέχειαι. Gloſſæ, *Competit*, συντρέχει. Perſij vetus interpres ad illud Sat. v. *Pertuſa compita, ſunt loca in quadriuiis quaſi turres*, vbi ſacrificia pro finitâ agriculturâ ruſtici celebrant. *Meritò pertuſa, quia per omnes quatuor partes pateant.* & poſt pauca: *Vel compita ſunt non ſolùm in vrbe loca, ſed etiam viæ publicæ, ac diuerticula aliquorum confinium, vbi ædiculæ conſecrantur: patentes, vel compita dicuntur,*

ad quæ plura itinera competunt. Hinc Lares Compitales, & Compitalia feſta, quæ Laribus in Compitis fiebant. Nec alibi talia ſacra celebrari poterant: adde tamen etiam in foco. Cato de R. R. *Rem diuinam niſi Compitalibus in compito, aut in foco, ne faciat.* Erant hæc inter ferias conceptiuas. Varro lib. v. de L. L. *Compitalia,* inquit, *dies adtributus Laribus, vt alibi: ideò vbi viæ competunt, tum in compitis ſacrificatur; quotannis hic dies concipitur.* & alibi: *Comitiales dicti, quòd tum eſſet populus conſtitutus ad ſuffragium ferendum: niſi ſi quæ feriæ conceptæ eſſent, propter quas non liceret, vt Compitalia, & Latinæ.* Hinc etiam Auſonius vocat,

Et numquam certis redeuntia feſta diebus.

Solus Dionyſius videtur facere Statiua lib. IV. Ant. vbi Saturnalibus, quæ à XVI. Kalend. Ianuarias per dies aliquot celebrata, ſcribit ſucceſſiſſe Compitalia. Audi Græcum ſcriptorem: Ἦν ἔτι καθ' ἡμᾶς ἑορτὴν ἄγοντες Ῥωμαῖοι διατέλουν, ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις τῶν Κρονίων, σεμνὴν ἐν τοῖς πάνυ καὶ πολυτελῆ, Κομπιτάλια προσαγορεύοντες αὐτὴν ἀπὸ τῶν στενωπῶν. Sed & menſe Maio in Kalendario antiquo VI. Nonas inuenio COMP. Neſcio quò me vertam.

45. VIRIBVS ANNOSÆ.] In veteri eſt, *Vſibus annoſæ.*

46. QVI TRADIDIT ILLOS.] Ne mireris vernalem hanc κολακείαν in exſule ad ſuum Principem. Moneo, ne eruat ex his aliquis, ab Auguſto primò Larum cultum Romæ traditum. Quid ille noui addiderit, vide apud Suetonium lib. II. cap. XXXI.

47. VRBS HABET.] In quouis enim compito, in quouis larario domeſtico duo aderant, & cum his Auguſti Genius, qui inter eos apud veteres cultus. hoc à noſtro multis in locis adnotatum. Sed iuuat nimiùm Taciti locus Annali primo: *Falanio obijciebat accuſator, quòd inter cultores Auguſti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Caſſium quemdam mimum corpore infamem adſciuiſſet.*

Quò feror? Auguſtus menſis mihi carminis huius
Ius habet: intereà [48] *Diua canenda Bona eſt.*
Eſt moles natiua loco: res nomina fecit:
Appellant ſaxum: pars bona montis ea eſt.
Hîc Remus inſtiterat fruſtrà, quo tempore fratri
Prima Palatinæ regna dediſtis aues.
Templa patres illic [49] *oculos exoſa viriles*
[50] *Leniter accliui conſtituere iugo.*
Dedicat hæc veteris [51] *Craſſorum nominis heres,*
Virgineo nullum corpore paſſa virum.
[52] *Liuia reſtituit; ne non imitata maritum*
Eſſet, & ex omni parte ſecuta virum.

48. DIVA CANENDA BONA EST.] Iiſdem Kalendis Maiis ſacra erant Bonæ Deæ, vt auctor etiam vetus ſcriptor Cincius primo Saturnalium. Hanc Græci Γυναικείαν dixere: Latinis eſt ſanè Dea polynominis. Victima in eiuſdem ſacrificio ſus erat prægnans: illud verò *Damium* appellatum. Vide cauſſam in Feſto. De ſacerdotibus Bonæ Deæ tres aut quattuor vidi lapides in Theſauro inſcriptionum. Mihi ſit fides.

49. OCVLOS EXOSA VIRILES.] Plutarchus in C. Cæſare de templo & domo, in quâ quotannis ſacra fiebant (ea ſæpè fuit aut Conſulis, aut Prætoris, teſte eodem:) Ἄνδρα δὲ προσελθεῖν οὐ θέμις, οὐδ' ἐπὶ τῆς οἰκίας γενέσθαι, τῶν ἱερῶν ὀργιαζομένων. Adeundus Tullius de Aruſpicum reſponſis, ni graue eſt.

50. LENI-

50. LENITER ACCLIVI IVGO.] Vide vt explicat ædem Bonæ Deæ ſubſaxanæ, de quâ cum antiquis Publius Victor regione XII. Fuit & eiuſdem alia in Auentino: ſed de hac ſub ſaxo conſtitutâ apertè nunc loquitur.

51. CRASSORVM NOMINIS HERES.] Malo ex priſcis libris, *Clauſorum nominis heres*. Hæc Appia illa Claudia probatæ pudicitiæ femina.

52. LIVIA RESTITVIT.] Octauiani Auguſti coniux.

> [53] *Poſtera cùm roſeam pulſis Hyperionis aſtris*
> *In matutinis lampada tollet equis;*
> [54] *Frigidus Argeſtes ſummas mulcebit ariſtas:*
> [55] *Candidáque à Capreis vela dabuntur aquis.*
> [56] *At ſimul inducent nocturna crepuſcula noctem;*
> *Pars Hyadum toto de grege nulla latet.*
> *Ora micant tauri ſeptem radiantia flammis:*
> *Nauita quas* [57] *Hyadas Græcus ab imbre vocat.*

53. POSTERA CVM ROSEAM.] VI. Nonas Maij ſpirat ventus cui nomen Argeſtes.

54. FRIGIDVS ARGESTES.] Sic legendum, non vt ridiculè cum Marſo, *Agreſtis*. Tu vide quid boni ex hac lectione poſſit elici præter nugas. Hunc ventum ſcribit Plinius lib. XXXIII. flare ab occaſu ſolſtitiali, ſed occidentali latere Septemtrionis: ideò frigidus. Eiuſdem meminit lib. II. *Ab occaſu,* inquit, *æquinoctiali Fauonius, ab occaſu ſolſtitiali Chorus, Zephyrum & Argeſtem vocant.* Ariſtoteles περὶ Κόσμου: Ἀργέστης μὲν, ὁ ἀπὸ τῆς θερινῆς δύσεως, ὃν τινες καλοῦσιν Ὀλυμπίαν· οἱ δὲ Ἰάπυγα. Idem ergo Olympias, Argeſtes, Iapyx, & Chorus, imò & Chaurus. Vitruuius lib. primo cap. VI. *Inter Faunonium & Septemtrionem Chorus, quem plures vocant Chaurum.* hunc Ariſtoteles videtur adſcribere in numerum τῶν ἰθαγενῶν. ecce in his: Ζέφυρος δὲ ὅτι ἰθαγενής, καὶ ὁ Ἀργέστης καλούμενος.

55. CANDIDAQVE A CAPREIS.] An potiùs legendum, vt in meo infimæ vetuſtatis, *à Calabris?*

56. AT SIMVL INDVCENT.] Hîc noſter, ſui oblitus, poſuit ſtatim poſt ſolis occaſum Hyadum ortum: ſcribere debuiſſet, matutinum. Plinius: VI. *Nonas Maij Cæſari Suculæ matutino oriuntur, & VIII. Idus Capella pluuialis.* Ætius, licet vno die ortum anticipet: Μηνὶ ἀρτεμισίῳ ὅ ἐστι Μαΐῳ ά, Ὑάδες ἅμα ἡλίου ἀνατολῇ ἐπιτέλλουσι.

57. HYADAS GRÆCVS AB IMBRE VOCAT.] Noſtri *Suculas*, Græci à pluuiâ appellant. Tyro Libertus apud Noctes Atticas lib. XIII. cap. IX. in quo A. Gellius ἀνιστορολόγητον ſe vel puero oſtendit. *Adeò,* inquit, *veteres Romani litteras Græcas neſciuerunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, vt ſtellas, quæ in capite Tauri ſunt, propterea Suculas appellarint, quòd eas* Ὑάδας *Græci vocant; tamquam id verbum Latinum Græci verbi interpretamentum ſit: quia Græcè* ὗς, *ſues Latinè dicantur. Sed* Ὑάδες, *inquit,* οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, *ita vt noſtri opici putauerunt, ſed ab eo quod eſt* ὕειν *appellantur: nam & cùm oriuntur, & cùm occidunt, tempeſtates, pluuias largoſq́ imbres cient.* Hæc quidem Tyro. vnde Statius in Siluis de hoc ſidere:

> *Non tantis Hyas inſerena nimbis*
> *Terras obruit, aut ſoluta Plias.*

> [58] *Pars Bacchum nutriſſe putat: pars credidit eſſe*
> *Tethyos has neptes, Oceaníque ſenis.*

Nondum ſtabat Atlas humeros oneratus Olympo,
Cùm ſatus eſt formâ conſpiciendus Hyas.
Hunc ſtirps Oceani maturis nixibus Æthra
Edidit, & Nymphas; ſed priùs ortus Hyas.
Dum noua lanugo eſt, pauidos formidine ceruos
Terret; & eſt illi præda benigna lepus.
At poſtquam virtus annis adoleuit, in apros
Audet, & hirſutas [59] cominus ire feras.
Dumq́ue petit latebras fetæ catulosq́ue leænæ,
Ille fuit Libycæ [60] præda cruenta leæ.
Mater Hyan & Hyan mœſtæ fleuere ſorores,
Ceruicemq́ue polo ſuppoſiturus Atlas.
Victus vterque parens tamen eſt pietate ſororum:
Illa dedit cælum; nomina fecit Hyas.

58. Pars Bacchvm nvtrisse pvtat.] Ex Pherecyde & aliis vide quod reſtat mythici apud Hyginum Fabularum capite cxcii. illum noſtri Ouidij intimum. ſcribit de eo Suetonius in libello de Illuſtribus Grammaticis: *Præfuit Palatinæ bibliothecæ: nec eo ſeciùs plurimos docuit: fuitq́ familiariſſimus Ouidio Poëtæ, & C. Licinio Conſulari Hiſtorico: qui eum admodum pauperem deceſsiſſe tradit, & liberalitate ſuâ, quoad vixit, ſuſtentatum.*

59. Cominvs ire feras.] In antiquo, *leas.* pari phraſi Propertius:

Aut celer agreſtes cominus ire ſues.

60. Præda crventa leæ.] Gloſſæ, *lea*, λέαινα.

[61] Mater ades florum ludis celebranda iocoſis:
Diſtuleram partes menſe priore tuas.
Incipis Aprili, tranſis in tempora Maij:
Alter te fugiens, cùm venit, alter habet.
Cùm tua ſint, cedantq́ue tibi confinia menſum;
Conuenit in laudes ille vel ille tuas.
[62] Circus in hunc exit, [63] clamataq́ue verba theatris:
Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
Ipſa doce quæ ſcis: hominum ſententia fallax.
Optima tu proprij nominis auctor eris.
Sic ego; ſic noſtris reſpondit Diua rogatis:
Dum loquitur, vernas afflat ab ore roſas.

61. Mater ades florvm.] Eodem tempore Florales ludos Romani iterabant. Relege quæ diximus ſub finem menſis Aprilis ad illa, *Exit & in Maias feſtum Florale Kalendas:* & quæ ſcripſimus ſuperiori notulâ.

62. Circvs in hvnc exit.] Sed huic impudiculæ proprius. Plures Romæ Circi; notum: ſed vnus Floræ dictus in regione vi. Sextus Rufus in eâdem: *Circus Floræ, templum Floræ, templum Salutis, templum Serapeum.* Fatetur & P. Victor. Hîc igitur ludi per id tempus editi. quis addubitet? erant verò venatorij, & manſuetorum animalium. hinc noſter paullò pòſt à Deâ quæritat:

Cur tibi pro Libycis clauduntur rete leænis
Imbelles capræ, ſollicitúſque lepus?

Horum congreſſio voluptatis fuit, & incruenta. Sæpè tibi occurret in Valerij Martialis

Martialis Epigrammatis. Alios etiam ludos iiſdem feſtis datos reperio. Suetonius in Galbâ: *Honoribus ante legitimum tempus initis, Prætor, commiſſione ludorum Floralium, nouum ſpectaculi genus, elephantos funambulos edidit.* Mehercule ἀξιοθαύμαστον.

63. Clamataqve verba theatris.] Ex his collige, & in circo luſum, & ſcenâ laſciuiente. Ad hanc pertinet theatrum, in quo vulgi licentia, & à piiſſimis toties deteſtata impudicitia. Arnobius lib. VII. *Exiſtimatur tractari ſe honorificè Flora, ſi ſuis in ludis flagitioſas conſpexerit res agi, & migratum à lupanaribus in Theatra.* Πορνεῖον locum diceres, in quo editi ludi Scenici: nec fallor. Audi Iuſtinianum Nouellâ CV. vbi decernit ſeptem Conſulum προόδους. de quinto, Καὶ πέμπτην, ſcribit, τὴν ποιήσῃ πρόοδον τὴν ἐπὶ τὸ θέατρον ἄγουσαν, ἣν δὴ πόρνας καλοῦσι· ἔνθα τοῖς ἐπὶ σκηνῆς γελωτοποιοῖς ἔσαι χώρα, τραγῳδοῖς τε καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς θυμέλης χοροῖς, θεάμασί γε παντοδαποῖς, καὶ ἀκούσμασι ἀνεωγμένον ἐστὶ τὸ θέατρον. Ceterum ſcio, in aliis editionibus legi, *clamataq; palma.* Vtraque pertinet ad morem, quoties in ſcenâ aliquid actum, quod omnes plauſu excepiſſent; tunc clamabat theatrum in lætitiæ & approbationis ſignum. De quo iam plura litterati.

Chloris eram, quæ Flora vocor: corrupta Latino
Nominis eſt noſtri [64] *littera Græca ſono.*
Chloris eram Nymphæ campi felicis, vbi audis
Rem fortunatis antè fuiſſe viris.
Quæ fuerit mihi forma, graue eſt [65] *narrare modeſtè:*
Sed generum matri [66] *repperit illa Deum.*
Ver erat; errabam: Zephyrus conſpexit; abibam:
Inſequitur; fugio: fortior ille fuit.
Et dederat fratri Boreas ius omne rapinæ,
Auſus [67] *Erichthea* [68] *præmia ferre domo.*
Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptæ;
Inque meo non eſt vlla querela toro.
Vere fruor ſemper: ſemper nitidiſſimus annus:
Arbor habet frondes, pabula ſemper humus.

64. Littera Græca sono.] X. mutatum in F. à Χλωρὶς factum *Flora*, vt à χλόος *flos*. vtraque tamen vox recepta Latinis. Vetus Plinij codex lib. XXXVI. cap. V. *Romæ Praxitelis opera ſunt Chloris, Triptolemus, Ceres in hortis Seruilianis.* In vulgatis eſt, *Flora, Triptolemus.*

65. Narrare modeste.] Ita meus & quamplurimi habent; vt ſit *modeſtè* aduerbium: non tamen minùs egregiè. Duo apud me veteres, *modeſtæ*, tertio caſu: hoc eſt, mihi non faſtoſæ.

66. Repperit illa Devm.] Nupſit enim Zephyro. Inde, Chlorin, & Zephyritim, συνώνυμα, ſcribunt viri docti: quibus nominibus ſentitur etiam Arſinoë Philadelphi vxor. Vide cauſſam apud Adrianum Turnebum libro I. Aduerſariorum cap. VII.

67. Erichthea præmia ferre domo.] Orithyan, Erichthei Regis filiam. Herodotus in Polymniâ: Βορῆς δὲ, κατὰ τὸν Ἑλλήνων λόγον, ἔχει γυναῖκα Ἀττικὴν, Ὠρειθυίην, τὴν Ἐρεχθῆος. ea in poſterum Athenienſibus pro Deâ culta. mox idem: Ἣ καὶ περὶ τοῦτο, ἐθύοντό τε καὶ ἐπεκαλέοντο τόν τε Βορῆν καὶ τὴν Ὠρειθυίην, τιμωρῆσαί σφι, καὶ διαφθεῖραι τῶν βαρβάρων τὰς νέας, ὡς καὶ πρότερον περὶ Ἄθων.

 68. Præ-

277. Cvlmos Titan incalfacit vdos.] Quod & principio Georgicωn Poëta notauit in hiſce,

Mox & frumentis labor additus, vt mala culmos
Eſſet Rubigo. ——

Benè *eſſet:* nam penitus rodit & occidit ſegetes. Hac metaphorâ vſus Martialis in Epiſtolâ libri xii. ad Priſcum in ſynchronos vates Bilbilitarios, qui eius Epigrammata inuidiâ carpebant: *Accedit his*, inquit, *municipalium rubigo dentium, & iudicij loco liuor, & vnus aut alter mali, in puſillo loco multi.* Rubigo autem tunc ſæuit in ſata, cùm illis vdis ſoles magni ſuperueniunt. Plutarchus de primo frigido: Τὸ γὰρ ἐγγυτάτω τοῦ πάθους αἴτιον αὖ συνοφθῇ, πυρετοῦ μὲν ἔντασις ἢ παρέμπτωσις· ἐρυσίβης δὲ, ἥλιοι πυριφλεγεῖς ἐπ' ὄμβρῳ· Negauit id Plinius, omnemque vredinem ſegetis frigori imputat clarè his verbis lib. xviii. cap. xxviii. *Plerique dixere, rorem inuſtum ſole acri, frugibus rubiginis eſſe cauſſam, & carbunculi vitibus: quod ex parte falſum arbitror, omnémque vredinem frigore tantùm conſtare, ſole innoxio.* Verior Græci ſcriptoris & noſtri ſententia.

278. Astrictvm longa.] Diuturnæ pacis index Bachilidis Melici Carmen:

Ἐν δὲ σιδαροδέτοισιν πόρπαξιν αἰθᾶν ἀράχναν
Ἱστοὶ πέλονται, ἔγχεά τε λογχωτὰ,
Ξίφεά τ' ἀμφάκεα δ' εὐρὼς δάμναται· χαλκέων
Δ' οὐκέτι σαλπίγγων κτύπος, οὐδὲ συλᾶται μελίφρων ὕπνος.

[279] *Dixerat:* [280] *à dextrâ* [281] *villis mantele ſolutis,*
Cumque meri paterâ turis acerra fuit.
Thura focis vinumque dedit, fibraſque bidentis:
Turpiaque obſcœnæ vidimus exta canis.
Tum mihi, Cur detur ſacris noua victima quæris:
(Quæſieram) cauſſam percipe, flamen ait:
Eſt canis (Icarium dicunt) [282] *quo ſidere moto*
[283] *Toſta ſitit tellus, præripiturque ſeges.*
Pro Cane ſidereo [284] *canis hic imponitur aræ:*
Et, quare fiat, nil niſi nomen habet.

279. Dixerat: a dextra.] In alio, *Duxerat ad dextram.* Si quid video, non verius.

280. A dextra villis mantele solvtis.] Manu dextrâ ſacerdos ille Quirinalis cum paterâ & acerrâ geſtâbat linteum mappâ longiuſculum, tergendis manibus peracto ſacrificio. *Mantele*, Græcis χειρόμακτρον. Iulius Pollux: Λάσια δὲ ἐκάλουν τὰ μαλλοὺς ἔχοντα χειρόμακτρα, ὡς ἀπὸ τῆς δασύτητος· ὥστε οὐδὲν κωλύει τὰς ὀνομαζομένας μαντίλας οὕτω καλεῖν. Varro lib. v. de L. L. *Mantelium, quaſi manuterium, vbi manus terguntur.* Gloſſæ parum propriè, *mappa*, χειρόμακτρον: nam *mappa* tantùm ori ſeruiebat: breue linteum, quod conuiuiis quiſque vocatus è domo ſuâ ferebat. Confunditur tamen apud omnes mappa cum manteli, mantele cum mappâ. iſtud etiam paſſim menſarum integumentum. Martialis in Epigrammate cui lemma, *Gauſapa, vel mantele:*

Nobilius villoſa tegant tibi lintea citrum:
Orbibus in noſtris circulus eſſe poteſt.

Spartianus in Heliogabalo: *Exhibuit paraſitis cœnas de vitreis; & nonnumquam tot picta mantelia in menſam mittebat his edulibus picta quæ apponerentur.*

281. Villis solvtis.] His contrarium, *tonſis villis*; id eſt Seruio, *minutis vel compoſitis.* Prorſus malè: ibi enim Poëta vult, mantelia nullos in orâ

extimâ

extimâ cirros habuiſſe. Nec *villoſa lintea* apud Martialem ea ſunt, quibus villus per omnia inſurgit; tonſa, quibus deraſus: ſed quibus ſubtemen de induſtriâ relictum; tonſa, quibus nullum. Quid aliud ibi villus, quàm quod nos Itali, *i fiocchi d'vna touaglia? Villos* igitur *ſolutos* explico, ſubtemen è linteo pendens. huic ſimile dat vnum Phœdrus cuidam liberto:

Ex alticinctis vnus atrienſibus,
Cui tunica ab humeris linteo Peluſio
Erat deſtricta, cirris dependentibus.

282. QVO SIDERE MOTO.] Quo exorto. ſic poſtulat hîc ſenſus: nam moueri ſidus propriè eſt, quod ἀπὸ τοῦ ἀφανοῦς εἰς τὸ φανερὸν procedit; & econtrà, quod ἀπὸ τοῦ φανεροῦ εἰς τὸ ἀφανές.

283. TOSTA SITIT TELLVS.] Benè de huius ſideris ortu Alcæus Mitylenæus:

Οἴνῳ πνεύμονα τέγγε,
Τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται·
Ἡ δ' ὥρη χαλεπή,
Πάντα δὲ διψᾷ ὑπὸ καύματος.

284. CANIS HIC IMPONITVR ARÆ.] Huic pariſſimum feſtum fuit apud Græcos, ſi benè memini: Κυνοφόντιν illi dixere. Athenæus lib. III. Μὴ βαΰζε, εἶπεν, ὦ ἑταῖρε, μηδὲ ἀγριαίνου τὴν κυνικὴν περιβαλλόμενος λύσσαν, τὴν ὑπὸ κύνα οὖσαν ἡμερῶν δέον αἰκάλλειν μᾶλλον, καὶ προσσαίνειν τοῖς συνδείπνοις, μὴ καί τινα Κυνοφόντιν. Iſaacus Caſaubonus mallet, Κυνοφόντια, ἑορτὴν ποιησώμεθα, ἀντὶ τῆς παρ' Ἀργείοις ἐπιτελουμένης.

285 *Cùm Phrygis Aſſaraci Tithonia, fratre relicto,*
Suſtulit immenſo ter iubar ore ſuum;
Mille venit variis florum Dea nexa coronis:
Scena ioci morem liberioris habet.
286 *Exit & in Maias feſtum Florale Kalendas:*
Tunc repetam, nunc me grandius vrget opus.
287 *Aufert Veſta diem; cognati Veſta recepta eſt*
Limine: ſic iuſti conſtituêre ſenes.
288 *Phœbus habet partem: Veſtæ pars altera ceſſit:*
Quod ſupereſt illis, tertius ipſe tenet.
State Palatinæ laurus; prætextaque quercu
Stet domus: æternos tres habet vna Deos.

285. CVM PHRYGIS ASSARACI.] IV. Kalendas Maias incipiebant Floralia. Plinius lib. XVIII. cap. XXIX. *Itaque iidem Floralia* IV. *Kalendas eiuſdem* Maij *inſtituerunt, Vrbis anno* DXVI. *ex oraculis Sibyllæ, vt omnia benè deflore-ſcerent. Hunc diem Varro determinat, ſole Tauri partem quartamdecimam obtinente: ergo ſi in hoc quatriduum inciderit plenilunium, fruges, & omnia quæ florebunt, lædi neceſſe erit.* Neſcio, an probi numeri Pliniani: ſit mihi fides, & ſcribe, *anno Vrbis* DXIII. nam L. & M. Publicio plebis Ædilibus, vt dicemus, inſtituta. Facile fuit ex II. reddere litteram V.

286. EXIT ET IN MAIAS.] Scribit igitur ſolemnitatis partem ſub finem menſis Aprilis agitari; quod reliquum, menſe Maio. Diem ille Libro ſequenti facit VI. Nonas Maias. In Kalendario Conſtantini Magni prima Floralia inuenio pridie Kalendas Maias, altera V. Nonas.

287. AVFERT VESTA DIEM.] Ne fallaris: in hunc Veſtalia non incidunt, ſed in VI. Idus Iunias. Nunc tranſlatio celebratur ſacri ignis in domum Palatinam.

tinam. Mos fuit, Pontificem Maximum ædes publicas iuxta Veſtam incolere: cumque Auguſtus Pontifex iam deſignatus Palatium vellet inhabitare, Veſtam ad ſe tranſtulit, id eſt à regione VIII. in X. vbi ſitum: cuius partem tunc publicauit. Dio Caſſius: Ἐπειδή τε τοῦ Λεπίδου μεταλλάξαντος ἀρχιερεὺς ἀπεδείχθη, καὶ διὰ τοῦθ' ἡ βουλὴ ψηφίσασθαι αὐτὸν ἠθέλησεν, οὔτε τι αὐτὸν προσθήσεσθαι ἔφη, καὶ ἐγκειμένων οἱ, ἐξανέστη τε καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ συνεδρίου. καὶ οὔτε ἐκεῖνα ἔτ' ἐκυρώθη, οὔτ' οἰκίαν τινὰ δημοσίαν ἔλαβεν, ἀλλὰ μέρος τι τῆς ἑαυτοῦ, ὅτι τὸν ἀρχιέρεα ἐν κοινῷ πάντως οἰκεῖν ἐχρῆν, ἐδημοσίωσε. imò & mox totum. addit enim idem Scriptor lib. LV. Ὁ δὲ Αὔγουστος, τὴν οἰκίαν οἰκοδομήσας, ἐδημοσίωσε πᾶσαν, εἴτε διὰ τὴν συντέλειαν τὴν παρὰ τοῦ δήμου οἱ γενομένην, εἴτε καὶ ὅτι ἀρχιέρεως ἦν· ἵν' ἐν τοῖς ἰδίοις ἅμα καὶ ἐν τοῖς κοινοῖς οἰκοίη. Secunda cauſſa verior.

288. PHOEBVS HABET PARTEM.] In alio Palatij angulo templum erat Apollonis Palatini. vnde illa noſtri Naſonis in extremâ Metamorphoſi:

Veſtáque Cæſareos inter ſacrata penates,
Et cum Cæſareâ tu Phœbe domeſtice Veſtâ.

Vides duo numina in vnâ domo dicata. Suetonius in Auguſto: *Templum Apollinis in eâ parte Palatinæ domus excitauit, quam fulmine ictam deſiderari à Deo aruſpices pronuntiarant.* Ipſe in ſuo Indice Ancyrano: CVRIAM, ET CONTINENS, ET CALCHIDICVM TEMPLVMQVE APOLLINIS IN PALATIO CVM PORTICIBVS FECI. Meminit etiam porticus Suetonius: *Additæ porticus cum bibliothecâ Latinâ Græcâque.* de hac initio libri LIII. Dio Caſſius; & Horatius Epiſtolâ II. ad Florum libro primo:

—— Tangere vitet
Scripta Palatinus quæcumque recepit Apollo.

Latina ſcilicet, Græcaque, quæ diuiſim in Palatio locata. Hinc colligo, quod vnaquæque bibliotheca ſuos cuſtodes habuerit. Antiquus lapis: L. VIBIVS AVG. SER. PAMPHILVS SCRIBA, ET A BIBLIOTHECA LATINA APOLLINIS. Alter: C. IVLIVS FALIX A BIBLIOTHECA GRÆCA PALATINA. Miror cur Palatina tantùm *Græca* dicatur, Latina verò *Apollinis:* idque non in his ſolùm lapidibus, ſed & in tribus aliis obſeruaui.

CAROLI NEAPOLIS ANAPTYXIS AD P. OVIDII NASONIS FASTORVM LIB. V.

QVæritis vnde putem Maio data nomina menſi:
[1] Non ſatis eſt liquidò cognita cauſſa mihi.
[2] Vt ſtat, & incertus quà ſit ſibi neſcit eundum,
Cùm videt ex omni parte viator iter:
Sic, quia poſſe datur diuerſas reddere cauſſas,
Quò ferar ignoro; copiáque ipſa nocet.
Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrenes
Grata Meduſæi ſigna tenetis equi.
Diſſensêre Deæ: quarum Polyhymnia cœpit
Prima; ſilent aliæ, dictáque mente notant.

1. NON SATIS EST LIQVIDO COGNITA CAVSSA.] Ea propter tria adducit ἔτυμα, menſem hunc aut à Maieſtate, Honoris & Reuerentiæ filiâ, dictum, aut à Maioribus, aut à Maiâ Mercurij matre. Primi non meminit vllus niſi noſter: ſecundum eſt ex ſententiâ Fuluij Nobilioris. Macrobius primo Saturnalium: *Nam Fuluius Nobilior in Faſtis, quos in æde Herculis Muſarum poſuit, Romulum dicit, poſtquàm populum in maiores junioresq; diuiſit, vt altera pars conſilio, altera armis Rempublicam tueretur, in honorem vtriuſque partis hunc Maium ſequentem Iunium vocaſſe.* Tertium ex opinione Cincij; licet hic Maiam Vulcani dicat vxorem. Vir ille Conſularis: *Cincius menſem nominatum putat à Maiâ, quam Vulcani dicit vxorem; argumentoq; vtitur, quòd flamen Vulcanalis Kal. Maiis huic Deæ rem diuinam facit.* Plutarchus in libro τῶν Κεφαλαίων: Καὶ διὰ τοῦτο ἴσως Ἑρμῇ ἐν αὐτῷ σέβον), καὶ Μαίας ἐπώνυμός ἐστιν. ἢ (καθάπερ ἔνιοι λέγουσιν) ὁ μὲν Μάϊος ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας, ὁ δὲ Ἰούνιος ἀπὸ τῆς νεωτέρας ἡλικίας ὠνόμασαι;

2. VT STAT, ET INCERTVS.] Theognis: Ἐν τριόδῳ δ' ἕστηκα.

Poſt chaos, vt primùm data ſunt tria corpora mundo,
Inque nouas ſpecies omne receſſit opus;
Pondere terra ſuo ſubſedit, & æquora traxit,
At cælum leuitas in loca ſumma tulit.
Sol quoque cum ſtellis nullâ grauitate retentus,
Et vos lunares exſiliiſtis equi.
Sed neque terra diu cælo, nec cetera Phœbo
Sidera cedebant: par erat omnis honos.

Sæpè aliquis ſolio, quod tu Saturne tenebas,
Auſus [3] *de mediâ plebe* [4] *ſedere Deus.*
Et latus Oceano quiſquam Deus aduena iunxit;
Tethys & extremo ſæpè recepta loco eſt.
Donec Honor, placidóque decens Reuerentia vultu
Corpora legitimis [5] *impoſuere toris.*

3. De media plebe.] Τὸν τυχόντα Græci dicerent. Iſocrates in Helenæ encomio: Εἷς τῶν τυχόντων, ἀλλὰ μὴ τῶν πολὺ διενεγκόντων. Eodem ſenſu legitur, *de viâ mulier, puer è triuiis.*

4. Sedere Devs.] Ac ſi poſteà ſedes vnicuique pro meritis aſſignatæ. Hanc diſtinctionem mihi viſus Homerus adſignificaſſe in Iliade A. vbi, poſt Deorum conuiuium fictum & pictum,

Οἱ μὲν, addidit, κακκείοντες ἔβαν οἶκόνδε ἕκαστος,
Ἧχι ἑκάστῳ δῶμα περικλυτὸς ἀμφιγυήεις
Ἥφαιστος ποίησ' εἰδυίῃσι πραπίδεσσι.

Hinc Apuleius in Metamorphoſi: *Accumbebat ſummum torum maritus, Pſychem gremio ſuo complexus, & cum ſuâ Iunone Iupiter, ac deinde per ordinem toti Dei.*

5. Imposvere toris.] Scriptura palàm melior, *compoſuere toris.*

Hinc ſata Maieſtas, quæ mundum temperat omnem:
Quâque die partu eſt edita, [6] *magna fuit.*
Nec mora, conſedit medio ſublimis Olympo,
Aurea purpureo conſpicienda ſinu.
Conſedere ſimul [7] *Pudor & Metus: omne videres*
Numen ad hanc vultus compoſuiſſe ſuos.
Protinus intrauit mentes [8] *ſuſpectus honorum:*
Fit pretium dignis, nec ſibi quiſque placet.
Hic ſtatus in cælo multos permanſit in annos,
Dum ſenior fatis excidit arce Deus.

6. Magna fvit.] Semper vna, & eadem.

7. Pvdor et Metvs.] Maieſtatis indiuidui comites. Hinc Sophocles in Oedipode:

Ἀλλ' ἔστι γὰρ καὶ Ζηνὶ σύνθακος θρόνων
Αἰδὼς ἐπ' ἔργοις πᾶσι. ——

8. Svspectvs honorvm.] Cultus & admiratio digniorum.

Terra feros partus immania monſtra gigantes
Edidit, auſuros in Iouis ire domum.
Mille manus illis dedit, [9] *& pro cruribus angues:*
Atque ait, In magnos arma mouete Deos.
Exſtruere hi montes ad ſidera ſumma parabant,
Et magnum bello ſollicitare Jouem.
Fulmina de cæli iaculatus Jupiter arce,
Vertit in auctores pondera vaſta ſuos.
His benè Maieſtas armis defenſa Deorum
Reſtat; & ex illo tempore culta manet.

Aſſidet

Aſſidet inde Ioui: Iouis eſt fidiſſima cuſtos;
Et præſtat ſine vi ſceptra tenenda Ioui.
Venit & in terras: [10] coluerunt Romulus illam
Et Numa; mox alij, tempore quiſque ſuo.
Illa patres in honore pio matreſque tuetur:
Illa comes pueris virginibuſque venit.
[11] Illa datos faſces commendat, eburque curules;
Illa coronatis alta triumphat equis.
Finierat voces Polyhymnia. dicta probarunt
Clioque & curuæ ſcita Thalia lyræ.

9. ET PRO CRVRIBVS ANGVES.] Sidonius Apollinaris:

Non hic terrigenam loquar cohortem
Admixto magè viuidam veneno:
Cui præter ſpeciem modo carentem,
Angues corporibus voluminoſis
Altè ſquamea crura porrigentes,
In veſtigia fauce deſinebant.

10. COLVERVNT ROMVLVS ILLAM.] Hinc Principi maieſtas in iure tribuitur. Vide Iulium Paulum lib. IV. Sententiarum tit. V. & Legem VII. §. Hoc ceterùm. D. Ad legem Iuliam maieſt. & Legem vltimam C. De legib.

11. ILLA DATOS FASCES COMMENDAT.] Dignitates Conſulares, Ædilitias, Prætorias, omnem denique Magiſtratum. De Prætore inquit Paulus ad Sabinum in l. IX. D. De iuſtit. & iur. *Prætor, ſaluâ maieſtate imperij ſui, ſaluóque more maiorum, ius dicere conſtituit.*

Excipit Vranie: fecere ſilentia cunctæ:
Et vox audiri nulla, niſi illa, poteſt.
Magna fuit quondam capitis reuerentia cani;
Inque ſuo pretio ruga ſenilis erat.
Martis opus iuuenes, animoſaque bella gerebant:
Et pro Dis aderant in ſtatione ſuis.
Viribus illa minor, nec habendis vtilis armis,
Conſilio patriæ ſæpè ferebat opem.
Nec niſi poſt annos [12] patuit tunc curia ſeris:
Nomen & ætatis mite Senatus habet.
Iura dabat populo ſenior; finitaque certis
Legibus eſt ætas, [13] vnde petatur honor.
[14] Et medius iuuenum, non indignantibus ipſis,
Ibat; [15] & interior, ſi comes vnus erat.
Verba quis auderet coram ſene digna rubore
Dicere? [16] cenſuram longa ſenecta dabat.
Romulus hoc vidit, [17] delectaque corpora patres
Dixit: ad hos vrbis [18] ſumma relata nouæ eſt.
Hinc ſua maiores tribuiſſe vocabula Maio
[19] Tangor, & ætati conſuluiſſe ſuæ.

Et Numitor dixiſſe poteſt, Da Romule menſem
Hunc ſenibus; nec auum ſuſtinuiſſe nepos.
Nec leue propoſiti pignus ſucceſſit honoris:
Junius à iuuenum nomine dictus adeſt.

12. PATVIT TVNC CVRIA SEROS.] Adludit ad Leges illas annarias.

13. VNDE PETATVR HONOR.] Latinus Pacatus in Panegyrico Theodoſij: *Non in ampliſſimis*, inquit, *Magiſtratibus adipiſcendis, ſed in Præturis quoque & Aedilitatibus capeſſendis ætas ſpectata eſt: petitorum nec quiſquam annos Comitiali lege præſcriptos feſtinatis honoribus occupauit.* impetrata tamen à Principe aliquando venia. Plinius iunior de ſe ipſo VII. Epiſtolarum: *Illum in Præturâ ſum conſecutus, cùm mihi Cæſar annum remiſiſſet.*

14. ET MEDIVS IVVENVM.] Loco digniori. Salluſtius: *At medius ex tribus (quòd & apud Numidas honori ducitur) Iugurtha foret.* inde Hadriani indignatio: *Nam cùm quodam tempore*, ſcribit Spartianus, *ſeruum ſuum inter duos Senatores è conſpectu ambulare vidiſſet, miſit qui ei colaphum daret, & diceret, Noli inter eos ambulare quorum eſſe adhuc potes ſeruus.*

15. ET INTERIOR.] Si duo verò erant, prælatus ſenex in itione, aut ſeſſione, & ad dextram poſitus. Hic verus ſenſus, vt placet V.C. Iuſto Lipſio in Electis, & Hadriano Turnebo, & aliis, ſi legas cum optimis etiam membranis, *& anterior.* quod non ſuadeo: dices, ſenem iuuenem comitem tantillum præiuiſſe.

16. CENSVRAM LONGA SENECTA DABAT.] Senibus, inquit, habita reuerentia, ac morum magiſtris.

17. DELECTAQVE CORPORA.] Vetus liber, *ſelectáque.*

18. SVMMA RELATA.] Τὸ σύμπαν. Terentius Phormione: *Ad te ſumma rerum redit.*

19. TANGOR.] Inducor vt credam.

Tunc ſic neglectos hederâ redimita capillos,
Prima ſui cœpit Calliopea chori:
Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn;
Qui terram liquidis, quà patet, ambit aquis.
Hinc ſata Pleïone [20] *cum cælifero Atlante*
Iungitur, vt fama eſt, Pleïadaſque parit:
Quarum Maia ſuas formâ ſuperaſſe ſorores
Traditur, [21] *& ſummo concubuiſſe Ioui.*
Hæc enixa iugo cupreſſiferæ Cyllenes
Æthereum volucri qui pede carpit iter.
Arcades hunc, [22] *Ladonque rapax, & Mænalus ingens,*
Ritè colunt: lunâ credita terra prior.

20. CVM CÆLIFERO ATLANTE.] Membrana vetus, *cum ſtellifero.* Vtram eligas, recta: & adludit ad fabellam Æſchylus in Prometheo:

—— Ὃς πρὸς ἑσπέρους τόπους
Ἕστηκε κίον' οὐρανοῦ τε καὶ χθονὸς,
Ὤμοις ἐρείδων ἄχθος οὐκ εὐάγκαλον.

21. ET SVMMO CONCVBVISSE IOVI.] Ipſe ſuperiùs in IV.

Nam Steropen Marti concubuiſſe ferunt:
Neptuno Halcyonen, & te formoſa Celæno:
Maian, & Electram Taygetámque Ioui.

22. LA-

22. Ladonqve rapax.] De hoc flumine nos vix tria verba in 11. quibus addo locum Strabonis è libro primo: Καὶ ὁ Λάδων δὲ ὁ ἐν Ἀρκαδίᾳ ἐπέσχέ ποτε τὸ ῥεῦμα.

[23] Exſul ab Arcadiâ Latios Euander in agros
Venerat; impoſitos attuleratque Deos.
Hîc, vbi nunc Roma eſt, orbis caput; arbor, & herbæ,
Et paucæ pecudes, & caſa rara fuit.
Quò poſtquam ventum eſt: Conſiſtite, præſcia mater,
Nam locus imperij rus erit iſtud, ait.
Et matri & vati paret Nonacrius heros;
Inque peregrinâ conſtitit hoſpes humo.
Sacraque multa quidem, ſed Fauni prima bicornis
Has docuit gentes, [24] alipedisque Dei.
Semicaper coleris [25] ſuccinctis Faune Lupercis:
Cùm luſtrant celebres [26] verbera ſecta vias.
At tu materno donaſti nomine menſem
Inuentor curuæ, furibus apte, fidis.
Nec pietas hæc prima tua eſt: ſeptena putaris
Pleïadum numero fila dediſſe lyræ.
Hæc quoque deſierat: laudata eſt voce ſororum.
[27] Quid faciam? turbæ pars habet omnis idem.
Gratia Pieridum nobis æqualiter adſit;
Nullaque laudetur plúſve minúſve mihi.

23. Exsvl ab Arcadia.] Hæc & quæ ſequuntur tetigimus in primo.

24. Alipedisqve Dei.] Panis & Mercurij. Dionyſius verò libro primo inter ſacra, quæ numerat ab Euandro in Latium introducta, Mercurij penitus oblitus: nam Pani ſcribit inſtituta Lupercalia, Victoriæ fanum, & θυσίας alternis annis; Cereri templum, & ſacra ex more Græcanico; Neptuno ἱπποκράτεια. in genere poſteà ſubdit: Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τεμένη καὶ βωμὺς, καὶ βρέτη θεῶν καθωσίωσαν, ἁγιασμύς τε καὶ θυσίας κατεστήσαντο πατρίους, αἳ μέχρι τῶν κατ᾽ ἐμὲ χρόνων τὸν αὐτὸν ἐγίνοντο τρόπον. In his ſine dubio includit quidquid ſacri tunc Mercurio inſtitutum: ſed damno Auctorem, qui hoc inter præcipua tunc nouis accolis expreſſim non recenſuit.

25. Svccinctis Favne Lvpercis.] Quia currebant cum ſubligaculis circa pudenda, vt notauimus in 11. Hoc eodem epitheto hos nominat Papinius in Epicedio ad patrem; attamen Faſtorum membranæ aliquot veteres habent, *cinctutis.* non veriùs: nam *cinctutus*, & *ſuccinctus* idem prorſus eſt. Vtraque vocula venit à cinctu: nec aliâ cauſsâ dixit Flaccus in Arte Poëticâ, *cinctutos Cethegos*, quàm quòd tunicam infra pectus cingerent.

26. Verbera secta.] Lego in multis, *vellera ſecta.* Vellus pro pelle vſurpari quis neſcit?

27. Qvid faciam?] Non aſſentior magis veteri; in quo, *Quid faciant.*

Ab Ioue ſurgat opus: [28] primâ mihi nocte videnda
[29] Stella eſt in cunis officioſa Iouis.
Naſcitur [30] Oleniæ [31] ſignum pluuiale Capellæ:
Illa dati cælum præmia lactis habet.

Naïs

Naïs Amalthea Cretæâ nobilis Idâ
Dicitur in ſiluis occuluiſſe Iouem.
Huic fuit hœdorum mater formoſa duorum
Inter Dictæos conſpicienda greges:
Cornibus aëriis, atque in ſua terga recuruis;
Vbere, quod nutrix poſſet habere Iouis.
Lac dabat illa Deo, ſed fregit in arbore cornu;
Truncaque dimidiâ parte decoris erat.
Suſtulit hoc Nymphe,[32] *cinxitque recentibus herbis;*
Et plenum pomis ad Iouis ora tulit.
Ille vbi res cæli tenuit, ſolioque paterno
Sedit; & inuicto nil Ioue maius erat;
[33] *Sidera nutricem, nutricis fertile cornu*
Fecit: quod [34] *dominæ nunc quoque nomen habet.*

28. PRIMA MIHI NOCTE VIDENDA.] Kalendis Maiis Capella oritur heliacè; poſt haſce Ptolemæo: β´. inquit, Ὥρα ιδ´ ϛ´´ ὁ καλούμενος αἲξ ἑῷος ἀνατέλλει. Columellæ eâdem die quâ noſtro Faſtographo.

29. STELLA EST IN CVNIS.] Emendati codices, *in cunas.*

30. OLENIÆ CAPELLÆ.] Aget meas vices Strabo: cuius verba adſcribam è libro VIII. Αἴγιον, vrbs eſt Achaiæ, δὲ ἱκανῶς οἰκεῖται. Ἱστοροῦσι δ' ἐνταῦθα καὶ τὸν Δία ὑπ' αἰγὸς ἀνατραφῆναι, καθάπερ φησὶ καὶ Ἄρατος.

Αἲξ ἱερή, τὴν μέν τε λόγος Διὶ μαζὸν ὑποσχεῖν.

Ἐπιλέγει δὲ καὶ ὅτι,

Ὠλενίην δέ μιν αἶγα Διὸς καλέουσ' ὑποφῆται.

31. SIGNVM PLVVIALE.] In meo, *ſidus pluuiale.*

32. CINXITQVE RECENTIBVS HERBIS.] Variant libri. In vno optimo eſt, *decentibus*; in quîs, *virentibus*; in quîs, *decoribus.*

33. SIDERA NVTRICEM, NVTRICIS.] In meo, *ſidera nutricem, & nutricis.*

34. DOMINÆ NVNC QVOQVE NOMEN HABET.] Nam dictum κέρας Ἀμαλθείας.

Præſtitibus Maiæ Laribus [35] *videre Kalendæ*
Aram conſtitui, paruaque ſigna Deûm.
[36] *Ara erat illa quidem Curibus: ſed longa vetuſtas*
Deſtruit, [37] *& ſaxo longa ſenecta nocet.*
Cauſſa tamen poſiti fuerat cognominis illis,
[38] *Quod præſtant oculis omnia tuta ſuis.*
[39] *Stant quoque pro nobis,* [40] *& præſunt mœnibus vrbis:*
Et ſunt præſentes, auxiliumque ferunt.
[41] *Et canis ante pedes ſaxo fabricatus eodem*
Stabat: quæ ſtandi cum Lare cauſſa fuit?
[42] *Seruat vterque domum;* [43] *domino quoque fidus vterque:*
[44] *Compita grata Deo, compita grata cani.*
Exagitant & Lar, & turba Diania fures:
Peruigilantque Lares, peruigilantque canes.

Bina

Bina gemellorum quærebam ſigna Deorum
45 *Viribus annoſæ facta caduca moræ:*
Mille Lares, geniumque ducis, 46 *qui tradidit illos,*
47 *Vrbs habet; & vici numina terna colunt.*

35. VIDERE KALENDÆ.] His iiſdem ara Laribus cognomine Præſtitibus dedicata.

36. ARA ERAT ILLA QVIDEM CVRIBVS.] Ex hoc Sabinorum oppido olim cum Larum marmoreis ſignis in vrbem aduecta. Neſcio an longè melior, & concinnior lectio membranæ veteris, *Struxerat illa quidem Curius:* nam in ſcriptoribus nec auctorem, nec tempus aræ dicatæ, ſiue tranſportatæ, veſtigium repperi.

37. ET SAXO LONGA SENECTA NOCET.] Auſonius in hanc ſententiam:
——— *Monumenta fatiſcunt,*
Mors etiam ſaxis nominibúſque venit.

38. QVOD PRÆSTANT OCVLIS.] Hoc primum notes, Lares etiam antiquis creditos, quos nunc vocamus genios tutelares. Nunc ad etymon deueniam. Plutarchus: *An Præſtites ſunt qui præſunt.* Martianus Capella: *Specialis ſingulis mortalibus genius admouetur, quem & Præſtitem, quòd præſit gerundis omnibus, vocauerunt.* Hac etiam de cauſsâ IOVEM PRÆSTITEM reperio legi ſic cognominatum in inſcriptionibus antiquis.

39. STANT QVOQVE PRÓ NOBIS.] Hi ſpeciales Capellæ genij cuique ad cuſtodiam præfecti. Græci dixere, ἐπόπτας τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων. de his capiendus Epictetus primo Diſſert. cap. XIV. Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον καὶ ἐπίτροπον ἑκάστῳ παρέστησε, τὸν ἑκάστου δαίμονα· καὶ παρέδωκε φυλάσσειν αὐτὸν αὐτῷ, καὶ τοῦτον ἀκοίμητον καὶ ἀπαραλόγιστον. Nouit hoc veriloquium antiquitas: hinc paſſim in ſpectionibus antiquis, ANTONINI IMP. GENIO; & iunctim, CÆSARVM GENIIS, aræ perpetuæ conſecratæ.

40. ET PRÆSVNT MOENIBVS VRBIS.] Hos vocarunt *Generales*, qui regna, vrbes, populos curant. Capella: *Nam & populi Genio, cùm Generalis poſcitur, ſupplicant.* Hunc Roma dixit PVBLICVM, ſiue P. R. vt obſeruo per lapides. Sed hunc Generalem putarunt auguſtiorem: nam in iiſdem lego, DEO MAGNO GENIO COLONIÆ PVBLICANORVM.

41. ET CANIS ANTE PEDES.] Imò ipſi caninis quoque pellibus amicti. Plutarchus: Διὰ τί τοὺς Λαρητας οὓς ἰδίως πραιστίτας καλοῦσι, τούτοις κύων παρέστηκεν, αὐτοὶ δὲ κυνῶν διφθέραις ἀμπέχονται; ἢ πραιστῖται μὲν οἱ προεστῶτές εἰσι, τοὺς δὲ προεστῶτας, οἴκου φυλακτικοὺς εἶναι προσήκει, καὶ φοβεροὺς μὲν τοῖς ἀλλοτρίοις (ὥσπερ ὁ κύων ἐστίν) ἠπίους δὲ καὶ πρᾴους τοῖς συνοικοῦσιν.

42. SERVAT VTERQVE DOMVM.] Gloſſæ: *Lares* θεοὶ κατοικίδιοι. & Tertull. vocat *comitio potentes*, id eſt, domi potentes, ſi vera coniectura Claudij Salmaſij: & non erit tanti Critici? Domi verò nulla fuit illis certa ſedes: nam eos in foco poſitos reperio, in cubiculo, & in compluuio, & in porticu huic annexâ.

43. DOMINO QVOQVE FIDVS VTERQVE.] Canum φιλοδεσποτείαν in dies experimur, & non cuſtodiam? cuſtodes ipſos, vt mireris, κυνάς veteres dixere. Vide Æſchylum in Agamemnone.

44. COMPITA GRATA DEO.] Compita αἱ συνέχειαι. Gloſſæ, *Competit*, συνέχει. Perſij vetus interpres ad illud Sat. V. *Pertuſa compita, ſunt loca in quadriuiis quaſi turres*, vbi ſacrificia pro finitâ agriculturâ ruſtici celebrant. *Meritò pertuſa, quia per omnes quatuor partes pateant.* & poſt pauca: *Vel compita ſunt non ſolùm in vrbe loca, ſed etiam viæ publicæ, ac diuerticulæ aliquorum confinium, vbi ædiculæ conſecrantur: patentes, vel compita dicuntur,*

ad quæ plura itinera competunt. Hinc Lares Compitales, & Compitalia feſta, quæ Laribus in Compitis fiebant. Nec alibi talia ſacra celebrari poterant: adde tamen etiam in foco. Cato de R. R. *Rem diuinam niſi Compitalibus in compito, aut in foco, ne faciat.* Erant hæc inter ferias conceptiuas. Varro lib. v. de L. L. *Compitalia,* inquit, *dies adtributus Laribus, vt alibi: ideò vbi viæ competunt, tum in compitis ſacrificatur; quotannis hic dies concipitur.* & alibi: *Comitiales dicti, quòd tum eſſet populus conſtitutus ad ſuffragium ferendum: niſi ſi quæ feriæ conceptæ eſſent, propter quas non liceret, vt Compitalia, & Latinæ.* Hinc etiam Auſonius vocat,

Et numquam certis redeuntia feſta diebus.

Solus Dionyſius videtur facere Statiua lib. IV. Ant. vbi Saturnalibus, quæ à XVI. Kalend. Ianuarias per dies aliquot celebrata, ſcribit ſucceſſiſſe Compitalia. Audi Græcum ſcriptorem: Ἦν ἔτι καθ' ἡμᾶς ἑορτὴν ἄγοντες Ῥωμαῖοι διετέλουν, ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις τῶν Κρονίων, σεμνὴν ἐν τοῖς πάνυ καὶ πολυτελῆ, Κομπιτάλια προσαγορεύοντες αὐτὴν ἐπὶ τῶν στενωπῶν. Sed & menſe Maio in Kalendario antiquo VI. Nonas inuenio COMP. Neſcio quò me vertam.

45. VIRIBVS ANNOSÆ.] In veteri eſt, *Vſibus annoſæ.*

46. QVI TRADIDIT ILLOS.] Ne mireris vernalem hanc κολακείαν in exſule ad ſuum Principem. Moneo, ne eruat ex his aliquis, ab Auguſto primò Larum cultum Romæ traditum. Quid ille noui addiderit, vide apud Suetonium lib. II. cap. XXXI.

47. VRBS HABET.] In quouis enim compito, in quouis larario domeſtico duo aderant, & cum his Auguſti Genius, qui inter eos apud veteres cultus. hoc à noſtro multis in locis adnotatum. Sed iuuat nimiùm Taciti locus Annali primo: *Falanio obÿciebat accuſator, quòd inter cultores Auguſti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Caſſium quemdam mimum corpore infamem adſciuiſſet.*

Quò feror? Auguſtus menſis mihi carminis huius
Ius habet: intereà [48] *Diua canenda Bona eſt.*
Eſt moles natiua loco: res nomina fecit:
Appellant ſaxum: pars bona montis ea eſt.
Hîc Remus inſtiterat fruſtrà, quo tempore fratri
Prima Palatinæ regna dediſtis aues.
Templa patres illic [49] *oculos exoſa viriles*
[50] *Leniter accliui conſtituere iugo.*
Dedicat hæc veteris [51] *Craſſorum nominis heres,*
Virgineo nullum corpore paſſa virum.
[52] *Liuia reſtituit; ne non imitata maritum*
Eſſet, & ex omni parte ſecuta virum.

48. DIVA CANENDA BONA EST.] Iiſdem Kalendis Maiis ſacra erant Bonæ Deæ, vt auctor etiam vetus ſcriptor Cincius primo Saturnalium. Hanc Græci Γυναικείαν dixere: Latinis eſt ſanè Dea polynominis. Victima in eiuſdem ſacrificio ſus erat prægnans: illud verò *Damium* appellatum. Vide cauſſam in Feſto. De ſacerdotibus Bonæ Deæ tres aut quattuor vidi lapides in Theſauro inſcriptionum. Mihi ſit fides.

49. OCVLOS EXOSA VIRILES.] Plutarchus in C. Cæſare de templo & domo, in quâ quotannis ſacra fiebant (ea ſæpe fuit aut Conſulis, aut Prætoris, teſte eodem:) Ἄνδρα δὲ προσελθεῖν οὐ θέμις, οὐδ' ἐπὶ τῆς οἰκίας γενέσθαι, τῶν ἱερῶν ὀργιαζομένων. Adeundus Tullius de Aruſpicum reſponſis, ni graue eſt.

50. LENI-

50. LENITER ACCLIVI IVGO.] Vide vt explicat ædem Bonæ Deæ ſubſaxanæ, de quâ cum antiquis Publius Victor regione XII. Fuit & eiuſdem alia in Auentino: ſed de hac ſub ſaxo conſtitutâ apertè nunc loquitur.

51. CRASSORVM NOMINIS HERES.] Malo ex priſcis libris, *Clauſorum nominis heres*. Hæc Appia illa Claudia probatæ pudicitiæ femina.

52. LIVIA RESTITVIT.] Octauiani Auguſti coniux.

[53] Poſtera cùm roſeam pulſis Hyperionis aſtris
In matutinis lampada tollet equis;
[54] Frigidus Argeſtes ſummas mulcebit ariſtas:
[55] Candidaque à Capreis vela dabuntur aquis.
[56] At ſimul inducent nocturna crepuſcula noctem;
Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
Ora micant tauri ſeptem radiantia flammis:
Nauita quas [57] Hyadas Græcus ab imbre vocat.

53. POSTERA CVM ROSEAM.] VI. Nonas Maij ſpirat ventus cui nomen Argeſtes.

54. FRIGIDVS ARGESTES.] Sic legendum, non vt ridiculè cum Marſo, *Agreſtis*. Tu vide quid boni ex hac lectione poſſit elici præter nugas. Hunc ventum ſcribit Plinius lib. XXXIII. flare ab occaſu ſolſtitiali, ſed occidentali latere Septemtrionis: ideò frigidus. Eiuſdem meminit lib. II. *Ab occaſu*, inquit, *æquinoctiali Fauonius, ab occaſu ſolſtitiali Chorus, Zephyrum & Argeſtem vocant.* Ariſtoteles περὶ Κόσμου: Ἀργέστης μὲν, ὁ ἀπὸ τῆς θερινῆς δύσεως, ὅν τινες καλοῦσιν Ὀλυμπίαν· οἱ δὲ Ἰάπυγα. Idem ergo Olympias, Argeſtes, Iapyx, & Chorus, imò & Chaurus. Vitruuius lib. primo cap. VI. *Inter Faunonium & Septemtrionem Chorus, quem plures vocant Chaurum.* hunc Ariſtoteles videtur adſcribere in numerum τῶν ἰθαγενῶν. ecce in his: Ζέφυρος δὲ ὅτι ἰθαγενὴς, καὶ ὁ Ἀργέστης καλούμενος.

55. CANDIDAQVE A CAPREIS.] An potiùs legendum, vt in meo infimæ vetuſtatis, *à Calabris?*

56. AT SIMVL INDVCENT.] Hîc noſter, ſui oblitus, poſuit ſtatim poſt ſolis occaſum Hyadum ortum: ſcribere debuiſſet, matutinum. Plinius: VI. *Nonas Maij Cæſari Suculæ matutino oriuntur, &* VIII. *Idus Capella pluuialis.* Ætius, licet vno die ortum anticipet: Μηνὶ ἀρτεμισίῳ ὅ ἐστι Μαΐῳ α΄, Ὑάδες ἅμα ἡλίου ἀνατολῇ ἐπιτέλλουσι.

57. HYADAS GRÆCVS AB IMBRE VOCAT.] Noſtri *Suculas*, Græci à pluuiâ appellant. Tyro Libertus apud Noctes Atticas lib. XIII. cap. IX. in quo A. Gellius ἀνασεσολογητὸν ſe vel puero oſtendit. *Adeò*, inquit, *veteres Romani litteras Græcas neſciuerunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, vt ſtellas, quæ in capite Tauri ſunt, propterea Suculas appellarint, quòd eas Ὑάδας Græci vocant; tamquam id verbum Latinum Græci verbi interpretamentum ſit: quia Græcè ὗες, ſues Latinè dicantur. Sed Ὑάδες, inquit, οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, ita vt noſtri opici putauerunt, ſed ab eo quod eſt ὕειν appellantur: nam & cùm oriuntur, & cùm occidunt, tempeſtates, pluuias largoſque imbres cient.* Hæc quidem Tyro. vnde Statius in Siluis de hoc ſidere:

Non tantis Hyas inſerena nimbis
Terras obruit, aut ſoluta Plias.

[58] Pars Bacchum nutriſſe putat: pars credidit eſſe
Tethyos has neptes, Oceanique ſenis.

Nondum ſtabat Atlas humeros oneratus Olympo,
Cùm ſatus eſt formâ conſpiciendus Hyas.
Hunc ſtirps Oceani maturis nixibus Æthra
Edidit, & Nymphas; ſed priùs ortus Hyas.
Dum noua lanugo eſt, pauidos formidine ceruos
Terret; & eſt illi præda benigna lepus.
At poſtquam virtus annis adoleuit, in apros
Audet, & hirſutas [59] cominus ire feras.
Dumque petit latebras fetæ catulosque leænæ,
Ille fuit Libycæ [60] præda cruenta leæ.
Mater Hyan & Hyan mæſtæ fleuere ſorores,
Ceruicemque polo ſuppoſiturus Atlas.
Victus vterque parens tamen eſt pietate ſororum:
Illa dedit cælum; nomina fecit Hyas.

58. PARS BACCHVM NVTRISSE PVTAT.] Ex Pherecyde & aliis vide quod reſtat mythici apud Hyginum Fabularum capite CXCII. illum noſtri Ouidij intimum. ſcribit de eo Suetonius in libello de Illuſtribus Grammaticis: *Præfuit Palatinæ bibliothecæ: nec eo ſeciùs plurimos docuit: fuitq́; familiariſſimus Ouidio Poëtæ, & C. Licinio Conſulari Hiſtorico: qui eum admodum pauperem deceſſiſſe tradit, & liberalitate ſuâ, quoad vixit, ſuſtentatum.*

59. COMINVS IRE FERAS.] In antiquo, *leas.* pari phraſi Propertius:

Aut celer agreſtes cominus ire ſues.

60. PRÆDA CRVENTA LEÆ.] Gloſſæ, *lea*, λέαινα.

[61] Mater ades florum ludis celebranda iocoſis:
Diſtuleram partes menſe priore tuas.
Incipis Aprili, tranſis in tempora Maij:
Alter te fugiens, cùm venit, alter habet.
Cùm tua ſint, cedantque tibi confinia menſum;
Conuenit in laudes ille vel ille tuas.
[62] Circus in hunc exit, [63] clamataque verba theatris:
Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
Ipſa doce quæ ſcis: hominum ſententia fallax.
Optima tu proprij nominis auctor eris.
Sic ego; ſic noſtris reſpondit Diua rogatis:
Dum loquitur, vernas afflat ab ore roſas.

61. MATER ADES FLORVM.] Eodem tempore Florales ludos Romani iterabant. Relege quæ diximus ſub finem menſis Aprilis ad illa, *Exit & in Maias feſtum Florale Kalendas:* & quæ ſcripſimus ſuperiori notulâ.

62. CIRCVS IN HVNC EXIT.] Sed huic impudiculæ proprius. Plures Romæ Circi; notum: ſed vnus Floræ dictus in regione VI. Sextus Rufus in eâdem: *Circus Floræ, templum Floræ, templum Salutis, templum Serapeum.* Fatetur & P. Victor. Hîc igitur ludi per id tempus editi. quis addubitet? erant verò venatorij, & manſuetorum animalium. hinc noſter paullò pòſt à Deâ quæritat:

Cur tibi pro Libycis clauduntur rete leænis
Imbelles capræ, ſollicitúſque lepus?

Horum congreſſio voluptatis fuit, & incruenta. Sæpè tibi occurret in Valerij

Martialis Epigrammatis. Alios etiam ludos iiſdem feſtis datos reperio. Suetonius in Galbâ: *Honoribus ante legitimum tempus initis, Prætor, commiſſione ludorum Floralium, nouum ſpectaculi genus, elephantos funambulos edidit.* Mehercule ἀξιοθαύμαστον.

63. CLAMATAQVE VERBA THEATRIS.] Ex his collige, & in circo luſum, & ſcenâ laſciuiente. Ad hanc pertinet theatrum, in quo vulgi licentia, & à piiſſimis toties deteſtata impudicitia. Arnobius lib. VII. *Exiſtimatur tractari ſe honorificè Flora, ſi ſuis in ludis flagitioſas conſpexerit res agi, & migratum à lupanaribus in Theatra.* Πορνεῖον locum diceres, in quo editi ludi Scenici: nec fallor. Audi Iuſtinianum Nouellâ CV. vbi decernit ſeptem Conſulum προόδους. de quinto, Καὶ πέμπτην, ſcribit, τὴν ποιήσει πρόοδον τὴν ἐπὶ τὸ θέατρον ἄγουσαν, ἣν δὴ πόρνας καλοῦσι· ἔνθα τοῖς ἐπὶ σκηνῆς γελωτοποιοῖς ἔσται χώρα, τραγῳδοῖς τε καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς θυμέλης χοροῖς, θεάμασί γε παντοδαποῖς, καὶ ἀκούσμασι ἀγωγιμένοι ἐπὶ τὸ θέατρον. Ceterum ſcio, in aliis editionibus legi, *clamataq; palma.* Vtraque pertinet ad morem, quoties in ſcenâ aliquid actum, quod omnes plauſu excepiſſent; tunc clamabat theatrum in lætitiæ & approbationis ſignum. De quo iam plura litterati.

Chloris eram, quæ Flora vocor: corrupta Latino
Nominis eſt noſtri [64] *littera Græca ſono.*
Chloris eram Nymphæ campi felicis, vbi audis
Rem fortunatis antè fuiſſe viris.
Quæ fuerit mihi forma, graue eſt [65] *narrare modeſtè:*
Sed generum matri [66] *repperit illa Deum.*
Ver erat; errabam: Zephyrus conſpexit; abibam:
Inſequitur; fugio: fortior ille fuit.
Et dederat fratri Boreas ius omne rapinæ,
Auſus [67] *Erichthea* [68] *præmia ferre domo.*
Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptæ;
Inque meo non eſt vlla querela toro.
Vere fruor ſemper: ſemper nitidiſſimus annus:
Arbor habet frondes, pabula ſemper humus.

64. LITTERA GRÆCA SONO.] X. mutatum in F. à Χλωρὶς factum *Flora*, vt à χλόος *flos*. vtraque tamen vox recepta Latinis. Vetus Plinij codex lib. XXXVI. cap. V. *Romæ Praxitelis opera ſunt Chloris, Triptolemus, Ceres in hortis Seruilianis.* In vulgatis eſt, *Flora, Triptolemus.*

65. NARRARE MODESTE.] Ita meus & quamplurimi habent; vt ſit *modeſtè* aduerbium: non tamen minùs egregiè. Duo apud me veteres, *modeſtæ*, tertio caſu: hoc eſt, mihi non faſtoſæ.

66. REPPERIT ILLA DEVM.] Nupſit enim Zephyro. Inde, Chlorin, & Zephyritim, συνώνυμα, ſcribunt viri docti: quibus nominibus ſentitur etiam Arſinoë Philadelphi vxor. Vide cauſſam apud Adrianum Turnebum libro I. Aduerſariorum cap. VII.

67. ERICHTHEA PRÆMIA FERRE DOMO.] Orithyan, Erichthei Regis filiam. Herodotus in Polymniâ: Βορῆς δὲ, κατὰ τὸν Ἑλλήνων λόγον, ἔχει γυναῖκα Ἀττικὴν, Ὠρειθυίην, τὴν Ἐρεχθῆος. ea in poſterum Athenienſibus pro Deâ culta. mox idem: Ἢ καὶ περὶ τούτου, ἐθύοντό τε καὶ ἐπεκαλέοντο τόν τε Βορῆν καὶ τὴν Ὠρειθυίην, τιμωρῆσαί σφι, καὶ διαφθεῖραι τῶν βαρβάρων τὰς νέας, ὡς καὶ πρότερον περὶ Ἄθων.

 68. PRÆ-

68. PRÆMIA FERRE.] Præmium pro prædâ. Ne tibi nouum, en teſtimonium Tibulli:

—— *Aut raptâ præmia veſte petat.*

Hinc Nonnio, *præmiatores*, ſunt prædatores.

Eſt mihi fecundus dotalibus hortus in agris;
Aura fouet, liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus impleuit generoſo Flore maritus;
Atque ait: Arbitrium tu Dea Floris habe.
Sæpè ego digeſtos volui numerare colores,
Nec potui: numero copia maior erat.
Roſcida cùm primùm foliis excuſſa pruina eſt,
Et variæ radiis intepuere comæ;
Conueniunt 69 *pictis incinctæ veſtibus* Horæ,
Inque leues calathos munera noſtra legunt.
Protinus accedunt Charites, nectuntque coronas,
Sertaque cæleſtes implicitura comas.
Prima per immenſas ſparſi noua ſemina gentes:
Vnius tellus antè coloris erat.
70 *Prima Therapnæo feci de ſanguine florem:*
Et manet in folio 71 *ſcripta querela ſuo.*
Tu quoque nomen habes cultos, Narciſſe, per hortos:
Infelix, quòd non alter & alter eras.
72 *Quid Crocon aut Acin referam, Cinyrâque creatum?*
73 *De quorum per me vulnere ſurgit honor.*

69. PICTIS INCINCTÆ VESTIBVS HORÆ.] Ad rem ſpectat pars Cyprij Poëmatis: cuius auctor ſiue Staſimus, ſiue Hegeſias, parum refert. hæc verba:

Εἵματα μὲν χροῒ ἕστο τά οἱ Χάριτές τε καὶ Αὖραι
Ποίησαν, καὶ ἔβαψαν ἐν ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν,
Οἷα φοροῦσ' Ὧραι, ἔν τε Κρόκῳ ἔνθ' ὑακίνθῳ,
Ἔντ' ἴῳ θαλέθοντι, ῥόδου τ' ἐνὶ ἄνθεϊ καλῷ,
Ἡδέϊ, νεκταρέῳ, ἔντ' ἀμβροσίαις καλίκεσσιν
Ἄνθεσι Ναρκίσσου καλλιρρόου, δῖ' Ἀφροδίτη
Ὥραις παντοίαις τεθυωμένα εἵματα ἕστο.

70. PRIMA THERAPNÆO.] In meo vetuſtiſſimo, *Prima ego Amyclæo.* Claudianus de Hyacintho: *Tu natus Amyclis.* Vtraque lectio dicit Laconicum puerum: nam Ἀμύκλαι καὶ Θεράπναι oppida ſunt Laconica. Adi Coſmographos.

71. SCRIPTA QVERELA SVO.] Αἶ αἶ lugentibus aptæ ſyllabæ in foliis inſcriptæ, ob interitum amaſij Apollinis: ſiue ſint illæ τοῦ Αἴαντος, ſi verum ex Aiacis ſanguine editum, vt ſcribit Columella. Inde de hoc flore duplex fabula Plinio lib. XXI. cap. XI. Hic flos Græcis ἶρις & ξίφις. Ῥωμαῖοι δὲ, inquit Dioſcorides, γλαδίολον καλοῦσι. Ὑάκινθος genericum videtur nomen, qui plures comprehendit hyacinthi ſpecies: ex his fortè vna gladiolus. hic tantùm has lugubres notas repræſentat: & lilio ſimilis, vt deſcribit noſter in Metamorphoſi. Siculi dicunt *ſpatulilla*, Hiſpani, *lirio* cum r: nam lilium illis dicitur *açuçena.* Radix capillata eſt arundinis illi ſimilis. Plurimis rebus vſui eſt: non ignorant mulierculæ.

72. QVID

72. QVID CROCON AVT ACIN.] Ita cuſi & MSS. omnes: at ex Vaticanis alij præferunt, *aut Attin.*

73. DE QVORVM PER ME VVLNERE.] Legas, ſi vis, *per me ſanguine.* Quæ editio in multis. Suſpecti mihi qui habent, *per me munere.*

Mars quoque, ſi neſcis, [74] *per noſtras editus artes:*
Iupiter hoc vt adhuc neſciat, vſque precor.
Sancta Iouem Iuno, natâ ſine matre Mineruâ,
Officio doluit non eguiſſe ſuo.
Ibat vt Oceano quereretur facta mariti:
Reſtitit ad noſtras feſſa labore fores.
Quam ſimul adſpexi: Quid te Saturnia, dixi,
[75] *Attulit? expoſuit quem petat ipſa locum.*
Addidit & cauſſas: verbis ſolabar amicis.
Non, inquit, verbis cura leuanda mea eſt.
Si pater eſt factus neglecto coniugis vſu
Iupiter; & ſolus nomen vtrumque tenet;
Cur ego deſperem fieri ſine coniuge mater?
Et parere intacto, dummodò caſta, viro?
Omnia tentabo latis medicamina terris;
Et freta, [76] *Tartareos excutiamque ſinus.*

74. PER NOSTRAS EDITVS ARTES.] Flora fuit; quæ mœſtæ Iunoni, ob natam Mineruam ex mariti vertice ſine ope coniugis, florem oſtendit in Achaiâ: quo tacto, Iuno ſine viro fecunda Martem peperit. Id tetigit Feſtus in Gradiui etymo: *Vel vt,* inquit, *alij dicunt, quia gramine ſit ortus.*

75. ATTVLIT? EXPOSVIT.] Malo præſenti tempore, *exponit,* auctore codice veteri.

76. TARTAREOS EXCVTIAMQVE SINVS.] Loquendi modus creber ethnicis, cùm omnem lapidem moturos aiebant.

[77] *Vox erat in curſu: vultum dubitantis habebam.*
Neſcio quid Nymphe poſſe videris, ait.
Ter volui promittere opem, ter lingua retenta eſt:
Ira Iouis magni cauſſa timoris erat.
Fer precor auxilium, dixit: celabitur auctor;
Et Stygiæ numen teſtificabor aquæ.
Quod petis, Oleniis, inquam, [78] *tibi miſſus ab aruis*
Flos dabit: eſt hortis vnicus ille meis.
[79] *Qui dedit hunc, dixit,* [80] *ſterilem quoque tange iuuencam:*
Mater erit. tetigi: nec mora, mater erat.
Protinus hærentem decerpſi pollice florem.
[81] *Tangitur; & tacto concipit illa ſinu.*

77. VOX ERAT IN CVRSV.] Adhuc Iuno loquebatur; cùm neſcio quid volentis aliqua proferre notauit in Floræ vultu: ac ne tum quidem hæc verbum adiecit.

78. TIBI MISSVS AB ARVIS.] Credò verius, *mihi miſſus ab aruis.*

79. QVI DEDIT HVNC.] Scribe, impellente libro noſtro, *Cui dabat hunc.*

80. STE-

80. STERILEM QVOQVE TANGE IVVENCAM.] Tauram. Feſti Abbreuiator: *Tauras vaccas ſteriles dici exiſtimabant hac de cauſsâ, quòd non magis quàm tauri pariant.* Ipſa auctoris verba ferè tota adroſa.

81. TANGITVR; ET TACTO.] Mala manus quæcumq; ſic ſcripſit legendum, *Tangit, & intacto*; vt ſuprà, *intacto viro.*

Jamque grauis Thracen, & læua Propontidos intrat;
[82] *Fitque potens voti, Marsque creatus erat.*
Tunc memor accepti per me natalis, [83] *habeto*
Tu quoque Romuleâ, dixit, in vrbe locum.
Forſitan in teneris tantùm mea regna coronis
Eſſe putes; tangit numen & arua meum.
Si benè floruerint ſegetes, erit area diues:
Si benè floruerit vinea, Bacchus erit.
Si benè floruerint oleæ, nitidiſſimus annus:
Poma quoque euentum temporis huius habent.
[84] *Flore ſemel læſo* [85] *pereunt viciæque fabæque:*
Et pereunt [86] *lentes, aduena Nile, tuæ.*
Vina quoque in magnis operosè [87] *condita cellis*
Florent: & nebulæ dolia ſumma tegunt.
[88] *Mella meum munus: volucres ego mella daturas*
Ad violam, & cytiſos, [89] *& thyma grata voco.*
Nos quoque idem facimus, tunc cùm iuuenilibus annis
Luxuriant animi, corporaque ipſa vigent.

82. FITQVE POTENS VOTI.] Idem eſt ac voti compos, vt ſuprà in III.

Sæpè potens voti frontem redimita coronis
Femina lucentes portat ab vrbe faces.

83. HABETO DIXIT IN VRBE LOCVM.] Ac ſi Martis operâ Floralia inſtituta. Res ridicula.

84. FLORE SEMEL LÆSO.] Hæc germana ſcriptura, non illa, *Flore ſimul læſo.*

85. PEREVNT VICIÆQVE FABÆQVE.] Ita ſcribendum, non *vitiæ*, cum Marſo: qui verè natus malo litterarum.

86. LENTES, ADVENA NILE, TVÆ.] Quas Poëta *Peluſiacas* vocat in Georgicis.

87. CONDITA CELLIS.] Eν τοῖς οἰκίσι.

88. MELLA MEVM MVNVS.] Benè Plinius: *Verùm hortis coronamentiſque maximè aluearia & apes conueniunt.*

89. ET THYMA GRATA VOCO.] Subdit idem ſtatim: *Harum ergo cauſsâ oportet ſerere thymum, apiaſtrum, roſam, violas, lilium, cytiſum, fabam, eruilium, cunilam, papauer, conyzam, caſiam, melilotum, meliſſophyllum, cerinthen.*

Talia dicentem tacitus mirabar. at illa,
Ius tibi dicendi, ſi qua requiris, ait.
[90] *Dic, Dea, reſpondi,* [91] *ludorum quæ ſit origo.*
Vix benè deſieram; rettulit illa mihi.
Cetera luxuriæ nondum inſtrumenta vigebant:
Aut pecus, aut latam diues habebat humum.

Hinc

Hinc etiam locuples, hinc ipſa pecunia dicta eſt.
Sed iam de vetito quiſque parabat opes.
Venerat in morem [92] *populi depaſcere ſaltus:*
Idque diu licuit; pœnaque nulla fuit.
Vindice ſeruabat nullo ſua publica vulgus:
Iamque in priuato paſcere inertis erat.
Plebis ad ædiles perducta licentia talis
Publicios: animus defuit antè viris.

90. DIC, DEA, RESPONDI.] Ita omnino legendum. Vitioſè quidam codices, *reſpondit*.

91. LVDORVM QVÆ SIT ORIGO.] Scribit, Ædiles Plebis, qui dicti L. Publicius Malleolus, & M. Lucius Malleolus, cùm plurimos locupletes agros Populi Romani occupaſſe animaduertiſſent, ad populum reos adduxiſſe; ex quo factum vt peculatus damnarentur. Multatitia illa pecunia ad cliuum ſternendum & Florales ludos, quos numquam Roma viderat, deputata.

92. POPVLI DEPASCERE SALTVS.] Ex quibus tantùm olim ille vectigal emungebat. Plinius: *Etiam nunc in tabulis cenſoriis paſcua dicuntur omnia, ex quibus populus redditus habet; quia diu hoc ſolum vectigal fuerat.* Adde, ſi placet, & quia noui vectigalis nomen ſemper odio fuit. *Saltus* verò vocabant, vbi erant paſtiones, auctore Feſto Pompeio. Vndè *ſaltuarij paſtores* Iuriſconſulto in L. VIII. D. De fundo inſtruct. & inſtr. legat. Scias etiam, eumdem eſſe, populi ſaltum, & ſcripturarium agrum. Feſtus: *Scripturarius ager publicus appellatur, in quo vt pecora paſcantur certum æs eſt: quia publicanus ſcribendo conficit rationem cum paſtore.* Inde *ſcriptura*, quod pendebant. Plautus Truc.

Nam aduerſum legem, à me ob meam ſcripturam pecudem
Accepiſſet. ——

Rem populus recipit: [93] *mulctam ſubière nocentes:*
Vindicibus laudi publica cura fuit.
[94] *Mulcta data eſt ex parte mihi: magnoque fauore*
Victores ludos inſtituere nouos.
[95] *Parte locant cliuum, qui tunc erat ardua rupes:*
Vtile nunc iter eſt; [96] *Publiciumque vocant.*
Annua credideram ſpectacula facta, [97] *negauit:*
Addidit & dictis altera verba ſuis.

93. MVLCTAM SVBIERE NOCENTES.] Ad id promulgata poſteà lex Thoria.

94. MVLCTA DATA EST EX PARTE MIHI.] Ex eâ tunc tibi ædes extructa iuxta Circum maximum, & inſtituti proprij ludi. De æde Tacitus Annali II. *Iiſdem temporibus*, id eſt, anno Vrbis DCCLXIX. *Deûm ædes vetuſtate aut igni abolitas, cœptasque ab Auguſto, dedicauit: Libero, Liberæque, & Cereri, iuxta Circum maximum, quas A. Poſtumius Dictator vouerat: eodemque in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publiciis Aedilibus conſtitutam.* Obibant id munus hi anno Vrbis DXIII. Conſules erant, quos refert Paterculus libro primo: *Torquato Sempronioque Conſulibus Brunduſium coloniis occupatum, & poſt triennium Spoletium: quo anno Floralium ludorum factum eſt initium.* Sed obſerua, quòd vnus Paterculus alterum ex Conſulibus illius anni facit Torquatum; Caſſiodorus & Tabulæ Græcæ, volunt fuiſſe C. Claudium Centhonem: de M. Sempronio Tuditano omnes conueniunt.

95. Parte locant clivvm.] Hæc mihi proba lectio; non illa, *Parte locant cliui.*

96. Pvblicivmqve vocant.] Ab auctoribus. Marc. Varro lib. iv. de L.L. *Cliuus Publicius, ab Aedilibus plebei Publiciis, qui eum publicè ædificarunt. Simili de cauſſâ Publilius vicus, & Coſconius vicus, quòd ab his viris dicuntur ædificati.* & Feſtus: *Publicius cliuus appellatur, quem duo fratres, L. M. Publicij Malleoli Aediles Plebei* (ita legendum omnis ratio poſtulat, non *curules*) *pecuariis condemnatis, ex pecuniâ, quam ceperunt, munierunt, vt in Auentinum vehicula venire poßint.* ſic emendat Ioſephus Scaliger vltima hæc, *vehiculi Veliâ venire poßint:* at Vinandus Pighius, *vehicularÿ Vehiâ venire poßint.* hæc Oſcis plauſtrum erat onuſtum, teſte eodem Feſto.

97. Negavit.] Eo igitur tantùm anno illi exhibita. Sed florum damnis iram oſtendit, & longa obliuia: nam per lxvi. annos ſolidos iterùm Floralia ſua non vidit. diuturna ſanè pauſa.

Nos quoque tangit honos: [98] feſtis gaudemus, & aris;
Turbaque cæleſtes ambitioſa ſumus.
Sæpè Deos aliquis peccando fecit iniquos:
Et pro delictis hoſtia blanda fuit.
Sæpè Iouem vidi, tùm iam ſua mittere vellet
Fulmina, ture dato [99] ſuſtinuiſſe manum.
At ſi negligimur, magnis iniuria pœnis
Soluitur: & iuſtum præterit ira modum.
[100] *Reſpice Theſtiaden, flammis abſentibus arſit:*
Cauſſa eſt, quòd Phœbes ara ſine igne fuit.
Reſpice Tantaliden; [101] eadem Dea vela tenebat:
Virgo eſt: & ſpretos bis tamen vlta focos.
Hippolyte infelix velles [102] coluiſſe Dionem,
Cùm conſternatis [103] diripereris equis.
Longa referre mora eſt collecta obliuia damnis.
Me quoque Romani præteriere patres.

98. Festis gavdemvs, et aris.] Lucianus in Icaromenippo: Οἱ δὲ θεοὶ, ὡς Ὅμηρός που λέγει, καὶ αὐτὸς, οἶμαι, καθάπερ ἐγὼ, τάχει τεθεαμένος, οὔτε σῖτον ἔδουσιν, οὔτε πίνουσιν αἴθοπα οἶνον, ἀλλὰ τὴν ἀμβροσίαν παρατίθενται, καὶ τοῦ νέκταρος μεθύσκονται· μάλιστα δὲ ἥδονται, σιτούμενοι τὸν ἐκ τῶν θυσιῶν καπνὸν, αὐτῇ κνίσῃ ἀνηνεγμένον, καὶ τὸ αἷμα δὲ τῶν ἱερείων, ὃ τοῖς βωμοῖς οἱ θύοντες περιχέουσιν.

99. Svstinvisse manvm.] Id eſt, *continuiſſe.* Seneca in Hercule Oeteo:

—— Parce verberibus precor,
Megæra, parce, ſuſtine Stygias faces.

100. Respice Thestiaden.] Meleagrum Theſtij ex Althæâ matre nepotem. Quid tritius hac fabulâ?

101. Eadem Dea vela tenebat.] Idoneum ſenſum non elicies, ni legas, *eadem Dea tela tenebat.* & eſt Fanenſis, cui placet mala illa editio: ſed ô quàm alienam à mente Poëtæ ſententiam colligit!

102. Colvisse Dionem.] Hæc Heſiodo & Homero Veneris parens: vnde Arnobius: *Dionæa Venus proles, viri mater familias Troïci, atque inteſtini decoris publicatrix.* ſed hic pro filiâ eſt, vt apud Papinium v. Achilleidos de Paridis iudicio:

—— Sed ſolam nimium vidiſſe Dionem.

103. Diri-

103. DIRIPERERIS EQVIS.] Vide quàm ſupra mortale ingenium depingat hanc mortem Annæus Seneca Actu v. in Tragœdiâ cui nomen Extincti.

Quid facerem? per quod [104] *fierem manifeſta doloris?*
Exigerent noſtræ qualia damna notæ?
Excidit officium triſti mihi: nulla tuebar
Rura, nec in pretio fertilis hortus erat.
Lilia deciderant: violas arere videres:
Filaque punicei languida facta croci.
Sæpè mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
Ipſa tuas, dixit: dos mihi vilis erat.
Florebant oleæ; venti nocuêre proterui:
Florebant ſegetes; grandine læſa ſeges.
In ſpe vitis erat: cælum nigreſcit ab auſtris;
Et ſubitâ frondes decutiuntur aquâ.
Nec volui fieri, nec ſum crudelis in irâ:
Cura repellendi [105] *ſed mihi nulla fuit.*
[106] *Conuenere patres: &, ſi benè floreat annus,*
Numinibus noſtris annua feſta vouent.
Annuimus votis: [107] *Conſul cum Conſule ludos*
Poſtumio Lenas [108] *perſoluëre mihi.*

104. FIEREM MANIFESTA DOLORIS?] Vt populo oſtenderem, quâ pœnâ affecta ob ludorum præteritionem.

105. SED MIHI NVLLA FVIT.] Siui grandini, ventis, tempeſtatibus ſuum curſum: hoc verum, non auerti, quod potui. inde ſuprà, *Excidit officium triſti mihi.*

106. CONVENERE PATRES.] Anno Vrbis DXXC. L. Poſtumio Albino & M. Popilio Læna Conſulibus: horum iuſſu quotannis incœpta exhiberi Floralia; cumque cura ludorum pertineret ad Ædiles plebeios, ſpectaculum edidit Ædilis vnus eiuſdem anni C. Seruilius C. filius Caſca. Nummus vetus teſtatur, in cuius ſuperficie Floræ effigies, in alterâ hæ notæ, C. SERVILIVS C. F. FLORAL. PRIMVS.

107. CONSVL CVM CONSVLE LVDOS.] In manuſcripto, *Conſul cum Conſule lætos Poſtumio ludos*. Rectiùs cuſi: facilis fuit tranſpoſitio litterarum.

108. PERSOLVERE MIHI.] Sic priſci: alij, *ritè vouere mihi.*

Quærere conabar, [109] *quare laſciuia maior*
His foret in ludis, liberiorque iocus:
Sed mihi ſuccurrit numen non eſſe ſeuerum;
Aptaque deliciis munera ferre Deam.
Tempora [110] *ſutilibus* [111] *pinguntur tecta coronis:*
Et latet iniectâ ſplendida menſa roſâ.
[112] *Ebrius incinctis* [113] *philyrâ conuiua capillis*
Saltat: & imprudens [114] *vertitur arte meri.*
Ebrius [115] *ad durum formoſæ limen amicæ*
[116] *Cantat: habent unctæ mollia ſerta comæ.*

 Nulla

Nulla coronatâ peraguntur ſeria fronte:
117 *Nec liquidæ iuncto flore bibuntur aquæ.*
Donec eras miſtus nullis Acheloë racemis,
Gratia ſumendæ non erat vlla roſæ.
Bacchus amat flores: Baccho placuiſſe coronam
Ex Ariadnæo ſidere noſſe potes.

109. QVARE LASCIVIA MAIOR.] Nudatæ tunc in ſcenâ mimæ, teſte Senecâ. Et quid non actum impudentiùs ſub Floræ clypeo? Ælius Lampridius de Heliogabalo: *Hieroclem verò ſic amauit, vt eiuſdem inguina oſcularetur; quod dictu etiam verecundum eſt, Floralia ſacra ſe aſſerens celebrare.* Adegere ea feſta, vt è theatro ſemel aufugeret Cato, nec denuò exinde viſeret. Valerius Maximus lib. II. cap. x. *Eodem ludos Florales, quos Meſſius Aedilis faciebat, ſpectante, populus, vt mimæ nudarentur, poſtulare erubuit: quod cùm ex Fauonio amiciſſimo ſibi vnà ſedente cognouiſſet, diſceſſit è theatro, ne præſentiâ ſuâ ſpectaculi conſuetudinem impediret: quem abeuntem ingenti plauſu populus proſecutus, priſcum morem iocorum in ſcenam reuocauit.* Dixi *denuò*: nam Catonis eiuſdem poſteà prodiit liber, vt fatetur vetus Auctor, ad Magiſtratum ſeriò ſcriptus in Floralia. Natus ſanè vir ille ad coërcitionem morum verus fuit Cenſor. Verè olim populus in ipſiuſmet ſtatuæ titulo: Ἐπιγέγραφεν, inquit Plutarchus, οὐ τὰς στρατηγίας, οὐδὲ τὸν θρίαμβον τοῦ Κάτωνος, ἀλλ' (ὡς ἄν τις μεταφράσειε τὴν ἐπιγραφὴν) ὅτι τὴν Ῥωμαίων πολιτείαν ἐγκεκλιμένην καὶ ῥέπουσαν ἐπὶ τὸ χεῖρον, τιμητὴς γενόμενος, χρησταῖς ἀγωγαῖς καὶ σώφροσιν ἐθισμοῖς καὶ διδασκαλίαις εἰς ὀρθὸν αὖθις ἀποκατέστησε.

110. SVTILIBVS CORONIS.] A ſuendo ſic dictæ. de his capiendus Tertullianus in Pallio: *Vetus iam Hydræ Centaurorumq́ſanguis pumice ſpeculi excludebatur*, caue aliter legas, *inſultante luxuriâ, vt poſt monſtra transfixa coronam forſitan ſuerent.* Hæ ſunt Heſychio ῥάμματα αἰθινά. Græcis ῥάμμα ſutura: vnde ῥαπτὰ dixere iidem carmina diſiecta, & ſparſa in vnum, veluti conſuta; qualia fuere illa Homeri olim, vt vult Pindari Scholiaſtes ad Nemeonicas.

111. PINGVNTVR TECTA.] Scriptus, *cinguntur tota.*

112. EBRIVS INCINCTIS.] Scribe, *incinctus philyrâ conuiua capillos.*

113. PHILYRA CONVIVA CAPILLIS.] Primò monendum, imperitè ab aliquibus ſcribi *Philyram* cum litterâ maiuſculâ. Multis exemplaribus ineſt hæc menda à magiſtellis, qui philyram dicunt hîc eſſe feminæ corollariæ nomen; haud dubiè delirant. Philyris antiqui vtebantur pro lemniſcis in coronarum plexione. Eſto contentus vno Plinij loco: *Inter corticem ac lignum tenues tunicas multiplici membranâ, è quibus vincula tiliæ vocantur: tenuiſſimæ earum philyræ, coronarum lemniſcis celebres, antiquorúmque honore.*

114. VERTITVR ARTE MERI.] Huc pertinent antiqui verſiculi:

Οἶνος γάρ τ' ἐφέηκε πολύφρονα περ μάλ' ἀεῖσαι,
Καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκε.

115. AD DVRVM LIMEN AMICÆ.] *Durum limen* alibi dixit *inimica clauſtra*; quæ peſſulo clauſa noctu amatores excludebant: ipſi tunc ea ſoliti vnguentis vngere. De quo more capienda moneo Lucretij iſta lib. IV.

At lacrumans excluſus amator, limina ſæpè
Floribus & ſertis operit, poſteſq́ ſuperbos
Vngit amaracino, & foribus miſer oſcula figit.

116. CANTAT.] Gloſſæ veteres ad illud Auli Perſij Satyrâ v.

——— *Dum Cryſidis vdas*
Ebrius ante fores extinctâ cum face canto.

Vdas

Vdas fores, quas amatores ſolent vnguento perfundere, & ante ianuam earum noctem vigiliis & cantu tranſigere. Eiuſmodi cantilena Latinis *occentatio:* vnde, *oſtium occentare.*

117. NEC LIQVIDÆ IVNCTO FLORE.] Mancus ſenſus, ni reſcribas, *Nec liquidæ vinctis flore*; hoc eſt coronatis.

[118] Scena leuis decet hanc: non eſt, mihi credite, non eſt
[119] Illa cothurnatas inter habenda Deas.
Turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,
Non ex difficili cauſſa petita fuit.
[120] Non eſt de tetricis, non eſt de magna profeſſis:
Vult ſua plebeio ſacra patêre choro.
Et monet ætatis ſpecie, [121] dum floreat, vti:
Contemnunt ſpinam, cùm cecidere, roſæ.
Cur tamen, vt dantur [122] veſtes Cerealibus albæ,
[123] Sic eſt hæc cultu verſicolore decens?
An quia maturis albeſcit meſſis ariſtis?
Et color & ſpecies floribus omnis ineſt?
Annuit, & motis flores cecidere capillis;
Decidere in menſas [124] vt roſa miſſa ſolet.

118. SCENA LEVIS DECET HANC.] Vno verbo, argumenta magodiæ, & mimica vilitas.

119. ILLA COTHVRNATAS.] Κόθορνος calceus erat tragicus; vt ſoccus, comicus. hinc illud:

Nil illi laruâ aut tragicis opus eſſe cothurnis.

Græcis aliquando ſunt ἐμβάδαι. Epictetus cap. XX. Τραγικοὶ προσωπεῖα, ἐμβάδας καὶ τὸ σύρμα, ὡς καὶ γελωτοποιός. Quales fuerint, explicat Lucianus in Anacharſi: Τραγῳδοὶ ὑποδήματα ἔχουσι βαρέα καὶ ὑψηλά, χρυσαῖς δὲ ταινίαις τὴν ἐσθῆτα ποικίλλονται. idem alibi, vt hanc altitudinem adſignificaret: Καὶ προσωπεῖον ἀποθέμενος, καὶ καταβὰς ἀπὸ τῶν ἐμβατῶν.

120. NON EST DE TETRICIS.] Non eſt, inquit, ex illis ſeueræ & caperatæ frontis. vnde de Tragœdiæ cultu benè noſter in libris ineptiarum: *Fronte comæ toruâ*; hoc eſt, tetrico aſpectu. de quo nec mœſto nec hilari ſic laudauit Calpurnium Piſonem Annæus Lucanus in Panegyrico:

Talis ineſt habitus, qualem nec dicere mæſtum,
Nec fluidum, lætâ ſed tetricitate decorum
Poſſumus: ingenitæ ſtat nobilitatis in illo
Pulcher honos, & digna ſuis natalibus ora.

121. DVM FLOREAT, VTI.] Hoc idem pluribus eleganter, vt ſolet, expreſſit primo Amorum Elegiâ VII. Formæ ſemel vetulæ ludibrio ſunt: &, vt alter aiebat, ſi quæſtui operam dabant, eſuriunt velut ſeneſcentes aquilæ in templorum faſtigiis. Hac comparatione vſus Epicrates in Antilaide: cuius fragmentum, quæſo, viſe apud Athenæum lib. XIII. cap. IV.

122. VESTES CEREALIBVS ALBÆ.] Dixit in IV.

Alba decent Cererem, veſtes Cerealibus albas
Sumite: nunc pulli velleris vſus abeſt.

123. SIC EST HÆC CVLTV VERSICOLORE DECENS?] Gloſſis *verſicoloria* ſunt ποικιλόχροα. Veſtis verſicolor Græcis ἀνθινὴ ἐσθής, vt ποικίλη. Sed cur in Floralibus hæc geſtari ſolita? ipſemet inquit paullò pòſt eſſe in cauſsâ, quia

flores varij etiam coloris. Luxurioſis olim proprius hic habitus. Vndè forte in his feſtis receptum puto, quia ad meretrices celebritas pertinebat. Ἀνθινὰ Athenis ipſa geſtari ſolita, neſcio an in Vrbe. Suidas: Νόμος Ἀθήνῃσι, τὰς ἑταίρας ἀνθινὰ φορεῖν. hæc eadem lata olim noſtris Syracuſis. Athenæus lib. XII. cap. IV. Φύλαρχος δ' ἐν τῇ πέμπτῃ καὶ εἰκοστῇ τῶν ἱστοριῶν εἰπὼν, ὅτι παρὰ Συρακουσίοις νόμος ἦν τὰς γυναῖκας μὴ κοσμεῖσθαι χρυσῷ, μὴ δ' ἀνθινὰ φορεῖν, μὴ δ' ἐσθῆτας ἔχειν πορφυρᾶς ἐχούσας παρυφὰς, ἐὰν μή τις αὐτῶν συγχωρῇ ἑταίρα εἶναι κοινή. Hoc ſcio, antiquâ lege Romæ matronis vetita. de quâ Liuius lib. XXXIV. *Tulerat eam C. Oppius Tribunus plebis, Q. Fabio & T. Sempronio Conſulibus, in medio ardore Punici belli, ne qua mulier plus ſemiunciâ auri haberet, nec veſtimento verſicolori vteretur.* Verſicolor, & varius color in veſtibus idem. Hinc colligo, quòd de pallio lenonis comici hæc Donatus: *Leno pallio varij coloris vtitur.* Hoc idem ἀνθινὸν dicitur à Polluce: Πορνοβοσκοὶ δὲ χιτῶνι βαπτῷ καὶ ἀνθινῷ, περιβολαίῳ ἐνδέδυνται. Βαπτὸν aliquando quoque Græcis pro ἀνθινοῦ. Vide Heſychium.

124. VT ROSA MISSA SOLET.] Menſas olim floribus ornatas, in deliciis fuiſſe, notum. Sed mentiar, ni noſter adludit ad ſparſionem, quæ de tecto & deſuper fiebat. cuius exemplum en in Suetonio de Nerone: *Cœnationes laqueatæ, tabulis eburneis verſatilibus, vt flores ex fiſtulis, & vnguenta deſuper ſpargerentur.*

125 Lumina reſtabant; quorum me cauſſa latebat,
Cùm ſic errores abſtulit illa meos.
Vel quia purpureis collucent floribus agri,
Lumina ſunt noſtros viſa decere dies:
Vel quia nec flos eſt hebeti, nec flamma colore;
Atque oculos in ſe ſplendor vterque trahit:
Vel quia deliciis nocturna licentia noſtris
Conuenit, à vero tertia cauſſa venit.
Eſt breue prætereà, de quo mihi quærere reſtat,
Si liceat, dixi. dixit & illa, Licet.
Cur tibi pro Libycis clauduntur rete leænis
Imbelles capreæ, ſollicitusque lepus?
Non ſibi reſpondit ſiluas ceſſiſſe, ſed hortos,
Aruaque pugnaci non adeunda feræ.
Omnia finierat; tenues ſeceſſit in auras:
Manſit odor, poſſes ſcire fuiſſe Deam.
Floreat vt toto carmen Naſonis in æuo,
Sparge, precor, donis pectora noſtra tuis.

125. LVMINA RESTABANT.] Hoc monitum vult ſub finem, ludos diurnos etiam per noctem continuaſſe veteres, & facibus accenſis. Dubius eſt in cauſsâ; ſed veriſimilem putat, quòd voluptatum illecebris aptiſſima videatur licentia nocturna.

126 Nocte minus quartâ promet ſua ſidera Chiron
Semiuir, & flaui corpore miſtus equi.
127 Pelion Æmoniæ mons eſt obuerſus in Auſtros:
Summa virent pinu, cetera quercus habet.
Phillyrides tenuit: ſaxo ſtant antra vetuſto,
Quæ iuſtum memorant incoluiſſe ſenem.

Ille

Ille manus olim miſſuras Hectora leto,
Creditur [128] *in lyricis detinuiſſe modis.*
[129] *Venerat Alcides exhauſtâ parte laborum;*
Iuſſáque reſtabant vltima pænè viro.
Stare ſimul caſu Troiæ duo fata videres:
Hinc puer Æacides, hinc Ioue natus erat.
Excipit hoſpitio iuuenem [130] *Philyrius Heros:*
Et cauſſam aduentus hic rogat; ille docet.

126. NOCTE MINVS QVARTA.] v. Nonas Centaurus fertur in ortum: eodem tempore & Columellæ, & Rhapſodo illi ſub nomine Ptolemæi à Leonico edito.

127. PELION ÆMONIÆ.] Deſcribit vbi, & quales erant Chironis ædes. Sed de his ſic fuſiùs elegans Statius primo Achilleidos:

—— Domus ardua montem
Perforat, & longo ſuſpendit Pelion arcu.
Pars exhauſta manu, partem ſua ruperat ætas;
Signa tamen, Diuûmque tori, & quem quiſque ſacrarat
Accubitu genioq́, locus monſtratur: at intra
Centauri ſtabula alta patent, non æqua nefandis
Fratribus. Hîc hominum nullos experta cruores
Spicula, nec truncæ bellis genialibus orni,
Aut conſanguineos fracti crateres in hoſtes;
Sed pharetræ inſontes, & inania terga ferarum.

En etiam, vt laudat virum à iuſtitiâ cum noſtro Faſtographo.

128. IN LYRICIS DETINVISSE MODIS.] Ipſe Achilles apud Euripidem:

Ἐγὼ δ' ἐν ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου τραφεὶς,
Χείρωνος, ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν.

& Statius loco citato, ſolitum, inquit, Chironem iam ſenem

Noſſe ſalutiferas dubiis animantibus herbas:
Aut monſtrare lyrâ veteres Heroas alumno;

hoc eſt, Achilli.

129. VENERAT ALCIDES.] Vide Hyginum libro II. Poët. Aſtronomicon.

130. PHILYRIVS HEROS.] *Philyreius* omnino legendum.

Reſpicit intereà clauam, ſpoliúmque leonis:
Virque, ait, his armis, armaque digna viro.
Nec ſe, quin horrens [131] *auderent tangere ſetis*
Vellus, Achilleæ continuere manus.
Dumque ſenex tractat ſqualentia tela venenis,
Excidit, & læuo fixa ſagitta pede eſt.
Ingemuit Chiron; [132] *traxitque è corpore ferrum*
Et gemit Alcides, Æmoniusque puer.
Ipſe tamen [133] *lectas Pagaſæis collibus herbas*
Temperat, & vanâ vulnera mulcet ope.
Virus edax ſuperabat opem; penituſque recepta
Oſſibus & toto corpore peſtis erat.

Sanguine

Nondum ſtabat Atlas humeros oneratus Olympo,
Cùm ſatus eſt formâ conſpiciendus Hyas.
Hunc ſtirps Oceani maturis nixibus Æthra
Edidit, & Nymphas; ſed priùs ortus Hyas.
Dum noua lanugo eſt, pauidos formidine ceruos
Terret; & eſt illi præda benigna lepus.
At poſtquam virtus annis adoleuit, in apros
Audet, & hirſutas [59] *cominus ire feras.*
Dumque petit latebras fetæ catulosque leænæ,
Ille fuit Libycæ [60] *præda cruenta leæ.*
Mater Hyan & Hyan mœſtæ fleuere ſorores,
Ceruicemque polo ſuppoſiturus Atlas.
Victus vterque parens tamen eſt pietate ſororum:
Illa dedit cælum; nomina fecit Hyas.

58. PARS BACCHVM NVTRISSE PVTAT.] Ex Pherecyde & aliis vide quod reſtat mythici apud Hyginum Fabularum capite CXCII. illum noſtri Ouidij intimum. ſcribit de eo Suetonius in libello de Illuſtribus Grammaticis: *Præfuit Palatinæ bibliothecæ: nec eo ſeciùs plurimos docuit: fuitq́ familiariſſimus Ouidio Poëtæ, & C. Licinio Conſulari Hiſtorico: qui eum admodum pauperem deceſſiſſe tradit, & liberalitate ſuâ, quoad vixit, ſuſtentatum.*

59. COMINVS IRE FERAS.] In antiquo, *leas.* pari phraſi Propertius:
Aut celer agreſtes cominus ire ſues.

60. PRÆDA CRVENTA LEÆ.] Gloſſæ, *lea*, λέαινα.

[61] *Mater ades florum ludis celebranda iocoſis:*
Diſtuleram partes menſe priore tuas.
Incipis Aprili, tranſis in tempora Maij:
Alter te fugiens, cùm venit, alter habet.
Cùm tua ſint, cedantque tibi confinia menſum;
Conuenit in laudes ille vel ille tuas.
[62] *Circus in hunc exit,* [63] *clamataque verba theatris:*
Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
Ipſa doce quæ ſcis: hominum ſententia fallax.
Optima tu proprij nominis auctor eris.
Sic ego; ſic noſtris reſpondit Diua rogatis:
Dum loquitur, vernas afflat ab ore roſas.

61. MATER ADES FLORVM.] Eodem tempore Florales ludos Romani iterabant. Relege quæ diximus ſub finem menſis Aprilis ad illa, *Exit & in Maias feſtum Florale Kalendas:* & quæ ſcripſimus ſuperiori notulâ.

62. CIRCVS IN HVNC EXIT.] Sed huic impudiculæ proprius. Plures Romæ Circi; notum: ſed vnus Floræ dictus in regione VI. Sextus Rufus in eâdem: *Circus Floræ, templum Floræ, templum Salutis, templum Serapeum.* Fatetur & P. Victor. Hîc igitur ludi per id tempus editi. quis addubitet? erant verò venatorij, & manſuetorum animalium. hinc noſter paullò pòſt à Deâ quæritat:
Cur tibi pro Libycis clauduntur rete leænis
Imbelles capræ, ſollicitúſque lepus?
Horum congreſſio voluptatis fuit, & incruenta. Sæpè tibi occurret in Valerij

Martialis

Martialis Epigrammatis. Alios etiam ludos iiſdem feſtis datos reperio. Suetonius in Galbâ: *Honoribus ante legitimum tempus initis, Prætor, commiſſione ludorum Floralium, nouum ſpectaculi genus, elephantos funambulos edidit.* Mehercule ἀξιοθαύμαστον.

63. CLAMATAQVE VERBA THEATRIS.] Ex his collige, & in circo luſum, & ſcenâ laſciuiente. Ad hanc pertinet theatrum, in quo vulgi licentia, & à piiſſimis toties deteſtata impudicitia. Arnobius lib. VII. *Exiſtimatur tractari ſe honorificè Flora, ſi ſuis in ludis flagitioſas conſpexerit res agi, & migratum à lupanaribus in Theatra.* Πορνεῖον locum diceres, in quo editi ludi Scenici: nec fallor. Audi Iuſtinianum Nouellâ CV. vbi decernit ſeptem Conſulum προόδους. de quinto, Καὶ πέμπτην, ſcribit, τὴν ποιήσει προόδον τὴν ἐπὶ τὸ θέατρον ἄγουσαν, ἣν δὴ πόρνας καλοῦσι· ἔνθα τοῖς ἐπὶ σκηνῆς γελωτοποιοῖς ἐστι χώρα, τραγῳδοῖς τε καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς θυμέλης χοροῖς, θεάμασί τε παντοδαποῖς, καὶ ἀκούσμασι ἀπῳγμένον ἐπὶ τὸ θέατρον. Ceterum ſcio, in aliis editionibus legi, *clamataq; palma.* Vtraque pertinet ad morem, quoties in ſcenâ aliquid actum, quod omnes plauſu excepiſſent; tunc clamabat theatrum in lætitiæ & approbationis ſignum. De quo iam plura litterati.

Chloris eram, quæ Flora vocor: corrupta Latino
Nominis eſt noſtri 64 *littera Græca ſono.*
Chloris eram Nymphæ campi felicis, vbi audis
Rem fortunatis antè fuiſſe viris.
Quæ fuerit mihi forma, graue eſt 65 *narrare modeſtè:*
Sed generum matri 66 *repperit illa Deum.*
Ver erat; errabam: Zephyrus conſpexit; abibam:
Inſequitur; fugio: fortior ille fuit.
Et dederat fratri Boreas ius omne rapinæ,
Auſus 67 *Erichthea* 68 *præmia ferre domo.*
Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptæ;
Inque meo non eſt vlla querela toro.
Vere fruor ſemper: ſemper nitidiſſimus annus:
Arbor habet frondes, pabula ſemper humus.

64. LITTERA GRÆCA SONO.] X. mutatum in F. à Χλωρὶς factum *Flora*, vt à χλόος *flos*. vtraque tamen vox recepta Latinis. Vetus Plinij codex lib. XXXVI. cap. V. *Romæ Praxitelis opera ſunt Chloris, Triptolemus, Ceres in hortis Seruilianis.* In vulgatis eſt, *Flora, Triptolemus.*

65. NARRARE MODESTE.] Ita meus & quamplurimi habent; vt ſit *modeſtè* aduerbium: non tamen minùs egregiè. Duo apud me veteres, *modeſtæ*, tertio caſu: hoc eſt, mihi non faſtoſæ.

66. REPPERIT ILLA DEVM.] Nupſit enim Zephyro. Inde, Chlorin, & Zephyritim, συνώνυμα, ſcribunt viri docti: quibus nominibus ſentitur etiam Arſinoë Philadelphi vxor. Vide cauſſam apud Adrianum Turnebum libro I. Aduerſariorum cap. VII.

67. ERICHTHEA PRÆMIA FERRE DOMO.] Orithyan, Erichthei Regis filiam. Herodotus in Polymniâ: Βορῆς δὲ, κατὰ τὸν Ἑλλήνων λόγον, ἔχει γυναῖκα Ἀττικὴν, Ὠρειθυίην, τὴν Ἐρεχθῆος. ea in poſterum Athenienſibus pro Deâ culta. mox idem: Ἢ καὶ περὶ τούτου, ἐθύοντό τε καὶ ἐπεκαλέοντο τόν τε Βορῆν καὶ τὴν Ὠρειθυίην, τιμωρῆσαί σφι, καὶ διαφθεῖραι τῶν βαρβάρων τὰς νέας, ὡς καὶ πρότερον περὶ Ἄθων.

68. PRÆMIA FERRE.] Præmium pro prædâ. Ne tibi nouum, en teſtimonium Tibulli:

—— Aut raptâ præmia veſte petat.

Hinc Nonnio, *præmiatores*, ſunt prædatores.

Eſt mihi fecundus dotalibus hortus in agris;
Aura fouet, liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus impleuit generoſo Flore maritus;
Atque ait: Arbitrium tu Dea Floris habe.
Sæpè ego digeſtos volui numerare colores,
Nec potui: numero copia maior erat.
Roſcida cùm primùm foliis excuſſa pruina eſt,
Et variæ radiis intepuere comæ;
Conueniunt [69] *pictis incinctæ veſtibus* Horæ,
Inque leues calathos munera noſtra legunt.
Protinus accedunt Charites, nectuntque coronas,
Sertaque cæleſtes implicitura comas.
Prima per immenſas ſparſi noua ſemina gentes:
Vnius tellus antè coloris erat.
[70] *Prima Therapnæo feci de ſanguine florem:*
Et manet in folio [71] *ſcripta querela ſuo.*
Tu quoque nomen habes cultos, Narciſſe, per hortos:
Infelix, quòd non alter & alter eras.
[72] *Quid Crocon aut Acin referam, Cinyrâque creatum?*
[73] *De quorum per me vulnere ſurgit honor.*

69. PICTIS INCINCTÆ VESTIBVS HORÆ.] Ad rem ſpectat pars Cyprij Poëmatis: cuius auctor ſiue Staſimus, ſiue Hegeſias, parum refert. hæc verba:

Ἵματα μὲν χροΐα ἕστο τὰ αἱ Χαρίτές τε καὶ Αὖραι
Ποίησαν, καὶ ἔβαψαν ἐν ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν,
Οἷα φοροῦσ' Ὧραι, ἔν τε Κρόκῳ ἔνθ' ὑακίνθῳ,
Ἔντ' ἴῳ θαλέθοντι, ῥόδου τ' ἐνὶ ἄνθεϊ καλῷ,
Ἡδέϊ, νεκταρέῳ, ἔντ' ἀμβροσίαις καλίκεσσιν
Ἄνθεσι Ναρκίσσου καλλιρρόου, δῖ' Ἀφροδίτη
Ὥραις παντοίαις τεθυωμένα εἵματα ἕστο.

70. PRIMA THERAPNÆO.] In meo vetuſtiſſimo, *Prima ego Amyclæo.* Claudianus de Hyacintho: *Tu natus Amyclis.* Vtraque lectio dicit Laconicum puerum: nam Ἀμύκλαι καὶ Θεράπναι oppida ſunt Laconica. Adi Coſmographos.

71. SCRIPTA QVERELA SVO.] Αἴ αἴ lugentibus aptæ ſyllabæ in foliis inſcriptæ, ob interitum amaſij Apollinis: ſiue ſint illæ τοῦ Αἴαντος, ſi verum ex Aiacis ſanguine editum, vt ſcribit Columella. Inde de hoc flore duplex fabula Plinio lib.XXI. cap.XI. Hic flos Græcis ἶρις & ξίρις. Ῥωμαῖοι δὲ, inquit Dioſcorides, γλαδίολον καλοῦσι. Ὑάκινθος genericum videtur nomen, qui plures comprehendit hyacinthi ſpecies: ex his fortè vna gladiolus. hic tantùm has lugubres notas repræſentat: & lilio ſimilis, vt deſcribit noſter in Metamorphoſi. Siculi dicunt *ſpatulilla*, Hiſpani, *lirio* cum r: nam lilium illis dicitur *açuçena*. Radix capillata eſt arundinis illi ſimilis. Plurimis rebus vſui eſt: non ignorant mulierculæ.

72. QVID

72. QVID CROCON AVT ACIN.] Ita cuſi & MSS. omnes: at ex Vaticanis alij præferunt, *aut Attin.*

73. DE QVORVM PER ME VVLNERE.] Legas, ſi vis, *per me ſanguine.* Quæ editio in multis. Suſpecti mihi qui habent, *per me munere.*

Mars quoque, ſi neſcis, [74] *per noſtras editus artes:*
Iupiter hoc vt adhuc neſciat, vſque precor.
Sancta Iouem Iuno, natâ ſine matre Mineruâ,
Officio doluit non eguiſſe ſuo.
Ibat vt Oceano quereretur facta mariti:
Reſtitit ad noſtras feſſa labore fores.
Quam ſimul adſpexi: Quid te Saturnia, dixi,
[75] *Attulit? expoſuit quem petat ipſa locum.*
Addidit & cauſſas: verbis ſolabar amicis.
Non, inquit, verbis cura leuanda mea eſt.
Si pater eſt factus neglecto coniugis vſu
Iupiter; & ſolus nomen vtrumque tenet;
Cur ego deſperem fieri ſine coniuge mater?
Et parere intacto, dummodò caſta, viro?
Omnia tentabo latis medicamina terris;
Et freta, [76] *Tartareos excutiamque ſinus.*

74. PER NOSTRAS EDITVS ARTES.] Flora fuit; quæ mœſtæ Iunoni, ob natam Mineruam ex mariti vertice ſine ope coniugis, florem oſtendit in Achaiâ: quo tacto, Iuno ſine viro fecunda Martem peperit. Id tetigit Feſtus in Gradiui etymo: *Vel vt,* inquit, *alij dicunt, quia gramine ſit ortus.*

75. ATTVLIT? EXPOSVIT.] Malo præſenti tempore, *exponit,* auctore codice veteri.

76. TARTAREOS EXCVTIAMQVE SINVS.] Loquendi modus creber ethnicis, cùm omnem lapidem moturos aiebant.

[77] *Vox erat in curſu: vultum dubitantis habebam.*
Neſcio quid Nymphe poſſe videris, ait.
Ter volui promittere opem, ter lingua retenta eſt:
Ira Iouis magni cauſſa timoris erat.
Fer precor auxilium, dixit: celabitur auctor;
Et Stygiæ numen teſtificabor aquæ.
Quod petis, Oleniis, inquam, [78] *tibi miſſus ab aruis*
Flos dabit: eſt hortis vnicus ille meis.
[79] *Qui dedit hunc, dixit,* [80] *ſterilem quoque tange iuuencam:*
Mater erit. tetigi: nec mora, mater erat.
Protinus hærentem decerpſi pollice florem.
[81] *Tangitur; & tacto concipit illa ſinu.*

77. VOX ERAT IN CVRSV.] Adhuc Iuno loquebatur; cùm neſcio quid volentis aliqua proferre notauit in Floræ vultu: ac ne tum quidem hæc verbum adiecit.

78. TIBI MISSVS AB ARVIS.] Credò verius, *mihi miſſus ab aruis.*

79. QVI DEDIT HVNC.] Scribe, impellente libro noſtro, *Cui dabat hunc.*

80. STE-

80. STERILEM QVOQVE TANGE IVVENCAM.] Tauram. Feſti Abbreuiator: *Tauras vaccas ſteriles dici exiſtimabant hac de cauſſâ, quòd non magis quàm tauri pariant.* Ipſa auctoris verba ferè tota adroſa.

81. TANGITVR; ET TACTO.] Mala manus quæcumq; ſic ſcripſit legendum, *Tangit, & intacto*; vt ſuprà, *intacto viro.*

Iamque grauis Thracen, & læua Propontidos intrat;
[82] Fitque potens voti, Marsque creatus erat.
Tunc memor accepti per me natalis, [83] habeto
Tu quoque Romuleâ, dixit, in vrbe locum.
Forſitan in teneris tantùm mea regna coronis
Eſſe putes; tangit numen & arua meum.
Si benè floruerint ſegetes, erit area diues;
Si benè floruerit vinea, Bacchus erit.
Si benè floruerint oleæ, nitidiſſimus annus:
Poma quoque euentum temporis huius habent.
[84] Flore ſemel læſo [85] pereunt viciæque fabæque:
Et pereunt [86] lentes, aduena Nile, tuæ.
Vina quoque in magnis operosè [87] condita cellis
Florent: & nebulæ dolia ſumma tegunt.
[88] Mella meum munus: volucres ego mella daturas
Ad violam, & cytiſos, [89] & thyma grata voco.
Nos quoque idem facimus, tunc cùm iuuenilibus annis
Luxuriant animi, corporaque ipſa vigent.

82. FITQVE POTENS VOTI.] Idem eſt ac voti compos, vt ſuprà in III.
Sæpè potens voti frontem redimita coronis
Femina lucentes portat ab vrbe faces.

83. HABETO DIXIT IN VRBE LOCVM.] Ac ſi Martis operâ Floralia inſtituta. Res ridicula.

84. FLORE SEMEL LÆSO.] Hæc germana ſcriptura, non illa, *Flore ſimul læſo.*

85. PEREVNT VICIÆQVE FABÆQVE.] Ita ſcribendum, non *vitiæ*, cum Marſo: qui verè natus malo litterarum.

86. LENTES, ADVENA NILE, TVÆ.] Quas Poëta *Peluſiacas* vocat in Georgicis.

87. CONDITA CELLIS.] Ἐν τοῖς οἰκίαις.

88. MELLA MEVM MVNVS.] Benè Plinius: *Verùm hortis coronamentiſque maximè aluearia & apes conueniunt.*

89. ET THYMA GRATA VOCO.] Subdit idem ſtatim: *Harum ergo cauſſâ oportet ſerere thymum, apiaſtrum, roſam, violas, lilium, cytiſum, fabam, eruiliam, cunilam, papauer, conyzam, caſiam, melilotum, meliſſophyllum, cerinthen.*

Talia dicentem tacitus mirabar. at illa,
Ius tibi dicendi, ſi qua requiris, ait.
[90] Dic, Dea, reſpondi, [91] ludorum quæ ſit origo.
Vix benè deſieram; rettulit illa mihi.
Cetera luxuriæ nondum inſtrumenta vigebant:
Aut pecus, aut latam diues habebat humum.

Hinc

Hinc etiam locuples, hinc ipſa pecunia dicta eſt.
Sed iam de vetito quiſque parabat opes.
Venerat in morem 92 *populi depaſcere ſaltus:*
Idq́ue diu licuit; pœnaq́ue nulla fuit.
Vindice ſeruabat nullo ſua publica vulgus:
Iamq́ue in priuato paſcere inertis erat.
Plebis ad ædiles perducta licentia talis
Publicios: animus defuit antè viris.

90. DIC, DEA, RESPONDI.] Ita omnino legendum. Vitiosè quidam codices, *reſpondit*.

91. LVDORVM QVÆ SIT ORIGO.] Scribit, Ædiles Plebis, qui dicti L. Publicius Malleolus, & M. Lucius Malleolus, cùm plurimos locupletes agros Populi Romani occupaſſe animaduertiſſent, ad populum reos adduxiſſe; ex quo factum vt peculatus damnarentur. Multatitia illa pecunia ad cliuum ſternendum & Florales ludos, quos numquam Roma viderat, deputata.

92. POPVLI DEPASCERE SALTVS.] Ex quibus tantùm olim ille vectigal emungebat. Plinius: *Etiam nunc in tabulis cenſoriis paſcua dicuntur omnia, ex quibus populus redditus habet; quia diu hoc ſolum vectigal fuerat.* Adde, ſi placet, & quia noui vectigalis nomen ſemper odio fuit. *Saltus* verò vocabant, vbi erant paſtiones, auctore Feſto Pompeio. Vndè *ſaltuarij paſtores* Iuriſconſulto in L. VIII. D. De fundo inſtruct. & inſtr. legat. Scias etiam, eumdem eſſe, populi ſaltum, & ſcripturarium agrum. Feſtus: *Scripturarius ager publicus appellatur, in quo vt pecora paſcantur certum æs eſt: quia publicanus ſcribendo conficit rationem cum paſtore.* Inde *ſcriptura*, quod pendebant. Plautus Truc.

Nam aduerſum legem, à me ob meam ſcripturam pecudem
Accepiſſet. ———

Rem populus recipit: 93 *mulctam ſubière nocentes*
Vindicibus laudi publica cura fuit.
94 *Mulcta data eſt ex parte mihi: magnoq́ue fauore*
Victores ludos inſtituere nouos.
95 *Parte locant cliuum, qui tunc erat ardua rupes:*
Vtile nunc iter eſt; 96 *Publiciumq́ue vocant.*
Annua credideram ſpectacula facta, 97 *negauit:*
Addidit & dictis altera verba ſuis

93. MVLCTAM SVBIERE NOCENTES.] Ad id promulgata poſteà lex Thoria.

94. MVLCTA DATA EST EX PARTE MIHI.] Ex eâ tunc tibi ædes extructa iuxta Circum maximum, & inſtituti proprij ludi. De æde Tacitus Annali II. *Iiſdem temporibus*, id eſt, anno Vrbis DCCLXIX. *Deûm ædes vetuſtate aut igni abolitas, cœptasq́; ab Auguſto, dedicauit: Libero, Liberæq́;, & Cereri, iuxta Circum maximum, quas A. Poſtumius Dictator vouerat: eodemq́; in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publiciis Aedilibus conſtitutam.* Obibant id munus hi anno Vrbis DXIII. Conſules erant, quos refert Paterculus libro primo: *Torquato Sempronioq́; Conſulibus Brunduſium coloniis occupatum, & poſt triennium Spoletium: quo anno Floralium ludorum factum eſt initiũm.* Sed obſerua, quòd vnus Paterculus alterum ex Conſulibus illius anni facit Torquatum; Caſſiodorus & Tabulæ Græcæ, volunt fuiſſe C. Claudium Centhonem: de M. Sempronio Tuditano omnes conueniunt.

95. Parte locant clivvm.] Hæc mihi proba lectio; non illa, *Parte locant cliui.*

96. Pvblicivmqve vocant.] Ab auctoribus. Marc. Varro lib. iv. de L.L. *Cliuus Publicius, ab Aedilibus plebei Publicius, qui eum publicè ædificarunt. Simili de cauſſâ Publilius vicus, & Coſconius vicus, quòd ab his viris dicuntur ædificati.* & Feſtus: *Publicius cliuus appellatur, quem duo fratres, L. M. Publicij Malleoli Aediles Plebei* (ita legendum omnis ratio poſtulat, non *curules*) *pecuariis condemnatis, ex pecuniâ, quam ceperunt, munierunt, vt in Auentinum vehicula venire poßint.* ſic emendat Ioſephus Scaliger vltima hæc, *vehiculi Veliâ venire poßint:* at Vinandus Pighius, *vehicularij Vehiâ venire poßint.* hæc Oſcis plauſtrum erat onuſtum, teſte eodem Feſto.

97. Negavit.] Eo igitur tantùm anno illi exhibita. Sed florum damnis iram oſtendit, & longa obliuia: nam per lxvi. annos ſolidos iterùm Floralia ſua non vidit. diuturna ſanè pauſa.

Nos quoque tangit honos: [98] *feſtis gaudemus, & aris;*
Turbaque cæleſtes ambitioſa ſumus.
Sæpè Deos aliquis peccando fecit iniquos:
Et pro delictis hoſtia blanda fuit.
Sæpè Iouem vidi, cùm iam ſua mittere vellet
Fulmina, ture dato [99] *ſuſtinuiſſe manum.*
At ſi negligimur, magnis iniuria pœnis
Soluitur: & iuſtum præterit ira modum.
[100] *Reſpice Theſtiaden, flammis abſentibus arſit:*
Cauſſa eſt, quòd Phœbes ara ſine igne fuit.
Reſpice Tantaliden; [101] *eadem Dea vela tenebat:*
Virgo eſt: & ſpretos bis tamen vlta focos.
Hippolyte infelix velles [102] *coluiſſe Dionem,*
Cùm conſternatis [103] *diripereris equis.*
Longa referre mora eſt collecta obliuia damnis.
Me quoque Romani prateriere patres.

98. Festis gavdemvs, et aris.] Lucianus in Icaromenippo: Οἱ δὲ θεοὶ, ὡς Ὅμηρός που λέγει, καὶ αὐτὸς, οἶμαι, καθάπερ ἐγὼ, τάχει τεθεαμένος, οὔτε σῖτον ἔδουσιν, οὔτε πίνουσιν αἴθοπα οἶνον, ἀλλὰ τὴν ἀμβροσίαν παρατίθενται, καὶ τοῦ νέκταρος μεθύσκονται· μάλιστα δὲ ἥδονται, σιτούμενοι τὸν ἐκ τῶν θυσιῶν καπνὸν, αὐτῇ κνίσῃ αἰνιγμένοι, καὶ τὸ αἷμα δὲ τῶν ἱερείων, ὃ τοῖς βωμοῖς οἱ θύοντες περιχέουσιν.

99. Svstinvisse manvm.] Id eſt, *continuiſſe.* Seneca in Hercule Oeteo:

——— *Parce verberibus precor,*
Megæra, parce, ſuſtine Stygias faces.

100. Respice Thestiaden.] Meleagrum Theſtij ex Althæâ matre nepotem. Quid tritius hac fabulâ?

101. Eadem Dea vela tenebat.] Idoneum ſenſum non elicies, ni legas, *eadem Dea tela tenebat.* & eſt Fanenſis, cui placet mala illa editio: ſed ô quàm alienam à mente Poëtæ ſententiam colligit!

102. Colvisse Dionem.] Hæc Heſiodo & Homero Veneris parens vnde Arnobius: *Dionæa Venus proles, viri mater familias Troïci, atque inteſtini decoris publicatrix.* ſed hîc pro filiâ eſt, vt apud Papinium v. Achilleidos de Paridis iudicio:

——— *Sed ſolam nimium vidiſſe Dionem.*

103. Diri-

103. Diripereris eqvis.] Vide quàm ſupra mortale ingenium depingat hanc mortem Annæus Seneca Actu v. in Tragœdiâ cui nomen Extincti.

Quid facerem? per quod [104] *fierem manifeſta doloris?*
Exigerent noſtræ qualia damna notæ?
Excidit officium triſti mihi: nulla tuebar
Rura, nec in pretio fertilis hortus erat.
Lilia deciderant: violas arere videres:
Filáque puniceí languida facta croci.
Sæpè mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
Ipſa tuas, dixit: dos mihi vilis erat.
Florebant oleæ; venti nocuêre proterui:
Florebant ſegetes; grandine læſa ſeges.
In ſpe vitis erat: cælum nigreſcit ab auſtris;
Et ſubitâ frondes decutiuntur aquâ.
Nec volui fieri, nec ſum crudelis in irâ:
Cura repellendi [105] *ſed mihi nulla fuit.*
[106] *Conuenere patres: &, ſi benè floreat annus,*
Numinibus noſtris annua feſta vouent.
Annuimus votis: [107] *Conſul cum Conſule ludos*
Poſtumio Lenas [108] *perſoluëre mihi.*

104. Fierem manifesta doloris?] Vt populo oſtenderem, quâ pœnâ affecta ob ludorum præteritionem.

105. Sed mihi nvlla fvit.] Siui grandini, ventis, tempeſtatibus ſuum curſum: hoc verum, non auerti, quod potui. inde ſuprà, *Excidit officium triſti mihi.*

106. Convenere patres.] Anno Vrbis dxxc. L. Poſtumio Albino & M. Popilio Læna Conſulibus: horum iuſſu quotannis incœpta exhiberi Floralia; cumque cura ludorum pertineret ad Ædiles plebeios, ſpectaculum edidit Ædilis vnus eiuſdem anni C. Seruilius C. filius Caſca. Nummus vetus teſtatur, in cuius ſuperficie Floræ effigies, in alterâ hæ notæ, c. servilivs c. f. floral. primvs.

107. Consvl cvm Consvle lvdos.] In manuſcripto, *Conſul cum Conſule lætos Poſtumio ludos.* Rectiùs cuſi: facilis fuit tranſpoſitio litterarum.

108. Persolvere mihi.] Sic priſci: alij, *ritè vouere mihi.*

Quærere conabar, [109] *quare laſciuia maior*
His foret in ludis, liberiórque iocus:
Sed mihi ſuccurrit numen non eſſe ſeuerum;
Aptáque deliciis munera ferre Deam.
Tempora [110] *ſutilibus* [111] *pinguntur tecta coronis:*
Et latet iniectâ ſplendida menſa roſâ.
[112] *Ebrius incinctis* [113] *philyrâ conuiua capillis*
Saltat: & imprudens [114] *vertitur arte meri.*
Ebrius [115] *ad durum formoſæ limen amicæ*
[116] *Cantat: habent vnctæ mollia ſerta comæ.*

 Nulla

Nulla coronatâ peraguntur ſeria fronte:
117 *Nec liquidæ iunctô flore bibuntur aquæ.*
Donec eras miſtus nullis Acheloë racemis,
Gratia ſumendæ non erat vlla roſæ.
Bacchus amat flores: Baccho placuiſſe coronam
Ex Ariadnæo ſidere noſſe potes.

109. QVARE LASCIVIA MAIOR.] Nudatæ tunc in ſcenâ mimæ, teſte Senecâ. Et quid non actum impudentiùs ſub Floræ clypeo? Ælius Lampridius de Heliogabalo: *Hieroclem verò ſic amauit, vt eiuſdem inguina oſcularetur; quod dictu etiam verecundum eſt, Floralia ſacra ſe aſſerens celebrare.* Adegere ea feſta, vt è theatro ſemel aufugeret Cato, nec denuò exinde viſeret. Valerius Maximus lib. II. cap. X. *Eodem ludos Florales, quos Meſſius Aedilis faciebat, ſpectante, populus, vt mimæ nudarentur, poſtulare erubuit: quod cùm ex Fauonio amiciſſimo ſibi vnà ſedente cognouiſſet, diſceſſit è theatro, ne præſentiâ ſuâ ſpectaculi conſuetudinem impediret: quem abeuntem ingenti plauſu populus proſecutus, priſcum morem iocorum in ſcenam reuocauit.* Dixi *denuò*: nam Catonis eiuſdem poſteà prodiit liber, vt fatetur vetus Auctor, ad Magiſtratum ſeriò ſcriptus in Floralia. Natus ſanè vir ille ad coërcitionem morum verus fuit Cenſor. Verè olim populus in ipſiuſmet ſtatuæ titulo: Ἐπέγραψεν, inquit Plutarchus, οὐ τὰς στρατηγίας, οὐδὲ τὸν θρίαμβον τοῦ Κάτωνος, ἀλλ' (ὡς ἄν τις μεταφράσειε τὴν ἐπιγραφὴν) ὅτι τὴν Ῥωμαίων πολιτείαν ἐγκεκλιμένην καὶ ῥέπουσαν ἐπὶ τὸ χεῖρον, τιμητὴς γενόμενος, χρησταῖς ἀγωγαῖς καὶ σώφροσιν ἐθισμοῖς καὶ διδασκαλίαις εἰς ὀρθὸν αὖθις ἀποκατέστησε.

110. SVTILIBVS CORONIS.] A ſuendo ſic dictæ. de his capiendus Tertullianus in Pallio: *Vetus iam Hydræ Centaurorumq; ſanguis pumice ſpeculi excludebatur,* caue aliter legas, *inſultante luxuriâ, vt poſt monſtra transfixa coronam forſitan ſuerent.* Hæ ſunt Heſychio ῥάμματα αἰθινά. Græcis ῥάμμα ſutura: vnde ῥαπτὰ dixere iidem carmina disiecta, & ſparſa in vnum, veluti conſuta; qualia fuere illa Homeri olim, vt vult Pindari Scholiaſtes ad Nemeonicas.

111. PINGVNTVR TECTA.] Scriptus, *cinguntur tota.*

112. EBRIVS INCINCTIS.] Scribe, *incinctus philyrâ conuiua capillos.*

113. PHILYRA CONVIVA CAPILLIS.] Primò monendum, imperitè ab aliquibus ſcribi *Philyram* cum litterâ maiuſculâ. Multis exemplaribus ineſt hæc menda à magiſtellis, qui philyram dicunt hîc eſſe feminæ corollariæ nomen; haud dubiè delirant. Philyris antiqui vtebantur pro lemniſcis in coronarum plexione. Eſto contentus vno Plinij loco: *Inter corticem ac lignum tenues tunicas multiplici membranâ, è quibus vincula tiliæ vocantur: tenuiſſimæ earum philyræ, coronarum lemniſcis celebres, antiquorúmque honore.*

114. VERTITVR ARTE MERI.] Huc pertinent antiqui verſiculi:

Οἶνος γάρ τ' ἐφέηκε πολύφρονα περ μάλ' ἀεῖσαι,
Καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκε.

115. AD DVRVM LIMEN AMICÆ.] *Durum limen* alibi dixit *inimica clauſtra*; quæ peſſulo clauſa noctu amatores excludebant: ipſi tunc ea ſoliti vnguentis vngere. De quo more capienda moneo Lucretij iſta lib. IV.

At lacrumans excluſus amator, limina ſæpè
Floribus & ſertis operit, poſteſq; ſuperbos
Vngit amaracino, & foribus miſer oſcula figit.

116. CANTAT.] Gloſſæ veteres ad illud Auli Perſij Satyrâ V.

—— *Dum Cryſidis vdas*
Ebrius ante fores extinctâ cum face canto.

Vdas

Vdas fores, quas amatores ſolent vnguento perfundere, & ante ianuam earum noctem vigiliis & cantu tranſigere. Eiuſmodi cantilena Latinis *occentatio:* vnde, *oſtium occentare.*

117. NEC LIQVIDÆ IVNCTO FLORE.] Mancus ſenſus, ni reſcribas, *Nec liquidæ vinctis flore*; hoc eſt coronatis.

[118] Scena leuis decet hanc: non eſt, mihi credite, non eſt
[119] Illa cothurnatas inter habenda Deas.
Turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,
Non ex difficili cauſſa petita fuit.
[120] Non eſt de tetricis, non eſt de magna profeſſis:
Vult ſua plebeio ſacra patêre choro.
Et monet ætatis ſpecie, [121] dum floreat, vti:
Contemnunt ſpinam, cùm cecidere, roſæ.
Cur tamen, vt dantur [122] veſtes Cerealibus albæ,
[123] Sic eſt hæc cultu verſicolore decens?
An quia maturis albeſcit meſſis ariſtis?
Et color & ſpecies floribus omnis ineſt?
Annuit, & motis flores cecidere capillis;
Decidere in menſas [124] vt roſa miſſa ſolet.

118. SCENA LEVIS DECET HANC.] Vno verbo, argumenta magodiæ, & mimica vilitas.

119. ILLA COTHVRNATAS.] Κόθουρνος calceus erat tragicus; vt ſoccus, comicus. hinc illud:

Nil illi laruâ aut tragicis opus eſſe cothurnis.

Græcis aliquando ſunt ἐμβάδαι. Epictetus cap. XX. Τραγικοὶ προσωπεῖα, ἐμβάδας καὶ τὸ σύρμα, ὡς καὶ γελωτοποιός. Quales fuerint, explicat Lucianus in Anacharſi: Τραγῳδοὶ ὑποδήματα ἔχουσι βαρέα καὶ ὑψηλά, χρυσαῖς δὲ ταινίαις τὴν ἐσθῆτα ποικίλλονται. idem alibi, vt hanc altitudinem adſignificaret: Καὶ προσωπεῖον ἀποθέμενος, καὶ καταβὰς ἀπὸ τῶν ἐμβατῶν.

120. NON EST DE TETRICIS.] Non eſt, inquit, ex illis ſeueræ & caperatæ frontis. vnde de Tragœdiæ cultu benè noſter in libris ineptiarum: *Fronte comæ toruâ*; hoc eſt, tetrico aſpectu. de quo nec mœſto nec hilari ſic laudauit Calpurnium Piſonem Annæus Lucanus in Panegyrico:

Talis ineſt habitus, qualem nec dicere mæſtum,
Nec fluidum, lætâ ſed tetricitate decorum
Poſſumus: ingenitæ ſtat nobilitatis in illo
Pulcher honos, & digna ſuis natalibus ora.

121. DVM FLOREAT, VTI.] Hoc idem pluribus eleganter, vt ſolet, expreſſit primo Amorum Elegiâ VII. Formæ ſemel vetulæ ludibrio ſunt: &, vt alter aiebat, ſi quæſtui operam dabant, eſuriunt velut ſeneſcentes aquilæ in templorum faſtigiis. Hac comparatione vſus Epicrates in Antilaide: cuius fragmentum, quæſo, viſe apud Athenæum lib. XIII. cap. IV.

122. VESTES CEREALIBVS ALBÆ.] Dixit in IV.

Alba decent Cererem, veſtes Cerealibus albas
Sumite: nunc pulli velleris vſus abeſt.

123. SIC EST HÆC CVLTV VERSICOLORE DECENS?] Gloſſis *verſicoloria* ſunt ποικιλόχροα. Veſtis verſicolor Græcis ἀνθινὴ ἐσθὴς, vt ποικίλη. Sed cur in Floralibus hæc geſtari ſolita? ipſemet inquit paullò pòſt eſſe in cauſſâ, quia

flores varij etiam coloris. Luxurioſis olim proprius hic habitus. Vndè fortè in his feſtis receptum puto, quia ad meretrices celebritas pertinebat. Ἀνθινὰ Athenis ipſa geſtari ſolita, neſcio an in Vrbe. Suidas: Νόμος Ἀθήνησι, τὰς ἑταίρας ἀνθινὰ φορεῖν. hæc eadem lata olim noſtris Syracuſis. Athenæus lib. XII. cap. IV. Φύλαρχος δ' ἐν τῇ πέμπτῃ καὶ εἰκοστῇ τῶν ἱστοριῶν εἰπὼν, ὅτι παρὰ Συρακουσίοις νόμος ἦν τὰς γυναῖκας μὴ κοσμεῖσθαι χρυσῷ, μὴ δ' ἀνθινὰ φορεῖν, μὴ δ' ἐσθῆτας ἔχειν πορφυρᾶς ἐχούσας παρυφὰς, ἐὰν μή τις αὐτῶν συγχωρῇ ἑταίρα εἶναι κοινή. Hoc ſcio, antiquâ lege Romæ matronis vetita. de quâ Liuius lib. XXXIV. *Tulerat eam C. Oppius Tribunus plebis, Q. Fabio & T. Sempronio Conſulibus, in medio ardore Punici belli, nequa mulier plus ſemiunciâ auri haberet, nec veſtimento verſicolori vteretur.* Verſicolor, & varius color in veſtibus idem. Hinc colligo, quòd de pallio lenonis comici hæc Donatus: *Leno pallio varij coloris vtitur.* Hoc idem ἀνθινὸν dicitur à Polluce: Πορνοβοσκοὶ δὲ χιτῶνι βαπτῷ καὶ ἀνθινῷ, περιβολαίῳ ἐνδέδυνται). Βαπτὸν aliquando quoque Græcis pro ἀνθινοῦ. Vide Heſychium.

124. VT ROSA MISSA SOLET.] Menſas olim floribus ornatas, in deliciis fuiſſe, notum. Sed mentiar, ni noſter adludit ad ſparſionem, quæ de tecto & deſuper fiebat. cuius exemplum en in Suetonio de Nerone: *Cænationes laqueatæ, tabulis eburneis verſatilibus, vt flores ex fiſtulis, & vnguenta deſuper ſpargerentur.*

125 Lumina reſtabant; quorum me cauſſa latebat,
Cùm ſic errores abſtulit illa meos.
Vel quia purpureis collucent floribus agri,
Lumina ſunt noſtros viſa decere dies:
Vel quia nec flos eſt hebeti, nec flamma colore;
Atque oculos in ſe ſpendor vterque trahit:
Vel quia deliciis nocturna licentia noſtris
Conuenit, à vero tertia cauſſa venit.
Eſt breue prætereà, de quo mihi quærere reſtat,
Si liceat, dixi. dixit & illa, Licet.
Cur tibi pro Libycis clauduntur rete leænis
Imbelles capreæ, ſollicituſque lepus?
Non ſibi reſpondit ſiluas ceſſiſſe, ſed hortos,
Aruaque pugnaci non adeunda feræ.
Omnia finierat; tenues ſeceſſit in auras:
Manſit odor, poſſes ſcire fuiſſe Deam.
Floreat vt toto carmen Naſonis in æuo,
Sparge, precor, donis pectora noſtra tuis.

125. LVMINA RESTABANT.] Hoc monitum vult ſub finem, ludos diurnos etiam per noctem continuaſſe veteres, & facibus accenſis. Dubius eſt in cauſsâ; ſed veriſimilem putat, quòd voluptatum illecebris aptiſſima videatur licentia nocturna.

126 Nocte minus quartâ promet ſua ſidera Chiron
Semiuir, & flaui corpore miſtus equi.
127 Pelion Æmoniæ mons eſt obuerſus in Auſtros:
Summa virent pinu, cetera quercus habet.
Phillyrides tenuit: ſaxo ſtant antra vetuſto,
Quæ iuſtum memorant incoluiſſe ſenem.

Ille

Ille manus olim miſſuras Hectora leto,
Creditur [128] in lyricis detinuiſſe modis.
[129] *Venerat Alcides exhauſtâ parte laborum;*
Iuſſáque reſtabant vltima pæne viro.
Stare ſimul caſu Troiæ duo fata videres:
Hinc puer Æacides, hinc Ioue natus erat.
Excipit hoſpitio iuuenem [130] Philyrius Heros:
Et cauſſam aduentus hic rogat; ille docet.

126. NOCTE MINVS QVARTA.] V. Nonas Centaurus fertur in ortum: eodem tempore & Columellæ, & Rhapſodo illi ſub nomine Ptolemæi à Leonico edito.

127. PELION ÆMONIÆ.] Deſcribit vbi, & quales erant Chironis ædes. Sed de his ſic fuſiùs elegans Statius primo Achilleidos:

—— *Domus ardua montem*
Perforat, & longo ſuſpendit Pelion arcu.
Pars exhauſta manu, partem ſua ruperat ætas;
Signa tamen, Diuûmque tori, & quem quiſque ſacrarat
Accubitu genióq́., locus monſtratur: at intra
Centauri ſtabula alta patent, non æqua nefandis
Fratribus. Hîc hominum nullos experta cruores
Spicula, nec truncæ bellis genialibus orni,
Aut conſanguineos fracti crateres in hoſtes:
Sed pharetræ inſontes, & inania terga ferarum.

En etiam, vt laudat virum à iuſtitiâ cum noſtro Faſtographo.

128. IN LYRICIS DETINVISSE MODIS.] Ipſe Achilles apud Euripidem:

Ἐγὼ δ' ἐν ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου τραφεὶς,
Χείρωνος, ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν.

& Statius loco citato, ſolitum, inquit, Chironem iam ſenem

Noſſe ſalutiferas dubiis animantibus herbas:
Aut monſtrare lyrâ veteres Heroas alumno;

hoc eſt, Achilli.

129. VENERAT ALCIDES.] Vide Hyginum libro II. Poët. Aſtronomicon.

130. PHILYRIVS HEROS.] *Philyreius* omnino legendum.

Reſpicit intereà clauam, ſpoliúmque leonis:
Virque, ait, his armis, armáque digna viro.
Nec ſe, quin horrens [131] auderent tangere ſetis
Vellus, Achilleæ continuere manus.
Dumque ſenex tractat ſquallentia tela venenis.
Excidit, & læuo fixa ſagitta pede eſt.
Ingemuit Chiron; [132] traxitque è corpore ferrum
Et gemit Alcides, Æmoniuſque puer.
Ipſe tamen [133] lectas Pagaſæis collibus herbas
Temperat, & variâ vulnera mulcet ope.
Virus edax ſuperabat opem; penituſque recepta
Oſſibus & toto corpore peſtis erat.

Sanguine

Sanguine Centauri Lernææ [134] *ſanguis Echidnæ*
Miſtus, ad auxilium tempora nulla dabat.

131. AVDERENT TANGERE SETIS VELLVS.] Leonis ſpolium.

132. TRAXITQVE E CORPORE FERRVM.] Veteres omnes libri, *traxitque è vulnere ferrum.*

133. LECTAS PAGASÆIS COLLIBVS HERBAS TEMPERAT.] Iam notaſti ſuprà, hunc Medicinæ etiam operam dediſſe; imò fertur magni illius Archiatri præceptor, vt patet ex Tarquitio apud Lactantium, & ex Hygino. hic: *Aeſculapium & Achillem nutriſſe exiſtimatur*. Huc ſpectat quod in Sphærâ barbaricâ ſcripſit Manilius, ſub hoc ferè ſigno naſci qui tractet artes medicas: ſed pro veterinis.

134. SANGVIS ECHIDNÆ.] Ἐχίδνης, vnde ἐχίδιον, parua viperula. Vide Suidam.

[135] *Stabat vt ante patrem lacrymis perfuſus Achilles:*
Sic flendus Peleus, ſi moreretur, erat.
Sæpè manus ægras manibus fingebat amicis:
Morum, quos fecit, præmia doctor habet.
Oſcula ſæpè dedit; dixit quoque ſæpè iacenti:
Viue precor; nec me chare relinque pater.
Nona dies aderat, cùm tu iuſtiſſime Chiron
[136] *Bis ſeptem ſtellis corpora cinctus eras.*
Hunc lyra curua ſequi cuperet; ſed idonea nondum
Eſt via: [137] *nox aptum tertia tempus erit.*
Scorpius in cælo, cùm cras luceſcere Nonas
Dicimus, à [138] *mediâ parte videndus erit.*

135. STABAT VT ANTE PATREM.] Hæc, & quæ ſequuntur, edocent quantus debeatur magiſtris amor, & honor.

136. BIS SEPTEM STELLIS.] Hygino ſunt XXIV. præter ſtellas hoſtiæ, quam ſupra aram tenens immolare videtur.

137. NOX APTVM TERTIA TEMPVS ERIT.] III. Nonas Lyra oritur ortu acronicho, Aëtio pridie: Μηνὶ τῷ αὐτῷ δ' Λύρα ἑσπέριος ἐπιτέλλει, καὶ ἀλλοιοῦται ἀὴρ ἱκανῶς.

138. MEDIA PARTE VIDENDVS ERIT.] Pridie Nonas altera pars Scorpij occidit coſmicè. Columella: *Pridie Nonas Maias Nepa medius occidit.* Nepam pro Scorpione vſurpat, vt Manilius, & alij. Gloſſæ, *nepa*, σκορπίος.

[139] *Hinc vbi protulerit formoſa ter Heſperus ora;*
Ter dederint Phœbo ſidera victa locum;
Ritus erit veteris [140] *nocturna Lemuria ſacri:*
Inferias tacitis Manibus illa dabunt.
[141] *Annus erat breuior: nec adhuc pia februa norant:*
Nec tu dux menſium Iane biformis eras.
Iam tamen extincto cineri [142] *ſua dona ferebant;*
Compoſitíque nepos buſta piabat aui.
Menſis erat Maius maiorum nomine dictus:
Qui partem priſci nunc quoque moris habet.

139. HINC

139. HINC VBI PROTVLERIT.] VII. Idus Maias ſacris Lemuralibus triduum impendebatur.

140. NOCTVRNA LEMVRIA.] Gloſſæ, *Lemuralia*, ἑορτὴ τῆς ἑστίας. Sunt qui legant τῆς Ἄκκας, ſiue τῆς Ἀττίας. Nil mutandum, ô Critici; idque Zoſimi locus apertè euincit lib. IV. de Valentiniano: Ἐπεὶ δὲ καὶ νόμων εἰσφορὰς ἐγχειρήσας ποιήσασθαι, ἀφ' ἑστίας ὥσπερ ἀρξάμενος, τὰς νυκτερινὰς ἐκώλυε θυσίας ἐπιτελεῖσθαι. Cui Larum, niſi Lemuralibus nocturna ſacra factitata? ſanè hoc nomine certum eſt comprehendi & bonos & noxios genios.

141. ANNVS ERAT BREVIOR.] Proponit hîc veterem hunc ritum à Romulo inſtitutum numquam omiſſum; licet Numa additum anno Februarium, totum placandis defunctis & luſtrationibus addixerit.

142. SVA DONA FEREBANT.] Vnde Feralia dicta illa menſe Februario. Noſter ibidem:

Hanc, quia iuſta ferunt, dixere Feralia lucem.

[143] *Nox vbi iam media eſt; ſomnoſque ſilentia præbent;*
Et canis & variæ conticuiſtis aues:
Ille memor veteris ritus, timidusque Deorum
Surgit: habent gemini [144] *vincula nulla pedes.*
[145] *Signaque dat digitis* [146] *medio cum pollice iunctis,*
Occurrat tacito ne leuis vmbra ſibi.
Cumque manus purè [147] *fontanâ perluit vndâ,*
[148] *Vertitur;* [149] *& nigras* [150] *accipit ore fabas.*
Auerſusque iacit: ſed dum iacit, Hæc ego mitto;
His, inquit, redimo meque meosque fabis.
[251] *Hæc nouies dicit, nec reſpicit. vmbra putatur*
Colligere, & nullo terga vidente ſequi.
Rurſus aquam tangit, [152] *Temeſæaque* [153] *concrepat æra:*
Et rogat, vt tectis exeat vmbra ſuis.
Cùm dixit nouies, Manes exite paterni,
Reſpicit; & purè ſacra peracta putat.

143. NOX VBI IAM MEDIA EST.] Addit quâ noctis horâ hæc ἐναγίσματα fiebant. Μήδειαν quoque νύκτα lib. III. Apollonius obſeruat ad Magica; ſed quartam ſuſpicatur aptiſſimam Auctor anonymus, nec temerè: ſic enim diuidit horas nocturnas: Ἐν πρώτῃ τῆς νυκτὸς ὥρᾳ δαίμονες αἰνοῦντες θεὸν, οὔτε ἀδικοῦσιν, οὔτε κολάζουσιν. ἐν δευτέρᾳ ὀφείλει στοιχειοῦσθαι ἀποτελέσματα εἰς δράκοντας, καὶ πῦρ. ἐν τετάρτῃ διέρχονται δαίμονες ἐν τοῖς μνήμασι, ἐν ᾗ ὀφείλει ἐνεργεῖν ἐπὶ μαγικοῦ, καὶ γοητικοῦ παντὸς πράγματος. ἐν ὀγδόῃ ἀποτέλεσμα στοιχείων καὶ παντοίων φυτῶν. Inuenio tamen paſſim apud veteres, quouis tempore noctis magos ſimilia ſacra operatos; de die etiam, dummodò locus in quo illa agenda, fuiſſet tenebris obſitus.

144. VINCVLA NVLLA PEDES.] Fortè, ne hypodema quidem in tacitis ſacris vel tantillum rumoris excitaret; an quia, quod verius, moris erat magis nudo pede ſacra ſua peragere, vt apud Senecam Medea:

Secreta nudo nemora luſtraui pede.

& apud Maronem illa, *Vnum exuta pedem vinclis*. inde Horat. teſtatur vidiſſe

Canidiam pedibus nudis, paſſóque capillo.

145. SIGNAQVE DAT DIGITIS.] Sed cum ſtrepitu, præter opinionem Iacobi Gutheri in libro de Iure manium: non enim vult, qui ſa-

cra facit, vt vmbra ſibi penitus tacito occurrat. clarè hoc ſenſus innuit.

146. MEDIO CVM POLLICE IVNCTIS.] Libri veteres, *iuncto*. Quidquid ſit, eſt crepitus ille qui fit manibus noſtro æuo in quauis ſaltatione, ſiue comicâ, ſiue ruſticâ, digito ſcilicet medio adeò preſsè iuncto cum pollice, vt lapſus in palmam ſtrepitum edat. Hunc verò ſuperſtitioſum ritum, ne vmbra accedat ante iactum fabarum, præter noſtrum, non habeo qui mihi aſtruat. Fœdè verò peccat vir alter doctus, qui locum de preſſione pollicis intelligit, quæ apud antiquos fauoris index; ſicut eiuſdem verſio, negationis. Alter & alter mos iam pridem excuſſus à Criticis.

147. FONTANA PERLVIT VNDA.] Ante quoduis ſacrum præcedebat χέρνιψ. quem hæc latent?

148. VERTITVR.] Quia omne purgamentum trans caput iaci ſolitum; nam reſpicere illud vetitum. Apuleius: *Lunâ decreſcente lauato eum, & te ipſum qui facis, ante limen extra domum primâ nocte: & herbam incende ariſtolochiam; & ſuffimigato eum. Redite ad domum; & ne poſt vos reſpiciatis, reſoluiſtis eum.* Quid clarius? & non præcipit idem Orpheus, cum

Μηδὲ, inquit, μεταστρεφθᾶσθ', ἐπεί κ' ἀπὸ νοσφὶ τράπηαι·
Ἀλλ' αἰεὶ προτέρω εἰς ἀτραπὸν ὥστε φέροντες.

Vide meum Siculum Ιδυλ. IV. Homerum Οδυσ. κ. Æſchylum in Χοηφόροις, & Scholiaſtem.

149. ET NIGRAS ACCIPIT ORE FABAS.] Feſtus Pompeius: *Fabam nec tangere nec nominare Diali flamini licet; quòd ea putatur ad mortuos pertinere: nam & Lemuralibus iacitur laruis, & Parentalibus adhibetur ſacrificiis; & in flore eius luctus litteræ apparere videntur.* Varro de Vitâ populi Romani: *Quibus temporibus in ſacris fabam iactant noctu, ac dicunt ſe Lemures extra ianuam eÿcere.*

150. ACCIPIT ORE FABAS.] Fallor; an purior è Vaticanis petita lectio? *accipit antè fabas.*

151. HÆC NOVIES DICIT.] Fortè quia hic numerus in magico iſto ſacro neceſſarius. Ipſe XIII. Metamorphoſi:

Et purgate nefas nouies mihi carmine dicto.

152. TEMESÆA ÆRA.] Non quòd hæc vis inſita huic Tempſeo metallo; ſed quia nobile illud Tempſæ apud ſcriptores. Dixit verò *Temeſæa* Græcatiùs, vt alibi in Medicamine faciei, & Papinius in Siluis: Latinis eſt Tempſa, quæ Græcis Τεμέση. Strabo lib. VI. Ἀπὸ γὰρ Λάου πρώτη πόλις ἐστὶ τῆς Βρεττίας Τεμέση, Τέμψαν δ' οἱ νῦν καλοῦσιν. Vide apud eumdem quæ ſequuntur de conditoribus, de metallis, ſi tamen lubet.

153. CONCREPAT ÆRA.] Æris tinnitum aptum ad ſpectra ſoluenda credidit vetuſtas. Sophron in Mimis: Κύων βαύξας λύει τὰ φάσματα, ὡς καὶ χαλκὸς κροτηθείς. notat & Theocriti Scholiaſtes: Τὸν χαλκὸν ἐπῆδον ἐν ταῖς ἐκλείψεσι τῆς σελήνης, καὶ ἐν τοῖς κατοιχομένοις, ἐπειδὴ ἐνομίζετο καθαρὸς εἶναι, καὶ ἀπελαστικὸς τῶν μιασμάτων· διόπερ πρὸς πᾶσαν ἀφοσίωσιν, καὶ ἀποκάθαρσιν αὐτῷ ἐχρῶντο, ὁ τοῦ χαλκοῦ ἦχος οἰκεῖος τοῖς κατοιχομένοις. φησὶν Ἀπολλόδωρος Ἀθήνησι τὸν ἱεροφάντην τῆς κόρης ἐπικαλουμένης ἐπικρούειν τὸ καλούμενον ἠχεῖον, καὶ παρὰ Λάκωσι βασιλέως ἀποθανόντος εἰώθασι κρούειν λέβητα. Obſerua illa ſub initium, καὶ ἐν τοῖς κατοιχομένοις. & reſpice ad hodiernum morem.

Dicta ſit vnde dies, quæ nominis exſtet origo,
Me fugit; ex aliquo eſt inuenienda Deo.
154 *Pleiade nate mone virgâ venerande potenti:*
Sæpè tibi eſt Stygij regia viſa Iouis.

Venit

Venit adoratus Caducifer: accipe cauſſam
Nominis: ex ipſo cognita cauſſa Deo.
Romulus vt tumulo fraternas condidit vmbras;
Et malè veloci iuſta ſoluta Remo;
Fauſtulus infelix, & paſſis Acca capillis,
Spargebant lacrymis oſſa peruſta ſuis:
Inde domum redeunt ſub prima crepuſcula mæſtis
Vtque erat, in duro procubuere toro.
Vmbra cruenta Remi [155] *viſa eſt aſſiſtere lecto,*
Atque hæc exiguo murmure verba loqui.

154. PLEIADE NATE MONE.] Α'ποστροφὴ ad Mercurium, vt ſibi pandat Lemuralij nominis originem.

155. VISA EST ASSISTERE LECTO.] Vt indicet, non quidem apparuiſſe Remi vmbram, ſed viſam ex ſomni eluſione: licet verè viuis mortalibus apparere animæ poſſint. his paria illa Maronis:

In ſomnis ecce ante oculos mæſtiſsimus Hector
Viſus adeſſe mihi, largóſque effundere fletus.

Idem hic alibi de vmbrâ Creüſæ finxit. Sed licet obſeruare, quod de errabundis animis ſibi ſuaſit cæca vetuſtas. Lucianus in Philopſeude: Ο' δὲ, ὅρα, ἔφη, ὦ Εὐκρατίδης, μὴ τοῦτο φησὶ Τυχιάδης, τὰς τῶν βιαίως ἀποθανόντων μόνας ψυχὰς περινοστεῖν οἷον εἴ τις ἀπήγξατο, ἢ ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν, ἢ ἀνεσκολοπίσθη, ἢ ἄλλῳ γὲ τῷ τρόπῳ τοιούτῳ ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ βίου, τὰς δὲ τῶν κατὰ μοῖραν ἀποθανόντων οὐκέτι. Adluſit ergo noſter ad magicam hanc vanitatem: nam Remus, vt legis, biothanatâ morte functus.

En ego dimidium veſtri parsque altera voti,
Cernite ſim qualis, qui modò talis eram.
Qui modò, ſi volucres habuiſſem regna iubentes,
In populo potui maximus eſſe meo:
Nunc elapſa rogi flammis & inanis imago;
Hæc eſt ex illo forma relicta Remo.
Heu vbi Mars pater eſt? ſi vos modò vera locuti,
Vberaque expoſitis ille ferina dedit.
Quem lupa ſeruauit, manus hunc temeraria ciuis
[156] *Perdidit: ô quantò mitior illa fuit!*
Saue Celer crudelem [157] *animam per vulnera reddas;*
Vtque ego, ſub terras ſanguinolentus eas.
Noluit hoc frater: pietas æqualis in illo eſt:
Quod potuit, lacrymas manibus ille dedit.
Hunc vos per lacrymas, per veſtra alimenta rogate,
Vt celebrem noſtro ſignet honore diem.
Mandantem amplecti cupiunt, & brachia tendunt.
Lubrica prenſantes [158] *effugit vmbra manus.*

156. PERDIDIT.] Mitior nempe fuit ferinus animus humano. huic par dictum Bianoris, quo concluſit celebre Epigramma ſuper Arionis fabulâ:

Κτεινόμεθ' ἀνθρώποις, ἰχθύσι σωζόμεθα.

157. ANIMAM PER VVLNERA REDDAS.] Precatur interfectori ſimile mor-

tis genus. Fuit ethnicorum ſententia, animæ à corpore ſeiunctæ remanere poteſtates ſenſitiuas. *Fertur enim,* ſcribit Plato de Legibus Dialogo IX. (omitto Græca) *interfectum hominem, qui liberè vixit, interfectori proximo ſtatim poſt mortem tempore iraſci; ac propter violentam mortem terrore turbationeq́ plenum, maximè, ſi viderit interfectorem inter ſuos more ſolito viuere, ipſum, eiusq́ actiones, vim ad hoc ſuppeditante memoriâ, cunctis viribus terrere atque turbare.* Exempla paſſim tibi occurrent: Oreſtes & Nero exagitari à parentum vmbris, à Marianis animis Sylla, à Cleonice Pauſanias: & alia.

158. EFFVGIT VMBRA MANVS.] Homerus Iliade ψ.

Ὡς ἄρα φωνήσας ὠρέξατο χερσὶ φίλῃσιν,
Οὐδ᾽ ἔλαβε· ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς ἠΰτε καπνὸς
Ὤιχετο τετριγυῖα. ——

Ut ſecum fugiens ſomnos abduxit imago;
Ad regem voces fratris [159] vterque ferunt.
Romulus obſequitur; lucemque Remuria dixit
Illam, quâ poſitis iuſta feruntur auis.
[160] *Aſpera mutata eſt in lenem tempore longo*
Littera, quæ toto nomine prima fuit.
Mox etiam Lemures [161] animas dixere ſilentum:
Hic verbi ſenſus, vis ea vocis erat.
Fana tamen veteres [162] illis clauſere diebus;
Ut nunc ferali tempore operta vides.
[163] *Nec viduæ tedis eadem, nec virginis apta*
Tempora: quæ nupſit, non diuturna fuit.
Hac quoque de cauſſâ, ſi te prouerbia tangunt,
Menſe malas Maio nubere, vulgus ait.
Sed tamen hæc tria ſunt ſub eodem nomine feſta,
[164] *Inter ſe nullâ continuata die.*
[165] *Quorum ſi mediis [166] Bœoton Oriona quæres,*
Falſus eris: ſigni cauſſa canenda mihi.

159. VTERQVE FERVNT.] Fauſtulus, & Acca.

160. ASPERA MVTATA EST IN LENEM.] R. in L. à Remuriâ pronuntiatum Lemuria. Græci ſunt, qui diſtinguunt δασέα & ψιλὰ γράμματα.

161. ANIMAS DIXERE SILENTVM.] Gloſſæ, *Lemures,* νυκτερινοὶ δαίμονες.

162. ILLIS CLAVSERE DIEBVS.] Vide nos de cauſſâ in Feralibus ad illud,

Dî quoque templorum foribus celentur opertis,
Thure vacent aures, ſtentq́ ſine igne foci.

163. NEC VIDVÆ TEDIS.] Plutarchus, poſt multa de hac conſuetudine expenſa, Οὐ γαμοῦσιν οὖν, inquit, ἐν τῷ Μαΐῳ, περιμένοντες τὸν Ἰούνιον, ὃς εὐθὺς ἐστὶ μετὰ τὸν Μάϊον.

164. INTER SE NVLLA CONTINVATA DIE.] Nam hi ſex continuis diebus. Primus, tertius, quintus ſacri ſunt Lemuralibus. hinc capies vetus Kalendarium, in quo ſic illa notantur:

A. LEM. N
B C.
C. LEM. N.
D. NP. LVD MART IN CIRC.
E LEM. N.

165. QVO-

165. QVORVM SI MEDIIS.] Incidebant media Lemuralia in v. Idus Maias, ergo in idem tempus occaſus Orionis, non VI. vt ſcribit Gregorius Berſmannus: cuius error apertè venit ex non intellecto Pentametro nuper illuſtrato. Aliorum futiles interpretationes non ſcribam, ne chartam fruſtrà inquinem.

166. BÆOTON ORIONA.] Ex patriâ. Nicander in Theriacis:

Βοιωτῷ τεύχουσα κακὸν μόρον Ὠαρίωνι.

Iupiter, & lato qui regnat in æquore frater,
Carpebant ſocias [167] Mercuriuſque vias.
Tempus erat, quo verſa iugo referuntur aratra,
Et pronus ſaturæ lac bibit agnus ouis.
Fortè ſenex Hyreus anguſti cultor agelli
Hos videt, exiguam ſtabat vt ante caſam.
Atque ita, Longa via eſt, [168] nec tempora longa ſuperſunt,
Dixit: & hoſpitibus ianua noſtra patet.
[169] Addidit & vultum verbis, iterùmque rogauit.
Parent promiſſis, diſſimulántque Deos.

167. MERCVRIVSQVE VIAS.] Tres etiam Varino ſunt; ſed hîc pro Mercurio ponit Ἀπόλλωνα Palæphatus, Seruius, Homeri Scholiaſtes, vt Naſo. Sed de hac fabulâ variæ ſententiæ priſcorum. Vide Parthenium in Amatoriis affectionibus, Bruſonium, Nicandri, Lycophronis, Arati Scholiaſtas, Hyginum, & apud eumdem Iſtrum, & Ariſtonicum.

168. NEC TEMPORA LONGA SVPERSVNT.] Iam nox, inquit, aduentat.

169. ADDIDIT ET VVLTVM VERBIS.]

—— Super omnia vultus
Acceſſere boni, nec iners paupérque voluntas.

Dixit in Metamorphoſi de Baucide, & Philemone, apud quos Iupiter & Mercurius diuerterant.

Tecta ſenis ſubeunt [170] nigro deformia fumo:
Ignis [171] in heſterno ſtipite paruus erat.
Ipſe genu nixus [172] flammas excuſſit ab aurâ;
Et promit quaſſas comminuítque faces.
Stant calices: [173] minor inde fabas, olus alter habebat:
[174] Et ſpumat teſtâ preſſus vterque ſuâ.
Dumque mora eſt, tremulâ dat vina rubentia dextrâ.
Accipit æquoreus pocula prima Deus.
Quæ ſimul exhauſit; Da nunc bibat ordine, dixit,
Iupiter. audito palluit ille Ioue.
Vtque animus rediit, cultorem pauperis agri
Immolat, & magno torret in igne bouem:
Quæque puer quondam [175] primis [176] diffuderat annis,
Promit fumoſo condita vina cado.
Nec mora: flumineam [177] lino celantibus vluam,
Sic quoque non altis incubuere toris.
Nunc dape, nunc poſito menſæ nituere lyæo:
[178] Terra rubens crater, [179] pocula fagus erat.

170. NIGRO DEFORMIA FVMO.] Oſtendit pauperem & vnam boni ſenecionis caſulam; & forſan aliud, nondum cognitâ fumi emiſſariâ.

171. IN HESTERNO STIPITE PARVVS ERAT.] Sic explicat; quod Græci vno verbo Ζώπυρον. In textu veteri, *in extremo ſtipite.* non diſplicet.

172. FLAMMAS EXCVSSIT AB AVRA.] Non reprobo lectionem; ſed mihi ſedet etiam illa ex antiquis, *flammas exſuſcitat aurâ.* quâ locutione vſus in Metamorphoſi:

Inde foco tepidum cinerem dimouit, & ignes
Suſcitat heſternos, foliis & cortice ſicco
Nutrit, & ad flammas animâ perducit anili.

173. MINOR INDE FABAS.] Quid ponat præter legumina? Hæc apud veteres inuenies in victu pauperum, aut Philoſophorum. Nunc vide, quæ pararit hoſpitibus in Metamorphoſi Hyreo paullò ditior Philemon:

Quodq; ſuum coniux riguo collegerat horto
Truncat olus foliis, furcâ leuat ille bicorni
Sordida terga ſuis nigro pendentia tigno;
Seruatoq; diu reſecat de tergore partem
Exiguam, ſeptamq; domat feruentibus vndis.

Ne te, ſodes, abſtineas à reliquis.

174. ET SPVMAT TESTA.] In aliis, *teſtu.* Vtrumque receptum. Varro: *In teſtu caldo coquebatur.* Petronius: *Cùm animaduerto Enotheam cum teſto ignis pleno venientem.*

175. PRIMIS DIFFVDERAT ANNIS.] Iuuenalis: *Capillato diffuſum Conſule potat.* Vinum veteres ætate æſtimabant. quis ignorat? hinc optimi, amariores calices. Seneca Epiſtolâ LXIV. *Quomodo in vino nimis vetere ipſa nos amaritudo delectat.* Hoc vitium in vino: ſeu melius, cùm illis delicium longum temporis ſpatium cauſſabat. Galenus Θεραπευτ. μεθ. ιβ΄. Μὴ μὲν τοι πικροί τ' ἔστωσαν ὑπὸ παλαιότητος οἱ οἶνοι. Idem Περὶ αἰτιῶν. α΄. Καλοῦσι δὲ οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ παλαιοῦσθαι, τὸ μεταβάλλειν ἑτοίμως εἰς τὴν τοιαύτην ποιότητα τῶν παλαιουμένων. δριμύτης δ' ἐστὶν αὕτη μετὰ τοῦ θερμαίνειν σαφῶς, ὕστερον δὲ καὶ πικρότης. Ex eodem diſcimus veterem illum morem, in eiſdem amphoris ætatem vini ſcriptam; quem & tritus ille locus Petronij expreſſit: *Statim allatæ ſunt amphoræ vitreæ diligenter gypſatæ, in quibus pictatia erant affixa cum hoc titulo:* VINVM OPIMIANVM ANNORVM CENTVM.

176. DIFFVDERAT ANNIS.] Diffuſum vinum eſt κατεσταμνισμένον.

177. LINO CELANTIBVS VLVAM.] In Metamorphoſi de lecto Philemonis:

—— *In medio torus eſt de mollibus vluis.*

178. TERRA RVBENS CRATER.] Vas vinarium erat figulinum.

179. POCVLA FAGVS ERAT.] Ex poculo etiam oſtendit curtam Hyrei ſupellectilem. Seneca in Hercule Oeteo:

Pectora pauper ſecura gerit;
Tenet è patulo pocula fago.

Verba fuere Iouis: 180 *Si quid fert impetus, ora:*
Omne feres. placidi verba fuere ſenis.
Cara fuit coniux, primâ mihi cara iuuentâ
Cognita: nunc vbi ſit quæritis? vrna tegit.
Huic ego iuratus, vobis in verba vocatis,
Coniugio dixi ſola fruere meo.
Et dixi; & ſeruo: ſed enim diuerſa voluntas
Eſt mihi; nec coniux, ſed pater eſſe volo.

Annue.

Annuerant omnes, omnes ad terga iuuenci
Conſtiterant: [181] *pudor eſt vlteriora loqui.*
Tunc ſuper iniectâ texere madentia terrâ:
Iamque decem menſes, & puer ortus erat.
Hunc Hyreus, [182] *quia ſic genitus,* [183] *vocat Vriona:*
Perdidit antiquum [184] *littera prima ſonum.*
Creuerat immenſum: comitem ſibi Delia ſumpſit:
Ille Deæ cuſtos, ille ſatelles erat.
Verba mouent iras non circumſpecta Deorum.
Quam nequeam, dixit, vincere, nulla fera eſt.
[185] *Scorpion immiſit tellus: fuit impetus illi*
Curua gemellparæ ſpicula ferre Deæ.
Obſtitit Orion: Latona nitentibus aſtris
Addidit: &, Meriti præmia, dixit, habe.

180 SI QVID FERT IMPETVS, ORA.] Meo eſt, *ſi quid fert impetus, opta.*

181. PVDOR EST VLTERIORA LOQVI.] Corium iuuenci minxere. at Euphorion: Λαβόντες οὖν οἱ θεοὶ τὸ τοῦ ἱερεῦ γηθέντος αὐτοῖς βοὸς βύρσαν ἀπεσπέρμηναν εἰς αὐτήν. Hoc, puto, ſibi vult Naſo.

182. QVIA SIC GENITVS.] Ἐκ τοῦ οὔρου.

183. VOCAT VRIONA.] Omnino ſic legendum, non *Oriona*; vt adhuc multi.

184. LITTERA PRIMA SONVM.] Ου ſcilicet verterunt in ο: diuerſa tamen ſentit Strabo, qui de Oreo monte ſcribit lib. x. Δοκεῖ δὲ καὶ ὁ Ὠρίων ἐνταῦθα τραφείς, οὕτως ὀνομασθῆναι.

185. SCORPION IMMISIT TELLVS.] Aratus:

Ἡ δὲ οἱ ἐξ αὐτῆς ἐπετείλατο θηρίον ἄλλο,
Νήσου ἀναῤῥήξασα μέσας ἑκάτερθε κολώνας,
Σκορπίον. ———

[186] *Sed quid & Orion, & cetera ſidera mundo*
Cedere feſtinant, noxque coarctat iter?
Quid ſolito citiùs liquido iubar æquore tollit
Candida lucifero præueniente dies?
Fallor? an arma ſonant? non fallimur: arma ſonabant.
Mars venit; & veniens bellica ſigna dedit.
Vltor ad ipſe ſuos cælo deſcendit honores,
Templaque [187] *in Auguſto conſpicienda foro.*
[188] *Eſt Deus eſt ingens,* [189] *& opus: debebat in vrbe*
Non aliter nati Mars habitare ſui.
Digna Giganteis hæc ſunt delubra trophæis:
Hinc fera Gradiuum [190] *bella mouere decet:*
Seu quis ab Eoo nos impius orbe laceſſet:
Seu quis ab Occiduo ſole domandus erit.

186. SED QVID ET ORION.] Fictio poëtica de citâ Orionis & ſiderum immerſione, vt dies illa illuceſcat, quâ Cæſar Octauianus in foro à ſe ſtructo templum Martis Vltoris conſecrauit. Hanc eſſe ſuſpicor, quæ notatur in veteri Kalendario IV. Idus Maias: NP. LVDI MARTI IN CIRC.

187. IN

187. In Avgvsto conspicienda foro.] Ipſemet Princeps in ſuo monumento Ancyrano: VLTORIS TEMPLVM, FORVM AVGVSTVM, ET TEMPLVM APOLLINIS IN SOLO MAGNAM PARTEM :: :::::: (in hoc ſemiexeſo loco ſcribendum putat maxumus ille Muſarum ſacerdos Lipſius, A ME EMPTO) FECI. Suetonius in eodem: vbi & votum, & quæ in cauſsâ, & annum etiam habes. *Publica,* inquit cap. XXIX. *opera plurima exſtruxit, ex quibus vel præcipua, forum cum æde Martis Vltoris, templum Apollinis in Palatio, ædem Tonantis Iouis in Capitolio. Fori exſtruendi cauſſa fuit hominum & iudiciorum multitudo, quæ videbatur, non ſufficientibus duobus, etiam tertio indigere. Itaque feſtinantiùs, necdum perfectâ Martis æde, publicatum eſt; cautumq́; vt ſeparatim in eo publica iudicia & ſortitiones iudicum fierent. Aedem Marti bello Philippenſi pro vltione paternâ ſuſcepto vouerat. Sanxit ergo, vt de bellis triumphisq́; hîc conſuleretur Senatus: prouincias cum imperio petituri, hinc deducerentur; quiq́; victores rediſſent, huc inſignia triumphorum inferrent.* De Æedituo huius templi mentio in hoc lapide antiquo:

D. M.
T. PIAVIO AVG. LIB.
LIBERALI ÆDITVO
MART. VLTORIS
CLAVDIA EXOCHE
CONIVGI.
BENEMERENTI ET
SIBI FECIT.
VIXIT ANNIS LVII.

188. Est Devs est ingens.] Optima membrana, *Et Deus eſt ingens.* hæc Germana lectio.

189. Et opvs.] Docta ſanè ſequens cauſſa. Sed forſan & adeò magnificè ſtruxit, vt parentis etiam mortui deſiderium aliquâ in parte adimpleret. de quo Suetonius IulI cap. XLIV. *Iam de ornandâ inſtruendâque vrbe, item de tuendo ampliandoq́; imperio plura ac maiora in dies deſtinabat: in primis Martis templum, quantum nuſquam eſſet, exſtruere, repleto & complanato lacu, in quo naumachiæ ſpectaculum ediderat.*

190. Bella movere decet.] Et quid, niſi hoc illa ſuperiùs præfati Hiſtorici adſignificant? *vt de bellis triumphisq́; hîc conſuleretur Senatus.* Idem anteà in Capitolio agi ſolitum. Appianus in Punicis: Ἡ δὲ βουλὴ καὶ τέως ἐς τὸν πόλεμον ὁρμῶσά τε καὶ προφασιζομένη, πόλεως ὀχυρᾶς οὕτως καὶ ἐπικαίρου γιγνομένης, ἐξέφαινέ τε τὴν γνώμην, καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον (ὅπερ εἰώθασι περὶ πολέμου σκοπεῖν) συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο, Καρχηδονίοις πολεμεῖν.

Proſpicit armipotens [191] *operis faſtigia ſummi:*
Et probat inuictos illa tenere Deos.
Proſpicit in foribus [192] *diuerſæ tela figuræ,*
Armaque terrarum milite victa ſuo.
[193] *Hinc videt Æneam oneratum pondere caro,*
Et tot Iuleæ nobilitatis auos.
[194] *Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem,*
Claraque diſpoſitis [195] *acta ſubeſſe viris.*

Spectat

Spectat & Auguſto [196] *prætextum nomine templum:*
Et viſum eſt lecto Cæſare maius opus.

191. OPERIS FASTIGIA SVMMI.] Ergo Martis ſignum poſitum etiam in templi trichoro (ſolitum hoc in ædificiis ſacris Romanis. Vitruuius: *Ornantq́ ſignis fictilibus, aut æreis inauratis earum faſtigia.* imò hodiernis ſtatuam illius, cui templum conſecratum in ipſo faſtigio, conlocare) hinc, inquit, videt operis ſummi faſtigia, fores cum ſpoliis hoſticis, ſtatuas, quæ in vtrâque fori porticu erant. Faſtigium Græcis ἀετὸς, ἀέτωμα, τεῖχωεν, πτερὸν, πτερύγιον. Euſtathius Iliade ω: Ἰςέον ὅτι ἐκ τοῦ ἀετοῦ τοῦ ζώου καὶ μέρος τι τῶν ναῶν, οὐ μόνον ἀέτωμα ἐλέγετο, ἀλλὰ καὶ ἀετὸς καὶ μέρος διὰ τὸ ἐοικέναι φασὶ πτέρυξιν ἀετοῦ. Ariſtophanes in Auibus:

Εἶτα πρὸς τούτοισιν, ὥσπερ ἐν ἱεροῖς οἰκήσετε.
Τὰς γὰρ ὑμῶν οἰκίας, ἐρέψομεν πρὸς αἰετόν.

Interpres: Διὰ τὰ ἐν τοῖς ναοῖς ἀετώματα· τὰς γὰρ τῶν ἱερῶν ςέγας, πτερὰ δὲ ἀετοὺς καλοῦσιν, ὡς φησὶν Ἴων ἐν Ἀγαμέμνονι. Inde δίπτερος ναὸς, ædes, quæ vno & altero erat faſtigio.

192. DIVERSÆ TELA FIGVRÆ.] Hoſtium ſpolia; arma ſcilicet fabricata ex more deuictarum gentium. Hæret menti, ſuſpicor, illud Suetonij: *Sanxit ergo inter alia, vt prouincias cum imperio petituri hinc deducerentur; quiq́ victores rediſſent, huc inſignia triumphorum inferrent.*

193. HINC VIDET ÆNEAM.] Idem auctor imaginum nomina non recenſet: *Statuas*, inquit, *omnium triumphali effigie in vtrâque fori ſui porticu dedicauit.* Adde his inſignes Apellis tabulas, de quibus Plinius: *Mirantur Romæ Caſtorem & Pollucem cum Victoriâ & Alexandro Magno; item Belli imaginem, reſtrictis ad terga manibus, Alexandro in curru triumphante: quas vtraſque tabulas diuus Auguſtus in fori ſui partibus celeberrimis dicauerat ſimplicitate moderatâ.*

194. HINC VIDET ILIADEN.] Deſcribit qualis erat Romuli ſtatua, gerens ſcilicet ſuper humeros Acronis ſpolia, Ceninenſium Ducis. Nota hiſtoria.

195. ACTA SVBESSE VIRIS.] Oſtendit quamque imaginem ſuum ἔλεγχον habuiſſe rerum geſtarum; indicem quem vocat Tibullus in Panegyrico ad Meſſalam; Hiſtorici plerumque titulum. Liuius lib. VIII. *Vitiatam memoriam falſis imaginum titulis reor, dum familia ad ſe quæque famam rerum geſtarum honorumq́ fallente mendacio trahunt.* & lib. x. *Cuius imaginis titulo conſulatus cenſuráque & triumphus æquo animo legitur: ſi auguratum aut pontificatum adieceritis, non ſuſtinebunt legentium oculi.*

196. PRÆTEXTVM NOMINE.] Id eſt inſignitum; & benè: nam templo etiam ornamento erat inſcriptum nomen tanti Principis. *Prætextum* eſt Latinis quidquid adſutum ad ornamentum: vnde ſic dicti veſtium limbi, claui, faſciæ. Gloſſæ, παρυφὴ, *prætextum.* At de voce Græcanicâ Pollux: Αἱ δὲ περὶ τὰς ὤας παρυφαὶ καλοῦνται πέζαι καὶ πεζίδες, καὶ περίπεζα τὰ οὕτω παρυφασμένα.

Vouerat hoc iuuenis tunc, cùm pia ſuſtulit arma.
A tantis princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens [197] *aſtanti milite iuſto,*
In coniuratos talia dicta dedit:
[198] *Si mihi bellandi pater eſt, Veſtæque ſacerdos,*
Auctor; & vlciſci [199] *nomen vtrumque paro:*
Mars ades, & ſatia ſcelerato ſanguine ferrum;
Stetque fauor cauſſâ pro meliore tuus.

Templa feres; & me victore vocaberis Vltor.
Vouerat; & fuſo lætus ab hoſte redit.
[200] *Nec ſatis eſt meruiſſe ſemel cognomina Martis:*
Perſequitur Parthi [201] *ſigna retenta manu.*

197. Astanti milite ivsto.] Lege ex antiquis, *inſtanti milite iuſto.*

198. Si mihi bellandi.] Inemendata exemplaria habent, *pellendi.* Malè.

199. Nomen vtrvmqve paro.] Patris & Pontificis maximi.

200. Nec satis est mervisse.] Ex prædictis ſumit anſam dicendi de alio templo eiuſdem cognominis ab Auguſto in Capitolio extructo, ob recepta ſigna Romana à Parthis iam cum dedecore Imperij retenta. Nec dubium, duo Romæ fuiſſe templa Martis Vltoris, cùm & in nummis totidem diuerſæ ichnographiæ appareant: ſed de æde hæc Dio lib. LIV. Ἀμίλλας καὶ θυσίας ἐπ' αὐτοῖς, καὶ νεὼν Ἄρεως τιμωροῦ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ κατὰ τὸ τοῦ Διὸς τοῦ Φερετρίου ζήλωμα, πρὸς τὴν τῶν σημείων ἀνάθεσιν, καὶ ψηφισθῆναι ἐκέλευσε, καὶ ἐποίησε.

201. Signa retenta manv.] Quæ M. Craſſo ademerant. Hæc Phraates, qui nihil eorum, quæ pactus fuerat, perfeciſſet, veritus ne bello ab Auguſto peteretur, anno Vrbis conditæ DCCXXXIII. ſigna militaria miſit, & captiuos omnes, paucis demtis; quòd ſe ipſos pudore moti interemerant, aut in Parthiâ occultè remanſerant. Ea Auguſtus, quaſi bello aliquo Parthum viciſſet, accepit; iactabundus, quòd in præliis res amiſſas citra vllum certamen recuperaſſet. Videſis plura apud Velleium, Florum, Oroſium, Horatium, & alios.

Gens fuit [202] *& campis, & equis, & tuta ſagittis:*
Et circumfuſis inuia fluminibus.
Addiderant animos [203] *Craſſorum funera genti,*
Cùm periſt miles, ſignaque duxque ſimul.
Signa decus belli Parthus Romana tenebat:
Romanæque aquilæ ſignifer hoſtis erat:
Iſque pudor manſiſſet adhuc; niſi fortibus armis
Cæſaris Auſoniæ protegerentur opes.
[204] *Ille notas veteres, & longi dedecus æui*
Suſtulit: agnorunt ſigna recepta ſuos.
Quid tibi nunc ſolitæ mitti poſt terga ſagittæ?
Quid loca? quid rapidi profuit vſus equi?
Parthe refers aquilas; [205] *victos quoque porrigis arcus:*
Pignora iam noſtri nulla pudoris habes.
Ritè Deo templumque datum, nomenque Biſultor:
Emeritus voti debita ſoluit honor.
[206] *Solemnes ludos Circi celebrate Quirites:*
Non viſa eſt fortem ſcena decere Deum.

202. Et campis, et eqvis.] Nolo ad hæc alium habeas interpretem præter Dionem Caſſium lib. XL. Τῇ δὲ, inquit, δὴ ὁπλίσει, καὶ τῇ τῶν πολέμων διαχειρίσει τοιᾷδε χρῶνται· ἀσπίδι μὲν οὐδὲν νομίζουσιν· ἱπποτοξόται δὲ καὶ ἀκοντοφόροι, τὰ πολλὰ κατάφρακτοι στρατεύονται. πεζοί τε, ὀλίγοι μὲν, καὶ οἱ ἀσθενέστεροι· τοξόται δ' οὖν καὶ ἐκεῖνοι πάντες εἰσίν. ἔκ τε γὰρ παίδων ἀσκοῦνται, καὶ ὁ οὐρανὸς ἥ τε χώρα αὐτοῖς συναίρεται πρὸς ἀμφότερα· αὐτή τε γὰρ πεδιὰς ὡς πλῆθος οὖσα, ῥᾴστη ἵππους τρέφειν ἐστὶ, καὶ ἐπιτηδειοτάτη καθιππάζεσθαι.

203. Cras-

203. CRASSORVM FVNERA GENTI.] Hoc etiam noſter tetigit peregregie in Arte:

Parthe dabis pœnas: Craſſi gaudete ſepulti;
Signáque barbaricas non benè paſſa manus.
Vltor adeſt, primíſque ducem profitetur in annis:
Belláque non puero tractat agenda puer.

204. ILLE NOTAS VETERES.] Nam per XXXII. annos ſolidos poliri non valuit hæc macula in armis Romanis.

205. VICTOS QVOQVE PORRIGIS ARCVS.] Adde ad horum illuſtrationem nummos Auguſto cuſos; in quorum ſuperficie Parthus genuflexo ſigna Romana manu porrigens, in alterâ ſuoſmet arcus & pharetras cum his litteris: CÆSAR AVGVSTVS SIGNIS RECEPTIS DE PARTHIS.

206. SOLEMNES LVDOS CIRCI.] Ergo eodem die ludi in Circo Marti fiebant: nec aliud ſibi volunt notæ illæ, quas ſuprà citaui è Kalendario veteri. Iurarim Iouem lapidem, illos quos olim vouere Conſules in bello contra Cæſaris percuſſores, quotannis poſteà exhibitos. Dio lib. XLVIII. ſub finem anni DCCLXXIV. Κἀν τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ τό, τε ὕδωρ τὸ Ἰούλιον ὠνομασμένον ἐς τὴν πόλιν ἐπωχετεύθη, καὶ ἡ πανήγυρις ἡ ἐπὶ τῷ πολέμῳ τῷ πρὸς τοὺς σφαγέας εὐχθεῖσα ὑπὸ τῶν ὑπάτων ἐποιήθη. τά τε τοῖς ἑπτὰ ἀνδράσιν ὠνομασμένοις προσήκοντα οἱ ποντίφικες, ἐπειδὴ μηδεὶς ἐκείνων παρῆν, ἐπετέλεσαν. Reperitur qui legat, *ludos circùm*; ſed is λογολέσχης ille Antonius Fanenſis.

Pleiades aſpicies omnes, totumque ſororum
Agmen, [207] vbi ante Idus nox erit vna ſuper.
Tunc mihi [208] non dubiis auctoribus incipit æſtas:
Et tepidi finem tempora veris habent.
[209] Idibus ora prior ſtellantia tollere Taurum
Indicat: huic ſigno fabula nota ſubeſt.

207. VBI ANTE IDVS.] III. Idus Maias Πλειάδες oriuntur heliacè.

208. NON DVBIIS AVCTORIBVS.] Agit de his quos ipſemet vidit: nam Columellæ incipit æſtas die nonâ menſis, Ptolemæo decimaquintâ, fruſto veteris Kalendarij vigeſimâ ſecundâ: ex eo hæc verba:

ÆSTAS EX XI. K. MAII.
IN. X. K. AVGVST.
DIES LXXXXIIII.

Sed aduerte, quod ibi aut menſium nomina falsò ſculpta, aut XI. *Kalendas Maij* eſt huius menſis dies vigeſima ſecunda; vt eiuſdem Auguſti dies, X. Kal. Auguſt. nam dementia eſt cogitare voluiſſe, aliquem initium æſtatis coniicere in diem vigeſimam primam Aprilis, cùm ver alicui bipartitur.

209. IDIBVS ORA PRIOR.] Pridie Idus Tauri caput oritur ante ſolis ortum.

[210] Præbuit, vt taurus, Tyriæ ſua terga puellæ
Iupiter, & falsâ cornua fronte tulit.
Illa iubam dextrâ, [211] læuâ retinebat amictus:
Et timor ipſe noui cauſſa decoris erat.
Aura ſinus implet: flauos mouet aura capillos:
Sidoni [212] ſic fueras aſpicienda Ioui.
Sæpè puellares ſubduxit ab æquore plantas,
Et metuit tactus aſſilientis aquæ.

Sæpè Deus prudens tergum demittit in vndas,
Hæreat vt collo fortiùs illa ſuo.
Littoribus tactis ſtabat [213] *ſine cornibus vllis*
Iupiter; inque Deum de boue verſus erat.
Taurus init cælum: te Sidoni Iupiter implet:
Parsque tuum terræ tertia nomen habet.
Hoc alij ſignum [214] *Phariam dixere iuuencam:*
Quæ bos ex homine eſt, ex boue facta Dea.

210. PRÆBVIT, VT TAVRVS.] Quid de hoc ſenſerit hiſtoriæ Græcæ parens, ſuprà notaui. Feſtus: *Alij eam à prædonibus raptam, & naue, quæ Iouis tutelam, effigiem tauri, habuerit.* Vulgatos codices amo; nec aliter legendum cenſeo. *Tutela* eſt pictura aliqua numinis in puppe, à quâ nomen naues accipiebant: *tauri effigies* paraſemon; quod in prorâ.

211. LÆVA RETINEBAT AMICTVS.] Iiſdem pænè verbis Lucianus in Dialogo Ζεφύρου καὶ Νότου: Ὡς δὲ τοῦτ' ἐγένετο, δρομαῖος μὲν ὁ Ζεὺς ὥρμησεν ἐπὶ τὴν θάλατταν, φέρων αὐτήν, καὶ ἐνήχετο ἐμπεσών. ἡ δὲ πάνυ ἐκπλαγεῖσα τῷ πράγματι, τῇ λαιᾷ μὲν εἴχετο τοῦ κέρατος, ὡς μὴ ἀπολισθάνοι, τῇ ἑτέρᾳ δὲ ἠνεμωμένον τὸν πέπλον ξυνεῖχε. Aperte hic πέπλος ἐπίβλημα eſt, non ἔνδυμα: nam ſi primum, ad corpus preſſe hæſiſſet, non læua geſtaſſet, vt pallium, quod nomine amictus continetur. Apud Græcos πέπλος & vſum præbuit pallij, & tunicæ. Pollux: Καὶ ἐπίβλημα καὶ χιτών, πέπλος· ἔσθημα δὲ ἐστὶ διπλοῦν τὴν χρείαν, ὡς ἐνδύναι τε καὶ ἐπιβάλλεσθαι. καὶ ὅτι μὲν ἐπίβλημα ἐστὶ τεκμήραιτ' ἄν τις ἐκ τῶν τῆς Ἀθηνᾶς πέπλων. ὅτι δὲ καὶ χιτών, ὅταν εἴπῃ Ξενοφῶν, περικατερρήξατο τὸν ἄνωθεν πέπλον. παραφαίνεται γὰρ ποτὲ καὶ τὰ στέρνα. Ἐπιβλήματα verò, quæ & περιβλήματα: hæc & Latini etiam dixere *circumiecta.* Varro lib. IV. de L. L. *Amictus eſt dictus amiectum, id eſt circumiectum: à quo etiam, quòd veſtes ſe inuoluunt, circumiectum appellant; & quod amictui habent purpuram circum, vocant circumtextum.*

212. SIC FVERAS ASPICIENDA IOVI.] Tunc illi cura erat tranare Oceani fluctus.

213. SINE CORNIBVS VLLIS.] Metamorphoſi:
Iámque Deus poſitâ fallacis imagine tauri
Se confeſſus erat, Dictæáque rura tenebat.

214. PHARIAM DIXERE IVVENCAM.] Iiſdem, illam Inachi filiam.

[215] *Tunc quoque priſcorum* [216] *virgo ſimulacra virorum*
Mittere [217] *roboreo ſcirpea ponte ſolet.*
Corpora [218] *poſt decies ſenos qui credidit annos*
Miſſa neci; ſceleris crimine damnat auos.
Fama vetus, tunc cùm Saturnia terra vocata eſt,
Talia [219] *fatidici dicta fuiſſe ſenis:*
Falcifero libata ſeni duo corpora gentes
Mittite, quæ Tuſcis excipiantur aquis.
[220] *Donec in hæc venit Tirynthius arua, quotannis*
Triſtia [221] *Leucadio ſacra peracta Deo.*
Illum ſtramineos in aquam miſiſſe Quirites:
Herculis exemplo corpora falſa iaci.
[222] *Pars putat, vt ferrent iuuenes ſuffragia ſoli,*
Pontibus infirmos præcipitaſſe ſenes.

215. TVNC

215. TVNC QVOQVE PRISCORVM.] Iiſdem Idibus ſcirpea ſimulacra in Tiberim e ponte iacta. Dionyſius Halicarnaſſenſis libro primo: *Τοῦτο δὲ καὶ μέχρις ἐμοῦ διετέλουν Ῥωμαῖοι δρῶντες ὅσον τι μικρὸν ὕστερον ἐαρινῆς ἰσημερίας, ἐν μηνὶ Μαΐῳ, ταῖς καλουμέναις εἰδοῖς, διχομηνίδα βουλόμενοι ταύτην εἶναι τὴν ἡμέραν.*

216. VIRGO SIMVLACRA VIRORVM.] Intellige Veſtalem: non tamen vna aderat, ſed omnes, & cum his Pontifices, & Prætores, alijque myſtæ. Ipſus Halicarnaſſenſis: *Ἐν ᾗ προθύσαντες ἱερὰ τὰ κατὰ τοὺς νόμους οἱ καλούμενοι ποντίφικες, ἱερέων οἱ διαφανέστατοι, καὶ σὺν αὐτοῖς αἱ τὸ ἀθάνατον πῦρ διαφυλάττουσαι παρθένοι, στρατηγοί τε καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν οὓς παρεῖναι ταῖς ἱερουργίαις θέμις, εἴδωλα μορφαῖς ἀνθρώπων εἰκασμένα, τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν, ἀπὸ τῆς ἱερᾶς γεφύρας βάλλουσιν εἰς τὸ ῥεῦμα τοῦ Τιβέριος, Ἀργείους αὐτὰ καλοῦντες.* Habes numerum de ſcirpeis ſimulacris; & aliud certum, falsò legi in antiquis codicibus Varronianis: *Argei fiunt ex ſcirpeis. Simulacra ſunt hominum* XXIV. *& quotannis à ponte ſublicio à ſacerdotibus publicè iaci ſolent.* Adde numeris VI. alios: licet non repellat priſcam editionem Galliæ ſuæ flos Hadrianus Turnebus.

217. ROBOREO PONTE.] Hic, vt vidiſti, eſt *ſublicius:* ſic dictus à ſublicis. His tantùm ſine ære aut ferro ſtetit diutiùs ſuffultus: inde *ξυλίνην γέφυραν* nominat Plutarchus. Scio etiam Græcos vocaſſe *ἱερὰν*: fortè *quòd eò*, inquit Varro, *ſacra & vls & cis Tiberim non mediocri ritu fiebant*. An ipſe verè ſacer habitus à populo? Dionyſius lib. III. *Ἣν ἄχρι τοῦ παρόντος διαφυλάττουσιν, ἱερὰν εἶναι νομίζοντες· εἰ δέ τι πονήσειεν αὐτῆς μέρος, οἱ ἱεροφάνται θεραπεύουσι, θυσίας τινὰς ἐπιτελοῦντες; ἅμα τῇ κατασκευῇ πατρίους.*

218. POST DECIES SENOS.] Sexagenarios; antiquâ & propriâ voculâ *caſnares*. Varronis Sexage. *vix effatus erat, cùm more maiorum vltrò caſnares arripiunt, de ponte in Tiberim deturbant*. *Caſnar* eſt Feſto ſenex, ſed Oſcorum linguâ.

219. FATIDICI DICTA FVISSE SENIS.] Illa ipſamet verba:

ΣΤΕΙΧΕΤΕ ΜΑΙΟΜΕΝΟΙ ΣΙΚΕΛΩΝ ΣΑΤΟΥΡΝΙΑΝ ΑΙΑΝ
Η Δ' ΑΒΟΡΙΓΕΝΕΩΝ ΚΟΤΥΛΗΝ ΟΥ ΝΑΣΟΣ ΟΧΕΙΤΑΙ
ΑΙΣ ΑΝΑΜΙΧΘΕΝΤΕΣ ΔΕΚΑΤΗΝ ΕΚΠΕΜΨΑΤΕ ΦΟΙΒΩ
ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΣ ΑΔΗ ΚΑΙ ΤΩ ΠΑΤΡΙ ΠΕΜΠΕΤΕ ΦΩΤΑ.

220. DONEC IN HÆC VENIT.] Hic mitiùs oraculi mentem interpretatus, omnemque *ἀνθρωποθυτίαν* ab Italiâ reiecit. Sed quæ curſu æui non redeunt? Trita & vulgata eſt ſub aliquibus Cæſaribus extiſpicio puerilis victimæ. De antiquâ plura vide, ſi vacat, apud Euſebium lib. IV. *τῆς Προπαρασ.*

221. LEVCADIO SACRA PERACTA DEO.] In meo, qui vix legi poteſt, adeò tineis adroſus, *Leucadio vt ſacra peracta Deo*. ad verum. Strabo lib. X. *Ἦν δὲ καὶ πάτριον τοῖς Λευκαδίοις κατ' ἐνιαυτὸν ἐν τῇ θυσίᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀπὸ τῆς σκοπῆς ῥιπτεῖσθαί τινας τῶν ἐν αἰτίαις ὄντων, ἀποκοπῆς χάριν, ἐξαπτομένων ἐξ αὐτοῦ παντοδαπῶν πτερῶν, καὶ ὀρνέων, ἀνακουφίζειν δυναμένων τῇ πτήσει τὸ ἅλμα· ὑποδέχεσθαι δὲ κάτω μικροῖς ἁλιάσι κύκλῳ περιεστῶτας πολλοὺς, καὶ περισώζειν εἰς δύναμιν τῶν ὅρων ἔξω τὸν ἀναληφθέντα.*

222. PARS PVTAT, VT FERRENT.] Sententiam huius loci vllam expedies ſine Nonio Marcello? *Cùm in quintum*, ille ait, *gradum peruenerant atque habebant ſexaginta annos, tum denique erant à publicis negotiis liberi, atque expediti, & otioſi: ideò in prouerbium quidam putant veniſſe, ſexagenarios de ponte deijci oportere, id eſt, quòd ſuffragium non ferant, quod per pontem ferebant.* His adde Feſtum in hæc verba: *Exploratiſsimum illud cauſſæ eſt, quo tempore*

pore primùm per pontem cæperunt Comitiis ſuffragium ferre, iuniores conclamauere, vt de ponte deijcerentur ſexagenarij: quia nullo publico munere fungerentur; vt ipſi potiùs ſibi quàm illis deligerent imperium. idq́ue ex Sinnio Capitone etiam firmat. Inde lux Ciceroni venit primo Rhetoricorum: *Pontes diſturbat, ciſtas deijcit.* & his quoque alibi: *Nempe tu & populum ſuffragiis & magiſtratum concilio priuaſti, cùm pontes diſturbaſti.* & trecentis ſcriptorum locis.

Tibri doce verum; tua ripa vetuſtior vrbe eſt:
Principium ritus tu benè noſſe putes.
Tibris arundiferum [223] *mediis caput extulit vndis,*
Raucaq́ue dimouit talibus ora ſonis:
[224] *Hæc loca deſertas vidi ſine mœnibus herbas:*
Paſcebat ſparſos vtraque ripa boues.
Et, quem nunc gentes Tiberim noruntq́ue, timentq́ue,
Tunc etiam pecori deſpiciendus eram.
Arcadis Euandri nomen tibi ſæpè refertur:
Ille meas remis aduena torſit aquas.
Venit & Alcides turbâ comitatus Achiuâ:
Albula, ſi memini, [225] *tunc mihi nomen erat.*
Excipit hoſpitio iuuenem Pallantius heros;
Et tandem Caco debita pœna fuit.
Victor abit; ſecumq́ue boues Erytheïda prædam
Abſtrahit, [226] *& comites longiùs ire negant.*
Magnaq́ue pars horum deſertis manſit in agris;
Montibus his ponunt ſpemq́ue laremq́ue ſuum.
Sæpè tamen patriæ dulci tanguntur amore;
Atque aliquis moriens hoc breue mandat opus:
[227] *Mittite me in Tiberim; Tiberinis vectus vt vndis*
Littus ad Inachium [228] *puluis inanis eam.*
Diſplicet heredi mandati cura ſepulcri:
Mortuus Auſoniâ conditur hoſpes humo.
Scirpea pro domino [229] *Tiberi iactatur imago,*
Vt repetat Graias per freta longa domos.
[230] *Hactenus vt ſubijt viuo rorantia ſaxo*
Antra, leues curſum ſuſtinuiſtis aquæ.

223. MEDIIS CAPVT EXTVLIT VNDIS.] Libri vett. *medio caput extulit alueo.* Reſcribas vt placet.

224. HÆC LOCA DESERTAS.] Multa huius narratiunculæ extant apud Feſtum in voce *ſexagenarios*, ſub initium loci; cuius partem tempus edax abſumpſit.

225. TVNC MIHI NOMEN ERAT.] Nondum in meas aquas immerſus Rex Tiberinus. Noſter in IV.

Cúmque patris regnum poſt hunc Tiberinus haberet,
Dicitur in Tuſcæ gurgite merſus aquæ.

226. ET COMITES.] Herculis ſcilicet. Vetus habet, *at comites.* Si attendis, veriùs: nam Herculi animus erat vlteriùs progredi, non verò comitibus.

227. MIT-

227. Mittite me in Tiberim.]. Nam κακῶς mortuus putabatur apud Græcos in alienâ terrâ ſitus. inde Sophoclea Electra Oreſtis cineres in manibus vaſculo incluſas tenens:

> Ὅπως, inquit, θανὼν ἔκεισο τῇ τόθ' ἡμέρᾳ,
> Τύμβου πατρῴου κοινὸν εἰληχὼς μέρος.
> Νῦν δ' ἐκτὸς οἴκων κἀπὶ γῆς ἄλλης φυγὰς,
> Κακῶς ἀπώλου σῆς κασιγνήτης δίχα.
> Κοὔτ' ἐν φίλαισι χερσὶν ἡ τάλαιν' ἐγὼ
> Λυτροῖς ἐκόσμησ', οὔτε παμφλέκτου πυρὸς
> Ἀνειλόμην ὡς εἰκὸς ἄθλιον βάρος.
> Ἀλλ' ἐν ξένῃσι χερσὶ κηδευθεὶς τάλας,
> Σμικρὸς προσήκεις ὄγκος ἐν σμικρῷ κύτει.

228. Pvlvis inanis eam.] Priùs cremari volebant: non mirum; mandabant ex more ſuæ gentis. Lycophronis interpres: Ἔθος ἦν τοὺς ἀλλαχοῦ τῆς πατρίδος τεθνηκότας καίειν, καὶ τὴν τέφραν αὐτῶν ἐν κρωσσοῖς καὶ λάρναξι, καὶ ἀμφιφορεῦσι εἰς τὴν πατρίδα κομίζειν, ὅπερ ἐγένετο ἐν τῇ η τῆς Ἰλιάδος καὶ ἐπὶ Πατρόκλῳ καὶ Ἀχιλλεῖ.

229. Tiberi iactatvr imago.] Ex manuſcriptis, & meis omnibus antiquis legas, *in Tiberim.*

230. Hactenvs vt svbiit vivo.] Duo optimi ex iiſdem, *Hactenus & vino ſubijt.*

> [231] *Clare nepos Atlantis ades; quem montibus olim*
> *Edidit Arcadiis Pleïas vna Ioui:*
> *Pacis & armorum* [232] *ſuperis imisque Deorum*
> *Arbiter, alato qui pede carpis iter:*
> *Læte lyræ pulſu, nitidâ quoque læte palæſtrâ,*
> *Quo didicit cultè lingua docente loqui.*
> [233] *Templa tibi poſuere patres* [234] *ſpectantia Circum*
> *Idibus: ex illo eſt hæc tibi feſta dies.*
> [235] *Te, quicumque ſuas profitentur vendere merces,*
> *Ture dato, tribuas vt ſibi lucra, rogant.*

231. Clare nepos Atlantis.] Apoſtrophe ad Mercurium, cùm de æde eidem ſacrâ & ſacrificio ſit acturus.

232. Svperis imisqve Deorvm.] Pariſſimè Horatius Odâ x. libro primo:

> *——— Superis Deorum*
> *Gratus, & imis.*

233. Templa tibi posvere patres.] Iiſdemmet Idibus, ſub annum poſt Romam conditam cclviii. Liuius lib. ii. *Eodem anno Signia colonia, quam Rex Tarquinius deduxerat, ſuppleto numero colonorum iterùm deducta eſt, Romæ tribus vna & viginti factæ, ædes Mercurij dedicata eſt Idibus Maiis.* Per id tempus etiam collegium mercatorum inſtitutum. Idem paullò pòſt: *Certamen Conſulibus inciderat, vter dedicaret Mercurij ædem.* (Conſules erant Appius Claudius Regillenſis & P. Seruilius Priſcus: ſed populus dedicationem ædis dedit M. Lectorio Primipili Centurioni) *Senatus à ſe rem ad populum reiecit. Vtri eorum dedicatio iuſſu populi data eſſet, eum præeſſe annonæ, mercatorum collegium inſtituere, ſolemnia pro Pontifice iuſſit ſuſcipere*; id eſt Mercurialium. Sic dicti Sodales illi. Cicero in Epi-

ſtolâ

ſtolâ ad Fratrem : *M. Furium Flaccum equitem Romanum , hominem nequam , Mercuriales & Capitolini de Collegio eiecerunt*. Sed quid ſupprimam, quod ſentio ? non memini legiſſe Pontificem pro principe huius ſodalitatis, ſed Magiſtrum , vt habuit vetus illud collegium Saliorum. Vide hunc lapidem:

L. STATTIO II. PHILEROTI MAGISTRO
MERCVRIALI ET AVGVSTALI,
NOLÆ ET DIERNÆ ƆL. RVFÆ VXORI,
ET L. STATTIO LL. AMPLIATO, EX
TESTAMENTO I. STATTI
PHILEROTIS.

234. Spectantia Circvm.] Sed maximum ibi locant priſci Topographi ; Mercurij vnum , de quo noſter. Ædiculas, aras , & alia ille habuit per vrbem loca ſibi conſecrata.

235. Te, qvicvmqve svas.] Mercatores,negotiatores,qui quæſtum faciebant aut permutandis pecuniis , aut fœnerandis : his adde ementes à præfatis , vt ſtatim venderent ; qui ſordidi olim crediti. Lege cum curâ doctiſſimum Carolum Sigonium in libris de Antiquo iure ciuium Romanorum. Hinc Mercurius,cognomine *Negotiator*, legitur in priſcis ruderibus,vt in hoc:

MERCVRIO NEGOTIATORI
SACRVM
NVMISIVS ALBINVS
EX VOTO.

236 *Eſt aqua Mercurij portæ vicina Capenæ:*
Si iuuat expertis credere, numen habet.
237 *Huc venit incinctus tunicâ mercator, & vrnâ*
Purus ſuffusâ, quam ferat haurit aquam.
Vda fit hinc laurus: lauro ſparguntur ab vdâ
Omnia, quæ 238 *dominos ſunt habitura nouos.*
Spargit & ipſe ſuos lauro rorante capillos;
Et peragit ſolitâ 239 *fallere voce preces.*
Ablue præteriti periuria temporis, inquit:
Ablue 240 *præteritâ perfida verba die.*
Siue ego te feci teſtem , falſóve citaui
241 *Non audituri nomina vana Iouis;*
242 *Siue Deum prudens alium, Diuámve feſelli,*
Abſtulerint celeres improba verba Noti.
Et pereant veniente die periuria nobis ;
Nec curent ſuperi, ſi qua locutus ero.
243 *Da modò lucra mihi: da facto gaudia lucro;*
Et face vt emptori verba dediſſe iuuet.

236. Est aqva Mercvrii.] Hoc ſolum teſtimonio probant viri docti,

extra

extra portam Capenam viâ Appiâ aquam fuiſſe ita nuncupatam; quâ populus, qui negotio & quæſtui operam dabat, his Idibus luſtrari ſolitus.

237. HVC VENIT INCINCTVS TVNICA.] Cingulo; è quo marſupium auri monetalis propendebat. Hic vetus mercatorum habitus.

238. DOMINOS SVNT HABITVRA NOVOS.] Plautus Captiueis: *Vult te nouus herus veteri domino operam dare.*

239. FALLERE VOCE PRECES.] Non ſedet: legas, *dicere voce preces*; vt habent multi Codices.

240. PRÆTERITA PERFIDA VERBA DIE.] Non malè: an rectiùs, vt in aliis, *præteritâ perfida verba fide?* non ſeruatâ, temeratâ.

241. NON AVDITVRI NOMINA VANA IOVIS.] Vetus ſcriptura, *Non audituro numina vana Ioui.*

242. SIVE DEVM PRVDENS.] Nam id maius crimen. Antiqui apud Macrobium primo Saturnalium, de his qui opus aliquod feriis agebant: *Præter mulctam*, illè inquit, *affirmabant, eum qui talibus diebus imprudens aliquid egiſſet, porco piaculum dare debere; prudentem expiari non poſſe; Scæuola Pontifex aſſeuerabat.*

243. DA MODO LVCRA MIHI.] Hinc aptè Agoraſtocli apud Plautum reſpondet Milphio ſeruus in Pœnulo:

Ag. *Ecquid amare videor?* Mi. *damnum, quod Mercurius minimè amat.*
Ag. *Namque, Aedepol, lucrum amare nullum amatorem addecet.*

Talia Mercurius [244] *poſcentes riſit ab alto,*
[245] *Se memor Ortygias ſurripuiſſe boues.*
At mihi pande, precor, multò meliora petenti,
In geminos ex quo tempore Phœbus eat.
[246] *Cùm totidem de menſe dies ſupereſſe videbis,*
Quot ſunt Herculei facta laboris, ait.
Dic, ego reſpondi, cauſſam mihi ſideris huius.
Cauſſam facundo reddidit ore Deus.

244. POSCENTES RISIT AB ALTO.] Noſtro ineſt præſenti tempore, *poſcentes ridet ab alto.*

245. SE MEMOR ORTYGIAS.] Obſerua ſales mei Naſonis. Furti verò crebra mentio fit à Græcis, vnde Homerus iure hunc vocat in hymnis ἀρχόντα φηλητῶν: quippe fraudes primus commentus, & lucra illicita. Diodorus Siculus Βιβλιοθήκης lib. v. Φασὶ δ' αὐτὸν καὶ μέτρα καὶ σταθμὰ καὶ τὰ διὰ τῆς (ſic manuſcripti) ἐμπορείας κέρδη πρῶτον ἐπινοῆσαι, καὶ τὸ λάθρα τὰ τῶν ἄλλων σφετερίζεσθαι.

246. CVM TOTIDEM DE MENSE DIES.] Quot facta Herculis: ergo XV. Kalendas noſtro Sol in Geminis. in eamdem coniicitur à Columellâ.

Abſtulerant raptas [247] *Phœben Phœbeſque ſororem*
[248] *Tyndaridæ fratres, hic eques,* [249] *ille pugil.*
Bella parant, repetuntque ſuas & frater & Idas,
Leucippo fieri pactus vterque gener.
His amor, vt repetant; illis vt reddere nolint,
Suadet: & ex cauſſâ pugnat vterque pari.
Effugere Oebalidæ curſu potuere ſequentes:
Sed viſum eſt celeri vincere turpe fugâ.

247. PHOEBEN PHOEBESQVE SOROREM.] Phœben, & Elairam. vnde Propertius libro primo Elegiâ 11.

Non ſic Leucippis ſuccendit Caſtora Phœbe,
Pollucem cultu non Elaira ſuo.

Harum proci antiqui, Idas, & Lynceus frater: cum quibus poſteà certamen initum.

248. TYNDARIDÆ FRATRES.] Homerus in Hymnis:

Κάστορα καὶ Πολυδεύκε' ἀείδεο μοῦσα λίγεια
Τυνδαρίδας. ——

249. ILLE PVGIL.] Hac arte callebat Pollux. hic apud Apollonium:

Τῷ κέν μοι τὸν ἄριστον ἀποκριδὸν οἷον ὁμίλου
Πυγμαχίῃ στήσασθε. ——

Liber ab arboribus locus eſt, apta area pugnæ:
Conſtiterant illo nomina fida loco.
Pectora [250] *traiectus* [251] *Lynceo Caſtor ab enſe,*
Non exſpectato vulnere preſſit humum.
Vltor adeſt Pollux, & Lyncea perforat haſtâ,
Quâ ceruix humeros continuata tegit.
Ibat in hunc Idas; [252] *vixque eſt Iouis igne repulſus:*
Tela tamen dextræ fulmine rapta negant.
Iamque tibi, Pollux, cælum ſublime patebat,
Cùm mea, dixiſti, percipe verba pater:
Quod mihi das vni cælum partire duobus:
Dimidium toto munere maius erit.
Dixit, & alternâ fratrem ſtatione recepit:
Vtile ſollicitæ ſidus vtrumque rati.

250. TRAIECTVS LYNCEO CASTOR AB ENSE.] Theocritus in Dioſcoris ait, Lynceum à Caſtore interfectum; Apollodorus lib. III. Βιβλιοθήκης, Caſtorem ab Idâ, à Polluce Lynceum

251. LYNCEO.] Pro Lynceio: vt Cephea Meroës, pro Cepheia, & paria.

252. VIXQVE EST IOVIS IGNE REPVLSVS.] Bellè Theocritus:

Ἡ γὰρ ὄγε στάλαν Ἀφαρηΐου ἐξανέχουσαν
Τύμβῳ ἀναρρήξας ταχέως Μεσσάνιος Ἴδας
Μέλλε κασιγνήτοιο βαλεῖν σφετέροιο φονῆα·
Ἀλλὰ Ζεὺς ἐπάμυνε, χερῶν δέ οἱ ἔκβαλε τυκτὰν
Μάρμαρον, αὐτὸν δὲ φλογέῳ συνέφλεξε κεραυνῷ.

[253] *Ad Ianum redeat, qui quærit Agonia quid ſint:*
Quæ tamen in Faſtis hoc quoque tempus habènt.
[254] *Nocte ſequente diem canis Erigoneïus exit:*
Eſt alio ſigni reddita cauſſa loco.
[255] *Proxima Vulcani lux eſt,* [256] *quam Luſtria dicunt:*
Luſtrantur puræ, quas facit ille, tubæ.
[257] *Quattuor inde notis locus eſt; quibus ordine lectis,*
Vel mos ſacrorum, vel fuga Regis ineſt.
Nec te prætereo populi Fortuna potentis
Publica; [258] *cui templum luce ſequente datum.*

[259] *Hanc*

259 *Hanc vbi diues aquis acceperit Amphitrite,*
260 *Grata Iouis fuluæ roſtra videbis auis.*
261 *Auferet ex oculis veniens Aurora Booten;*
Continuâque die ſidus Hyantis erit.

253. AD IANVM REDEAT.] XII. Kalendas Iunias Agonalia Vrbs iterabat. Hoc die notantur hæc feſta in veteri Kalendario: nam illud, *hoc quoque tempus habet*, quod induxit interpretes vt dicerent XIV. Kalendas, intelligendum, quòd etiam menſe Maio denuò fiant. De etymo ad Ianuarium te Naſo meus reiicit. vide & ibi noſtri laboris plura.

254. NOCTE SEQVENTE.] XI. Kalendas Canis noſtro oritur.

255. PROXIMA VVLCANI LVX EST.] X. Kalendas Tubiluſtrium erat. de quo Varro lib. v. de Linguâ Latinâ: *Tubiluſtrium appellatur, quòd eo die in atrio ſutorio ſacrorum tubæ luſtrantur*. idem Feſtus: in quo ſemiroſæ litteræ in parte Varroniana probant. Luſtrum verò agnâ factum. Idem: *Tubiluſtria dies appellabant, in quibus agnâ tubas luſtrabant*. addit : : : : : : *is tubos appellant*: nam *tubi* in ſacris ſolùm dicebantur. obſeruat Varro lib. IV. *Tubæ à tubeis, quos etiam nunc ita appellant tubicines ſacrorum.* Quid etiam *tubus* Latinis, quid *atubus*, non hîc diſſerendi locus. Ἄπαγε hunc miſcellaneum populum.

256. QVAM LVSTRIA DICVNT.] Mauult θαυμάσιος ἀνὴρ, *Tubiluſtria dicunt*. Aſſentior libens.

257. QVATTVOR INDE NOTIS.] Sequens Maij dies, id eſt IX. Kalendas, ſic notatur in Kalendariis, Q. R. C. F. Anceps Poëta de interpretatione, hinc ait: *Vel mos ſacrorum, vel fuga Regis ineſt.* Doctè reddidiſti litterulas, vel renuente Onuphrio Panuinio in Commentariis ad Faſtos Conſulum: qui auſus ſcribere, te ignarum, vel incertum, quid hæ notæ ſignificarent. Ille herculè ignarulus. Sciendum, Regi ſacrorum neque Magiſtratum gerere, neque verba ad populum habere fas illi fuiſſe: propterea in Comitium ire non licebat niſi hoc die, qui notatus eſt in Kalendariis. Itabat enim in Comitium ſacrificij cauſsâ: quo properanter patrato, fugâ ſe è Comitio eripiebat. Hinc per breues quattuor litteras Q. R. C. F. interpretantur alij, QVANDO REX COMITIAVIT FAS: quidam, QVANDO REX COMITIO FVGIT. De more Plutarchus in libello τῶν Κεφαλαίων: Ἔστι γοῦν τις ἐν ἀγορᾷ θυσία πρὸς τῷ λεγομένῳ Κομιτίῳ πάτριος, ἣν θύσας ὁ βασιλεὺς, κατὰ τάχος ἄπεισι φεύγων ἐξ ἀγορᾶς. Quid clarius ad Poëtæ mentem? vt nos docuit illuſtris Scaliger in Notis ad Feſtum. Quæſo, mi Lector, abſtine te ad hunc locum commentariis Marſi, & Antonij Fanenſis; aut para exertum cachinnum.

258. CVI TEMPLVM LVCE SEQVENTE DATVM.] Hoc eſt VIII. Kalendas. Iam liquidum, hanc publicam eſſe Primigeniam. Vide omnino quæ notauimus ad illud IV. Faſtorum:

Qui dicet, Quondam ſacrata eſt colle Quirini
Hac Fortuna die Publica, verus erit.

Vouit hanc Primigeniæ ædem ſe Conſule P. Sempronius anno Vrbis conditæ DXLIX. Liuius lib. XXIX. *Conſul principio pugnæ, in Brutiis aduerſus Annibalem, ædem Fortunæ Primigeniæ vouit, ſi eo die hoſtes fudiſſet: compóſque eius voti fuit, fuſi ac fugati Pœni, ſupra quattuor millia armatorum cæſa*. ſed eadem poſt decennium dedicata. Idem lib. XXXIV. *Aedem Fortunæ Primigeniæ in colle Quirinali dedicauit Q. Martius Ralla Duumuir ad idipſum creatus: vouerat eam ædem decem annis antè Punico bello P. Sem-*

 pronius

pronius Sophus. Ceterùm quid ſibi velit hoc Primigeniæ ὀνόμασμα, gratum tibi erit ex hiſce Dionis Caſſij lib. XLII. Αἷμά τε ἐξ ἐργαστηρίου σιτοπωλίου προχυθὲν ἀφίκετο πρὸς νεὼν ἕτερον Τύχης, ἣν ἐκ τοῦ παραυτά τε ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τὸ κατόπτιν καὶ ἐφορᾶν καὶ ἐκλογίζεσθαι, χρῆναί τινα μηδὲ ἐπιλανθάνεσθαι ἐξ οἵων οἷος ἐγένετο, καὶ ἱδρύσαντο καὶ ἐπικαλέσαι, τρόπον τινὰ οὐκ εὐαφήγητον Ἕλλησι. Vide quà aperantologiâ voculam vnam expreſſerit.

259. HANC VBI DIVES AQVIS.] Eodem VIII. Kalendas Aquila oritur veſperi.

260. GRATA IOVIS.] Legendum indubitatò, *Grata Ioui.*

261. AVFERET EX OCVLIS VENIENS.] VII. Arctophylax heliacè fertur in occaſum; & VI. heliacus Hyadum ortus.

CARO-

CAROLI NEAPOLIS ANAPTYXIS AD P. OVIDII NASONIS FASTORVM LIB. VI.

Hic quoque menſis habet dubias in nomine cauſſas:
Quæ placeant, poſitis omnibus, ipſe leges.
Facta canam: ſed erunt qui me finxiſſe loquantur;
Nullaque mortali numina viſa putent.
Eſt Deus in nobis, [1] agitante caleſcimus illo:
Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.
Fas mihi præcipuè vultus vidiſſe Deorum;
Vel quia ſum vates, vel quia ſacra cano.
Eſt nemus arboribus denſum, ſecretus ab omni
Voce locus, ſi non obſtreperetur aquis.
Hîc ego quærebam, cœpti quæ menſis origo
Eſſet, & in curâ nominis huius eram.
Ecce Deas vidi; non quas [2] præceptor arandi
Viderat, [3] Aſcræas cùm ſequeretur oues.
[4] *Nec quas Priamides in aquoſæ vallibus Idæ*
Contulit: ex illis ſed tamen vna fuit.

1. AGITANTE CALESCIMVS ILLO.] Aptè Plato in Dialogo Ἴων & Socratis: Κοῦφον γὰρ χρῆμα ποιητής ἐστι, καὶ πτηνὸν, καὶ ἱερόν· καὶ οὐ πρότερον οἷός τε ποιεῖν πρὶν ἂν ἔνθεός τε γένηται καὶ ἔκφρων, καὶ ὁ νοῦς μηκέτι ἐν αὐτῷ ἐνῇ.

2. PRÆCEPTOR ARANDI.] Non Muſas; quas vidit Heſiodus. Docuit hic agrorum culturam. vnde illa Propertij:

Tu canis Aſcræi veteris præcepta Poëtæ,
Quo ſeges in campo quo viret vua iugo.

3. ASCRÆAS CVM SEQVERETVR OVES.] Aſcra, huius patria. Strabo lib. IX. Ἐν δὲ τῇ τῶν Θεσπιέων ἐστὶ καὶ ἡ Ἄσκρη κατὰ τὸ πρὸς Ἑλικῶνι μέρος, ἡ τοῦ Ἡσιόδου πατρίς. Ibi fuit vati ouium cura. Ad hanc adſpiciens Symmachus in Epiſtolis: *Vt ille paſtor*, inquit, *Heſiodus, quem poëticâ lauru camœnalis familia coronauit*. intelligit hos verſus in Theogoniâ:

Καί μοι σκῆπτρον ἔδον, δάφνης ἐριθηλέος ὄζον,
Δρέψασαι θηητόν· ἐνέπνευσαν δέ μοι αὐδὴν
Θείην, ὥστε κλύοιμι τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Licet in his baculum ex lauro, non coronam innuat ſibi traditam à Muſis; ῥάβδον ſcilicet, quo in manibus Poëtæ ſua carmina pronuntiabant.

4. NEC QVAS PRIAMIDES.] Notum, de quibus fuit Paridis iudicium in Idâ monte.

[5] Ex illis fuit vna, ſui germana mariti:
Hæc erat (agnoui) [6] quæ ſtat in arce Iouis.
Horrueram; tacitoque animum pallore fatebar:
Tunc Dea, quos fecit ſuſtulit ipſa metus:
Namque ait, O vates Romani conditor anni,
Auſe per exiguos magna referre modos,
Ius tibi feciſti numen cæleſte videndi,
Cùm placuit numeris condere feſta tuis.
Ne tamen ignores, vulgiq́ue errore traharis,
Iunius à noſtro [7] nomine nomen habet.
Eſt aliquid nupſiſſe Ioui, Iouis eſſe ſororem:
Fratre magis dubito glorier, ánne viro.
Si genus adſpicitur, Saturnum prima parentem
Feci: Saturni ſors ego prima fui.
A patre dicta meo [8] quondam Saturnia Roma eſt:
Hæc illi à cælo proxima terra fuit.
Si torus in pretio eſt, dicor matrona Tonantis;
Iunctaq́ue Tarpeio ſunt mea templa Ioui.

5. EX ILLIS FVIT VNA.] Iuno videlicet, & ſoror & ſimul mariti coniux.

6. QVÆ STAT IN ARCE IOVIS.] In maximo templo Capitolino: in quo tria delubra, medium Iouis, dextrum Mineruæ, læuum Iunonis.

7. NOMINE NOMEN HABET.] Macrobius primo Saturnalium, ex duobus antiquæ & reconditæ doctrinæ viris: *Iunius Maium ſequitur, aut ex parte populi, vt ſuprà diximus, nominatus: aut, vt Cincius arbitratur, quòd Iunonius apud Latinos antè vocitatus, diuq́ apud Aricinos Præneſtinosq́ hac appellatione in faſtos relatus ſit; adeò vt, ſicut Niſus in commentariis Faſtorum dicit, apud maiores quoque noſtros hæc appellatio menſis diu manſerit, ſed pòſt, detritis quibuſdam litteris, ex Iunonio Iunius dictus ſit.* Reliqua quæ ſequuntur, vana ſunt & ridicula

8. QVONDAM SATVRNIA ROMA EST.] Terentius Varro de colle Capitolino: *Antiquum oppidum in hoc fuiſſe Saturniam ſcribitur. eius veſtigia etiam nunc manent tria: quòd Saturni fanum in faucibus: quòd Saturnia porta, quam Iunius ſcribit, quam nunc vocant Pandanam: quòd poſt ædem Saturni in ædificiorum legibus parietes poſtici muri ſunt ſcripti.*

An potuit Maio [9] pellex dare nomina menſi?
Hic honor in nobis inuidioſus erit?
Cur igitur Regina vocor Princepsq́ue Dearum?
Aurea cur dextræ ſceptra dedere meæ?
An facient menſem luces; Lucinaque ab illis
Dicar, & à nullo nomina menſe traham?
Tum me pœniteat poſuiſſe fideliter iras
In genus Electræ, Dardaniamq́ue domum.

[10] *Cauſſa*

[10] Cauſſa duplex iræ : [11] raptum Ganymeda dolebam:
Forma quoque Idæo iudice victa mea eſt.
Pœniteat, quòd non foui Carthaginis arces;
Cùm mea ſint illo [12] currus & arma loco.
[13] Pœniteat Sparten, Argoſque, measque Mycenas,
Et veterem Latio ſuppoſuiſſe Samon.
Adde ſenem Tatium, Iunonicolasque Faliſcos:
Quos ego Romanis ſuccubuiſſe tuli.

9. PELLEX DARE NOMINA MENSI?] Pellicem vocat Maiam Atlantis filiam, quæ ſuo Ioui concubuit; & iure.

10. CAVSSA DVPLEX IRÆ.] Ganymedis raptus, adeò toro noſtro exitialis; formæ verò iudicium Paridis. Hi homines vterque Troiani: à quibus Romani originem deducunt.

11. RAPTVM GANYMEDA.] Tres M. SS. *rapto Ganymede dolebam.* Ita & in meo legitur.

12. CVRRVS ET ARMA LOCO.] Notum hoc ex Marone.

13. POENITEAT SPARTEN.] Tres ſibi cariores vrbes. Ipſamet apud Homerum Iliade Δ:

Ἤτοι ἐμοὶ τρεῖς μὲν πολὺ φίλταταί εἰσι πόληες,
Ἄργος τε, Σπάρτη τε, καὶ εὐρυάγυια Μυκήνη.

Sed neque pœniteat: nec gens mihi carior vlla eſt:
Hîc color, hic teneo cum Ioue templa meo.
Ipſe mihi Mauors, Commendo mœnia, dixit,
Hæc tibi; tu pollens vrbe nepotis eris.
Dicta fides ſequitur: [14] centum celebramur in aris:
Nec leuior quouis eſt mihi menſis honor.
Nec tamen hunc nobis tantummodò præſtat honorem
Roma: [15] ſuburbani dant mihi munus idem.
[16] Inſpice quos habeat nemoralis Aricia faſtos,
Et populus Laurens, [17] Lanuuiumque meum:
Eſt illic menſis Iunonius. adſpice Tibur,
Et Præneſtinæ mœnia ſacra Deæ:
[18] Iunoniſque leges tempus: nec Romulus illas
Condidit; at noſtri Roma nepotis erat.
Finierat Iuno. reſpeximus: Herculis vxor
Stabat; & in vultu ſigna dolentis erant.

14. CENTVM CELEBRAMVR IN ARIS.] Ὑπερβολικῶς. Reuerà multa erant in Vrbe Iunonis fana, luci, delubra, aræ, ædes, ædiculæ ſub cognomine Caprotinæ, Iugæ, Iuliæ, Lucinæ, Matutæ, Martialis, Monetæ, Sororiæ, Soſpitæ, Reginæ: & adhuc aliquot me fugiunt.

15. SVBVRBANI DANT MIHI MVNVS IDEM.] Qui ſunt in oppidis agri Romani, ſeu, vt meliùs dicam, qui in vrbicariâ degunt regione; quæ ad centeſimum vſque lapidem extendebatur. Caſſiodorus in Formulâ vrbanæ Præfecturæ: *Ditioni tuæ non ſolùm Roma commiſſa eſt, quamuis in illâ contineantur vniuerſa, verùm etiam intra centeſimum milliarium poteſtatem te protendere, antiqua iura voluerunt; ne tantæ ciuitatis iudicem muralis agger includeret,*

cùm

cùm Roma omnia poſſideret. Vrbicaria igitur & ſuburbicaria regio, eſt ille tractus qui vrbi circumiacebat, & ab Italiâ ſeparabatur: nam inter annonariam regionem nullo modo vrbicaria includebatur. hæc etiam *Romana* nuncupatur in veteri inſcriptione, nec certè diuerſa:

POLLIO IVLIO CLEMENTIANO
SVBVENTORI CIVIVM
NECESSITATIS AVRARIÆ,
DEFENSORI LIBERTATIS,
REDONATORI VIÆ POPVLI,
OMNIVM MVNERVM RECREATORI,
VNIVERSA REGIO ROMANA
STATVAM COLLOCAVIT,
CVRANTE CL. PLOTIANO.

16. INSPICE QVOS HABEAT.] Leges, inquit, menſem Iunonium in Faſtis municipalibus, Aricinis, Laurentinis, Lanuuinis, Tiburtinis, Præneſtinis, nec cum harum vrbium auctoribus vllum mihi ſanguinis vinculum. De Faſtis Præneſtinis non ſilebo illud, publicatos olim ab inſigni libertino Verrio Flacco. Libellus de Illuſtribus Grammaticis: *Statuam habet Præneſtæ in inferiore fori parte contra hemicyclum, in quo faſtos à ſe ordinatos & marmoreo parieti inciſos publicarat*. Emendent vt volunt locum Critici, ego calculum numquam addam.

17. LANVVIVMQVE MEVM.] Ibi illi fuit ædes lucusque ſummæ religionis: illuc Romani, Republicâ afflictâ, confugiebant. Liuius lib. XXII. *Præ quibuſdam vrbis anguſtiis mandatum*, inquit, *vt Iunoni Reginæ in Auentino, & Iunoni Soſpitæ Lanuuij maioribus hoſtiis ſacrificaretur.* & lib. XXI. *Et donum ex auro pondo* XL. *Lanuuium Iunoni paratum eſt: & ſignum Matronæ Iunoni in Auentino ædificauerunt.*

18. IVNONISQVE LEGES TEMPVS.] Amplectere editionem priſci typi, *Iunonale leges tempus.*

Non ego, ſi toto mater decedere cælo
Iuſſerit, inuitâ matre morabor, ait.
Nunc quoque non luctor de nomine temporis huius:
Blandior: & partes penè rogantis ago.
Remque mei iuris mallem tenuiſſe precando;
Et faueas cauſſæ forſitan ipſe meæ.
Aurea poſſedit ſocio Capitolia templo
Mater; &, vt debet, cum Ioue ſumma tenet.
At decus omne mihi contingit origine menſis:
Vnicus eſt, de quo ſollicitamur, honor.
Quid graue, ſi titulum menſis Romane dediſti
Herculis vxori, poſteritaſque memor?
Hæc quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
Coniugis: huc captas appulit ille boues.
Hic malè defenſus flammis & dote paternâ
Cacus Auentinam ſanguine tinxit humum.

19 NON

19. Non ego, si toto.] Inſurgit primò pro ſe Hebe, ſiue Iuuentas; & memorat antiqua officia coniugis in vrbem collata: ſecundo, iuuenum cauſſam tuetur. nam ſcripſit Macrobius: *Iunius Maium ſequitur, aut ex populi parte, vt ſuprà diximus, nominatus.* hoc eſt, iuniorum.

20. Et dote paterna.] Ipſe de eodem Caco in primo operis, vbi deſcribit Herculis & huius congreſſum:

—— Patrias malè fortis ad artes
Confugit, & flammas ore ſonante vomit.

Ad propiora vocor:[21] *populum digeſſit ab annis*
Romulus; in partes diſtribuitque duas.
Hæc dare conſilium, [22] *pugnare paratior illa eſt:*
Hæc ætas [23] *bellum ſuadet, at illa gerit.*
Sic ſtatuit; menſesque notâ ſecreuit eâdem:
Iunius eſt iuuenum, qui fuit antè ſenum.
Dixit: & in litem ſtudio certaminis iſſent,
Atque ira pietas diſſimulata foret:
Venit Apollineâ [24] *longas Concordia lauro*
Nexa comas, [25] *placidi numen opusque Ducis.*
Hæc vbi narrauit Tatium, fortemque Quirinum,
Binaque cum populis regna coiſſe ſuis;
Et lare communi ſoceros generosque receptos;
His nomen iunctis Iunius, inquit, habet.
Dicta triplex cauſſa eſt: & vos ignoſcite Diuæ;
Res eſt arbitrio non dirimenda meo.
Ite pares à me. perierunt iudice formæ
[26] *Pergama: plus lædunt, quam iuuat vna, duæ.*

21. Popvlvm digessit ab annis.] In ſeniores, & iuniores.

22. Pvgnare paratior illa est.] Ratio apud Plutarchum in libello, An ſeni ſit gerenda Reſpublica: Πάνυ μὲν οὖν, ὦ ἑταῖρε. τοὺς γὰρ Ἄρεος θεράποντας ἡβᾶν πρέπει καὶ ἀκμάζειν, οἷα δὴ πόλεμον πολέμοιό τε μέρμερα ἔργα δέποντας.

23. Bellvm svadet.] Bonum hoc, ſed an germanum: negat meus liber, qui præfert, *bellum ſuadeat, illa gerat.*

24. Longas Concordia lavro.] Hæc, repulsâ vtrâque Deâ, neſcio an doctè, & ſcitè, probat à iunctis, Romulo, & Tatio Sabinorum Rege, menſem Iunium ſic dictum, quaſi Vnium, ſiue Iungium.

25. Placidi nvmen opvsqve Dvcis.] Auguſtus hic, an Tiberius? vtrique ſanè laus propria. Sed cur te celem hanc mentem? malim Tiberium; cùm & ſcribant de eo Hiſtorici, & noſter in primo ſub finem, templum huic Diuæ poſuiſſe.

26. Pergama.] Troia ſcilicet, ruinam paſſa ob iudicium Paridis.

Prima dies tibi Carna datur: [27] *Dea Cardinis hæc eſt:*
Numine clauſa aperit, claudit aperta ſuo.
Vnde datas habeat vires, obſcurior æuo
Fama: ſed è noſtro carmine certus eris.
Adiacet antiquus [28] *Tiberino lucus Hilernæ:*
Pontifices illuc nunc quoque ſacra ferunt.

Inde ſata eſt Nymphe ([29] Cranen dixere priores)
Nequidquam multis ſæpè petita procis.
Rura ſequi, iaculiſque feras agitare ſolebat,
Nodoſaſque cauâ tendere valle plagas.
Non habuit pharetram; Phœbi tamen eſſe ſororem
Credebant: nec erat Phœbe pudenda tibi.
[30] *Huic aliquis iuuenum dixiſſet amantia verba;*
Reddebat tales protinus illa ſonos:
Hæc loca lucis habent nimis, & cum luce pudoris;
Si ſecreta magis ducis in antra, ſequar.
Credulus antè ſubit: frutices hæc nacta reſiſtit:
Et latet: & nullo eſt [31] inuenienda loco.

27. DEA CARDINIS HÆC EST.] Hinc cuidam ex antiquis *Cardinea* hæc dicta, ſiue *Cardea:* priùs, inquit noſter, nominata *Crane*; quaſi dicas, ni fallor, κραιπνόν. nam ſtatim ſequitur:

Rura ſequi iaculiſq; feras agitare ſolebat.

Huius feſtum, vt vides, eſt Kalendis Iunijs: eamdem diem in ſequentibus dat templo Iunonis Monetæ, templo Martis extra portam Capenam, templo Tempeſtatis, quibus vetus Kalendarium IV. Nonas his notis, A. F. MART. CAR. MONET.

28. TIBERINO LVCVS HILERNÆ.] Nihil mutandum cenſeo. Tres apud me veteres habent, *Tiberinæ lucus Hilernæ:* ac ſi ſenſus, prope lucum Hilernæ adſidet alius, quò Pontifices ſacra ferunt. Sed ſimiles labeculæ in hoc textu interſperſæ à ſciolis aliquot, qui Tiberino hîc ſubſtantiuo modo dici poſſe ſibi non perſuadebant: his bardis ſcribam exempla. Propertius:

Hac quondam Tiberinus iter faciebat.

& noſter in IV.

—— Quà ſe Tiberinus in altum
Diuidit, & campo liberiore natat.

Moneo etiam varias eſſe Hilernæ γραφὰς in vulgatis & antiquis: alij ſcribunt, *Helerni*, alij, *Hilerni*. Onuphrius Panuinius vir magnus in Vrbis Topographiâ, regione XIII. ſcribit:

ÆDICVLA HYLERNÆ,
LVCVS HYLERNÆ.

In Sexto Rufo & P. Victore nulla mentio voculæ.

29. CRANEN DIXERE PRIORES.] Ita legi ſuprà, & ex meo. Duobus eſt, *Granen*; vulgato peſſimè, *Gramen*.

30. HVIC ALIQVIS IVVENVM DIXISSET.] Deeſt particula: pro, ſi dixiſſet.

31. INVENIENDA LOCO.] Vetus liber, *inuenienda modo*.

Viderat hanc Ianus; viſæque cupidine captus,
Ad duram verbis mollibus vſus erat.
Nympha iubet quæri de more remotius antrum;
Vtque comes ſequitur, deſtituitque ducem.
Stulta (videt Ianus quæ poſt ſua terga gerantur)
Nil agis: & latebras reſpicit ille tuas.
Nil agis en, dixit: nam te ſub rupe latentem
[32] *Occupat amplexu: teque potitus, ait:*

[33] Ius pro concubitu noſtro tibi Cardinis eſto:
Hoc pretium poſitæ virginitatis habe.
Sic fatus, virgam, quâ triſtes pellere poſſet
[34] A foribus noxas, hæc erat alba, dedit.

32. OCCVPAT AMPLEXV.] Hui, hui, tu ille Ianus, de quo Auguſtinus VII. Ciuitatis diuinæ? *De Iano non mihi facilè quidquam occurrit quod ad probrum pertineat; & fortè talis fuit, vt innocentiùs vixerit, & à facinoribus & flagitiis remotiùs.*

33. IVS PRO CONCVBITV.] Erat illud, vt à foribus & omni limine noxia & infauſta omnia depelleret, tum nocturna ſpectra, tum alia infeſta: ea vis inſita erat ſpinæ albæ, quam Ianus ei dederat. hinc introducit ſtriges quondam illam abegiſſe, quæ Procæ infantis faciem in cunis laniarant. Interim tu legito genus volucrum tam bellè & preſsè deſcriptum; ſed priùs quæ ſit hæc alba ſpina.

34. A FORIBVS NOXAS.] Dioſcorides de Rhamno: λέγεται δὲ καὶ κλάδους αὐτῆς, θύραις ἢ θυρίσι προστεθέντας, ἀποκρούειν τὰς τῶν φαρμάκων κακουργίας. Rhamnus & alba ſpina ſynonyma. Gloſſæ veteres, *ſpina alba*, βάτομον, ῥάμνος. Græci tamen & Latini paſſim miſcent & confundunt albam ſpinam, ὀξυάκανθον, λευκάκανθον, aquifolium, παλίουρον, λευκὴν, ἄκανθαν. Quod obſeruandum duxi, omnibus ſpinarum generibus veteres noxarum pellendi vim ingenitam credidiſſe: nam & aſpalato (arbor eſt alba cum ſpinis) eamdem tribuunt poteſtatem. Excerpta Γεωπονικῶν lib. XV. Ὁ κουράλιος λίθος κείμενος ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς φθόνον καὶ ἐπιβουλὴν ἐλαύνει· τὸ αὐτὸ ποιοῦσι καὶ αἱ ῥίζαι τῆς ἀσπαλάτου. De aquifolia Plinius: *In domibus & villâ ſata, veneficia arcet.* Et ſic alij de reliquis quas prædixi.

Sunt auidæ volucres; [35] non quæ Phineïa menſis
Guttura fraudabant, ſed genus inde trahunt.
Grande caput, ſtantes oculi, roſtra apta rapinæ:
[36] Canities pennis, vnguibus hamus ineſt.
[37] Nocte volant, [38] pueroſque petunt nutricis egentes:
Et vitiant cunis corpora rapta ſuis.
Carpere dicuntur lactentia viſcera roſtris:
Et plenum poto ſanguine pectus habent.
Eſt illis ſtrigibus nomen: ſed nominis huius
Cauſſa, quòd horrendâ [39] ſtridere nocte ſolent.
Siue igitur naſcuntur aues, [40] ſeu carmine fiunt;
[41] Næniaque in volucres [42] falſa figurat anus:
[43] In thalamos venere Procæ: Proca natus in illis
Præda recens auium quinque diebus erat:
Pectoraque exſorbent auidis infantia linguis:
Et puer infelix vagit, opemque petit.

35. NON QVÆ PHINEIA MENSIS.] Tangit hîc Harpyias, quæ cibos & menſas Phinei fraudarunt. Nota fabella. His, inquit, ſunt ſtriges haud multò diſſimiles.

36. CANITIES PENNIS.] Verè neſcitur quæ ſit hæc auis; & incerta, vt fatentur omnes. Q. Serenus pullis plumis eam veſtit; ni cauſſa epitheti ſit volucris nocturnus inceſſus.

37. NOCTE VOLANT.] Statius lib. II. Thebaidum:

Nocturnæque gemunt ſtriges. ——

& Lucanus libro primo:

Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturna queruntur.

38. PVEROSQVE PETVNT.] Huc pertinent illa Iſidori: *Hæc auis vulgò amma dicitur, ab amando paruulos: vnde & lac præbere dicitur naſcentibus.* quid hoc? gerræ. Veſpertilio tantùm ex auibus mammas habet.

39. STRIDERE NOCTE SOLENT.] Iſidorus: *Strix nocturna auis habens nomen de ſono vocis: quando enim clamat, ſtridet.* Ab eodem etymo dicitur & Græcis κερχνῆς, καὶ κερχνῆς ἀπὸ κέρχω, καὶ κερχάω. inde & *rauca* illa eſt Senecæ Tragico in Medeâ. Huius ſtridorem pro infauſto & malo omine habuerunt veteres: ijdem exſectis eiuſdem viſceribus ad veneficia vſi; idque colligo ex ipſomet Cordubenſi in Tragœdiâ citatâ Actu IV.

40. SEV CARMINE FIVNT.] An detur lycanthropia, haud noſtrum inquirere: ſed paſſim legitur apud Ethnicos, vt Apuleium, & alios, de quadam vetulâ. Noſter in libris nequitiarum:

Hanc ego nocturnas ſuetam volitare per vmbras
Suſpicor, & plumâ corpus anile tegi.

Iſidorus: *Striges, mulieres volaticæ.* & Feſtus: *Striges, maleficis mulieribus nomen inditum eſt; quas etiam volaticas vocant.* Hinc ad opprobrium nos Itali aniculis dicimus, *Pare vna ſtriga.* Gloſſarium, *Striga*, λωστρυγὼν, ἡ γυνὴ φαρμακίς. Sed *volaticæ* dictæ, ob metamorphoſin in animal volatile. Alioquin volatica ars eſt quæ ad augures ſpectat. Hoc verbo, ſi benè memini, vſus Tertullianus ſub Pallij finem: *Et Sophiſta*, inquit, *& Medicus, & Poëta, & qui muſicam pulſat, & qui ſtellarem coniectat, & qui volaticam ſpectat, omnis liberalitas ſtudiorum quatuor meis angulis tegitur*; id eſt, ſub pallio quadrangulari.

41. NÆNIAQVE IN VOLVCRES.] Nænia hîc non carmen lugubre, ſed verba quæ concipiebantur ad lycanthropiam. Quoduis dictum priſcum ſæculum dixit *næniam*. Protritum illud, *Sorex indicio ſuo perijt.* Ita appellat Plautus in Bacchidibus.

42. FALSA FIGVRAT ANVS.] Ita noſter. Liber vetus quidam, *ſaga*, alius, *marſa*. Vtraque lectio ad verum; ſed vltimam retineo. Horatius Epodon libro ad Canidiam:

Ergo negatum vincor vt credam miſer,
Sabella pectus increpare carmina,
Capútque Marsâ diſſilire næniâ.

Vide ad hæc veteres & huius æui noſtri Scholiaſtas.

43. IN THALAMOS VENERE PROCÆ.] Proca ille Rex Albanus; ſed purum fictum.

Territa voce ſui nutrix accurrit alumni;
Et rigido ſectas inuenit vngue genas.
Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
Eſſe ſolet ſeris, quas noua læſit hiems.
Peruenit ad Cranen, & rem docet: illa, Timorem
Pone, tuus ſoſpes, dixit, alumnus erit.
Venerat ad cunas: flebant materque paterque:
Siſtite vos lacrymas, ipſa medebor, ait.

Protinus

Protinus arbuteâ poſteſ ter in ordine tangit
Fronde; ter arbuteâ limina fronde notat.
Spargit aquis aditus; & aquæ medicamen habebant:
Extaque de porcâ [44] *cruda bimeſtre tenet.*
Atque ita, Noctis aues extis puerilibus, inquit,
Parcite, pro paruo victima parua cadit.
Cor pro corde precor, [45] *pro fibris ſumite fibras:*
[46] *Hanc animam vobis pro meliore damus.*
Sic vbi libauit, [47] *proſecta ſub aëre ponit:*
Quique adſunt ſacris, reſpicere illa vetat.
Virgaque Ianalis de ſpinâ ſumitur albâ,
[48] *Quâ lumen thalamis parua feneſtra dabat.*
Poſt illud, [49] *nec aues cunas violaſſe feruntur:*
Et rediit puero, qui fuit antè, color.

44. CRVDA BIMESTRE TENET.] Solita illa plerumque elixa Diis offerri. Seruius: *Reddi exta dicebantur, cùm probata & elixa aræ ſuperponebantur: & alibi, quæ nonnumquam abluta, elixa etiam ipſa reddebantur.* Sed nec quod tangit Ouidius, eſt mos inauditus. Arnobius lib. VII. *Auerſionibus ſtomachorum numina laborant? vt ad expellenda faſtidia ſaporum varietas quæratur? vt modò his aſſa, modò cruda ponantur, ſemicocta modò, & ſemicruda?* & lib. II. *Cùm, Romulo Pompilioq; regnantibus, percocta planè & madida cremarentur Diis exta, nónne Rege ſub Tullo ſemicruda cœpiſtis & leuiter animata porrigere, priſcâ obſeruatione contemtâ?* Hoc tamen ſacro nec cruda puto poſteà aræ cremanda impoſita; quia ſub dio, vt vides, ea locat, quæ rapere volaticas illas credebat: vnde iubet ne præſentes exta reſpiciant; vt præcipit ille in Lemuralibus lib. v. poſt iactum fabarum, vt legumen, vmbra ſibi ipſi, legat.

45. PRO FIBRIS SVMITE FIBRAS.] λοβὸς τοῦ ἥπατος, Græci dicerent. Huius verò diuortia notat Heſychius vocaſſe aruſpices πύλας; eaque accuratè ſolita ab iiſdem inſpici. O inſaniam! benè ille: *Occidebatur pecus, vt quod viuum nihil ſcierat, diuinaret occiſum; & loqueretur è fibris mortuum, quod numquam locutum fuerat ore.*

46. HANC ANIMAM VOBIS.] Alieni fati vicariam. Videtur alludere ad eos qui ſponte mortem pro alio obibant: Græcis ἀντίψυχοι dicti.

47. PROSECTA SVB AERE PONIT.] Sunt, quæ noſtri aliter dixere proſicias, & præſicias, ſiue proſicia, exta ſecta iam in exiguas miculas. Gloſſæ exponunt, θυμάτων ἀπαρχάς. Feſtus: *Proſicium, quod proſecatum porricitur.* His opponuntur, quæ vocat Arnobius, *ſolida animantium viſcera.*

48. QVA LVMEN THALAMIS.] Huc verè pertinent illa Dioſcoridis, quæ ſuprà citaui è lib. primo cap. CXXI. Λέγεται δὲ καὶ κλῶνας αὐτῆς, θύραις ἢ θυρίσι προστεθέντας, ἀποκρούειν τὰς τῶν φαρμάκων κακουργίας.

49. NEC AVES CVNAS VIOLASSE.] Fuere & alia antidota aduerſus has. Scita carmina apud Feſtum, quibus ſoliti Græci illas auertere. Iuuit etiam alliũ puero annexũ, & vtriq; brachio hyenæ viuentis oculus erutus. Sed de allio Q. Serenus:

Prætereà ſi fortè premit ſtrix atra puellos
Viroſa immulgens exertis vbera labris;
Allia præcepit Titini ſententia recti,
Qui veteri claras expreſſit more togatas.

Hic Titinius eſt ille prænomine C. qui fabulas togatas ſcripſit.

[50] *Pinguia cur illis guſtentur larda Kalendis,*
[51] *Mixtaque cum calido ſit faba farre, rogas?*
Priſca Dea eſt, aliturque cibis, quibus antè ſolebat:
Nec petit adſcitas luxurioſa dapes.
Piſcis adhuc illis populis ſine fraude natabat;
Oſtreaque in conchis [52] *tuta fuere ſuis:*
Nec Latium norat, [53] *quam præbet Ionia diues,*
[54] *Nec quæ Pygmæo ſanguine gaudet auis:*
Et præter pennas [55] *nihil in pauone placebat:*
Nec tellus captas miſerat antè feras.
Sus erat in pretio: cæſâ ſue feſta colebant:
Terra fabas tantùm duraque farra dabat.
Quæ duo mixta ſimul [56] *ſextis quicumque Kalendis*
Ederit; huic lædi viſcera poſſe negant.

50. PINGVIA CVR ILLIS.] De ſacrificiis quæ Diuæ Carnæ fiebant ita Macrobius primo Saturnalium: *Hanc*, inquit, *Deam vitalibus humanis præeſſe credunt. Ab eâ denique petitur, vt iecinora, & corda, quæq; ſunt intrinſecus viſcera, ſalua conſeruet. Et quia cordis beneficio, cuius diſſimulatione Brutus habebatur, idoneus emendationi publici ſtatus exſtitit, hanc Deam, quæ vitalibus præeſt, templo ſacrauit: cui pulte fabariâ & larido ſacrificatur; quòd his maximè rebus vires corporis roborentur.* Naſo referet ad frugales antiquorum mores, & cibos.

51. MIXTAQVE CVM CALIDO FARRE.] Hæc puls fabaria, ſeu fabata, de quâ ſuprà Macrobius. Vnde *fabataria* dicta vaſa, quibus huiuſmodi cibus conditus infundebatur. Mentio horum apud Ælium Lampridium in his de Heliogabalo: *Barbas ſanè mullorum tantas iubebat exhiberi, vt pro naſturtiis, apiaſtris, & faſelaribus, & fænograeco exhiberet plenis fabatariis & diſcis.* Sed hic *fabatarium* pro quolibet amplo vaſe. Reuertor ad pulmentarium ex fabâ & farre, quod puto Græcis ἔτνος dictum exiſtimaſſe doctiſſimum Dalecampium: nam hoc verbum in verſiculo Mneſimachi apud Athenæum vertit, *ex fabâ freſſâ pultem.* Neſcio, an doctè: nam ἔτνος eſt nomen genericum adſignificans quoduis pulmentarium ex leguminibus confectum. Vnde Athenæus lib. IX. vocat ἐτνηρὸν ἕψημα, iuſculum ex iſtis paratum: imò ibi nominatim exprimit ex piſo, fabâ, lente & araco. Solus Ariſtophanis Scholiaſtes ſcribit eo nomine intelligi ἀθάραν, decoctum etiam ex piſis, ſeu phaſeolis.

52. TVTA FVERE SVIS.] Nihil his frequentius poſteà in cœnis priſci ſæculi, imò ante cœnam: nam ad guſtationem & πρόπομα, vt ita loquar, illis vſum. Vide Macrobium III. Saturnalium. Seneca in Epiſtolis: *Dij boni, quantum hominum vnus venter exercet? Quid, tu illos boletos, voluptarium venenum, nihil occulti operis iudicas facere, etiamſi præſentanei non fuerant? Quid, tu illam æſtiuam niuem non putas callum iecinoribus obducere? Quid, illa oſtrea, inertiſſimam carnem, cœno ſaginatam, nihil exiſtimas limoſæ grauitatis inferre?*

53. QVAM PRÆBET IONIA DIVES.] Ignoti Latinis, inquit, erant attagenes; dixit, *Ionicos:* non quòd in reliquis Aſiæ prouinciis rarus hic ales; ſed quia Ionicus ſapore reliquos Aſiaticos longè ſuperabat. Martialis:

Inter ſapores fertur alitum primus
Ionicarum paſtus attagenarum.

Hieronymus ad Saluinam: *Procul ſint conuiuiis tuis phaſides aues, craſſæ turtures,*

res, attagen Ionicus, & omnes aues quibus ampliſſima patrimonia auolant. Attagen nos ex Græco habemus; Latinis eſt *ruſticula*, ſiue *gallina ruſtica*. Gloſſæ, *gallina ruſtica*, ἀτταγήν. Nota verò, quòd Græcis pluraliter non ἀτταγῆνες, vt nobis attagenes, ſed ἀττάγαι, receptum diſcimus ex Athenæo lib. IX. De corpore & pennâ huius alitis hæc Alexander Myndius: Μικρῷ μὲν μείζων ἐστὶ πέρδικος· ὅλος δὲ κατάγραφος ἐστι περὶ τὸ νῶτον, κεραμοῦς τὴν χρόαν, ὑποπυῤῥίζων μᾶλλον.

54. NEC QVÆ PYGMÆO.] Gruibus & cygnis oculos conſuebant, & in tenebris ad victum ſaginabant. Plutarchus περὶ Σαρκοφαγίας: Ἄλλοι γεράνων ὄμματα καὶ κύκνων ἀποῤῥάψαντες καὶ ἀποκλείσαντες ἐν σκότει πιαίνουσιν, ἀλλοκότοις μίγμασι καὶ καρυκείαις τινὶν αὐτῶν τὴν σάρκα ὀψοποιοῦντες.

55. NIHIL IN PAVONE PLACEBAT.] Strattis in Pauſaniâ:

Οὓς βόσκεθ' ὑμεῖς ἕνεκα τῶν οἰκυπτέρων.

Scripſit de pauonibus, de horum numero, in Vrbe Româ: tantus ille; qui ad quid, niſi ad palatum? hæc ceciniſſe Antiphanem comicum in Tychone credidit Athenæus lib. XIV.

Τὸν ταὼν μὲν ὡς ἅπαξ τίς ζεῦγος ἤγαγεν μόνον
Σπάνιον ὂν τὸ χρῆμα· πλείους δ' εἰσὶ νῦν τῶν ὀρτύγων.
Χρηστὸν ἄνθρωπον δέ γ' αἴ τις ἕνα μόνον ζητῶν ἴδῃ,
Ὄψετ' ἐκ τούτου πονηροὺς πέντε παῖδας γεγονότας.

56. SEXTIS QVICVMQVE KALENDIS.] Si numeres Kalendas à Ianuario, hæ Iuniæ erunt VI. Frequens loquendi modus Iuriſconſultis. Celſus in L. Liber. LIX. §. Si ita. De hered. inſt *Titius, ſi intra tertias Kalend. nauis ex Aſiâ venerit, heres eſto.* Vlpianus in L. primâ. §. Si qui. De verb. oblig. *Si ita interrogatus, Intra Kalend. quintas? reſponderit, Dabo Idibus; non obligatur.* Sed obſerua Iunias ob huiuſmodi eſum dictas *fabarias*. In Kalendario Conſtantini magni prima dies menſis Iunij ſic notatur, FABARICI.

[57] *Arce quoque ex ſummâ Iunoni templa Monetæ*
[58] *Ex voto memorant facta, Camille, tuo.*
[59] *Antè domus Manli fuerat, qui Gallica quondam*
A Capitolino reppulit arma Ioue.
Quam benè, Dî magni, pugnâ cecidiſſet in illâ,
Defenſor ſolij, Iupiter alte, tui!
[60] *Vixit, vt occideret* [61] *damnatus crimine regni:*
Hunc illi titulum longa ſenecta dabat.
[62] *Lux eadem Marti feſta eſt: quem proſpicit extra*
Appoſitum [63] *tectæ porta Capena viæ.*
Te quoque, Tempeſtas, [64] *meritam delubra fatemur;*
Cum penè eſt Corſis obruta claſſis aquis

57. ARCE QVOQVE EX SVMMA.] Nullus eſt ſenſus: ſcribe, *Arce quoque in ſummâ.*

58. EX VOTO MEMORANT.] Huius nec verbum quidem in Plutarcho, ſed tantùm de dirutâ Manlij domo; quaſi hanc ob cauſſam in eiuſdem areâ à Senatu ædem Monetæ collocatam.

59. ANTE DOMVS MANLI FVERAT.] Liuius lib. VII. *Inter ipſam dimicationem ædem Iunoni Monetæ vouit: cuius damnatus voti cùm victor Romam reuertiſſet, Dictaturâ ſe abdicauit. Senatus Duumuiros ad eamdem ædem pro amplitudine Populi Romani faciendam creari iuſſit. Locus in arce deſtinatus, quæ area ædium M. Manlij Capitolini fuerat.*

60. VIXIT, VT OCCIDERET.] Vt illud de ſe exule in Triſtibus:

Integer hanc potui nuper benè reddere vitam;
Exul vt occiderem nunc mihi vita data eſt.

61. DAMNATVS CRIMINE REGNI.] Ob id ſaxo Tarpeio deiectus: locuſq́; idem in vno homine, & eximiæ gloriæ monimentum, & pœnæ vltimæ fuit.

62. LVX EADEM MARTI FESTA EST.] Iiſdem Kal. Iuniis Marti litabant extra portam Capenam, vbi templum habebat. Id in Liuio lego: *Cùm omnes extra portam Capenam ad Martis ædem conuenire iuniores armatos iuſſiſſet.* & idem hoc loco: *Semitamq́; ſaxo quadrato ad Martis ædem Capenâ portâ ſtrauerunt.* & hoc alio: *Viam Cenſores ſternendam à portâ Capenâ ad Martis templum locauere.* Ex quo vltimo elicio verum illud docti viri, nullum templum Martis in hortis adiacentibus portæ Capenæ (ibi quidam vnum conſtituebant) repeRiſſe; ſed vlteriùs in viâ Appiâ, & longè à mœnibus, à quibus ad templum ſpatium aliquod ſternendi extaret. de quo toties Liuius. Hæc ædes à Lucio Sullâ Felice reſtituta, aucta, ac ſupra centum columnas impoſita; poſteà diruta precibus Stephani Pontificis Maximi, cùm iuſſu Gallieni ibi cogeretur ſacrificare. Lege latiùs tanti viri miraculum in Baronio anno Chriſtiano CCLX.

63. TECTÆ PORTA CAPENA VIÆ.] An Appia eſt *via tecta*, hoc eſt, lapide ſtrata, quæ à portâ Capenâ incipiebat? an noſtro inhærebis Codici, in quo *dextra?* (ac ſi biuium extra portam fuiſſet, dextrâque viâ templum iſtud poſitum) an tribus veteribus, in quîs eſt *recta.* Quæ via Romæ ſita propè Flaminiam. Martialis lib. VIII.

Dum repetit ſerâ conductos nocte penates
Lingonus à rectâ Flaminiâque recens.

Seneca in Apocolocyntoſi huius etiam meminit: *Trahit*, inquit, *capite obuoluto, ne quis eum poſſet agnoſcere, per campum Martium, inter Tiberim & viam rectam.* Sed, ſodes, elige γραφὴν è duabus prioribus, quæ magis ſedeat, hanc reiice: nam porta Capena prorſus auerſa eſt à rectâ & Flaminiâ.

64. MERITAM DELVBRA FATEMVR.] Tempeſtatis ædem aiunt votam à M. Marcello, qui bello Punico ſecundo Syracuſas vicit, ab Oceani periculo liberato, cùm in Corſicam & Sardiniam nauigaret. Situs ædis fuit in Appiâ etiam extra portam Capenam, vt illa Martialis.

Hæc hominum monumenta patent. ſi quæritis aſtra,
65 *Tunc oritur magni præpes adunca Iouis.*
66 *Poſtera lux Hyadas taurinæ cornua frontis*
Euocat: & multâ terra madeſcit aquâ.
67 *Manè vbi bis fuerit, Phœbuſque iterauerit ortus;*
Factaque erit poſito rore bis vda ſeges;
Hac ſacrata die 68 *Tuſco Bellona duello*
Dicitur: & Latio proſpera ſemper adeſt.

65. TVNC ORITVR.] Eiſdem Kalendis oſtendit ortum totius Aquilæ veſpertinum: cui adſtipulatur Columella, & Plinius.

66. POSTERA LVX.] IV. Nonas Hyades oriuntur heliacè.

67. MANE VBI BIS FVERIT.] Pridiè Nonas Iunij Bellonæ ædes conſecrata in circo Flaminio verſus portam Carmentalem. In hac dabatur Senatus Legatis exterarum nationum, quas in vrbem admittere nolebant; item Ducibus è bello reuertentibus. Liuius de M. Marcello è Siciliâ victore redeunte lib. XVI. *Eiuſdem æſtatis exitu M. Marcellus è Siciliâ prouinciâ cùm ad vrbem veniſſet, à C. Calpurnio Prætore Senatus ei ad ædem Bellonæ datus eſt.* & ſexcentis locis.

68. TVSCO

68. Tvsco Bellona dvello.] In eo caſtra hoſtium ab Appio capta, imò direpta, præda ingens parta, & militi conceſſa, ſeptem millia & trecenti occiſi, duo millia & centum viginti capti. Victoriæ huius mentio exſtat in hoc lapide, in quo plura Appij geſta; quæ ſparſim per hæc quatuor diſticha leguntur.

APPIVS CLAVDIVS
CENSOR. COS. BIS DICT. INTERREX III.
PR. II. ÆD. CVR. II. Q. TR. MIL. III. COMPLVRA
OPPIDA DE SAMNITIBVS CEPIT,
SABINORVM ET TVSCORVM EXERCITVM
FVDIT, PACEM FIERI CVM PYRRHO
REGE PROHIBVIT, IN CENSVRA VIAM
APPIAM STRAVIT, ET AQVAM IN
VRBEM ADDVXIT, ÆDEM BELLONÆ
FECIT.

[69] Appius eſt auctor: [70] Pyrrho qui pace negatâ
[71] Multum animo vidit; lumine captus erat.
Proſpicit à tergo ſummum breuis area Circum:
[72] Eſt ibi non paruæ [73] parua columna notæ.
Hinc ſolet haſta manu [74] belli prænuntia mitti,
In Regem & gentes cùm placet arma capi.
[75] Altera pars Circi cuſtode ſub Hercule tuta eſt:
Quod Deus Euboico carmine munus habet.
Muneris eſt tempus, qui Nonas Lucifer ante eſt.
Si titulos quæris, [76] Sylla probauit opus.

69. Appivs est avctor.] Habes hoc ex lapide: cui ſubiungo iſtace Liuij lib. x. *Dicitur Appius in medio pugnæ diſcrimine, ita vt inter prima ſigna manibus ad cælum ſublatis conſpiceretur, ita precatus eſſe: Bellona, ſi nobis hodie victoriam duis, aſt ego templum tibi voueo.*

70. Pyrrho qvi pace negata.] Hic Pyrrhus Epirotarum Rex ſuppetias Tarentinis dedit, indicto eis à Romanis bello: ipſe in Italiam venit anno Vrbis conditæ CDLXXIII ſibique iunxit Samnites, Lucanos, Brutios. Vaſtauit multam Italiæ partem; deinde à Romanis petiit pacem eo pacto, vt oppida iam victa fas eſſet ei retinere: negatum hoc Appij cæci ſtimulis. Eutropij Breuiarium. *Pax diſplicuit; remandatumq́ue Pyrrho à Senatu eſt, eum cum Romanis, niſi ex Italiâ receßiſſet, pacem habere non poſſe.* Epitome Liuiana lib. XIII. *Cyneas, Legatus à Pyrrho ad Senatum miſſus, petijt, vt componendæ pacis cauſâ Rex in Vrbem reciperetur: de quâ re cùm ad frequentiorem Senatum referri placuiſſet, Appius Claudius, qui propter inualetudinem oculorum iam diu à conſiliis publicis abſtinuerat, venit in curiam; & ſententiâ ſuâ tenuit vt id Pyrrho negaretur.* Is poſteà victus, & ex Italiâ pulſus anno Vrbis conditæ CDLXXVIII.

71. Mvltvm animo vidit.] Tunc enim captus vtroque oculo, imò & ſurdus id temporis eſſe cupiuit; ne quoſdam in Senatu audiret ad fœdam pacem inclinantes. Plutarchus in Pyrrho, de Claudio, qui hæc locutus in Curiâ: Πρότερον μὲν (ἔφη) τὴν περὶ τὰ ὄμματα τύχην ἀνιαρῶς ἔφερον, ὦ Ῥωμαῖοι· νῦν δὲ ἄχθομαι, πρὸς τῷ τυφλὸς εἶναι, μὴ καὶ κωφὸς ὤν, ἀλλ' ἀκούων αἰσχρὰ βουλεύματα καὶ δόγματα ὑμῶν, ἀνατρέποντα τῆς Ῥώμης τὸ κλέος.

72. Est ibi.] Vetus: *Eſt vbi*.

73. Parva colvmna notæ.] Optimè: nam verè parua, & columella. Feſtus Pompeius: *Bellona dicebatur Dea bellorum: ante cuius templum erat columella, quæ bellica vocabatur; ſupra quam haſtam iaciebant, cùm bellum indicebatur.* & Publius Victor in regione IX. *Aedes Bellonæ verſus portam Carmentalem: ante hanc ædem columna index belli inferendi.*

74. Belli prænvntia mitti.] Idque ecce clariùs è Dione de M. Antonino in Marcomannico bello: Ταῦτα τε εἰπών, καὶ τὸ δόρυ τὸ αἱματῶδες παρὰ τῷ Ἐνυείῳ ἐς τὸ πολέμιον δὴ χωρίον (ὥς γε τῶν συγγινομένων αὐτῷ ἤκουσα) ἀκοντίσας, ἐξωρμήθη.

75. Altera pars Circi.] In reliquâ parte Circi Flaminij erat ædes Herculis Magni Cuſtodis: nec vnquam hæc fuit, vt blaterat Fanenſis, in Circo maximo, qui in regione XI. in eâ ſanè hæc exſtabant ſacra Herculi ædificia, templum Herculis Victoris, in foro Boario; ædes Herculis Oliuarij ad portam Trigeminam; ædicula Herculis Triumphalis in Circo: non inuenies certè aliquam cognomento *Cuſtodis*; ſed tantùm in Circo Flaminio. Fragmentum veteris Kalendarij: HERCVLI MAGNO CVSTODI IN CIRCO FLAMINIO. Auctorem huius templi fateor me ignorare: nam ſi in Circo Flaminio vnum tantùm fuit Herculis templum, hoc certè conſtitutum à Fuluio Nobiliore: nec factum monitu Sibyllino; quod repugnat his Ouidij. Si duo, vt patet ex Topographiâ vrbicâ Onufrij Panuinij, bellum erit cum Sexto Rufo & P. Victore, qui tantùm vnum nominant in Circo: ſed in horum exemplaribus multæ lacunæ. Et ego certè ſuſpicor, duo in eodem fuiſſe, hanc ædem Herculis Cuſtodis à Senatu extructam iuſſu carminis Cumani; alteram à Fuluio, poſteà reſtauratam à Philippo Auguſti vitrico: de quâ noſter ſub metam huius Libri.

76. Sylla probavit opvs.] Nullus mihi nec vetus nec nouus ſcriptor, qui hoc probet. Tantùm iſtud de Syllâ in Plutarcho inueni: Ἀποθύων δὲ τῆς οὐσίας ἁπάσης ὁ Σύλλας τῷ Ἡρακλεῖ δεκάτην, ἑστιάσεις ἐποιεῖτο τῷ δήμῳ πολυτελεῖς. Sed τὸ *probauit* accipio eo ſenſu, quo veterem hunc lapidem:

M. MANILIVS M. F.
L. TVRPILIVS L. F.
DVOMVIR,
DE SENATVS SENTENTIA
ÆDEM FACIENDAM COERA
VERVNT, EIDEMQVE
PROBAVERE.

Quærebam, Nonas [77] Sancto, Fidióne referrem,
[78] An tibi Semipater: tunc mihi Sanctus ait:
Cuicumque ex illis dederis, ego munus habebo:
Nomina trina fero; ſic voluere Cures.
Hunc igitur veteres [79] donarunt æde Sabini;
Inque Quirinali conſtituere iugo.

77. Sancto, Fidione referrem.] Hic Deus præcipuè cultus à Sabinis: & Fidius, & Sabus, & Sanctus, & Semipater vocatus. Sed puto diuerſum Sanctum à Sabo; ex quo Sabinos nomen accepiſſe M. Cato in Originibus tradit his verbis: *Nomen eſſe impoſitum ex Sabo Diui Sanci Gentilis filio*. Idem quoque Silius innuere videtur in VIII.

Ibant

Ibant & læti: pars Sanctum voce canebant
Auctorem gentis; pars laudes ore ferebant,
Sabe, tuas: qui de patrio cognomine primus
Dixiſti populos magnâ ditione Sabinos.

Sic legit & citat hos verſiculos Aldus Manutius in Quæſitis. Sed mallem ibi non *de patrio* legere, ſed *de proprio*. Quomodo enim de Sancti patris nomine dixit Sabinos Sabus, ac non de ſuo potiùs, cùm hoc Sabini etymon flagitet? Mens ſanè Poëtæ fuit, vt exſtimaret à Sancto originem Sabinos, ſed à Sabo nomen traxiſſe: Sanctus enim fuit primus Sabinorum Rex, ſi Auguſtino fides adhibenda lib. XVIII. de Ciuitate Dei: *Sabini Regem ſuum primum Sancum, ſeu, vt alij, Sanctum, retulerunt in Deos.* ſic legendum, non corruptè *Xanthum*, vel *Xanthium*. Relatus ergo in Deorum ſynodum à Sabinis, imò a Romanis. Iuſtinus Martyr locum in Vrbe deſignat vbi illi ſtatua erecta, cum inſcriptione & titulo Sancti Dei. eius verba ſunt in ſecundo pro Chriſtianis Apologetico: Ὅς ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος διὰ τῆς τῶν ἐνεργούντων δαιμόνων τέχνης δυνάμεις ποιήσας μαγικὰς ἐν τῇ πόλει ὑμῶν βασιλίδι Ῥώμῃ, Θεὸς ἐνομίσθη, καὶ ἀνδρειάντι παρ' ὑμῶν ὡς Θεὸς τετίμηται· ὃς ἀνδρειὰς ἀνεγήγερται ἐν τῷ Τίβερι ποταμῷ, μεταξὺ τῶν δύο γεφυρῶν, ἔχων ἐπιγραφὴν Ῥωμαϊκὴν ταύτην, SIMONI DEO SANCTO Vbi *Simoni* neſcio quomodo ſcriptum pro *Semoni*. Tertullianus quoque ſimile mendum habet, ſi mendum vocari poteſt, in Apologetico: *Cùm Simonem magum ſtatuâ & inſcriptione Sancti Dei inauguratis*. nam I. pro E ſæpe in inſcriptionibus antiquis vſurpatum. Sed ferè *Semoni* in peruetuſtis memini legiſſe; vt in hac:

SANGO SANCTO SEMONI DEO FIDIO SACRVM
DE CVRIA SACERDOTVM BIDENTALIVM
RECIPERATIS VECTIGALIBVS.

& in iſtâ: SEMONI SANCO DEO FIDIO SACRVM SEXTVS POMPEIVS S. P. F. COL. MVSSIANVS QVINQVENNALIS DECVRIO BIDENTALIS DONVM DEDIT.

78. AN TIBI SEMIPATER.] Ioſephus Scaliger mallet, *An tibi Semo pater.* Non ſuadet Inſcriptio Reatina:

SEMIPATRI SANCO.

79. DONARVNT ÆDE SABINI.] Hi ergo populi templi auctores. O ſi verum! Sed vereor ne verior Dionyſius lib. IX qui ſcribit, Spurium Poſtumium Conſulem dedicaſſe anno Vrbis conditæ CCXCVIII. vltimum verò Tarquinium extruxiſſe; gloriam tamen inſcriptionis Poſtumio ex S.C. conceſſam. verba eius hæc ſunt: Ἐν δὲ τῇ πόλει τὸν νεὼν τοῦ Πιστίου Διὸς Σπόριος Ποστούμιος ὁ συνύπατος αὐτοῦ καθιέρωσε, μηνὸς Ἰουνίου ταῖς καλουμέναις νόναις, ἐπὶ τοῦ Ἐνυαλίου λόφου, κατασκευασθέντα μὲν ὑπὸ τοῦ τελευταίου βασιλέως Ταρκυνίου, τῆς δὲ νομιζομένης παρὰ Ῥωμαίοις ἱερώσεως οὐ τυχόντα ὑπ' ἐκείνου. τότε τῇ βουλῇ δόξαν, ὁ Ποστούμιος ἔλαβεν αὐτοῦ τὴν ἐπιγραφήν. Fortè ob odium in Tarquinios.

Eſt mihi, ſitque precor [80] noſtris diuturnior annis
Filia; quâ felix ſoſpite ſemper ero.
Hanc ego cùm vellem genero dare, tempora tædis
Apta requirebam, quæque cauenda forent.
Tunc mihi poſt ſacras monſtratur Iunius Idus,
Vtilis & nuptis, vtilis eſſe viris.
Primaque pars huius thalamis aliena reperta eſt:
Nam mihi ſic coniux ſancta Dialis ait:

 [81] *Donec*

[81] *Donec ab Iliacâ placidus purgamina Veſtâ*
Detulerit flauis [82] in mare Tibris aquis:
Non mihi [83] detonſo crinem depectere buxo,
Non vngues [84] ferro ſubſecuiſſe licet:
Non tetigiſſe virum, quamuis Iouis ille ſacerdos;
Quamuis [85] perpetuâ ſit mihi lege datus.
Tu quoque ne propera: meliùs tua filia nubet,
Ignea cùm purâ veſte nitebit humus.

80. NOSTRIS DIVTVRNIOR ANNIS FILIA.] Huius nomen non legi: hoc teneo, ex eâ nepotes Ouidium habuiſſe; idque ipſomet atteſtante in Triſtibus:

Filia me mea bis primâ fecunda iuuentâ,
Sed non ex vno coniuge, fecit auum.

Tangit filiæ διγαμίαν.

81. DONEC AB ILIACA.] Vſque ad XVII. Iunij diem. Feſtus: *Stercus ex æde Veſtæ* XVII. *Kalendas Iulias defertur in angiportum medium ferè cliui Capitolini: qui locus clauditur portâ Stercorariâ. tantæ ſanctitatis maiores noſtri eſſe iudicauerunt.* In veteri Kalendario ſcribitur hæc dies, Q. ST. D F.

82. IN MARE TIBRIS AQVIS.] Cui credam, Feſto, Varroni, an noſtro? Illi aiunt, delatum in locum certum, imò hunc portâ clauſum ad venerationem: Naſo vult iactum in Tiberim. Hæreo.

83. DETONSO CRINEM DEPECTERE BVXO.] Sic legas. Detonſus eſt raſilis. Ineptè libri duo, *detonſum crinem.* His ergo diebus Flaminicæ Diali vetitus concubitus, vngues ferro ſecare, capillum depectere: quod ei etiam præcipuè non fas per id tempus quo ad Argeos itabat, vt XV. & XVI. Kalendas Apriles; noſter menſe Martio:

Itur ad Argeos (qui ſint, ſua pagina dicet)
Hac, ſicut memini, præteritâque die.

Lex Flaminica: CVM EAT AD ARGEOS, NEQVE CAPVT COMITO, NEQVE CAPILLVM DEPECTITO.

84. FERRO SVBSECVISSE LICET.] Diebus licitis ſegmina ſubter arborem ſiliquam terrâ operiebantur. Vide leges Flamini & coniugi impoſitas ex libris Sacerdotalibus apud A. Gellium lib. X. cap. XV.

85. PERPETVA SIT MIHI LEGE DATVS.] Quid iſtud eſt? ergo diuortium Flaminicæ vetitum fuit. ita: nam vniuira & vnicuba eſſe debebat. Ad hunc ritum Tertullianus exhortatione ad caſtitatem: *Monogamia apud Ethnicos in ſummo honore eſt, vt & virginibus legitimè nubentibus vniuira pronuba adhibeatur, & ſi auſpicij initium eſt. Item in quibuſdam Solemnibus & Auſpiciis, vt prior ſit vniuiræ locus. Certè Flaminica non niſi vniuira eſt. qua & Flaminis lex eſt.* Dixi ſuprà, *vniuira*; fortè meliùs, *vniuiria.* Sed vtraque vox ad verum. nam primæ accommodo vetuſtum hunc lapidem: RENATVS VCLVSIE IVSTE MATRI CARISSIMÆ, OMNIVM FEMINARVM SANCTIORI VNIVIRÆ. ſecundæ, Trebellij Pollionis iſta, de Calpurniâ Titi coniuge: *Fuit*, inquit, *ſancta & venerabilis femina de genere Cenſorinorum, id eſt Piſonum* (lege *Ceſonianorum.* qui vmquam Piſones Cenſorini?) *quam maiores noſtri vniuiriam ſacerdotem inter ſacratiſſimas feminas adorarunt.*

[86] *Tertia poſt Nonas remouere Lycaona Phœbe*
Fertur; & à tergo non habet Vrſa metum.

Tunc

Tunc ego me memini [87] ludos in gramine campi
Adſpicere, & dici, lubrice Tibri, tuos.
Feſta dies illis qui lina madentia ducunt;
Quique tegunt paruis [88] æra recurua cibis.
[89] Mens quoque numen habet: Menti [90] delubra videmus
Vota, metu belli, perfide Pœne, tui.
Pœne rebellabas: & [91] leto Conſulis omnes
Attoniti, Mauras pertimuere manus.
Spem metus abſtulerat, cùm Menti vota Senatus
Suſcipit; & melior protinus illa venit.
Adſpicit inſtantes [92] mediis ſex lucibus Idus
Illa dies, quâ ſunt vota ſoluta Deæ.

86. TERTIA POST NONAS.] VII. Idus Arctophylax occidit manè.

87. LVDOS IN GRAMINE CAMPI.] De his ita Feſtus: *Piſcatorij ludi vocantur, qui quotannis menſe Iunio trans Tiberim fieri ſolent à Prætore vrbano pro piſcatoribus Tiberinis: quorum quæſtus non in macellum peruenit, ſed ferè in aream Volcani: quod id genus piſciculorum viuorum datur ei Deo pro animis humanis.*

88. ÆRA RECVRVA.] Γναμπτὰ quoque ἄγκιστρα, dixit Homerus in Oydſſeâ.

89. MENS QVOQVE NVMEN HABET.] Poſt infelicem illam Romanorum cladem ad lacum Traſymenum.

90. DELVBRA VIDEMVS VOTA.] Suaſu Decemuirûm. Poſt inſpectos libros Fatales, ædem vouit Attilius Prætor, dedicauit T. Octacilius Craſſus. Vide Liuium lib. XXXII. & XXXIII.

91. LETO CONSVLIS.] C. Flaminij.

92. MEDIIS SEX LVCIBVS IDVS.] Oſtendit quo die conſecrata: hoc eſt, eodem VII. Idus. In Kalendario ſtatim poſt hunc legitur: MENTI IN CAPIT. Puto veriùs, & credo, noſtro haud dubiè aliò ſibi mentem, cùm hæc ſcriberet: nam VII. Idus adſignificauit ſupra in illis, *Tertia poſt Nonas*. Quòd ſi eodem fuit dies conſecrationis, ſuperfluum ſanè hoc iterum vno diſticho adnotare: idcircò ſuſpicor, VI. Idus his duobus verſiculis exprimere voluiſſe, non VII. vt ex iiſdem colligo.

Veſta faue, [93] tibi nunc operata reſoluimus ora:
Ad tua ſi nobis ſacra venire licet.
In prece totus eram: cæleſtia numina ſenſi:
Lætaque purpureâ luce refulſit humus.
Non equidem vidi (valeant mendacia vatum)
Te, Dea: nec fueras aſpicienda viro.
Sed quæ neſcieram, quorumque errore trahebar,
Cognita ſunt nullo præcipiente mihi.
[94] Dena quater memorant habuiſſe Palilia Romam:
[95] Cum flammæ cuſtos [96] æde [97] recepta Dea eſt.
Regis opus placidi: quo non metuentius vllum
Numinis ingenium terra Sabina tulit.
Quæ nunc ære nitent, ſtipulâ tunc tecta virebant;
Et paries [98] lento vimine textus erat.

 Hic

Hic locus exiguus, [99] *qui ſuſtinet atria Veſtæ,*
Tunc erat intonſi regia magna Numæ.

93. TIBI NVNC OPERATA RESOLVIMVS ORA.] v. Idus erant ſacra Veſtalia, vt monent Kalendaria. de feſto M. Varro lib. v. *Dies Veſtalia, vt virgines Veſtales Veſtæ ſacrificent.* In Kalendario Conſtantini Magni, VII. Idus VESTA APERIT: V. Idus VESTALIA: XVII. Kalendas Iulias VESTA CLVDITVR. Prima & vltima verba capio de penu Veſtali: qui, cùm Veſtalium dies aderat, aperiri ſolitus; claudi puto poſt illa prætorita. Vide an ad hanc mentem hic Feſti Pompeij locus: *Penus vocatur locus in æde Veſtæ intimus tegetibus ſeptus: qui certis diebus circa Veſtalia aperitur.*

94. DENA QVATER MEMORANT.] Annus erat XL. Vrbis conditæ.

95. CVM FLAMMÆ CVSTOS.] Non placet liber in quo, *Dum flammæ cuſtos.*

96. ÆDE RECEPTA DEA EST.] Veteri ineſt, *Vrbe recepta.* Credo & faueo vulgato Codici, non iſti: nam ſequitur, hanc ædem *Regis opus placidi*; id eſt, à Numâ templum conditum.

97. RECEPTA DEA EST.] Et vbi anteà ſacra hæc Veſtæ? Ilium certè habuit primitus; poſteà ab Æneâ Lauinij conſtituta: inde in Albam lóngam tranſtulit Aſcanius, Numa verò in Vrbem. Sed Alba haud remanſit ſine ſacris. Vetus interpres ad illud Satyrici,

Ignem Troianum, & Veſtam colit Alba minorem:

Romanos, ait, Tullo Rege mouere ea ſacra & transferre voluiſſe, ſed magnam lapidationem de cælo factam; & iuſſos ex libris Sibyllinis Pontifices ex S. C. ſacra Albæ renouare. Fuerunt quoque & Tiburi Virgines Veſtales; ſed puto poſt tranſlationem Romanam, non anteà. hæc quidem inſcriptiones teſtantur:

SAVFEIAE ALEXANDRIAE
VV. TIBVRTIVM
CAPLATORES TIBVRTES.

altera:

C. SEXTILIVS
VV. TIBVRTIVM
LIB. EPHEBVS
HERCVLANEVS AVGVSTALIS.

98. LENTO VIMINE TEXTVS ERAT.] Hic in ipsâ nouâ æde, ni fallor, poſteà ſeruatus eâdem religione quâ vetus illa Romuli caſa: & hunc puto Feſti *penum.* nam idem de eo ſuprà: *Tegetibus,* inquit, *ſeptus.*

99. QVI SVSTINET ATRIA VESTÆ.] Atrium erat vbi illæ degebant. Plinius: *Virgines cùm vi morbi atrio Veſtæ coguntur excedere, matronarum curæ cuſtodiæq; mandantur.* Illud igitur fuerat pars regiæ, quam *paruam* alicubi vocat, hîc *magnam.*

Forma tamen templi, [100] *quæ nunc manet, antè fuiſſe*
Dicitur: & formæ cauſſa probanda ſubeſt.
Veſta eadem eſt, & terra: ſubeſt vigil ignis vtrique:
Significant ſedem terra focuſque ſuam.
[101] *Terra pilæ ſimilis nullo fulcimine nixa,*
Aëre ſubiecto tam graue pendet onus.

Ipſa

Ipſa volubilitas libratum ſuſtinet orbem;
Quique premat partes, angulus omnis abeſt.
Cúmque ſit in mediâ rerum regione locata,
Et tangat nullum plúſve minúſve latus;
Ni conuexa foret, parti vicinior eſſet,
Nec medium terræ mundus haberet onus.
Arte Syracuſiâ ſuſpenſus in aëre clauſo
[102] *Stat globus, immenſi parua figura poli.*
Et quantum à ſummis, [103] *tantum ſeceſſit ab imis*
Terra: quod vt fiat, forma rotunda facit.
Par facies templi: nullus procurrit in illo
Angulus: [104] *à pluuio vendicat imbre tholus.*

100. QVÆ NVNC MANET.] Rotunda ſcilicet eſt: nec alia dicitur fuiſſe antiquæ ædis forma. monent id paſſim priſca numiſmata.

101 TERRA PILÆ SIMILIS.] Quis non trahat huc illa Feſti Pompeij, licet protrita: *Rotundam ædem Veſtæ Numa Pompilius Rex Romanorum conſecraſſe videtur; quòd eamdem eſſe terram, quâ vita hominum ſuſtentaretur, crediderit, eamq́; in pilæ formam eſſe, vt ſui ſimili templo Dea coleretur.*

102. STAT GLOBVS.] Significat illam ſolidam Archimedis ſphæram. Solidæ opponitur κρικωτὴ, quæ intus aërem non claudit

103. TANTVM SECESSIT AB IMIS TERRA.] In eius, inquit, medio puncti inſtar hærebat tellus. Scias illam è vitro fabricatam: vt id perſpici poſſet, motus etiam ipſi cælestes, ſiderum ortus, & occaſus, mentitus Signifer, ſimulacra Cynthia, vt cum Claudiano loquar. Salue magne Archimedes patriæ noſtræ decus, ingenium ſupra humanum. heu! vbi iam inſignia Sicula illa capita? videtur hodiernum cælum prorſus aliud ab antiquo. Vbi Theocriti, vbi Lyſiæ, & quorum plerumque ſcripta nobis ætas inuidit? Dabimus ante biennium, ſi Deus volet, Bibliothecam Siculam, vt mireris, quos viros ea tellus emiſerit; imò vt lugeas, quas gemmas orbis amiſerit.

104. A PLVVIO VENDICAT IMBRE THOLVS.] Græci huiuſmodi templum dicerent ναὸν θολοειδῆ. ſic apud Athenæum lib. v. Ναὸς Ἀφροδίτης θολοειδής. Tholi forma eſt οὐρανοειδής: propterea ſcripſit Dio lib. LIII. Pantheum, quod Romæ condidit Agrippa, θολοειδὲς ὂν τῷ οὐρανῷ προσεοικέναι. Ineptè Marſus, vt ſolet, θόλον vult eſſe teſtudinem; cùm hæc eadem, quæ Græcis χελώνη.

[105] *Cur ſit virginibus, quæris, Dea culta miniſtris?*
Inueniam cauſſas hac quoque parte ſuas.
Ex Ope Iunonem memorant Cereremque creatas
[106] *Semine Saturni, tertia Veſta fuit.*
Vtraque nupſerunt: ambæ peperiſſe feruntur:
De tribus impatiens reſtitit vna viri.
Quid mirum, virgo ſi virgine læta miniſtrâ
Admittit caſtas in ſua ſacra manus?
Nec tu aliud Veſtam, quàm viuam intellige flammam:
Nataque de flammâ [107] *corpora nulla vides.*
Iure igitur virgo eſt, quæ ſemina nulla remittit,
Nec capit; & comites virginitatis amat.

105. CVR

105. Cur sit virginibus.] Duplicem aſſignat cauſſam, cur Veſtæ virgines inſeruiant. Prior eſt, quòd inter ſorores tantùm ipſa remanſerit viri impatiens: altera, quòd Veſta ſit eadem cum igne, à quo nihil generatur. Cicero duas alias retulit: *Veſtæ colendæ*, inquit, *virgines præſunt, vt aduigiletur faciliùs ad cuſtodiam ignis, & ſentiant mulieres in naturâ feminarum omnem caſtitatem pati.*

106. Semine Satvrni.] Heſiodus in Theogoniâ:

> Ῥείη δ' αὖ δμηθεῖσα Κρόνῳ τέκε φαίδιμα τέκνα,
> Ἱστίην, Δήμητρα, καὶ Ἥρην χρυσοπέδιλον,
> Ἴφθιμόν τ' Ἀΐδην, ὃς ὑπὸ χθονὶ δώματα ναίει.

& Orpheus:

> Ἑστία εὐδυνάτοιο Κρόνου θύγατερ βασίλεια.

107. Corpora nvlla vides.] Veriorem ſententiam hîc noſter ſecutus. Placuit enim Sophis quibuſdam, ignem noſtrum, & elementarem ſua quoque creare animalia. in quorum numero recenſeo Senecam: *Ignis*, hic inquit, *qui omnia conſumit, quædam etiam creat: &, quod videri non poteſt ſimile veri, animalia igne generantur*. Ariſtoteles lib. v. Hiſtoriarum enarrat naturam quorumdam animalculorum, quæ in niue & in igne generantur in Cypriæ inſulæ fornacibus ærariis: eadem quoque Strabo commemorat. Quæ nugæ ſemper mihi viſæ: nam quæ potior ratio eſt, quòd in hiſce, non in aliis ſimilia ϑῷα generentur? in IX. quoque idem inquit Philoſophus, auctores quoſdam eſſe, qui clorionem auem ex incendio naſci putent, ſed ipſe meram fabulam cenſet; imò manifeſtè teſtatur, ex hoc noſtro igne nullum omnino creari animal: Πῦρ, ait, οὐδὲν γεννᾷ ζῷον, οὐδὲ φαίνεται συνιστάμενον πεπυρωμένοις οὔτ' ἐν ὑγροῖς, οὔτ' ἐν ξηροῖς οὐδέν. in eo tamen generari non negat: quod Seneca fatetur; & facit ad hoc ignem agentem, cùm ait, *quædam etiam creat*. Non ſcripſit id Philoſophus: diuerſum eſt πῦρ γεννᾷν à γεννᾶσθαι ἐν πυρί.

> *Eſſe diu ſtultus Veſtæ ſimulacra putaui,*
> *Mox didici curuo nulla ſubeſſe tholo.*
> *Ignis inextinctus templo celatur in illo:*
> *Effigiem nullam Veſta nec ignis habet.*
> *Stat vi terra ſuâ: vi ſtando Veſta vocatur.*
> *Cauſſaque* [108] *par Graij nominis eſſe poteſt.*
> *At focus à flammis, & quòd fouet omnia, dictus:*
> *Qui tamen in primis ædibus antè fuit.*
> [109] *Hinc quoque veſtibulum dici reor:* [110] *vnde precamur,*
> *Quæ famur, Veſta eſt, quæ loca prima tenet.*
> *Ante focos* [111] *olim* [112] *ſcamnis conſidere longis*
> *Mos erat, & menſæ credere adeſſe Deos.*
> *Nunc quoque, cùm fiunt* [113] *antiquæ ſacra Vacunæ;*
> *Ante Vacunales ſtantque ſedentque focos.*
> *Venit in hos annos* [114] *aliquo de more vetuſtas:*
> *Fert miſſos Veſtæ* [115] *pura patella cibos.*

108. Par Graii nominis.] Nam Ἑστίαν Græci dicunt ἀπὸ τοῦ ἑστάναι.

109. Hinc qvoqve vestibvlvm dici reor.] Primorem illam domus partem à Veſtâ, hoc eſt igni: nam in veſtibulo erat focus. Sed de etymo huius voculæ aliud ſentit Nonnius, aliud Varro, hoc Ouidianum nemo. Seruius: *Veſtibulum, vt Varro docet, etymologiæ non habet proprietatem, ſed fit pro captu ingenij.*

110. Vnde

110. VNDE PRECAMVR, QVÆ FAMVR.] Legendum ſic hoc reliquum carminis:

—— Inde precando
Dicimus, ô Veſta, quæ loca prima tenes.

111. OLIM SCAMNIS CONSIDERE.] Athenæus lib. IX. Ὅθεν οὔτι κατακλίνεσθαι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔθος, ἀλλὰ δαίνυνθ' ἑζόμενοι, οὐδ' εἰς μέθην πίνειν. & Iſidorus ex libris Varronis, de vitâ Populi Romani: *Maiores noſtri ſedentes epulabantur: quem morem habuerunt à Laconibus & Cretenſibus.* ſed mos ille abiit, tantùm retentus in militiâ.

112. SCAMNIS LONGIS.] Hæc, ſi memini, alibi dixit *caua*. Compacta ergo tribus tabulis, aut quattuor, ſi ſubtus aliam habebant in arculæ formam. Vſi hac voce Græcobarbari ſæpiculè; ſed rarò iiſdem litteris: nam σκαμνεῖον, καὶ σκαμνίον ſcribebant.

113. ANTIQVÆ SACRA VACVNÆ.] Hæc Dea multis viſa; quæ otio & vacantibus præeſſet: ſed Varroni libro primo Rerum diuinarum Minerua eſt. *Quòd eâ maximè hi gaudent, qui ſapientiæ vacant.* Annua ſacra Romæ habuit, vt vides, & templum in quo illa factitata. Adi Vrbis Topographos.

114. ALIQVO DE MORE VETVSTAS.] An rectiùs meus codex, *aliquid de more vetuſto?*

115. PVRA PATELLA.] Purum omne aptum ſacrificiis: ſed verè, purum hîc nihil aliud quàm deterſum. Perſius Satyrâ III.

—— Purum & ſine labe ſalinum.

Plautus in Amph. Actu IV. Scenâ III.

Tu purgari iuſſeras vaſa, vt rem diuinam faceres.

& in Captiueis:

Vaſa tibi pura appararier ad rem diuinam citò.

Hinc verbum *purare*, pro purgare, paſſim Varroni & Catoni vſitatum.

Ecce coronatis [116] panis dependet aſellis:
Et velant ſcabras florida ſerta molas.
Sola priùs furnis torrebant farra coloni:
Et Fornacali [117] ſunt ſua ſacra Deæ.
Suppoſitum cineri panem [118] focus ipſe parabat;
Stratáque erat tepido tegula quaſſa ſolo.
Inde focum ſeruat piſtor, dominámque focorum:
Et quæ pumiceas [119] verſat aſella molas.
Prætereà referámne tuum, rubicunde Priape,
Dedecus? eſt multi fabula plena ioci.

116. PANIS DEPENDET ASELLIS.] In honorem Veſtæ hoc tempore aſini molitorij coronabantur à piſtoribus. Inter cauſſas recenſet fabuloſam quamdam, quæ apud Lactantium quoque exſtat his verbis: *Lampſaceni aſellum Priapo quaſi in vltionem mactare conſueuerunt: cùm enim hic Deus Veſtæ dormienti vim inferre conaretur, aſinus intempeſtiuo clamore eam excitauit. Hinc libido inſidiatoris detecta. Apud Romanos eumdem aſellum Veſtalibus ſacris in honorem pudicitiæ conſeruatæ panibus coronant.* Quod attinet ad formam panis, quæ aſinario collo imponebatur, in modum coronæ fuiſſe exiſtimo; veluti olim diſtribuit populo Romano Aurelianus Imperator, vt teſtatur Flauius Vopiſcus: *Non prætermittendum videtur, coronas eum feciſſe de panibus, qui nunc ſiliginei vocantur, & ſingulis quibuſque donaſſe; ita vt ſiligineum ſuum quotidie toto æuo ſuo, & vnuſquiſq; reciperet, & poſteris ſuis dimitteret.* Hæ coronæ ſunt, quas

Mm Valen-

Valentinius & Valens in Lege v. Codicis Theodoſiani De annonis ciuicis & pane gradili, vocant *buccellas*. ψωμία hoc verbum Græcè reddit Conſtantinus Porphyrogenitus. Soli Siculi hanc vocem hodie retinent, qui maternâ linguâ huiuſmodi panes dicunt *buccellatos*. Caſtellani vocant *roſquillas*. Quo nomine apud eam gentem intelligitur & circulus è panno in coronæ modum aptatus epomidi, quam geſtant collegiorum alumni. Redeo ad meum coniectaneum, quod caue putes è cortinis Phœbeis. Mentio quoque apud Ariſtophanem in Pluto alterius è panibus coronæ, fortè his multis filo perforatis contextæ. ſic inſit quædam ibi, quæ inducitur:

—— Κἀγὼ γ' ἀναδῆσαι βούλομαι
Εὐαγγέλιά σ' ἐν κριβανωτῶν ὁρμαθῷ
Τοιαῦτ' ἀπαγγείλαντα. ——

117. SVNT SVA SACRA.] Veteres plerumque, *ſunt ſtata ſacra Deæ*.

118. FOCVS IPSE PARABAT.] Olim, inquit, furnus farri torrendo inſeruiebat, at pani coquendo ipſi foci cineres. Meritò ergo piſtores feſtum agunt Veſtæ focorum Dominæ.

119. VERSAT ASELLA.] Ipſa quoque ſertis redimita; & laboribus vacua ſignificat, quantum poteſt, debitum numini cultum.

Turrigerâ frontem Cybele redimita coronâ
Conuocat æternos ad ſua feſta Deos.
Conuocat & Satyros, &, ruſtica numina, Nymphas.
Silenus, quamuis [120] *nemo vocarat, adeſt.*
Nec licet, & longum eſt epulas narrare Deorum:
In multo nox eſt peruigilata mero.
Hi temerè errabant: [121] *in opacæ vallibus Idæ*
Pars iacet, & molli gramine membra leuat.
Hi ludunt; hos ſomnus habet: [122] *pars brachia nectit;*
Pars viridem celeri ter pede pulſat humum.
Veſta iacet, placidamque capit ſecura quietem;
Sicut erat poſitum ceſpite fulta caput.

120. NEMO VOCARAT, ADEST.] Silenus creditus muſca dialium conuiuiorum.

121. IN OPACÆ VALLIBVS IDÆ.] Fingit feſtum in Phrygiâ apud dilectos Cybelæ colles. ſuprà Naſo:

Dindymon & Cybelen, & amœnam fontibus Iden,
Semper & Iliacas mater amauit opes.

122. PARS BRACHIA NECTIT.] Statius primo Achilleidos:

Hóſne inter ſimulare choros, & brachia ludo
Nectere nate graue eſt? ——

quod *implicare manus*, dixit alicubi Propertius.

At ruber hortorum cuſtos Nymphaſque Deaſque
Captat; & errantes fertque refertque pedes.
Adſpicit & Veſtam: dubium, Nymphámne putarit,
An ſcierit Veſtam: [123] *ſciſſe ſed ipſe negat.*
Spem capit obſcœnam; furtimque accedere tentat:
Et fert ſuſpenſos corde micante gradus.

Fortè

Fortè, ſenex quo vectus erat Silenus, aſellum
Liquerat ad ripas lenè ſonantis aquæ.
Ibat vt inciperet longi Deus Helleſponti;
Intempeſtiuo cùm rudit ille ſono.
Territa voce graui ſurgit Dea: conuolat omnis
Turba: per infeſtas effugit illa manus.
Lampſacus hoc animal [124] *ſolita eſt mactare Priapo:*
[125] *Apta aſini flammis indicis exta damus:*
[126] *Quem tu Diua memor de pane monilibus ornas:*
Ceſſat opus: vacuæ conticuere molæ.

123. SCISSE SED IPSE NEGAT.] Nam graue illi viſum, turpe aliquod concepiſſe in ipſam, ſi dici poteſt, pudicitiam. idem Priapus in Catalectis:

Licebit ipsâ ſic pudicior Veſtâ.

124. SOLITA EST MACTARE PRIAPO.] Hinc carmen illud incerti auctoris:

Lampſaceos melior non imbuet hoſtia cultros.

125. APTA ASINI FLAMMIS.] Malè; & benè vetus, *Hinc aſini flammis.* Et nota ex his, huius exta quotannis oblata aræ Veſtali.

126. QVEM TV DIVA MEMOR.] Riſit id Lactantius: *Et quid turpius*, ſcripſit, *quid flagitioſius, quòd ſi Veſta beneficio aſini virgo eſt? aut Poëta fabulam finxit.* de noſtro Publio loquitur.

[127] *Nomine quàm pretio celebratior arce Tonantis,*
[128] *Diſcant Piſtoris quid velit ara Iouis.*
Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
Fecerat obſidio iam diuturna famem.
Iupiter ad ſolium ſuperis regale vocatis,
Incipe, ait Marti. protinus ille refert:

127. NOMINE QVAM PRETIO CELEBRATIOR.] Silere potiùs hæc debuit noſter quàm dictis prætexere; nam parum aut nihil ſpectant ad ritus, & ſacra Veſtalia. Fungar ego meo munere. Romani aram in Capitolio Ioui Piſtori erigi curarunt, ſed modicam, cùm ſoluti obſidione Gallicâ ob ſimulatum panis iactum in hoſtium ſtationes. hoc quid tritius in Hiſtoriâ? ſed eadem aram dicatam muta præteriit.

128. DISCANT PISTORIS.] Diſcrepant membranæ veteres: aliæ ſcripturam hanc probant; aliæ habent, *Dicam Piſtoris.*

Scilicet ignotum eſt [129] *quæ ſit fortuna malorum?*
Et dolor hic animi voce querentis eget?
Si tamen, vt referam breuiter mala iuncta pudori,
Exigis: Alpino Roma ſub hoſte iacet.
Hæc eſt, cui fuerat promiſſa potentia rerum:
Iupiter hanc terris impoſiturus eras.
Iamque ſuburbanos Etruſcaque contudit arma:
Spes erat in curſu; nunc lare pulſa ſuo.
Vidimus ornatos [130] *ærata per atria* [131] *picta*
Veſte [132] *triumphales occubuiſſe ſenes:*
Vidimus Iliacæ [133] *transferri pignora Veſtæ*
Sede: putant aliquos ſcilicet eſſe Deos?

At ſi reſpicerent, quâ vos habitatis in arce;
Totque domos veſtras obſidione premi;
Nil opis in curâ ſcirent ſupereſſe Deorum,
Et data ſollicitâ tura perire manu.
Atque vtinam pugnæ pateat locus: arma capeſſant,
Et, ſi non poterunt exſuperare, cadant.
Nunc inopes victus, ignauáque fata timentes,
Monte ſuo clauſos barbara turba premit.

129. QVÆ SIT FORTVNA MALORVM?] Lege, ſi placet, ex noſtro codice, *quæ ſit fortuna meorum.*

130. ÆRATA PER ATRIA.] Lipſius in Electis reſcribendum cenſet, *cerata per atria*; non ego, qui non cereos ſolùm, ſed & æreos legi thoraces illos antiquorum; idque ex duobus locis Papinij: quorum vni vir ille mendam ineſſe credit; in alterum non incidit.

131. PICTA VESTE.] Clarè ſubdit hanc fuiſſe triumphalium. de eâdem Auſonius: *Namq; iſte habitus vt in pace Conſulis eſt, ſic in victoriâ triumphantis.* Prodeat & Plinius lib. VIII. cap. XLVIII. *Apud Homerum*, inquit, *pictas veſtes inueni; vnde & triumphales natæ.* Purpura in triumphali miſcetur auro; ſed antiquitus nullum in eâ. Dionyſius de Romulo triumphante: Τελευταῖος δὲ τῆς πομπῆς αὐτὸς ἐπορεύετο, ἐσθῆτα μὲν ἠμφιεσμένος ἁλουργῆ, δάφνῃ δὲ κατεστεμμένος τὰς κόμας. En ſimplicem ἁλουργίδα: cuius poſteà cùm Auctores meminere, addiderunt χρυσόπαστον. Plutarchus de Paulo Æmilio: Ἁλουργίδα χρυσόπαστον ἀμπεχόμενος. Appianus verò hanc dixit, Πορφυρᾶν ἀστέρων χρυσῶν ἐνυφασμένον.

132. TRIVMPHALES SENES.] Hi ſunt, quos θριαμβικοὺς ἄνδρας appellat Plutarchus in Camillo, cùm enarrat hanc Vrbis calamitatem.

133. TRANSFERRI PIGNORA VESTÆ.] Idem in Camillo: Τὸ δὲ πῦρ τῆς Ἑστίας αἱ παρθένοι μετὰ τῶν ἱερῶν ἁρπασάμεναι ἔφυγον. Lege & quæ ſequuntur.

Tunc Venus, & lituo pulcher trabeâque Quirinus,
Veſtaque pro Latio multa locuta ſuo eſt.
Publica, reſpondit, cura eſt pro mœnibus iſtis,
Iupiter; & pœnas Gallia victa dabit.
Tu modò, quæ deſunt fruges, ſupereſſe putentur,
Effice: nec ſedes deſere, Veſta, tuas.
[134] *Quodcumque eſt ſolidæ Cereris caua machina frangat;*
Mollitamque manu duret in igne focus.
Iuſſerat; & fratris virgo Saturnia iuſſis
Annuit: & mediæ tempora noctis erant.
Iam ducibus ſomnum dederat labor: increpat illos
Iupiter; & ſacro, quid velit, ore docet.
Surgite, & in medios de ſummis arcibus hoſtes
Mittite, quam minimè tradere vultis, opem.
Somnus abit; quæruntque nouis ambagibus acti
Tradere quam nolint, & iubeantur, opem.
Eſſe Ceres viſa eſt: [135] *iaciunt Cerealia dona:*
Iacta ſuper galeas [136] *ſcutaque longa ſonant.*

Poſſe

Poſſe fame vinci ſpes excidit: hoſte repulſo
Candida Piſtori [137] *ponitur ara Ioui.*

134. QVODCVMQVE EST SOLIDÆ CERERIS.] Quidquid frumenti habetis molæ ſubiicite.

135. IACIVNT CEREALIA DONA.] Diſce verum è Liuio libro v. Decadis primæ.

136. SCVTAQVE LONGA SONANT.] Vt ſignet Gallicana. Diodorus de hac gente: Θυρεοῖς χρῶνται ἀνδρομήκεσι, πεποικιλμένοις ἰδιοτρόπως. Liuius: *Scuta longa, ceterùm ad amplitudinem corporum parum lata, & ea ipſa plana, malè tegebant Gallos.*

137. PONITVR ARA IOVI.] Alia tunc eidem ob hanc cauſſam & in Capitolio poſita cognomento *Soteris*. Animaduerti ex Seruio ad VIII. magni Operis.

[138] *Fortè reuertebar feſtis Veſtalibus illâ,*
Quà via Romano [139] *nunc Noua iuncta foro eſt.*
Huc pede matronam [140] *nudo deſcendere vidi:*
Obſtupui tacitus, ſuſtinuique gradum.
Senſit anus vicina loco; iuſſumque ſedere
Alloquitur, quatiens voce tremente caput.
[141] *Hoc vbi nunc fora ſunt, vdæ tenuere paludes:*
Amne [142] *redundanti foſſa madebat aquâ.*

138. FORTE REVERTEBAR.] In meo eſt, *Fortè reuectabar.*

139. NVNC NOVA IVNCTA FORO EST.] Prope hanc Nouam erat ſacra illa Veſtalis ædes. Liuius lib. v. *Eodem anno M. Caditius de plebe nuntiauit Tribunis, ſe in Nouâ viâ, vbi nunc ſacellum eſt, ſupra ædem Veſtæ vocem noctis ſilentio audiiſſe clariorem humanâ, quæ Magiſtratibus dici iuberet, Gallos aduentare.*

140. NVDO DESCENDERE VIDI.] Cauſſam poſiti calcei cenſet ex antiquâ neceſſitate in eos annos perduraſſe (nam olim ad templum euntibus paludes aliquot tranſeundæ) non ex numinis reuerentiâ: ad quam reſpexit etiam apud antiquos nudipedis inceſſus.

141. HOC VBI NVNC FORA SVNT.] Sic liber. plerumque omnes, *Hæc vbi.*

142. REDVNDANTI AQVA.] Tres apud me veteres membranæ, *redundatis foſſa madebat aquis.*

Curtius ille lacus, [143] *ſiccas qui ſuſtinet aras,*
Nunc ſolida eſt tellus, ſed lacus antè fuit.
Quà Velabra ſolent in Circum ducere pompas,
[144] *Nil præter ſalices, craſſaque canna fuit.*
Sæpè ſuburbanas rediens conuiua per vndas
Cantat, & ad nautas [145] *ebria verba iacit.*
Nondum conueniens diuerſis iſte figuris,
Nomen ab auerſo [146] *ceperat amne Deus.*
Hic quoque lucus erat iuncis & arundine denſus:
Et pede velato non adeunda palus.
Stagna receſſerunt: & aquas ſua ripa coërcet:
Siccaque nunc tellus: mos tamen ille manet.
Reddiderat cauſſam: [147] *Valeas anus optima, dixi:*
Quod ſupereſt æui molle ſit omne tui.

143. SICCAS QVI SVSTINET ARAS.] Quorum erant hæ aræ in lacu Curtij? neſcio, niſi *aras* Poëta dixit pro *aram*; vt toties in hoc Opere, templa pro templum: iſtud eſt haud dubiè; & illam Saturni ſignificat P. Victor in regione VIII. *Ara Saturni in lacu Curtij.* Ad nugas interpretum quis te mittat?

144. NIL PRÆTER SALICES.] Tibullus:

At quà Velabri regio patet, ire ſolebat
Exiguus pullâ per vada linter aquâ.

His ſubiungo verba Varronis, quæ mirè huc faciunt, licet ſubobſcurè: (diſſerit de Auentini collis etymo:) *Ego maximè*, inquit, *ab aduectu: nam olim paludibus mons erat ab reliquis diſcluſus. Itaq; eò ex vrbe qui aduehebantur ratibus, quadrantem ſoluebant: cuius veſtigia, quòd ea quà tum itur* (probo ſcripturam Scaligeri) *Velabrum, & vnde aſcendebant ad Rumam, Noua via: lucus, & ſacellum larum. Velabrum dicitur à vehendo. Velaturam facere etiam nunc dicuntur, qui id mercede faciunt.*

145. EBRIA VERBA IACIT.] Propertius: *Mutæ iace verba fauillæ.*

146. CEPERAT AMNE DEVS.] Cùm non erat nomen hoc Vertumni: qui ſic dictus ab amnis curſu mutato. Vide eiuſdem Aurelij Propertij Elegiam II. libro IV.

147. VALEAS ANVS OPTIMA, DIXI.] Videtur Tibullianum illud:

Viue diu mi dulcis anus, proprios ego tecum,
Sit modò fas, annos contribuiſſe velim.

Cetera iam pridem didici puerilibus annis;
Non tamen idcircò prætereunda mihi.
Mœnia Dardanides nuper noua fecerat Ilus:
Ilus adhuc Aſiæ diues habebat opes.
Creditur armigeræ [148] *ſignum* [149] *cæleſte Mineruæ*
Vrbis in Iliacæ deſiluiſſe iuga.
Cura videre fuit. [150] *Vidi templumque locumque:*
Hoc ſupereſt illi: Pallada Roma tenet.
Conſulitur Smintheus, lucoque obſcurus opaco
Hos non mentito reddidit ore ſonos:
Æthercam ſeruate Deam: ſeruabitis vrbem:
Imperium ſecum transferet illa loci.
Seruat, & incluſam ſummâ tenet Ilus in arce;
Curaque ad heredem Laomedonta venit.
Sub Priamo ſeruata parum: ſic ipſa volebas;
Ex quo iudicio forma reuicta tua eſt.
[151] *Seu genus Adaſtri, ſeu furtis aptus Vlyſſes,*
Seu pius Æneas, eripuiſſe ferunt.
[152] *Auctor in incerto eſt:* [153] *res eſt Romana: tuetur*
Veſta, quòd aſſiduo lumine cuncta videt.

148. SIGNVM CÆLESTE.] Τὸ ἄγαλμα Παλλάδος. Ferunt hoc fuiſſe ligneum veteres Grammatici: Παλλάδιον τοῦτο ἦν ζώδιον μικρὸν ξύλινον, ὃ ἔλεγον εἶναι τετελεσμένον, φυλάττον τὴν βασιλείαν τῆς Τροίας.

149. CÆLESTE MINERVÆ.] Hoc ſignum vetuſtas credidit nullâ mortali elaboratum induſtriâ; inde dictum διοπετές. Clemens Alexandrinus, Ἐν τῷ λόγῳ προτρεπτικῷ πρὸς Ἕλληνας: Πολλοὶ δ' ἂν τάχα που θαυμάσειαν, εἰ μάθοιεν τὸ Παλλάδιον,

Παλλάδιον, τὸ διοπετὲς καλούμενον. Quo nomine donata ab eâdem ſimulacra antiquiſſima, quorúmve auctores incogniti: vt illud Dianæ Epheſiæ, quod Græcis quoque διοπετές: quia fortè ἀχειροποίητον. Quod verum è Plinio lib. XII. capite primo: vbi Mucianum meritò deridet, qui artificem huius ſtatuæ nominat. Signum verò ſtantis, an ſedentis effigie conſpiceretur, res adhuc in incerto. Strabo tamen lib. XIII. auctor eſt, Palladium, quod ſuâ ætate Ilienſes habebant, rectum ſtetiſſe: vnde colligit, non eſſe primum illud antiquorum Ilienſium. hoc enim ſediſſe probat ex Homeri verſu Iliade ζ. vbi peplum iubet

Θεῖναι Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν. ——

Sed de his, qui legebant, ἐπὶ γουνάσιν, agentes cauſſam Ilienſium, en eiuſdem auctoris iudicium: Καὶ οἱ τὴν προσῳδίαν δὲ διαστρέφοντες, γουνάσιν, ὡς θυάσιν ὁποτέρως ἂν δέξωνται ἀπεραντολογοῦσιν. Si igitur vera ait Strabo, & Romanum Palladium erat antiquiſſimum Ilienſe, neceſſe erat, vt vides, etiam ſediſſe.

150. VIDI TEMPLVMQVE LOCVMQVE.] Fragmina ſcilicet, & templi rudera: nam ante Ouidij natalem à Fimbria incenſum. Appianus in Mithridatico: Ἐσελθὼν δὲ τοὺς ἐν ποσὶ πάντας ἔκτεινε, καὶ πάντα ἐνεπίμπρη· καὶ τοὺς πρεσβεύσαντας ἐς τὸν Σύλλαν ἐλυμαίνετο ποικίλως· οὔτε τῶν ἱερῶν φειδόμενος, οὔτε τῶν ἐς τὸν νεὼν τῆς Ἀθηνᾶς καταφυγόντων, οὓς αὐτῷ νεῷ κατέπρησε. ſed fortaſſis poſteà refectum. Ibi autem ſemper aſſeruatum ſignum aliquod Mineruæ, certo certius: nam Strabo lib. XIII. vt vidiſti, agit de Palladio ſuæ ætatis.

151. SEV GENVS ADASTRI.] Et Diomedem & Vlyſſem vtrumque ſimul opinatur. Clemens in Protreptico: Ὁ Διομήδης καὶ Ὀδυσσεὺς ἱστοροῦνται μὲν ὑφελέσθαι ἀπὸ Ἰλίου, παρακαταθέσθαι δὲ Δημοφῶντι, ἐκ τῶν Πέλοπος ὀστῶν κατεσκευάσθαι, καθάπερ τὸν Ὀλύμπιον ἐξ ἄλλων ὀστῶν Ἰνδικοῦ θηρίου. Hinc Statius Papinius in Epicedio ad patrem, vocat Palladium *furtum Diomedæum.*

152. AVCTOR IN INCERTO EST.] Nam alij volunt, raptorem fuiſſe Demophontem, & ob furtum occiſum ab Agamemnone. Hoc verò ſcitu dignum, centumuirale iudicium Athenis tunc primùm & ad hanc cauſſam inſtitutum. Harpocration: Ἔσχε δὲ τὸ δικαστήριον τὴν τοῦ Παλλαδίου ἐπωνυμίαν, καὶ οἱ δικασταὶ τὴν τῶν Ἐφετῶν ἐντεῦθεν, Ἀγαμέμνονος μετὰ τῶν Ἀργείων σὺν τῷ Παλλαδίῳ προσενεχθέντος Ἀθήναις ἐξ Ἰλίου, Δημοφῶν ἁρπάζει τὸ Παλλάδιον, καὶ πολλοὺς τῶν διωκόντων ἀναιρεῖ· Ἀγαμέμνων δὲ δυσχεράνας δίκην, τὸν ἁρπάζοντα αἰτεῖ, καὶ συνίσταται τὸ κριτήριον ἐπὶ πεντήκοντα δὲ Ἀργείων, οὓς Ἐφέτας ἐκάλεσαν, παρὰ τὸ ἀμφοτέροις ἐφεθῆναι αὐτοῖς τὰ τῆς κρίσεως. Vide Euſtathium & Apoſtolium.

153. RES EST ROMANA.] Non adeò certè id proferas: nam, prô, quot vrbes Palladia Iliaca ſibi vindicarunt! ecce apud Strabonem lib. VI. Πολὺ δὲ ἱταμώτερον τὸ τοιαῦτα ποιεῖν ἐξ Ἰλίου κεκομισμένα ξόανα ὅσα φασὶν οἱ συγγραφεῖς· καὶ γὰρ ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Λαουϊνίῳ καὶ ἐν Λουκερίᾳ, καὶ ἐν Σειρίτιδι Ἰλιὰς Ἀθηνᾶ καλεῖται, ὡς ἐκεῖθεν κομισθεῖσα. Καὶ τὸ τῶν Τρῳάδων δὲ τόλμημα, περιφέρεται πολλαχοῦ, καὶ ἄπιστον φαίνεται, καίπερ δυνατὸν ὄν.

Heu quantum timuere patres, [154] quo tempore Veſta
Arſit, & eſt tectis obruta pænè ſuis!
Flagrabant [155] ſancti ſceleratis ignibus ignes;
Mixtaque erat flammæ flamma profana piæ.
Attonitæ flebant [156] demiſſo crine miniſtræ:
Abſtulerat vires corporis ipſe timor.
[157] Prouolat in medium; & magnâ, Succurrite, voce,
Non eſt auxilium flere, Metellus ait.

Pignora

Pignora virgineis [158] fatalia tollite flammis:
Non ea ſunt voto, ſed rapienda manu.
Me miſerum! dubitatis? ait. dubitare videbat,
Et pauidas poſito procubuiſſe genu.
Haurit aquas: tollensque manus, Ignoſcite, dixit,
Sacra vir intrabo [159] non adeunda viro.
Si ſcelus eſt: in me commiſſi pœna redundet:
Sit capitis damno Roma ſoluta mei.
Dixit, & irrupit: [160] factum Dea rapta probauit;
Pontificisque ſui munere tuta fuit.

154. QVO TEMPORE VESTA ARSIT.] Contigit incendium hoc anno Vrbis DXII. Q. Lucatio & A. Manlio Conſulibus. Arſit iterum Veſtæ templum ſub Commodo Braduâ ſecundùm & Aproniano Conſulibus, cùm ferè tota vrbs corruerat: tunc flammis conſumptum templum Pacis illud clarum, ædificiaque pæne innumera. de quâ ſtrage fusè Herodianus libro primo. Qui ſcriptor in hoc ibi lapſus, quòd incendium Veſtæ ſub Commodo primum, non ſecundum putarit; cùm dicat expreſsè Palladium, ex quo in Italiam aduectum, hac vice tantùm mortali oculo viſum: Ἐπενεμήθη καὶ, inquit, τὰ πλεῖστα τῆς πόλεως καὶ κάλλιστα ἔργα. ὅτε καὶ τῆς Ἑστίας τοῦ νεὼ καταφλεχθέντος ὑπὸ τοῦ πυρὸς, γυμνωθὲν ὤφθη τὸ τῆς Παλλάδος ἄγαλμα (ὃ σέβουσί τε καὶ κρύπτουσι Ῥωμαῖοι) κομισθὲν ἀπὸ Τροίας, ὡς λόγος, ὅ τε πρῶτον καὶ μετὰ τὴν ἀπ᾽ Ἰλίου εἰς Ἰταλίαν ἄφιξιν, εἶδον οἱ καθ᾽ ἡμᾶς ἄνθρωποι. & lib. v. cùm dementiam Elagabali recenſet, in domum huius Principis ſcribit eiuſdem iuſſu Palladium tranſlatum, quod immotum extiterat, præterquam cùm templum conflagrauit ſub Commodo, quaſi non aliàs Veſtæ ædes incenſa. hæc verba: Ἔπαιζε δὲ γάμοις οὐ μόνον ἀνθρωπείοις, ἀλλὰ καὶ τῷ θεῷ, ᾧ ἱεράτευε, γυναῖκα ἐζήτει. καὶ τῆς τε Παλλάδος τὸ ἄγαλμα, ὃ κρυπτὸν καὶ ἀόρατον σέβουσι Ῥωμαῖοι, εἰς τὸν ἑαυτοῦ θάλαμον μετήγαγε, καὶ μὴ κινηθὲν ἐξ ὅπερ ἦλθεν ἀπὸ Ἰλίου (εἰ μὴ ὅτε πυρὶ κατεφλέχθη ὁ νεὼς) ἐκίνησεν οὗτος, καὶ πρὸς γάμον δὴ εἰς τὴν βασίλειον αὐλὴν τῷ θεῷ ἀνήγαγε.

155. SANCTI SCELERATIS IGNIBVS IGNES.] Sic luſit in iſtomet caſu Manilius lib. IV.

——— Raptisq́ ex ignibus ignem,
Cedentemq́ viro flammam, qui templa ferebat.

156. DEMISSO CRINE MINISTRÆ.] Hic locus luci eſt iis qui dubitant, an Veſtales comam aluerint.

157. PROVOLAT IN MEDIVM.] Diuinitus quaſi miſſus: nam pridie ei euenit quod in his ſcribit Valerius Maximus libro primo cap. IV. de Auſpiciis: *Cùm Metellus Pont. Maximus Tuſculanum peteret, corui duo in os eius, aduerſum veluti iter impedientes, aduolauerunt: vixq́ extuderunt, vt domum rediret. Inſequente noctu ædes Veſtæ arſit: quo incendio Metellus inter ipſos ignes raptum Palladium incolume ſeruauit.* Quis hæc crederet? vel duo, vel nemo, niſi ipſa fides referret.

158. FATALIA TOLLITE FLAMMIS.] Lege, me iudice, *palmis.*

159. NON ADEVNDA VIRO.] Nam vetitus maribus ingreſſus in adyta Veſtæ. quis hæc neſcit? Appianus libro primo Belli ciuilis, vbi de morte Aſellij Prætoris: Πολλοί τε τῶν διωκόντων, ἐς τὰς παρθένους αὐτὸν ἡγούμενοι καταφυγεῖν, ἐσέδραμον ἔνθα μὴ θέμις ἦν ἀνδράσιν. Ibi erat ignis, Palladium, & alia arcana vrbis præſidia. hac formulâ iunctim hæc omnia inuocabant. lapis priſcus vrbicus:

SÆCV-

SÆCVLO FELICI ·
PHISIAS SACERDOS ISIDI SALVTARI
CONSECRATIO.
PONTIFICIS VOTIS ANNVANT DII ROMANÆ
REIP. ARCANAQVE VRBIS PRÆSIDIA ANNVANT,
QVORVM NVTV ROMANO IMPERIO REGNA CESSERE.

160. Factvm Dea rapta probavit.] Imò & iure Senatus: nam, præter alios titulos honorum, conceſſum, vt curru veheretur ad curiam. quantiuis pretij res apud Romanos. Teſtatur hoc marmor antiquum ſculptum in eius elogium. attende qui vir, & quantus fuerit.

L. CÆCILIVS LF. METELLVS
PONT. MAX. COS. II. DICTATOR MAG. EQ.
XV. VIR AGRIS DANDIS, QVI PRIMVS
ELEPHANTOS PRIMO PVNICO BELLO DVXIT
IN TRIVMPHO, PRIMARIVS BELLATOR,
OPTIMVS ORATOR, FORTISSIMVS IMPERATOR,
AVSPICIO SVO MAXVMAS RES GESSIT,
MAXVMO VSVS HONORE, SVMMA SAPIENTIA:
MAXVMVS SENATOR PARTAM EX ÆQVO
PECVNIAM MAGNAM SINGVLIS LIBERIS RELIQVIT,
CLARISSIMVS IN CIVITATE FVIT. TRIBVTVM
EI VT, QVOTIENS IN SENATVM IRET, CVRRV
VEHERETVR AD CVRIAM: QVOD A CONDITO
ÆVO NVLLI ALII CONTIGIT.

Pulcra igitur repenſa; ſed iuuit vterque oculus amiſſus. Ad huius cæcitatem alluſit Seneca de Prouidentiâ: *Deteſtabilis*, inquit, *erit cæcitas, ſi nemo oculos perdiderit, niſi cui eruendi ſunt. Itaque careant luce Appius & Metellus.* & lib. IV. Controuerſiarum: *Habes Veſta duplex Pontificis tui meritum: ſeruauit ſacra, nec vidit*; ſaltem in reditione: nam in itione quî potuit abſque viſu tollere? nec valuit ignis in ipſo ingreſſu eum ſubitò excæcare. Hoc certum, luminibus in eâ flammâ captum; quâ de cauſsâ ſacerdotium illi negatum. Sic Lex iubebat; quæ ea: SACERDOS INTEGER SIT. cui ſic reſpondet idem Seneca: *Lex integrum ad animum refert, non ad corpus. Lex æſtimari hoc voluit, cùm quis peteret, non cùm haberet ſacerdotium.* Lege Declamationem integram, ſi auidus Metellianæ iuſtitiæ.

Nunc benè lucetis [161] *ſacro ſub Cæſare flammæ:*
Ignis in Iliacis nunc erit eſtque focis.
Nullaque dicetur vittas temerare ſacerdos
Hoc duce; nec viua defodietur humo.
Sic inceſta perit: quia quam violauit, [162] *in illâ*
Conditur, & tellus [163] *Veſtaque numen idem eſt.*

161. Sacro svb Cæsare flammæ.] Vide beneficia collata ab Auguſto in Veſtales apud Suetonium libro primo cap. XXI.

162. In illa Conditvr.] Sic puniebatur probrum virginis Veſtalis. Iuuenalis interpres: *Hæc virginibus Veſtæ pœna fuit decreta: ſi vitiatæ fuiſſent, viuæ in parietibus ſtruebantur, aut ſub terrâ obruebantur.*

163. VESTAQVE NVMEN IDEM EST.] Appoſitè Euripides:

Καὶ Γαῖα μῆτερ, Ἑςίαν δέ σ' οἱ σοφοὶ
Βροτῶν καλοῦσιν, ἡμένην ἐν αἰθέρι.

[164] *Tum ſibi Callaico Brutus cognomen ab hoſte*
Fecit, & Hiſpanam ſanguine tinxit humum.
Scilicet interdum miſcentur triſtia lætis,
Nec populum toto pectore feſta iuuant.
Craſſus ad Euphraten aquilas, natumque [165] ſuosque
Perdidit, & leto eſt vltimus ipſe datus.
Parthe quid exultas? dixit Dea. ſigna remittes:
Quique necem Craſſi vindicet, vltor erit.
At ſimul auritis violæ [166] demuntur aſellis,
Et Cereris fruges aſpera ſaxa terent;
Nauta puppe ſedens, [167] Delphina videbimus, inquit,
Humida cùm pulſo nox erit orta die.

164. TVM SIBI CALLAICO.] Eodem Veſtalium die, anno vrbis DCXVIII. D.Iunius Brutus ſexaginta Gallæcorum millia, qui Luſitanis ex Oceani montibus auxilio venerant, aſpero & difficili bello oppreſſit: vnde Callaici cognomen rettulit. Adi Strabonem, Liuium, Florum, & alios. Sed heus! meus liber habet, *Tum ſibi Gallaco*. an malè? non hercle. Velleius Paterculus lib. II. *Gallaci cognomen meruit*. Hos populos dicunt Hiſpani hodie *Gallegos*.

165. SVOSQVE PERDIDIT.] Relege me in V. ad templum Martis Vltoris: illud in Capitolio poſitum.

166. DEMVNTVR ASELLIS.] Veriùs libri veteres, *dementur aſellis*.

167. DELPHINA VIDEBIMVS, INQVIT.] Statim poſt Veſtalia, & ante Matralia, vt vides, hoc eſt IV. Idus, facit Delphini ortum veſpertinum. idem ſentit Columella.

[168] *Iam Phryx à nuptâ quereris Tithone relinqui,*
Et vigil Eois Lucifer exit aquis;
Ite bonæ matres: veſtrum Matralia feſtum;
Flauaque [169] Thebanæ reddita liba Deæ.
Pontibus & magno iuncta eſt celeberrima Circo
Area, quæ poſito de boue nomen habet.
Hac ibi luce ferunt Matutæ ſacra parenti
Sceptriferas [170] Serui templa dediſſe manus.
Quæ Dea ſit; quare famulas à limine templi
Arceat; [171] (arcet enim, libaque toſta petit;)
Bacche racemiferos hederâ redimite capillos,
Si domus illa tua eſt, dirige vatis opus.

168. IAM PHRYX A NVPTA.] III. Idus erant Matralia, ſacra matris Matutæ: eodem die Kalendario veteri, & Conſtantiniano.

169. THEBANÆ REDDITA LIBA DEÆ.] Offerebantur illa in his ſacrificiis. M.Varro: *Libum, quòd libaretur priuſquam eſſet, vt erat, coctum. Teſtuatium, quòd in teſtu caldo coquebatur; vt etiam nunc Matralibus id faciunt matronæ.* Sic in vulgatis codicibus exſtat hic locus: at ita mutat & expungit Scaliger: *Libum, quòd libaretur, priuſquam eſſent, coctum*; ego verò in hunc modum: *Libum, quod libaretur vt erat, priuſquam eſſet coctum.* Varro enim inquit id eſ-

ſe

ſe libum, quod in ſacrificiis dabatur antequam igni admoueretur; teſtuatium autem, quod coquebatur in teſtu, & ſacris Matutæ interueniebat: ac ſi in reliquis crudum oblatum. Nec libum fieri poterat aliter niſi in teſtu. Cato capite LXXV. *Libum hoc modo facito: Caſei ℔. II. benè diſterat in mortario: vbi benè diſtriuerit, farinæ ſiligineæ libram, aut, ſi voles tenerius eſſe, ſelibram ſimilaginis ſolùm eodem indito, permiſcetoq́; cum caſeo benè: ouum vnum addito, & vnà permiſceto benè: inde panem facito: folia ſubdito; in foco caldo ſub teſtu coquito leniter.* Quare autem toſtum in his ſacrificiis dari mos fuit, explicat hiſce poſteà, licet fictè:

Hoſpita Carmentis fidos intraſſe penates
Diceris, & longam depoſuiſſe famem.
Liba ſuâ properata manu Tegeæa ſacerdos
Traditur, & ſubito cocta dediſſe foco.
Hanc quoque liba iuuant feſtis Matralibus: illa
Ruſtica ſedulitas gratior arte fuit.

170. SERVI TEMPLA DEDISSE MANVS.] Hac ipsâ die à Seruio Tullio matri Matutæ ædes ſacra dicata; poſteà, captis Veiis, à M. Furio Camillo refecta. nec alia Plutarchi mens in eius Vitâ: Πρῶτον μὲν, inquit, εὐχὰς ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς, ἐπὶ τῷ πολέμῳ τέλος εὐκλεὲς λαβόντι τὰς μεγάλας θέας ἄξειν, καὶ νεὼν θεᾶς ἣν μητέρα Ματούταν καλοῦσι Ῥωμαῖοι, καθιερώσειν. ſic enim Liuius lib.v. *Ludos magnos ex Senatuſconſulto vouit Veiis captis ſe facturum, ædemq́; Matutæ matris refectam dedicaturum, iam antè ab Rege Seruio Tullio dedicatam.* Hanc iterùm reperio reſtitutam anno DXLI. Q. Fuluio Flacco Appio Claudio Pulcro Coſſ. Idem lib.XXV. *Creati ſunt Quinqueuiri muris turribusq́; reficiendis: & Triumuiri bini, vni ſacris conquirendis, donisq́; perſignandis; alteri reficiendis ædibus Fortunæ & matris Matutæ intra portam Carmentalem, ſed & Spei extra portam, quæ priore anno incendio conſumptæ fuerant.* Vetus Sigonij liber habet, *Fortunæ & Martis.* vt ſuſpicandum videatur viro doctiſſimo, ne vox *Matutæ* efficta ſit ab iis qui *matris* pro *Martis* legerunt. Sed iurarem falli Sigonium; nam in regione VIII. vbi porta Carmentalis, habeo ædem matris Matutæ, & Fortis Fortunæ, vtramque in foro Boario. Neque in eâ Vrbis parte exſtat aliqua Martis ædes, vt videmus in accuratiſſimis Topographis, præter templum vnum cognomine *Vltoris*, cuius minimè fieri mentio hîc poteſt; nam illud ab Auguſto multo poſteà dedicatum. Approbo igitur vulgatam lectionem, quæ hoc vno etiam firmari poteſt argumento, quòd alibi eædem ædes iunctim à Liuio nominantur: *L. Stertinius*, inquit lib. XXXIII. *ex vlteriore Hiſpaniâ, ne tentatâ quidem triumphi ſpe, quinquaginta millia pondo argenti in ærarium tulit: & de manubiis duos fornices, in foro Boario ante Fortunæ ædem, & matris Matutæ; vnum in maximo Circo fecit, & his fornicibus ſigna aurata impoſuit.* id factum anno DLVII. L. Furio Purpureone & M. Claudio Marcello Coſſ.

171. ARCET ENIM.] Imò vnam admittit; quam iterùm matronæ pugnis cæſam à templi limine eiiciunt. Plutarchus præfato loco: Ταύτην ἄν τις ἀπὸ τῶν δρωμένων ἱερῶν μάλιστα Λευκοθέαν νομίσειεν εἶναι. καὶ γὰρ θεράπαιναν εἰς τὸν σηκὸν εἰσάγουσαι ῥαπίζουσιν, εἶτα ἐξελαύνουσι. cauſſa, & tabula nota. Mos is haud dubiè petitus è Græciâ: nam Chæroneæ Bœotiæ vrbe ritum hunc obſeruatum memini legiſſe; quem & ſuggerit idem in libello τῶν Κεφαλαίων: Τὴν δὲ δούλην Ἕλληνες Αἰτωλίδα τὸ γένος φασὶν εἶναι, καλεῖσθαι δὲ Ἀντιφέραν. διὸ καὶ παρ᾽ ἡμῖν ἐν Χαιρωνείᾳ πρὸ τοῦ σηκοῦ τῆς Λευκοθέας ὁ νεωκόρος λαβὼν μάστιγα, κηρύσσει, μὴ δοῦλον εἰσιέναι, μὴ δούλην, μηδὲ Αἰτωλὸν μηδὲ Αἰτωλάν. Dixit, παρ᾽ ἡμῖν, quia Chæronea ipſius patria.

[172] *Arſerat obſequio Semele Iouis:* [173] *accipit Ino*
Te puer, & ſummâ ſedula nutrit ope.

Intumuit Juno, raptâ quòd pellice natum
Educet: at ſanguis ille ſororis erat.
Hinc agitur furiis Athamas, & imagine falsâ;
Tuque cadis patriâ parue Learche manu.
Mœſta Learcheas mater tumulauerat vmbras,
Et dederat miſeris omnia iuſta rogis.
Hæc quoque, funeſtos vt erat laniata capillos,
Proſilit, & cunis te Melicerta rapit.
Eſt ſpatio contracta breui; freta bina repellit;
Vnaque pulſatur terra duabus aquis.
Huc venit inſanis natum complexa lacertis,
Et ſecum è celſo [174] *mittit in alta iugo.*
Excipit illæſos Panope centumque ſorores,
Et placido lapſu per ſua regna ferunt.
[175] *Nondum Leucothee, nondum puer ille Palæmon*
Vorticibus denſis Tibridis ora tenent.

172. ARSERAT OBSEQVIO.] Hæc breuiter tota fabula. Ferunt, vſtâ Iouis operâ Semele, Dionyſium ex incenſo ferè vtero à Mercurio ſublatum; infantulum ſtatim Ino excepit, & nutriit: id cùm grauiter Iouis coniux tuliſſet, quòd natum ex pellice educandum accepiſſet, fecit, vt Athamas, vir Inus, furore percitus Learchum filium occideret: tum vxor, arrepto Melicertâ, ob Athamantis timorem, in mare proximum ſe cum filio proiecit. Hinc poſt varios caſus in Latium adducta, ibi à Nicoſtratâ, Euandri parente, comiter accipitur; & vnà cum filio ab incolis Arcadibus in Deorum numerum referuntur, mutato nomine Inus in Matutam, Melicertæ in Portunnum. Græci dixere matrem Λευκοθέαν, filium Παλαίμονα, ſed pòſt immortalitati donatos.

173. ACCIPIT INO TE PVER.] Apollonius Argonauticon lib. IV. Bacchi nutricem facit quamdam nomine Matrin, Ariſtæi filiam: ſed aliter, & cum Naſone, Orpheus in Hymnis:

Λευκοθέαν καλέω Καδμηΐδα δαίμονα σεμνὴν,
Εὐδύνατον, θρέπτειραν ἐϋστεφάνου Διονύσου.

174. MITTIT IN ALTA IVGO.] E petrâ Moluride. vide Attica Pauſaniæ.

175. NONDVM LEVCOTHEE.] Per mare ergo vehitur mortalis adhuc illa Ino, & nondum relata in Deos, verſo primo nomine in Leucothean. Homerus Odyſſ. E.

Τὸν δὲ ἴδεν Κάδμου θυγάτηρ Καλλίσφυρος Ἰνὼ
Λευκοθέη, ἣ πρὶν μὲν ἔην βροτὸς αὐδήεσσα,
Νῦν δ' ἁλὸς ἐν πελάγεσσι θεῶν ἐξέμμορε τιμῆς.

Aſpexit item ad hanc apotheoſim Propertius lib. II. in Elegiâ illâ de Cynthiæ naufragio:

Quæ tum ego Neptuno, quæ tunc cum Caſtore fratri,
Quæque tibi excepi tum Dea Leucothee.

Lucus erat, dubium eſt [176] *Semele* [177] *Stimuléne vocetur:*
Mænadas Auſonias incoluiſſe ferunt.
Quærit ab his Ino quæ gens foret; Arcades eſſe
Audit, & Euandrum ſceptra tenere loci.

Diſſimu-

Diſſimulata Deam Latias Saturnia Bacchas
Inſtimulat fictis inſidioſa ſonis.
O nimiùm faciles, ô toto pectore captæ,
Non venit hæc veſtris hoſpes amica choris.
Fraude petit, ſacriq́ue parat cognoſcere ritum:
Quo poſſit pœnas pendere, pignus habet.
Vix benè deſierat, complent vlulatibus auras
Thyades effuſis in ſua colla comis:
Iniiciuntq́ue manus, 178 *puerumq́ue reuellere pugnant:*
Quos ignorat adhuc, inuocat illa Deos:
Diq́ue viriq́ue loci miſeræ ſuccurrite matri.
Clamor Auentini ſaxa propinqua ferit.
Appulerat ripæ vaccas Oethæus Iberas:
Audit, & ad vocem concitus vrget iter.
Herculis aduentu, quæ vim modò ferre parabant,
Turpia femineæ terga dedere fugæ.

176. SEMELE STIMVLENE VOCETVR.] De luco Semeles vetus memoria eſt in Sexto Rufo regione XI. & in hoc antiquo marmore:

DIIS MANIBVS
M. CÆCILIO SP. F. SVO RVFO
SOLIARIO AB LVCO SEMELES
EX TESTAMENTO EIVS
CALVISIA ZOSIME ET
M. CÆCILIVS CALIPPVS
HEREDES FECERE.

177. STIMVLENE VOCETVR.] Ego tibi adfirmo ſcribendum, *Stimelene*, ex melioribus membranis.

178. PVERVMQVE REVELLERE.] Eædem habent, *auellere*.

Quid petis hinc (cognorat enim) matertera Bacchi?
An numen quod me, 179 *te quoque vexat? ait.*
Illa docet partim, partim præſentia nati
Continet, & furiis in ſcelus iſſe pudet.
Rumor, vt eſt velox, agitatis peruolat alis,
Eſtq́ue frequens Ino nomen in ore tuum.
Hoſpita Carmentis fidos intraſſe penates
Diceris, & longam depoſuiſſe famem.
Liba ſua properata manu Tegeæa ſacerdos
Traditur, & ſubito cocta dediſſe foco.
Nunc quoque liba iuuant feſtis 180 *Matralibus illam,*
Ruſtica ſedulitas gratior arte fuit.
Nunc, ait, ô Vates 181 *venientia fata reſigna,*
Quà licet: hoſpitiis hoc, precor, adde meis.

179. Te qvoqve vexat? ait.] Bellè: nam vterque patiuntur Iunonis flagellum. In omni Herculis laude addunt illud Poëtæ, *Quamuis obſtante nouercâ.*

180. Matralibvs illam.] Apponenda poſt Matralibus bipunɑ̃a, ex optimis codicibus; & *illa* legendum. Illa ſcilicet citò parata liba Ino gratiora fuere quouis nectare.

181. Venientia fata resigna.] Eadem Carmentam rogat, quæ ſibi & filio ſint ventura, vaticinetur.

Parua mora eſt; cælum vates ac numina ſumit,
Fitque ſui toto pectore plena Dei.
Vix illam ſubitò poſſes cognoſcere; tanto
Sanctior, & tanto quàm modò, maior erat.
Læta canam: Gaude defuncta laboribus Ino,
Dixit; & huic populo proſpera ſemper ades.
Numen eris Pelagi: natum quoque pontus habebit:
In noſtris aliud ſumite nomen aquis.
Leucothee Graiis, Matuta vocabere noſtris:
In portus nato [182] *ius erit omne tuo.*
[183] *Quem nos Portunum,* [184] *ſua lingua Palæmona dicet;*
Eſte precor noſtris æquus vterque locis.
Annuerat: promiſſa fides: poſuere labores:
Nomina mutarunt: hic Deus, illa Dea eſt.

182. Ivs erit omne tvo.] Vide Feſtum Pompeium in *claudere.*

183. Qvem nos Portvnvm.] Vetus noſtra membrana habet, *Portumnum*. Quis nunc erit hac de re arbiter? nemo: adeò ex effatu priſco inueniet receptam vtramque ſcripturam. Sic Vertunum leges, & Vertumnum, Neptunum, & Neptumnum, & ſimilia.

184. Sva lingva Palæmona dicet.] Idem in IV. Metamorphoſi:

Annuit oranti Neptunus; & abſtulit illis
Quod mortale fuit, maieſtatemq; verendam
Impoſuit, nomenq; ſimul faciemq; nouauit:
Leucotheâque Deum cum matre Palæmona dixit.

Cur vetet an illas accedere, quæritis? odit;
Principiumque odij, ſi ſinat ipſa, canam.
Vna miniſtrarum ſolita eſt, Cadmea, tuarum
Sæpè ſub amplexus coniugis ire tui.
Improbus hanc Athamas furtim dilexit; ab illâ
Comperit agricolis ſemina toſta dari.
Ipſa quidem feciſſe negat; ſed fama recepit:
Hoc eſt cur odio ſit tibi ſerua manus.
Non tamen hanc pro ſtirpe ſuâ [185] *pia mater adoret:*
Ipſa parum felix viſa fuiſſe parens.
Alterius prolem meliùs mandabitis illi:
Vtilior Baccho quàm fuit illa ſuis.

185. Pia mater adoret.] Nam ipſa parum fortunata parens, felicior matertera: vidit id etiam Plutarchus in libello τῶν Κεφαλαίων : Διὰ τί παρὰ τῇ θεᾷ

θεὰ ταύτῃ τοῖς μὲν ἰδίοις τέκνοις οὐκ εὔχονται τἀγαθὰ, τοῖς δὲ τῶν ἀδελφῶν; πότερον ὅτι φιλάδελφος μέν τις ἡ Ἰνὼ καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀδελφῆς ἐτιθηνήσατο· ἡ δὲ περὶ τοὺς ἑαυτῆς παῖδας ἐδυστύχησεν; Habes, in matris Matutæ ſacris liba toſta offerri ſolita, ancillas ab eius templo repulſas; pro quibus matronæ eo feſto precabantur. Mos alius reſtat, quem ex eodem reſcribo ex vitâ Camilli: Καὶ λέγουσι περὶ τὴν θυσίαν ἐν ταῖς Διονύσου τροφοῖς, καὶ τοῖς διὰ τῆς παλλακῆς πάθεσι τῆς Ἰνοῦς προσέοικε.

Hanc tibi, Quò properas, [186] memorant dixiſſe, Rutili?
Luce meâ [187] Marſo Conſul ab hoſte cades.
Exitus acceſſit verbis: [188] flumenque Toleni
Purpureum mixtis ſanguine fluxit aquis.
[189] Proximus annus erat: Pallantide cæſus eâdem
[190] Didius hoſtiles ingeminauit opes.

186. Memorant dixisse, Rvtili?] Eodem die feſto matris Matutæ anno Vrbis DCLXIII. P. Rutilius Lupus in bello Marſico occiſus. Vnus Florus ex omnibus Hiſtoricis falsò ſcribit, L. Cæſarem, non Rutilium in eâ pugnâ occubuiſſe. præter multos Velleius Paterculus lib. II. *Tum varia atque atrox fortuna Italici belli fuit, vt per biennium continuum duo Romani Conſules, Rutilius atque deinde Cato Porcius, ab hoſtibus occiderentur.* Benè *deinde.* nam hic Cato in alio prælio anno ſequenti (tunc fuit illius Conſulatus) occiſus: ſuperiori enim Rutilius collegam habuit L. Cæſarem, Cato verò Cn. Pompeium Strabonem. teſtes Tabulæ Græcæ & Capitolinæ. Cauſſa & principium huius belli quod fuerit, vide latiùs in Appiano libro primo Bellorum ciuilium: vbi & ſcribit Rutilij multorumque illuſtrium virorum cadauera in eo conflictu cæſa Romam delata, quò ſepulcro mandarentur. Scripſit ex antiquiſſimis hoc bellum L. Siſenna, vir Prætorius: huius hiſtoria ſæpè citatur à Nonnio. hominis doctrina ſummè laudatur à Tullio: *Siſenna*, hic inquit, *eius amicus omnes adhuc noſtros ſcriptores, niſi fortè qui nondum ediderunt, de quibus exiſtimare non poſſumus, facilè ſuperauit.* Hoc opus amiſſum, ne nunc quidem ſuſtinent litteratores.

187. Marso consvl ab hoste cades.] Miror cur potiùs Marſo, non Lucano, non Venuſino dixerit: cùm, præter Marſos, Malini, Viſtini, Maruceni, Picentes, Ferentani, Hirpini, Pompeiani, Venuſini, Iapiges, Lucani, Samnites, & aliæ propinquæ gentes contra vrbem Romam conſurrexerint. Magis bellum ipſum *Marſicum* à ſcriptoribus nominatum. ita hac de re Strabo lib. v. Μαρσικὸν δὲ ὠνόμασαν τὸν πόλεμον, ἀπὸ τῶν ἀρξάντων τῆς ἀποστάσεως, καὶ μάλιστα ἀπὸ Πομπεδίου. Hic ex illis vnus qui præfuit Italico exercitui cum T. Afranio, Vetio Catone, & aliis: quos ſi vis, adi Appianum præfato libro. Ait igitur, à Marſis belli auctoribus denominatum. Acquieſcerem, ni aliter Epitome Liuiana, quæ initium huius tumultus Picentibus adſcripſit. Nec eiuſdem opinionis Velleius, qui in hæc verba lib. II. *Cùm id malum in vniuersâ Italiâ ab Aſculanis eſſet (quippe Seruium Prætorem, Fonteiumq́; legatum occiderant) ac deinde à Marſis exceptum, in omnes penetraſſe regiones.* Vnde igitur impoſitum nomen hoc *Marſicum* huic bello? ita inſcribitur, quod non minimum, in Faſtis Capitolinis. Verum certè ſuſpicor Strabonem: & credam hac vice potiùs exoticis quàm Latinis. Diodorus Siculus: Ὁ Μαρσικὸς πόλεμος ἐκ τῶν ἀρξάντων τῆς ἀποστάσεως ὀνομάσθη.

188. Flvmenqve Toleni.] Sic ſcriptus hic amnis apud Oroſij quædam & Freculfi exemplaria, vbi de hac clade: in aliis, *Teloni.*

189. Proximvs annvs erat.] Id eſt DCLXIV. Timeo immanem prochroniſmum.

190. Didivs

190. Didivs hostiles.] De Tito Didio mentio crebra in bello Marſico. Fuit vnus ex Prætoribus L.Sexto Cæſari annexis. Appianus libro primo: Ὑποστρατήγους τοῖς ὑπάτοις συνέπεμψαν τοὺς τότε ἀρίστους, ὑπὸ μὲν Ῥουτιλίῳ Γναῖόν τε Πομπήϊον, τὸν πατέρα Πομπηΐου τοῦ Μάγνου προσονομασθέντος, καὶ Κόϊντον Κεπίωνα, καὶ Γάϊον Περπένναν, καὶ Γάϊον Μάριον, καὶ Οὐαλέριον Μεσσάλαν· ὑπὸ δὲ Σέξτῳ Καίσαρι Πόπλιον Λέντλον, ἀδελφὸν αὐτοῦ Καίσαρος, καὶ Τίτον Δίδιον, καὶ Λικίνιον Κράσσον, καὶ Κορνήλιον Σύλλαν, καὶ Μάρκελλον ἐπὶ τοῖσδε. Velleius lib.II. in Ataui ſui digreſſiunculâ: *Tantam hoc bello Romanis fidem præſtitit, vt cum legione, quam ipſe in Hirpinis conſcripſerat, Herculaneum ſimul cum T. Didio caperet, Pompeios cum L. Sullâ oppugnaret, Coſamq́; occuparet.* Felix hucuſque T.Didius, ni victus in primis tribus conflictibus belli Italici; in quibus ſuperati ſemper Romani exercitus: ſed id tum ex eo parum conſtat, quòd hi congreſſus ante Rutilij mortem initi: ipſe verò, vt ait noſter, proximo anno poſt Rutilium ab hoſtibus profligatus; neque is tam homunculus, vt eius mors reticeri debuerit; imò fatalis hic Romani imperij ſucceſſus. Vnde ſuſpicor loqui Naſonem de ſtrage, quam Didius accepit à Sertorio iuxta Bætim in Hiſpaniâ, cuius meminit Plutarchus in eodem: Δίδιον δέ, τὸν ἄρχοντα τῆς Βαιτικῆς, περὶ τὴν Βαῖτιν ἐτρέψατο, δισχιλίους ἀποκτείνας Ῥωμαίων. Sed hæc fuit anno DCLXXIII. totoque decennio, ni fallor, decipitur Ouidius. Fatemur, ni illa, *Proximus annus erat,* ab alienâ manu eſſe arbitremur; at à verâ, *Annus erat decimus.*

> 191 *Lux eadem, Fortuna, tua eſt, auctorque locusque:*
> *Sed ſuper iniectis* 192 *quis latet æde togis?*
> *Seruius eſt; hoc conſtat enim: ſed cauſſa latendi*
> *Diſcrepat, & dubium me quoque mentis habet.*
> *Dum Dea furtiuos timidè profitetur amores;*
> *Cæleſtemque homini concubuiſſe pudet:*
> 193 *Arſit enim magnâ correpta cupidine regis;*
> *Cæcaque in hoc vno non fuit illa viro.*
> *Nocte domum paruâ ſolita eſt intrare feneſtrâ,*
> 194 *Vnde Feneſtralis nomina porta tenet.*
> *Nunc pudet, & vultus velamine celat amatos;*
> *Oraque ſunt multâ regia tecta togâ.*
> *An magis eſt verum, poſt Tulli funera plebem*
> *Confuſam placidi morte fuiſſe ducis?*
> *Nec modus vllus erat, creſcebat imagine luctus,*
> *Donec compoſitis occuluere togis.*

191. Lvx eadem (quæ Matralium) Fortvna, tva est.] Non illius cognomento Seiæ, vt blaterat Fanenſis; non Fortis, in quo allucinatur Berſmannus (nam huius feſtum, & mentio fit à noſtro, paullò poſt VIII. Kalendas Iulias) ſed Virilis. cuius auctor etiam Seruius Tullius. Dionyſius lib. IV. Ταῦτα διαπραξάμενος ἔν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους, καὶ ναοὺς δύο κατασκευασάμενος Τύχης, ᾗ παρὰ πάντα τὸν βίον ἔδοξεν ἀγαθῇ κεχρῆσθαι, τὸν μὲν ἐν ἀγορᾷ τῇ καλουμένῃ Βοαρίᾳ, τὸν δ' ἕτερον ἐπὶ ταῖς ἠϊόσι τοῦ Τιβέριος, ἣν ἀνδρείαν προσηγόρευσεν, ὡς καὶ νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται. In hac erat ſimulacrum ligneum illius Principis, ſed velato togâ capite: hoc quam ob cauſſam, multis diſſerit.

192. Qvis latet æde togis?] Nec reprobo veterem editionem, *quis latet iſte togis?*

193. ARSIT ENIM MAGNA.] Sic vulgò creditum. Plutarchus in libello περὶ τῆς Ῥωμαίων Τύχης: Ὥστε καὶ συνεῖναι δοκεῖν αὐτῷ τὴν τύχην, διά τινος θυρίδος καταβαίνουσαν εἰς τὸ δωμάτιον, ὃ νῦν Φενεστέλλαν πύλην καλοῦσι.

194. VNDE FENESTRALIS.] Moneo in aliò legi, *Vnde Feneſtella.* De hac lege quæ ſcribit idem fuſiùs ἐν Αἰτίοις, & iudicium præſtantiſſimi viri Onuphrij Panuinij in Vrbe Româ.

Tertia cauſſa mihi ſpatio maiore canenda eſt:
Hos tamen adductos intus agemus equos.
Tullia coniugio ſceleris mercede parato,
His ſolita eſt dictis exſtimulare virum:
Quid iuuat eſſe pares, te noſtræ cæde ſororis,
Meque tui fratris, ſi pia vita placet?
Viuere debuerant & vir meus & tua coniux,
Si nullum auſuri maius eramus opus.
Et caput & regnum factum eſt dotale parentis:
Si vir es, indictas exige dotis opes.
195 *Regia res ſcelus eſt: ſocero cape regna necato;*
Et noſtras patrio ſanguine tinge manus.

195. REGIA RES SCELVS EST.] Dictum impium: & ferè par vulgato illi Atrei apud L. Annæum Senecam in Thyeſte, Actu II.

——— Sanctitas, pietas, fides
Priuata bona ſunt; quà iuuat Reges eant.

196 *Talibus inſtructus ſolio priuatus in alto*
Sederat: attonitum vulgus ad arma ruit.
Hinc cruor, & cædes; infirmaque vincitur ætas:
Sceptra gener 197 *ſocero rapta ſuperbus habet.*
Ipſe ſub Exquiliis, vbi erat ſua regia, cæſus,
Concidit in durâ ſanguinolentus humo.
Filia carpento patrios initura penates,
Ibat per medias alta feroxque vias.
Corpus vt aſpexit, lacrymis auriga profuſis
Reſtitit. hunc tali corripit illa ſono:
198 *Vadis, an exſpectas* 199 *pretium pietatis amarum?*
Duc, inquam, inuitas ipſa per ora rotas.
Certa fides facti eſt: dictus 200 *Sceleratus ab illâ*
Vicus, & æternâ res ea preſſa notâ eſt.

196. TALIBVS INSTRVCTVS.] Ita tres Vaticani: totidem, *Talibus inſtinctus.* Elige quos velis. Liuius: *Tarquinium*, inquit, *inſtinctum muliebribus furiis.*

197. SOCERO RAPTA.] Οὐ κατὰ νόμους.

198. VADIS, AN EXSPECTAS.] Addit Halicarnaſſenſis: Ἡ δ' ἐκπικρανθεῖσα, καὶ ἀπὸ τῶν ποδῶν τὸ βάθρον ἁρπάσασα, βάλλει τὸν ὀρεωκόμον. Βάθρον τῶν ποδῶν dixere vno verbo Græci ὑποπόδιον, Poëtæ, θρῆνυν, & θρᾶνον: hi, Homerus in Iliade, & Ariſtophanes in Pluto. Barbari ποδαρούλιον, & σουππέδιον. His voculis vtitur, ni fallor, Nicetas de Rebus poſt excidium vrbis.

199. PRETIVM PIETATIS AMARVM?] Habent libri priſci *iniquum:*

Oo ſed

ſed illud proprium magis, *amarum*; eſt graue, moleſtum. Eodem ſenſu legitur *amara ſarcina* apud Valerium Maximum: *Tamquam amaram ſarcinam celeriter abiecit.*

200. SCELERATVS AB ILLA VICVS.] Varro lib. IV. de L. L. *Prope hunc,* (egerat de Cyprio) *vicus Sceleratus dictus à Tulliâ Tarquinij Superbi vxore; quòd, ibi cùm iaceret pater occiſus, ſupra eum vt mitteret carpentum mulio, iuſſit.* Dionyſius lib. IV. ipſum vicum Κύπρειον (ſeu rectiùs Ὄλβιον, licet idem ſit: ita tamen lego, vt ſequar veteres editiones) ait nominatum. Diſſentit à Varrone & Liuio: id poſteà vidi animaduerſum à πολυμαθεστάτῳ Frid. Sylburgio.

Poſt tamen hæc auſa eſt templum, monimenta parentis,
Tangere: mira quidem, ſed tamen acta loquor.
Signum erat in ſolio reſidens ſub imagine Tulli;
Dicitur hoc oculis oppoſuiſſe manum:
Et vox audita eſt, Vultus abſcondite noſtros,
Ne natæ videant ora nefanda meæ.
Veſte datâ tegitur: vetat hanc Fortuna moueri;
Et ſic è templo eſt illa locuta ſuo.
Ore reuelato cùm primùm luce patebit
Seruius, hæc poſiti [201] prima pudoris erit.
Parcite matronæ vetitas attingere veſtes;
Solemnes ſatis eſt voce [202] mouere preces.
Sitque caput ſemper Romano tectus amictu:
Qui Rex in noſtrâ [203] ſeptimus vrbe fuit.

201. PRIMA PVDORIS ERIT.] Id eſt, pudere illud antiquum videndi ſceleratæ filiæ vultus, ob quod caput togâ operuit; tunc primum à ſigno ponetur, cùm detectum apparebit. hic verus ſenſus. Quid elicias ex interpretum vulgo niſi deliria?

202. MOVERE PRECES.] Heus! Seruius Tullius habitus vt Deus, & numen aliquod? nunc primùm audio.

203. SEPTIMVS VRBE FVIT.] Non vnus aut duo codices, ſed plerique habent, *ſextus in vrbe fuit.* Sublatum diſſidium, ſi numeres Tatium; vt Solinus in Polyhiſtore.

Arſerat hoc templum; [204] ſigno tamen ille pepercit
Ignis: opem nato [205] Mulciber ipſe tulit.
Namque [206] pater Tulli Vulcanus, Ocriſia mater
Præſignis facie Corniculana fuit.
Hanc ſecum Tanaquil ſacris de more peractis
Iuſſit in ornatum fundere vina focum.
Hic inter cineres obſcœni forma virilis
Aut fuit, aut viſa eſt; ſed fuit illa magis.
Iuſſa foco captiua ſedet: conceptus ab illâ
Seruius, à cælo ſemina gentis habet.
Signa dedit genitor tunc cùm caput igne coruſco
Contigit, inque comis [207] flammeus hæſit apex.

204. SIGNO TAMEN ILLE PEPERCIT.] In ipſo incendio non exarſit Tullij effigies: non marmorea, ſed lignea, vt mireris. Dionyſius lib. IV. Ἐν γὰρ τῷ ναῷ

τῆς

τῆς Τύχης ὃν αὐτὸς κατεσκεύασεν, εἰκὼν αὐτοῦ κειμένη ξυλίνη κατάχρυσος. (iſtud mihi ſuſpectum, & tibi erit, ſi ſedulò hæc Liuij examinas e lib. XL. de æde Pietatis in foro Olitorio: *Eam ædem dedicauit M. Acilius Glabrio Duumuir, ſtatuamq́; auratam, quæ prima omnium in Italiâ ſtatua aurata eſt, patri Glabrioni poſuit:*) ἐμπρήσεως γενομένης, τῶν ἄλλων πάντων διαφθαρέντων, μόνη διέμεινεν οὐδὲν λωβηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πυρός. καὶ ἔτι γε νῦν ὁ μὲν νεὼς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ὅσα μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἀπετελέσθη, φανερά εἰσι ὅτι τῆς καινῆς ἐστι τέχνης· ἡ δὲ εἰκὼν, οἵα πρότερον ἦν, ἀρχαϊκὴ τὴν κατασκευήν. διαμένει γὰρ ἔτι σεβασμοῦ τυγχάνουσα ὑπὸ Ῥωμαίων. & Valerius: *Poſſunt & illa miraculorum loco poni, quòd deuſto ſacrario Saliorum, nihil in eo præter lituum Romuli integrum repertum eſt: quòd Seruij Tullij ſtatua, cùm ædes Fortunæ conflagraſſet, inuiolata remanſit.* In baſi huius ſtatuæ ſcripta puto aliqua de primordio & fine Seruij Tullij, ni fallor: & alia illa, de quâ ſic idem Maximus lib. III. cap. IV. *Ad ſummam, aut vnde proceſſerit, aut quò peruenerit, ſtatuæ ipſius titulus abundè teſtatur, ſeruili cognomine & regiâ appellatione perplexus.*

205. MVLCIBER IPSE TVLIT.] Fragmentum priſci marmoris:

VOLKAN MILIT.
SIVE MVLCIBERO.

206. PATER TVLLI VVLCANVS.] Narratur hæc etiam fabella ab Hiſtoricis: ſed olim plebeis animis credita ex ſucceſſu in illis flammis. Huius verus pater fuit princeps quidam vir in Corniculi expugnatione occiſus.

207. FLAMMEVS HÆSIT APEX.] Res nota: quod & finxit Maro Mantuanus in Aſcanio.

[208] Te quoque magnificâ, Concordia, dedicat æde
Liuia, quam caro præſtitit illa viro.
Diſce tamen veniens ætas, [209] vbi Liuia nunc eſt
Porticus, [210] immenſæ tecta fuiſſe domus.
Vrbis opus domus vna fuit; ſpatiumque tenebat,
Quo breuius muris oppida multa tenent.
Hæc æquata ſolo eſt nullo ſub crimine regni;
Sed quia luxuriâ viſa nocere ſuâ eſt.
Suſtinuit tantas operum ſubuertere moles,
[211] Totque ſuas heres perdere Cæſar opes.
[212] Sic agitur cenſura, & ſic exempla parantur,
Cùm iudex, alios quod monet, ipſe facit.

208. TE QVOQVE MAGNIFICA.] Eodem IV. Idus Iunias templum Concordiæ Virilis dedicatum à Liuiâ prope eiuſdem nominis porticum, ſiue in porticu, vt volunt Topographi: in martyrema, ſuſpicor, Concordiæ maritalis; nam ſubdit:

—— *Quam caro præſtitit illa viro.*

Auguſtum enim ſibi deuinxit hac arte. Dio Caſſius: Ὅτι αὐτή τε ἀκριβῶς σωφρονοῦσα, καὶ πάντα τὰ δοκοῦντα αὐτῷ ἡδέως ποιοῦσα, καὶ μήτε ἄλλο τι τῶν ἐκείνου πολυπραγμονοῦσα, καὶ τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ ἀθύρματα μήτε διώκουσα μήτε αἰσθάνεσθαι προσποιοῦσα.

209. VBI LIVIA NVNC EST PORTICVS.] Hanc περίπατον vocauit Strabo lib. V. quam ſcriptores Græci ferè omnes στοάν. Ἴδοι δὲ, inquit, καὶ τὸ Καπιτώλιον, καὶ τὰ ἐνταῦθα ἔργα καὶ τὰ ἐν τῷ Παλατίῳ, καὶ τῷ τῆς Λιβίας περιπάτῳ, ῥᾳδίως ἐκλάθοιτ' ἂν τῶν ἔξωθεν. Sanè credibile, in eâ ſtatuas adaptatas toto pæ-

ne orbe ſelectas: quin antiquiſſimas tabulas habuerit, non addubito. teſtis erit fidus & oculatus Ouidius noſter libro primo Artis:

Nec tibi vitetur, quæ priſcis ſparſa tabellis
Porticus auctoris Liuia nomen habet.

Hic ferè fuit proprius harum porticuum ornatus: Athenis fuit celebris illa, quæ priùs dicta Πεισιανάκτειος; poſteà, à varietate picturarum parietibus incruſtatâ, ἡ Ποικίλη. Diogenes Laërtius in Zenone lib. VII. Ἀνακάμπτων δὲ ἐν τῇ Ποικίλῃ στοᾷ, τῇ καὶ Πεισιανακτείῳ καλουμένῃ, ἀπὸ δὲ τῆς γραφῆς τῆς Πολυγνώτου, Ποικίλῃ, διέθετο τοὺς λόγους. Pinxit in eâ Polygnotus Marathoniam pugnam, vt obſeruauimus in Æmilio Probo in Miltiade. *Namque huic Miltiadi, qui Athenas totamq; Græciam liberauit, talis honos tributus eſt in porticu, quæ Pœcile vocatur, cùm pugna depingeretur Marathonia, vt in decem Prætorum numero prima eius imago poneretur, isq; hortaretur milites, præliúmque committeret.* Lege ſis Plutarchum in Cimone, Pauſaniæ Attica, Ariſtidis Scholiaſtem.

210. IMMENSÆ TECTA FVISSE DOMVS.] Purgandus hic locus à ſoriis Pauli Marſi & Antonij Fanenſis, ſed meo peniculo. Has ædes faciunt, quas in viâ ſacrâ habitauit Iulius Cæſar, relictâ ſuburrâ: addunt, ab Auguſto poſteà dirutas, & in areâ porticum Liuiam ab eodem exædificatam. non video quo ſenſu, quo auctore hæc effutiunt: noſter hîc agit de ſuperbâ illa domo Vedij Pollionis, quam defunctus Auguſto legauit. Dio Caſſius lib. LIV. Τοιοῦτος οὖν δή τις ὁ Πωλίων ὢν ἐπλούτησεν· ἄλλοις τε πολλοῖς πολλὰ, καὶ τῷ Αὐγούστῳ τοῦ τε κλήρου συχνὸν μέρος, καὶ τὸ Παυσίλυπον, τὸ χωρίον τὸ μεταξὺ τῆς τε Νεᾶς πόλεως καὶ τῆς Πυτιόλων ὄν, καταλιπών. τῷ τε δήμῳ περικαλλές ἔργον οἰκοδομηθῆναι κελεύσας. ὁ οὖν Αὔγουστος τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐς ἔδαφος, προφάσει τῆς ἐκείνου κατασκευῆς, ὅπως μηδὲν μνημόσυνον ἐν τῇ πόλει ἔχῃ, καταβαλὼν, περίστῳον ᾠκοδομήσατο, καὶ οὐ τὸ ὄνομα τὸ τοῦ Πωλίωνος ἀλλὰ τὸ τῆς Λιουΐας ἐπέγραψε. τοῦτο μὲν οὖν ὕστερον ἐποίησε. Ideò Suetonius lib. primo cap. XXIX. vbi enumerat Auguſti ædificia; *Quædam*, inquit, *etiam opera ſub nomine alieno, nepotum ſcilicet & vxoris, fecit, vt porticum baſilicámque Lucij & Caij, item porticus Liuiæ & Octauiæ, theatrúmque Marcelli.* Dedicata hæc Liuiana anno Vrbis DCCLXIV. Vide Dionem lib. LVI.

211. TOTQVE SVAS HERES.] Τὸ *heres* noſtros Scholiaſtas induxit, vt de bonis Iulij Cæſaris, quorum aditio ad Octauianum pertinebat, carmen exponerent: ac ſi lege cautum foret, ne Principi à priuato hereditas aut legatum mandari poſſet. De Auguſto hæc legimus in Suetonio cap. LXVI. Quoties ei aliquid relictum ex ignoti teſtamento, capere quidquam non ſuſtinuiſſe: at legata, vel partes hereditatum à quibuſcumque parentibus relicta ſibi, aut ſtatim liberis earum conceſſiſſe; aut, ſi pupillari ætate eſſent, die virilis togæ vel nuptiarum cum incremento reſtituere conſueuiſſe. O magnum Principem!

212. SIC AGITVR CENSVRA.] Cenſor ergo per id tempus Auguſtus, quo domum Pollianam ſolo æquauit. Supputemus. Mors & legatum Vedij incidit in annum DCCXXXIX. M. Liuio Druſo & L. Calpurnio Piſone Coſſ. Auguſto poſt reditum Syriæ, qui fuit anno DCCXXXV. Præfectura morum cum Cenſoriâ poteſtate (notum, illum æquè Cenſoris nomen ac Dictaturam refugiſſe) ad quinquennium decreta. Dio Caſſius: Ἐπιμελητής τε τῶν τρόπων ἐς πέντε ἔτη παρακληθεὶς διεχειροτονήθη, καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν μὲν τῶν τιμητῶν ἐς τὸν αὐτὸν χρόνον, τὴν δὲ τῶν ὑπάτων, διὰ βίου ἔλαβεν. Clare ergo vides, anno legati Polliani populi moribus Cæſarem præfuiſſe. Sed ne te turbet idem Hiſtoricus ſuprà præfato loco, cùm de euerſâ illâ domo & Liuianâ porticu, Τοῦτο μὲν, inquit de Auguſto, οὖν ὕστερον ἐποίησε, vt putes in alium annum tranſlatam; cùm ille Cenſoriâ poteſtate iam vti non poſſet. Scias, peracto eo quinquennio, à Senatu decennium aliud decretum. Hinc colligo, quòd cenſum ter egerit. Suetonius lib. II. cap. XXVII.

Recepit

Recepit & morum legumq́ regimen æquè perpetuum. Quo iure quamquam ſine cenſuræ honore, cenſum tamen populi ter egit, primum ac tertium cum collegâ, medium ſolus. Poteſtatem hanc ſecuti Principes non recuſarunt: eamq́ue Domitianus recepit cum antiquo Cenſoris nomine. Faſti Conſulares: IMP. CÆSAR DOMITIANVS AVGVSTVS P.M. TR. POT. XI. XII. COSS. XVI. CENS. P. P. P. Caſſius noſter lib. LIII. Τὴν γὰρ δὴ τιμητείαν ἔλαβον μὲν τινὲς καὶ τῶν αὐτοκρατόρων κατὰ τὸ ἀρχαῖον, ἔλαβε δὲ καὶ Δομιτιανὸς διὰ βίου· οὐ μέντοι καὶ νῦν ἔτι τοῦτο γίγνεται. τὸ γὰρ ἔργον αὐτῆς ἔχοντες, οὔτε αἱροῦνται ἐπ' αὐτὴν, οὔτε τὴν πρόσκλησιν αὐτῆς, πλὴν ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς, κτῶνται. Habes hîc quid ſub Commodo ad æuum Alexandri Seueri obſeruatum: quod tempus ad finem operis magnus hic vir ſibi vendicat; quòd rebus, cùm gererentur, interfuerit, &, vti geſtas viderat, memoriæ mandarit.

Nulla nota eſt veniente die, quam dicere poſſis:
Idibus [213] *inuicto ſunt data templa Ioui.*
[214] *Et iam Quinquatrus iubeor* [215] *narrare minores:*
Nunc ades ô cœptis flaua Minerua meis.
Cur vagus incedit totâ tibicen in vrbe?
Quid ſibi perſonæ, [216] *quid toga longa volunt?*
Sic ego; ſic poſitâ Tritonia cuſpide dixit:
Poſſem vtinam doctæ verba referre Deæ!

213. INVICTO SVNT DATA TEMPLA IOVI.] Adeò rara memoria, imò nulla huius templi apud patres noſtros; vt credam, *inuictum* pro epitheto hîc poſitum, non pro cognomine: ſub quo ædes reuerà ſacrata. Et benè meus codex perantiquus ſcribit *inuictum* litterâ minuſculâ. Fit igitur hîc mentio de templo aut Iouis Sponſoris, aut Latialis. ſed hoc diuinare eſt.

214. ET IAM QVINQVATRVS.] De maioribus diximus in Martio ſub finem: de minuſculis Varro lib. V. de L.L. *Quinquatrus minuſculæ dictæ Iuniæ Idus ab ſimilitudine maiorum: quòd tibicines tum feriati per vrbem vagantur, & conueniunt ad ædem Mineruæ.* Feſtus Pompeius: *Minuſculæ Quinquatrus appellabantur Idus Iuniæ; quòd is dies feſtus erat tibicinum qui Mineruam colebant.* Corruptè apud Plutarchum in libello τῶν Κεφαλαίων legitur: Διὰ τί ταῖς Ἰανουαρίαις εἰδοῖς περιιέναι δίδοται τοῖς αὐληταῖς τὴν πόλιν ἐσθῆτας γυναικείας φοροῦντας; omnino emenda, διὰ τί ταῖς Ἰουνίαις εἰδοῖς. In nemine reperimus tale quid celebratum menſe Ianuario.

215. NARRARE MINORES.] Ita in Panathenæis apud Athenienſes lego maiora & minora: ſed hæc non agnoſcit Scholiaſtes Ariſtophanis; quod miror. ad hunc,

Καὶ σοὶ τὰ μεγάλ' ἡμεῖς Παναθήναι' ἄξομεν,

iſta notat: Οὐχ ὡς καὶ μικρῶν ὄντων τοῦτο φησὶν, ἀλλ' αὔξων τὴν χάριν. Iterùm miror. nam clarè Harpocration: Διττὰ Παναθήναια ἤγετο Ἀθήνησι, τὰ μὲν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, τὰ δὲ διὰ πενταετηρίδος, ἅπερ καὶ μεγάλα ἐκάλουν. Anonymus in argumento Midianæ Demoſthenis: Διάφοροι παρὰ Ἀθηναίοις ἤγοντο ἑορταὶ, ἐν αἷς ἦν τὰ Παναθήναια, ἅπερ ἦν διπλᾶ, μικρά τε καὶ μεγάλα· καὶ τὰ μὲν μεγάλα κατὰ πενταετηρίδα ἐτελεῖτο· τὰ δὲ μικρὰ, κατὰ τριετηρίδα. Lis hæc ambigua horum ſcriptorum, an annua fuerint minora, an triennalia; aliis linquo: ſatis ſuperq́ue euagatus ſum extra meas oleas.

216. QVID TOGA LONGA VOLVNT?] Hac lectione quid melius poteſt eſſe aut certius? & optimus quidam hiſtoriæ Romanæ vindex pol adulterat, qui ſic legit, *quid ſtola longa*; ne fortè abiret à Plutarcho. cuius iſta:

Ἐτύγχανον δὲ οἱ πολλοὶ διὰ τὴν παννυχίδα καὶ τὸν πότον ἐν ἐσθῆσιν ἀνθιναῖς καὶ γυναικείαις ὄντες. ὡς οὖν ἐπείσθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων καὶ διηλλάγησαν, ἐνομίσθη ἡμέραν ἐκείνην ἔτους ἀμπεχομένους, σοβεῖν διὰ τῆς πόλεως. *Stola* viſum igitur illi rectiùs quàm *toga*: quæ virorum, inquit, propria. Stola ſanè veſtis matronalis, cur negem, teſte Vulpiano in L. Veſtis. D. De auro & arg. leg. *Muliebria ſunt*, inquit, *quæ matrisfamilias cauſſâ comparata ſunt, quibus vir non facilè vti poteſt, veluti ſtolæ, pallia, tunicæ.* Ita eſt. Sed & toga etiam antiquitus veſtis feminea. Varro de Vitâ P.R. *Prætereà quoque in lecto togas antè habebant: ea enim olim fuit commune veſtimentum; & diurnum, & nocturnum, & muliebre, & virile.* Cur ergo, indignante omni membranâ, emendem ſcripturam, quæ feliciter defendi poteſt? imò *longam* addidit, vt has matronales adſignificaret: nam viriles haud erant trans crura prodigæ; muliebres ad talos vſque demiſſæ.

Temporibus veterum tibicinis vſus auorum
Magnus, & in magno ſemper honore fuit.
[217] *Cantabat fanis, cantabat tibia ludis;*
Cantabat [218] *mœſtis tibia funeribus.*
Dulcis erat mercede labor; [219] *tempusque ſecutum eſt,*
Quod ſubito gratæ frangeret artis opes.
[220] *Adde quòd Ædilis, pompâ qui funeris irent,*
[221] *Artifices ſolos iuſſerat eſſe decem.*
[222] *Exſilio mutant vrbem, Tiburque recedunt.*
(Exſilium [223] *quodam tempore Tibur erat.)*
[224] *Quæritur in ſcenâ caua tibia, quæritur aris:*
Ducit ſupremos nænia nulla choros.

217. CANTABAT FANIS.] Vetus inſcriptio:

TIBICINES ROMANI
QVI SACRIS
PVBLICIS PRÆST. SVNT.

Spondaulas intelligit M. Victorinus de Spondeo: *Dictus à tractu cantus qui per longas tibias in templis à ſupplicantibus editur: vnde ſpondaulæ appellantur qui huiuſmodi tibias inflare conſueuerunt.*

218. MOESTIS TIBIA FVNERIBVS.] Vberrimè & optimè de hoc more iam viri docti: addo hos τυμβαύλας dici à Dione Chryſoſtomo Oratione XLIX. Ἔφη δέ τις τῶν ὀλίγῳ πρότερον φιλοσόφων οὐ φαύλων, τὸν Ἰσμήνιον τοῦτο μάλιστα ἀγανακτεῖν, τὸ καλεῖσθαι αὐλητὰς τοὺς τυμβαύλας. Ad verbum expreſſit Apuleius primo Florid. cùm eoſdem vocauit *monumentarios ceraulas*, vſitatâ voculâ auctori: quæ reſtituenda in eodem, in libello de Deo Socratis. hæc ille de ſacris barbaricis: *Barbara autem gaudent ſtrepitu Cymbaliſtarum, Tympaniſtarum, & Choraulorùm.* Lege omnino, *Ceraularum.*

219. TEMPVSQVE SECVTVM.] Fuit annus vrbis CCCCXLI. M. Valerio & P. Decio Coſſ. Per id tempus collegium tibicinum prohibitum à Cenſoribus Appio Claudio & C. Plautio in æde Iouis veſci. *Quod traditum*, inquit Liuius, *antiquitus erat.* & Valerius: *Quondam vetiti in æde Iouis, quod priſco more factitarunt, veſci.* Sed haud hæc prima cauſſa vrbici diſceſſus; alia præceſſerat, quæ ſequitur.

220. ADDE QVOD ÆDILIS.] Huic ſcilicet honori ſublato, eumdem Appium Claudium eâ tempeſtate quâ Ædilitatem agebat (exercuit hanc anno CDXI. cum P. Cornelio Aruinâ) tibicines damnoſo quodam edicto irritaſſe,

taſſe, quo ſumptus funebres coarctauit, & in duodecim tabulas præſcriptum reduxit: ſtatuitque, ne quis plures quàm decem ex iis in exequiis adhiberet. Hinc ſcriptor de viris illuſtribus, *epulandi decantandiq́; ius tibicinibus ademiſſe* vnum Claudium, refert cap. XXXIV. Vinandus Pighius inter hoc & ſuperius diſtichum multa deſiderari cenſet: quibus Poëta cecinit præcipuam cauſſam, quare exſulatum tibicines ſponte abierint. fallitur: quid enim hæc ſignificant, *Dulcis erat mercede labor?* ac ſi diceret, Præmium antiquitus, leuaſſe laborem. quod præmium? niſi ius veſcendi in æde Iouis, quod poſteà illis ereptum. Quæ expoſitio ſi Pighio non ſedet; & ſuſpicatur intelligenda de numero tibicinum coarctato; ſuperflua ſanè iſta: *Adde quod Aedilis.* Supponendum igitur, ac ſi duo iſta carmina non eſſent: nam hic numerus diminutus ius ademtum præceſſerat. Quid aliud ſibi vult τὸ *iuſſerat?* Benè iam ſequitur, *Exſilio mutant vrbem.* Nec mutilus eſt vllo modo ſenſus.

221. ARTIFICES SOLOS.] Ij pariter & Græcis τεχνῖται: commune nomen muſicis, thymelicis & hiſtrionibus.

222. EXSILIO MVTANT VRBEM.] Sed αὐτομάτως. Liuius lib. IX. *Tibur vno agmine abierunt: adeò vt nemo in vrbe eſſet qui ſacris præcineret.* Valerius: *Tibur irati ſe contulerunt.*

223. QVODAM TEMPORE TIBVR ERAT.] Queritur hîc apertè de ſuo, quod tam diſtans ab vrbe Româ. Similem dolorem expreſſit Ruffino libro Pontico I.

Quid referam veteres Romanæ gentis, apud quos
Exſilium tellus vltima Tibur erat?

224. QVÆRITVR IN SCENA.] Baburrus ille Marſi legit, *Quæritur in cœnâ.* Ad quæ? *Tibicines*, inquit, *poſtquam abierunt, quærebantur in conuiuiis; & non inueniebantur.* Demus, ſodes, perbello Grammatico perbellum bolum: ſitq́; παπαπάππαξ Strepſiadis Ariſtophanei.

[225] *Seruus erat quidam quantolibet ordine dignus*
Tibure; ſed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille ſuo; turbamque canoram
Conuocat: ad feſtas conuenit illa dapes.
Nox erat; & vinis oculiſque animiſque natabant,
Cùm præcompoſito [226] *nuntius ore venit:*
Atque ita, Quid ceſſas conuiuas ſoluere? dixit,
[227] *Auctor vindictæ iam venit ille tuæ.*
Nec mora, conuiuæ valido titubantia vino
Membra mouent; dubij ſtantque labantque pedes.
At dominus, Diſcedite, ait; plauſtroque morantes
Suſtulit: in plauſtro [228] *ſcirpea lata fuit.*

225. SERVVS ERAT QVIDAM.] Duo Vaticani, *Seruierat quidam.* Ergo iam erat libertus: ſic ordo poſtulat. nam ad quid illa? *Longo tempore liber erat.* Plutarchus: Ἀνὴρ ἀπελεύθερος κρύφα τοῖς ἄρχουσιν ἐπηγγείλατο κατάξειν αὐτούς. Liuius vult reſtitutos Legatorum operâ: *Legatos*, inquit, *Tibur miſerunt, vt darent operam, vt hi homines Romanis reſtituerentur. Tiburtini benignè polliciti, primùm accitos in curiam, hortati ſunt vt reuerterentur Romam: poſtquam perpelli nequibant, conſilio haud abhorrente ab ingeniis hominum eos aggrediuntur. Die feſto alij alios per ſpeciem celebrandarum cantu epularum cauſſâ inuitant: & vino, cuius auidum fermè genus eſt, oneratos ſopiunt; atque ita in plauſtra ſomno victos conyciunt, ac Romam deportant: nec priùs ſenſere quàm plauſtris in foro relictis,*

relictis, plenos crapulæ eos lux oppreßit. Tunc concurſus populi factus; impetratoq́; vt manerent, datum, vt triduum quotannis ornati cum cantu, atque hac, quæ nunc ſolemnis eſt, licentiâ per vrbem vagarentur: reſtitutumq́; in æde veſcendi ius ijs qui ſacris præcinerent. Triduum ait eis licitum fuiſſe tali habitu per Vrbem vti. Falsò Plutarchus ſuprà ſcripſit, τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

226. NVNTIVS ORE VENIT.] De hac re ſimulatâ hæc quoque Plutarchus retulit: Εἶτα ἐξαίφνης ὁ ἄνθρωπος ἐμβαλὼν λόγον ὡς τοῦ πάτρωνος ἐπιόντος αὐτῷ, καὶ ταραττόμενος, συνέπεισε τοὺς αὐλητὰς ἀναβάντας ἐφ' ἁμάξας δέρρεσι κύκλῳ περικαλυπτομένας, εἰς τὸ Τίβουρ κομίζεσθαι· τοῦτο δὲ ἦν ἀπάτη.

227. AVCTOR VINDICTÆ.] Inſtrumentum hic pro libertate. Βενδίκτα ἡ ῥάβδος, inquiunt Græci Iuriſconſulti; quâ ſupra ſerui caput impoſitâ, à Prætore manumittebatur.

228. SCIRPEA LATA FVIT.] Lego, *Sirpea lata fuit.* Sirpare veteribus, pro colligare, Græcis πλέκειν. Ergo *ſirpea* colligatum τὸ πλέγμα. Tegiticula igitur quædam è vimine contexta circa plauſtrum erat (hoc ſuprà Plutarchus facit pellibus circumquaque contectum) ſudibus munita, vt expanderetur, ne aliquid decideret. *Capſum* Latinis. Iſidorus: *Capſum, carruca vndique contexta.* Hinc huiuſmodi capſa à πλέκειν, Græcis πλέγμα. Heſychius: Πείρινθος, πλέγμα τὸ ἐπὶ τῆς ἁμάξης· τὸ πλινθίον τὸ ἐπιτιθέμενον τῇ ἁμάξῃ τετράγωνον. Euſtathius: Πείρινθα, exponit πλινθίον ἐπὶ τῆς ἁμάξης ἐν ᾧ τὰ φορτία ἐπιτίθενται, ἐκ ῥιπῶν πλεκόμενον. Docet idem, id eſſe κάναθρον apud Xenophontem.

Alliciunt ſomnos tempus motuſque merumq́ue:
Totaq́ue ſe Tibur turba redire putant.
Iamq́ue per Exquilias Romanam intrauerat vrbem,
Et manè in medio plauſtra fuere foro.
[229] *Claudius vt poſſet ſpecie numeroq́ue Senatum*
Fallere, perſonis imperat ora tegi;
Admiſcetq́ue alios: & vt hunc tibicina cœtum
Augeat, in longis veſtibus ire iubet.
Sic reduces benè poſſe tegi, ne fortè notentur
[230] *Contra collegæ* [231] *iuſſa rediſſe ſui.*
Res placuit; cultuq́ue nouo licet Idibus vti,
Et canere ad veteres verba iocoſa modos.

229. CLAVDIVS VT POSSET.] Variant & ſcripti, & cuſi: in quibuſdam, *Callidus vt poſſet*; in aliis, *Cautius vt poſſet.* Sed mihi iſtorum vllus nec probus, nec fidus; & Pighio adſentior, qui ſcribit, *Plautius vt poſſet.* Hic collega fuit Appij Claudij, vt diximus: quem veriſimile operam dediſſe, vt tibicines leuatis grauaminibus in integrum reſtituerentur; non Appium Claudium, qui tibicines non ſemel offenderat, quidpiam illis indulſiſſe. Aduerte obiter, Naſonem hîc facere vnum è Cenſoribus auctorem reditus; cùm Liuius ſcribat, *Eius rei religio tenuit Senatum, Legatoſq́; Tibur miſerunt, vt darent operam vt hi homines reſtituerentur.*

230. CONTRA COLLEGÆ.] Appij Claudij.

231. IVSSA REDISSE SVI.] Hoc placuit Plautio; ne populus haud vnanimi amborum conſenſu in vrbem reſtitutos animaduerteret: non quòd vni eorum pſephiſmata collegæ reſcindere poteſtas adempta. Paſſim videmus, vt Cenſorum alter è Senatu aliquem eiiciat, retineat alter: tribu alter moueat, vetet alter. exemplum in Liuio lib. XL. ſub finem: *Cenſores fideli concordiâ Senatum legerunt. Princeps lectus eſt ipſe M. Aemilius Lepidus Pontifex Maximus;*

Maximus; tres eiecti de Senatu: retinuit quoſdam Lepidus à collegâ præteritos. Hinc quorumdam Cenſorum concordia prò re ſingulari notata ab Hiſtoricis; vt illa Q. Fuluij Flacci, & L. Poſtumij Albini. de quâ idem lib. XLII. ſub initium: *Concors & è Republicâ Cenſura fuit: omnes, quos Senatu mouerunt, quibúſque equos ademerunt, ærarios fecerunt, & tribu mouerunt: neque ab altero notatum alter probauit.*

Hæc vbi perdocuit; Supereſt mihi diſcere, dixi,
Cur ſit Quinquatrus illa vocata dies.
Martius, inquit, habet tali mea nomine feſta;
Eſtque ſub inuentis hæc quoque turba meis.
Prima terebrato per rara foramina buxo,
Vt daret, effeci, tibia longa ſonos.
Vox placuit, faciem liquidis referentibus vndis:
Vidi & virgineas intumuiſſe genas.
Ars mihi non tanti eſt, [232] valeas mea tibia, dixi.
Excipit abiectam ceſpite ripa ſuo.
[233] Inuentam Satyrus primùm miratur, & vſum
Neſcit, & [234] afflatam ſenſit habere ſonum.
Et modò dimittit digitos, [235] modò concipit auras;
Iamque inter Nymphas arte ſuperbus erat.
[236] Prouocat & Phœbum: Phœbo ſuperante pependit:
[237] Cæſa receſſerunt à cute membra ſuâ.
Sum tamen inuentrix, auctorque ego carminis huius:
Hoc eſt cur noſtros ars colat iſta dies.

232. VALEAS MEA TIBIA, DIXI.] Nil aliud hîc *valeas* quàm Græcum ἔῤῥε, ſeu ἀπέῤῥε: quod vſurpatum à Melanippide in hoc etiam Palladis dicto: Τὰ μὲν Ἀθάναια ὄργανα ἔῤῥιψέ τε ἱερᾶς ἀπὸ χειρὸς, εἶπέ τε, ἔῤῥετε αἴσχεα σώματι λύμα· ἐμὲ δ' ἐγὼ κακότητι δίδωμι.

233. INVENTAM SATYRVS.] Pro Marſyâ fuit ex his vnus. noſter in Metamorphoſi de iis qui l[...]erunt eius mortem: *Et Satyri*, inquit, *fratres*. Hyginus: *Quas tibias Marſyas Oeagri filius paſtor, vnus ex Satyris, inuenit: quib[...] aſſiduè commeletando ſonum ſuauiorem in dies faciebat, adeò vt Apollinem ac cithara cantum prouocaret.* Sic non mirum vt ſcribat Fulgentius, cum pictum cum caudâ porcinâ: quâ formâ ficta & omnis Satyrorum κέρκος.

234. AFFLATAM SENSIT HABERE SONVM.] Inde doctior, gemin[a] tibias inflauit. Primus fiſtulam πολυκάλαμον, ſiue σύριγγα, inueniſſe dicitur; capiſtrum etiam, quo tibicines os ſibi ſubſtringebant. de quo Scholiaſtes Ariſtophanis, & alij.

235. MODO CONCIPIT AVRAS.] Totam hanc artem mirè expreſſit elegans cùm voluit Cyprianus in libello de Spectaculis: *Alter*, inquit, *cum choris & cum hominis canorâ voce contendens, ſpiritu ſuo, quem de viſceribus ſuis ſuperioribus nitens hauſerat, tibiarum foramina modulans; nunc effuſo, & nunc intus recluſo, nunc certis foraminibus emiſſo, atque in aërem profuſo, item in articulos ſonum frangens, loqui digitis elaborat, ingratus artifici qui linguam dedit.*

236. PROVOCAT ET PHOEBVM.] Sed victus.

237. CÆSA RECESSERVNT A CVTE.] Pependit illa Celænis. Herodotus de hac lib. VII. Ἐν τῇ καὶ ὁ τοῦ Σιληνοῦ Μαρσύεω ἀσκὸς ἐν τῇ πόλι ἀνακρέμαται· τὸν ὑπὸ Φρυγῶν λόγος ἔχει ὑπὸ Ἀπόλλωνος ἐκδαρέντα ἀνακρεμασθῆναι.

[238] *Tertia nox veniet, quâ tu Dodona Thyene*
Stabis Agenorei fronte videnda bouis.
[239] *Hæc eſt illa dies, quâ tu purgamina Veſtæ*
Tibri per Etruſcas in mare mittis aquas.
Si qua fides ventis, Zephyro date carbaſa nautæ:
[240] *Cras veniet veſtris ille ſecundus aquis.*
[241] *At pater Heliadum radios vbi tinxerit vndis;*
Et cinget geminos ſtella ſerena polos:
[242] *Nam duo ſunt; Auſtris hic eſt, Aquilonibus ille*
Proximus: à vento nomen vterque tenet.
Tollet humo [243] *validos* [244] *proles Hiréa lacertos:*
[245] *Continuâ Delphin nocte videndus erit.*
Scilicet hic olim [246] *Volſcos Æquosque fugatos*
Viderat è campis Algida terra tuis.
Vnde ſuburbano [247] *clarus Tyburte triumpho,*
[248] *Vectus es in niueis* [249] *Poſtume victor equis.*

238. Tertia nox veniet.] Erit tertia, ſi includas Idulim. nec alia mens Naſonis: nam Hyadum ortum coniicit in diem, quâ ſtercus ex æde Veſtæ defertur in Tiberim. id ſolemniter actum à veteribus XVII. Kalendas Iulias. *Thyene* vna Hyadum: cuius mentione indicat earum ἐπιτολήν. Sic legendum manifeſtè liquet, non vt in plurimis, *Dodona Dione*. Quos ſecutus Fanenſis, ſcripſit meras nugas.

239. Hæc est illa dies.] Lege nos paullùm ſuprà ad illud,
Donec ab Iliacâ placidus purgamina Veſtæ
Detulerit flauis in mare Tibris aquis.

240. Cras veniet vestris.] XVI. Kalendas. Vetus parapegma, ſed die ſequenti: *Fauonius cum Auſtro ſpirat, Orionis humeri apparent.*

241. At pater Heliadvm.] Eâdem luce cum Sole Orion ſimul emergit: nec eſt cur ambigas, an agat de ortu coſmico.

242. Nam dvo svnt.] Eraſi ſunt ab vno codice & optimo hi verſiculi: & ſanè non ſunt admodum neceſſarij. quidquid ſit, fax illis inerit ex his Auctoris incerti ad Arati Phænomena: Τούτων δὲ ὁ μὲν ἐστι μετέωρος, καὶ φανερώτερος ἡμῖν, ὁ δὲ οὐχ ὁρᾶται ὑφ' ἡμῶν. καὶ καλεῖται ὁ μὲν ἀεὶ φανερὸς, καὶ Βόρειος· ὁ δὲ ἀεὶ ἀφανὴς, καὶ Νότιος.

243. Validos lacertos.] Καρτερὸν dixit virum Aratus.

244. Proles Hirea lacertos.] Hipparchus: Καὶ ὁ μὲν ἀστὴρ ἀνατέλλει ὁ ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ, ἔσχατος δὲ ὁ ἐν τῷ δεξιῷ ποδί.

245. Continva Delphin.] XV. veſperi Delphinus totus apparet.

246. Volscos Æqvosqve fvgatos.] Eodem XV. anno Vrbis CCCXXII. A. Poſtumius Tubertus inſignem victoriam adeptus in Algido ex expugnatis vno tempore Æquorum Volſcorumque caſtris. Adi Liuium.

247. Clarvs Tyburte.] Malim, *Tuberte*, vt ſcribunt Faſti Capitolini: meo eſt, *Tiburte*.

248. Vectvs es in niveis.] Meminit & triumphi Diodorus Siculus libro XII.

249. Postvme victor eqvis.] Duo apud me veteres, *poſtmodò victor equis.*

[250] *Iam*

[250] Iam ſex & totidem luces de menſe ſuperſunt:
Huic vnum numero tu tamen adde diem.
Sol abit è Geminis, & Cancri ſigna rubeſcunt:
Cœpit [251] Auentinâ Pallas in arce coli.
[252] Iam tua Laomedon oritur nurus; ortaque noctem
Pellit, & è pratis vda pruina fugit.
Reddita, [253] quiſquis is eſt, Summano templa feruntur;
Tunc, cùm Romanis [254] Pyrrhe timendus eras.

250. IAM SEX ET TOTIDEM.] XIII. Kalendas Sol tranſit in Cancrum.

251. AVENTINA PALLAS IN ARCE COLI.] Priſcum lapidem tibi inſeram de hac æde Mineruæ; ſed heu in parte vetuſtas nobis obfuit: nam ferè totus roſus. fragmentum eſt marmoris Tiburtini eruti in ruinis Dianij Auentinienſis:

LAPIS AVSP. S. Q. CÆCILIO METELLO
PONT. MAX. SOLLEMNI CVM
PRECATIONE PAL. POP. ROM. CONIECTVS
IN FVNDAMENTA PORTICVS MINER.
AVENTINENS. AB LATER. COLL.
VIC. ARMILVSTR. DE
IN NVNC D. AVGVR. AVSPI.
TEMPLVM CONSECRA.
M. CASCELL Æ. CVR.

252. IAM TVA LAOMEDON.] XII. Kalendas erat Summani ſacrum: eodem die in fragmento veteris Kalendarij, in quo tantùm pars Maij & Iunij his litteris, CC. SVMMANO AD CIRC. MAX. Topographi hunc *Ditem patrem* appellant. Sextus Rufus regione XI. *Aedes Ditis patris.* P. Victor in eâdem: *Circus maximus, qui capit loca* CCCXXV. XII. *carceres, alias portas, templum Mercurij, ædes Ditis patris.* Hinc vetus inſcriptio: PLVTONI SVMMANO ALIISQVE DIS STYGIIS. & in fragmentis Fratrum Aiualium, mactant SVMMANO PATR. VERB. ATROS II. Nigra pecus inferis immolabatur.

253. QVISQVIS IS EST.] Creditus ergo vmbrarum pater, & noctis præſes: ſic eius apparitiones fictæ eodem tempore. Lapis: HÆC NOCTV SVMMANO VISO ADMONITA. Gloſſæ de fulminibus: Κεραυνοβόλιον ἡμερινὸν, *fulgur dium:* κεραυνοβόλιον νυκτερινὸν, *Summanum.*

254. PYRRHE TIMENDVS ERAS.] Anno ſecundo belli Tarentini. Sed cultus antiquior, & à Tatio Rege, vt volunt priſci Annales apud M. Varronem.

[255] Hanc quoque cùm patriis Galatea receperit vndis,
Plenaque ſecuræ terra quietis erit;
Surgit humo iuuenis telis afflatus auitis,
[256] Et gemino nexas [257] porrigit angue manus.
[258] Notus amor Phædræ, nota eſt iniuria Theſei:
Deuouit natum credulus ille ſuum.

Sollicití terrentur equi; fruſtráque retenti
Per ſcopulos dominum duráque ſaxa trahunt.
Exciderat curru; loríſque morantibus artus,
Hippolytus lacero corpore raptus erat:
Reddideratque animam, multùm indignante Dianâ:
Nulla Coronides cauſſa doloris ait;
Namque pio iuueni vitam ſine vulnere reddam:
Et cedent arti triſtia fata meæ.

255. HANC QVOQVE CVM PATRIIS.] Eodem XII. nocte ineunte oritur Ὀφιοῦχος. Stolidè ait Berſmannus XXI. Iunij. Non ea mens Naſonis; Columella id voluit: cui manè occidit. & eſt indicium tempeſtatis.

256. ET GEMINO NEXAS.] Ex ſchedographiâ.

257. PORRIGIT ANGVE MANVS.] Primò ſiniſtram. Hipparchus: Καὶ πρῶτοι μὲν ἀστέρες ἀνατέλλουσι τοῦ ὀφιούχου οἱ ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρί, ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ ἐν τῷ ὄφει κείμενοι· ἔσχατος δὲ τῶν ἐν τῷ δεξιῷ ποδὶ αὐτοῦ δ´ ὁ β´ ἀπὸ δύσεως.

258. NOTVS AMOR PHÆDRÆ.] Hoc μυθολόγημα nihil moror. Vide Hyginum lib. II. Poët. Aſtron.

Gramina continuò loculis depromit eburnis:
Profuerant [259] Glauci manibus illa priùs.
Tum cùm obſeruatas augur deſcendit in herbas,
Vſus & auxilio eſt anguis ab angue dato.
Pectora ter tetigit; [260] ter verba ſalubria dixit:
Depoſitum terrâ ſuſtulit ille caput.
Lucus eum nemoríſque ſui [261] Dictynna receſſu
Celat: Aricino eſt [262] Virbius ille lacu.
At Lacheſis Clothóque dolent ſua fila teneri,
Et fieri regni iura minora ſui.
Iupiter exemplum veritus direxit in ipſum
Fulmina, qui nimiæ nouerat artis opem.
Phœbe querebaris: Deus eſt, placare parenti;
Propter te fieri, [263] quod facit, ipſe vetat.

259. GLAVCI MANIBVS ILLA PRIVS.] Hunc etiam vult vitæ redditum ab Æſculapio: quod factum à Polyido ſcribit Apollodorus. quem omnino vide lib. III. Bibliotheces ſub initium.

260. TER VERBA SALVBRIA DIXIT.] Apuleium in Apologiâ ita ſcribentem non legiſtis? *Veteres quidem medici, etiam carmina remedia vulnerum norant; vt omnis vetuſtatis certiſſimus auctor Homerus docet: qui facit Vlyſſi de vulnere ſanguinem profluentem ſiſti cantamine. nihil enim quòd ſalutis ferendæ gratiâ ſit criminoſum eſt.* Miſereamur cæculi ethnici.

261. DICTYNNA RECESSV.] De hoc cognomento Dianæ adi Diodorum Siculum Βιβλιοθήκης lib. V. quæ & Βριτόμαρτις dicta.

262. VIRBIVS ILLE LACV.] Inde Flamen Virbialis. cuius ex omnibus antiquorum ſcriptis ſolùm meminit marmor vetus Romanum:

PRÆF. IVVEN.
EQVO PVBLICO

ADIE-

ADIECTO IN. V. DECVR.
ORNATO MILITIÆ
PRÆF. COH. AFRICÆ
FLAMINI VIRBIALI.
AVGVRI ÆDILI.
AVGVSTALI Q. Q. IVVENVM.

263. QVOD FACIT, IPSE VETAT.] In duobus Vaticanis, *quod vetat, ipſe facit*. Vtram ſcripturam mauis, per me tibi libet: ſemper idem ſenſus, dummodò puncta mutes.

[264] Non ego te, quamuis properabis vincere Cæſar,
Si vetat auſpicium, ſigna mouere velim.
Sint tibi Flaminius Thraſimenaquè littora teſtes,
Per volucres æquos multa monère Deos.
Tempora ſi veteris quæris temeraria damni,
Quartus ab extremo menſe bis ille dies.
[265] Poſtera lux melior ſuperat Maſaniſſa Syphacem;
Et cecidit telis [266] Haſdrubal ipſe ſuis.
Tempora labuntur, tacitiſque ſeneſcimus annis;
Et fugiunt freno non remorante dies.

264. NON EGO TE, QVAMVIS.] IX. Kalendas occubuit ad lacum Thraſimenum C.Flaminius Conſul clade inſigni: ob ſpreta auſpicia putarunt illi cæci; ideò hæc Cæſari modò commendat. Arnobius lib. IV. non in auſpicia, ſed in Pelloniam ſuam ita luſit: *Et vbi, quæſo, iam dudum Pellonia hæc fuit, cùm apud furculas Caudinas decus publicum ſubiugatum eſt, cùm apud lacum Thraſimenum ſanguinei cucurrere fontes?* & poſt pauca his paria: *Dormiebat, ſtertebat, aut, quod vilia facere conſueta ſunt capita, in hoſtilia caſtra defugerat?*

265. POSTERA LVX MELIOR.] VIII. Kalendas Syphax ille à Scipione Africano ſecundo prælio dirutus; tertio victus & captus à C. Lælio & Maſſiniſsâ Rege: nec multò pòſt, Cyrta regni caput, Sophoniſba vxor & regia familia, anno Vrbis DL.

266. HASDRVBAL IPSE SVIS.] Id fuit anteà, anno Vrbis DXLVI. C.Claudio Nerone & M. Liuio Salinatore Coſſ.

Quàm cito venerunt [267] Fortunæ Fortis honores,
Poſt ſeptem luces Iunius actus erit.
Ite, Deam læti Fortem celebrate Quirites;
[268] In Tiberis ripâ munera Regis habet.
Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymbâ:
Nec pudeat potos inde redire domum.
Ferte coronatæ iuuenum conuiuia lintres;
Multaque per medias vina bibantur aquas.
[269] Plebs colit hanc: quia qui poſuit, de plebe fuiſſe
Fertur, [270] & ex humili ſceptra tuliſſe loco.
Conuenit & ſeruis, [271] ſeruâ quia Tullius ortus
Conſtituit dubiæ templa propinqua Deæ.

267. Fortvnæ Fortis honores.] Nam ſunt eodem viii. Kalendas Iulias. De hac celebritate M. Varro lib. v. de L. L. *Dies Fortis Fortunæ appellatus ab Seruio Tullio Rege, quòd is fanum Fortis Fortunæ ſecundùm Tiberim extra vrbem Romam dedicauit Iunio menſe.*

268. In Tiberis ripa.] *Secundùm Tiberim*, ait Varro; nimirum vltra flumen: nam Fortis Fortunæ templum ſitum in Tranſtiberinâ regione; vel ex eo patet, quòd Naſo ſubdit vel ponte vel nauiculâ illud adeundum.

269. Plebs colit hanc.] Inde ad olitores Columella:

Et celebres Fortis Fortunæ dicite laudes.

270. Et ex hvmili sceptra tvlisse loco.] Sed idcircò Plutarchus Fortunam cognomine μικρὰν, ἣν βρέβεμ, inquit, καλοῦσι, ſacraſſe commemorat; multaque ibi fana ſcribit à Seruio eidem exſtructa: attamen illud Fortis Fortunæ ſilentio præterit, niſi includat in his, Καὶ τί ἄν τις ἐπεξίοι τὰς ἄλλας ἐπωνυμίας. in libello verò περὶ Τυχ. eius meminit, vertitque Φόρτιγαν.

271. Serva qvia Tvllivs ortvs.] Ex captiuâ Ocriſiâ Ocriculanâ: vnde Manilius in Apoteleſmatico vocat hunc Regem *de capto ſanguine.*

Ecce ſuburbanâ rediens malè ſobrius æde,
Ad ſtellas aliquis talia verba iacit:
[272] *Zona latet tua nunc, & cras fortaſſe latebit:*
Dehinc erit, Orion, aſpicienda mihi.
At ſi non eſſet potus, dixiſſet eâdem
Venturum [273] *tempus ſolſtitiale die.*
[274] *Lucifero ſubeunte, lares delubra tulerunt,*
Hîc vbi fit doctâ multa corona manu.
Tempus idem ſtatoris erit, quod Romulus olim
Ante Palatini condidit ora iugi.
Tot reſtant de menſe dies quot nomina Parcis,
Cùm data ſunt trabeæ [275] *templa, Quirine, tuæ.*

272. Zona latet tva nvnc.] Eodem viii. Kalendas, ſubdit & vii. etiam latere: vi. ergo heliacè oritur; Aëtius vult vii. id eſt die xxv. verba ſunt: Μηνὶ τῷ αὐτῷ κε΄ Ὠρίων ἑῷος ἄρχεται ἀνατέλλειν· εἰσὶ δὲ τροπαὶ θεριναί. καὶ ἀλλοιοῦται σφόδρα ὁ ἀὴρ περὶ τελῶν ἡμερῶν.

273. Tempvs solstitiale die.] Non viii. Kalendas, & eodem die feſto Fortis Fortunæ, vt malè ſenſum & verba flexit cæcior Tireſiâ Fanenſis: nam manifeſtò ſolſtitium eodem die Naſo facit, quo exortum Orionis, vt Aëtius, & alij; Plinius tamen exortum huius ſideris ſcripſit vt noſter, vi. Kalendas. locus exſtat lib. xviii. cap. xxviii. ſed ſolſtitium capite præcedenti eiuſdem libri viii. Kalendas. Columella lib. xi. cap. ii. octauo, & ſeptimo, & ſexto Kalendas Iulias ſolſtitium fieri reliquit. Neſcio an ipſe ita verè ſentiat, an hîc varias antiquorum parapegmatum opiniones referat.

274. Lvcifero svbevnte.] v. Kalendas dicata Larum & Iouis cognomento Statoris ædes. res protritæ.

275. Templa, Qvirine, tvæ.] Loquitur de antiquo illo templo, quod ſtatim Romulo poſuerunt in colle Quirinali, poſt relata Iulij Proculi: illud poſteà ſex ſupra ſeptuaginta columnis ornauit Cæſar Octauianus, iterumque dedicauit. Vide Dionem lib. liv.

Tempus

Tempus Iüleis [276] *cras eſt natale Kalendis;*
Pierides cœptis addite ſumma meis.
Dicite Pierides, [277] *quis vos addixerit iſti,*
Cui dedit inuictas victa nouerca manus:
Sic ego: ſic Clio: [278] *Clari monimenta Philippi*
Adſpicis, vnde trahit [279] *Martia caſta genus.*
Martia ſacrifico deductum nomen ab Anco;
In quâ par facies [280] *nobilitate fuit.*
Par animo quoque forma ſuo reſpondet in illâ;
Et genus, & facies, ingeniumque ſimul.
Nec quòd laudamus formam tam turpe putâris:
Laudamus magnas hac quoque parte Deas.
Nupta fuit quondam matertera Cæſaris illi.
O decus, ô ſacrâ femina digna domo!
Sic cecinit Clio: doctæ aſſenſere ſorores;
Annuït Alcides, increpuitque lyrâ.

276. CRAS EST NATALE KALENDIS.] Relinquit vacuum diem vnum: & ſumus, inquit, in vltimâ menſis luce; quâ refecta ædes Herculis Muſarum: cras erunt Kalendæ Iuliæ. Explicui Naſonis implicatam mentem. Ioſephus Scaliger in Notis ad Euſebij annum M. D. CCCLXXIII. malè capiens verſiculum hunc de Iulij Cæſaris natali, ſic emendauit,

—— *Cras eſt natale Camœnis.*

Errat in eo etiam, cùm rationem reddens, *Notum*, inquit, *Camœnas in æde Herculis conſecratas ad portam Capenam.* Nemo ſanæ mentis hæc probet: nam ſitus ædis fuit in regione IX.

277. QVIS VOS ADDIXERIT ISTI.] Eſt & vetus ſcriptura, *Quis vos adduxerit illuc.*

278. CLARI MONIMENTA PHILIPPI.] Tacet antiquum templi auctorem, & nominat iuniorem. Antiquus fuit Fuluius Nobilior: de quo ſic Eumenius Rhetor in Oratione de Scholis Cluuenſibus apud Galliæ Præſidem habitâ: *Aedem Herculis Muſarum in Circo Flaminio Fuluius ille Nobilior ex pecuniâ Cenſoriâ fecit, non modò id ſecutus, quòd ipſe litteris & ſummâ Poëtæ amicitiâ duceretur; ſed quòd in Græciâ cùm eſſet Imperator, acceperat Herculem Muſagetem eſſe, id eſt comitem ducemque Muſarum: idemque primus ſigna nouem; id eſt omnium Camenarum, ex Ambracienſi oppido tranſlata, ſub tutelâ fortiſſimi nominis conſecrauit; quia mutuis operis & præmiis iuuari ornarique deberent: Muſarum quies defenſione Herculis, virtus Herculis voce Muſarum.* Habes primum. Habeas ſecundum: is fuit Philippus Auguſti vitricus, qui iam vetuſtate collapſum reſtituit: tale nihil apud antiquos. promptum exemplum Suetonij in Auguſto: *Multáque à multis exſtructa ſunt, ſicut à Marcio Philippo ædes Herculis Muſarum, à L. Cornificio ædes Dianæ, ab Aſinio Pollione atrium Libertatis.* qui omnes non auctores horum ædificiorum, ſed refectores. Philippus tantùm tunc nouâ operâ Herculis ædi adiunxit porticum, de quâ Martialis lib. v. Epigrammatum:

Vites cenſeo Porticum Philippi;
Si te viderit Hercules, periſti.

279. MAR-

279. MARTIA CASTA GENVS.] Hæc illa eadem, quæ ſummè dilexit noſtri coniugem. de iſtà ipſe in Ponto libro primo:

Hanc probat & primo dilectam ſemper ab æuo:
Eſt inter comites Martia cenſa ſuas;
Inq́; ſuis habuit matertera Cæſaris antè:
Quarum iudicio ſiqua probata; proba eſt.

280. NOBILITATE FVIT.] Membrana vetus, *nobilitate ſuâ eſt*. Neſcio quam eligam: nam ſcriptura vna dicit extinctam, altera ſuperſtitem. Ex citato ſuprà loco vix elici poteſt, nec ex hoc alio in eodem Ponto lib. III. eleg. primâ ad Maritam:

Hoc domui debes, de quâ cenſeris, vt illam
Non magis officiis quàm probitate colas.
Cuncta licet facias, niſi eris laudibilis vxor,
Non poteris credi Martia culta tibi.

CARO-

CAROLI NEAPOLIS
AD
SVAM ANAPTYXIN
INDEX ACCVRATVS.

Primus numerus paginam denotat, ſecundus Notas.

A.

A Primâ litterâ infantes naturales affectus exprimunt. 118,84
Abadir quid. 168,54. idem vocarunt Græci βαίτυλον. ibidem.
Aborigines in Latio ante Euandri aduentum. 35,198
Ἀβρὸς κόπασις Omphales tunica. 73,113. eadem veſtis templo Dianæ appenſa. ibid.
Achillis amor verſus Chironem. 232,135. eiuſdem tumulus in Sigeo ſepulchro Aiacis oppoſitus. 173,80
Actiaca victoriæ dies. 50,302
Acu malefica ſemper vſa ad perniciem. 90, 229
Acus calibaris. 88,216
Acus comatoria. ibid.
Ægium, in Achaiâ vrbs. 216,30
Ægris ouibus & agnis tenellis herbam ad ouile paſtores ferebant. 198,212
Æneas parentationis ritus in Italiâ docuit. 87, 205, 206. apud inferos Didonem allocutus. 140,207
Æneæ aduentus in Italiam quo tempore. 162,27
Æquinoctium vernum. 155,300
Æs Temeſæum nobiliſſimum. 234,152
Æris tinnitus aptum ad ſpectra fuganda. 234,153. olim in funeribus apud Ethnicos, vt noſtro æuo. ibid.
Æſculapio templum ſacratur. 21, 106. dedicationis cauſſa. 21,108. accerſitus ab Epidauro. ibidem. locus è quo extractus maiorem poſteà famam acquiſiuit. ibid. nihil aliud ille Deus quàm coluber. ibid. eiuſdem mira. ibid.
Æſopi dictum de ſuis grunnitu. 181,121
Æſtas quando incipiat. 243,208
Ἀετὸς templi faſtigium. 241, 191. idem eſt ἀέτωμα, τρίχωρον, πτερὸν, πτερύγιον. ibid.
Agna idulis. 6, 26
Agonalia ab agone. 24.124. aut ab agoniâ. 24, 126. aut ab agnalia factum agonalia. 24, 127. aut à voce Græcanicâ. 24, 128. aut ab ipſomet loco, in quo fiebant. 24,129.
Agonalia à Numâ inſtituta. 23,122. incidebant in v. Idus Ianuarias. ibid. iterabantur XII. Kal. Iunias. ibid. & 251,253. & pro pridie Idus Decembris. 23, 122. hæc vltima Septimonia appellata. ibid.
Ἀγωνιάω, & ἀγωνιάτης. 24,128
Ἀγώνιος. 24,129
Agriculturam exercere priſcis Romanis honori fuit. 149,260
Ahena parare. 152,279
Ahenum Sidonium. ibid.
Aiacis tumulus in Rhœteo ſepulchro Achillis oppoſitus. 173,80
Alba longa ob ſitum nomen hoc adepta. 84, 186.
Alba veſtis ſacrificantium propria. 206,271
Alba ſpina generibus vis depellendi omnia noxia. 259, 34. eadem vis ineſt aſpalato. ibid.
Albam ſpinam, ὀξυάκανθον, λευκάκανθον, condunt veteres. 259, 34. item aquifolium & πκλαγον. ibid.
Alcæi locus emendatus. 73,113
Alexander ab Alexandro confutatus. 86,199
Alexandri Seueri verba ad militiam à diſciplinâ maiorum deflectentem. 10,33
Aldus Manutius confutatus. 248,253
Alueus cauatum lignum. 77, 146. item ſolium balneare. ibid.
Amarum, pro graui & moleſto. 290,199
Ambarnale ſacrificium ſex ab Vrbe milliaribus extendebatur. 95,267
Amphidis Poëtæ Comici fragmenta. 63,60
Amptruatio Saliis frequens. 128,136
Amulius fratre pulſo regnum occupauit. 7 137.
Ἀμύκλαι & Θεράπναι oppida Laconica. 222,70
Ἀνατολικὸν κέντρον & δυτικὸν ſolis potiùs quàm mundi. 10,46
Ancaſa vaſa cælata. 126,134
Ancile ſcutum æneum è cælo delapſum. 119, 93. à Saliis ſeruatum. ibidem. Numæ aſtutia, ne ab aliquo raperetur. ibid.

Ancile ad Imperij tuitionem res mira credita. 125,130
Ancilia quo die mota. 119,93
Ancilibus motis, nefas aliquid ſerium aut iter aggredi. 129,141
Ancilis etymon. 127,134
Ancilium varia ſchemata. 126,134
Ἀνδρωνῖτις. 99,287
Animæ mortuorum viuis hominibus apparere poſſunt. 235,155
Animæ violentâ morte functorum errare ab ethnicis creditæ, non aliæ. ibid.
Animis à corpore ſeiunctis remanebant poteſtates ſenſitiuæ, ex gentium opinione. 236,157.
Anna Didonis ſoror apud Battum trienniо diuertit. 139,199. *adit Laurens littus.* 139,203. *quibus ex cauſſis Æneam videre recuſarit.* 140,206
Annæ Perennæ feſtum Idibus Maiis. 135, 179. *celebratum ad nemus Annæ Perennæ.* 136,180. *nemoris ſitus.* ibid. *diei ſolemnitas.* 135, 179. *æquiparata Carneis Lacedæmoniorum.* 136, 181. *Ludi aliquando eo die acti.* 135,179. *Trichila in campo plebs variis modis erigebat.* 136, 181. & ſeq.
Annæ Perennæ feſto cur impudica cantabantur. 143, 223. *credita anus quædam Bouillana.* 142,215
Anni lunaris ſyſtema. 114,64
Anni noui initio munuſcula inuicem miſſa. 13,65
Annus Latius pro Iuliano. 1,2. *eiuſdem ſyſtema.* ibid.
Annus ſub Romulo decimeſtris. 4, 15. & *ante Romulum in Latio.* 4,16
Annus quo Iulius Cæſar emendare cœpit fuit quindecim menſium. 114,63
Anſer Iſidis victima. 31,146
Antenor pacis Troiæ ſuaſor. 161,25
Anterior & interior in ...ione quid. 214, 15.
Ἀνθεστηριὼν *menſis Atticus cui Latinorum reſpondebat.* 86,200
Antheſterionis dies impuros Græci vocabant. 88,213
Ἀνθινὰ *Athenis meretrices geſtabant.* 230, 123. *idem lege cautum Syracuſis Siculis.* ibidem. *matronis Romanis prohibita.* ibidem.
Antiſthenis dictum iocoſum. 177,97
Antidota aduerſus ſtriges quæ. 261,49
Ἀντίψυχοι *qui.* 261,46
Antonia minor Cæſaris Germanici mater. 2,4
Antoninus Caracalla aliquando gregarius miles. 110,33. *veteris militaris diſciplinæ obſeruantiſſimus.* ibid.
Antonius ad Mutinam à C. Panſâ & A. Hirtio victus & profligatus. 191, 176
Apes ærei ſonitus amicæ. 147,246
Apibus plantæ pergratæ. 224,89
Apellis tabulæ duæ in Auguſti foro poſitæ. 241,193.
Apicatus quid. 129,142
Ἀποφρὰς ἡμέρα *pro atrâ.* 5,20
Apollinis Clarij oraculum floruit Naſonis æuo. 4,11
Apollinis apud Leucadios ſacrificium. 245, 221.
Appius Claudius Atta Clauſus primò dictus. 175,85. *eiuſdem de Tuſcis victoria.* 265, 68. *ſumptus funebres coarctauit.* 294,220.
Aprilis vnde dictus, variæ ſententiæ. 159, 15. & 162,30.
Apuleij locus correctus. 249,218
Aquarius dimidiatus oritur. 62,54
Aquila ortus veſpertinus. 252, 259, 264, 65.
A... veſtalis qualis erat. 107,17
A... Iulio ... poſt mortem à plebe ſtructa Conſulum iuſſu ſolo æquata eſt. 144, 231. *in ara auctores etiam animaduerſum.* ibid.
Ara Saturni in lacu Curtio. 278,143
Ara Laribus Præſtitibus Romæ dicata. 217, 35. *è Sabinis in vrbem aduecta.* 217,36
Aras ſine tegmine quibus Diis veteres erigebant. 95,264
Arcades προσέληνοι. 32, 184. *lunulas in calceis gerebant.* ibid.
Archigallus Gallorum Matri Idææ à ſacris Princeps. 175,91. *purpureâ veſte Hierapoli induebatur.* ibid.
Archigallus ſacra Matris Idææ in Almone quotannis lauabat. 176,92
Archimedis ſphæra ſolida. 271, 102. *erat vitrea.* 271,103
Archimedes laudatus. ibid.
Arctophylacis occaſus coſmicus. 129,146. *occaſus heliacus.* 252, 261. *occaſus matutinus.* 269,86
Ἀρκτοφύλαξ & Ἀρκτοῦρος *idem.* 64, 66. *cur ita dictus.* ibid.
Arcturi ortus veſpertinus. 63,57. *ſtella eſt quæ ſita in medio crurum Arctophylacis.* ibid.
Argeorum quintum ſacrarium. 149,262.
Argeſtes ſpirat. 219, 53. *ventus frigidus.* 219, 54. *eiuſdem varia nomina.* ibid.
Ariadnâ à Theſeo relictâ, vbi à Baccho inuenta. 134,166
Ariadnæ lacrymæ. 133,163
Aricini nemoris ſitus. 120,95. *illuc ab Oreſte Dianæ Tauricæ ſimulacrum tranſlatum.* ibid. *in eodem Dianæ fanum.* 120,96. *à nemoris*

à nemoris ingreſſu equi arcebantur. 121,97. ritus votorum compotum ferendi faces accenſas ab Vrbe ad nemus. 121,102
Arieti occaſus acronychus. 206,268
Arionis caſus ad tempora Periandri. 58, 34. eiuſdem celebre nomen. 58,35. fuit in Italiâ. 58,36
Arionis ſimulacrum Corinthi à Periandro poſitum. 60,41. alterum ab ipſo naufrago in Tænaro collocatum. ibid.
Arionis vector ſecundùm Tzetzem qui. ibidem. de Arione celebre Bianoris Epigramma. ibid.
Ariſtæus mellis confectionem repperit. 26, 146.
Arma antiquiſſima quæ fuere. 38,226
Ars volatica quæ. 260,40
Artes liberales quo tempore in Latium introductæ. 110, 32. mollierunt priſcam Romanorum virtutem. ibid. hac de re Strabonis ſententia. ibid.
Artis Veterinariæ homines ſub quo ferè ſigno naſcantur. 232,133
Artifices de tibicinibus. 295, 221. Græcis etiam ſunt τεχνῖται. ibid. qui comprehendantur hoc nomine. ibid.
Aſinius Pollio in atrio Libertatis bibliothecam poſuit. 190,173. eamdem ornauit nobiliſſimis tabulis. ibid.
Aſinus Priapi victima. 275,124
Aſini extra Veſtalibus aris quotannis poſita. 275,125.
Aſpalatus quæ arbor. 259,34
Aſtronomorum encomium. 22,112, & 114
Ater dies nefaſtus, non econtra. 5,20
Ἀθάρα Syris eſt, quæ alijs Ἀταργάτις. 81,172. eamdem alij vocant Δερκετώ. 82,172. eiuſdem immanis figura. ibid.
Ἀθάρα, decoctum ex piſis & phaſeolis. 262,51
Athenienſes ex Cliſthene anno decimeſtre vſi. 4,16. αὐτόχθονας ſe dicebant. 32,184. Cicadas in comæ cincinno gerebant. ibid. viros illuſtres peplo Mineruæ intexebant. 128,139. quos cibos Dioſcuris quotannis in Prytaneis ponebant ad memoriam priſci victus. 178,103.
Atlas fictus cælum ſuſtinere. 214,20
Atrium Libertatis. 190,173. eiuſdem auctor Tiberius Gracchus. ibid. refector Aſinius Pollio. ibidem. in atrio Libertatis ſignata acta publica. ibid.
Atrij ſitus. 191,173
Attagen Ionicus ſapore reliquos præſtabat. 262,53.
Attagen Latinis ruſticula, ſeu gallina ruſtica. 263,53. auis deſcripta. ibid.
Ἀτταγὴν Græcis pluraliter ἀτταγαι. ibid.
Attalus ab Hipparco confutatur. 62,54
Attalus Aſiæ Rex quot annis regnarit. 172,76. quot illi filij. 173,76. eorum nomina. ibid. legatos Romanos perhumaniter accepit. 173,77
Attalus cognomento Philometor heredes nominauit Romanos. 173,78
Attis gente Phryx. 169,61. poſtquam caſtratus à Rheâ, vitam virilem agere deſiit. 170,65. Luciano, domo Lydus. 169,61
Attis puer ruſticus. 170,62
Attis cum ι & ν ſcribi ſolitus à Græcis. 170,61.
Attius Nauius ab Etruſcis diſciplinâ augurali eruditus. 80,161
Auarus hydropico comparatur. 16,78
Auena ſterilis & ſatiua. 49,299. eſt ſegetis vitium, Græcis αἰγίλωψ & σπόσπιλος. ibid.
Auguſtum quid ſignificet. 42,248
Auidius Caſſius ob ſeueritatem præfectus Syriaco exercitui. 110,33
Aurei ſæculi innocentia. 18,89
Ἄξιος τῶ πίλω, de viro inſigni. 128,139.

B.

Bacchantibus purpurea veſtis propria. 175,91.
Bacchi de Indis triumphi, & alij, an veri. 145,238.
Bacchus θηλύμορφος. 148,255
Bacchus καταπώγων. ibid.
Βαίτυλον quid. 168,54
Βάλλειν χεῖρας. 136,186
Balnea militiæ Romanæ prohibita. 110,33
Βαπτὸν & ἀνθινὸν idem. 230,123
Baſterna à ſeruis aut pari burdonum portabatur. 43,255
Βάθρον τῶν ποδῶν, ſcabellum pedum. 289,198 Græci aliter dicunt, ὑποπόδιον, θρῆνυν, θρανίον. ibid. Barbari, ποδαρίκλιν, & σκαμνίδιον. ibid.
Battus quo anno Cyrenem condidit. 138,197
Beati Rhenani alterius expoſitio Liuiana confutata. 2,5
Belus Rex non numeratur in Dynaſtiâ Regum Tyriorum. 138,198
Belli Marſij initia & cauſſæ. 287,187. cur Marſicum dictum. ibid.
Bellonæ ædes conſecrata in Circo Flaminio. 264,67. in hac quibus dari ſolitus Senatus. ibid. erecta ex voto Appij Claudij. 265,69.
Berſmannus reprehenſus. 237,165. 300,255
Bibliotheca Latina & Græca ab Auguſto in Palatio diuiſim poſita. 210,288. earumdem bibliothecarum cuſtodes. ibid.
Biceps de Iano. 7,29
Bœotia ab antiquis incolis Aonia appellata. 34,193.
Bona ales pro felici omine. 35,202. vnde mala pro infauſto. ibid.

Bonæ Deæ ſacra. 218,48. *eadem Græcis* Γυναικεία. ibid. *eiuſdem Sacerdotes.* ibid. *in bonæ Deæ ſacrificio ſus victima.* ibid. *illud vbi factum.* 218,49. *homines ab eo ſacro arcebantur.* ibid.
Bonæ Deæ Subſaxanæ ædes. 219,50. *à quâ dedicata, & à quâ reſtituta.* 219,51,52
Bonæ Deæ ædes alia in Auentino. 219,50
Bona verba quæ. 7.33
Bonus pro feſto. ibid.
Boni manes & boni lemures qui. 92,245. *his contrarij noxij & auerſi.* ibid.
Boreas Orithyan, Erichthei Regis filiam, rapuit. 221,67
Boues per ferias coronati à labore vacabant. 47,283.
in Bouicidam & homicidam olim in Italiâ pari pœnâ animaduerſum. 181,210. *idem obſeruatum apud Athenienſes.* ibidem.
Bouilla Latinorum oppidum. 142,219. *de nominis etymo.* ibid.
Βουγενὴς *de api.* 26,148
Βουγονία *Eumeli poëma.* ibid. *de huius argumento diuinatio.* ibid.
Βέστιον *&* Βῆτις *verba Græcobarbara.* 199, 233.
Brachia nectere. 274,122. *idem eſt implicare manus.* ibid.
Briareus & Ægæon idem. 149,267. *hac de re Solini ſententia.* 150,267
Bruma, ἡ χειμερινὴ τροπή. 11,57
Brutij bilingues. 160,16
Bruti ſtultoſapiens factum. 97,279
Brutum Græcè vertes Ἠλίθιον. 102,315. *eiuſdem Bruti mors.* 103,316
Buccella panis forma in modum circuli. 274. 116. *Græcis* ψώμιον. ibid. *adhuc hodie Siculi huiuſmodi panes vocant buccellatos.* ibidem.
Bulengerus reprehenſus 55,15
Burranica potio quæ. 199,233
Burrhus, qui vino rubet. ibid.
Buſtum, pro loco in quo aliquis humatus. 197,217.
Buzyges aratri inuentor. 187,159.

C.

CAci ſpelunca vbi. 38,220
Cacus quaſi κακός. 38,221
Cadmus à patre cogitur raptam ſororem quærere. 33,192. *ob id quæ pœna eidem impoſita.* ibid. *in Bœotiam deſperatâ germanæ vitâ ſe contulit.* 34,193
Caduca auſpicia. 13,64
Caduca preces. ibid.
Caducus πτωτικός. ibid.
Cadurcum quid. 73,117
Q. Cæcilius Metellus Creticus cognominatus. 41,239. *eiuſdem triumphus.* ibidem. *hunc minuit Pompeius, ob Duces aliquot captiuos ſubductos.* ibid. *hac de re Metelli querela.* ibid. *Ducum nomina.* ibid.
Cælius vnus ex ſeptem Vrbis collibus. 135, 178.
Cælij antiquum & Tuſcum nomen. ibid. *in Cælij montis campo Equiria aliquando celebrata.* 135,177
Cæſar Marci Antonini Philoſophi filius Saliari carmini inſertus. 128,139
Cæſares Dij nuncupati. 47,277. *inde Cæſarum palatia diuina.* ibid.
Caius Iulius Cæſar annum emendauit. 114, 63. *quomodo.* ibid. *Idibus Martiis occiſus.* 144,228. *erat tum Pontifex Maximus.* 144,229
Caio Iulio Cæſari templum à Triumuiris decretum. 144,231. *id poſt triennium à morte erectum.* ibid. *nomina eorum qui in Cæſarem conſpirarunt.* 145,232
Caius Cæſar Octauianus Tiberium adoptauit 3,7. *Auguſti nomen ſumit Idibus Maiis.* 40,234. *an hic ipſemet verè dies.* ibid. *Romulus cognominari volebat.* ibid. *Pater patriæ dicitur.* 60,44. *quo anno.* 61,44.
Caij Cæſaris Octauiani domus lauro & coronâ querneâ ex decreto Senatus aucta. 42,251. *de ſacris profaniſque ædificiis benemeritus.* 57, 24. *leges ab eodem latæ.* 61,50. *Aſyli ius templo Dianæ Epheſinæ ademit.* 62,51. *à Neapoli reprehenſus.* ibid. *Principis titulum admiſit.* 62, 52. *ſacrum Lupercale reſtituit.* 68,88. *matris Idææ ædem refecit.* 176,95. *Imperatoris commune ſecutorum Principum nomen adeptus.* 193,188. *pro geſtis bellicis vicies illud reportauit.* ibid. *templum Apollinis in Palatio excitauit.* 210, 288. *huic addidit porticus.* ibid. *Bibliothecam etiam Latinam & Græcam.* ibid. *Pontifex Maximus deſignatur.* 130,149. *quo die & anno.* ibidem.
Caij Cæſaris Octauiani pietas. 145, 234. *Salutis augurium renouauit.* 155, 303. *forum cum templo Martis Vltoris extruxit.* 239, 186. *Statuis totum ornauit.* 241, 193. *hæ omnes baſim habebant, in quâ inſignia & præcipua cuiuſque geſta inſcripta.* 241,195. *aliud Templũ Martis Vltoris in Capitolio erexit.* 242,200. *Signa Romana Craſſo adempta recuperauit.* ibid.
Caij Cæſaris Octauiani beneficia in Veſtales. 281,161. *priuata bona & hereditates ipſi relictas numquam ſibi retinuit.* 292,211. *Dictatoris & Cenſoris nomen recuſauit.* 292,212. *cenſum ter egit.* ibid. *in huius*

Principis funere nobilium liberi næniam cecinêre. 61,46

Caligula infinitis familiis titulos ademit. 42.246. Caligulæ odium in Auguſti cognomentum. 40,234. Imperium in Regni formam ferè redegit. 103,317

Callaici, ſeu Gallæci, Hiſpaniæ populi. 282, 164.

Calliſto duplici ll. ſcribendum. 63,59. à Iunone in vrſam mutata. 64,64

Calpurnius Piſo orauit cauſſas. 4,12

Caltha violæ marinæ concolor. 182,126

Caltha an eadem cum buphthalmo. ibid.

Camare & Camere dici poteſt. 139,201

Camella vas ligneum. 199,232

Camillus eſt quem Græci vocant παῖδα ἀμφιθαλῆ. 94.256

Καμπάγιον. 29,164. eiuſdem etymon. ibid.

Καμψίον, ἀ κάμπτειν. ibidem. calcei genus. ibidem.

Campus Martius prope Tiberim. 135, 176.

Campus Martius Aureliani temporibus intra Vrbem. ibid.

Campus prælij locus. 118,82

Canaces filius prædæ canibus deſtinata. 77, 145.

Κάναθρον currus ligneus. 43,255

Κανάθρα dicebant Græci etiam καμάρας ibidem.

Cancellare, pro limitare. 93,251

Cancri occaſus matutinus. 23,120

Canes in ſacrificio Lupercali cæſi. 69,90.

Caniculæ ortus, humanæ & terreæ ſiccitatis comes. 209,283

Canis occaſus. 206,269. ſolet eſſe vehemens & pluuius. ibidem. Canis ortus. 251, 254.

Cantilenæ theatrales in feſto Annæ Perennæ à plebe cantabantur. 136, 185. moris & talium cantiuncularum querela. ibid.

Capellæ ortus heliacus. 216,28. eadem dicta Olenia. 216,30

Capitalis, pro acuto & ſolerti ingenio. 153, 289.

Capitalis lucus qui. 153,290

Capitale, κεφαλόδεσμος. 142,220

Capitis muliebris ornatus varij. 71,106. diffuſus per humeros, ſpiroſus, tutulatus. ibid.

Capitolium Pompilianum quale. 15,70

Capitolij noui ſitus. ibidem. auctores. 95, 262.

Capitolium anſerum clamore à Gallis liberatum. 31, 176. quid auibus repenſum in huius rei memoriam. ibid.

Capra Palladis victima. 26,145

Capſum quale plauſtrum. 296,228

Capſum in plauſtro Græcis πῆγμα. ibid.

Capyi Albano vnde nomen. 159,11

Cardines mundi quatuor. 10, 46. horum vertendi cura ad Ianum. ibid.

Carica, ficus ſiccata. 13,66. Græcis ἰσχάδαι. ibid.

Caricæ etymon. ibid.

Caricæ & cauneæ ficus eædem. ibid.

Cârmentæ ara ſub Capitolio conſtituta. 31, 180. Carmentæ etymon. 32,183. eiuſdem ex nummo antiquo forma deſcripta ibid.

Carmentæ prædictio de Leucothea, Herculis, Romuli, Iulij Cæſaris, Cæſaris Octauiani, & Iuliæ coniugis apotheoſi. 35,201. & 36,212. de Vrbis imperio. 35,203. de victoriis ex Græciâ à Romanis reportandis. 36, 207. de imperio & Pontificatu Iulij Cæſaris. 36,208. de imperio in eiuſdem heredes transferendo. 36,211

Carmenta Leucotheæ hoſpiti ventura vaticinatur. 286,181,183

Carmentalia iij. Idus Ianuar. celebrata. 31, 180. in quâ Vrbis parte. ibid. erant ex Feriis ſtatiuis. ibid. idem feſtum dictum dies Carmentariorum. 32,180

Carmentalia altera xviij. Kalend. Febr. 43, 253. hæc facta Porrimæ & Poſtuertæ. ibid. cauſſa. 43,254

Carmina quædam vulnerum remedia. 300, 260.

Caroli Neapolis Bibliotheca Sicula in lucem edenda. 271,103

Carna Dea, ſeu Cardinea, & Cardea, dicta ab antiquis Crane. 258,27. cur Crane. ibid. eiuſdem ſacrum. ibid.

Carnæ Deæ à Iano ius auertendi albâ ſpinâ noxia omnia conceſſum. 259,33. pulte fabariâ & lardo ſacrificatur 262,50. ſtriges à Procæ infantis cunis fugauit. 259,33.

Carpenti etymon. 43,256

Carpentum vt κάναθρον Spartanorum. 43, 255.

Carſeolis non licitum nominare certam vulpem. 195,197

Carthaginis conditæ annus. 138,197

Caryſtus vnde dicta Αἰγαῖα. 150,267

Caſa in bellicâ neceſſitate ex arundinibus & militaribus veſtimentis erecta. 136, 184.

Caſeus ex antiquiſſimis cibis. 178,103

Caſnar Oſcè ſenex. 245,218

Caſſius & Brutus ad Philippos profligati. 145,233.

Caſtoribus ædes dicatur. 50, 304. id fecere Tiberius & Druſus. 50, 306. ædis ſitus ad lacum Iuturnæ. 50,307

Caſus communis grande afflictis ſolatium. 33,191.

Catumidiari, à Graco κατωμιδιᾶσαι. 80,162
Cato è theatro abiit, vt iuberet Ædilis mimas nudare. 228,109
Catonis liber ſcriptus contra Floralia. ibid.
Cato laudatus. ibid.
Catomidiari, de verberibus Lupercorum. 80,162. *vnde verbum hoc deducitur.* ibidem.
Catularia porta. 207,274
Cauſſa cur dulcia nono anno poſita in veterum menſis. 14,67
Celana mons & vrbs antiqua eiuſdem nominis. 177,101. *Celanarum in Apamaam migrationis auctor Antiochus Soter.* ibid.
Celeus, pauper, an diues fuerit. 185,145
Celeus & vxor vt Dij ab Athenienſibus culti. 186,145
Celei vxor Menalina, ſeu Metanira. 187,155
Cenninenſes, Cruſtumerini, & Antennates à Romulo primò victi. 117,75
Cenſoriam poteſtatem & nomen aliquot Caſares ſumpſere. 293,212
Cenſores vnanimes & concordes pro re ſingulari notati ad Hiſtoricis. 231,297
Cenſu olim ad honores ventum. 16,79
Κέρας Ἀμαλθείας. 216,34
Cerealia. 180, 113. *an feſta ex Vrbis antiquis.* ibid.
Cerealis pompa. 160,114
Cerealibus plures equitum curſus dati. 180, 115. *aliquando ludi gladiatorij.* ibid. *quo die incipiebant.* 180,116
Cereris inuenta. 180,118
Cereris tellus dilecta Sicilia. 181,122
Cereris in vrbe Ennenſi templum vetuſtum. ibid. *templi religio.* ibid. *in eo duo Cereris ſigna.* ibid. *templi auctor.* ibid.
Cereris ira in Siciliam, non inuentâ Proſerpinâ. 189,169
Cereris color candidus pergratus. 190,170
Ceres nolens papauerem guſtauit. 186,152. *fortè ad obliuionem doloris, vt volunt alij.* ibid. *an verum, Cererem ſumpſiſſe a Baubone datum* κυκεῶνα. 187,156
Ceres mollita à mero in Feralibus quid. 87, 202.
Cerua quondam pro Iphigeniâ Diana immolata. 27,151
Cethegi cincti. 215,25
Chariſius deriſus. 130,269
Chariſtia. 92, 242. *ad quid inſtituta.* ibid. *horum nulla mentio in veteri Kalendario Romano.* ibidem. *dies hic appellatus Feſtum epularum.* ibid. *ab his epulis qui repellebantur.* 92, 243. *hoc die bonis manibus thura dabant & dapes pro domus ſalute.* 92,245
Charta, pro laminâ. 16 76
Chironis ortus. 231,126
Chironis ſpelunca vbi, & qualis. 231,127
Chiron Achillem bonis artibus excoluit. 231, 128. *medicina operam dedit.* 232,133 *Æſculapij praceptor.* ibid.
Chironis conſtellatio. 232,136
Chloris & Zephyritis Flora nomina. 221,66. *ſeu Arſinoes, Philadelphi vxoris.* ibid.
Cinctutus & ſubcinctus idem. 215,25
Ciophanus reprehenſus. 169,61
Circeus mons malè Homero inſula eſt. 160,19
Circumiectum eſt περίβλημα. 244,211
Circus Flora. 220,62
Citharœdi cultus. 59,38
Claua Herculea qualis. 39, 218. *ex oleaſtro.* ibid.
Claudius Caudex Mamertinis auxilio miſſus. 41,241
Clauſius, Iani cognomentum. 10,52
Clauus in veſtibus quid. 59,38. *Gracis* παρυφὴ, *&* σημεῖον. ibid.
Cliuus Capitolinus. 19 94
Cliuus Publicius à quibus dictus. 226,96
Cliuum pro arduo. 19,95
Clorionem auem ex incendio naſci, an verum. 272,107.
Clypei ſeu thoraces ex are & cerâ fiebant. 465, 2. *ijdem Gracis* θύρεοι καὶ ὅπλα. 40, 235.
Cneorum, vitex, pinus folia & allia faciunt ad pudicitiam. 73,117. *idem cicuta liquor.* ibidem.
Coa bombyx & Aſſyria eadem cum ſericâ. 71, 108. *imò Perſica & Medica.* ibid.
Cocetum quale bellarium. 164,38
Calum inſtrumentum ſculptorium, Gracis γλύφανον. 152,284
Coercere pro conlucare. 198,211
Cohors, in quâ paſcuntur gallina. 194 196. *Gracis* χόρτος *&* αὐλὸς. ibid.
Cohortis forma. ibid.
Coinquire pro deputare. 198,221
Coinquire idem quod maculare. ibid. *a coinquo factum coinquino.* ibid.
Colores varij Diis proprij. 190,170
Columba Veneris victima. 31,175
Columella ante adem Bellona, è quâ bellum inferebatur. 266,73,74
Competit, pro συντρέχει. 217,44
Compita qua. ibid.
Compitalia ſacra Laribus. 218,44. *vbi celebrari poterant.* ibid. *erant è Feriis conceptiuis.* ibid. *de hoc ſcrupulum quoddam.* ibidem.
Componere cinerem. 137,189
Concordia templum ſacratur. 45,263. *vbi.* 45, 264. *è Concordia templo ad illud Iunonis Moneta centum gradibus aſcendebatur.*

batur. ibid. *vouit & ſtruxit Furius Camillus.* 45,266. *è voto ad iactum primum templi lapidem parum temporis interfuit.* 43,267. *voti cauſſa.* 45,268, & 269
Concordiæ Virilis templum à Liuiâ dedicatum. 191,208. *vbi.* ibid. *quamob cauſſam.* ibid.
Conſilium à numine petentes quieſcebant in pellibus mactatæ victimæ. 192,183
Conſortes, κοινὸβιοι, σύγκληροι. 49,294
Conſualia ab Euandro in Latio. 116,73. *hæc Romulus iterauit inuentâ fortuitò arâ quadam.* ibid. *iſtud ara an verum fuerit.* ibid.
Conſualibus adhibitum certamen equorum. 116,74. *item ſacrificia ad aram, & ſaltationes ad tibiam.* ibid.
Conſules primi in Vrbe creati Lucius Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus. 103, 316. *eo anno quinque Conſules numerantur.* ibid.
Conſul è plebe primus L. Sextius. 45,269
Conyza in lecto ſubſtrata valuit ad tutelam caſtitatis. 73,117
Coronare, pro vincire. 47,283
Corona Ariadneæ ortus. 133,162.
Corona conſtellatio. 135,173. *eiuſdem varia nomina.* 134,172
Coronæ ſepulchris allatæ. 86,201
Coronæ ſutiles. 228, 110. *Græcis* ῥάμματα ἀνθινά. ibid.
Corona longa quæ. 196,210
Cortile & Cortilli, voces Italæ, à barbarie vindicatæ. 194,196
Corui ſiti ægreſcunt ſexagenis diebus. 68, 85.
Coruus Phœbo ſacer. 67,83
Κόρυμβος, *concumulatio comæ.* 71,106
Coſyra inſula. 138, 196. *de eiuſdem Græcanicâ orthographiâ.* ibid.
Cothurni calcei tragici. 229, 119. *Græcis aliquando* ἐμβάδες. ibid. *quales fuerint.* ibid.
Crateris ortus veſpertinus. 67,81
Crathis Calabriæ fluuius. 139,200. *eſt prope Sybarim.* ibid.
Creta ad conciliandum faciei candorem. 100,293.
Crocota fuit ſerica. 72,108
Crœſus & Sardes quo anno Perſarum iugum ſubiere. 95,261
Culina in atriis ſita. 40,236
Cupidines duo crediti. 157,1
Cura auita in ſeruandis ædificiis. 15,69
Curetes Iouis cuſtodes & alumni. 168,56. *ſaltationem armatam inſtituêre.* 169,58
Curetes & Corybantes iidem. ibid.
Curetum ſtrepitus ad celandum Iouis vagitum. 168,55
Curiæ nouæ exſtructæ, & in eas ſacra euocata. 113,56. *quarum ſacra euocari non potuerunt.* ibid.
Curiæ quales erant. 86,198
Curiarum priſcarum nomina, & numerus. 113,56. *harum quælibet ſuum focum habebat.* ibid.
Curinum Martem dixere Sabini. 82, 177.
Curio maximus Curionum primus. 85,195. *quo tempore è plebe creari cœptus.* ibid.
Curio maximus Græcis eſſet ἀρχιλοχαγὸς, & ἀρχιφρατριάρχος. ibid.
Curio maximus Fornacalibus tabellas in foro appendebat. 86,198. *quid in eis ſcriptum.* ibid.
Curio, cuſio, & calator aliquando idem. 86, 197.
Curru vehi poſſe, magnus honos apud Romanos. 281,160
Cymbali materia, & forma. 147,244
Κύμινος, & κύμινσις *duplici* σσ. 73,113
Cypriæ inſulæ fornaces ærarias animalia quædam generare creditum. 272,107
Κυνοφόντις *feſtum apud Græcos ſimile Rubigalibus.* 209,284
Κυρήνη *Ariſtæi mater.* 26,147.

D.

D*Amium Bonæ Deæ ſacrificium.* 218, 48.
Daps, pro re diuinâ. 197,214
Dardanus ſecundus Ilij Rex. 158,9. *Dardani progenies.* ibid.
ad Decemuiros ſpectabat Centumuiros congregare. 179,110. *huius rei auctor Cæſar Auguſtus.* ibid.
Deducere verbum magicum. 124,119. *reſpondet Græco* κατάγειν. ibid.
Deducere verbum nuptiale. 143,226
Delphini ortus heliacus 31, 178. *occaſus veſpertinus.* 58, 32. *ortus veſpertinus.* 282,167. 298,245.
Delphinus vexit Arionem ad Tænarum. 58,34.
Deorum ſtatuæ in viis poſitæ: ſi illac funeſtum aliquod tranſiturum, velo cooperiebantur. 88,218
Deus Sanctus Fidius à Sabinis cultus. 266, 77. *hic idem cum Deo Sanco, ſed Sanctus alius à Sabo.* ibidem. *eiuſdem varia nomina.* ibid. *Iidem Sabini templum in vrbe poſuêre.* 267,79. *Dionyſius Halicarnaſſenſis facit templi auctorem Tarquinium Superbum.* ibid. *ſed inſcriptionem templi ſcribit datam Sp. Poſtumio, qui illud dedicauit.* ibid.
Deus offerentis animum, non rem oblatam, in pretio habet. 180,119.

Dia

Catamidiari, à Græco κατωμιδιᾶσθαι. 80,162
Cato è theatro abiit, vt iuberet Ædilis mimas nudare. 228,109
Catonis liber ſcriptus contra Floralia. ibid.
Cato laudatus. ibid.
Catomidiari, de verberibus Lupercorum. 80, 162. *vnde verbum hoc deducitur.* ibidem.
Catularia porta. 207,274
Cauſſa cur dulcia nouo anno poſita in veterum menſis. 14,67
Celænæ mons & vrbs antiqua eiuſdem nominis. 177,101. *Celænarum in Apamæam migrationis auctor Antiochus Soter.* ibid.
Celeus, pauper, an diues fuerit. 185,145
Celeus & vxor vt Dij ab Athenienſibus culti. 186,145
Celei vxor Menalina, ſeu Metanira. 187,155
Cenninenſes, Cruſtumerini, & Antennates à Romulo primò victi. 117,75
Cenſoriam poteſtatem & nomen aliquos Cæſares ſumpſere. 293,212
Cenſores vnanimes & concordes pro re ſingulari notati ad Hiſtoricis. 231,297
Cenſu olim ad honores ventum. 16,79
Κέρας Ἀμαλθείας. 216,34
Cerealia. 180, 113. *an feſta ex Vrbis antiquis.* ibid.
Cerealis pompa. 160,114
Cerealibus plures equitum curſus dati. 180, 115. *aliquando ludi gladiatorij.* ibid. *quo die incipiebant.* 180,116
Cereris inuenta. 180,118
Cereris tellus dilecta Sicilia. 181,122
Cereris in vrbe Ennenſi templum vetuſtum. ibid. *templi religio.* ibid. *in eo duo Cereris ſigna.* ibid. *templi auctor.* ibid.
Cereris ira in Siciliam, non inuentâ Proſerpinâ. 189,169
Cereri color candidus pergratus. 190,170
Ceres nolens papauerem guſtauit. 186,153. *forte ad obliuionem doloris, vt volunt alij.* ibid. *an verum, Cererem ſumpſiſſe a Baubone datum κυκεῶνα.* 187,156
Ceres mollita à mero in Feralibus quid. 87, 202.
Cerua quondam pro Iphigeniâ Dianæ immolata. 27,151
Cethegi cincti. 215,25
Chariſius deriſus. 130,269
Chariſtia. 92, 242. *ad quid inſtituta.* ibid. *horum nulla mentio in veteri Kalendario Romano.* ibidem. *dies hic appellatus Feſtum epularum.* ibid. *ab his epulis qui repellebantur.* 92, 243. *hoc die bonis manibus thura dabant & dapes pro domus ſalute.* 92,245
Charta, pro laminâ. 1676
Chironis ortus. 231,126
Chironis ſpelunca vbi, & qualis. 231,127
Chiron Achillem bonis artibus excoluit. 231, 128. *medicinæ operam dedit.* 232,133
Æſculapij præceptor. ibid.
Chironis conſtellatio. 232,136
Chloris & Zephyritis Floræ nomina. 221,66. *ſeu Arſinoës, Philadelphi vxoris.* ibid.
Cinctutus & ſubcinctus idem. 215,25
Ciophanus reprehenſus. 169,61
Circeius mons malè Homero inſula eſt. 160,19
Circumiectum eſt περίβλημα. 244,211
Circus Floræ. 220,62
Citharœdi cultus. 59,38
Claua Herculea qualis. 39, 228. *ex oleaſtro.* ibid.
Claudius Caudex Mamertinis auxilio miſſus. 41,241
Clauſius, Iani cognomentum. 10,52
Clauus in veſtibus quid. 59,38. *Græcis* παρυφὴ, *&* σημεῖον. ibid.
Cliuus Capitolinus. 1994
Cliuus Publicius à quibus dictus. 226,96
Cliuum pro arduo. 19,95
Clorionem auem ex incendio naſci, an verum. 272,107.
Clypei ſeu thoraces ex ære & cerâ fiebant. 465, 2. *iidem Græcis* δίσκοι καὶ ὅπλα. 40, 235.
Cneorum, vitex, pinus folia & allia faciunt ad pudicitiam. 73,117. *idem cicutæ liquor.* ibidem.
Coa bombyx & Aſſyria eadem cum ſericâ. 71, 108. *imò Perſica & Medica.* ibid.
Cocetum quale bellarium. 164,38
Cælum inſtrumentum ſculptorium, Græcis γλύφανον. 152,284
Coercere pro conlucare. 198,211
Cohors, in quâ paſcuntur gallinæ. 194 196. *Græcis* χόρτος *&* περίβολος. ibid.
Cohortis forma. ibid.
Coinquire pro deputare. 198,221
Coinquire idem quod maculare. ibid. *à coinquo factum coinquino.* ibid.
Colores varij Diis proprij. 190,170
Columba Veneris victima. 31,175
Columella ante ædem Bellonæ, è quâ bellum inferebatur. 266,73,74
Competit, pro συντρέχει. 217,44
Compita quæ. ibid.
Compitalia ſacra Laribus. 218,44. *vbi celebrari poterant.* ibid. *erant è Feriis conceptiuis.* ibid. *de hoc ſcrupulum quoddam.* ibidem.
Componere cinerem. 137,189
Concordiæ templum ſacratur. 45,263. *vbi.* 45, 264. *è Concordiæ templo ad illud Iunonis Monetæ centum gradibus aſcendebatur.*

batur. ibid. *vouit & ſtruxit Furius Camillus.* 45,266. *è voto ad iactum primum templi lapidem parum temporis interfuit.* 43,267. *voti cauſſa.* 45,268, & 269

Concordiæ Virilis templum à Liuiâ dedicatum. 291,208. *vbi.* ibid. *quamob cauſſam.* ibid.

Conſilium à numine petentes quieſcebant in pellibus mactatæ victimæ. 192,183

Conſortes, κοινόβιοι, σύγκληροι. 49,294

Conſualia ab Euandro in Latio. 116,73. *hæc Romulus iterauit inuentâ fortuitò arâ quadam.* ibid. *iſtud aræ an verum fuerit.* ibid.

Conſualibus adhibitum certamen equorum. 116,74. *item ſacrificia ad aram, & ſaltationes ad tibiam.* ibid.

Conſules primi in Vrbe creati Lucius Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus. 103,316. *eo anno quinque Conſules numerantur.* ibid.

Conſul è plebe primus L.Sextius. 45,269

Conyza in lecto ſubſtrata valuit ad tutelam caſtitatis. 73,117

Coronare, pro vincire. 47,283

Corona Ariadneæ ortus. 133,162.

Coronæ conſtellatio. 135,173. *eiuſdem varia nomina.* 134,172

Coronæ ſepulchris allatæ. 86,201

Coronæ ſutiles. 228, 110. *Græcis* ῥάμματα ἄνθινα. ibid.

Corona longa quæ. 196,210

Cortile & Cortilli, voces Italæ, à barbarie vindicatæ. 194,196

Corui ſiti ægreſcunt ſexagenis diebus. 68, 85.

Coruus Phœbo ſacer. 67,83

Κόρυμβος, *concumulatio comæ.* 71,106

Coſyra inſula. 138,196. *de eiuſdem Græcanicâ orthographiâ.* ibid.

Cothurni calces tragici. 229, 119. *Græcis aliquando* ἐμβάδες. ibid. *quales fuerint.* ibid.

Crateris ortus veſpertinus. 67,81

Crathis Calabriæ fluuius. 139,206. *eſt prope Sybarim.* ibid.

Creta ad conciliandum faciei candorem. 100,293.

Crocota fuit ſerica. 72,108

Crœſus & Sardes quo anno Perſarum iugum ſubiere. 95,261

Culina in atriis ſita. 40,236

Cupidines duo crediti. 157,1

Cura anita in ſeruandis ædificiis. 15,69

Curetes Iouis cuſtodes & alumni. 168,56. *ſaltationem armatam inſtituêre.* 169,58

Curetes & Corybantes iidem. ibid.

Curetum ſtrepitus ad celandum Iouis vagitum. 168,55

Curiæ nouæ exſtructæ, & in eas ſacra euocata. 113,56. *quarum ſacra euocari non potuerunt.* ibid.

Curiæ quales erant. 86,198

Curiarum priſcarum nomina, & numerus. 113,56. *harum quælibet ſuum focum habebat.* ibid.

Curinum Martem dixere Sabini. 82, 177.

Curio maximus Curionum primus. 85,195. *quo tempore è plebe creari cœptus.* ibid.

Curio maximus Græcis eſſet ἀρχηλοχαγὸς, & ἀρχιφρετριάρχος. ibid.

Curio maximus Fornacalibus tabellas in foro appendebat. 86,198. *quid in eis ſcriptum.* ibid.

Curio, cuſio, & calator aliquando idem. 86, 197.

Curru vehi poſſe, magnus honos apud Romanos. 281,160

Cymbali materia, & forma. 147,244

Κύπασις, *& κύπασσις duplici σσ.* 73,113

Cypriæ inſulæ fornaces ærarias animalia quædam generare creditum. 272,107

Κυνοφόντις *feſtum apud Græcos ſimile Rubigalibus.* 209,284

Κυρήνη *Ariſtæi mater.* 26,147.

D.

D*Amium Bonæ Deæ ſacrificium.* 218, 48.

Daps, pro re diuinâ. 197,214

Dardanus ſecundus Ilij Rex. 158,9. *Dardani progenies.* ibid.

ad Decemuiros ſpectabat Centumuiros congregare. 179,110. *huius rei auctor Cæſar Auguſtus.* ibid.

Deducere verbum magicum. 124,119. *reſpondet Græco* κατάγειν. ibid.

Deducere verbum nuptiale. 143,226

Delphini ortus heliacus 31, 178. *occaſus veſpertinus.* 58, 32. *ortus veſpertinus.* 282,167. 298,245.

Delphinus vexit Arionem ad Tænarum. 58,34.

Deorum ſtatuæ in viis poſitæ: ſi illac funeſtum aliquod tranſiturum, velo cooperiebantur. 88,218

Deus Sanctus Fidius à Sabinis cultus. 266, 77. *hic idem cum Deo Sanco, ſed Sanctus alius à Sabo.* ibidem. *eiuſdem varia nomina.* ibid. *iidem Sabini templum in vrbe poſuêre.* 267,79. *Dionyſius Halicarnaſſenſis facit templi auctorem Tarquinium Superbum.* ibid. *ſed inſcriptionem templi ſcribit datam Sp. Poſtumio, qui illud dedicauit.* ibid.

Deus offerentis animum, non rem oblatam, in pretio habet. 180,119.

Dia

Dia inſula. 134,166

Diana vnde Ἄρτεμις *nuncupata.* 121,100

Diana κυνοσφαγὴς Θεά. 27,153. *cauſſa.* ibid.

Diana Epheſina templum aſyli ius habuit ab Alexandro & Mithridate conceſſum. 62, 51. *hoc auctum poſteà ab Antonio, ademtum ab Auguſto.* ibid.

Dianæ Epheſinæ ſimulacrum ἀχειροποίητον. 279,149.

Dictynna Dianæ cognomentum. 300,261. *etiam* Βριτομάρτις. ibid.

Dicere, pro συντάσσειν. 117,78

T. Didius vnus ex Prætoribus contra bellum Marſicum. 288,190

Didij ſtrages à Sertorio accepta iuxta Betim in Hiſpaniâ. ibid.

Dido cur ſibi mortem conſciuerit. 137,193

Didonis verba ad Eliſam ſororem in ſomnis. 141,209.

Dies faſti, comitiales, comperendini, ſtati, præliares, interciſi. 5,21

Dies nundinalis. 6,24. *primò feſtus fuit.* ibid. *Kal. Ianuariis eſſe non poterat.* ibid. *ſi concurrerent, intercalabant diem vnum.* ibid.

Dies nundinalis ob ſacrum transferebatur. ibid.

Dies poſt Kalendas, Nonas & Idus crediti infauſti. 6,27. *cauſſa.* ibid.

Dies quo Petrus Apoſtolus cathedram in Antiochiâ erexit, vulgò diutiùs appellatus Feſtum epularum. 92,242. *quam ob rem.* ibid.

Dies quo Iulius Cæſar occiſus parricidium vocatus. 144,228. *ater etiam pronuntiatus.* ibid.

Digitis ſolebant veteres computare. 111,43

Diis in cælo pro meritis ſedes aſſignatas, credidit vetuſtas. 212,4

Diis gratiſſima ſacrifici[a] 226,98

Δημοσίᾳ ἱππεύειν. 112,49

Δημοσίᾳ ἱππεύοντες. ibid.

Dindymus mons Cybelæ ſacer. 171,67. *in eo eiuſdem Cybeles templum.* ibid. *templi auctores Argonautæ.* ibid.

Dio Caſſius quo tempore florebat. 293,212

Diomedea inſula, & Diomedis campi. 161, 26.

Diomedis in Italiam aduentus. 162,27

Dione Veneris parens, & aliquando ipſa Venus. 226,102

Dionyſij Halicarnaſſenſis locus emendatus. 84,190. *locus explicatus.* 131,152. *lectio firmata.* 177,97

Dionyſius Halicarnaſſ. reprehenſus. 215,24

Διοπετὲς *dictum quoduis numinis ſimulacrum antiquiſſimum, cuius auctor incognitus.* 278,149

Δίπτερος ναός. 241,191

Domitianus Iuliam neptem inceſtauit. 44, 259. *Corneliæ Veſtalis cauſſam cognouit.* 144,229.

Druſo poſt obitum Germanici cognomentum datum. 24. & 41,245

Druſi virtus laudata. 42,244. *extinctus in ipſo ætatis flore.* 42,245

Druſus alter Germanici frater adoptiuus. 3, 9.

Durus & ἰσχυρὸς *idem.* 38,222

Dynaſtia Æneadarum. 159,10.

E.

Ἐχίδιον. 232,124

Elementa interueniente diſcordiâ à ſe mutuò diuiſa. 9,44

Eleuſis conditæ tempus. 185,144

Eliſæ, ſiue Annæ, Didonis ſororis, cultus. 140, 208.

Elorus vrbs & fluuius eiuſdem nominis in Siciliâ. 184, 140. *de verâ huius voculæ orthographiâ.* ibid.

Ἔμβρεκτον *Galatis, quod aliis Græcis* ἐμβροχή. 178,102.

Ἐμβροχή ibid.

Ἔμβρυον *offa Iuuenali.* 44,259

Empanda Ceres eſt in Paganalibus. 49,293

Encauſtice, & ἐγκαῦσαι. 152,285

Encauſtices ars declarata. 173,79

Enna Sicilienſis vrbis ſitus. 182,123. *ciuium Ennenſium nobilitas.* ibid.

Enna ſpecus vbi Proſerpina rapta. 182,124

Enſis auratus quid. 101,300

Ἔντριτον *& moretum idem.* 178,102

Epeus equi Troiani fabricator. 152,281

Ἐπικτυπέω *de tympano.* 147,244

Epitaphia antiqua paucis verbis & grandi notâ incidi ſolebant. 137,191. *cauſſa.* ibid.

Ἐπηχέω *de cymbalo.* 147,244

Eques in antiquâ militiâ in decem ordines diſtributus. 112,50

Equiria menſis Februarij. 104,319. *voculæ etymon.* 104, 321. *à Romulo inſtituta.* 104, 319.

Equiria menſis Martij. 135,174

Equiria in campo montis Cælij celebrata, ſi campus Martius madefactus aquis Tiberinis. 135,177

Equus legitimus qui. 112,49

Eratoſthenis φαινόμενα. 1,1

Ἔρια ἄγρια, *rudes lanæ.* 151,275

Ἔρια ξαίνειν. ibid.

Erythea inſula. 37,216

Ἐτυμὸν ὄνομα. 262,51

Ἔτυμον *quid.* ibid.

Etruſci in arte augurali inſignes. 80,161

Euander quando in Italiam venit. 34,196

Euandri aduentu XVI. *litteræ ad Italos tranſla-*

tranſlatæ. ibid. *eaſdem auctas, Simonidi & Palamedi debemus.* 35,196
Euander quæ ſacra in Latium introduxit. 215,24.
Euphrates Syriam perluit. 81,170. *à Tauro monte habet ortum.* ibid.
Euphronius Priapeiorum ſcriptor. 30,172
Europa à Ioue rapta. 54,192. *verè à piratis aliquot Cretenſibus.* ibid. *verior fabella.* 244,210
Europæ mare tranantis habitus. 244,211
Excubare. 57,26
Exempla quorumdam qui exagitati ab animis eorum quos illi interfecerant. 235,155.
Exoticum & barbarum quid. 75,127
Expiationis ritum Romani à Græcis acceperunt. 55,15
Expiationum primordia fortè ab Ægyptiis. ibidem. *ex aliquorum ſententiâ à Noë.* ibid.
Exta aſſa ex victimis comeſa. 75,130
Exta cocta, cruda, ſemicruda Diis oblata. 261,44.
Exuerre. 196,208.

F.

F*Abæ Feralibus & Lemuralibus adhibitæ.* 89,227
Fabij quo anno ad Cremeram cæſi. 65,69. *de die Liuij, Plutarchi & Ouidij diſſenſus.* ibid. *tum militem & pecuniam Reipublicæ obtulerunt.* 65,70. *eorum caſtra vbi poſita.* 66,73. *ſub initium hiemis Vrbe profecti.* 66,74. *primus Fabius natus ex Vindunâ Euandri filiâ.* 67,77. *ex vniuerſâ familiâ Fabiorum vnus remanſit.* 67,78. *id Dionyſio Halicarnaſſenſi non creditum.* ibid.
Q. Fabius Maximus Rullianus ædem Ioui Victori vouit. 190,172
Fabius Maximus laudatus. 67,79
Face, pro fac. 21,105
Faces nocturnæ è faſciculo plurimarum virgularum. 166,47
Falerij ab Haleſo conditi. 161,24
Falerio oppidum non procul à Tennæ fontibus ibid.
Fallere, pro occultare. 106,7
Far bis torrebatur. 49,300
Far Romanis vſui ad eſum per CCC. *annos.* 85,192.
Farratum, cibus ex farre. ibid.
Faſcia pectoralis ſupra ſubuculam poſita. 29,162. *ad quid.* ibid.
Faſti Præneſtini publicati à Verrio Flacco. 256,16.
Faſti Ouidiani à Metamorphoſi diſcrepant in Dynaſtiâ Æneadarum. 159,12. *è Faſtis Ouidianis ſex libri deſiderantur.* 1. *opellæ mancæ dolor expreſſus.* ibid. *quo tempore hanc auctor ſcripſerit.* ibid. & paſſim. *cui dicarit.* 2,4
Faſtorum nomine quid intelligatur. 3,8. *quos Faſtos vulgarit primus Cn. Flauius.* ibid.
Faſtoſus de mœchâ. 30,168
Fauno templum ſacratur. 65,68. *quo anno.* ibid. *vbi ſitum.* ibid.
Faunus capripes & cornutus 124,117
Fax nuptialis è foco maritæ accenſa. 88,214. *è pinu & ſpinu eſſe ſolebat.* ibid.
Februarius menſis à Numâ additus. 5,19
Februarius quondam menſium vltimus. 55,18. *ſacer manibus.* ibidem. *intercalationi deputatus.* ibidem. *hac incipiebat à* XXIII. *menſis die.* ibid. *quinque reliqui finitâ intercalatione numerabantur.* ibidem.
Februarius à Decemuiris Ianuario poſtpoſitus. 55,19
Februum & purgamentum idem. 53,6
Feminæ anguſto calceo pedem ſtringere gaudebant. 73,115
Feminæ paſſo capillo funus proſequebantur. 102,306.
Feminæ tunicam lineam in cubili non ponebant. 141,213. *ſupra cineres & ſepulchra propinquorum crines diſcerptos iaciebant.* 138,195.
Feminæ Romanæ ad impetrandam fecunditatem adierunt ſemel lucum Iunonis Lucinæ. 79, 157. *Oraculi reſponſum.* ibid.
Feralia. 86, 200. *dies quibus manibus parentabatur.* ibid. *[illegible]ſic celebrandis idem anni tempus à [illegible] conſtitutum.* ibidem. *à Feralibus immenſum creuit idololatria.* 87,204
Feralia à ferendo. 233,142
Feraliæ aliquando Romæ ob bella intermiſſa. 87,208
Feralia à quo Februarij die incipiebant, & in quem terminabantur. 88,221. *poſtremâ Feralium die vetula cum puellis Nymphæ Mutæ faciebat.* 89,222. *cauſſa ſacrificij.* ibid. *illud quale.* 89.& 90
Feralibus nuptiæ viduis & virginibus vetitæ. 88,212
Feralibus templorum fores claudebantur. 88,218. *cauſſa.* ibid.
Feralium dies impuri. 88,213
Feretrum à Græco φέρετρον. 203,253. *idem eſt νεκροφορεῖον.* ibid.
Fertum & ferctum dicebant veteres. 20,101.
Feſtus Pompeius explicatus. 113,56
Fibræ quid. 261,45.

Fibrarum diuortia Græcis πύλαι. ibid. *diligenter inſpici ſolita.* ibid.
Fictores, vnctores, & veſtitores Deorum. 164, 35.
Ficus ruminalis. 78,148. *Romularis anteà dicta.* 78,149
Flamen aliquando pro flaminicâ. 54,11
Flamines diales & alij ſacri miniſtri funeſta ſpectare vitabant. 88,218
Flamini cum apice mori non licebat. 129, 142.
Flaminia ſacerdotula, quæ Diali praminiſtrabat. 54,11
Flaminia ædes flaminis. ibid.
Flaminica vniuira eſſe debebat. 268,85
Flaminicæ Dialis vnguium ſegmina poſita ſub arbore ſiliquâ. 268,84
Flaminicæ Diali quibus diebus erat vetitus coïtus & vnguium ſectio. 268, 83. *quibus comas gerere pexas.* 129,143
Flaminicis morticini corij σανδάλια *vetita.* 44,260.
C. Flaminius Conſul quo die occubuit ad lacum Thraſumenum. 301, 264. *cladis cauſſa.* ibid.
Flora à Χλωρίς. 221, 64. *Chloris aliquando etiam dicitur Latinis.* ibid.
Floræ ædes iuxta Circum maximum. 225,94. *Zephyro nupſit.* 221,66
Floralia incipiebant à XXVIII. *die Aprilis.* 209,285. *Kalendario Conſtantini à* XXX. *Aprilis.* 209,286. *quo tempore inſtituta.* 209,285.
Floralia Maij. 220,61
Floralibus ludi venatorij editi. 220,62. *ſemel pro iiſdem viſi elephantes funambuli.* 221,62.
Floralibus comœdiæ ſpurciſſimæ repræſentabantur. 221,63. *veſtes verſicolores geſtari ſolitæ.* 229,123. *cauſſa.* ibid. *nudata in theatro mima.* 228,109
Floralium ludorum origo. 225,91. *quo anno inſtituti.* 225,94 *iidem intermiſſi.* 226, 97. *hos quis edidit primus.* 227,106
Floralium ſolemnitas noctu facibus accenſis continuata. 290,125
Flori Hiſtorici error. 287,186
Fontes è quibus lucus Aricinus impletur. 122,106.
Forda quid. 191,178
Fordicidia. 191,177
Fordicidiis vnde nomen. 191,178
Fordicidiis in quauis vrbis curiâ vacca immolabatur. 191,179
Fordicidiis has vaccas poſteà virgo maxima Veſtalis cremabat. 191,180. *ad quid.* 191, 181. & 196,204.
Forenſis turba quæ in Ouidio, Forulorum gentes, an Foro-populienſes. 109,29
Formula indicendi ferias. 85,196
Formula antiquorum benè precandi amicis quoties in conuiuiis bibebant. 93,247. *in his precationibus graue ſcelus Principem ſilentio præterire.* 93,248
Fornacalia & Dea fornax à Numâ. 85,194. *feſta indictitia.* ibidem. *ſacra popularia.* ibidem.
Fornicum duorum exſtructorum annus in foro Boario. 283,170
Fortis Fortunæ feſtum. 302,267. *eiuſdem templum in Transtiberinâ regione.* 302, 268. *quis ædis auctor.* 302,270
Fortem Fortunam Φόρτιχαν *vertit Plutarchus.* ibid.
Fortuna capta Seruij Tullij amore. 289, 193.
Fortunæ Virilis templum. 164,37. *ædis ſitus.* ibid. *in eâ erat ſtatua Seruij Tullij Regis.* ibid. & 288,191
Fortunæ Virilis ædes incendio conſumta. 290, 204.
Fortunæ Publicæ Primigeniæ templum dicatum VIII. *Kalend. Iunias.* 178,105. & 251, 258. *vouit hanc ædem P. Sempronius ſe Conſule.* 251,258. *à voto ad dedicationem quot anni interfuerint.* ibidem. *hoc Primigeniæ cognomentum quid ſignificet.* 252,258
Fortunæ Publicæ templum dicatum Nonis Aprilis. 178,105
Foruli Sabinorum oppidum. 109,29
Fucus pro quolibet colore. 22,116
Fulgur dium. 299,253
Fulgur ſummanum. ibid.
Fullonum duæ ſpecies. 152,278. *inde Græcis ars* γναφευτικὴ & πλυντική. ibid.
Fulmen monitorium. 123,111
Fulmina qui procurabantur. 125,129
Sp. Furius Camillus fuit Marci filius. 45, 267. *Prætor Romæ creatur.* ibid.
Furtum pro amore. 106,6
Fuſcus color. 134,168.

G.

GAlli *Matris Idææ Sacerdotes vnde dicti.* 177,100
Galli Hierapoli qui caſtrabantur. 170,65
Galli caſtrati veſte muliebri induti non agebant vitam virilem. ibid.
Galli Hierapoli albam veſtem geſtabant. 176,91. *Peſſinunte & in vrbe Româ verſicoloriam.* ibid.
Galli delinquentes in magnæ Matris ſacris nodato flagello vapulabant. 170,64
Galli populi in adoratione corpus in læuum circumagebant. 122,110
Gallis propria capitis iactatio. 171,66
Gallorum voces in vlulationibus. 176,93

Gallus,

Gallus, & Capillatus à matre magnâ, idem. 171,66
Gelonis Syracuſani mors. 181,122
Genij ſpeciales & generales. 217,39,& 40
Genij generales aliis anguſtiores. 217,40
Geniis Principum aræ dicatæ. 217,39
Genius vrbis Romæ dictus Publicus aut P. R. 217,40
Genius Auguſti inter lares cultus. 218,47
Gentis cuiuſque initia ferè omnia ab exſulibus. 34,195
Γεραιραὶ quali ſacramenti formulâ vſæ ante ſacrorum attrectationem. 73,118
Germalum. 76,139
Germanicus Clarij Apollinis oraculum inuiſit. 4,11. orauit cauſſas. 4,13
Germanici de Chattis & aliis pleriſque gentibus victoria. 20,104
Germanici nomen poſt eius obitum Saliari carmini inſertum. 128,139
Gigantum Sidoniana deſcriptio. 213,9
Gladiolus hyacinthi ſpecies. 222,71
Gladioli radix qualis. ibid.
Glaucus ab Æſculapio vita redditus. 300, 259. à Polyido vult Apollodorus. ibid.
Gloſſarum lectio firmata. 233,140
Γνάθος: 152,278
Γωνία. 24,129
Γωνιαῖος. ibid.
Gordoni error. 21,104
Gradiui etymon. 223,74
Græci extra patriam mortui cremabantur, ciniſque in patriam ferebatur. 247,227, & 228.
Grandire, pro creſcere. 132,155
Grues & cygnos quomodo impinguabant veteres. 263,54
Γυναικωνῖτις. 99,287.

H.

HAſtati ſtante Republicâ triariis & principibus antepoſiti. 112,46
Haſtatorum ordines deni. ibidem. primus Haſtatus, pro primo haſtatorum ordine. ibidem.
Hecates Triglanthinæ ſtatua. 11,55
Hedera cur Baccho ſacra. 147,252
Here, pro heri. 154,294
Herba Sabina ante thuris notitiam in ſacris adoleri ſolita. 25,135. ad ſuffitus accendebatur. ibid. dicta cupreſſus Cretica. ibidem. Græcis βράθυ, & Dioſcoridi βάραθρος. ibid.
Hercules induit ſe Omphales tunicâ. 72, 112. à Tertulliano irriſus. ibid.
Hercules poſt Arcadas in Latium venit. 37,215.
Hercules poſt boues inuentos aram Ioui Inuentori erexit. 39,230. eidem iuuencum mactat. ibid.
Hercules ἀνθρωποθυσίας in Italiâ aboleuit. 245,220.
Herculis Magni Cuſtodis templum in Circo Flaminio. 266,75
Herculis ædes duæ in Circo Flaminio. ibid. vna à Fuluio Nobiliore erecta. ibid. altera à Senatu monitu carminis Sibyllini. ibidem.
Herculis Muſarum ædes erecta à Fuluio Nobiliore. 203, 278. reſtaurata à Philippo Auguſti vitrico. ibid. ab eodem tunc ædi ſacræ de nouo addita porticus. ibidem.
Herodiani lapſus animaduerſus. 280,154
Herſilia Romuli vxor. 117,79. ex hac ſuſcepit ille filiam. ibid.
Heſiodus agri colēdi præcepta docuit. 253,2. egit vitam paſtoralem. 253,3
Heſiodi patria. ibid. baculum poëticum à Muſis accepit. ibid.
Hiarbas & Hiarba dici poteſt. 137,192
Hiarba ſine aſpiratione ſcriptura Græcatior. ibid.
Hiems bipartitur. 31,179
Hierapoli in ſeptis templi Deæ Syriæ animalia ferociſſima erant manſueta. 169,60
D. Hieronymi lapſus. 177, 100. eiuſdem locus emendatus. 199,233
Hilaria eadem cum Megaleſiis. 167,51
Hipparcus dioptricorum inuentor. 23,118
Hippolyti mors. 227,103
Hirundinum aduentus. 103,318
Hœdus fontium victima. 123,114
Homeri poëſis initio diſperſa & indigeſta. 228,110.
Horæ cæli cuſtodes. 10,48
Hyacinthus puer Laconicus 222, 70. in Hyacinthi foliis lugubres litteræ viſuntur. 222,71. de Hyacintho duæ fabellæ. ibid.
Hyacinthus nomen genericum, quòd plures Hyacinthi ſpecies comprehendit. 222,71
Hyades Bacchi nutrices. 220,58
Hyginus Auguſti libertus Ouidio intimus. ibid.
Hypſipylea dicta Lemnos inſula. 109,25
Hyrei erga Deos ſibi ignotos hoſpitalitas. 277,169. Deorum nomina. 237,167
Hyrei paupella domus. 238,170.

I.

IAcere verba. 278,145
Iacobus Guterus confutatus. 131,155
Iactare manus, pro ſaltare. 136,186
Iani, idem quod fornicatæ tranſitiones. 19,90. has Græci vocant ἀψῖδας. ibid.

Iani templum quando belli paciſque index. 7, 31. *perſtitit hæc hæreſis vſque ad tempora Silueriȷ P. M.* 20,102

Iani ſignum quale. 8, 41. *de eodem antiquorum ſententia.* 9, 43. *cæleſtium forum cuſtos.* 10,47. *cauſſa.* ibidem. *cur dictus matutinus.* ibid.

Ianual Iani libum. 10,50

Ianuarius menſis à Numâ additus. 1, 2. *Amazonius aliquando dictus.* 2,2

Ianuis à Iano etymon. 10,49

Ianus vnus è Deis Græcanicis. 8,38

Ianus cur aditum ad Deos pandere creditus. 12, 60. *Saturno prior in Italiâ.* 17, 84. *à Iano ſumpſit initium Dynaſtia Aboriginum.* ibid. *habitauit in læuo Tiberis latere.* 18, 86. *Ianiculum condidit.* 18, 88.

Ianus primus, imus, & medius. 18,90

Ianus barbatus & Ianus adoleſcens. 19, 92.

Ianus Cranes Deæ amore captus. 259,32

Ianus D. Auguſtino vir probus & innocens. ibidem.

Iaſon interfecto Peliâ Corinthum petijt. 34, 194.

Idas & Lynceus Phœbes & Elairæ proci. 250,247.

Ignis æthereus, ἡ μανία. 33,186

Ignis noſter nullum animal creat: in eo aliquod poſſe generari verum. 272,107

Ignis & aqua humanam naturam maximè continent. 200,236

Ilex cur nigra dicta. 123,113

Imperium Romanum creuit virtute propriâ, non fortunâ duce. 16,77

Imporcitor ex Diis vnus, qui præerat arationi. 48,288

Incaduus dicitur & inciduus. 79,158

Incubare de his, qui dormiebant ad accipienda Oraculorum reſponſa. 192, 182.

Indigetes Dij, topici, & locales, idem. 35, 200.

Indis faciei color fuſcus. 134,168

Infectores & affectores qui. 152,279

Infectum ἐστυμμένον, βεβαμμένον. ibid.

Innocui luſus. 157,5

Inſtrumenta ruſtica inutilia in triuiis poſita. 48,286.

Inſulæ Gadibus adſitæ veniunt ſub vno Erythea nomine. 37,216

Interſcapilium τὸ κάτωμον. 80,162

Ῥοχίαιεχ. 63,58

Ioſephus Scaliger confutatus. 51,308. 81,171. & 515,1

Ioui in arce quotidibus factum. 6,26. *agnâ, & aliquando ariete.* 39,232

Iouis Feretrij templum. 15,70. *quam magnum.* ibid. *quale forſan Feretrij ſimulacrum.* 15,71

Iouis Capitolini fuit ſeſſile. 15,71. *in ſiniſtrâ σκῆπτρον, in dextrâ fulmen habebat.* 15, 72.

Iouis & Æſculapij ædes in inſulâ Tiberinâ vno eodémque die conſecratæ. 21, 106. *ædem Iouis vouit Furius Purpureo Prætor.* 22,110

Iouis cognomento Victoris ædes. 190, 172. *ſitus ædis.* ibid.

Iouis Piſtoris ara. 275,127

Iouis cognomento Soteris ara. 277,137.

Iouis cognomento Inuicti ædes an reuerà fuerit in vrbe. 293,213

Iouis cognomento Statoris ædes. 514,3

Ἵππε χρῶν. 132,160

Iſidorus correctus. 43, 255. *idem reprehenſus.* 260,40

Italiæ pars dicta Græcia maior. 160,16. *inde in eâ duplex idioma.* ibid.

Itus, aditus, ambitus de ſepulchris. 86, 201. *hi quibus vetiti, quibus permiſſi.* ibidem.

Iudæa eſt Syria Palæſtina. 81,171

Iudæos Strabo iungit cum Syris. ibid.

Iudicium de hoſtia & victima Ouidiano etymo. 24,131

Iudicium Centumuirale Athenis quando, & ad quid primò inſtitutum. 279, 152.

Iugum, lignum cui ſtamen alligatur. 151, 276. *Græcis ἱσὸς.* ibid.

Iugurta & Numida à Metello victi. 41, 240. *inde illi Numidici cognomentũ.* ibidem. *de Iugurta bis triumphatum, ſemel à Metello, iterùm à Caio Mario.* ibidem.

Iulianus Imperator miſit olim cuidam caricas centum. 14,67

Iulio Proculo Romulus poſt mortem apparuit; idque Iulius iuramento affirmauit. 84,187.

Iunij Bruti de Gallæcis victoria. 282,164. *inde Callaici cognomentũ reportauit.* ibid. *quo die & anno.* ibid.

Iunius menſis vnde dictus. 254,7. 257,19, & 258.

Iuno Kalendaris. 6,25

Iuno Lucina grauidis & nuptis amicum numen. 119,92

Iuno Floris ope ſine marito fecunda Martem peperit. 223,74

Iunoni vrbes cariores. 255,13

Iunoni ſacra in vrbe loca. 255,14

Iunonis Soſpitæ templum ſacratur. 56, 20. *templi ſitus.* 56, 21. *eiuſdem auctor incertus.* 56,22. *Lanuuij quî culta.* ibidem. *duo Romæ erant Iunonis Soſpitæ templa, alterum*

alterum in Palatio, alterum in Foro Olitorio. ibid.
Iunonis cognomento Lucinæ templum in Exquiliis. 119, 90. *à matronis Martiis Kalendis frequentatum.* 119 91.
Iunonis lucus & ædes Lanuuij. 256, 17. *magna huius loci religio apud Romanos.* ibidem.
Iunonis Monetæ ædes ex voto Camilli. 263, 58. *de Camilli voto nulla mentio apud Plutarchum in eiuſdem vitâ.* ibid. *ædis ſitus.* 263,59
Iunonius menſis in multarum gentium faſtis legebatur. 256,16
Iupiter Calliſtum compreſſit. 63,60
Iupiter Elicius. 124,124
Iupiter ſuis grunnitu à Saturno liberatur. 168,55
Iuſti Rycquij ſententia explosâ. 14,69
Iuſtini Martyris lectio firmata. 266,77
Iuſtitium erat die atrâ ſine nefaſtâ. 5,20
Iuturna eadem cum Egeriâ. 122,107
Iuturnæ fons. 122,106
Iuturnæ ædicula ad aquam Virginem dicata. 32,181.

K.

Kalendæ Ianuariæ dies anni illuſtrior. 7, 32. *hac luce magiſtratus populo comite ad Capitolium itabat.* 7,32. *fari licebat.* 11, 58. *quiuis omnis cauſâ aliquid ſui muneris aut artis libabat.* ibid. & 12,59. *Superſtitiones variæ obſeruatæ.* ibid. *eâdem luce incedebat populus muliebri veſte amictus.* ibid. *inuicem ſe ſalutabat.* 12,61
Kalendæ Ianuariæ ab anno V. C. DC. *ineundis Conſulatibus ſolemnes.* 114.59
Kalendæ Iuniæ dictæ Fabariæ. 263,56. *notatur hæc dies in Kalendario Conſtantini Fabarici.* ibid.
Kalendæ Martiæ ſub Romulo anni principium. 113, 52. *ſolemnes ineundis Conſulatibus vſque ad finem belli Punici.* 114,59.
Kalendæ Martiæ dictæ feminea & matronales feriæ. 115,67
Kalendæ ſextæ pro Kalendis Iuniis. 263, 56. *creber loquendi modus antiquis.* ibidem.
Kalendarij Præneſtini fragmentum reſtitutum. 60,44
Kalendarij veteris locus tutatus & confutatus. 243,208
Kalendarium Conſtantini illuſtratum. 270, 93.
Kalendis Martiis ignis in æde Veſtæ de nouo accendebatur. 113,53, & 57. *item laureæ veteres recentibus cedebant.* 113, 53. *id fieri ſolitum in regiâ, in Curiis & ædibus Flaminiis.* 115,43
Kalendis Martiis Comitia olim acta: matronæ ſeruis cœnam parabant. 113,53
Kalendis Martiis mineruał à diſcipulis didaſcalis ſolutum. 113, 57. & 152, 283.
Kalendis Martiis veteres annum nouum precabantur. 113,58.
Kalendis Aprilis in templo Veneris Verticordiæ eiuſdem ſimulacrum, demtis anni præteriti ornamentis, nouis comebant. 164,36. *iiſdem erat lauatio matronarum prope templum Fortunæ virilis.* ibid.

L.

Labra ἀσαμίνθοι, λουτρά. 198,225
Labrata oſcula. 122,110
Labrata Deorum ſtatuæ & Cæſarum imagines. 123,110
Lac pro fici rore, Græcis ὀπὸς & πυτία. 68, 86.
Lacenæ mulieres dictæ φαινομηρίδες. 29,161. *cauſa.* ibid.
Lacerna veſtis militaris. 99 289. *fuit etiam vrbana.* ibidem. *dicta penula, birrus, ruſſula militaris.* ibid. *Græci aliquando dixerunt* μανδύλιν *ſeu* βῆρον, ἐφεστρίδα, χλαμύδα. ibid.
Lacryma de myrrha guttâ. 25,134
Lactens ficus eſt viridis & recens. 68,86
Ladon è Arcadiæ flumen. 215,22
Ladonis ortus è paludibus Phenei. 69,95
Lælij & Maſſiniſſa de Syphace victoria. 301, 265.
Læuis de caluo. 147,247
Λαλία. 91,234
Λαλῶ. ibid
Lambinius reprehenſus. 150,268
Lampridius Dioni aduerſatur. 2,2
Lanas Pontifices à Rege ſacrificulo menſe Februario petebant. 53,8
Lapis Sedunianus emendatus. 61,44
Lares Præſtites vnde dicti. 217, 38. *hos antiqui amiciebant caninis pellibus* 217, 41.
Lares Præſtites antiquis, qui nobis genij tutelares. 217,38
Lares domus cuſtodes. 217,42
Lares compitales. 218,44
Laribus an domi certa ſedes. 217,42
Larum nomine boni & noxij genij veniunt. 233,140.
Larum ædes dicata. 302,274
Laternarum vſus vetuſtiſſimus. 166,47
Lauatio neceſſaria ante quoduis ſacrificium. 234,147.
Laurea in Iouis Capitolini gremio à triumphantibus poſita. 15,71.

Laurentalia. 107,20. *celebrabantur menſe Decembri.* ibid. *ſacris aderat Flamen Martialis.* ibid.
Laurus crepitans boni ominis index. 25,136
Lauſus Numitoris filius Ἄγρος *&* Ἄπιτος *aliis dicitur.* 159,14
Lautolæ. 19,91
Lea, λέαινα. 220,60
Legati Delphos ab vrbe miſſi. 172,74
Legatorum nomina. 172,75
Leges promulgatæ aduerſus bona Patritiorum. 46,270
Leges annariæ. 214,12,13
Legitimum quid ſignificet. 85,196
Legumina victus pauperum. 238,173
Lemuralia per triduum acta. 233,139. *ſed intra dies ſex.* 236,164
Lemuralia noctu agebantur. 233,140. *quâ noctis horâ.* 233,143
Lemuralibus cur ſacra facturus pedes nudabat. 233,144. *digitis etiam crepitũ edebat.* 233, 145. *crepitus qualis erat.* 234,146
Lemuralibus faba adhibita. 234,149
Lemures, νυκτερινοὶ δαίμονες. 236,161
Lemuria, ſeu Lemuralia, priùs dicta Remuria. 236,160
Lentes Niliacæ. 224,86
Leonis medij occaſus veſpertinus. 58,31
Leuare ſe ſaxo, pro ſurgere. 186,150
Lex Thoria. 225,93
Libamina à Libero. 146,241
Libelli de auſpiciis Kalendarũ. 11,58. *nomen illis* καλανδολόγια. ibid. *vetiti poſteà.* 12,58
Liberalia Baccho ſacra. 145,236
Liberalibus per vrbem anicula liba venditabant. 146,240. *& pro emptore ſacrificabant.* ibid. *id hederâ capiti vincta faciebant.* 147,251
Liberalibus ludi Scenici acti. 146,240. *his feſtis præcipuè toga libera ſumebatur.* 148, 253.
Liberi patris etyma varia. 146,241
Libræ occaſus cum pluuiâ. 179,111
Libri Rituales quid continebant. 202,148
Libri Sibyllini cur inſpecti anno DXLVIII. 171,70. *horum librorum inſpiciendorum cura data primò Duumuiris.* 17,71. *poſteà huiuſmodi muneri additi octo, poſteà quinque.* ibid.
Libum ex fabâ & milio. 87,202
Libum teſtuatium. 283,169
Libi parandi modus. ibid.
Licia & plumbum apta ad rem magicam. 89,225.
Lictor flaminius. 53 9
Lilij Gyraldi error demonſtratus. 55, 17. *idem confutatus.* 155,304
Limus vitilis medendis ictibus. 147, 250. *item aqua ex raphani foliis.* ibid.
Linea pro fune. 139,202
Liratur terra, cùm tertiò aratur. 48,288. *cùm ſecundò, offringitur.* ibid. *cùm primò, proſcinditur.* ibid.
Λιθοβόλοι *fundibali.* 75,131
Liuia Druſilla Cæſaris Auguſti coniux. 36, 212. *in Iuliorum domum admiſſa.* ibid. *à Claudio conſecrata.* ibid. *eiuſdem ſacerdotes Virgines Veſtales.* ibid. *præter has habuit Flaminicam.* ibid.
Liuia cum Tiberio refecit Concordiæ templum. 46,275. *eiuſdem encomium.* 46,276
Liuius emendatus. 166,49. *&* 173,76
Locus ad templum per augures conſtitutus, dictus auguſtus. 42,248
Lolij victus oculis exitioſus. 49,298
Loratæ tunicæ. 59.38
Lucaria erant XIV. *&* XII. *Kalendas Auguſtas.* 57,27
Luci ſacri erant incædui. 197,221. *ſacrificio facto, & veniâ à Numine Luci petitâ, conlucari poterat.* ibidem. *veniæ formula.* 198,221
Lucia Volumnia Saliari carmini inſerta. 128,139.
Lucretiæ morientis cura, vt honeſtè caderet. 102,312.
Lucus Auentini collis. 123,112
Lucus Hilernæ. 258,28. *huius voculæ varia ſcriptura.* ibid.
Lucus Semeles. 285,176
Ludi VI. *Idus Aprilis acti, forſitan ob Iulij Cæſaris victoriam de Rege Iubâ.* 179,106
Ludi in Circo XIII. *Kalendas Maias.* 193, 190. *à Cerealibus ad hunc vſque diem ſemper continuati.* ibid. *his ludis hoc die addebatur combuſtio vulpium.* ibid.
Ludi ob redactos in concordiam Patritios & plebẽ. 45,269. *ob id fuit etiã tum feriis Latinis dies vnus ad triduũ additus.* ibid.
Ludi in Circo Idibus Maiis. 239, 186. *&* 243,206.
Ludi voti in bello contra Cæſaris percuſſores. 243,206
Ludi Piſcatorij. 269,87
Ludius & ludus antiquis idem. 68,89
Luna quando dicatur implere cornibus orbem. 64,63
Lunæ Auentinenſis & Dianæ Auentinenſis templum vnum & idem eſt. 155,304
Lupercal locus in quo fiebant Fauni ſacra. 76,134.
Lupercal à lupâ. 78, 152. *ſiue à Lycæo Arcadiæ monte.* 78,154
Lupercalia. 68,88. *eadem remiſſa ab Auguſto reſtituta.* ibid.
Lupercalia durarunt ad tempora Theodorici Amali. ibid.
Lupercalibus capræ Pani immolantur. 69, 90. *ex*

90. *ex harum ſanguine frontes duorum iuuenum linitæ & lanâ deterſæ.* ibid.
Lupercalium initia vnde. 69,91
Luperci cincti. 215,25
Luperci nudi cum ſubligaculis circa pudenda currebant. 68,89. *nudum corpus vngebant.*ibid. *Ludij appellati.* ibid.
Lupercis quando ius verberum datum. 79, 157. *ea plebeiæ nobileſque mulieres non declinabant.* 79, 156. *cauſſa.* ibid.
*Lupercorum plures ſodalitates.*68,88. *Fabia ſodalitas, Quintilia, Iulia.* ibid.
Luſtrum antiquum decem menſibus minus Pompiliano. 111,41
Luſtrum ſpatium quinquenne. 64,65
Luxus veterũ in ſacris ædificiis tactus. 8,35
*Λύκαια in Arcadiâ vetuſtiſſima.*78,154. *inſtituta à Lycaone Pelaſgi filio.* ibid. *ſimilia ſunt Lupercalibus.* ibid.
*Lycanthropiam dabant veteres Ethnici.*260, 40.
Lycaſtus & Parrhaſius Reges Arcades. 78,150. *à lupâ alumnati.* ibid.
Lycurgus & Pentheus à Baccho puniti. 145,239.
Lydi cur dicti Phryges. 169,61
Lydia Phrygiæ contermina. ibid.
Lynceus à Caſtore occiſus, & contrarium. 250,250.
Lyræ ortus acronichus. 232,137. *ortus heliacus & vno tempore tempeſtas.* 23,121. *occaſus heliacus.* 47,279. *occaſus veſpertinus.* 58,31.

M.

MAcrobij error. 95,268. *idem correctus.*167,51. *idem deriſus.* 20,98
Mænades ab inſaniâ nuncupatæ. 183,133
Magi nudo pede ſacra peragebant. 233, 144.
Magicis ſacris quæuis hora noctis aptiſſima. 233,143. *de die etiam locus tenebroſus.* ibid.
Magiſter Mercurialis. 248,233
*Magiſter Saliorum.*119,93. *eiuſdem poteſtas.* ibid.
Magiſtratus antiquus à vomere ad faſces vocatus. 16,75
Maia Atlantis filia Iouis pellex: 255,9
Maieſtas ſemper vna fuit. 212,6
Maieſtas Principi & Magiſtratui apprimè conueniens. 213,10,& 11
Maij etymon. 211,1
Maris Hecate ſacra. 125,128
Maius menſis ob Lemuralia nuptiis inauſpicatus. 236,163
Mamurius Veturius in Saliari carmine cantabatur. 128,139
*Mamurius fuit faber quidam inſignis.*128, 140. *quid Varroni.* ibid.
M. Manlius Capitolinus è ſaxo Tarpeio deiectus. 263,59
Μανία & φόβος idem. 33,186
Manipularis miles à manipulo. 111, 40. *idem dictus contubernalis & commanipulus.* ibid.
Mantele linteum ſiccandis manibus. 208, 280. *ſumitur & pro menſarum integumento.* ibid.
Mantele villis ſolutis quid. 208,281
*Manus ad os admota in adoratione.*122,110
Mappa quid. 208, 280. *parũ propriè Gloſſis χειρόμακτρον.* ibid.
Marſi ad veneficia inſignes habiti. 260,42
Marſias vnus ex Satyris. 297, 233. *pictus cum caudâ porcinâ.* ibid. *geminas tibias inflauit primus.* 297,234. *inuenit σύριγγα & capiſtrum.* ibid. *victus à Phœbo.* 297, 236. *in pœnam detracta viuo pellis quæ Celænis pependit.* 297,237
*Martia Ouidianæ coniugi intima.*304,179. *en Ouidij ætate ſuperſtes.* 304,180
Martis Vltoris templum. 239,186. *cauſſa cur erectum adeò magnificum.* 240,189
*Martis Vltoris Æditunus.*240,187. *in huius templo bella & triumphi decernebantur.* 240,190
Martis Vltoris ſignum in eodem templi trichoro collocatum. 241,191. *in eiuſdem templum hoſtium ſpolia inlata.* 241, 192. *in templi fronte inſcriptum nomen auctoris, hoc eſt Cæſaris Auguſti.*241,196
Martis Vltoris templum aliud in Capitolio ab eodem Cæſare exſtructum. 242, 200. *cauſſa noui operis.* ibid.
Martis templum extra portam Capenam. 264,62. *à Lucio Sullâ Felice magnificis ædificiis auctum.* ibidem. *idem Stephani Pontificis Maximi precibus totum corruit.* ibid. *templi ſitus.* 264,63
Martis ſtatuam haſtâ figurabant veteres. 82,177.
Martij etymon. 105,1
Martius menſis quibuſdam ordine tertius, aliis quartus & quintus & ſextus & decimus fuit. 109,26
Mater Idæa à Phrygiâ accerſita nihil aliud quàm lapis magnes. 176,92
*Mater Matuta ante apotheoſim Græcis & Latinis Ino, illis poſteà Leucothea.*284,175
Matralia ſacra matris Matutæ. 282,167
Matralibus libum teſtuatium Matutæ oblatum. 282,169. *cauſſa.* ibid.
Matralibus pro quibus Matronæ precabantur. 286, 185
Matris Matutæ in ſacrificio imitabantur nutricum Liberi patris geſtus. ibid.
Matris Matutæ ædes à Seruio Tullio dicata.

cata. 283, 170. *eadem refecta à Marco Furio Camillo.* ibid. *iterùm reſtituta à Q. Fuluio Flacco.* ibid.
Matris Matutæ ædes in foro Boario. ibid. *ab hac æde ſeruæ arcebantur.* 283,171. *ex his vna tantùm admiſſa, quæ pugnis iterùm a templo eiiciebatur.* ibid. *idem mos obſeruatus in Græciâ.* ibid.
Matris Matutæ fabella de aduentu in Italiam. 284,172
Matris nomine Cybeles audiebatur. 172,73
Matris Bacchi nutrix. 284,172
Matronæ Romanæ poſt captos Veios carpento vſæ. 43,254. *cauſſa priuilegij.* ibid. *vna cum hoc merces alia eiſdem data.* ibid. *eiſdem carpenti honos ereptus.* 44,257
Matronalia. 115,67. *primus olim anni dies feſtus.* ibid. *hoc die, id eſt Martiis Kalendis, munuſcula à Matronis inuicem miſſa.* ibidem. *huiuſmodi ſuperſtitiones damnatæ per Synodum Trullanam.* ibid.
Medici ſub Mineruæ tutelâ. 152,282
Megaleſia feſta magnæ matris Idææ. 166, 49.
Megaleſia quot dies celebrata. 303,7
Megaleſiis lecticam matris Idææ Galli geſtabant. 167,51. *ante lecticam multa pretioſa & exquiſita ferebantur.* ibid.
Megaleſiis Phryx vir & mulier ſtipem pro Matre Idæâ colligebant. 176,97. *id ciui Romano facere non licitum.* 177,97
Megaleſiis Patritij mutitare ſolebant. 177, 98. *quam ob cauſſam.* ibid.
Meleager Theſtij nepos. 226,100
Menander Epheſius auctor libri Περὶ τ̃ Τυρίων Βασιλείας. 138,198
Mentis ædes ſacratur. 269,92. *ædem vouit Attilius Prætor, dedicauit Ottacilius Craſſus.* 269,90. *quo die.* 269,92
Meones primò Lydi dicti. 71,107
Μήων & Μαίων *ſcribebant Græci.* ibidem. *ſed* Μήων *ſcriptura vetuſtior.* ibid.
Mercatoris verba ad Mercurium Idibus Maiis. 248,236
Mercatorius habitus. 249,237
Mercatorum collegium inſtitutum. 247, 233.
Mercurij ſacra inter præcipua Latinis Euander tradidit. 215,24
Mercurij inuenta. 248,236
Mercurij aqua extra portam Capenam. ibidem. *hac luſtrabantur quotannis negotiatores.* ibid.
Mercurio templum dedicatum. 247, 233. *vbi.* 248,234
Mercurius cognomento Negotiator. 248,235
Mercurius furum Centurio. 249 237
Meretrices vetulæ ſeneſcentibus aquilis comparatæ. 229,121
Meretricum ſtudium in quæſtu. 204,359
Meretricum porta à riualibus vnguento peruncta. 228,115
Meretricum profeſſio apud Ædiles. 204, 258.
Meroë ex Niliacis Inſulis maxima. 188, 161.
Merula confutatus. 179,110
Μεσομβρινὸν & ἀρκτικὸν κέντρον, *quibus orbis innititur.* 10,46
Metelli Numidici pater. 41,240
Metellus & Auguſtus Matris Idææ templum refecere. 176,95,96. *antiqui auctores ædis qui.* 176,96
Metellus P.M. in ſeruando Palladio oculos amiſit. 281,160. *huic Metello ſacerdotium ob cæcitatem ademptum.* ibid. *eidem curru vehi poſſe ad curiam conceſſum.* ibid.
Μετρεῖν πόλον. 23,118
Μητραγύρται. 177,97
Μητραγυρτεῖν. ibid.
Μητρῷον *templum Cybeles Athenis.* 172,73
I. Meurſij allucinatio. 14,68
Militia Romana Græcanicæ prælata. 110, 33.
Miluij occaſus. 149,265
Miluius vna ex rapaciſſimis auibus. 149, 266. *dicitur & auis Circanea.* ibid.
Miluina vnguis. ibid.
Minerua cognomento Medica. 152, 282
Mineruæ cognomento Captæ delubrum. 153, 287. *ſitus ædis.* ibid. *Captæ cognominis varia etyma.* 153,288
Mineruæ ſimulacrum apud Argiuos quotannis lauabatur. 176,92
Minium & chryſocolla in Circo aliquando ſparſa. 151,273. *de huiuſmodi luxu ſuſpicio quædam.* ibid.
Mitra capitis tegma ſiue cingulum. 142, 220. *eadem cum ricâ.* ibid.
Mitra anicularum propria. 186,147
Μνῶαι & ἱποτιτθίων, *an aliquando idem.* 177,98.
Mola ſalſa. 10,51
Moneta nigra quæ. 17,82
Mons ſacer in viâ Nomentanâ. 142,218. *an id ſemper illi nomen.* ibid.
Mora dicti ruborum fructus. 186,146
Moretum, Græcis μυσωτὸν & τρίμμα. 178, 102.
Moretum & intritum idem eſt. ibid.
Moretum quo modo parabatur. ibid.
Morticinum κενέβρειον, *ſiue* θανάσιμον. 44,260
Mos ſpargendi flores de tectis ſupra menſas. 230,124.
Mos geſtandi vaſa in vertice variis gentibus receptus. 106,5
Mos ſalutandi Deos Indigetes in aduentu & diſceſſu. 35,200.

Mulciber

Mulciber & Vulcanus idem. 291,205
Mucianus à Plinio reprehenſus. 279,149
Mulier de viâ. 212,3
Mulieres Romanæ in atriis lanæ operam dabant. 99, 287. *Græcanicæ in interiori ædium parte.* ibid.
Mulieres Romanæ nudis pedibus ad ædem Veſtalem itabant. 277,140. *quid in cauſâ.* ibid.
Muſonij Philoſophi dictum. 29,164
Myrrha, coſtum & alia aromata quando Romanis cognita. 24,133
Myrrha ſtillat ab ipſo cortice. 25,134
Myrrhæ duæ ſpecies. ibid.
Myrtus veneri ſacra. 158,6
Myſi cur dicti Phryges. 169,61.

N.

NÆnia multiplex ſignificatio. 260,41
Nauibus à paraſemis nomina impoſita. 60,41.
Nauis, quâ Mater Idæa in Vrbem tranſuecta, cur hæſerit in Tiberi. 174,83
Nefaſtus & ater, idem. 5,20
Nodus cæleſtis quo Piſces iunguntur. 80, 169.
Nomentum, Sabinorum oppidum. 206,270
Nomina barbarica ſubiecta variis mutationibus. 71,107. 82,172
Nonacris Arcadiæ mons. 70, 96. *celebris ſtygos aquâ.* ibid.
Nonæ Quintiles dictæ Caprotinæ. 83,182. *cauſſa.* ibid. *an vera.* ibid.
Noua barba πρωθήβης. 108,22. *dicta & barbula prima.* ibid. *eſt & noua barba recenter læuigata.* ibidem. *nouare barbam, pro radere.* ibid.
Nouenus numerus rei magicæ aptus. 234, 151.
Noxæ dedere. 26,143
Numa duodecim iuuenibus comitatus ad fontem luci Auentinenſis accedit. 123, 115. *Picum & Faunum nodo vincit.* 123,116. *id ab Arnobio deriſum.* ibid.
Numæ aſtutia in Ioue decipiendo. 125,127
Numæ cura in auertendis à bellis Romanorum animis. 122,108
Numæ lex circumagendi in dextrum corpus in adoratione. 122,110
Numantia quando deleta. 41,242
Numerus trinus receptus in ſuperſtitionibus. 89,223.
Nummi Cæſari Octauiano cuſi. 43, 251. 57,24. 243,205.
Nummi eiuſdem Cæſaris pietati cuſi. 145, 234.
Nummi Iunoni Soſpitæ Lanuuinæ cuſi. 56, 22.
Nummus æreus ante aureum notus. 17, 81
Nummus cum Iano & rate quid ſignificarit. 17,83. *è Græciâ ſecum tranſtulit Ianus in Italiam.* 17,85
Nuptiæ motis ancilibus vſque ad ea condita non celebrabantur. 129,141
Nuptiis dies inauſpicata. 88,212. *de diebus feriatis Verrij Flacci ſententia.* ibid.
Nympha Muta Larum mater. 90,232. *hæc eſt eadem cum Deâ Maniâ.* 91,240. *dicta Lara & Larunda, antiquiùs Lalara.* 90, 232,233. *à loquacitate ſic dicta.* 91,234. *Almonis filia.* 91,235
Nymphæ femore brachiiſque detectis expreſſæ. 29,161. *inde* φαινομηρίδες *appellatæ.* ibidem.
Nymphæ Mutæ munus. 89,222. *à Numâ coli cœpta.* ibid.
Nympharum varij habitus deſcripti. 28,160

O.

OCcentare oſtium. 229,116
Occentatio cantilena amatoria. ibid.
Oculi demiſſi reuerentiæ ſignum. 11,56
Ogyges Eleuſinæ vrbis auctor. 185, 144. *hac de re Pauſaniæ ſententia.* ibid.
Οἰδαίνειν, *&* οἴδημα, *pro ira, & iraſci.* 91,236
Omina principiis inſunt. 12,63
Omphale domo Lydiâ. 71,107. *eiuſdem ex auro & purpurâ veſtis.* 72,108. *Herculem leonis pelle mentita eſt.* 74,120
Onuphrij Panuinij error. 96, 268. & 251, 257.
Ophiuchi ortus. 300,255. *ex Ophiucho primùm manus ſiniſtra oritur.* 300,257
Opifices omnes ſub Mineruæ patrocinio. 153,286.
Oppidi condendi ritus in Latio. 202,248
Oraculum, vt Saturno humanis victimis ſacrificaretur. 245,219
Orbis pacificus Auguſti, Tiberij & Germanici virtute. 7,30
Orion gente Bœotus. 237,166. *quomodo conceptus.* 239,181. *vnde ita dictus.* 239,182. *de hoc Strabonis opinio.* 239,184
Orionis occaſus. 237,165. *ortus.* 298,241. *ex Orione lacertus primus apparet.* 298, 243.
Orionis zona oritur. 302,272
Orithya vt Dea Athenienſibus culta. 221, 67.
Ὀρθάνης *Priapi epithetum.* 30,172
Ortygia inſula prope Syracuſas. 183, 136. *ponte olim mirè vrbi annexa.* ibidem. *ſcripſerunt alij, aggeſtâ in paruo freto de induſtriâ terrâ.* 184,136
Oſcinum præpetumque auguria qui captabantur. 13,6

Oſtia vrbs importuoſa, ob limi aggeſtionem. 174,84.
Oſtrea in cœnis antiquorum receptiſſima. 262,52.
Oſyris aratri inuentor. 187,159
Ouidia gens ex ordine equeſtri. 1. eadem forſan ab hac diuerſa. ibid.
Ouidiani obitus annus. 1.21,104.36,212
Ouidij prænomen an verum vulgatum. 1. eiuſdem dies natalis. 150,272
Ouidij filia. 268,80. bis nupſit. ibid.
Ouidij ex filiâ nepotes. ibid.
Ouidij ſententia compar Ptolemæi quibuſdam verſibus. 22,114. altera Euripideis. 34,195. Eueni quoddam diſtichum Latinè reddit. 26,141 Cheremonis Tragici fragmentum imitatur. 28,160. Amphidem Comicum ſequitur. 63,60
Ouidij ſedes in theatris vbi fuit. 179,110
Ouidij in re hiſtoricâ narranda ἀταξία. 172,74. in eadem falsò conuictus. 173,77
Ouidij error. 4,16. 39,231. 41,241 43,256. 75,133. 114,62. 145,236. 185,144. 204, 262. 219,56. 288,90.
Ouidij incogitantia. 111,42. & 269,92
Ouidius mittitur in exilium anno LII. ætatis ſuæ. 21.104. vidit omnia quæ inciderunt in anno Vrbis conditæ DCC. LXX. ibid. vidit propriis oculis templum Troianum in quo Palladiū ſeruabatur. 279,150
Ouidius Aratum Latinè reddidit. 62,54
Ouidius functus munere Triumuiratus & Decemuiratus. 179,110. Iuliorum familiæ adulatur. 36,212
Ouidius recedit à veteribus Kalendariis in aſſignandâ feralium luce. 88,221
Ouidius in his Libris emendatur. 159,11, 12. 206,269. 288,90. extra Faſtos. 100, 293.
Ouilia menſe Apr[illegible] [illegible]ſtrabant. 1[illegible],207
Ouis ceruaria. 27,152.

P.

PAci, Iano, Saluti, Concordiæ VI. Kalend. Aprilis res diuina facta. 155,301. de cauſſâ ſuſpicio. ibid.
Pacis ara vbi. 51,308. eidem numini ſacrificatur. 51,309
Pacis templum non habuit Vrbs Naſonis æuo. 51, 308. ſtruxit primò Veſpaſianus. ibid. cur hic potiſſimùm. ibid.
Paganalia poſt Sementiuas ferias acta. 49, 289. his feſtis placabatur Tellus & Ceres. 49,292.
Παγασαὶ & Pagaſa idem. 34,194. Theſſaliæ oppidum. ibid.
Pagaſeus ſinus, Græcis Παγασητικὸς & Παγασικός. ibid.
Pagus omnis ſuum focum habebat. 49,291
Palamedes in Euripide ſibi tantùm litterarum inuentionem adſcribit. 35,196
Palantium ab Euandri patriâ dictum. 37, 214.
Palilia Pali Deæ ſacra. 195, 202. an ante vrbem Romam fuerint. ibid.
Palilia primò incruenta. 196,205
Palilibus aptum ſuffimentum vitulinus cinis, mixtum cum cinere fabarum & equi ſanguine ex amputatâ caudâ. 196,204, 205.
Palilibus ab agricolis gratiæ Diis datæ pro ouium fœtu. 199,227
Palilibus quid additum ſub Romulo. 201, 239.
Palilium tranſitionum per ignem cauſſæ. 200,235. 201,239. huiuſmodi ſuperſtitiones quo tempore abolitæ. 200,235
Palladia Iliaca quæ vrbes ſibi vindicarint. 280,154.
Palladis templum Troianum à Fimbriâ incenſum. 279,150
Palladium ex ligneâ materiâ confectum. 278,148. creditum διοπετές. 278,149
Palladium vetus Iliacum ſedit. 15,71
Palladium Iliacum ætate Strabonis ſtabat erectum. 278,149. id antiquiſſimum fuiſſe quo modo aliqui tuebantur. 278,149
Palladium raptum à Diomede & Vlyſſe, aut à Demophoonte. 279,151. & 152
Palladium in Elagabali domum tranſlatum. 280,154.
Palma pro caryotis. 13,65. hæ Kalend. Ianuariis tenui bracteolâ opertæ. ibid.
P[illegible]ius & πάνξ idem. 48,28[illegible]
Pan natus in Arcadiâ. 69,92. ibi præcipuè paſſim cultus. ibid.
Panathenæa maiora & minora. 293,215. minora annua an triennalia. ibid.
Panes μακωνίδες. 186,152
Pani flamen Dialis ſacra faciebat. 70, 99. cauſſa. ibidem.
Panis templum primò humile ædificiis auctum. 69,91
Panis Lycæi templum in Arcadiâ. 78,155
Parthia quibus ex rebus ferè inexpugnabilis. 242,202
Paſcua dicebantur Populi Romani redditus. 225,92. quam ob rem. ibid.
Patauium ab Antenore conditum. 161,25.
Patellarij Dij. 92,246
Pati ſine crimine ſolatium. 33,189. diuerſa opinio è vulgi ſenſu. ibidem.
Patris cognomen Libero proprium. 148,256
Patris patriæ cognomentum quid Cæſari Auguſto addiderit. 61,46
Patroclus à Peleo de cæde Cleſonymi purgatus. 55,16. Straboni Æanes eſt à Patroclo occiſus. ibid.

Pani-

Pauimentum verrere receptum in quauis februatione. 196,208
Paupertatis abiectæ dolor expreſſus. 17, 80.
Pauſa bellorum poſt victoriam Actiacam. 50,302.
Pecuniæ immenſæ conſumptæ in dedicationibus ſacrarum ædium. 46,274
Pecuſcum erat pars Palatij ſic dicta à pecoribus. 108,24
Pegaſi ortus. 132,158. *de Pegaſo hiſtoria.* 132,159.
Pegaſi conſtellatio. 132,161
Πειραιὸς *Athenienſium portus.* 188,160
Peligni, genus Italicum. 109,30. *alicui Illyricum.* ibid.
Pelloma Romanorum ab Arnobio irriſa. 301,264.
Penus Veſtalis quo die aperiebatur. 270,93. *ſeruatus in nouâ æde Veſtali.* 270,98
Πέπλος *eſt* ἐπίβλημα *&* ἔνδυμα. 244,211
Peregrina ſacra quæ. 75,127
Peregrina lingua Romanis quæuis extera. ibid.
Periander, ſiue Pyrantus, Rex claruit circa XXXVIII. *Olympiadem.* 58,34
Periurium omnino erat neceſſarium in Cæſarum apotheoſi. 84,187
Perſæ & Armenij equum Soli ſacrificant. 27,150.
Perſij Scholiaſta emendatus. 80,162
Petræ focariæ, λίθοι πυρίτου, *& varij coloris lapidis vſus ad ignem excitandum.* 200, 237.
Phidias à Strabone reprehenſus. 15,71
Philemonis menſa Mercurio & Ioui poſita quibus rebus cônſtarit. 238,173
Philippi Theſſaliæ vrbs, alio nomine Κρηνίδες. 145,233.
Philippus Cluuerius in ſuâ Italiâ antiquâ confutatus. 109,29
Philyris vſa antiquitas pro lemniſcis in plexione coronarum. 228,113
Pholoë mons Arcadiæ. 69,93. *vnde illi hoc nomen.* ibid.
Pholus Herculi intimus in monte Pholoë ſepultus. ibid.
Φεγτεαλὴ θεία. 85,195
Φεγτεαλῶν σύνοδος. ibid.
Φεγτεαλὴ ἐκκλησία. ibid.
Phrygia Cybelæ ſacra. 171,69
Phrygia maior & minor. ibidem. *eadem eſt prima & ſalutaris.* ibid.
Φθονικός. 16,78
Picus & lupa animalia Marti ſacra. 107, 14.
Pilanus, idem cum triario & vexillario. 112,48.
Pilare. 108,22
Pilum quale armamentum. 50,301. 110, 34.
Pinus arbor pura. 53,10
Piſcatorum vota ad Panem pro piſcium capturâ. 70,97
Piſcis auſtrini occaſus. 129,144
Piſcium cæleſtium varia nomina. 129, 145.
Platonis Comici dictum de carne ſuillâ. 181,121.
C. Plautius Appij Claudij collega in Cenſurâ. 296,229
Plebis à patribus ſeceſſus in montem Sacrum. 142,215. *cauſſa, & annus.* 142, 216,217. *ab eâdem plebe in ſacro monte Ioui Fauno ara poſita.* 142,218. *id tacuit Ouidius, & plebem poſt reditum in Vrbem ſcribit Annæ Perennæ ſignum poſuiſſe.* 143,222.
Plebs per Agrippam patribus reconciliata. 143,221. *quibus legibus.* ibid.
Pleiadum occaſus heliacus. 166,46. *ortus heliacus.* 243,207
Pleiadum vna cur lateat. 166,48
Plinius correctus. 109.285
Plinius iunior Prætor creatus habitâ ætatis veniâ. 214,13
Plumbi duæ ſpecies. 89,226
Plutarchi error. 107,20
Plutarchi patria. 286,184
Plutarchi locus reſtitutus. 20,103
Plutarchi locus emendatus. 76,139. *&* 293, 214.
Plutarchi locus explicatus. 93,253
Plutarchus confutatus. 295,225
Pluto parentationum auctor. 87,205
Pluuia & grando Kalendis Februariis. 58, 30.
.. ..ωτις. [illegible]52,278
Pocula faginea pauper[illegible]nt. 238, 179.
Pœnæ quibus olim animaduerſum eſt in milites qui ſigna amittebant. 111,37
Ποικίλοι χιτῶνες. 128,137
Pollux inſignis pugil. 250,249
Pollux per Iouem ab Ida furore defenſus. 250,252.
Pons ſublicius. 245,217. *cur ita dictus.* ibidem. *Græci dixere* ξυλίνην γέφυραν, *&* γέφυραν ἱεράν. ibidem. *cauſſa.* ibidem.
Pontifex maximus ædes publicas iuxta Veſtam incolebat. 210,287
Pontifex quadam non ſcita dicebat, cùm condebat fulmina. 124,123
Pontificatus maximi dignitas Cæſareæ dignitati ferè ſemper annexa. 13[illegible],150. *quis ex Imperatoribus primus peſſimum morem auerſatus.* ibid

Pontifices Hiſtoriæ ſcribendæ poteſtatem habuere. 2,5. *eiuſdem Hiſtoriæ varia nomina.* ibid. *cur dicta Annales maximi.* ibid. *in quantum excreuerint.* ibidem. *continebant quæ vocant Kalendaria ſeu faſtos.* 3,8
Pontifices præibant verbis ſolemnibus in templorum dedicatione. 42,249. *dum iſta ſacrabantur; poſtem manu tenebant.* 42, 250.
Pontificis Maximi poteſtas in virgines Veſtales. 144,229
Popa iuſſus victimam iugulabat. 24,125
Poplifugia dictus dies quo Romulus eſſe deſiit. 83,185*:Græci dixere τὴν φυγὴν τοῦ πλήθους.* ibid.
Porca terra quæ. 48,288
Porrima & Poſtuerta Carmentæ ſorores. 43, 253. *prima & Proſa, & Prorſa, & Anteuerta quibuſdam nominata.* 44, 261. *earumdem etymon Ouidianum reprobatum.* 44, 262. *Varronianum firmatum.* ibid.
Porta Palatina. 20,96
Porta Ianualis. 20,103.*eadem eſt πολέμου πύλης.* ibid.
Porta Carmentalis dicta Scelerata poſt cladem Fabiorum. 66,72.*eadem eſt Veientina & Tarpeia.* ibid.
Porta Feneſtralis. 289,193
Porta ἀποφράδες & σκυθρωπαί. 66,72
Porticus Liuia. 292,208. *ornata pulcherrimis picturis.* 291,209
Porticus Ποικιλόχρωμος. 292,209.*eadem cur dicta* Ποικίλη. ibid. *in hac porticu depicta Marathonia pugna.* ibid.
Porticuum ornatus qui. ibid.
Portumnus ante apotheoſim Latinis & Græcis Melicerta, his poſteà Palæmon. 284 172.
Portumnus & Portunnus ſcribi poteſt. 286, 183.
Poſtumij Tuberti de Æquis & Volſcis victoria. 298,246. *eiuſdem triumphus.* 298, 248.
Præluſionum mos libatus. 150,271
Præmium pro prædâ. 222,68
Præmiatores ſunt prædatores. ibid.
Præneſte à Græcis poſita. 161,23
Præſul idem quod proſaltor. 128,136. *munus in Saliorum collegio.* ibid.
Precatio paſtoralis in Palilibus. 199, 226. & ſeqq.
Pretium pro mercede. 60,42
Priapus cuſtos ruralis. 28,156. *eiuſdem patria.* 30,172
Principum ordines deni. 112,47. *inde primus princeps vſque ad decimum.* ibid. *ijdem dicti ordinarij, principales, & principia legionum.* ibidem.
Prodigia quæ Tarquinio à Regno excidium vaticinata. 97,276
Propinqui mortuis næniam canebant. 61, 46.
Profecta quæ. 261,47. *eadem dicta proſiciæ & præſiciæ.* ibidem. *Græcis ſunt θυμάτων ἀπαρχαί.* ibidem. *his contraria ſolida animantium viſcera.* ibid.
Proſerpinæ raptus de die fuit. 189,164
Prouinciæ aliquot Imperij Romani Ianuariis Idibus à Cæſare Auguſto populo reddita. 39,233. *quædam ab Auguſto retentæ.* ibid. *in has Imperium tantùm decennale voluit.* 40,233.*id poſteà prorogatum.* ibid.
Publij Victoris locus firmatus. 14,69
Pudor & Metus Maieſtatis comites. 212,7.
Puer è triuiis. 212,3
Pueri ſumptâ virili togâ liberiores erant. 248,258. *è præceptorum poteſtate exibant.* ibid.
Puls fabaria, ſeu fabata. 262,51
Purare pro purgare. 273,115
Purgamenta trans caput iacta. 234,148
Purpura pro prætextâ Conſulari. 8, 37. *hæc eadem cum togâ pictâ, trabeâ, palmatâ.* ibid. *picta toga, quæ triumphalis, olim tantùm ex purpura.* 276,131.*poſteà aurum illi intextum.* ibid.
Purum pro deterſo. 273,115
Πύελος. 77,146
Pygmalion Annæ & Eliſæ frater. 138, 198. *Pygmalij filius, aut Beli Regis.* ibid.
Πυργοῦσθαι κορύμβοις κεφαλήν. 71,106
Pyrrhi in Italiam aduentus. 265,70. *Italiæ partem occupauit.* ibid. *pacem à Romanis petijt, ſed ab his negata.* ibid. *Appij Claudij dictum de quibuſdam qui ad pacem inclinabant.* ibid.
Pyrrhus Italiâ pulſus. ibid.
Πυῤῥίας *vocarunt Græci rubræ cutis homines.* 199,233.
Πυῤῥίχος, *equus breuis.* ibid.
Πύῤῥος, *quod Latinis burrhus.* ibid.
Pythagoras quo tempore fuit in Italiâ. 114. 62.

Q.

Q *Littera Sabinis ignota.* 82,176
Quadrigarum in ludis currentium æmulatio. 104,320
Quinquatria Mineruæ feſtum. 150, 268.
Quinquatribus pueri eloquentiam à Pallade expetebant. 151,274. *certamina Oratorum*

rum & Poëtarum facta. ibid. *pueri à ſcholis vacabant*. 152,283
Quinquatrium varia nomina. 150, 268. *voculæ etymon*. 150, 269. *per quot dies acta*. ibid. *horum primâ luce celebrabatur Mineruæ natalis*. 150,270. *reliquis nudis gladiis pugnabant gladiatores*. 150, 272. *hic gladiatorius ludus in Panathenais etiam receptus*. 151,272. *mos forſitan ab Vrbe tranſlatus*. ibid.
Quinquatrus minuſculæ. 293,214
Quintilij & Quinctilij ſcribi poteſt. 75, 132.
Quirinalia. 82, 175. *quando inſtituta*. ibid.
Quirinalia ſtata & annua ſacra. 84, 190. *dicta Stultorum feriæ*. 85, 191. *cauſſa*. ibid.
Quirinalibus feriabantur, qui Fornacalia ob inſcitiam præteriere. 85, 194. 86, 199.
Quirinalis collis etymon. 84,189
Quirini templum. 302,275. *idem auctum à Cæſare Octauiano*. ibid.

R.

Ῥάβδον quid. 253,3
Radio percurrere telam. 151,277
Ῥάμμα. 228,110
Ῥαπτὰ carmina quæ. ibid.
Rarum pecten quid in inſtrumentis ruſticis. 194,193. *eiuſdem vſus*. ibid.
Raſtri vſus. ibid.
Regifugium. 95,268
Regis nomen, labefactato Imperio Romano, à Francis, Gothis & Vandalis introductum. 103,317.
Regnum in nemore Aricino idem quod ſacerdotium. 121,103. *de Regis electione mos barbaricus*. 121,104. *is neceſſariò eſſe debebat perfuga aliquis*. 121, 105.
Remus rutro paſtorali percuſſus moritur. 202, 251. *de Remi morte Tullij ſententia*. 203,254
Remus in Auentino ſepultus. 203,255
Regi ſacrificulo Magiſtratum gerere illicitum. 251,257
Rex ſacrificulus aliquando tantùm rex dictus. 53,7. *quando inſtitutus*. ibid. *quis primus ad hoc ſacerdotium nominatus*. ibid. *præficiebatur ſacris*. ibid. *eius vxor dicta regina ſacrorum*. ibid.
Rex ſacrificulus quo die ad ſacrificium ibat. 251,257.
Rhamno noxarum pellendi vis. 259,34
Rhamnus & alba ſpina idem ibid.
Rhea, hoc eſt Mater Idæa, eadem cum Deâ Syriâ. 169,59
Rhœteum & Sigeum promontorium. 173, 80. *vnde illis hoc nomen*. ibid. *quantum diſtet vnum ab altero*. ibid.
Ritus libandi Diis dapes in epulis. 92, 246.
Robi & robij boues. 207,275
Robigo à robo colore dicta. ibid.
Robus ξανθός. ibid.
Rogi funerales extra Vrbem accendebantur. 87,209
Romæ vagientis ſacrificia incruenta. 25, 139.
Romæ natalis. 201,240
Romæ conditæ hora & annus. 201,244
Romanarum caſtimonia quo tempore multùm labefactata. 165,39. *prodigium quod hoc portendit*. 165, 40. *ob id aditi libri Sibyllini*. 165,41
Romani dum vſi intercalatione, nullum certum anni tempus nouere. 114,64
Romani Phrygum conſanguinei. 173, 78.
Romanorum cura in eligendis Græcanicarum legionum Ducibus. 110,33
Romuli caſa. 14, 69. *habitauit in Palatio & Capitolio*. ibid. *templum Ioui Feretrio conſtruxit*. 15,70. *aliud Iano*. 20, 99. *aliud Veioui*. 131,152
Romuli & fratris contentio cuius nomine Vrbs appellanda. 201,242
Romuli & Tatij pacta, cùm vterque regnaturus eſſet. 83,179
Romuli ἀφαίρεσις. 82,175
Romuli ſtatua in Cæſaris Octauiani foro. 241,194.
Romulus & frater hieme in lucem editi. 76, 139.
Romulus & ſocij veſtimenta ponunt ob ſacrificium Panis. 75,133
Romulus menſium ordinem mutat. 4,16
Romulus populum in ſeniores & iuniores diuiſit. 257,21
Romulus ſub cognomento Quirini cultus. 83,179.
Roſmarinum antiquis vſui fuit pro ture. 196,211.
Roſquilla quid apud Hiſpanos. 274,116
Ruber de Priapo. 30,166
Rubigalia poſt Canis occaſum acta. 206,269 *inſtituta à Numâ Pompilio*. 206, 273. *cauſſa cultus incepti*. ibid.
Rubigini rufæ canes ſacrificabantur. 207, 276.
Rubiginis ædes extra portam Catulariam. 207,274.
Rubigo ſegetis vitium. 208,277. *quo tempore ſata occupet*. ibid. *de hoc Plinij & Plutarchi ſententia*. ibid.
Rubigo dentium. ibid.

Rumis, & ruma, & rumen antiquis pro mammâ. 78,148
Rumor pro famâ. 175,86
Rutilius Lupus in bello Marſico occiſus. 287,186. *quo die, quo anno.* ibid.
Rutilij collega in Conſulatu Lucius Cæſar. ibid.

S.

Sabinæ raptæ conueniunt in ædem Iunonis, vt acri bello medelam imponant. 117,78. *genu flexu parentes Sabinos cum Romanis conciliarunt.* 118,83
Sabinarum quæ à Romanis raptæ numerus examinatus. 117,76
Sabini à Sabo dicti. 266,77
Sabinis à Lacedæmoniis origo. 19,93
Sabinum bellum cum Romanis matronarum operâ pacatum. 116,68 *motum poſt quadrienniũ ab Vrbe conditâ.* 116,70. *triennio ſæuijt.* 117,77
Sacerdos eſſe debebat integer. 281,160. *qui ſenſus horum verborum apud Senecam.* ibid.
Sacra Idulia. 6,26
Sacra manè facturi, à Venere noctu ſe abſtinebant. 73,117. *id in ſacris Iſidis præcipuè obſeruatum.* ibid.
Sacra ad Argeos quo tempore. 149, 262. *quid Argei.* ibid. *plures in Vrbe erant* ibid.
Sacrum, pro loco Diis conſecrato. 197, 216
Sagaris Phrygiæ fluuius. 170, 63. *dictus* Σαγγάειος, Σαγάειος, & Σάγαρος. ibid
Sagaritis Nympha. ibid.
Salij è Patritiis delecti. 128,136 *in Saliorum Collegio tria præcipua munera, Magiſtri, Vatis, & Præſulis.* ibid.
Salij à ſaltu. 127,136
Salij Ὑμνηταὶ, & Χορευταί. 128,138
Saliorum habitus. 128,137
Saliorum inſtitutio. 119, 93. *inſtitutionis cauſſa.* ibid. *duodecim à Numâ primò lecti.* ibidem.
Saliorum diuerſa cognomina. ibid.
Saliorum Sacrarium in Palatio. ibid. *horum celebres choreæ.* 128,136. *hæ quales.* ibidem.
Saltatio armata eadem cum Curetica, Pyli, & Pyrrichâ. 169,58
Saltationis motus accommodatus cantilenæ. 136,186.
Saltuarij paſtores. 225,92
Saltus qui. ibid.
Saltus populi, & ſcripturarius ager, idem. ibidem.
Saluiani de ſuo æuo querela. 16,75
Salus Publica & Romana eadem. 155, 302. *Græcus auctor hanc vocat* Δημοσίαν. ibidem.
Salutis ædes. 155,303. *ædis ſitus & auctor.* ibidem.
Samius, pro Pythagorâ. 114, 61
Sanctus, primus Sabinorum Rex. 267,77. *relatus in Deos à Sabinis & Romanis.* ibid. *eius ſtatua in Vrbe conſtituta titulo Sancti Dei.* ibid. *eiuſdem varia nomina.* 266,77
Sapa quæ. 199,234
Sapæi Thraciæ Populi. 27,154. *hos Sintas dixit Homerus.* ibid.
Saturnalia menſe Decembri celebrata. 108, 21.
Saturnalibus fora & ſcholæ quieſcebant. ibidem.
Saturnia antiquum oppidum in colle Capitolino. 254,8
Satyri, Bacchi comites. 147,243
Saxi cum ſaxo percuſſio, modus antiquiſſimus ad ignem eliciendum. 200,237
Saxum Ἀγέλαστον *in Græciâ, in quo primò ſedit Ceres nondum inuentâ Proſerpinâ.* 185, 143. *in puteo, an in ſaxo ſederit.* 185,142. *puteus dictus* Καλλίχορος. 185, 143. *ibi primum ſacrum Cereri factum.* ibid.
Scabra ſaxa, quæ impolita. 49,296
Scabrum, etiam de homine. ibid.
Σκαμνεῖον & σκαμνίον, *voces Græcobarbaræ, pro ſcamno.* 273, 112. *ſcamnum quale.* ibid.
Σκάφιον, *ſeu* σκαφεῖον, *rutrum, non raſtrum.* 203,251.
Scenicis ludis à ruſticis initia. 148,25[illegible]
Σκιάδιον *pileus Magni Domeſtici.* 72, 109.
P. Scipionis Cornelij Africani de Suphace victoria. 40,237
Scipio alter, huius nepos, Africanus etiam dictus, ob victoriam de Pœnis & Aſdrubale. 41, 242. *& Numantinus, à deletâ Numantiâ* ibid.
Scirpea ſimulacra Idibus Maiis è ponte in Tiberim iacta. 245, 215. *hoc munus ſpectabat ad Virgines Veſtales, Pontifices & Prætores.* 245,216. *quot iacta.* ibid.
Scorpij occaſus veſpertinus. 145,235. *occaſus matutinus.* 166,44. *medij occaſus coſmicus.* 232,138
Scorteum σκύτινον, δερμάτινον. 44,260
Scorteum Porrimæ ſacello & aliqua multis adhiberi vetitum. ibid.
Scortiſcum dicitur & ſcordiſcum. ibid.
Scriptura, pro eo quòd pendebant de ſaltibus. 225,92
Scuta longa Gallorum propria. 277, 136.

Semen-

*Sementinæ feriæ è conceptiuis.*47,281. *vnde dictæ.* 47,282. *celebratæ poſt iactum ſemen.* ibid. *his Tellus & Ceres placabatur.* 49,292.

Σημεῖον, *Laconibus* σάμων. 59,38

Semo pater, an Semipater legendum in Ouidio. 267,78

Seneca iuuenili ætate Kalendis Ianuariis frigidâ corpus mundabat. 12,59

Senex, ſi cum vno minoris ætatis incederet, ad dextram poſitus; ſi cum duobus, illi dabatur locus medius. 214,14,15

Septum δρύφακτος. 5,23

*Sepulcra veteres maceriâ ſepiebant.*87,201

Sepulcra antiquorum extra vrbem. 87,203

Sepulcralium epularum nimia expenſa. 87, 204. *mos hic Chriſtianis diutiùs malè receptus.* ibid.

Sepultus in alienâ terrâ, Græcis dicebatur malè mortuus. 247,227

Serici vocula quando nobis cognita. 72,108

Seruij Tullij ſtatuâ in templo Fortunæ viſâ, Tullia filia oculis manum impoſuit. 107,16. *erat ſtatua togâ tota cooperta.* 288,191. *incensâ æde, in quâ poſita, illæſa à flammis euaſit, licet lignea.* 290,204. *in ſtatuæ baſi inſcripta vita huius Regis.* ibid. *hanc inauratam facit Dionyſius, ſed fortaſſis allucinatur.* ibid.

Seruij Tullij natales. 301,276

Seruij Tullij pater Vulcanus creditus. 291, 206. *ſeu veriùs, quidam Princeps in Corniculi expugnatione interemtus.* ibid.

*Seruius Tullius Dianæ templum in Auentino locauit.*156,304. *hoc incenſum Neronis æuo.* ibid.

Seruius Tullius VI. & VII. *Romanorum Rex, ſi Tatium numeres.* 290,203

Seruius Tullius cultus vt Deus. 290, 202

Sexagenarij olim de ponte in Tiberim deturbati. 245, 218. *à ſuffragiis dandis quondam vetiti.* 245,222

Sextus Tarquinius in omne patri ſimilis. 96,271. *an minor natu ex Superbi filiis.* ibidem.

Signa militaria ſub Romulo perticæ erant cum fœni manipulo. 111, 38. *his ſignis quanta habita reuerentia.* 111,39

*Signa Romana Craſſo adempta Phraates Cæſari Auguſto reſtituit.*242,201. *quot annis illa hoſtes retinuerint.* 243, 204

Sigonij lectio Liuiana confutata. 283,170

Silenus ἀμογέρος. 29,165

Silenus muſca epularum. 277,120. *glabro capite & turpi facie pictus.* 147,247

Silij Italici error. 138,197

Silij Italici locus emendatus. 267,77

*Siluanus agreſtis.*198,223.*Græcis* ἀγρῶς & ἄγραυλος. ibid.

Siluia Veſtalis carceri includitur. 77,143

Σίμαιθος *Siciliæ fluuius.* 184,137

Sirpare pro colligare. 296,228. *Græcis* πλέκειν. ibid.

Sirpea τὸ πλέγμα. ibid.

L. Siſenna vir Prætorius ſcripſit libellum de bello Marſico, qui non exſtat. 287, 186.

Smaragdorum color expreſſus. 166,45

Sol in Aquario. 47,278. *in Piſcibus.* 80, 167. *& vnà ventorum inconſtantia.*ibid. *hæc quando incipiebat Ægyptiis.* ibid.

Sol in Ariete. 154,294. *in Tauro.* 195, 200. *in Geminis.* 249, 246. *in Cancro.* 508,1.

Solemus Sulmonem condidit. 162, 28. *res mihi adhuc dubia.* ibid.

Solini error. 196,205

Solis eclipſis in Romuli obitu & conceptione. 83,184

Solſtitium æſtiuale quo die. 514,2

Sontes in viis publicis ſine veſte deridendi proponi ſoliti. 80, 162. *aliquando melle vncti.* ibid.

Spectaculum, pro re riſu dignâ. 137,187

Spectra canis latratu euaneſcere credita. 27,153.

Sphæra ſolida opponitur κοιλωτῇ. 271,102

Spica, pro nucleo. 8,34

Spica Ciliſſa quæ. 7,34

Sponda, vtraque lecti latera. 74, 122. *quæ parieti hærebat, interior dicta, ſiue pluteus.*ibid. *altera exterior, ſiue prior.*ibid. *in hac viri cubabant.* ibid.

Sputum quid. 13,65

Sputum de phialâ ad contemptum. ibid.

Stare magno, & ſtare non paruo. 205,265

Statius Papinius Domitiano adulatur 144, 229.

Statua aurata quæ prima fuit in Italiâ. 492,1.

Statuæ antiquiſſimæ ferè omnes fictiles. [illegible]5, 73.

Stellæ in pectore Leonis occaſus coſmicus. 47,280.

Stercus ex æde Veſtæ quo die deferebatur. 268, 81. & 298, 238. *in quem locum.* 268,82.

*Stola, veſtis feminea.*294,216.*Matronarum inſigne.* 163,34

*Strabo ſub quo vixit.*4,11.*nouit Publium Seruilium Vatiam Iſauricum.* ibid. & 41,238. *eiuſdem forſitan lapſus.* 4,11

Strabonis locus emendatus. 120,95

Strabonis & Solini error. 161,24

Strabonis locus confutatus. 204,261

Strenarum dandi mos Kalendis Ianuariis. 14,68.

Striga, λυσρυγών, γυνὴ φαρμακίς. 260,40.

Stri-

Striga alicui vetulæ pro conuitio in Italiâ dicitur. 260,40
Striges; mulieres volaticæ. ibid.
Strigis etymon. 260, 39. Græcis eſt κιρχνῆς & κιρχνίς. ibid.
Strigis ſtridor infauſtus. ibidem: eiuſdem viſceribus ad veneficia vſi veteres. ibid.
Strix quæ auis. 259,36. noctu volat. 260, 37. fertur amare pueros. 260,38
Strues libi genus. 20,101. Iano in ſacrificio oblata. ibid. miſcebatur cum fercto. ibid.
Stygos aqua admiranda. 70,96
Stymphalus vrbs & amnis Arcadiæ. 69, 94.
Suburbani qui. 255,15
Sucularum occaſus veſpertinus. 193, 189. ortus matutinus. 219,56. ortus heliacus. 252,261.264,66.
Suffimentum ex fabâ, milio & vino mulſo Diis ruſticis oblatum. 197,213
Suffragia in Comitiis olim per pontem lata. 246,222.
Sulphur, teda, laurus, & herba Sabina in luſtrationibus frequens. 196,212
Sulpitia, Seruij Paterculi filia, inter centum feminas electa ad ſacrandum Veneris Verticordiæ ſimulacrum. 165,41
Summa, τὸ σύμπαν. 214,18
Summani ſacrum. 299,252
Summanus idem cum Dite patre. ibid. quis Deus. 299,253. eidem quo tempore ædes erecta. 299,254. à Tatio in Vrbe coli cœptus. ibid.
Superbia pulchritudinis comes. 30,168
Superbia Græcis ἀπόνια. 96,269
Suppare copulas. 175,90
Sus prima ad ſacrificium immolata. 25,140
Suſpendere vota labello, quid. 30,171
Suſtinere, pro continere. [illegible],99
Syri pietate inſignes. 82,173
Syri piſcium eſu non vtuntur. 81, 172. cauſſa ex Antipatro Tarſenſi. ibidem. alia ex Menandro. 82,173.

T.

TAbellæ, pro ſchedis. 8,40
Tabellæ ligneæ votiuæ, vt noſtræ hodiernæ, etiam in vſu antiquis in templis. 121, 101. quâ formulâ in his grates Diis ſubſcriptæ. ibid.
Tabellæ marmoreæ ad huiuſmodi teſtimonia etiam poſitæ. ibid.
Tangi, pro induci ad credendum. 214,19
Tarquinius Superbus occiſo ſocero regnum occupauit. 96, 265 idem vituperatus. ibid. quot annis regnarit. 106,315
Tarquinius Collatinus Lucretiæ maritus nepos Superbi. 101, 299. primus Conſul creatus; poſteà magiſtratu abire iuſſus. 103,316. ob Tarquinium nomen, vt aiunt, Romanis inde inuiſum. ibid.
Taura, eſt vacca ſterilis. 224, 80
Taurini capitis ortus. 243,209
Taurus cæleſtis non apparet niſi medius anterior. 195,201. ineptè caudam & clunes aliqui ei dederunt. ibid. creditus Iſis, Inachi filia. 244,214
Tempeſtatis ædes vota à M. Marcello bello Punico ſecundo. 264,64. ædis ſitus. ibid.
Templa Tempeſtatis, Martis & Iunonis Monetæ vno die conſecrata. 258,27
Templi Capitolini tria delubra. 254,6
Templorum faſtigia ſtatuis ſignisq; Deorum ornata. 241,191
Templum Iani. 19,91. eiuſdem ſitus. ibid. templi deſcriptio. 20,100
Tempſa, Græcis Τεμέσιον. 234.152
Tempus, pro menſe. 109,27
Tenedos Inſula. 173,81. huius varia nomina. 174,81
Tentipellia; medicamina ad tendendam faciem. 13,65. Græcis τετάνωθρα & τετανώματα. ibid.
Tenuis pro ſerico. 72,108
Terentum, locus in campo Martio. 35, 197.
Terminales lapides dicti cancelli & pali terminales. 93,258
Terminalia ſacra. 93,249
Termini antiqui agri Romani quouſque extendebantur. 95,267
Termino Deo priuatim & publicè ſacrificabatur. 93,253. 95,266. publicum ſacrificium ſexto ab vrbe lapide factum. 95,267. ſacrificium olim fuit incruentum. 94,258. poſteà in eo non parcitum victimæ. ibid.
Terminum è Capitolio Tarquinius loco mouere non valuit. 95,263. templi Capitolini tectum ſupra Terminum erat foratum. 95,264
Terminus Deus à Numâ coli cœptus. 93, 250. ad quid. ibid. ex ligneâ & lapideâ materiâ fabricari ſolitus. 93,251
Terra ſicca quæ. 188,162
Teſta & teſtus idem. 238,174
Texta pinea pro naui. 35,199
Theatri licentia. 221,63. περυσιον rectè illud dici poteſt. ibid.
Theophilus Patriarcha Antiochenus reprehenſus. 103,315
Thera, Κυρηναίων metropolis. 134,166
Theſmophoriazuſæ cur mala punica non comedebant. 189,168. pinus foliis cubilia ſua ſternebant. 54,10.73,117
Tholi forma. 271,104.

Thomæ

Thomæ Dempſteri error. 155,303
Thraſybuli Mileſij factum. 97,275.
Thyene vna Hyadum. 298,238
Thyrea ager terræ Argolicæ. 94,260. *de eo inter Lacedæmonios & Argiuos pugna; in quâ è ſexcentis tres incolumes euaſere.* 94,261. *pugnæ tempus.* ibid.
Tiara, ſeu galea ſacerdotalis. 126,133. *pileo Iudaico comparata.* ibid.
Tiberinus Rex merſus in Tiberim. 246, 225.
Tiberinus ſubſtantiuo modo, pro Tiberi fluuio. 258,28
Tiberio Auguſti nomen hereditarium. 43, 252.
Tiberius eodem menſe quo Auguſtus pater Pontifex Maximus deſignatus. 130, 149. *pater & patruus Germanici Cæſaris.* 2,4. *Imperium recuſauit.* 36,211. *Principis titulum admiſit.* 62,52. *Concordiæ ædem refectam conſecrauit.* 45,268. 46, 271,274. *cauſſa, ob Illyricum ſubiugatum.* 46,271. *ex hac victoriâ triumphus illi decretus, & alij honores.* 46,272. *congiarium tunc à Tiberio viritim datum.* 46, 273.
Tibia dextra & recta. 167,50
Tibiæ vtriuſque ſchema. ibid.
Tibiæ ſiniſtræ Phrygiæ codon inflexũ. ibid. *illud erat corneum, reliquum fiſtulæ oſſeum aut buxeum.* ibid.
Tibiæ è loto arbore. 167,53. *Alexandrinis* φώτιγγας. ibidem. *quidam Tibiam inflans mirâ arte expreſſus.* 297,235
Tibicines rebus ſacris intererant. 294,217. *hi dicti ſpondaulæ.* ibid. *aderant funeribus.* 294,218. *hi ſunt monumentarij ceraulæ.* ibid. *Græcis* τυμβαῦλαι. ibid
Tibicines olim omnes relictâ Vrbe Tibur abierunt. 295,223
Tibicines quâ arte Romam iterùm tranſportati. 295, 225. *quid eis oblatum & datum vt manerent.* ibid. *quis reditus auctor.* 296,229
Tibicines in ædificiis quid. 194, 193. *Græcis* ἀντηρίδες. ibid.
Tibicinum collegio ademtum ius veſcendi in æde Iouis. 294,219. *à quibus, & quo tempore.* ibidem. *etiam ius in funeribus decantandi.* 294,220
Tibulli locus priſtino nitori reſtitutus. 81, 171.
Tibur antiquum exſilium Romanorum. 295,223.
C. Titinius ſcripſit fabulas togatas. 261,49
Titulus & index in ſtatuis quid. 241, 195.
Τμῶλος *Sardibus imminet.* 72,11? *mons vinetis celebris.* ibid.
Toga olim veſtimentum muliebre. 294, 216.
Togæ liberæ varia nomina. 148,253
Tolenum flumen. 287,188
Tonitru læuum cur dextro felicius. 202, 250.
Tophus eſt natiuus. 72,111
Tortum linum, pro fune. 139,202
Torum premere. 101,301
Tragœdiæ cultus & aſpectus. 229,120
Tranſlatio ignis Veſtalis in Palatium. 209, 287. *cur facta.* 210,287. *tunc Palatij pars publicata.* ibid.
Tribuni plebis primi L. Iunius Brutus & L. Sicinius Bellutus. 143,221. *his additi collegæ Ædiles.* ibidem. *hos Græci vocarunt* ὑπηρέτας τῶν δημάρχων καὶ συνάρχοντας, καὶ δικαστάς. ibid.
Τριετηρίδες, *Bacchi feſtum.* 28,157
Trieteris tres anni quadrimeſtres. ibid. *hac de re Ouidij ſententia.* ibid.
Τρίγλα, *piſcis Hecatæ ſacer.* 10,55
Τρίγλα, *locus Athenis.* 11,55
Τρίγληνος, *Hecates cognomentum.* 10,55
Tripodi, verbum Siculum. 154,296
Tripodium, & tripus, idem eſt. ibid.
Τριπρόσωπος, τρίμορφος, τριοδῖτις, *Hecates cognomina.* 10,55
Τρίχαι, *ſiue* γλωχῖνες, *ipſa croci fila.* 8, 34
Triptolemo Ceres mortalitatem adimere conata. 187,157
Troiæ conditæ & captæ annus. 162,27. *quantum ſteterit.* ibid.
Troiani, Æneâ duce, poſt Troiam euerſam in Thraciam iere, inde in Italiam. ibidem.
Tubi qui. 251,255
Tubiluſtrium. 153,291. & 251,255. *bis in anno celebratum.* 153,291. *quibus Diis.* ibidem.
Tubus, & atubus. 251,255
Tulliæ Seruij filiæ impium conſilium. 289, 195. *ſcabello pedum petit aurigam nolentem rotis calcare occiſum patrem.* 290,200.
M. Tullius Cicero Aratum vertit. 62,54
Tullus Hoſtilius Pallori & Panori duo vouit fana. 119,93
Tumulus, χῶμα, & τύμβος. 137,190. *in hoc ſtatuebatur cippus.* ibid.
Tunica diloris, triloris, ex quantitate faſciam'illa a 'ſuturum. 59,38
Tuſculum à Telegono conditum. 160,20
Ty[illegible] tribus fratribus, Catillo, Corâ & Tyburtio habet originem. 161,21
Tychius in arte coriariâ inſignis. 152,280
ὁ Τυχὼν, *de homine parui pretij.* 212,3
Tydeus caſo fratre fugit ad Argiuos. 34, 194.

V.

V Sonat triſte. 87,110
Vacuna Dea quæ. 273, 113. habuit in Vrbe templum & ſacra annua. ibid.
Valere, pro abiicere in malam rem. 297,232
M. Valerius Martialis ad nauſeam Domitiano adulatur. 56,23
Vallis Murcia, illa Circi maximi. 76,141
Varius color,& verſicolor idem. 230,123
Varronis locus emendatus. 16,74. 245,216. 282,169.
Vaticinia de Auguſtiſſimâ Romanorum Monarchiâ. 35,204
Vatum enthuſiaſmus. 253,1
Ve ſyllaba ad quid verbis præpoſita. 131, 155.
Vectigal vnde olim Populus Romanus eruebat. 225,92
Vedij Pollionis mors in quem annum incidit. 292,212.
Vedij Pollionis ædes Cæſari Auguſto legatæ. 292,210. eædem ab Auguſto dirutæ; & ibi porticus Liuiæ poſita. ibid.
Vedius malum numen. 132,157
Veflamines ſunt minores flamines. 131,155
Vegrande far eſt minutum. ibid.
Vehia Oſcis eſt plauſtrum onuſtum. 226, 96.
Veiouis ædes dicatur. 131, 152. ædis ſitus. ibid. ad quid poſita. ibid.
Veiouis ſignum capra. 131,153
Veiupiter eſt adoleſcens Iupiter. 132,157. quibuſdam idem cum Vedio. ibid.
Velabrum olim paludibus & aquis plenum. 278,144.
Veneris Verticordiæ templum vbi ſitum. 165, 42.
Veneris Erycinæ ædes ad portam Collinam. 204, 260. quo anno dedicata. ibid. vouit hanc L. Porcius. 204, 262. aliam, quæ poſita in Capitolio, eidem vouit Q. Fabius Maximus. ibid. hæc quo anno conſecrata. ibidem.
Veneris Erycinæ ædes in Siciliâ nobiliſſima. 204,261.
Ventrale feminis olim vſui, ad cohibendum ventris tumorem. 29,162
Ventus cum grandine Kalendis Maiis. 19?, 175.
Venus Verticordia Græcis Ἀφροδίτης Ἀποστροφία. 165,43
Venus ſaucia. 16?,32
Ver bipartitur. 20?,267
Verba dare. 143,227
Verbenæ in ſacris adoleri ſolitæ. 27,149
Veris initium quo tempore. 62,56. hac de re variæ ſententiæ. ibid.
Verſicoloria, ποικιλόχροα. 229,123
Vertumni etymon. 278,146
Veſcus, pro paruo & imbecillo. 132,156. Græcis, ὀλιγόσιτος, & ὀλιγοδεής. ibidem.
Veſta & terra idem. 282,163
Veſta aſini beneficio ſeruauit pudicitiam. 275,126.
Veſta Græcis Ἑστία, ἀπὸ τοῦ ἑστάναι. 272,108
Veſtæ ſimulacrum nullum in æde Veſtali. 107, 15. nihilominus in nummis effigiatum viſitur. ibid.
Veſtæ cur virgines miniſtrent. 272,105
Veſtæ templum Numa erexit. 270,96. templi forma. 271, 100. bis arſit. 280,154. templi ſitus. 277,139. templi adyta maribus ingredi vetita. 280,159
Veſtales virgines aquam quotidie ad aſpergendam ædem è ſacro fonte hauriebant. 105,4.
Veſtales Tiburtes. 270,97
Veſtales capillum gerebant. 280,156
Veſtali ad ſupplicium damnatæ vitta adimebatur. 106,10
Veſtalis ignis cùm extinguebatur, triſte aliquod Vrbi portendebat. 107,18
Veſtalia ſacra. 270, 93. vnde in Vrbem tranſlata. 270,97
Veſtalia Piſtorum feſtum. 274,118
Veſtalibus aſini molitorij panum coronâ velabantur. 273, 116. corona hæc qualis. ibid.
Veſtalium pœna, ſi deliquiſſent in pudicitiâ. 281,162.
Veſtalium virginum fuga cum ſacro igne. 276,133.
Veſtibulum Naſo deducit à Veſtâ. 272, 109. ſed verè veſtibuli etymon incertum. ibid.
Veſtis diſtincta murice ὄνυχος, ἡμιπόρφυρος. 59, 38. idem eſt, prætexta clauo purpureo, ſeu clauata purpurâ. ibid.
Veſtis auratæ variæ ſignificationes. 72,108
Veſtis ex auro & purpurâ quo modo Græcis expreſſa. ibid.
Veſtis verſicolor, ἀνθινὴ ἐσθής. 229,123
Veteres Romani barbam comamque promiſſam geſtabant. 54,12
Veternum, pro hydrope. 16,78
Via Nomentana. 206,272
Via Recta. 264,63
Via Appia. ibid.
Victimæ coronari conſuetæ. 154,297
Vicus Sceleratus. 290,200. hic Dionyſio Halicarnaſſenſi Κύπριος ſeu Ὄλβιος. ibid.
Villicari, eſt villæ præeſſe. 48,287
Villicus qui præeſt operi ruſtico. ibid. accipitur & pro quolibet præfecto. ibid.
Villoſa lintea. 209,281
Vinalia duplicia. 203, 256. priora Veneri ſ[illegible] Poſteriora Ioui. 204,256

Vina-

Vinalibus meretrices ibant ad templum Veneris Erycinæ. 204,257
Vinandi Pighij ſententia exploſa. 56,22. 293,216.295,220.
Vincire in re magicâ quid ſignificet. 90,230.
Vinculum pro calceo. 29,164
Vindemiator Græcis προτρυγητήρ, προτρυγητής, *&* προτρύγητος. 129,148. *ſtellæ ſitus.* ibid.
Vindemiatoris ortus. 129,147
Vindicta quid. 296,227
Vini temperatura antiquiſſimorum Græcorum. 28,159
Vini hauſtus vetitus apud Romanos ſexui muliebri. 98,286. *ad id lex à Romulo olim lata.* ibidem. *vetuſtiſſima hæc in Italiâ, & ab Hercule.* ibid.
Vini amphoris pittatia poſita, in quibus vini ætas inſcripta. 238,175
Vinum amarum in deliciis. ibid. *amaritudinis cauſſa.* ibid.
Vinum ætate æſtimatum. ibid.
Vinum diffuſum quid. 238,176
Vinum ſparſum & mola ſupra caput victimæ. 26,142
Viola magni pretij fuit inter flores coronarios. 25,138
Virbialis Flamen. 360,262
Virbius idem cum Hippolyto. ibid.
Viridis pro cæruleo. 166,45
Vita primorum mortalium qualis. 70,102. 103,104. *Pelaſgus eam mitigare occœpit.* 71,104
Vitta Veſtalium inſigne. 106,10. *aliarum etiam Virginum cuiuis Deorum conſecratarum.* ibid.
Vittæ ex lanâ fiebant. 106,11
Viuere & mori de igne. 130,151
Vlyſſes ante Æneam in Italiam venit. 160,17. *adijt Læstrygoniam.* 160,18. *& Circeum montem.* 160,19.
Vmbraculum σκιάδιον, *quod inſeruit ſoli arcendo.* 72,109
Vmbræ Neptunalibus erectæ. 136,182
Vniuira & vniuiria dici poteſt. 268,85
Voces à cædo pronuntiarunt Latini, quaſi à cido. 79,158
Vrbicaria regio ad centeſimum lapidem extendebatur. 255,15. *non eſt eadem cum regione annonariâ.* 256,15
Vrbicaria, ſuburbicaria, & Romana regio, eadem. ibid.

X.

Ξάνιον, *inſtrumentum ad carminandas lanas.* 151,275
Xenophon equum ſuum iam ſenem Soli mactauit. 27,150.

Y.

Ὑπόδημα, ἀπὸ τοῦ ὑποδεῖσθαι. 29,164
Ὑπορχήματα *quæ ſaltationes.* 137,186.

Z.

Zancle & Drepano nomen à falce. 184,138.
Ζάγκλον *priſcis Siculis falx.* ibid.
Zephyrus ſpirat. 298,240
Ζήρυνθος, *antrum Hecates in Thraciâ.* 27,155. *ibi eidem præcipuè canibus factum.* ibid.
Ζώπυρον. 238,171.

APPROBATIO.

CAROLI NEAPOLIS, & genere & doctrinâ Illuſtriſſimi, ad P. Ouidij Naſonis Faſtos Anaptyxin prælo digniſſimam cenſeo: tum vt vberem ex eâ fructum Litterarum candidati percipiant; tum vt Nobiliſſimi adoleſcentis exemplo omnes deinceps Nobiles incitati, auitæ Nobilitatis decus melioris Litteraturæ ſtudio libentes augeant atque illuſtrent.

Gaſpar Eſtrix Canonicus & Plebanus Antuerpienſis, Librorum Cenſor.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPVS IV. Hiſpaniarum & Indiarum Rex Catholicus, & Potentiſſimus Belgarum ac Burgundionum Princeps, Diplomate ſuo ſanxit, nequis *Caroli Neapolis Anaptyxin ad P. Ouidij Naſonis Faſtos* præter Balthaſaris Moreti voluntatem vllo modo intra nouennium imprimat, aut alibi terrarum impreſſam in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venalémve habeat. Qui ſecùs faxit, confiſcatione Librorum & aliâ graui pœnâ mulctabitur, vt latiùs patet in litteris datis Bruxellæ XVII. Ianuarij, M. DC. XXXVII.

Signat. *I. Cools.*

BIBLIOTECA • INGHIRAMI • A. BONGHI

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA

BALTHASARIS MORETI.

M. DC. XXXIX.

BIBLIOTECA R. BONGHI
813,111